

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ A MITROPOLIEI MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
ANUL LXIX (2010), NR. 7-12 (IULIE-DECEMBRIE)

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ A MITROPOLIEI MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
ANUL LXIX (2010), NR. 7-12 (IULIE-DECEMBRIE)

Colegiul editorial

Președinte:

Preafericitul Părinte
† DANIEL,
*Arhiepiscopul Bucureștilor,
Mitropolitul Munteniei și Dobrogei,
Locțiitorul Tronului Cezareei Capadociei și
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Vicepreședinți:

† ÎPS NIFON al Târgoviștei;
† ÎPS TEODOSIE al Tomisului;
† ÎPS CALINIC al Argeșului și Muscelului;
† ÎPS CIPRIAN al Buzăului și Vrancei;
† ÎPS CASIAN al Dunării de Jos;
† PS VINCENTIU al Sloboziei și Călărașilor;
† PS GALACTION al Alexandriei și Teleormanului;
† PS AMBROZIE al Giurgiului;
† PS VISARION al Tulcii;
† PS TIMOTEI Prahoveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor.

Membri:

Editor: Preot Mihail-Simion SĂSĂUJAN;
Redactori: Preot Dumitru Sorin STOIAN, Paul Daniel CĂȚOI;
Corector: Mihai CHIRA;
Tehnoredactori: Mihai MEHEDIN, Laurențiu DRĂGHICENOIU.

© Redacția revistei mitropolitane *Glasul Bisericii*
București, Bulevardul Regina Maria, nr. 1, bloc P5B, ap. 18, sector 4
Tel. 021.337.21.02

redactia@glasulbisericii.ro
www.arhiepiscopiabucurestilor.ro

ISSN: 1013-6789

PREAFERICITUL PĂRINTE

† DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://bibsinod.ro>

Ședința solemnă a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române,
cu participarea Sanctității Sale Bartolomeu, Patriarh ecumenic,
Patriarhia Română. 28 octombrie 2010

Cuprins

EDITORIAL

- † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
Autocefalia bisericească: unitate de credință și libertate de conducere
Cuvântare rostită cu prilejul primirii titlului de Doctor Honoris
Causa al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, vineri,
23 octombrie 2010 15

PASTORALE CHIRIARHALE

- † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române 27
- † NIFON, Arhiepiscopul Târgoviștei, Mitropolit onorific și Exarh patriarhal 33
- † TEODOSIE, Arhiepiscopul Tomisului 38
- † CALINIC, Arhiepiscopul Argeșului și Muscelului 43
- † EPIFANIE, Arhiepiscopul Buzăului și Vrancei
Pastorală la sărbătoarea Sf. Ier. Nicolae – 2010 48
- † EPIFANIE, Arhiepiscopul Buzăului și Vrancei 53
- † CASIAN, Arhiepiscop al Dunării de Jos 59
- † VINCENTIU, Episcop al Sloboziei și Călărașilor 65
- † GALACTION, Episcop al Alexandriei și Teleormanului 77
- † AMBROZIE, Episcop al Giurgiului 83
- † VISARION, Episcop al Tulcii 93

OMILETICE ȘI PASTORALE

- Preot prof. dr. Vasile GORDON
Panegirice (Schițe) pentru sărbătorile Maicii Domnului 99
- Diacon dr. Ioan-Paul CRÎNGAȘU
Predică la sărbătoarea Sf. Mc. Filofteia de la Curtea de Argeș 111
- Preot dr. Petru Cristian STOIAN
Metoda ilustrării și importanța ei în practica omiletică ortodoxă 115

*Chipuri de predicatori consacrați: modele reprezentative
din istoria predicii patristice și post-patristice* 133

2010 – ANUL OMAGIAL AL CREZULUI ORTODOX ȘI AL AUTOCEFALIEI ROMÂNEȘTI

*Scrisoarea Patriarhului Constantinopolului, Ioachim al IV-lea, către
Mitropolitul Primat al României, Calinic Miclescu* 149

Tomosul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române 151

*Scrisoarea Mitropolitului Primat al Bisericii Ortodoxe Române Calinic Miclescu
către Ioachim al IV-lea, Patriarh al Constantinopolului, prin care mulțumește
pentru recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române* 155

*Enciclica Patriarhiei Ecumenice către Patriarhiile Ierusalimului, Alexandriei,
Arhiepiscopiei Ciprului, către Bisericele Rusiei, Greciei și Serbiei și către
Arhiepiscopia Carlovițului, prin care anunță recunoașterea autocefaliei Bisericii
Ortodoxe Române* 157

Prof. dr. Emilian POPESCU,

*Începuturile îndepărtate ale autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române:
Tomisul – Arhiepiscopie autocefală* 159

Preot prof. dr. Mircea PĂCURARIU,

*Câteva considerații cu privire la vechimea „autocefaliei” Bisericii Ortodoxe
Române* 183

Preot prof. dr. Nicolae ȘERBĂNESCU

*Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române la ceas aniversar
(1885 – 25 aprilie – 2010)* 201

Prof. Gheorghe VASILESCU

*Mitropolitul Primat Calinic Miclescu și recunoașterea autocefaliei Bisericii
Ortodoxe Române* 281

Preot Ionuț-Gabriel CORDUNEANU

*Reflectarea legislativă a proclamării autocefaliei și a ridicării la rang de
Patriarhie a Bisericii Ortodoxe Române* 307

Preot dr. Cristi GAVRILĂ

*Statutul juridico-canonic al Bisericii Ortodoxe Române în a doua jumătate a
secolului al XIX-lea. Contextul recunoașterii Autocefaliei* 325

MISIUNE ȘI RESPONSABILITATE

- † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
Crezul ortodox – normativ al credinței și unității Bisericii
Cuvânt la deschiderea Simpozionului internațional cu tema: „Crezul ortodox. Istorie, teologie și spiritualitate”, organizat de Facultatea de Teologie *Justinian Patriarhul* din București, 1 noiembrie 2010 357
- † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
Teologia – știința mântuirii și a bucuriei veșnice
Cuvânt rostit la deschiderea solemnă a anului universitar 2010-2011 pentru Facultatea de Teologie Ortodoxă *Dumitru Stăniloae* din Iași și a Simpozionului Internațional dedicat Anului omagial al Crezului ortodox, octombrie 2010 361
- † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
Cuvântul lui Dumnezeu prin mass-media
Conferință susținută în cadrul lucrărilor Colocviului Internațional *Cuvântul lui Dumnezeu*, organizat de Academia Internațională de Științe Religioase, cu sprijinul Patriarhiei Române, în sala *Conventus* a Palatului Patriarhiei, 27 august 2010 365
- † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
Importanța operei social-filantropice a Bisericii
Cuvânt susținut în cadrul Conferinței pastoral-misionare cu preoții din Protopopiatele I, II și III Capitală, Ilfov Nord și Ilfov Sud, Palatul Patriarhiei, 3 noiembrie 2010 375
- † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
Biserica a binecuvântat și cultivat darul unității și libertății naționale
Cuvânt la slujba de Te Deum pentru Ziua Națională a României, Catedrala Patriarhală din București, 1 decembrie 2010 383
- † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
Patriarhul TEOCTIST – o candelă de înviere
Mesaj la pomenirea de trei ani de la trecerea la cele veșnice a Părintelui Patriarh Teoctist Arăpașu, 30 iulie 2010 385
- † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
Patriarhul IUSTIN – un stâlp neclintit de furtună
Mesaj la slujba de pomenire a Patriarhului Iustin Moisescu, oficiată în Catedrala Patriarhală, cu ocazia împlinirii a 24 de ani de la trecerea sa la cele veșnice, sâmbătă, 31 iulie 2010 387

Cabinetul Patriarhal

*Agenda de lucru a Preafericitului Părinte Patriarh Daniel
(iulie-decembrie 2010)* 393

† Sanctitatea Sa BARTOLOMEU, Patriarhul Ecumenic

*Alocuțiune în cadrul ședinței solemne a Sfântului Sinod al Bisericii
Ortodoxe Române dedicate Anului Crezului ortodox și al Autocefaliei
românești* 435

† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Calea Sfinților este calea Sfintei Cruci
Cuvânt rostit la pelerinajul Calea Sfinților, 23 octombrie 2010 441

*Ședința Solemnă a Sfântului Sinod dedicată Anului Omagial al Crezului
ortodox și al Autocefaliei românești* 443

*Calea Sfinților s-a unit cu cea a Crucii în pelerinajul de pe Dealul
Patriarhiei* 447

*Centrul de Presă Basilica al Patriarhiei Române aniversează trei ani de
activitate* 451

Trinitas TV, la trei ani de slujire a Bisericii și a aproapelui 453

*Patriarhul Ecumenic și Patriarhul României au oficiat Sfânta Liturghie la
Sărbătoarea Sfântului Dimitrie cel Nou* 457

Preot cons. Ionuț Adrian Ghibanu

*Călătorind împreună cu Dumnezeu. Sărbătorirea Sf. Ier. Nifon, Patriarhul
Constantinopolului și Mitropolitul Țării Românești, la Târgoviște în ziua de
11 august 2010* 461

Diacon Daniel Popa

Cursuri de perfecționare pentru ocupația de formator în economia socială 469

Sectorul cultural, învățământ și activități cu tineretul

al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor

Concertul de Colinde „Hristos Se naște, slăviți-L”, ediția a III-a 473

NOUTĂȚI EDITORIALE

479

Content

EDITORIAL

- † DANIEL, Patriarch of the Romanian Orthodox Church
The Autocephaly of the Church: unity of belief and freedom of leadership
Speech given on the occasion of receiving the title of
Doctor Honoris Causa of the University „Alexandru Ioan Cuza”
in Iași, Friday, 23rd of October 2010 15

HIERARCHAL PASTORAL LETTERS

- † DANIEL, Patriarch of the Romanian Orthodox Church
The God-Man among Men. The Meaning of Nativity
The Pastoral Letter on the Feast of the Nativity
of our Saviour Jesus Christ – 2010 27
- † NIFON, Honorary Metropolitan and Archbishop of Târgoviște
The Nativity of our Lord Jesus Christ – The Feast of Life and Family
The Pastoral Letter on the Feast of the Nativity
of our Saviour Jesus Christ – 2010 33
- † TEODOSIE, Archbishop of Tomis
The Pastoral Letter on the Feast of the Nativity
of our Saviour Jesus Christ – 2010 38
- † CALINIC, Archbishop of Argeș and Muscel
The Pastoral Letter on the Feast of the Nativity
of our Saviour Jesus Christ – 2010 43
-
- † EPIFANIE, Archbishop of Buzău and Vrancea
The Pastoral Letter on the Feast of St. Nicholas – 2010 48
-
- † EPIFANIE, Archbishop of Buzău and Vrancea
The Pastoral Letter on the Feast of the Nativity
of our Saviour Jesus Christ – 2010 53
- † CASIAN, Archbishop of Dunărea de Jos
The Nativity of our Lord Jesus Christ – The Light of Charity
The Pastoral Letter on the Feast of the Nativity
of our Saviour Jesus Christ – 2010 59

† VINCENTIU, Bishop of Slobozia and Călărași	
The Pastoral Letter on the Feast of the Nativity of our Saviour Jesus Christ – 2010	65
† GALACTION, Bishop of Alexandria and Teleorman	
The Pastoral Letter on the Feast of the Nativity of our Saviour Jesus Christ – 2010	77
† AMBROZIE, Bishop of Giurgiu	
The Pastoral Letter on the Feast of the Nativity of our Saviour Jesus Christ – 2010	83
† VISARION, Bishop of Tulcea	
„ <i>Christ Has Been Born Today</i> ”	
The Pastoral Letter on the Feast of the Nativity of our Saviour Jesus Christ – 2010	93

HOMILIES AND PASTORAL LETTERS

Priest prof. dr. Vasile GORDON	
<i>Eulogies (Sketches) for the Celebrations of the Mother of God</i>	99
Deacon dr. Ioan-Paul CRÎNGAȘU	
<i>Homily on the Feast of St. Martyr Filofteia from Curtea de Argeș</i>	111
Priest dr. Petru Cristian STOIAN	
<i>The Method of Illustration and Its Importance in the Orthodox Homiletical Practice</i>	115
Drd. Ionuț VIȘAN	
<i>Significant Figures of Preachers: Representative Models from the History of the Patristic and Postpatristic Homiletics</i>	133

THE JUBILEE YEAR OF THE ORTHODOX AND THE AUTOCEPHALY OF THE ROMANIAN ORTHODOX CHURCH

<i>The Letter of Ioachim IV, the Patriarch of Constantinople to Calinic Miclescu, the Metropolitan Primate of Romania</i>	149
<i>The Canonical Act of Formal Recognition of the Autocephaly of the Romanian Orthodox Church</i>	151
<i>The Letter of Calinic Miclescu, the Metropolitan Primate of Romania to Ioachim IV, the Patriarch of Constantinople, in which He Thanks for the Recognition of the Autocephaly of the Romanian Orthodox Church</i>	155

- The Encyclical Letter of the Ecumenical Patriarchate to
the Patriarchates of Jerusalem, Alexandria,
the Archdiocese of Cyprus, the Churches of Russia, Greece
and Serbia and the Archdiocese of Karlovitz in which
it is Announced the Recognition of the Autocephaly
of the Romanian Orthodox Church* 157
- Prof. dr. Emilian POPESCU
*The Distant Beginnings of the Autocephaly
of the Romanian Orthodox Church: Tomis – Autocephalus Archdiocese* 159
- Priest prof. dr. Mircea PĂCURARIU
*A Few Observations Regarding the Seniority
of the „Autocephaly” of the Romanian Orthodox Church* 183
- Priest prof. dr. Nicolae ȘERBĂNESCU
*The Autocephaly of the Romanian Orthodox Church in Jubilee Year
(1885 – 25 aprilie –2010)* 201
- Prof. Gheorghe VASILESCU
*The Metropolitan Primate Calinic Miclescu and
the Recognition of the Autocephaly of the Romanian Orthodox Church* 281
- Priest Ionuț-Gabriel CORDUNEANU
*The Legislative Effects of the Proclamation of the Autocephaly
and the Lifting to the Rank of Patriarchy of the
Romanian Orthodox Church* 307
- Priest dr. Cristi GAVRILĂ
*The Juridical and Canonical Status of the Romanian Orthodox Church
in the Second Half of the XIXth Century. The Context
of the Autocephaly’s Recognition* 325

MISSION AND RESPONSABILITY

† DANIEL, Patriarch of the Romanian Orthodox Church

- The Orthodox Creed – Normative of the Faith and Unity of the Church,
Speech Given at the Opening of the International Symposium
Having the Theme: „The Orthodox Creed. History, Theology and
Spirituality”, Organised by the University of Orthodox Theology
Justinian Patriarhul from Bucharest, 1st of November 2010* 357

- † DANIEL, Patriarch of the Romanian Orthodox Church
Theology – The Science of Salvation and Eternal Joy
 Speech Given at the Solemn Opening of the University Year 2010-2011 for the University of Orthodox Theology *Dumitru Stăniloae* from Iași and the International Symposium Dedicated to the *Jubilee Year of the Orthodox Creed*, October 2010 361
- † DANIEL, Patriarch of the Romanian Orthodox Church
God's Word through Mass-Media
 Conference sustained in the Colloquium International Conference „Word of God”, organized by the International Academy of Religious Sciences with the support of the Romanian Patriarchate, held in ConventusRoom of the Patriarchal Palace, August 27, 2010 365
- † DANIEL, Patriarch of the Romanian Orthodox Church
The Importance of the Social-Philantropical Work of the Church
 Speech Given during the Pastoral Missionary Conference of the Clergy from the Deaneries I, II and III Capitală, Ilfov Nord and Ilfov Sud, Patriarchal Palace, 3rd of November 2010 375
- † DANIEL, Patriarch of the Romanian Orthodox Church
The Church Has Blessed and Cultivated the Gift of Unity and National Freedom
 Address Given at the Liturgical Service of Thanksgiving for the National Day of Romania, Patriarchal Cathedral in Bucharest, 1st of December 2010 381
- † DANIEL, Patriarch of the Romanian Orthodox Church
The Patriarch TEOCTIST – A Candle of Resurrection
 Message Given at the Fulfillment of Three Years Since the Passing Into Eternity of His Beatitude, Patriarch Teoctist Arăpașu, 30th of July 2010 383
- † DANIEL, Patriarch of the Romanian Orthodox Church
The Patriarch IUSTIN – A Pillar Unshakeable During the Storm
 Message Given at the Requiem Liturgical Service of Patriarch Iustin Moisescu which Took Place in the Patriarchal Cathedral, with the Occasion of the Fulfillment of 24 Years Since His Passing into Eternity, Saturday, 31st of July 2010 387

THE LIFE OF THE CHURCH IN THE METROPOLY OF MUNTENIA AND DOBROGEA

Patriarchal Cabinet

*The Work Agenda of His Beatitude, Daniel, Patriarch
of the Romanian Orthodox Church (July – December 2010)* 393

† His Sanctity BARTOLOMEU, Ecumenical Patriarch

*Address Given During the Solemn Meeting of the Holy Synod
Dedicated to the Jubilee Year of the Orthodox Creed
and the Autocephaly of the Romanian Orthodox Church* 435

† DANIEL, Patriarch of the Romanian Orthodox Church

*The Way of the Saints is the Way of the Holy Cross
Address Given at the Pilgrimage *The Way of the Saints*,
23rd of October 2010* 441

*The Solemn Meeting of the Holy Synod Dedicated
to the Jubilee Year of the Orthodox Creed and
the Autocephaly of the Romanian Orthodox Church* 443

*The Way of the Saints Has United with the One of the Cross
During the Pilgrimage from the Hill of the Patriarchy* 447

*Basilica, the Press Center of the Romanian Patriarchy
Celebrates Three Years of Activity* 451

Trinitas TV after Three Years in the Service of the Church and the Believers 453

*The Ecumenical and Romanian Patriarchs Have Officiated
the Holy Liturgy at the Celebration of Saint Dimitrie cel Nou* 457

Priest Cons. Ionuț Adrian GHIBANU

*Travelling Together with God. The Celebration of St. Hierarch Nifon,
the Patriarch of Constantinople and the Metropolitan
of Țara Românească, at Târgoviște, 11th of August 2010* 461

Deacon Daniel POPA

Courses of Perfection for the Occupation of Trainer in Social Economy

Cultural, Teaching and Youth activities Department, Diocese of Slobozia and Călărași

The Concert of Carols Christ is Born Worship Him, third edition 473

PUBLISHING NEWS

479

EDITORIAL

Autocefalia bisericească: unitate de credință și libertate de conducere*

† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

1. Autocefalia – notă caracteristică a Ortodoxiei

Ortodoxia sau Biserica Ortodoxă universală se prezintă astăzi ca fiind o comuniune de Biserici autocefale surori, egale între ele, libere unele față de altele în ceea ce privește conducerea administrativă, dar unite unele cu altele prin aceeași credință, aceeași viață sacramentală și aceeași structură și disciplină canonică (juridică). Aceste Biserici autocefale, recunoscute ca atare în întreaga Ortodoxie sunt: *Patriarhia Ecumenică de Constantinopol* (cu sediul la Istanbul, Turcia); *Patriarhia Alexandriei* (cu sediul la Alexandria, Egipt); *Patriarhia Antiohiei* (cu sediul la Damasc, Siria); *Patriarhia Ierusalimului* (cu sediul la Ierusalim, Israel); *Patriarhia Rusă* (cu sediul la Moscova); *Patriarhia Sârbă* (cu sediul la Belgrad); *Patriarhia Română* (cu sediul la București); *Patriarhia Bulgară* (cu sediul la Sofia); *Patriarhia Georgiei* (cu sediul la Tbilisi); *Arhiepiscopia Ciprului* (cu sediul la Nicosia); *Biserica Ortodoxă a Greciei* (cu sediul la Atena); *Biserica Ortodoxă a Albaniei* (cu sediul la Tirana); *Biserica Ortodoxă a Poloniei* (cu sediul la Varșovia); *Biserica Ortodoxă a Cehiei și Slovaciei* (cu sediul la Praga).

Ortodoxii din diaspora care au emigrat din țările unde Bisericele Ortodoxe sunt autocefale, sau care au devenit ortodocși în urma misiunii unor Biserici Ortodoxe depind, în general și în mod firesc, din punct de vedere canonic, de una din Bisericele-mamă, în a cărei jurisdicție canonică și grijă pastorală se află, fie datorită identității de credință și de etnie cu această Biserică, fie datorită faptului

* Cuvânt adresat cu prilejul primirii titlului de *Doctor Honoris Causa* al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, vineri, 15 octombrie 2010; extras din: † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, București, Ed. Basilica, 2011, pp. 220-232.

că au devenit fiii acestei Biserici în urma primirii Botezului într-o comunitate a acesteia și de la un slujitor al ei.

Între Bisericile Ortodoxe autocefale surori și egale între ele, Patriarhia Ecumenică de Constantinopol se bucură de un *primat de onoare* care, atunci când împrejurările o cer, se prezintă sub forma unui primat de coordonare a coresponsabilității panortodoxe în acțiuni care privesc întreaga Ortodoxie, ca de pildă, în vremea noastră, conferințele panortodoxe sau dialogul panortodox cu diferitele confesiuni creștine etc. Titlul de *patriarh ecumenic* pe care îl poartă Arhiepiscopul Constantinopolului derivă de la cuvântul „*oikoumene*” care înseamnă lumea locuită de oameni. Acest titlu a intrat în uz la Constantinopol începând cu secolul al VI-lea, deci *într-o vreme când orașul Constantinopol era capitala Imperiului Roman creștin sau a lumii creștine*. Cu alte cuvinte, *patriarhul ecumenic era patriarhul din capitala imperială a lumii creștine, dar nicidecum patriarhul întregii creștinătăți, deoarece existau și alte patru Patriarhii: Roma, Alexandria, Antiohia și Ierusalim*. De altfel, *patriarhul ecumenic este ales doar de sinodul Patriarhiei Ecumenice, fără participarea altor Biserici autocefale surori*. Titlul de „*patriarh ecumenic*” este, deci, un titlu onorific care nu implică deloc ideea unei *jurisdicții sau puteri bisericești universale*. Când însă este vorba de un sinod, sobor sau conciliu ecumenic, cuvântul „ecumenic” înseamnă „*a toată lumea*” (creștină). Un sinod ecumenic este, deci, un sinod cu autoritate universală, *pentru că reunește ierarhi ai tuturor Bisericilor Ortodoxe din lume și exprimă în modul cel mai solemn credința Ortodoxiei universale*. Prin urmare, *sinodul ecumenic este autoritatea supremă în materie de învățătură dogmatică, sacramentală și canonic-pastorală*. *Dogmele și canoanele sinoadelor ecumenice sau cele confirmate de ele sunt valabile și normative în întreaga Ortodoxie*.

În comuniunea Bisericilor Ortodoxe autocefale, patriarhul ecumenic, întrucât se bucură doar de un *primat de onoare*, nu are vreun drept de jurisdicție asupra celorlalte Biserici Ortodoxe autocefale surori, nici dreptul de a vorbi sau decide ceva în numele întregii Ortodoxii, fără acordul celorlalte Biserici Ortodoxe surori, dar poate iniția consultări cu celelalte Biserici autocefale pentru o acțiune comună. Toate acestea arată că *autocefalia unei Biserici locale, indiferent de vechime sau mărime, patriarhie sau mitropolie, implică egalitatea ei canonică și pastorală cu toate celelalte Biserici autocefale surori*. Cu alte cuvinte, organizarea vieții eclesiale a Ortodoxiei universale, potrivit *principiului fraternității și egalității Apostolilor între ei, se exprimă într-o comuniune de Biserici egale* reprezentată pe plan universal de *Sinodul ecumenic*, iar la nivel regional (național sau provincial), de *Sinodul patriarhal* sau *Sinodul mitropolitan*. Chiar și dreptul de a primi apel și dreptul de devoluțiune al patriarhului și al

mitropolitului derivă din responsabilitatea lor de a prezida sinodul patriarhal, respectiv, sinodul mitropolitan. Astfel, *sinodalitatea, ca autoritate rezultată din comuniunea dogmatică, liturgică și canonică a Bisericilor locale exprimată în sinodul episcopilor, nu poate fi subordonată unei autorități primațiale singulare: patriarh sau papă, ci doar prezidată sau coordonată de cel dintâi dintre episcopi.* În Ortodoxie, *primatul, adică slujirea, oficiul sau rangul de protos, este integrat în sinodalitate, după cum, în Sfânta Treime, Tatăl este „Protos”, dar egal cu Fiul și cu Duhul, iar unitatea lor este comuniunea lor de iubire reciprocă și de conlucrare fără subordonare, izolare sau separație. Astfel, sinodalitatea este imagine sau icoană a comuniunii apostolice, în care întâistătorul între Apostoli nu este unul deasupra tuturor (unus super omnes), ci unul între egali (unus inter pares), chiar dacă este în fruntea lor. În același timp sinodalitatea este și imagine sau icoană spirituală a comuniunii trinitare, în care Persoanele divine distincte sunt deoființă (consubstanțiale), egale între Ele, și unite în comuniune de iubire, comuniune care se manifestă în dăruirea lor reciprocă și în conlucrarea lor în creație și în iconomia mântuirii lumii. În acest sens, comuniunea trinitară devine normativă pentru comuniunea eclesială, cum se arată în *Evanghelia după Ioan (17, 21-22) și canonul 34 Apostolic.* În consecință, devierea de la sinodalitate poate deveni deviere de la eclesiologia trinitară și apostolică.*

Specificul unității bisericești a Ortodoxiei universale este afirmarea *principiului egalității și coresponsabilității Bisericilor surori, și nu afirmarea principiului subordonării sinodului regional sau ecumenic unui singur ierarh, cu putere dogmatică și canonică supremă și absolută, cum este puterea singulară a papei în Biserica Romano-Catolică.* La această putere singulară și absolută a papei s-a ajuns treptat, în mileniul al II-lea, după Schisma din 1054, printr-o *subordonare sistematică a autorității sinoadelor provinciale și universale (ecumenice) autorității papei, care aprobă singur actele sinodului sau conciliului ecumenic, pentru ca acestea să poată fi valide.* Din acest motiv, în prezent *singura autocefalie existentă în Biserica Romano-Catolică este autocefalia personală a papei, nu cea a vreunui sinod al episcopilor.*

Totuși, în pofida acestei mari deosebiri între Ortodoxie și Romano-Catolicism, în privința *relației dintre sinodalitate și întâietate sau primat, deosebire care constituie până astăzi un obstacol major în calea unirii celor două Biserici, ceea ce este comun amândurora este importanța episcopatului în păstrarea unității de credință, de viață sacramentală și disciplină canonică, de-a lungul secolelor.* În acest sens, pentru ca dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică să avanseze, trebuie ca discuția despre primatul papei să fie pusă în relație cu autoritatea sinodului autocefal. Desigur, există la Roma o încercare

de revenire la sinodalitate prin instituirea *Sinodului episcopilor* care se întrunește periodic, însă acesta nu este în prezent un for decizional, ci doar consultativ.

Deci principiul autocefaliei multiple sau al pluricefaliei distinge Ortodoxia de monocefalia absolută a papei din Biserica Romano-Catolică, în care toți episcopii Bisericilor locale (diecese), inclusiv patriarhii care prezidează sinoadele Bisericilor Orientale unite cu Roma, sunt subordonați papei ca autoritate doctrinară și canonică supremă. Pe de altă parte, același principiu al autocefaliei multiple distinge Ortodoxia și de Protestantism, care, deși pune accentul, ca și Ortodoxia, pe libertatea Bisericilor locale, totuși nu mai are capacitatea de a forma în totalitatea sa o singură Biserică și nici nu face dovada de a fi păstrat unitatea de doctrină a credinței, de viață sacramentală și de structură canonică din timpul sinoadelor ecumenice. Aceasta se explică mai ales prin faptul că Reforma protestantă a suprimat episcopatul sacramental și sinodalitatea episcopală ca manifestare a coresponsabilității apostolice în păstrarea unității de credință de-a lungul secolelor (succesiunea apostolică pe linie episcopală).

Spre deosebire de Protestantism, care se prezintă sub forma unei mulțimi de Biserici sau comunități confesionale diferite între ele în ceea ce privește atât doctrina credinței, cât și viața sacramentală și disciplina canonică, *Ortodoxia, fidelă eclesiologiei apostolice și eclesiologiei sinoadelor ecumenice din timpul arhiepiscopilor, mitropoliilor sau patriarhiilor autocefale, are conștiința vie de a fi sau forma o singură Biserică, în continuitatea Bisericii nedespărțite a lui Hristos, adică a Bisericii din timpul Apostolilor și al Sfinților Părinți adunați în sinoadele ecumenice. Ortodoxia afirmă acest adevăr, nu ca pe un merit al oamenilor, ci ca pe un dar sau ajutor de la Dumnezeu în păstrarea unității dogmatice, sacramentale și canonice a tuturor Bisericilor Ortodoxe surori, între ele, pe baza Tradiției apostolice și patristice. Astăzi, această fidelitate față de Tradiția apostolică și patristică trebuie reafirmată ca braț de dialog cu alte Biserici și confesiuni ca un corectiv adus unor tendințe interne de a diminua rolul sinodalității în favoarea întâietății sau primatului, care este înțeles mai mult ca privilegiu singular, decât ca responsabilitate în interiorul sinodalității, slăbind astfel fraternitatea și egalitatea Bisericilor Ortodoxe autocefale surori.*

Din punct de vedere al eclesiologiei ortodoxe, o Biserică locală ortodoxă canonică (în sensul cel mai restrâns) este o *episcopie* care are în fruntea sa un episcop ortodox canonic, care se află în comuniune cu întreg episcopatul ortodox canonic universal, și implicit cu totalitatea Bisericilor Ortodoxe autocefale surori.

De aceea, în Ortodoxie nu oricine și oricum poate înființa Biserici locale noi, sub pretextul sau cu pretenția de a crea Biserici „libere” sau „independente”, deoarece *adevărata libertate creștină nu se realizează prin răzvrătire, schismă sau separație bisericească, după cum nici unitatea sau comuniunea eclesială nu se impune*

prin constrângere, ci libertatea eclesială se manifestă prin afirmarea împreună, în comuniune, a unității de credință, de viață sacramentală, de iubire și de respect reciproc. Iar când trebuie corectate abuzuri sau devieri de la normele comune și când se dorește înnoirea vieții bisericești, acestea trebuie să se facă, pe baza Tradiției Bisericii nedespărțite, nu împotriva ei și nici sub forma rupturii de ea, ci printr-o fidelitate reinnoită față de Biserica cea una, sfântă, sobornicească și apostolică a lui Hristos de-a lungul veacurilor.

2. Drepturile unei Biserici autocefale

Biserica autocefală este o Biserică având conducere proprie sau de sine (în grecește *autós* = de sine, propriu; *kefalé* = cap, conducere). Organismul de conducere al unei Biserici autocefale este Sfântul Sinod prezidat de întâistătătorul acelei Biserici: patriarh, mitropolit sau arhiepiscop. Bisericile autocefale sunt *Biserică surori, egale între ele și libere unele în raport cu altele în ceea ce privește organizarea întregii vieți bisericești.*

Autocefalia unei Biserici implică în același timp: *multe drepturi, multă libertate și multă responsabilitate în hotărârile pe care le ia aceasta.* Deși drepturile unei Biserici autocefale *nu sunt expuse într-un cod canonic, ele derivă dintr-un consens al practicii vieții Bisericilor autocefale de-a lungul veacurilor, întrucât totdeauna au existat mai multe Biserici autocefale, în frunte cu patriarhiile vechi Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Ierusalim (Pentarhia), iar Sinodul III Ecumenic (431), prin canonul 8 acordă autocefalie și Bisericii Ciprului.*

Drepturile Bisericilor autocefale sunt:

a) *dreptul de a avea propriul sinod al episcopilor, prezidat de un patriarh, mitropolit sau arhiepiscop; acest sinod fiind singura autoritate canonică pentru tot ceea ce privește organizarea vieții bisericești; hotărârile sale sunt definitive și nu trebuie confirmate de vreo autoritate eclesială externă;*

b) *dreptul de a alege proprii săi episcopi, inclusiv pe întâistătătorul ei (patriarh, mitropolit, sau arhiepiscop), fără o confirmare a acestora de către o autoritate bisericească externă;*

c) *dreptul de a înființa și organiza eparhii sau mitropolii, sinoade mitropolitane și adunări bisericești eparhiale care privesc comunitățile din jurisdicția sa canonică;*

d) *dreptul de a întocmi și promulga legi sau regulamente și reguli bisericești cu valabilitate pentru toate comunitățile bisericești din jurisdicția sa;*

e) *dreptul de a înființa instanțe canonice de judecată sau tribunale bisericești în vederea reglementării disciplinei bisericești;*

f) *dreptul de a cultiva relații fraterne cu alte Biserici Ortodoxe autocefale și de a întreprinde acțiuni de interes comun într-o anumită regiune, precum și dreptul*

de a iniția dialoguri bilaterale de ordin practic cu unele confesiuni creștine, desigur, nu în numele Ortodoxiei întregi;

g) *dreptul de a sfinți Sfântul și Marele Mir* (care este folosit la săvârșirea Sfintei Taine a Mirungerii, la sfințirea antimiselor și a bisericilor);

h) *dreptul de a canoniza sfinți locali și de a compune slujbele dedicate lor*;

i) *dreptul de a înființa școli teologice*;

j) *dreptul de a păstori propria sa diasporă, asigurând preoți și ierarhi pentru aceasta*.

În rezumat, Biserica autocefală este o Biserică liberă în deciziile sale privind: *alegerea și hirotonirea episcopilor, administrația bisericească, organizarea educației teologice, a vieții liturgice și a activității pastorale și misionare, liberă în ceea ce privește misiunea sau slujirea sa în societate, relațiile frățești sau de cooperare cu alte Biserici, precum și relațiile cu autoritățile civile din țara în care păstorește comunități eclesiale. O Biserică autonomă se distinge de o Biserică autocefală prin faptul că nu se bucură de toate aceste drepturi enumerate mai sus: de pildă, întâistătătorul sau primatul ei trebuie să fie confirmat de Biserica Mamă, care își rezervă și dreptul de a întocmi și promulga legi bisericești, de a înființa instanțe canonice și mai ales dreptul de a consacra Sfântul și Marele Mir, iar uneori și dreptul de a supraveghea relațiile Bisericii autonome cu alte Biserici Ortodoxe autocefale sau cu unele confesiuni creștine.*

3. Condițiile obținerii autocefaliei

În ceea ce privește acordarea sau recunoașterea autocefaliei unei Biserici locale de către Biserica Mamă și de către totalitatea Bisericilor Ortodoxe autocefale, trebuie să precizăm că Ortodoxia *nu dispune la ora actuală de reguli canonice unanim acceptate privind modalitatea acordării sau recunoașterii autocefaliei, fapt pentru care, această temă a și fost înscrisă pe agenda viitorului Sinod panortodox*. În decursul istoriei, recunoașterea autocefaliei unei Biserici dintr-o țară sau regiune a fost, uneori, un proces complicat și dificil, condiționat nu numai de principii canonice eclesiale, ci și de diferiți factori de ordin istoric, misionar, etnic și politic. Astfel, au fost cazuri în care unele Biserici autocefale și-au pierdut autocefalia pentru o perioadă anume, sau chiar în mai multe rânduri (de pildă, Biserica Ortodoxă Sărbă), tocmai datorită fluctuațiilor istoriei, a stăpânirilor și a frontierelor politice statale. Însă când contextul istoric a fost favorabil, autocefalia s-a impus ca o necesitate pastoral-misionară, ca libertate de acțiune sporită. Această orientare are o bază canonică solidă în hotărâri ale Sinodului IV ecumenic și ale Sinodului VI ecumenic, care permit Bisericii o adaptare misionară și pastorală adecvată contextului istoric. De altfel, spre deosebire de sfintele dogme care privesc credința ortodoxă, sfintele canoane sunt reguli pastorale de organizare a vieții, astfel încât să fie

apărată și promovată lucrarea Evangheliei lui Hristos în viața poporului creștin (cf. canonul 8 al Sinodului III ecumenic).

Între condițiile obținerii autocefaliei pot fi enumerate:

a) *capacitatea spirituală și materială a unei Biserici locale de a menține și promova credința ortodoxă și de a organiza viața bisericească a unui popor în totalitatea sa, fapt dovedit în decursul unei lungi perioade de timp;*

b) *numărul suficient (cel puțin trei) al episcopilor titulari;*

c) *dorința sau voința episcopilor, a clerului și credincioșilor din eparhiile dintr-o țară de a se organiza ca Biserică autocefală;*

d) *un teritoriu bine definit și un context etnic sau cultural în care această Biserică locală și-a arătat capacitatea sa misionară și pastorală. e) autocefalia a fost adesea condiționată de independența statală sau politică a teritoriului sau a țării în care se află Biserica locală respectivă. Această condiționare a organizării vieții bisericești de evoluția organizării statale derivă din spiritul canoanelor 17 și 28 ale Sinodului IV ecumenic (451), precum și al canonului 38 al Sinodului VI ecumenic (Trulan, 692), potrivit cărora, pentru o mai bună coordonare a vieții bisericești și a activității misionare, organizarea bisericească trebuie să țină seama de evoluția organizării civile din Imperiul roman creștin. Însă, după ce imperiile creștine și Imperiul otoman s-au destrămat au apărut statele independente naționale, în care Bisericile s-au organizat progresiv ca Biserici autocefale, iar unele dintre acestea au devenit mai târziu Patriarhii noi, adăugându-se la vechile Patriarhii din timpul Imperiului creștin, după cum într-o familie, copiii care ajung la maturitate întemeiază propriile lor familii alături de familia în care s-au născut.*

f) *Biserica-Mamă, care are responsabilitatea canonică și pastorală pentru Biserica locală fiică aflată sub jurisdicția sa, trebuie să fie convinsă de posibilitatea și necesitatea acordării sau recunoașterii autocefaliei dorită de această Biserică locală-fiică. Recunoașterea acestei autocefalii și, în general, drepturile și îndatoririle majore legate de ea, sunt precizate într-un act oficial și solemn, numit Tomos; această recunoaștere a autocefaliei de către Biserica Mamă, este adusă la cunoștința tuturor Bisericilor Ortodoxe surori, cărora li se cere să recunoască, la rândul lor, Biserica respectivă ca Biserică autocefală soră. În prezent, această procedură este considerată insuficientă și se află în dezbatere în cadrul unei comisii panortodoxe. Patriarhia Ecumenică dorește ca Tomosul de autocefalie să fie semnat numai de patriarhul ecumenic, pe când alte patriarhii (Rusă și Română) doresc ca Tomosul să fie semnat de toți întâistătătorii Bisericilor Ortodoxe surori, după modelul actelor Sinoadelor ecumenice semnate de ierarhii care au participat la eveniment.*

4. Scopul autocefaliei: comuniunea bisericească fraternă sau unitate în libertate responsabilă

Atât autocefalia cât și autonomia unei Biserici nu sunt un scop în sine, ci ele vizează realizarea *comuniunii fraterne și responsabile între diferite Biserici locale, reprezentate prin episcopii lor, comuniune care nu este nici unitate constrângătoare, nici libertate schismatică (separatistă), sau pretext de izolare și de indiferență față de viața altor Biserici.*

Bisericile autocefale nu sunt Biserici independente după modelul statelor independente și suverane, care pot schimba, într-un fel sau altul, regimul social-politic și constituția lor fundamentală, deoarece Bisericile autocefale ortodoxe au o constituție sacramentală și canonic-pastorală comună, adică o identitate fundamentală care le unește pe toate și care transcende principiul autocefaliei ca principiu de conducere administrativă proprie. Acest fapt implică îndatorirea fiecărei Biserici autocefale de a păstra unitatea de credință, de viață sacramentală și de structură canonică cu toate celelalte Biserici Ortodoxe, în spiritul Tradiției apostolice și patristice a Bisericii nedespărțite a lui Hristos. Vocația primordială și esențială a Bisericii este comuniunea oamenilor cu Sfânta Treime, prin predicarea Sfintei Evanghelii, prin Sfântul Botez, prin Sfânta Euharistie și prin toate Sfintele Taine, toate săvârșite de episcopi, preoți și diaconi ortodocși canonici, astfel încât viața Bisericii să fie o imagine sau o icoană a comuniunii Sfintei Treimi, „ca toți să fie una, precum Noi suntem una” (Ioan 17, 21).

O studiere atentă a raportului dintre unitatea și libertatea eclesială în înțelegerea lor ortodoxă, arată că unitatea bisericească autentică nu derivă din subordonare constrângătoare, ci din consultare reciprocă și cooperare fraternă, nici libertatea autentică bisericească nu derivă din izolare și indiferență față de alții, ci este o libertate pentru comuniune, deci libertate responsabilă. De ce? Pentru că iubirea creștină, slujirea și responsabilitatea în Biserică sunt cu atât mai autentice, cu cât sunt împlinite în mai multă libertate. Această legătură strânsă care există între menținerea unității de credință și libertatea bisericească responsabilă este admirabil exprimată în conținutul Tomosului de recunoaștere a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române (din anul 1885), care cuprinde, de fapt, principiile de bază ale învățaturii ortodoxe despre autocefalie.

Din acest Tomos reies următoarele principii:

a) *Condiția primordială a acordării sau recunoașterii autocefaliei unei Biserici este: conservarea „unității indisolubile a credinței în legătura dragostei”. „Această unitate rămânând neatinsă și neclintită în toate veacurile – se spune în tomos –, chestiunile de administrație ecleziastică și ordinea demnităților se pot modifica potrivit cu starea țărilor. De aceea, și Preasfânta, Marea Biserică a lui Hristos, aprobând cu*

toată bunăvoința și recunoscând cu dubul păcii și al dragostei schimbările necesare administrației duhovnicești din Sfintele Biserici locale, le binecuvintează și le confirmă spre mai bună zidire a comunității credincioșilor”.

Deci putem afirma că recunoașterea sau acordarea autocefaliei unei Biserici locale care n-a făcut, timp îndelungat, dovada capacității sale de a păstra neclintită unitatea credinței ortodoxe nu constituie un bine pentru viața spirituală a acelei Biserici și nici o acțiune responsabilă din partea Bisericii-Mame.

b) *Autoritatea supremă responsabilă de administrarea sau conducerea unei Biserici autocefale este Sfântul Sinod al acesteia, prezidat de un arhiepiscop, mitropolit sau patriarb. Sfântul Sinod al acestei Biserici nu este subordonat altei autorități eclesiale, dar, Sfântul Sinod al unei Biserici autocefale trebuie să exercite această libertate totală de conducere bisericească având conștiința responsabilității directe în fața lui Hristos, Capul Bisericii și Arhiereul Veșnic, după cum se spune în Tomos: „Așadar după cum am deliberat în Sfântul Sinod, cel de pe lângă noi, al iubiților noștri frați în Sfântul Dub și coliturghisitori, declarăm că Biserica Ortodoxă din România să fie și să se numească și să se recunoască de către toți neatârnată și autocefală, administrându-se de propriul și Sfântul său Sinod, având ca președinte pe Înaltpreasfântitul și Preastimatul Mitropolit al Ungrovlahiei și Primat al României, cel după vreme, nerecunoscând în propria sa administrație internă nici o altă autoritate bisericească, fără numai pe Capul Bisericii Ortodoxe celei una, sfântă, catolică și apostolică, pe Mântuitorul Dumnezeu-Omul, Care este singura temelie și piatra cea din capul unghiului, și întâiul și supremul și veșnicul Arhiereu și Arhipăstor”.*

c) *Recunoașterea autocefaliei unei Biserici locale implică, deci, recunoașterea autorității sale canonice egală cu autoritatea canonică a celorlalte Biserici surori. De aceea, Sinodul noii Biserici autocefale este numit „Sinod frate în Hristos”. Prin recunoașterea autocefaliei, o Biserică fică devine Biserică soră având maturitate eclesială deplină. Această nouă Biserică autocefală se face cunoscută tuturor Bisericilor autocefale, pentru a fi primită în comuniunea lor universală.*

d) *În Tomosul de autocefalie se mai precizează că această conducere de sine, în deplină libertate, implică, însă, o conformare liberă cu Tradiția continuă și neîntreruptă a Bisericii Ortodoxe.*

În partea finală a Tomosului se enumeră și alte responsabilități ale Bisericii Ortodoxe autocefale:

e) *Biserica autocefală, deși se bucură de toate prerogativele și drepturile inerente autocefaliei are, totuși, datoria de a păstra comuniunea de credință și de viață sacramentală cu celelalte Biserici autocefale și, ca atare, Sfântul ei Sinod trebuie să pomenească în dipticele sale pe întâistătătorii acestor Biserici; să colaboreze și să se înțeleagă cu celelalte Biserici Ortodoxe „în toate chestiunile importante canonice și*

dogmatice, care au trebuință de o chibzuire mai generală și mai comună, după sfântul obicei al părinților, păstrat de la început”.

Toate acestea arată că principiul autocefaliei nu este libertate în izolare, ci libertate în comuniune. Iar dacă această comuniune se manifestă mai ales la nivelul comemorării în timpul Liturghiei celebrată de întâistătătorul unei Biserici autocefale, al informării reciproce privind întronizarea noilor întâistătători și al consfătuirilor privind problemele de ordin bisericesc, o colaborare mai intensă în ceea ce privește viața pastorală în diaspora, misiunea și mărturia ortodoxă comună astăzi în lume, ar putea contribui și mai mult la convingerea că libertatea pe care o oferă autocefalia nu se manifestă în izolare sau autarhie, ci în dinamica vieții bisericești, în cooperare și ajutorare frățească.

PASTORALE

Dumnezeu - Omul în mijlocul oamenilor. Întelesul Nașterii Domnului*

† DANIEL,

*prin harul lui Dumnezeu
Arhiepiscop al Bucureștilor,
Mitropolit al Munteniei și Dobrogei,
Locțiitor al Tronului Cezareei Capadociei și
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Preacucernicului Cler, Preacuviosului Cin Monahal și preaiubiților credincioși din Arhiepiscopia Bucureștilor, har, milă și pace de la Hristos Domnul, iar de la noi părințești binecuvântări.

*„Acestea toate s-au făcut ca să se împlinească ceea ce s-a zis prin prorocul care zice: «Iată, Fecioara va avea în pântece și va naște fiu și vor chema numele Lui Emanuel, care se tâlcuiește **Cu noi este Dumnezeu**»”
(Matei 1, 22-23, cf. Isaia 7, 14)*

*Preacuvioși și Preacucernici Părinți,
Iubiți frați și surori în Domnul,*

Sărbătoarea Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos ne arată iubirea milostivă și nemărginită a lui Dumnezeu pentru oameni. Hristos este Dumnezeu-Omul prezent în mijlocul oamenilor, pentru ca oamenii să poată fi părtași la viața și iubirea veșnică a Preasfintei Treimi.

Începând cu ziua de 20 decembrie, când serbăm *Înainteprăznuirea Nașterii Domnului*, și până la 31 decembrie, ziua *Odovaniei* acestei sărbători, cântările liturgice ale Bisericii Ortodoxe ne îndeamnă să ne minunăm cu mintea și să ne bucurăm cu inima de taina iubirii lui Dumnezeu pentru noi oamenii arătată în Nașterea lui Hristos din Sfânta Fecioară Maria.

* Extras din: † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, București, Ed. Basilica, 2011, pp. 334-341.

Într-una din cântările acestei sărbători se spune că Dumnezeu Se face om, pentru ca pe om să-l îndumnezeiască: „*Să mergem, credincioșilor, să întâmpinăm pe Ziditorul, Cel ce vine pe pământ, răsărind din Fecioară: cu curăție să ne luminăm, cu fapte bune să strălucim, cu frică și cu bucurie să ne gătim a privi cu ochii minții pe Hristos, ajuns Prunc, Care ne îndumnezeiește pe noi, oamenii, din milostivirea cea mare*”². Iar în altă cântare se spune că la Taina Nașterii lui Hristos participă cerul și pământul, steaua și peștera, orașul și pustia: „*Betleeme, pregătește-te, cetate a Sionului, cântă! Bucură-te, pustie, care ai vestit de mai înainte bucuria; că steaua merge înainte în Betleem, vestind pe Hristos, Cel ce vine să Se nască; și peștera primește pe Cel întru totul neîncăput, iar ieslea se împodobește, ca să primească Viața cea veșnică*”³.

Cel ce Se naște ca om din Fecioară este Unul din Sfânta Treime: „*Betleeme, gătește-te spre întâmpinarea Fecioarei Maria și a Maicii lui Dumnezeu. Că iată vine la tine, purtând Prunc pe Hristos, Cel pururea împreună cu Tatăl Cel fără început și cu Dubul, pe Care în peșteră Îl va naște și după naștere iarăși se va arăta fecioară*”⁴.

Smerenia și sărăcia lui Hristos-Dumnezeu sunt începutul îmbogățirii omului în bunătate dumnezeiască: „*Orice om să se mire, cugetând la felul cum începe a sărăci acum Cel bogat cu mila, și cum în peșteră Se sălășluiește, spre a ne dezlega pe noi de cumplita înșelăciune, voind a ne îmbogați de bunătate*”⁵.

În alte cântări se spune că Taina Nașterii smerite a lui Hristos, Împăratul slavei veșnice, trezește uimire pentru îngeri și înfricoșare pentru oameni: „*Cuvinte al Tatălui, Cel împreună veșnic, ieșind din cea neispitită de bărbat, Te-ai sălășluit trupește în peșteră, având ieslea ca un tron; și spăimântezi, cu înfricoșătoarea Ta iconomie, pe magi și pe păstori, și ai ui mit pe îngeri, care au strigat: Slavă Ție!*”⁶

Pentru a binevesti în același timp smerenia și slava lui Hristos, Biserica vede deodată în El pe robul și pe Stăpânul, pe omul pământean și pe Împăratul cerurilor: „*Astăzi Se naște din Fecioara Cel ce are (ține) în mână toată făptura. Cui scutece ca un prunc este înfășat, Cel ce din fire este nepipăit (inaccesibil). În iesle este culcat Dumnezeu, Cel ce a întărit cerurile de demult, întru început. La sân cu lapte este hrănit, Cel ce a plouat în pustiu mână poporului. Pe magi cheamă Mirele Bisericii. Darurile acestora le primește Fiul Fecioarei. Închinămu-ne Nașterii Tale, Hristoase! Învrednicește-ne să vedem și dumnezeiască Arătarea Ta (Botezul)!”⁶*

În însăși ziua Sărbătorii Nașterii Domnului se arată mai lămurit că rostul Întrupării Fiului lui Dumnezeu este înnoirea omului întru viață veșnică: „*Văzând*

² Mineiul pe Decembrie, ziua 20, „Utrenia”. Laude, Stihurile Înaintepăznuirea, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2005, p. 326.

³ Mineiul pe Decembrie, „Utrenia” din 23 decembrie, Stihovăni, p. 327.

⁴ Mineiul pe Decembrie, „Utrenia” din 23 decembrie, Sedealna, p. 368.

⁵ Mineiul pe Decembrie, „Canonul Înaintepăznuirii”. Cântarea a 4-a, p. 371.

⁶ Mineiul pe Decembrie, „Pavecernița” din 24 decembrie, Cântarea a 5-a, p. 387.

*Ziditorul pe omul pe care l-a zidit cu mâinile pierind, plecând cerurile, S-a pogorât și pe acesta, intrupându-Se din dumnezeiasca Fecioară, îl zidește cu totul din nou, cu adevărat, că S-a preaslăvit!*⁷

Am văzut din cântările prezentate mai sus că Biserica preamărește iubirea atotputernică și smerită a lui Hristos pentru oameni, ca fiind dătătoare de mântuire, de viață și slavă veșnică.

Taina Întrupării Fiului veșnic al lui Dumnezeu, Care S-a făcut om din iubire nesfârșită față de om, este temelia și inima credinței creștine. Această sfântă și mare taină a fost scopul pentru care Dumnezeu a făcut lumea. Ea a fost prezisă și prevăzută de profeții Vechiului Testament inspirați de Duhul Sfânt, apoi a fost văzută ca realitate istorică și mărturisită de Apostolii lui Hristos, apărată și dogmatizată în fața ereziilor de către Părinții Bisericii adunați în Sinoadele ecumenice și preamărită sau lăudată de cler și credincioși în viața Bisericii.

Urmând credinței Sfinților Apostoli, Sfinții Părinți ai Bisericii, mari dascăli ai lumii și ierarhi, cuvioși și mărturisitori, imnografi și melozi, au în centrul teologisirii lor taina iubirii nesfârșite a lui Dumnezeu pentru lume, care s-a descoperit nouă prin Iisus Hristos. În acest sens, Sfântul Maxim Mărturisitorul († 662) spune că „*prin iubirea Sa mai presus de minte și nesfârșită pentru om, Dumnezeu a devenit cu adevărat și prin natură tocmai ceea ce iubea*”⁸, adică om.

Același Sfânt Părinte spune că „*Hristos este marea taină ascunsă, ținta fericită, scopul pentru care toate au fost făcute [...]. Privind la El, Dumnezeu a chemat toate la ființă. Căci pentru Hristos, pentru taina Sa, există toate veacurile și tot ce cuprind ele. În Hristos își au ele începutul și sfârșitul. Această unire a fost hotărâtă de la începutul lumii: unire a ceea ce este mărginit cu ceea ce este nemărginit, a ceea ce este măsurat cu ceea ce este nemăsurat, a ceea ce are hotar cu ceea ce nu are hotar, unire a Făcătorului cu făptura, a odihnei cu mișcarea. Când a venit plinirea vremii, această unire s-a făcut văzută în Hristos, aducând cu sine împlinirea planurilor lui Dumnezeu*”⁹.

Prin Întruparea Sa de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și, mai ales, prin Nașterea Sa ca om în Betleem, Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, intră în umanitate și rămâne pentru veșnicie tainic prezent în mijlocul ei. Cel ce S-a născut ca om în Betleem, a copilărit în Nazaret, S-a răstignit și îngropat la Ierusalim, a înviat din morți și S-a înălțat într-o slavă la ceruri, nu încetează de a fi prezent împreună cu oamenii, care cred în El și-L iubesc pe El (cf. *Matei* 28, 20). El este permanent prezent în Biserică prin Sfintele Taine, dar mai ales prin săvârșirea Sfintei Liturghii, în timpul căreia credincioșii ascultă Evanghelia Sa și

⁷ *Mineiul pe Decembrie*, „Rânduiala Ceasurilor împărătești” din 24 decembrie, „Ceasul al IX-lea”, Slavă... glasul 6, p. 420.

⁸ *Mineiul pe Decembrie*, „Utrenia” din 25 decembrie, „Canonul I”, Cântarea 1, p. 437.

⁹ SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, 5, PG 91, 1048 C.

primesc Trupul și Sângele Său, ca arvună a vieții și bucuriei veșnice din Împărăția cerească a Preasfintei Treimi.

Taina coborârii și apropierii Fiului lui Dumnezeu de noi oamenii ne cheamă să ne ridicăm și să ne apropiem și noi de El, să-L întâmpinăm în viața noastră. Astfel, una din cântările Nașterii Domnului ne îndeamnă: „*Veniți, credincioșilor, să ne înălțăm dumnezeiește și să vedem cu adevărat dumnezeiasca pogorâre de sus în Betleem și curățindu-ne mintea prin viață curată să aducem în loc de mir fapte bune; să pregătim prin credință intrarea sărbătorii Nașterii și cu cei de sus să strigăm: Slavă intru cei de sus lui Dumnezeu, Celui în Treime, prin Care S-a arătat între oameni bunăvoirea mântuind pe Adam din blestemul cel dintâi, ca un iubitor de oameni!*”¹⁰ Așadar, prin dreaptă credință și prin fapte bune să întâmpinăm pe Hristos în sufletul și în casele noastre și să ne bucurăm de lumina sărbătorii.

Hristos vine și astăzi la noi în multe forme, ca un călător sau ca un pelerin necunoscut, prin chipurile smerite ale oamenilor săraci, ale copiilor și bătrânilor abandonați, ale bolnavilor singuri și întristați, ale celor flămânzi și fără de adăpost.

De aceea, *mai ales acum, când în jurul nostru este multă suferință și sărăcie, singurătate și neajutorare, să le aducem acestora, prin cuvânt și faptă, ajutor și bucurie, încurajare și speranță, așa cum ne învață Sfânta Evanghelie și Sfânta Biserică.*

Să ne rugăm mereu Maicii Pruncului Iisus, Fecioarei Maria, să ocrotească țara și poporul nostru și să lumineze cu rugăciunile ei pe toți copiii și părinții, toate familiile care au nevoie de ajutor și binecuvântare de la Dumnezeu.

Să ne rugăm, de asemenea, Maicii Domnului să ajute Biserica noastră în lucrarea ei cultural-misionară și social-filantropică pentru copii și bătrâni, pentru bolnavi și săraci, pentru oamenii fără nici un sprijin, pentru „*cei pe care nu-i iubește nimeni*”, cum se spune în rugăciunea finală a *Acatistului Bunevestiri*.

Căminele de bătrâni și de copii, unitățile medicale, cantinele pentru săraci și multe programe de caritate ale Bisericii noastre au în continuare nevoie de sprijin, pentru ca cei care au inițiat și realizează programe filantropice să nu se descurajeze, să nu înceteze lucrarea lor, necesară altora.

Mulțumim celor care ne-au ajutat adesea și îi binecuvântăm, rugându-ne lui Dumnezeu-Milostivul să le dăruiască darurile milostivirii Sale celei bogate.

Iubiți credincioși și credincioase,

Familia a fost binecuvântată în Rai (cf. *Facere* 1, 28), sfințită prin Nașterea Pruncului Iisus din Fecioara Maria și prețuită prin prezența lui Hristos la nunta din Cana Galileii, unde a săvârșit minunea prefacerii apei în vin. Prin urmare, *familia trebuie să fie mereu în centrul atenției Bisericii*. Din acest motiv, la propunerea noastră, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât ca

¹⁰ Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Răspunsuri către Talasie*. 60, PG 90, 612.

anul 2011 să fie numit „Anul omagial al Sfântului Botez și al Sfintei Cununii”.

Botezul copiilor și creșterea lor în credință trebuie să fie o prioritate majoră a părinților, nașilor, preoților și a profesorilor de religie, mai ales astăzi când mulți copii și tineri sunt dezorientați sau tentați să caute fericirea în droguri nocive pentru suflet și trup. Pe fondul sărăciei și al migrației părinților în străinătate, mulți copii sunt tentați să abandoneze școala și să trăiască o viață dezordonată și fără un ideal concret. De aceea, familia, societatea și Biserica trebuie să coopereze spre a găsi soluții practice pentru problemele concrete care tulbură viața copiilor și tinerilor de astăzi.

Criza stabilității sau a unității familiei se amplifică în contextul creșterii sărăciei, șomajului și a nesiguranței zilei de mâine. Din aceste motive sunt urgent necesare următoarele orientări: intensificarea vieții spirituale și a activității pastorale, a solidarității între familii, dezvoltarea de programe sociale de susținere a familiilor sărace, mai ales a celor care au copii mulți.

Toate aceste probleme și altele asemănătoare trebuie să fie permanent în centrul atenției Bisericii Ortodoxe Române.

Dreptmăritori creștini,

*Un simbol major al comuniunii, cooperării și demnității noastre ortodoxe românești va fi, în anul 2011, construirea **Catedralei Mântuirii Neamului**, după ce în anul acesta 2010 a fost selectat proiectantul, s-a obținut autorizația de construire a ei, au fost desfășurate ample lucrări de organizare de șantier, au fost procurate o parte din materiale și a fost încheiat contractul de zidire a pereților din jurul fundațiilor noii Catedrale.*

În vederea coordonării donațiilor în bani pentru construirea noii Catedrale patriarhale cu hramurile: *Înălțarea Domnului* (care este și *Ziua Eroilor*) și *Sfântul Apostol Andrei, Ocrotitorul Românicii*, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât ca *pe calendarul fiecărei eparhii din Patriarhia Română să fie imprimată imaginea machetei noii Catedrale și să fie indicate conturile în lei, euro și dolari (USD)*, pentru ca fiecare eparhie, parohie, mănăstire, precum și fiecare credincios ortodox român, iubitor de Biserică și Neam, să ajute, după posibilități, la ridicarea acestui sfânt locaș, care este o necesitate practică și o lucrare emblematică în folosul poporului român din țară și din afara ei. De aceea, vă adresăm tuturor, și fiecăruia în parte, rugămintea de a oferi „*darul tău pentru Dumnezeu*” sau „*darul tău pentru eternitate*”, adică „*ajutorul tău pentru construirea Catedralei Mântuirii Neamului*”. Noua Catedrală este prevăzută cu mai multe spații pentru slujbe liturgice sau rugăciune, pentru conferințe și convorbiri duhovnicești, pentru expoziții de cărți, obiecte și veșminte bisericesti, dar va avea alături și cantine pentru hrana

pelerinilor săraci și cămine pentru cazarea pelerinilor români din țară și diasporă, precum și cabinete medicale pentru consultația și tratamentul pelerinilor bolnavi, astfel încât *se vor completa între ele cultul și cultura, viața spirituală și lucrarea socială a Bisericii în lumina și iubirea Preasfintei Treimi*. Fiecare componentă arhitecturală și artistică a noii Catedrale și toate împreună vor avea o semnificație teologico-spirituală și existențială privind taina mântuirii oamenilor, pelerini pe pământ spre patria cerească, sau misterul comuniunii lor cu Dumnezeu și întredolaltă în Biserica lui Hristos. Fericiți vor fi, acum și în eternitate, cei care se vor număra printre ctitorii *Catedralei Mântuirii Neamului!* Ei vor fi pomeniți de Biserică în rugăciunile sale pe care le înalță zilnic pentru „*fericiții și pururea pomeniții ctitori*”. Așa să ne ajute Dumnezeu!

Ca și în anii precedenți, la cumpăna dintre ani, adică în noaptea de 31 decembrie 2010 spre 1 ianuarie 2011, suntem chemați să ne rugăm lui Dumnezeu pentru sănătate și mântuire, pentru toți românii din țară și din diasporă. Să-I cerem lui Dumnezeu să ne ajute ca să trecem cu realism și speranță prin actuala criză materială și morală, încât în anul viitor să fim mai tari în credință și înțelepciune, mai prosperi economic și mult mai bogați în fapte bune decât în anul 2010.

Cu prilejul Sfintelor Sărbători ale Nașterii Domnului, Anului Nou 2011 și Botezului Domnului, Vă adresăm tuturor doriri de sănătate și mântuire, pace și bucurie, fericire și mult ajutor de la Dumnezeu în toată fapta cea bună, dimpreună cu salutarea tradițională: „*La mulți ani!*”

„*Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu voi cu toți!*” (2 Corinteni 13, 13).

Al vostru către Hristos-Domnul rugător, cu părintești binecuvântări,

† DANIEL,

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Dată în Reședința Patriarhală din București, cu prilejul Sărbătorii Nașterii Domnului; anul mântuirii 2010.

Nașterea Domnului – Praznicul vieții și al familiei

† NIFON,

prin darul lui Dumnezeu,

Arhiepiscopul Târgoviștei, Mitropolit onorific și Exarh patriarhal

Iubitului Cler, Cinului monahal și tuturor creștinilor din Arhiepiscopia Târgoviștei, har, pace și ajutor de la Dumnezeu, iar de la noi, arhierescă binecuvântare și părintească îmbrățișare.

*„Întru aceasta s-a arătat iubirea lui Dumnezeu către noi,
că pe Fiul Său Cel Unul-Născut, L-a trimis în lume, ca prin El viață să avem”
(I Ioan 4, 9)*

Iubiți creștini și slujitori ai altarelor noastre străbune,

Din an în an, în această sfântă zi de 25 decembrie, sărbătorim cel mai mare eveniment ce s-a petrecut vreodată pe pământ: *Nașterea după trup a Domnului nostru Iisus Hristos.*

Potrivit făgăduinței făcute strămoșilor noștri, la „*plinirea vremii*” (Galateni 4, 4), Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat „*de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria*” în orașul Betleem din Țara Sfântă.

În colindele străbune – aceste nestemate cântece de Crăciun în versuri și melodii de mare frumusețe – se cântă: „*Astăzi S-a născut, Cel făr’ de-nceput*”, adică Cel veșnic, „*Cel de o ființă cu Tatăl*”, „*Fiul cel din vecie*”. În mărturisirea de credință cuprinsă în colinde se afirmă că pe acest Fiu din vecie, „*Tatăl mi L-a trimis mie*”. A fost trimis, deci, pentru fiecare din noi, să ne ridice la mântuire, să ne învețe despre Tatăl, despre Sine ca Fiu și despre Duhul Sfânt, să ne învețe ce și cum să credem, cum trebuie să trăim ca să fim fericiți în viața aceasta și cum să dobândim Împărăția cerurilor. Fiind trimis de Tatăl, știm că învățătura Lui este adevărată. „*Tu ai cuvintele vieții celei veșnice*” (Ioan 6, 68) au recunoscut apostolii

și El Însuși Și-a descoperit adevărata identitate atunci când a spus: „*Eu și Tatăl Meu una suntem*” (Ioan 10, 30).

De aceea, încredințarea pe care trebuie să ne-o reinnoim cu prilejul acestei mari sărbători este că Cel născut în Betleem a fost cu adevărat Fiul lui Dumnezeu. Întărindu-ne și reinnoindu-ne această credință, ne vom putea bucura deplin de darurile Nașterii Domnului, pentru o viață plină de credință, iubire, lumină și speranță.

Iubiții mei fii sufletești,

Prin Nașterea Domnului ni s-a descoperit Fiul lui Dumnezeu – izvorul vieții noastre. El ne-a dat un îndrumar pentru a trăi, cuprins în Sfânta Scriptură a Noului Testament. Tot ce ne-a învățat Mântuitorul vine de la Dumnezeu-Tatăl, precum Însuși mărturisește (Ioan 10, 30), pentru că El și Tatăl una sunt. De aceea, sunt pe calea greșită cei care zic: „*eu cred în Dumnezeu, cred într-o forță superioară, cred la modul general, abstract*”. Astfel de gânduri confuze au mulți din semenii noștri năușiți de epoca actuală a secularizării și valorilor relative nemântuitoare. Acestora, Iisus le dă avertismentul sever și categoric: „*cel ce nu ascultă de Fiul nu va vedea viața, ci mânia lui Dumnezeu rămâne peste el*” (Ioan 3, 36). Sfântul Apostol Petru ne previne și el: „*Și intru nimeni altul nu este mântuirea, căci nu este sub cer nici un alt nume, dat între oameni, în care trebuie să ne mântuim noi*” (Faptele Apostolilor 4, 12). Fără Domnul Hristos nu putem găsi drumul vieții și al adevărului spre cele ce nu se pot afla prin puterea minții omenești, spre tainele vieții și ale morții.

Sfântul Apostol Pavel, marele învățat și filosof, și-a format propria concepție despre viață numai după întâlnirea cu Mântuitorul și pe aceasta a propovăduit-o în epistolele și călătoriile sale misionare. De aceea, acest mare apostol și extraordinar gânditor face din Domnul Hristos premisa oricărei orientări în problemele sufletului, ale vieții și ale destinului spiritual al oamenilor: „*Nimeni nu poate pune altă temelie, decât cea pusă, care este Iisus Hristos*” (I Corinteni 3, 11).

Să ne reamintim, de asemenea, la acest mare praznic al Crăciunului, că Fiul a venit să ni-L descopere și pe Duhul Sfânt, pe care El Îl numește „*Mângâietorul*” și „*Duhul Adevărului*” (Ioan 15, 26), Acela care ne luminează mintea spre toată înțelegerea, spre gândirea și simțirea cea dreaptă. El este „*Domnul de viață făcătorul*”. Despre El, Mântuitorul spune: „*Duhul este cel ce dă viață*” (Ioan 6, 63). Dumnezeu este „*Izvorul vieții*” (Psalmul 35, 9). Desigur că și Mântuitorul spune că a venit în lume pentru ca lumea „*viață să aibă și din belșug să aibă*” (Ioan 10, 10).

Așadar, viața vine de la Dumnezeu și, de aceea, avem îndatorirea să promovăm acest adevăr prin cinstirea și apărarea vieții ca pe darul cel mai de preț al lui Dumnezeu. Nimeni nu are vreun drept asupra vieții, nici măcar asupra vieții sale, căci nu el și-a dat-o. Cu atât mai mult, nimeni nu are vreun drept asupra vieții altora, afară de Dumnezeu care a dat-o.

Dreptmăritori creștini,

Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan, cunoscut și ca apostolul iubirii, ne descrie așa de frumos strălucirea acestui praznic al Nașterii: „*Și Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr*” (Ioan 1, 14). Așadar, Cuvântul lui Dumnezeu, Cel veșnic și necuprins de marginile lumii, Se naște într-o iesle modestă, ca să dea sens vieții noastre pământești și să ne facă vrednici de viața cea veșnică.

Fiul lui Dumnezeu a venit în lume ca să ni se arate prin El iubirea lui Dumnezeu și, ca prin El, prin puterea și învățătura Lui, să avem viață plină de iubire și sens autentic și deplin. Despre aceasta ne încredințează Sfântul Evanghelist Ioan, care spune că Dumnezeu a trimis în lume pe Fiul Său Cel Unul-Născut, „*ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică*” (Ioan 3, 16); și, în alt loc, Mântuitorul zice: „*Adevărat, adevărat zic vouă: Cel ce crede în Mine are viață veșnică*” (Ioan 6, 47).

Venirea Fiului lui Dumnezeu în lume s-a săvârșit în chip senin și uman, în chip de Prunc nevinovat. Dumnezeu S-a arătat și a petrecut ca oamenii, fiind ca și noi, în afară de păcat, ca noi să-L cunoaștem pe Dumnezeu și să fim, prin har, într-o asemănare cu El.

Privind, mai ales în aceste zile, icoana care ne înfățișează Nașterea Pruncului Sfânt, preamărim pe Dumnezeu-Tatăl, Care, din nesfârșita iubire de oameni, a trimis în lume pe Fiul Său; ne închinăm împreună cu păstorii, cu magii și cu tot neamul creștinesc Pruncului dumnezeiesc, Mântuitorului nostru, Care a venit să ne arate calea vieții adevărate. Lăudăm pe Preacurata Maică, pentru curățenia vieții ei și o cinstim mai presus decât pe heruvimi și serafimi, pentru că a născut pe Mântuitorul sufletelor noastre. Avem, astfel, în această icoană chipul Preacuratei Fecioare Maria, al Pruncului dumnezeiesc, al Tatălui ceresc, precum și chipul dreptului Iosif, ocrotitorul Pruncului Sfânt de mânia lui Irod.

Contemplând icoana Nașterii, deci, Crăciunul este, mai mult decât alte sărbători, sărbătoarea familiei creștine, sărbătoare de la care se revarsă atâta lumină și căldură pentru familie și atâtea învățături prețioase pentru membrii ei. Dar sărbătoarea Crăciunului este o sărbătoare a familiei și pentru că ea este ziua în care s-a arătat iubirea lui Dumnezeu, e sărbătoarea vieții creștine. „*Întru*

aceasta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a trimis în lume, ca prin El viață să avem” (I Ioan 4, 9).

După învățătura creștină, familia este așezământ rânduit și binecuvântat de Dumnezeu, ca iubirea dintre oameni să aibă un sălaș ocrotit de harul lui Dumnezeu și să protejeze viața. Familia, deci, este cea mai de seamă instituție care stă la temelia vieții.

Ieslea din Betleem, în care S-a născut ca Prunc Fiul lui Dumnezeu, și Crucea de pe Golgota, pe care a fost răstignit, sunt ca două îndrumătoare ale iubirii familiale: iubirea din care izvorăște viața și iubirea care se împlinește prin jertfă. Căci adevărata familie creștină se întemeiază pe iubire și se întreține prin iubire jertfelnică.

Cât de însemnată este familia după învățătura creștină, vedem și din faptul că Domnul Hristos a săvârșit cea dintâi minune la actul de întemeiere a unei familii, la nunta din Cana Galileii (*Ioan 2, 1-11*).

A rânduit Dumnezeu familia ca să-l apere pe om de confuzie, de distrugere și de moarte și să-l asocieze în lucrarea de continuă creație a vieții prin împlinirea statornică a iubirii. Fără familie se tulbură și se pierde fluviul și sensul vieții.

De la praznicul Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos putem învăța care este rostul familiei creștine și care sunt îndatoririle membrilor săi. Chipul Preacuratei Maici este modelul desăvârșit al mamei creștine. La ea, mamele creștine află pildă de iubire a pruncilor, de fidelitate și dăruire pentru creșterea lor cu trupul, cu înțelepciunea și cu harul lui Dumnezeu. Ea este nedespărțită de harul dumnezeiesc de la Peștera Betleemului până la Jertfa de pe Cruce.

Însăși întruparea Fiului lui Dumnezeu în chip de prunc vine să ne arate că menirea familiei este de a fi creatoare de viață. De aceea, Biserica noastră dorește ca familiile neamului nostru să fie niște izvoare de viață și de creștere în înțelepciune a copiilor. Pruncii și tinerii nu trebuie lăsați pradă tulburărilor vieții în societate, datorită înțelegerii greșite a libertății privită fără responsabilitate în punerea în practică a principiilor de educație religioasă-spirituală și morală.

Sfânta noastră Biserică Ortodoxă Română, prin Sfântul Sinod, a luat hotărârea binecuvântată ca anul viitor să fie dedicat studiului și aprofundării învățăturii despre Sfântul Botez și Sfânta Taină a Cununiei – care binecuvintează viața și familia prin pruncii care vin pe lume, prin milostivirea și darul lui Dumnezeu. Familia, această instituție sacră a umanității, trebuie apărată de manifestări, concepții și comportamente care-i amenință stabilitatea și menirea ei sfântă de perpetuare a vieții. Programul „*Hristos împărtășit copiilor*”, inițiat și promovat de Patriarhia Română pe plan național, este o activitate educațional-creștină menită să contribuie la consolidarea familiei, prin transmiterea valorilor creștine, tinerilor noștri.

Iubiți fii duhovnicești,

Cuprinși de bucuria sărbătorii de Crăciun și a colindelor străbune, vă îndemn pe toți să priviți, cu speranță sfântă, viața, ca dar al lui Dumnezeu; să vă reinnoiți prin iubire sufletele în raport cu familia și cu semenii pentru a dobândi harul regenerării noastre spirituale. Sfânta noastră Biserică reprezintă un tezaur de valori spirituale, culturale și naționale, care contribuie la creșterea duhovnicească a societății, dar și la depășirea crizei morale a lumii în care trăim. Manifestările de răutate și violență sunt generate de egoismul și mentalitățile nepurificate de sfânta învățătură a Mântuitorului, propovăduită de Biserică.

Să mulțumim lui Dumnezeu pentru toate binefacerile revărsate, în anul care se încheie, asupra noastră a tuturor, preoți și credincioși din Sfânta noastră Arhiepiscopie, și să-L rugăm să ne ocrotească și în anul ce vine pentru a ne bucura de roade materiale și spirituale bineplăcute Mântuitorului, Cel ce S-a născut pentru noi și pentru mântuirea noastră.

Fie ca armoniile colindelor strămoșești să vă înobileze sufletele și inimile pentru a primi pe Pruncul Iisus cu Evanghelia și dragostea Sa, pentru binecuvântarea familiilor și a celor dragi.

Vă îmbrățișez pe toți, iubiți preoți și credincioși, tineri și vârstnici, și să petreceți sfintele sărbători ale Nașterii Domnului, Anului Nou și Bobotezei, în sănătate, pace și bucurii.

Al vostru Arhipăstor și către Dumnezeu rugător,
pentru binele vostru sufletesc și trupesc,

†NIFON,

Arhiepiscopul Târgoviștei, Mitropolit onorific și Exarh patriarhal

† TEODOSIE,
din mila lui Dumnezeu
Arhiepiscop al Tomisului

Iubitului nostru cler, cinului monahal și dreptcredincioșilor creștini, din cuprinsul de Dumnezeu păzitei Arhiepiscopii a Tomisului. Har vouă și pace de la Hristos, Cel născut în ieslea Betleemului, slăvit împreună cu Tatăl și Duhul Sfânt, iar de la noi, Arhierescă Binecuvântare.

„Cercetatu-ne-ai pe noi de sus, Mântuitorul nostru, Răsăritul răsăriturilor, Și cei din întuneric și din umbră am aflat adevărul; că din Fecioară S-a născut Domnul.”
(Luminânda Nașterii Domnului)

Iubiții mei fi duhovnicești,

Într-un glas cu îngerul lui Dumnezeu „vă binevestesc vouă bucurie mare, că în orașul lui David astăzi S-a născut pentru noi Mântuitorul, Care este Hristos Domnul” (*Luca 2, 10-11*).

An de an, cu prilejul prăznuirii Nașterii Domnului suntem întrucâtva de față la întruparea Fiului lui Dumnezeu și ne purtăm cu gândul către peștera săracă din ținutul Betleemului, în acea noapte binecuvântată a începutului mântuirii noastre.

Nașterea cea după trup a Fiului lui Dumnezeu este o taină pe care mintea omenească n-o poate pătrunde în întregime. Sfântul Apostol Pavel se minunează de noua descoperire a lui Dumnezeu în lume, pe care o numește „marea taină a dreptei credințe” (*I Tim. 3, 16*), iar vechile cântări bisericești înfățișează deopotrivă Nașterea Mântuitorului ca pe o „taină străină”, dar și „mare și preaslăvită minune”.

Întruparea Domnului nu poate fi cuprinsă de mintea omenească, deoarece este taină, iar taina nu suferă ispitire, ci numai crezare. În schimb, rostul Întrupării Domnului ne este bine cunoscut, fiind limpede înfățișat chiar în

cântarea bisericească: „Cerul și pământul s-au unit astăzi, născându-Se Hristos, Dumnezeu pe pământ a venit și omul la cer s-a suit”.

Pătrunzând în taina Nașterii Domnului cât ne este cu putință, descoperim că Cel nevăzut Se face văzut; Cel necuprins de ceruri în peșteră Se cuprinde și în scutece Se înfașă; Cel ce șade pe scaun de heruvimi este culcat în iesle; Cel născut din Tatăl, din veșnicie, fără de mamă, Se naște în timp din mamă fără de tată; Cel înconjurat de slavă dumnezeiască Se îmbracă cu chipul robului pentru a fi asemenea cu noi; Fiul lui Dumnezeu astăzi Fiu al Fecioarei-Maii se face.

Dreptmăritori creștini,

Puterea și bunăvoirea lui Dumnezeu-Tatăl, lucrarea Sfântului Duh și sălășluirea Domnului nostru Iisus Hristos pe pământ se înmănucează, cu buna-primire pe care întreaga făptură o face Fiului lui Dumnezeu.

În ieslea din peștera Betleemului, unde se adăposteau din când în când turmele crescute pentru jertfele de la Templul din Ierusalim, ochii minții ni-L înfățișează pe Pruncul Iisus înfășurat în scutece, cu chipul pătruns de neasemuita frumusețe a dumnezeirii. Lângă El stau de veghe fericita Sa Maică, Pururea Fecioara Maria, și dreptul Iosif, care păstrau vii în sufletele lor cuvintele auzite de la îngerul Domnului despre Nașterea cea mai presus de fire. Cu înalta evlavie la care nimeni, niciodată, nu se va mai putea ridica, ei s-au închinat cei dintâi Fiului lor și Fiului lui Dumnezeu.

În noaptea sfântă a Nașterii Domnului, îngerii din ceruri au vestit că Fiul lui Dumnezeu a coborât din sânul Tatălui ca să aducă pace pe pământ. Ei au închinat cântecul de leagăn al cerului în jurul Dumnezeului-Om, făcându-ne totodată cunoscut rostul întrupării Mântuitorului: dreapta slăvire a lui Dumnezeu, înscăunarea păcii pe pământ și înzestrarea oamenilor cu daruri mai presus de fire.

De asemenea, și pastorii s-au îndreptat în grabă către peștera din apropierea Betleemului „și au aflat acolo pe Maria și pe Iosif și pe Prunc, culcat în iesle” (*Luca* 2, 16). S-au bucurat văzând împlinită făgăduința cea veche a lui Dumnezeu cu privire la trimiterea unui Mântuitor în Israel. Apoi incredințându-se de adevărul celor spuse de către înger, s-au întors la turma lor, „preamărind și laudând pe Dumnezeu pentru toate câte auziseră și văzuseră, precum li se vestise” (*Luca* 2, 20). De asemenea și magii de la Răsărit s-au bucurat, înțelegând că S-a născut Mântuitorul lumii întregi.

Astfel, la nașterea Sa cea după trup, Domnul nostru Iisus Hristos a fost întâmpinat după cuviință de întreaga făptură cuvântătoare.

Împreună cu dreptmăritorii creștini de pretutindeni și din toate vremurile, „să primim și noi această mare bucurie în inimile noastre”, ne îndeamnă Sfântul

Vasile cel Mare. Cu magii să ne închinăm, cu păstorii să cântăm și cu îngerii să slavoslovim, „fiindcă S-a născut pentru noi astăzi Mântuitorul, Care este Hristos Domnul” (*Luca 2, 11*).

Așadar, să ne ridicăm glasurile către cer și să psalmodiem vechea cântare bisericească: „Ce vom aduce Ție, Hristoase, că Te-ai arătat pe pământ ca un Om pentru noi? Fiecare din fapturnile făcute de Tine mulțumire Îți aduce Ție: îngerii lauda, cerurile steaua, magii darurile, păstorii minunea, pământul peștera, pustiul ieslea, iar noi pe Maica Fecioară”.

Iubiți credincioși,

Bucuria Nașterii Domnului se înnoiește în sufletele noastre an de an, în ziua acestui praznic luminat, și sporește pe măsură ce pătrundem tot mai adânc în taina Întrupării Fiului lui Dumnezeu și ne arătăm vrednici de dragostea nesfârșită a Părintelui Ceresc față de noi.

„Firea noastră, scrie Sfântul Grigore de Nyssa, era bolnavă, ea avea nevoie de un doctor; cel căzut aștepta ca o mână ajutătoare să-l ridice. Lovit de moarte, trebuia să i se redea viața; rătăcit pe căile răului, el cerea o călăuză spre bine”.

Din această stare a fost mântuită lumea veche de către Dumnezeu. După trecerea „vremurilor neștiinței”, El „ne-a făcut cunoscută taina voinței sale”, prin trimiterea Fiului Său în lume, pentru mântuirea noastră.

Așadar, Domnul nostru Iisus Hristos S-a născut pentru a ne scăpa de moartea păcatului și a ne dărui viața cea veșnică, în aleasă comuniune cu Dumnezeu. La această stare noi nu puteam să ne ridicăm singuri. Venind pe pământ Mântuitorul, n-a părăsit cerul; făcându-Se om, El a rămas în același timp Dumnezeu. Mântuirea noastră El a săvârșit-o, însă ca Fiu al lui Dumnezeu în trup omenesc. De aceea, El nu S-a arătat numai ca Fiul cel veșnic al lui Dumnezeu sau numai ca om, ci îndeosebi ca Fiul cel veșnic al lui Dumnezeu întrupat în Om lipsit de păcat.

Prin întruparea Domnului nostru Iisus Hristos, s-a înscăunat bună-înțelegere între oameni și pacea între om și Dumnezeu. Fiul lui Dumnezeu a luat chip de om, unindu-se cu el, iar omul a dobândit puterea să se ridice la Dumnezeu, pentru a se uni cu El. Pacea noastră, zice Sfântul Apostol Pavel, este Hristos, Care a făcut din două lumi una, căci El a surpat peretele din mijloc al despărțirii, vrăjmășia, stricând Legea poruncilor silnice, prin trupul Său, pentru ca în Sine să-i zidească pe cei doi, omul vechi și cel nou, într-un singur Duh, făcând pace și unindu-l cu Dumnezeu, prin Fiul Său, prin Care avem și unii și alții îndrăznire către Tatăl, în același Duh (*Efes. 2, 14-18*).

Prin Fiul lui Dumnezeu făcut Om noi toți suntem fiii Părintelui Ceresc și alcătuim o singură familie, pentru că ne-am făcut „părtași dumnezeieștii firi” (*II Petru* 1, 4), „neam al lui Dumnezeu” (*Fapte* 17, 28), „casnici” sau cei din casa lui Dumnezeu (*Efes.* 2, 19).

„Fiul lui Dumnezeu, zice Sfântul Chiril al Alexandriei, S-a făcut asemenea nouă pentru ca noi să ne facem asemenea Lui, pe cât este cu putință firii noastre și pe cât o îngăduie iconomia reînnoirii noastre cea după har [...] El S-a făcut ce suntem noi, adică om, pentru ca noi să ne facem ce este El, adică Dumnezeu [...]”.

Pășind pe calea vieții celei noi, a mântuirii și a binelui, trebuie să viețuim ca oameni zidiți după chipul lui Dumnezeu întru dreptate și sfințenie.

Iubiți frați și surori întru Domnul,

Cu dragoste părintească vă îndemn să păziți cu sfințenie dreapta credință în Dumnezeu și să țineți sărbătorile după rânduiala statornicită de Sfântul Sinod al Bisericii noastre străbune. Feriți-vă de păcate, iar peste gândurile voastre să fie stăpân cugetul curat; voința voastră să dorească numai fapta cea bună.

Viețuiți în bună înțelegere unii cu alții; în munca voastră cel mai puternic să ajute pe cel mai slab; la temelia faptelor voastre să stea dragostea frățească. Pacea în lume să o apărați, căci „nimic nu este asemenea cu ea [...] Pacea este maica tuturor bunurilor [...] Ea nimicește teama și alungă vrăjmășia [...]”, după cuvântul Sfântului Ioan Gură de Aur.

În această zi de praznic luminat să-L purtați cu bucurie și cu vrednicie pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos-Domnul Păcii în sufletele voastre. Locaș sfânt să-I gătiți, împodobindu-vă întreaga ființă cu gânduri curate, cu fapte bune și cu evlavie adâncă. În loc de aur, smirnă și tămâie, neîncetat să puneți înaintea feței Sale daruri duhovnicești: credința voastră cea dreaptă, nădejdea cea vie și dragostea voastră puternică, tăta de Dumnezeu.

Între voi purtați-vă „cu toată smerenia și blândețea, cu îndelungă răbdare, îngăduindu-vă unii pe alții cu iubire și silindu-vă să păziți unitatea Duhului în legătura păcii” (*Efes.* 4, 1-3). În toate strădaniile voastre spre lucrul cel bun, unul altuia să fiți îndrumători, sfătuitoari și ajutători; dragostea frățească să fie legea de temelie a vieții voastre.

Gândiți-vă neîncetat la adevărul vestit păstorilor de către îngeri, în noaptea sfântă a Nașterii Domnului, că darul ceresc pe care 1-a adus Mântuitorul pe pământ este pacea. De aceea, praznicul de astăzi se mai numește și sărbătoarea păcii. „Ziua de naștere a Domnului, spun Părinții bisericești, este ziua de naștere a păcii”.

Iubiți credincioși, cinstitori ai Nașterii lui Hristos,

Noi, cei ce suntem pe pământul apostolic al Dobrogei, avem parte de o zestre neprețuită în peștera Sfântului Apostol Andrei, care rămâne, pentru totdeauna, Betleemul românilor. Aici a venit, pentru prima dată, lumina Nașterii Domnului prin cel întâi chemat la apostolat, care ne-a adus credința cea vie și mântuitoare.

De aceea, comoara credinței noastre strămoșești să o păziți cu toată prețuirea ca pe o podoabă de mare preț și daruri pline de roade binecuvântate, revărsate peste neamul nostru românesc.

Într-un glas cu Sfântul Apostol Pavel vă îndemn: „numai ce-i adevărat, ce-i cinstit, ce-i drept, ce-i curat, ce-i vrednic de iubit, ce-i vrednic de laudă, orice faptă bună, numai aceea să gândiți [...] Acestea să le faceți și Dumnezeu Păcii va fi cu voi” (*Fil.* 4, 8-9).

Odată cu acest cuvânt, în ziua luminatului praznic al Nașterii Domnului, vă îmbrățișez cu părintească dragoste și îmi îndrept glasul meu către cer, rugând pe Bunul Dumnezeu să pogoare peste voi toți darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh.

Vă dăruiesc tuturor dragostea mea părintească și vă împărtășesc harul acestei sărbători, dorind să vă fie casele pline de lumină și sufletele aprinse de credință, să aveți pace unii cu alții, să vă fie sfântă și binecuvântată masa de Crăciun și să cântăm cu toții cântarea cea frumoasă și plină de bucurie:

*„Hristos Se naște, slăviți-L!
Hristos din ceruri, întâmpinați-L!
Hristos pe pământ, înălțați-vă!”*

Să cântăm și să aducem laudă Domnului toți pământeni împreună cu îngerii în viața aceasta anticipând viața viitoare prin arvuna bucuriei.

Al vostru Arhipăstor și pentru tot binele rugător către Dumnezeu,

† TEODOSIE,
Arhiepiscop al Tomisului

† CALINIC,
Arhiepiscopul Argeşului și Muscelului

„Domnul Dumnezeuul tău este în mijlocul tău ca un izbăvitor puternic. El se va bucura foarte de tine și în dragostea Lui va tresălta și va cânta de bucurie pentru tine”.

*Dreptmăritori creștini și creștine,
Iubitori ai Nașterii lui Iisus Hristos,*

Din înțelepciunea lui Dumnezeu, omul, coroana creației Sale a fost așezat în spațiul terestru – Pământul – care ni sa dat să-l locuim din mila Sa, bucurându-ne de frumusețile acestei lumi văzute.

Din când în când, privirile noastre se coboară spre pământul pe care pășim, aducându-ne aminte că este „așternut picioarelor lui Dumnezeu”², apoi ne ridicăm privirile, cuprinzând zarea cu răsăritul și apusul soarelui, cântând: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria. Ziua zilei spune și noaptea nopții vestește știință. Nu sunt graiuri, nici cuvinte, ale căror glasuri să nu se audă. În tot pământul a ieșit vestirea lor și la marginile lumii cuvintele lor. În soare și-a pus locașul Său; și El este ca un mire ce iese din cămara Sa. Bucura-se-va ca un uriaș care aleargă în drumul Lui”³.

Atunci când încercăm să înțelegem atotputernicia și atotprezența lui Dumnezeu, precum și căldura iubirii Sale, gândul ne duce tot la psalmistul David care, inspirat de Duhul Sfânt, zice: „De la marginea cerului ieșirea lui și oprirea lui până la marginea cerului; și nu este cine să se ascundă de căldura lui”⁴, adică Sfânta Treime ne îmbrățișează întru lumina strălucitoare și binefăcătoare a dragostei Sale veșnice.

Cu totul îmbucurător și mângâietor pentru sufletul și inima noastră este mărturia pe care ne-o dă, peste veacul veacurilor, profetul Ieremia, inspirat de

¹ Sofonie 3, 17.

² Isaia 66, 1.

³ Psalmul 18, 1-6.

⁴ Psalmul 18, 7.

același Duh Sfânt, când citim: „Atunci mi S-a arătat Domnul din depărtare și mi-a zis: „Cu iubire veșnică te-am iubit și de aceea mi-am întins spre tine bunăvoința”⁵.

Tocmai această bunăvoință dumnezeiască s-a concretizat în Sfânta Întrupare a lui Iisus Hristos, venit între noi oamenii, de data aceasta fiind El casnic și împreună viețuitor cu fiecare dintre noi.

Ce poate să însemne: „Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică”⁶?

Care balsam poate fi mai alinător ca și atunci când auzim: „Că Dumnezeu n-a trimis pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mântuiască, prin El, lumea”⁷?

La atâta bogăție de iubire, Sfântul Apostol Pavel, cel care a călătorit până în al treilea cer, ne îndeamnă, aproape poruncindu-ne: „Bucurați-vă pururea întru Domnul și iarăși zic: Bucurați-vă!”⁸

Cum să nu fim într-o bucurie dumnezeiască, mereu crescândă și mereu prezentă în viața noastră, viață ca dar unic făcut nouă din iubirea veșnică a lui Dumnezeu?

Precum respirația noastră și bătăile inimii din fiecare secundă, așa trebuie să fie recunoștința și mulțumirea noastră, izvorâtă ca razele din soarele dimineții.

Dreptmăritori creștini,

Se cuvine cu adevărat, ca noi să vedem, din hățișurile acestei lumi, chemarea lui Dumnezeu, Părintele nostru, la iubirea cea adevărată, trainică și sfântă, atotînțelegătoare și îngăduitoare.

Cea mai mare lucrare din viața noastră este sădirea iubirii de Dumnezeu, nu numai în inima și sufletul nostru, dar și în iubirea pe care trebuie, necondiționat, să ne-o arătăm – cu toată sfințenia – unii altora.

De obicei, în iubirile noastre, aici pe pământ, nu suntem într-o egală dăruire, adică, de cele mai multe ori unii dintre noi avem o iubire mai mare, pe care o arătăm copiilor noștri, familiei, colegilor, prietenilor mai vechi și mai noi, precum și binefăcătorilor noștri.

Dar iubirea cea mai mare este atunci când noi nu iubim doar pe cei care ne iubesc, ci trecem peste acest aspect normal și comun, având privirea ațintită la Iisus Hristos, care ne poruncește: „Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce

⁵ *Jeremia* 31, 3.

⁶ *Ioan* 3, 16.

⁷ *Ioan* 3, 17.

⁸ *Filipeni* 4, 4.

vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc, ca să fiți fiii Tatălui vostru Celui din ceruri, că El face să răsară soarele Său peste cei răi și peste cei buni și face să plouă peste cei drepți și peste cei nedreți”⁹.

Dacă învățăm cu râvnă poruncile lui Iisus Hristos Domnul și le întrupăm în viața noastră de zi cu zi, avem șansa unică de a fi: „fiii Tatălui din ceruri”¹⁰, care ne consideră fiii Săi din veac.

A răspunde cu ură împotriva celor care ne necăjesc este o lucrare negativă care îndârjește pe cel care este urât de către noi.

Mai mult chiar, rămânem surprinși de logica divină atunci când citim în Sfânta Scriptură: „Că dacă iubiți pe cei ce vă iubesc, ce răsplată veți avea? Oare păcătoșii nu fac și ei la fel? Și dacă îmbrățișăm doar pe frații noștri, ce faceți mai mult? Oare păgânii nu fac și ei tot la fel?”¹¹

*Dreptmăritori creștini,
iubitori ai Nașterii lui Iisus Hristos,*

Pentru a ne tămădui de neștiință și ură sau desconsiderare or persiflare, porunca lui Iisus Hristos ne inundă prin chemarea imperativă: „Drept aceea, fiți voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este”¹². Ascultând Cuvântul Domnului Iisus Hristos, de a ne ridica din micimea noastră egoistă și plină de orgoliu, iertând și iubind pe vrăjmașii noștri vremelnici – de altfel – înțelegem mai bine drumul nostru spre desăvârșire.

Iubind sincer și dezinteresat pe aproapele nostru, drumul către Dumnezeu desăvârșirii, în urcuș duhovnicesc, este luminat de căldura și razele luminii Duhului Sfânt.

Vedem deslușit că la întâlnirea cu Hristos Domnul, vom fi întrebați dacă am citit Testamentul Său din Sfânta Scriptură și care sunt mijloacele de a ne mântui.

Într-o viziune uimitoare, Sfântul Evanghelist Matei, prin Duhul Sfânt ne descoperă judecata care ni se va face nouă, dând seama de modul cum am avut grijă de aproapele nostru, întreaga grijă pentru mântuirea noastră și a celor care viețuiesc dimpreună cu noi în frumusețea văzută a acestei lumi.

Dreptmăritori creștini,

Citind în Sfintele Scripturi vedem cum Iisus Hristos – Fiul Omului, venind întru slava Sa cu toți îngerii, stând pe tronul slavei Sale va aduna în fața Lui neamurile – deci și neamul românesc – și având ca martori toți îngerii

⁹ Matei 5, 44-45.

¹⁰ Matei 5, 45.

¹¹ Matei 5, 46-47.

¹² Matei 5, 48.

păzitori pe care i-am avut dați la Sfântul Botez, pentru a ne ocroti și ajuta în toată viața pământească. Așa va începe judecata Lui dumnezeiască, zicând: „Veniți binecuvântații Părintelui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii!”¹³

Care ar fi motivația acestei poftiri dumnezeiești?

Iată Cuvântul Domnului Iisus Hristos: „Că am flămânzit și mi-ați dat să mănânc, am însetat și Mi-ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit; gol și M-ați îmbrăcat; bolnav și M-ați cercetat, în temniță am fost și ați venit la Mine. Atunci îi vor răspunde dreptii, zicând: „Doamne, când Te-am văzut flămând și Te-am hrănit? Sau însetat și Ți-am dat să bei? Sau când Te-am văzut străin și Te-am primit, sau gol și Te-am îmbrăcat? Sau când Te-am văzut bolnav sau în temniță și am venit la Tine?” Și răspunzând Împăratul Ceresc, le va zice: „Adevăr vă spun, întrucât ați făcut unuia dintre acești foarte mici frați ai Mei, Mie Mi-ați făcut”¹⁴.

Nicicând și niciunde, în toate Scripturile de pe fața Pământului și nici într-o altă Religie a lumii, nu vom găsi această identitate divino-umană, ca Dumnezeu să ne facă cea mai mare bucurie de sub cer, ca noi să fim considerați frații Săi mai mici!

Ce se va întâmpla cu cei care dintre noi n-am împlinit poruncile lui Iisus Hristos Domnul, de a ajuta pe frații Săi dar și pe frații noștri, cu care conviețuim din mila Domnului pe acest pământ, fiind deci, de un neam duhovnicesc?

Vom auzi cea mai înfricoșătoare voce, zicând: „Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui. Că am flămânzit și nu Mi-ați dat să mănânc; am însetat și nu Mi-ați dat să beau; străin am fost și nu M-ați primit; gol, și nu M-ați îmbrăcat; bolnav și în temniță și nu M-ați cercetat”. Atunci vor răspunde și ei zicând: „Doamne, când Te-am văzut flămând, sau însetat, sau străin sau gol sau bolnav sau în temniță și nu te-am slujit?” Atunci El va răspunde: „Adevăr Vă spun, întrucât nu ați făcut unuia dintr-acești foarte mici, nici Mie nu Mi-ați făcut. Și vor merge aceștia la osândă veșnică, iar dreptii la viață veșnică”¹⁵.

Starea este înfricoșătoare!

De justiția divină nu vom scăpa niciunul dintre noi dacă am dovedit lipsă de dragoste pentru aproapele nostru, care potrivit Scripturii este chiar fratele mai mic al lui Iisus Hristos.

Orice lipsă de grijă și responsabilitate pentru viața oamenilor, zidiți după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, nu va avea nici iertare dumnezeiască, oricare

¹³ Matei 25, 34.

¹⁴ Matei 25, 34-40.

¹⁵ Matei 25, 41-46.

ar fi motivele pe care le invocăm. Vom sta cu toții în afara împărăției iubirii lui Dumnezeu dacă nu avem grijă unii de alții în iubire dumnezeiască.

Tocmai pentru aceasta S-a întrupat Iisus Hristos, devenind Fiul Omului, ca să ne aducă la cunoștința adevărului și ca nimeni dintre noi să nu moară, ci să se întoarcă de la rătăcire și să se mântuiască!

Iubiți cinstitori ai Nașterii lui Iisus Hristos,

Cuvine-se cu adevărat să aducem laudă și mulțumire lui Dumnezeu, Celui în Treime lăudat, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, pentru dragostea cu care ne-a zidit pentru a ne bucura de bunătățile Sale, din frumusețea acestei lumi văzute, împărtășind, negreșit, și celor din jurul nostru, iubirea dumnezeiască în Domnul nostru Iisus Hristos!

Vă întâmpinăm cu iubire frățească, în Domnul nostru Iisus Hristos, dorindu-vă, în rugăciune, sănătate deplină și spor binecuvântat în toate lucrările bineplăcute lui Dumnezeu.

Să ne îndreptăm bucuria inimii către Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos și să-i cântăm din prea plinul inimii:

Hristos se naște, măriți-L!

Hristos din ceruri, întâmpinați-L!

Hristos pe pământ, înălțați-vă!

Cântați Domnului tot pământul!

† CALINIC,

Arhiepiscopul Argeșului și Muscelului

† EPIFANIE,

*prin milostivirea bunului Dumnezeu,
Arhiepiscop al Eparhiei Buzăului și Vrancei*

Har, pace și milostivire de la Dumnezeu cel în Treime preaslăvit, ajutor întru bunășporire de la Sfântul Ierarh Nicolae, iar de la noi arhiereschi binecuvântări!

„Dă milostenie din averea ta și să nu aibă ochiul tău părere de rău când vei face milostenie. Când ai mult, dă mai mult; dacă ai puțin, dă mai puțin, dar nu pregeta să faci milostenie.”¹

Iubiți fii sufletești,

Anul nostru bisericesc este rânduit în așa fel încât, în fiecare zi, se face pomenirea unuia sau a mai multor sfinți, dându-i-se fiecăruia cinstirea cuvenită.

Motivele pentru care cinstim pe sfinți sunt în strânsă legătură cu trăirea acestora și cu rolul lor de mijlocitori pentru noi înaintea lui Dumnezeu.

Astfel, Biserica – cler și credincioși –, prin slujbele pe care le închină aleșilor lui Dumnezeu, își manifestă evlavia și dragostea creștină față de aceștia, pune în lumină și aduce în actualitate – pentru folosul nostru duhovnicesc – virtuțile care au împodobit viața lor pământească și puterea spirituală de a ne ajuta în rugăciunile pe care le facem.

Între sfinții care se bucură de o cinstire deosebită în cultul ortodox și în rândul dreptcredincioșilor creștini, se numără și Sfântul Ierarh Nicolae a cărui pomenire, an de an, Biserica o face la data de 6 decembrie.

Acesta s-a remarcat prin viață curată, sfântă, prin curajul cu care a apărat dreapta credință, prin slujirea întru deplină smerenie a Mântuitorului Hristos și, nu în ultimul rând, prin nenumărate fapte de milostenie.

Frați creștini,

În fiecare zi, vedem în jurul nostru oameni care, din diferite motive ce nu țin de voința lor, duc lipsă de cele necesare unui trai decent sau suferă de anumite

¹ *Tobit* 4, 7-8.

boli. Este de ajuns să trecem pragul casei sau dincolo de poarta de la stradă și ne vom da seama de situația dificilă în care se zbat mulți dintre semenii zilelor în care trăim.

Care ar trebui să fie atitudinea noastră față de acești oameni împresurați de necazuri și de nevoi, e învățată Mântuitorul Hristos², dar și Sfântul Ierarh Nicolae.

Marele arhieru s-a născut la Patara, oraș din Asia Mică, dintr-o familie bogată și profund creștină. A deprins de mic dragostea față de cei săraci și a dovedit acest lucru prin fapte concrete. Rămas orfan la o vârstă destul de tânără, a dispus de toată averea părinților săi, ajutându-i pe cei săraci. A ajuns episcop printr-o providențială întâmplare și a păstorit credincioșii din Mira Lichiei.

După ce a fost hirotonit episcop și a început activitatea de părinte duhovnicesc, Sfântul Nicolae a arătat că învățătura cea mai temeinică pe care o poate da credincioșilor este însăși pilda vieții lui. De aceea, și-a înmulțit ostenele, nevoindu-se și mai mult pentru binele păstoriiților săi. Când s-a abătut asupra creștinilor prigoana tiranului împărat Dioclețian, Sfântul Ierarh Nicolae a mărturisit cu mult curaj credința sa în Hristos. Păgânii l-au arestat, l-au bătut și l-au pus la chinuri, silindu-l să se lepede de credința creștină și să aducă jertfă idolilor, dar sfântul a stat neclintit în mărturisirea sa, drept pentru care a fost aruncat în închisoare, fiind supus la multe chinuri.

Odată cu venirea Sfântului Împărat Constantin cel Mare la conducerea Imperiului Roman, din porunca acestuia, au fost eliberați toți creștinii din închisori și atunci a revenit și Sfântul Nicolae în mijlocul credincioșilor săi, care l-au primit cu nespusă bucurie.

În anul 325 a avut loc Sinodul I Ecumenic de la Niceea, la care au fost prezenți 318 Sfinți Părinți din toată lumea creștină, printre care și Sfântul Ierarh Nicolae. Acolo, el a cuvântat, cu hotărâre, împotriva rătăcirii ereticului Arie de la credința adevărată.

Revenind de la Niceea, Ierarhul Mirelor Lichiei a continuat să se ostenească pentru povățuirea credincioșilor tulburați de învățăturile eretice ale arienilor, pentru ajutorarea materială a acestora și pentru mântuirea sufletelor lor.

Dar multele suferințe îndurate în timpul prigoanei – alinate doar prin postire și privegheri într-o smerită și stăruitoare rugăciune – i-au slăbit puterile, încetul cu încetul. Simțindu-și sfârșitul aproape, Sfântul Ierarh Nicolae s-a retras în Mănăstirea Sionului, unde, după o scurtă suferință, s-a săvârșit din viață, în jurul anului 350. Mult mai târziu, sfintele sale moaște au fost aduse, de la Mănăstirea Sionului din Asia Mică, în orașul Bari din Italia, în anul 1087, unde se află și astăzi, fiind așezate spre închinare, într-o biserică măreață ce-i poartă numele.

² Cf. *Matei* 25, 34-40.

Iubiți fii sufletești,

După pilda Sfântului Nicolae, care i-a ajutat pe cei aflați în necazuri, mila, ca efect al dragostei ce trebuie să ne caracterizeze pe noi creștinii, presupune, așadar, un raport personal cu cel care suferă. Este un simțământ ce nu se poate ivi decât în ființa capabilă să înțeleagă persoana de lângă el. Mila este mai presus de dreptate, este mereu gata să uite, să ierte, să ajute, deoarece ea izvorăște din dragoste față de aproapele. Nu este nici măcar o simplă activitate față de ceilalți, ci o luptă în care trebuie depășit firescul și în care crucea, adică renunțarea și jertfirea a ceea ce ne este propriu, are rolul principal.

Atunci când Domnul Iisus spune: „*Fiți milostivi, după cum Tatăl vostru Cel din ceruri milostiv este*”³, o arată ca fiind dincolo de limitele lumii și că acela care și-o însușește își manifestă calitatea de fiu al lui Dumnezeu. Fapta bună față de aproapele devine semn concret al iubirii noastre față de Dumnezeu, „*căci cine nu iubește pe fratele său, pe care-l vede, cum poate să-L iubească pe Dumnezeu pe care nu-L vede?*”⁴ – se întreabă, pe bună dreptate, Sfântul Ioan Evanghelistul. Niciun om nu este scutit de datoria creștină de a face milostenie. Niciun om nu are dreptul de a trăi numai pentru sine, de a se gândi numai la mântuirea sa, fără a fi interesat de mântuirea, de alinarea suferințelor și de trebuințele aproapelui său. Mântuitorul Hristos Însuși ni Se oferă ca model al dragostei față de aproapele prin cuvintele: „*Poruncă nouă vă dau vouă: să vă iubiți unul pe altul, așa cum v-am iubit și Eu pe voi*”⁵. În viața creștină, toate faptele bune își au izvorul în dragostea infinită, eternă și universală a lui Dumnezeu față de lume, deoarece, prin fapta de milostenie, noi arătăm iubire față de Dumnezeu, pentru că El ne-a iubit mai întâi, iar iubirea lui Dumnezeu devine motiv al iubirii noastre și imperativ de a ne deschide inima față de semenii cu o egală iubire cu care am fost și suntem iubiți de Atotțitorul.

Iubiți credincioși,

Sfântul Nicolae este cinstit și iubit atât de mult pentru viața sa aleasă, dar și pentru faptele de milostenie pe care le-a săvârșit. Pe acest pământ, în afară de rugăciune, cel mai sigur mijloc de a intra în comuniunea de iubire cu Atotputernicul, este săvârșirea binelui, ajutorarea aproapelui aflat în necaz.

Biserica Creștină arată credincioșilor ei pe Sfântul Nicolae și viața lui ca model de statornicie în credință, de sfințenie, bunătate, blândețe, dărnicie, și îl roagă să fie de ajutor întru învingerea greutăților vieții, a pericolelor, ispitelor, necazurilor, suferințelor de tot felul, care sunt legate de viața și firea omenească,

³ Luca 6, 36.

⁴ Ioan 4, 20.

⁵ Ioan 13, 34.

spre a ieși biruitori și a dobândi Împărăția cerurilor.

Așa după cum am mai spus, virtutea pe care Sfântul Nicolae a practicat-o mereu a fost milostenia. Această lucrare a filantropiei, a milosteniei nu reprezintă altceva decât urmarea exemplului Mântuitorului Hristos. Iată ce zice Sfântul Ioan Gură de Aur. „Înainte de alte lucruri, *omul să învețe să miluiască, pentru că a milui înseamnă a fi om* [subl. ns.] – «mare și cinstit lucru este omul milostiv» (Proverbe 20, 6). Dacă nu ești milostiv ai încetat de a fi om. Milostenia ne face înțelepți. Pentru ce te minunezi când spun că a milui înseamnă a fi om? Spun încă ceva și mai mult. A milui înseamnă a fi Dumnezeu. «Fiți milostivi, spune Hristos, ca și Tatăl vostru» (Luca 6, 36). Să învățăm, dar, să fim milostivi pentru toate aceste pricini, dar mai cu seamă pentru că și noi avem nevoie de multă milă”⁶.

Iubiți credincioși,

În zilele noastre, când criza cuprinde mai toate laturile vieții: morală, socială și economică, când tot mai mulți dintre semenii noștri duc lipsă de cele necesare traiului zilnic, când există atâția bolnavi și bătrâni cărora veniturile sau pensia modestă nu le sunt de ajuns pentru a-și procura hrană și medicamente, suntem chemați să urmăm exemplul de milostenie al Sfântului Nicolae, să nu fim nepăsători față de oamenii sărmani și copiii necăjiți care nu au cu ce se îmbrăca, cărora le lipsește bucata de pâine sau, și mai cumplit, nu au un acoperiș deasupra capului.

Însuși Mântuitorul Hristos ne îndeamnă la milostenie, zicând: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri”⁷.

Pornind de la acest îndemn și urmând pilda faptelor bune ale Sfântului Ierarh Nicolae, astăzi, la nivelul Arhiepiscopiei Buzăului și Vrancei, în bisericile parohiilor și mănăstirilor noastre, este organizată colecta pentru Fondul intitulat „Mila Creștină”.

Așa cum am procedat în anii trecuți, și de această dată vă povătuim părintește ca, având înaintea ochilor sufletului icoana vieții și făptuirii Sfântului Nicolae, să contribuiți din puținul frațiilor voastre cu un mic ajutor pentru a mângâia și sprijini pe cei săraci și pe cei aflați în suferință, aducându-vă mereu aminte că „și ei sunt oameni ce locuiesc același pământ ca și noi, văd același soare, au același suflet, au același stăpân, se împărtășesc din aceleași Sfinte Taine și sunt chemați la același cer”⁸.

⁶ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Scrieri. Partea a treia. Omilii la Matei, (Părinți și scriitori bisericești, 23)*, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994, p. 444.

⁷ *Matei* 5, 16.

⁸ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Scrieri. Partea a treia. Omilii la Matei...*, p. 440.

Îndemnând pe fiii săi sufletești să împlinească – în orice împrejurare a vieții – fapta cea bună, un cuvios părinte zicea: „*Nu există om mai înțelept ca acela ce este milostiv, care dă cele pământești, lucruri stricătioase, și cumpără cele nestrictioase, pe cele cerești [...]. Bunătatea înmoaie și deschide inima, precum untdelemnul incuietoarea ruginită. Cei care se apropie de oamenii îndurerați se apropie de Dumnezeu în mod firesc, deoarece Dumnezeu, totdeauna, se află alături de fiii Săi necăjiți și întristați*”⁹.

Fiți încredințați că banii cu care veți contribui la această colectă a milosteniei vor fi oferiți, ca și până acum, celor care au nevoie de dragostea, de mila și de ajutorul nostru, iar frățiile voastre veți fi pomeniți în rugăciunile pe care le facem către Milostivul Dumnezeu, înscriindu-vă numele în Cartea vieții, alături de atâția miluitori și făcători de bine.

Prin această scrisoare pastorală, vă mulțumim pentru contribuția și din acest an a frățiilor voastre la Fondul „Mila Creștină” și vă împărtășim arhieriești binecuvântări.

Sfântul Ierarh Nicolae – cel bun, cel milostiv și credincios – să ne fie tuturor ocrotitor și mijlocitor la Dumnezeu, pentru sănătate sufletească și trupească, iertare de păcate și mântuire!

Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu voi cu toți. Amin!

† EPIFANIE,

Arhiepiscopul Buzăului și Vrancei

Dată în Reședința noastră arhiepiscopală din Buzău la sărbătoarea Sfântului Ierarh Nicolae, Arhiepiscopul Mirelor Lichiei, anul mântuirii 2010, luna decembrie, ziua 06.

⁹ CUVIOSUL PAISIE AGHIORITUL, *Epistole – cale către cer*, Chilia Bunei-Vestiri, Schitul Lacu, Sf. Munte Athos, p. 102.

† EPIFANIE,

*prin purtarea de grijă a milostivului Dumnezeu,
Arhiepiscop al Eparhiei Buzăului și Vrancei*

Har, pace și bucurie sfântă de la Hristos-Domnul Cel născut în peștera Betleemului, iar de la smerenia noastră arhiereste binecuvântări!

„Astăzi, Hristos în Betleem Se naște din Fecioara. Astăzi, Cel fără de început Se începe și Cuvântul Se întrupează. Puterile cerurilor se bucură și pământul cu oamenii se veselesc; magii daruri aduc, păstorii minunea vestesc, iar noi, neîncetat, să cântăm: Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, și pe pământ pace, între oameni bunăvoie.”¹

Frați creștini,

Așa glăsuiește una dintre alosele cântări ale praznicului din această sfântă și măreață zi care ne adună, din nou, în Biserica lui Dumnezeu ce se face sălaş pentru Nașterea lui Hristos- Domnul. Biserică – înțeleasă ca instituție divino-umană, și biserici – în înțelesul de sfinte locașuri care ne ocrotesc și ne nasc, prin apă și prin Duh², prin evlavie adâncă și stăruitoare rugăciune, pentru viața duhovnicească cea întru Mântuitorul, pentru Împărăția cerurilor.

Ierarh, cler și credincioși, noi, cei care ne numim cu numele lui Hristos, noi, toți cei care simțim și trăim creștinește, ne-am adunat, acum, în zi de mare praznic, sub aripa ocrotitoare a „Maicii neamului românesc” – cum denumea Mihai Eminescu Biserica strămoșească – spre a da glas bucuriei și mărturie despre comuniunea de iubire între fiii Aceluiași Părinte ceresc, iubire prin care se reflectă pe pământ, în noi și între noi, comuniunea deplinei și desăvârșitei iubiri a Persoanelor Sfintei Treimi.

Astăzi, cu mult mai mult decât în toate zilele din crugul anului, ne-am îndreptat pașii trupului și pe cei ai sufletului – mai ales – spre locul de întâlnire

¹ Stihiră, Laudele de la „Utrenia Nașterii Domnului”, în: *Catavasier*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1987, pp. 302-303.

² Ioan 3, 5.

cu Mântuitorul Hristos, cu Maica Domnului, cu sfinții Bisericii și, nu în ultimul rând, cu semenii noștri trecuți la cele veșnice. Și spunem aceasta pe adevărul cuvintelor Domnului Iisus, Care zice: „Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor”³.

Ce anume ne determină să fim împreună, astăzi, aici? Ce eveniment serbează Sfânta noastră Biserică?

Iubiți credincioși,

Prăznuim, astăzi, cu laude și cântări, împlinirea Bunei-Vestiri ce i-a fost adusă Sfintei Fecioare Maria, în Nazaretul Galileii, de către Arhanghelul Gavriil: „Nu te teme, Marie, căci ai aflat har la Dumnezeu. Și iată vei lua în pântece și vei naște Fiul și vei chema numele Lui Iisus. Acesta va fi mare și Fiul Celui Preaînalt Se va chema și Domnul Dumnezeu Îi va da Lui tronul lui David [...]. Și va împărăți peste casa lui Iacov în veci și Împărăția Lui nu va avea sfârșit”⁴.

Sărbătoarea de astăzi, atât de scumpă sufletului oricărui creștin, ne descoperă „*taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută*” a Nașterii Mântuitorului, când Fiul lui Dumnezeu, Fiul Fecioarei Se face pentru noi, pentru a noastră izbăvire din păcat și pentru mântuirea tuturor.

Nașterea Domnului este dovada nemărginitei iubiri a lui Dumnezeu față de lume, mântuirea oamenilor fiind motivația supremă a Întropării Cuvântului „*de la Dubul Sfânt și din Fecioara Maria*”, așa după cum mărturisim în Crez. „Dumnezeu așa a iubit lumea încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică. Pentru că n-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mântuiască, prin El, lumea”⁵.

Oamenii, din cauza păcatului strămoșesc, au fost luați în stăpânire de stricăciune și de moarte; de aceea, reșezarea lor în starea de curăție sufletească și trupească și de bucurie existentă înainte de cădere nu se putea face doar prin părere de rău pentru călcarea poruncii divine și prin căință. Tocmai de aceea, „cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi, adică Dumnezeu-Cuvântul, Cel Care era nesticăcios, S-a făcut Om prin luarea trupului omenesc [...]. Cuvântul S-a întrupat pentru desființarea morții și îndreptarea omului spre nemurire și nesticăciune. Dacă nu ar fi luat trup omenesc, aceste lucruri nu s-ar fi putut petrece și, prin urmare, mântuirea omului ar fi fost cu totul imposibilă”⁶.

Nașterea Domnului este un fapt istoric incontestabil și un adevăr de credință de mare importanță pentru teologia creștin-ortodoxă. Este un fapt

³ Matei 28, 20.

⁴ Luca 1, 30-33.

⁵ Ioan 3, 16-17.

⁶ Arhim. Hieroteos VLACHOS, *Predici la marile sărbători*, Galați, Ed. Cartea Ortodoxă, 2004, pp. 320-321.

istoric, deoarece, în Sfânta Scriptură se precizează că Nașterea lui Hristos s-a petrecut în zilele când la Roma împărațea cezarul August, iar Quirinius ocârmuia Siria⁷; este un adevăr de credință, pentru că Nașterea Domnului stă la temelia ostanelilor noastre pe calea mântuirii.

Ne întrebăm, cum de a fost posibilă Nașterea lui Hristos, trecându-se peste legile firii? Aflăm răspunsul atât în Sfânta Scriptură – „*la Dumnezeu nimic nu este cu neputință*”⁸ –, dar și în cuvântul de învățătură al Sfântului Ioan Damaschin la acest mare praznic împărătesc: „Cuvântul Cel preasfânt al Tatălui S-a făcut trup fără schimbare, prin conlucrarea Duhului Sfânt, din Fecioara Maria [...], nu din voie sau din dorință bărbătească S-a zămislit în preacuratul pânțec al Fecioarei, ci de la Duhul Sfânt [...]. Când Cuvântul lui Dumnezeu S-a făcut ipostas trupului, în același timp S-a făcut și trup însuflețit: cuvântător și gânditor. De aceea, Îl numim, nu om îndumnezeit, ci Dumnezeu înomenit”⁹.

Crăciunul, cum i se mai spune marelui praznic de astăzi, este sărbătoarea adevăratei smerenii: „Hristos Iisus – S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, zice Sfântul Apostol Pavel – făcându-Se asemenea oamenilor și la înfățișare aflându-Se ca un om, S-a smerit pe Sine”¹⁰.

Crăciunul este ziua în care întreaga creație a Ziditorului ne adună la masa împăcării cu Dumnezeu, la masa cea duhovnicească a bucuriei pe care o revarsă în sufletele noastre Nașterea lui Iisus, după cum dă glas și cântarea bisericească: „Hristos Se naște, slăviți-L! Hristos din ceruri, întâmpinați-L! Hristos pe pământ, înălțați-vă! Cântați Domnului tot pământul și, cu veselie, lăudați-L, popoare, că S-a preaslăvit”¹¹.

Dreptmăritori creștini,

Sărbătoarea Nașterii Domnului aduce, împreună cu mesajul sfânt al colindelor, care, în aceste zile, se aud la ferestrele caselor și a inimilor noastre, mărturia neconținutei purtări de grijă a lui Dumnezeu, „*Care voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină*”¹².

Totodată, praznicul Nașterii Domnului este – și trebuie să rămână – nu doar bucuria izbăvirii de păcat, ci și ziua angajamentului nostru de a-L preamări neconținut pe Dumnezeu și de a trăi unii cu alții – ca fii ai Aceluiași Tată ceresc – în pace și cu bunăvoință, împlinind, prin aceasta,

⁷ Luca 2, 1-2.

⁸ Luca 1, 37.

⁹ Apud *Viețile Sfinților pe luna Decembrie*, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, 1993, p. 488.

¹⁰ Filipeni 2, 7-8.

¹¹ Irmosul Cântării 1 de la „Utrenia Nașterii Domnului”, în: *Catavasier...*

¹² I Timotei 2, 4.

mesajul sfânt al îngerilor ce s-au arătat la Betleem și care cântau: „*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoie*”¹³.

Suntem chemați, așadar, să-I aducem adorare lui Dumnezeu, prin gândurile, prin grăirea și prin faptele noastre; aceasta nu pentru că Dumnezeu ar avea nevoie de cinstirea noastră, ci pentru că noi trebuie să urmăm exemplul Domnului Iisus Hristos, Care, prin lucrarea Sa, n-a făcut decât să-L preamărească pe Tatăl Cel din ceruri.

Preamărindu-L cu adevărat pe Dumnezeu, vom trăi în pace și bună înțelegere și cu semenii noștri: „Când oamenii dau cu bucurie întâietate slăvirii lui Dumnezeu întru cei de sus, lucrul acesta aduce pace pe pământ și amândouă se fac izvor de bunăvoie între oameni. Iisus Domnul a venit pe pământ tocmai pentru ca pământul să ridice slavă lui Dumnezeu întru înălțime și astfel să fie pace și bunăvoie între oameni”¹⁴.

Fraților,

Fără îndoială, Nașterea Domnului este sărbătoarea în care se manifestă bucuria creștină: ne bucurăm că suntem împreună în sfânta biserică, la ceas de rugăciune; ne bucurăm că Hristos-Domnul Se face, întru această zi – și în toate zilele – asemenea nouă, afară de păcat; ne bucurăm că, în perioada Sfințelor Sărbători, suntem împreună cu rudeniile noastre de credință și de sânge; ne bucurăm că Dumnezeu ne-a învrednicit de pace și sănătate!

Dar, în chip deosebit, sărbătoarea Nașterii Domnului ne determină la manifestarea bucuriei în comuniunea de iubire și de rugăciune cu sfinții Bisericii noastre și cu înaintașii Neamului – fie ei clerici sau mireni –, cu cei care, prin viața și prin faptele lor, au statornicit învățătura cea dreaptă și au ridicat Biserica Ortodoxă Română pe treapta de slujire ce i se cuvenea din *adânc de istoric*.

Așa după cum vă este cunoscut, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, ca urmare a inițiativei Preafericitului Părinte Patriarh DANIEL, a dedicat anul 2010 unor evenimente majore din istoria Bisericii Creștine – în general, și din istoria Bisericii Ortodoxe Române – în special.

Este vorba despre împlinirea a 1685 de ani de la Sinodul I Ecumenic (Niceea, 325), când au fost alcătuite primele șapte articole din Simbolul Credinței, și despre aniversarea a 125 de ani, de la dobândirea Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române (1885) și, respectiv, 85 de ani de la ridicarea acesteia la rangul de Patriarhie (1925).

¹³ Luca 2, 14.

¹⁴ † Nicolae VELIMIROVICI, *Predici la marile praznice și Duminici de peste an*, vol. I, București, Ed. Ileana, 2002, p. 50.

La aceste popasuri aniversare, mai mult ca oricând, se cuvine a ne aduce aminte că este de datoria noastră – ca membri ai Bisericii, Trupul tainic al Domnului – să cunoaștem importanța Simbolului de Credință Ortodox în viața liturgică și, în trăirea fiecăruia dintre noi, conștienți fiind că rostirea Crezului reprezintă, în egală măsură, o mărturisire a credinței moșilor și strămoșilor noștri și, totodată, un angajament luat înaintea lui Dumnezeu de a păstra învățătura Bisericii și de a o propovădui, nealterată, prin gând, faptă și cuvânt.

Evenimentul dobândirii Autocefaliei de către Biserica strămoșească și, apoi, ridicarea ei la rangul de Patriarhie reprezintă, de asemenea, o piatră de hotar; el nu este rezultatul vreunei concesiuni făcute Ortodoxiei românești, ci momentele istorice de referință pe care le aniversăm anul acesta s-au datorat rolului important pe care-l are Biserica strămoșească în contextul Ortodoxiei universale, existenței unei vieți creștine remarcabile – concretizate într-o trăire pilduitoare, în slujbele bisericești, în artă și arhitectură, în procesul de învățământ teologic și religios, cu remarcabile rezultate în lucrarea social-filantropică, atât de necesară în vremea noastră.

Datori suntem să-i cinstim, cu bunăcuviință, pe Sfinții Părinți care și-au adus obolul la alcătuirea Crezului și pe înaintașii noștri – clerici sau laici – care au făcut posibilă independența Bisericii Neamului și înălțarea ei, din punct de vedere administrativ, pe treapta cea mai înaltă – anume cea a Patriarhatului.

Iubiți fii sufletești,

Virtuțile ce caracterizează viața și lucrarea Mântuitorului Hristos trebuie să devină – și pentru noi toți – repere de trăire creștină adevărată concretizată în bunătate, smerenie, iubire de oameni, iertare, dăruire: „Să fii bun și iertător până și față de cei care îți fac răul cel mai mare, asta înseamnă culmea bunătății [...]. Să fii cel dintâi și, totuși, să te așezi singur la urma tuturor, asta înseamnă culmea smereniei [...]. A-ți jertfi pentru binele altora chiar viața – e culmea iubirii de oameni”¹⁵.

Să nu uitați că roadele acestui praznic împărătesc le vom dobândi și prin împărțășirea cu Sfântul Trup și Scumpul Sânge ale Mântuitorului, prin faptele milosteniei creștine – știut fiind că sunt atâția oameni săraci și necăjiți –, prin împlinirea rânduielilor Sfintei noastre Biserici!

¹⁵ SIMION MEHEDIŢI, *Parabole și învățături din Evanghelie*, București, Ed. Sophia, 2002, pp. 208-210.

Cu dragoste părintească, vă îndemnăm să petreceți marele praznic al Nașterii Domnului și toate celelalte Sfinte Sărbători cu sănătate și aleasă bucurie duhovnicească, luând parte la slujbele bisericești și rugându-vă unii pentru alții.

Noul An – 2011 să aducă tuturor mai multă liniște, sănătate, împliniri și bucurii!

Sărbători fericite și la mulți ani!

Al vostru de tot binele voitor și pururea rugător către Hristos-Domnul,

† EPIFANIE,

Arhiepiscopul Buzăului și Vrancei

Data în Reședința Noastră arhiepiscopală din Buzău la praznicul Nașterii Domnului, anul mântuirii 2010, luna decembrie, ziua 25.

Nașterea Domnului – lumina filantropiei

† CASIAN,
*din darul lui Dumnezeu,
Arhiepiscop al Dunării de Jos*

Preacuvioșilor și preacucernicilor slujitori ai sfințelor altare, cinului monahal și tuturor drept-măritorilor creștini din eparhia noastră, har, pace duhovnicească, unitate sfântă și sănătate deplină la Sfintele Sărbători ale Nașterii Domnului, Anului Nou și Bobotezei, iar de la noi, părintești și frățești doriri de tot binele și arhierescă binecuvântare.

„Hristos pe pământ, înălțați-vă!”

Iubiți frați creștini,

Nașterea după trup a Mântuitorului lumii, Domnul nostru Iisus Hristos, este „singurul eveniment cu adevărat ieșit din comun, uimitor și neasemuit, atunci când Fiul lui Dumnezeu S-a arătat pe pământ”¹.

În evlavie și reculegere, prin rugăciune și nevoință, ajungem parțial la înțelesurile „Tainei celei din veac ascunse și de îngeri neștiute”, care prin Născătoarea de Dumnezeu „celor de pe pământ s-a arătat, Dumnezeu întrupându-Se”².

Așa cum ne învață Sfântul Chiril al Alexandriei în primele veacuri creștine, „Fiul vine în noi trupește, ca Om, unindu-Se cu noi prin binecuvântare tainică, și iarăși, duhovnicește, ca Dumnezeu, prin lucrarea și harul Sfântului Duh, care recrează duhul din noi, spre înnoirea vieții și ne face părtași firii Sale dumnezeiești. Deci, Hristos Se arată ca verigă de unire a noastră cu Dumnezeu-Tatăl, unindu-ne cu El, Care e Om, dar prin fire și Dumnezeu din Dumnezeu, Născătorul Său”³.

¹ EUSEBIU DE CEZAREEA, *Scrieri. Partea a doua. Viața lui Constantin cel Mare*, studiu introductiv de Prof. dr. Emilian Popescu, traducere și note de Radu Alexandrescu, (*Părinți și scriitori bisericești*, 14), București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1991, p. 249.

² Troparul glasul al IV-lea al Născătoarei de Dumnezeu, al Învierii.

³ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Scrieri. Partea a patra. Comentariu la Evanghelia după Ioan*,

Așadar, Nașterea Mântuitorului în Betleemul Iudeii „*la plinirea vremii*” (Gal. 4, 4), acum două milenii, nu este un fapt al trecutului, ci un eveniment actual adresat fiecărui creștin conștient participant la viața cea nouă „*în Hristos și în Biserică*” (Efes. 5, 32), iar această legătură profundă și reală ține de însăși alcătuirea persoanei umane, care are trup și suflet, aparținând deci și pământului, dar și cerului.

Astfel, minunea de la Betleem devine pentru creștini început și teme al urcușului duhovnicesc de la omenesc la dumnezeiesc și de pe pământ la cer, precum ne arată Sfântul Grigorie de Dumnezeu Cuvântătorul:

„*Hristos Se naște, măriți-L!*

Hristos din ceruri, întâmpinați-L!

Hristos pe pământ, înălțați-vă!”⁴

Așa înțelegem mai bine relația noastră cu Domnul pe pământ, întrucât „Întruparea Domnului (este) cel mai mare bun de pe pământ, prin care se mijlocește legătura și comuniunea cu Dumnezeu”⁵.

Apropierea Sa de noi devine prezență reală și în noi, în sufletele noastre tot mai însetate de roua cerească a binecuvântării și de binefacerile nemărginite ale harului Duhului Sfânt. Urcând ca pe o scară cerească de la înțelesurile noastre omenești, Dumnezeu ne descoperă lumina cunoașterii vieții veșnice și ne umple de bucuria unei prezențe atât de calde și de întăritoare în ceea ce este folositor și mântuitor, căci „ce-ți poate folosi (frate și soră în Hristos) faptul că Hristos a venit în trup, dacă n-a venit și în sufletul tău!”⁶

Dreptmăritori creștini,

Călăuziți de Sfinții Părinți ai Bisericii noastre drept-măritoare Ortodoxe, ne-am amintit de unele aspecte privitoare la înțelesul duhovnicesc al Nașterii Domnului „*peratrau noă, sarrocirii, și peratra a noastră mântuire*” (Crososol).

Deci, sărbătoarea mare și sfântă de astăzi este, totodată, invitarea noastră în pelerinaj, prin credință, la Betleem, însă și poftirea Mântuitorului: „Mititel și înfășeșel/ În scutec de bumbăcel” să intre în „peștera” sufletelor noastre, cum ne învață Sfântul Apostol Pavel: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Gal. 2, 10).

traducere, introducere și note de Pr. Profesor D. Stăniloae, (*Părinți și scriitori bisericești*, 41), București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2000, p. 1063.

⁴ „Catavasiie la Nașterea Domnului”, în: *Mineiul pe Decembrie*.

⁵ CLEMENT ALEXANDRINUL, *Scrieri. Partea a doua. Stromatele*, (*Părinți și scriitori bisericești*, 5), București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982, p. 508.

⁶ ORIGEN, *Scrieri alese. Partea a doua. Omiliile la Evanghelia de la Luca*, (*Părinți și scriitori bisericești*, 7), București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1991, p. 112.

De aceea, tocmai în timpul nostru, când suntem copleșiți în deosebi de mulțimea grijilor lumești, chiar și la marele praznic al Întrupării Domnului, suntem invitați la înțelesuri mult mai profunde privind rostul vieții noastre, nu doar pentru zilele trecătoare, ci și pentru veșnicie.

Care este folosul Întrupării Mântuitorului, în special pentru cei ce am urmat după puteri și potrivit râvnei personale calea postului și a pregătirii de întâmpinare după toată cuviința a acestui prea strălucitor și ceresc praznic? Mai luminează Hristos Domnul din sărăcicioasa peșteră a Betleemului în sufletele și în viața noastră, în fața atâtor griji lumești, dintre care unele extrem de grele, de apăsătoare și împovărătoare? Este prezent și Cel ce S-a născut în ieslea sărăcicioasă, în darurile omenești excesiv dorite și mediatizate, oferite îndeosebi pentru a ne bucura doar aici și cu cei apropiați nouă, fără a trece măcar și simbolic pragul bisericii și fără a primi un semn al binecuvântării preotului în casa noastră? Cei ce sunt lipsiți de orice mijloace materiale atât de necesare traiului normal fac parte și din familia noastră spirituală, mai ales la marele praznic al Nașterii Domnului, speranța oricărui semen la o viață tihnită?

Sunt câteva întrebări care nu pot lipsi din preocuparea oricărui dintre noi, creștinii, în Biserică, „mama” neamului și acoperământul de mântuire al tuturor. Toate pregătirile spirituale, începând cu cei mici, în familie, la școală și în biserică, continuând cu cei ce frecventează sfintele slujbe bisericești și chiar și cu cei ce văd doar de la distanță aceste realități, conduc spre o autentică percepție a întâlnirii reale a omului cu Dumnezeu, Care S-a întrupat, a luat trupul nostru neputincios și ne-a oferit puterea iubirii Sale dumnezeiești, în care se cuprind toată disponibilitatea, toată energia și toată bunătatea, deschise ca și niște brațe reale spre aproapele nostru, tot mai solitar, tot mai sărac sufletește și tot mai izolat în propriile sale limite. Din această stare dorește să ne ridice Dumnezeu la demnitatea de fi ai Săi, prin care ne apropiem unii de alții ca frați, indiferent de starea, de locul și de situația în care ne aflăm.

Nu întâmplător, la Nașterea Sa, Domnul vine cu lumina de sus pentru ca noi, cei obișnuiți cu întunericul de jos, să ne eliberăm, să ne ridicăm și să-L întâmpinăm! „Pentru ce a făcut Dumnezeu ca ochii animalelor să caute jos, iar ție ți i-a pus în cap, sus, ca într-o acropolă? De ce a făcut Dumnezeu drept trupul tău, iar cel al animalelor aplecat spre pământ? Nu tot oare pentru această pricină, ca să te învețe, din însăși întocmirea ta, să nu te apleci spre pământ, nici să te lipești de lucrurile de aici?”⁷

De aici învățăm că El, Hristos Mântuitorul, S-a aplecat spre pământ, de care suntem atât de atașați ca oameni, spre a ne ridica la frumusețea care vine de

⁷ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Despre soartă și despre Providență, Cuv. I*, București, Ed. Institutului Bibic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2005, p. 169.

sus! „Trăsătura caracteristică a omului adevărat, zidit după chipul lui Dumnezeu, este faptul că el seamănă cu Ziditorul său și vrea să-I placă Lui. De aceea, cel ce nu vrea nici să audă despre a fi pe plac Domnului nu poate fi numit (creștinește) om”⁸. Om cu adevărat este cel ce își recunoaște noblețea sa și aceasta s-a arătat la Întruparea Mântuitorului, Care „S-a făcut Om, ca pe om să-l îndumnezeiască”, așa cum ne învață Sfântul Atanasie cel Mare. „Cât de strălucit și frumos este sufletul nostru! Noi suntem, prin Întruparea Domnului, ființe cerești. Sufletul nostru și viața noastră sunt cerești. Cerul suspendat peste capetele noastre este mai puțin înalt și mai puțin frumos decât noi. Prin unirea noastră cu Dumnezeu, noi înșine suntem cerul cerurilor”⁹.

Numai în legătură cu dreapta-credință și încorporați real în viața Bisericii, înțelegem și trăim starea de oameni ai pământului, dar și ai cerului.

Aceștia sunt creștinii! Aceștia sunt luptătorii cu suferințele, cu sărăcia, cu bolile, cu necazurile. În ei suferă și biruiește Hristos, Căruia Îi este „cer” fiecare suflet și persoană care-L cheamă și-L iubește. Scopul Nașterii Mântuitorului este chemarea noastră la adevărata viațuire, nu neapărat după legăturile noastre doar cu pământul, ci mai ales după aspirațiile noastre cerești. În primele veacuri, creștinii simțeau, trăiau și mărturiseau aceste tainice realități pe care le redescoperim și noi în măsura în care Îl primim pe Dumnezeu în „Betleemul” sufletelor, al inimilor, al caselor noastre și, împreună cu El, zidim tot atâtea „peșteri” și în viața semenilor noștri tot mai suferinzi și atinși nu numai de criza economică, ci și de cea spirituală, care este chiar cauza decăderii omenești în lumea noastră.

Noua condiție oferită de Dumnezeu lumii este iubirea frățească și întrajutorarea creștinească. Astfel, Betleemul – „Casa pâinii” – devine „altarul”, „steaua” călăuzitoare pentru toată umanitatea, prin darul sfânt al apropierii lui Dumnezeu cel „*milostiv și iubitor de oameni*” de fiecare dintre noi. Dar această apropiere nu este doar declarativă, festivă ori emoțională. Ea devine faptă: „*Cuvântul (Dumnezeu Fiul) S-a făcut trup!*” (Ioan 1, 14). Și iubirea, darul Preasfintei Treimi pentru lume, ne-a fost împărtășită prin Întruparea Mântuitorului Hristos! De aceea, iubirea Lui nu este doar invitație, ci este împărtășire, făcându-i pe toți parte a Întregului, iar El pătrunde în toți, rămânând mereu Același!

Așadar, iubiți părinți și frați creștini de la Dunărea de Jos, astăzi participăm cu adevărat la împărtășirea din darurile cerești ale Mântuitorului, Filantropul prin excelență. El unește iubirea Tatălui în fapta concretă adresată omului spre ajutor și astfel ne deschide și nouă mințile și inimile, să ne apropiem de cei neadăpostiți, săraci, bolnavi ori înstrăinați, invitându-i în casa primitoare, „Betleemul” nostru – candelă aprinsă a filantropiei!

⁸ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Problemele vieții*, Galați, Ed. Egumenița, 2007, p. 295.

⁹ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Bogățiile oratorice*, Oradea, Ed. Pelerinul Român, 2002, p. 367.

Această atitudine betleemică se transmite neîncetat prin Biserică și devine lucrare sacră, asemenea unei liturghii, pe „altarul” suferințelor aproapelui nostru. Aceasta este viața creștinească adevărată. *Aceasta este filantropia* – „uleiul” care luminează viața noastră de la „candela” Betleemului la viața concretă a semenilor noștri. „Dumnezeu nu vrea ca un creștin să se mulțumească numai cu mântuirea lui, ci să zidească și pe alții, nu numai prin învățatură, ci și prin viața și purtarea sa [...]. Învățătura cu fapta este mai bună și cu mult mai vrednică decât învățatura cu cuvântul. Un om ca acesta poate să învețe chiar când tace, chiar când nu este văzut de nimeni. Un om ca acesta va înălța mulțumiri și laude Dumnezeului Universului, prin mii de limbi și prin mii de guri [...] Vor respecta covârșitoarea lui virtute nu numai prietenii lui, ci și dușmanii lui”¹⁰.

Iubiților,

Cu aceste gânduri izvorâte din bogăția darurilor cerești ale Nașterii Domnului, ne apropiem astăzi unii de alții în toate bisericile Arhiepiscopiei Dunării de Jos și de aici, prin toți cei de față, suntem în comuniune cu cei ce din binecuvântate pricini nu s-au putut bucura direct de slujba sfântă a praznicului luminos. Când Îl chemăm pe Dumnezeu, atunci și El ne ajută să-i apropiem pe toți cei îndepărtați, fie din pricina neputințelor sufletești, fie din cauza lipsurilor omenești.

Creștinii, chiar și când sunt în încercări, se îndreaptă mult mai mult spre mila lui Dumnezeu și astfel le deschide Milostivul și lor inimile spre toată bunătatea, pacea și facerea de bine.

Fără bunătate și milostenie, chiar la sărbătoarea Nașterii Domnului ne întristăm, mai ales când ne preocupăm doar de noi înșine! Dar cu cât ne-am înălțat inimile la Domnul, cu atât au slăbit durerile, necazurile și suferințele. Cu cât am înălțat mâinile spre cer, cu atât ele s-au deschis spre semeni și, iată, astfel, o imensă „biserică” vie, constituită din slujitori și creștini mărinimoși, smeriți și milostivi, atât în sfintele lăcașuri, cât și în centrele filantropice, adevăratele „peșteri” ale Betleemului în viața noastră, unde ne alinăm durerea pricinuită de lipsuri și necazuri.

Astfel, suferința este diminuată chiar în plină criză economică, prin binefacerea filantropiei, a atâtor inimi și brațe ale aproapelui deschise în semn de iubire vindecătoare.

Filantropia generează o nouă cadență în societate și viața își reia mersul ei firesc. Iată cum viețuiesc creștinii: „Întind masă comună! Locuiesc pe pământ, dar

¹⁰ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Scrieri. Partea întâia. Omilii la Facere*, în: coll. „Părinți și scriitori bisericești”, vol. 21, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1987, p. 104, 154.

sunt cetățeni ai cerului! Iubesc pe toți, dar de toți sunt prigonii! Sunt săraci, dar îmbogățesc pe mulți! Sunt lipsiți de toate, dar în toate au de prisos! Sunt ocărăți, dar binecuvântează! Sunt insultați, dar cinstesc! Fac bine, dar sunt pedepsiți ca răi! Sunt pedepsiți, dar se bucură, ca și cum li s-ar da viață”¹¹.

Să ne ajute Mântuitorul, Prunc dumnezeiesc, la Nașterea Sa cea sfântă „când colindele se cântă”, pe toți slujitorii, creștinii, filantropii, tinerii ori vârstnicii, bogații ori săracii, cei bolnavi ca și cei sănătoși, din de Dumnezeu păzita Arhiepiscopie a Dunării de Jos, cu sănătate, cu bucurie duhovnicească și cu multă încredere în ajutorul Său, de la care nimeni nu este îndepărtat.

Stă drept mărturie luminoasă înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor lucrarea jertfelnică și iubitoare de aproapele a preoților, a consiliilor și comitetelor parohiale și a tuturor credincioșilor care nu-i uită, nici în acest ceas de bucurie sfântă, pe cei în nevoi. Dar mai ales, stau mărturie „casele pâinii”, reprezentate de cele 35 de centre filantropice din județele Galați și Brăila (22 de cantine sociale, 5 cabinete medicale, 2 grădinițe, 2 așezăminte eparhiale destinate copiilor orfani și, respectiv, vârstnicilor cu diverse afecțiuni, 4 centre multifuncționale de servicii sociale), prin care sunt transpuse în viață Evanghelia Mântuitorului Hristos și porunca iubirii necondiționate – uleiul așezat de fiecare dintre noi în „candela” filantropiei.

Vă mulțumim tuturor celor ce ați ascuns cuvântul Evangheliei în fapta filantropică și ați deschis și deschideți brațele iubitoare către atâția semeni primitori ai nenumăratelor daruri sufletești și pentru traiul zilnic.

Vă rugăm și vă îndemnăm și pe cei ce primiți atâtea semne ale iubirii frățești: să vă bucurați, să credeți în Dumnezeu, să iubiți și să apărați dreapta-credință și Biserica, neuitându-i pe binefăcători!

Tuturor, prețuire sfântă, întărire în credință și belșug de daruri duhovnicești și omenesti, spre binele și mântuirea noastră.

Un An Nou binecuvântat, cu pace și mai multă înțelegere întreolaltă, și innoire duhovnicească la praznicul Bobotezei!

La mulți ani!

† CASIAN,
Arhiepiscopul Dunării de Jos

¹¹ *Scrierile Părinților Apostolici. Epistola către Diognet*, traducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, (Părinți și scriitori bisericești, 1), București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1979, p. 340.

† VINCENTIU,
Prin harul lui Dumnezeu
Episcopul Sloboziei și Călărașilor

Iubitului meu cler și popor, har și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru, iar din parte-mi, arhierești binecuvântări!

*„Noi am cunoscut și am crezut iubirea pe care Dumnezeu
o are către noi” (I Ioan 4, 16)*

Iubiți fii duhovnicești,

În „Crezul Niceo-Constantinopolitan”, pe care îl mărturisim în fiecare duminică în timpul Sfintei Liturghii, afirmăm: „Care, pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire, S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și S-a făcut om”. Sfântul Evanghelist Luca (2, 1-21), în douăzeci și unu de versete, descrie evenimentele care au însoțit nașterea Mântuitorului Hristos și pe care Sfântul Pavel le-a sintetizat într-o singură expresie, asemănătoare unui mic Crez: „Când a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege” (*Galateni* 4, 4).

Sfântul Apostol Pavel datează venirea Fiului lui Dumnezeu la „plinirea vremii”, adică într-o vreme când legătura dintre Dumnezeu și om era întreruptă. A venit nu ca să strice Legea lui Moise, căci S-a născut după trup sub Lege, ci ca să-i răscumpere pe cei ținuți sub tirania Legii, dându-le alt statut. Toți oamenii au primit înfierea și astfel s-a născut un popor nou, de fii liberi, răscumpărați din robia păcatului.

Astfel, cu nașterea lui Iisus, intră în lume nu numai un copil de care se bucură părinții și familia, ci și un popor al lui Dumnezeu, deoarece, prin Fiul Său după natură, întrupat, toți devenim fii Săi adoptivi, după har. Toată noutatea mântuirii este cuprinsă în Întruparea Fiului lui Dumnezeu, care împarte istoria în două: înainte și după Hristos. Taina Celui ce S-a „născut din Sfânta Fecioară Maria și S-a făcut om” rămâne netălcuită. „Nu pricep, Curată, nici îngerii, nici

oamenii, Maică Preacurată, ceea ce în tine s-a săvârșit”.

Icoana Nașterii o arată pe Sfânta Fecioară Maria îmbrăcată în purpură mohorâtă, tristă, iar pe Noul născut pus în leagăn în gura peșterii, ca simbol al luminii care luminează în întuneric. Dreptul Iosif pare ispitit să pună la îndoială nașterea minunată a lui Hristos. Prezența Tatălui înseamnă transfigurarea cosmosului. Bradul simbolizează arborele vieții din rai, iar îngerii, prezența Duhului, Care îi călăuzește pe magi.

Marea noutate, Întruparea, este o taină minunată care nu îngăduie „ispitire”. „Unde voiește Dumnezeu, acolo se biruiește rânduiala firii”. Rugăciunile și imnele sărbătorii scot în evidență, pe de o parte, identitatea dintre Iisus din Nazaret și Mesia, numit de profeți „toiag din rădăcina lui Iesei”, „fiul lui David”, „așteptarea și înnoirea neamurilor”, „Emanuel – Dumnezeu este cu noi”. Unul din cele mai importante titluri este „Îngerul sfatului celui mare”, ceea ce înseamnă că profeții au făcut experiența Cuvântului înainte de întrupare; iar pe de altă parte, cauza întrupării, „pricina minunată”, este iubirea lui Dumnezeu pentru om: „Văzând Creatorul pe omul pe care l-a zidit cu mâinile Sale pierind, S-a pogorât plecând cerurile și îl zidește cu totul din nou”, în Noul Adam, generat din trupul Fecioarei.

Dreptmăritori creștini,

Nașterea Mântuitorului din Sfânta Fecioară Maria, potrivit Sfântului Evanghelist Luca, are două coordonate externe bine definite. Prima coordonată este cea spațială, legată de Betleem, „cetatea lui David”, cum o numește Luca. Iisus S-a întrupat în spațiul nostru omenesc, fizic și spiritual, potrivit făgăduințelor făcute lui David. În acest spațiu al Betleemului, atenția noastră este fixată asupra a două puncte „geografice”. Primul este cel al nașterii Mariei, într-o iesle pentru animale, probabil săpată în piatra uneia din grotlele din împrejurimi, deoarece nu exista loc pentru Domnul istoriei într-o casă. Tradiția veche creștină, susținută de Fericitul Ieronim, care a trăit câteva decenii la Betleem, va vorbi de o grotă asemănătoare celor care se pot vedea până astăzi și care erau folosite drept locuințe de oamenii săraci de atunci. Sfântul Ioan Botezătorul s-a născut în casa părintească a preotului Zaharia, Hristos Iisus, în schimb, S-a născut asemenea unui om sărman, la periferia lumii, lipsit de confortul unei perne, chiar dacă relatarea Sfântului Luca subliniază cu tandrețe faptul că Fecioara Maria „L-a înfășat și L-a culcat în iesle” (*Luca 2, 7*). Despre Sfântul Ioan Botezătorul se spune numai că „după ce s-a împlinit vremea să nască, Elisabeta a născut un fiu” (*Luca 1, 57*). În jurul acelei grotte, în acel punct din spațiul Betleemului, se ridică până astăzi Biserica Nașterii Domnului, construită în timpul împăratului Justinian cel Mare, care fusese însă începută în secolul IV, la inițiativa Sfintei

Elene, mama primului împărat creștin, Sfântul Constantin cel Mare. O biserică monumentală, care s-a păstrat intactă până astăzi, deoarece nu a fost distrusă, spre deosebire de alte biserici din Țara Sfântă.

Un alt punct geografic pe care dorim să-l evocăm este „Câmpul păstorilor”, o zonă din împrejurimile Betleemului locuită de păstori „seminomazi”. Două așezări provizorii, două localități sărace, două semne ale sărăciei umane au devenit centrul unei speranțe cosmice: „*Iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că vi s-a născut azi Mântuitor!*” (Luca 2, 10-11).

A doua coordonată care trebuie luată în considerare și anume cea „temporală”, se referă la împăratul roman Octavian Augustus (31 î. Hr. – 14 d. Hr.), care a poruncit să fie făcut un prim recensământ al populației din provinciile Imperiului Roman. Acesta a avut loc în vremea când Quirinius era legatul roman în Siria. Aceste date menționate de Sfântul Evanghelist Luca nu fac altceva decât să evedențieze valoarea istorică a întrupării Fiului lui Dumnezeu, adică a intrării lui Dumnezeu în evenimentele și în timpul omenirii. Recensământul roman, semn al robiei, ne amintește că Hristos S-a născut în sânul unui popor oprimat și în mijlocul acelor sărmani disprețuiți de cei ce dețineau vremelnica putere politică. Cu toate acestea, Iisus va marca pentru totdeauna centrul timpului și al istoriei omenirii.

În jurul Sfintei Fecioare Maria s-au adunat diferite persoane. Primii au fost **păstori** care au fost destinatarii unei descoperiri și bune vestiri asemenea Fecioarei Maria, Iosif sau Zaharia: arătarea îngerului, invitația de a „nu se teme”, vestirea unei nașteri extraordinare, semnul „un prunc înfășat culcat în iesle” (vv. 9-12). Deși păstori erau considerați necurați de iudaismul oficial și excluși de la viața religioasă publică, ei au fost aleși de Dumnezeu datorită dorinței lor de a merge să vadă, să cunoască semnul pe care l-a descoperit Domnul. Ei au fost primii misionari ai lui Hristos, primii vestitori ai Evangheliei. Pe lângă păstori, au mai fost și **alte persoane**, „*toți câți îi auzeau*”, adică „mulțimea de oameni” care se mira de cele spuse de păstori. Sunt prezenți apoi la Nașterea Domnului „*îngerii*” care aduc slavă lui Dumnezeu. Vestirea lor cuprinde cinci elemente teologice semnificative. Textul se prezintă astfel: „*Că vi s-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David*” (Luca 2, 11). Primul element teologic este adverbul de timp „*azi*” care se referă la prezentul constant al mântuirii, trăit în Sfânta Liturghie, expresie a plinirii vremii. Există apoi **nașterea**, care este semnul unui nou început și deci al unei istorii concrete; cel de-al treilea element al vestirii angelice se referă la **spațiu**, la „*cetatea lui David*”. „*Azi*” Dumnezeu pătrunde în dimensiunile „spațio-temporale” ale omului pentru a le transfigura. Cel de-al patrulea articol de credință al Crezului angelic este afirmația că **Hristos este**

Mântuitorul (cf. *Luca* 1, 69; *Ioan* 4, 42). Cel de-al cincilea element constituie punctul culminant al vestirii angelice: **Hristos este Domnul, Kyrios**, titlul prin care este desemnat Dumnezeu Însuși în Vechiul Testament. După cum se vede, se proclamă și se mărturisește deja credința pascală, deoarece Iisus se va descoperi într-adevăr ca Domn, adică autoritatea supremă în această lume, prin Învierea Sa din morți. Este interesant să reținem că arta iconografică a Bisericii Ortodoxe a redat acest aspect pascal al Nașterii Domnului într-un mod deosebit: icoana Nașterii Domnului Îl reprezintă pe Pruncul Iisus înfășat și așezat într-o iesle care are forma unui mormânt.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Împreună cu îngerul, care aduce vestea păstorilor, se unește deodată „*mulțime de oaste cerească*” (v. 13). În timp ce îngerul face cunoscută identitatea Pruncului, corul îngeresc atrage atenția asupra răsunetului universal al nașterii lui Hristos. Ei laudă pe Dumnezeu pentru nașterea lui Hristos. Din această oaste cerească fac parte, în primul rând, îngerii fiecărui neam, care primesc cu mare bucurie întruparea Mântuitorului. Nașterea Mântuitorului nu-i putea lăsa indiferenți, de aceea coboară să vestească dimensiunea cosmică (cerul și pământul) a întrupării și răscumpărării lui Hristos.

Cântarea îngerilor răsună până astăzi în Bisericile noastre: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!” (*Luca* 2, 14). Slava se referă la adorarea lui Dumnezeu care „Și-a arătat bunătața și iubirea de oameni a Mântuitorului nostru” (*Tit* 3, 4). Filantropia sau iubirea de oameni a lui Dumnezeu s-a manifestat prin bunăvoința Sa, prin dorința Sa arzătoare de a-l mântui pe om și, mai ales, pe oamenii care s-au făcut bineplăcuți Lui. Din acest act al bunătații dumnezeiești se naște „*pacea*”, care, potrivit Sfintei Scripturi, aduce prosperitate, bucurie, seninătate, liniște, plinătate a vieții. Pruncul născut de Fecioara Maria este „*Domn al păcii*” (*Isaia* 9, 5), „este pacea noastră, El care a făcut din două – una, surpând peretele din mijloc al despărțiturii, desființând vrăjmășia, ca, întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou și să întemeieze pacea și să-i împace cu Dumnezeu pe amândoi, uniți într-un trup, prin cruce, omorând prin ea vrăjmășia. Și, venind, a binevestit pace, vouă celor de departe și pace celor de aproape” (*Efeseni* 2, 14-17).

Ultima persoană care este prezentă în scena Nașterii lui Iisus, prezentată de Sfântul Evanghelist Luca, este figura cea mai importantă, este ea, **Maica Domnului**, *Theotokos*, „*Născătoarea de Dumnezeu*”, cum o vor numi mai târziu, în anul 431 d. Hr., Părinții de la Sinodul III ecumenic de la Efes. „Maria păstra toate aceste cuvinte, punându-le în inima sa” (*Luca* 2, 19): ea „asculta

Cuvântul și-l păstra cu inimă curată și bună” (*Luca* 8, 15). Sfânta Fecioară Maria păstra și dădea sens la tot ceea ce se întâmplase, descoperind planul lui Dumnezeu subzistent în evenimente. Fecioara Maria, așadar, înțelegea ceea ce a auzit și a văzut. „Punându-le în inima sa”, adică punându-le în sine cap la cap cu bunavestire cea de la început a lui Gavriil și cu zămisirea cea fără sămânță și cu sarcina cea fără de durere și cu nașterea cea fără de stricăciune și dobândind încetul cu încetul mai desăvârșită încredințare. Acest verset despre Maica Domnului are o mare însemnătate pentru istoria tradiției care stă la baza relatării Sfântului Luca. Fecioara Maria este martora cea mai importantă a istorisirii Nașterii lui Iisus redată de Sfintele Evanghelii, a însemnătății acesteia pentru lume, însemnătate pe care ea a transmis-o Bisericii până astăzi.

Iubiți frați și surori,

Nașterea Domnului este o sărbătoare a bucuriei și a preaslăvirii lui Dumnezeu, pentru darul făcut umanității în Persoana Fiului Său, Unul-Născut. Să trăim această bucurie a sărbătorii cu credință puternică, ca să dobândim pacea lui Dumnezeu promisă de îngeri oamenilor care-L iubesc pe Dumnezeu. Oamenii pe care Dumnezeu îi iubește primesc pacea Sa numai dacă cred în iubire. Dacă noi credem în iubirea lui Dumnezeu, primim această pace dumnezeiască, chiar dacă uneori ne aflăm în neajunsuri și suferințe; dacă trăim astfel, noi credem, ne încredințăm iubirii Sale. Mai bine să ne aflăm în suferință, în necazuri și încercări și să fim în dragostea Lui pentru că nu există dragoste adevărată fără suferință și jertfă. „Cine ne va despărți pe noi de iubirea lui Hristos? Necazul sau strâmtorarea sau prigoana sau foamea sau lipsa de îmbrăcăminte sau primejdia sau sabia” (*Romani* 8, 35).

Să punem la inimă acest adevăr că Dumnezeu a iubit atât de mult lumea încât S-a făcut om, iar noi astăzi sărbătorim manifestarea iubirii lui Dumnezeu. Astfel, noi devenim părtași mântuirii care ne vine numai de la Dumnezeu, din iubirea Lui. Așadar, îndemnul cel mai important pe care vi-l fac astăzi, în această zi sfântă și binecuvântată de Crăciun, este să fiți convingși că suntem întăriți să credem iubirii, după cuvintele Sfântului Ioan: „Noi am cunoscut și am crezut iubirea pe care Dumnezeu o are către noi” (*I Ioan* 4, 16). Iar cine crede în iubire, indiferent de situația în care s-ar afla, ajunge să cunoască pacea pe care Dumnezeu o dă oamenilor pe care-i iubește atât de mult.

Sfântul Apostol Pavel spune că venirea Mântuitorului Hristos în lume a avut ca scop să „ne învețe să trăim cu înțelepciune, cu dreptate și cucernicie în această lume” (*Tit* 2, 11-12).

De Crăciun, creștinii serbează această taină mare care deja s-a înfăptuit – venirea lui Dumnezeu în trup în Persoana lui Iisus – ca făgăduință și garanție a celor care încă așteaptă ca Dumnezeu să se înomenească pentru ca oamenii să se îndumnezeiască. Acesta fiind temeiul acestei sărbători, atunci bucuria care o însoțește nu trebuie să fie numai a noastră, ci să fie împărtășită tuturor oamenilor, pentru că lumea întregă este destinatară iubirii lui Dumnezeu. Venirea în lume a Fiului lui Dumnezeu este un eveniment care nu numai că a schimbat cursul istoriei, ci i-a dat și un sens acesteia. Această lumină de speranță, noi, creștinii, trebuie să o vestim tuturor în mijlocul cărora ne este dat să trăim, bărbați și femei, care caută un sens, o speranță și care așteaptă ca bunătatea să învingă ipocrizia și să se înmulțească în jurul nostru. Dacă astăzi, noi, creștinii, ne bucurăm, trebuie să fim convinși că această bucurie nu este un privilegiu rezervat numai nouă, ci un dar pe care să-l împărtășim tuturor. Crăciunul este, așadar, pentru noi toți, o invitație la credință, bucurie, iubire și speranță, iar acestea trebuie împărtășite tuturor, pentru ca bucuria noastră să fie deplină.

Dorindu-vă din toată inima să petreceți sărbătorile Crăciunului, Anului Nou 2011 și Bobotezei cu pace, sănătate și alese bucurii duhovnicești, vă binecuvântează pe toți și rog pe Mântuitorul Iisus Hristos să vă dăruiască cele ce vă sunt de folos sufletelor și trupurilor voastre.

Al vostru arhipăstor sufletesc, stăruitor în rugă către Dumnezeu pentru pace și bunăvoință, pentru sporite roduri în Iisus Hristos, Domnul păcii,

† VINCENTIU,
Episcopul Sloboziei și Călărașilor

† GALACTION,
din mila lui Dumnezeu,
Episcop al Alexandriei și Teleormanului

Tuturor dreptcredincioșilor creștini, cinului monahal, prea cucernicilor și prea cuvioșilor părinți din această sfântă și de Dumnezeu păzită Episcopie, har, pace, sănătate și alese bucurii duhovnicești de la Dumnezeu, iar de la Noi părintească îmbrățișare și arhierască binecuvântare.

„Tatăl a binevoit; Cuvântul trup S-a făcut și Fecioara a născut pe Dumnezeu om. Steaua vestește, magii se închină, păstorii se minunează și făptura se bucură.”

(Stihira a II-a de la Laude, Utrenia Nașterii)

Iubiții Noștri fi duhovnicești,

Ne bucurăm și noi astăzi cu întreaga făptură, ne minunăm cu păstorii și ne plecăm genunchii asemenea magilor pentru că „astăzi S-a născut nouă Mântuitor, Care este Hristos Domnul” (*Luca 2, 11*). Nașterea Domnului este sărbătoarea cea mai mare și mai dragă sufletelor noastre, întrucât ea își imprimă adânc pecetea peste întreaga noastră existență, începând din fragedă pruncie până la adânci bătrânețe, cu aceeași strălucire. Nu este nimic în lumea aceasta de o mai mare gingășie și care să aducă mai multă bucurie, decât nașterea unui prunc într-o casă de creștini. Iar dacă în ordinea naturală venirea unui prunc într-o familie aduce atâta bucurie și nădejde, cu atât mai mult Nașterea lui Dumnezeu Înrupat, venit pentru mântuirea întregului neam omenesc.

„Astăzi toate se umplu de bucurie, Hristos născându-se din Fecioară”, răsună cântarea Sfintei Biserici! Și cum să nu se bucure toată firea de nașterea lui Hristos, de vreme ce El este Creatorul ei, Cel care i-a dăruit frumusețe și bucurie negrăită, Cel care o ține în existență și Cel care o va reinnoi pe aceasta care acum „suspină și oftează” (*Romani 8, 22*) împreună cu omul căzut,

care a tras-o și pe ea în căderea lui. Cum să nu se bucure toate de pogorârea cea negrăită a lui Dumnezeu care se face om, ca pe om să-l îndumnezeiască? Împăratul cerului se coboară pe pământ, ca pe om să-l ridice la cer. Ziditorul se sălășluiește în vremelnicie, spre a schimba vremelnicia în pridvor al veșniciei. Cu uimire sfântă, cu bucurie caldă, cu sfielnică închinare, veacurile și neamurile se pleacă la ieslea în care a sălășluit Hristos. Câtă măreție este în întâlnirea aceasta în dragoste între Făcător și făptură; cât de înălțător este sentimentul acesta de înfrățire între cer și pământ, între Dumnezeu și om! „Să se bucure cerul, să se veselească pământul! Că S-a născut pe pământ Mielul lui Dumnezeu, dând izbăvirea lumii. Cuvântul, Cel ce era în sânurile Tatălui, a ieșit fără de sămânță din Fecioară; de Acela magii s-au spăimântat, văzându-L născându-Se din Betleem ca un prunc; pe Care toate Îl slăvesc” (Sedealna glas VIII, Utrenia Nașterii).

Cu adevărat sărbătoarea Nașterii Domnului stă sub semnul bucuriei, iar Biserica lui Hristos a dăinuit în timp prin această bucurie sfântă. „*Bucură-te ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine*” (Luca 1, 28) vestea mai înainte Arhanghelul Gavriil Fecioarei Maria; „*bucurie mare*” împărtășesc Îngerii la Nașterea lui Hristos păstorilor din Betleem și Însuși Domnul Hristos, după Înviere, dăruiește femeilor mironosițe bucuria, zicându-le: „*Bucurați-vă!*” (Matei 28, 9). Și noi creștinii de astăzi ne bucurăm la acest praznic strălucit, pentru că întru această zi „*Betleemul a deschis Edenul*” (din Icos). Ne bucurăm în fiecare zi a vieții noastre: ne bucurăm în necazuri (II Corinteni 6, 10), ne bucurăm în prigoniri (Matei 5, 11-12), laudând pe Dumnezeu (Psalmi 41, 4-5) și fiind darnici (Romani 12, 8), crezând (Faptele Apostolilor 16, 34) și nădăjduind (Romani 12, 12) pentru că știm că „Dumnezeu este cu noi”, după cum proorocea prin cuvinte pline de nădejde profetul Isaia: „Iată Fecioara va lua în pânțece și va naște Fiu și vor chema numele lui Emanuel” (Isaia 7, 14), „care se tâlcuiește: Cu noi este Dumnezeu” (Matei 1, 23). În niciun praznic nu Îl simțim mai aproape de noi pe Dumnezeu ca în praznicul Sfintei Sale Întrupări.

În toată istoria nu este un eveniment mai mare și mai important decât Nașterea lui Dumnezeu în trup. Prin Nașterea Domnului Hristos se încheie o eră și începe o altă eră. Timpul de pregătire și așteptare ia sfârșit pentru că „la plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său” (Galateni 4, 4) în lume, „să se nască și să crească, să ne mântuiască”. Sfântul Apostol Pavel arată lămurit că „Iisus Hristos a venit în lume ca să mântuiască pe cei păcătoși” (I Timotei 1, 15) și tot el ne spune că, Hristos ne-a împăcat cu Dumnezeu și cu noi înșine: „Hristos este

pacea noastră, El care a făcut din cele două una, surpând peretele din mijloc al despărțiturii, desființând vrăjmășia în Trupul Său [...] ca într-o Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou” (*Efesenii* 2, 14,15). La Nașterea lui Hristos raiul, care era închis pentru neascultarea părinților noștri, s-a deschis din nou. Primii oameni au fost alungați din rai ca să nu mănânce din Pomul Vieții, căzuți fiind, și să rămână în veșnicie în starea căzută. Prin Hristos, Pomul Vieții a coborât pe pământ. Cine mănâncă din El, primește Viața și cunoaște din nou pe Dumnezeu, și lumea prin El; poate din nou să se unească cu Dumnezeu, pentru a crește până la asemănarea cu El.

O frumoasă cântare de la Vecernia Nașterii ne grăiește: „Ce vom aduce Ție, Hristoase? Că Te-ai arătat pe pământ ca un om, pentru noi. Fiecare din făpturile zidite de Tine mulțumire aduc Ție: îngerii cântarea, cerurile steaua, magii darurile, păstorii minunea, pământul peștera, pustiul ieslea, iar noi pe Maica Fecioara” (Stihira glasul al II-lea). Fecioara Maria este darul neamului omenesc pentru Hristos. Aceasta înseamnă că de la noi, Dumnezeu nu vrea „ceva”, ci pe noi înșine. Dacă pe Eva Dumnezeu a creat-o din Adam, fără să îi ceară acestuia în prealabil acordul, pe Fecioara Maria o înștiințează de Întruparea Sa și îi așteaptă întâi credința și consimțământul. Înainte de crearea lui Adam, Dumnezeu Tatăl S-a sfătuit cu Fiul Său (*Facerea* 1, 26), iar înainte de Întruparea Acestuia și mântuirea omului, o înștiințează și o face părtașă la sfatul Său pe Fecioara, prin Înger. Sfatul cel mare (*Isaia* 9, 5) rostit de Dumnezeu, avea nevoie să fie confirmat de Fecioara.

Acest consimțământ îl așteaptă Dumnezeu și de la noi. Hristos vrea inima noastră, credința noastră. Ceea ce s-a petrecut cu Preasfânta Născătoare de Dumnezeu se petrece duhovnicește în fiecare om al cărui suflet dobândește fecioria, adică se curățește de patimi. Hristos, Care după trup S-a născut o singură dată, se naște duhovnicește de-a pururi în cei care vor aceasta și astfel Se face prunc, crescând în aceștia prin virtuți. De aceea omul înnoit prin credință poate rosti împreună cu Apostolul: „[...] nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (*Galatenii* 2, 20). „Iisus Hristos, ieri și azi și în veci, este același” (*Evreii* 13, 8), și „taina cea din veac ascunsă” (*Romani* 16, 25) a Înomenirii Sale pe care a descoperit-o atunci, în Betleemul Iudeii, se descoperă an de an în Betleemul sufletelor noastre, reînnoindu-ne încredințarea, că prin Cel născut și prin Evanghelia Sa, dobândim și noi, aici și acum, „lumina cunoștinței” și că suntem primiți din nou, precum fiul risipitor, în brațele Tatălui nostru Ceresc.

Dreptmăritori creștini,

„Aceasta este pentru noi prăznuirea de acum și aceasta sărbătorim astăzi; adică venirea lui Dumnezeu la oameni, ca pe noi să ne ducă la Dumnezeu, sau, mai bine spus, să ne readucă la Sine pentru ca, lepădând pe omul cel vechi, în cel nou să ne îmbrăcăm”¹. Astfel grăia creștinilor din vremea sa, cugetătorul de cele dumnezeiești, Sfântul Grigorie, arătând semnificația sărbătorii de astăzi: înnoirea omului. În ce chip s-a făcut și cum a lucrat Dumnezeu această înnoire ne deslușește un alt Sfânt Părinte când zice: „Din această pricină (a căderii lui Adam), Domnul l-a înnoit în chip minunat pe el, nu numai cu mâna Sa, ci l-a ținut lângă Sine, nu doar luând firea omenească, pe care a ridicat-o din căderea ei, dar și îmbrățișând-o în chip negrăit, și unindu-Se cu ea strâns și nedespărțit, fiind totodată Dumnezeu și om, născut din femeie, ca să fie după firea zidirii Sale și din Fecioara aceea, ca Să-l facă om nou. Căci dacă ar fi fost din sămânță [bărbătească], nu ar fi fost un om nou, nu ar fi fost Stăpânitorul și Începătorul vieții celei noi și nemaiînvechite vreodată, nici nu ar fi putut, fiind El dintr-un petec vechi, să vădească în Sine plinătatea Dumnezeirii de mai presus de vreme și să facă din trupul Său un nesecat izvor de sfințenie, astfel încât să spele întinăciunea strămoșilor acelora prin prisosul puterii Sale și să fie îndestulător tuturor celor ce vor veni după El, spre sfințirea lor. De aceea nu un Înger, nu un om, ci Însuși Domnul a binevoit astfel, din mare mila Sa, să ne mântuiască pe noi și să ne zidească din nou, rămânând Dumnezeu neschimbat, dar venind și ca om într-un tot asemenea nouă, afară de păcat”².

Omenirea trebuia înnoită după chipul lui Dumnezeu și nici prin oameni, nici prin îngeri nu se putea face aceasta. Prin om nu se putea, pentru că cel ce este după chipul Altuia, nu putea înnoi chipul semenilor săi. Prin îngeri nu se putea pentru că ei nu sunt chipuri după care să fi fost făcut omul. Trebuia să vină Însuși Cuvântul lui Dumnezeu, Care, în calitate de Chip al Tatălui, să poată rezidi pe omul cel căzut.

De faptul că numai Dumnezeu Fiul ne putea înnoi și mântui de moarte, ne încredințază Sfântul Atanasie cel Mare atunci când vorbește de Întruparea Cuvântului: „Atunci când un chip înscris în lemn e șters de petele din afară, este nevoie să vină din nou cel al căruia este chipul, ca să poată fi înnoit chipul în materia aceea [...]. La fel și Preasfântul Fiu al Tatălui, Cel ce e chipul Tatălui, a venit în locul nostru ca să înnoiască pe omul făcut după chipul Lui și să-l afle

¹ SF. GRIGORIE TEOLOGUL, *Cuvânt la Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2009, p. 9.

² SF. GRIGORIE PALAMA, *Omilii*, vol. I, București, Ed. Anastasia, 2000, p. 226.

pe cel pierdut, prin iertarea păcatelor, precum zice El Însuși în Evanghelie: «am venit să aflu și să mântuiesc pe cel pierdut» (*Luca 19, 10*). De aceea a spus și către iudei: «De nu se va naște cineva din nou nu va putea intra în împărăția lui Dumnezeu» (*Ioan 3, 5*). Prin aceasta nu a vorbit de nașterea din femeie, cum se gândeau aceia, ci de sufletul născut și zidit din nou după chipul Lui.”³

Am spus mai înainte că Hristos vrea să se nască de-a pururi duhovnicește în cei credincioși care se eliberează de patimi și își doresc din tot sufletul lor să se unească cu Domnul. Dacă Întruparea este cea mai înaltă expresie a bunătății lui Dumnezeu față de om și apropierea desăvârșită a divinității de umanitate, atunci apropierea în cel mai înalt grad, chiar a unirii omului cu Dumnezeu, este primirea cu vrednicie a Sfintei Împărtășanii. În acest sens Sfântul Simeon Noul Teolog ne învață prin următoarele cuvinte: „După ce Cuvântul lui Dumnezeu S-a întrupat o singură dată din Fecioara Maria și S-a născut din ea trupește în chip negrăit și mai presus de cuvânt, întrucât nu se mai poate întrupa sau naște trupește iarăși din fiecare din noi, ce face? Ne împărtășește spre mâncare Trupul Său Preacurat, pe care L-a luat din trupul neprihănit al Preacuratei Născătoare de Dumnezeu Maria, născându-Se din ea trupește. Și mâncând acest Trup al Lui, fiecare din noi cei credincioși, care Îl mâncăm cu vrednicie, Îl avem în noi, întreg, pe Dumnezeu cel Întrupat, pe Domnul nostru Iisus Hristos, pe Însuși Fiul lui Dumnezeu și Fiul Preacuratei Fecioare Maria, Care șade de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl”⁴. Să sădim cu credință și smerenie aceste învățături în sufletele noastre!

Iubiți fii sufletești,

Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos este începutul mântuirii, al înfierii noastre duhovnicești, temelia vieții noastre creștine, prin care înțelegem și mărturisim în lume iubirea negrăită a lui Dumnezeu, luminați fiind de „*lumina cunoștinței*”. Întru această iubire să poposim și noi astăzi, să ne bucurăm de ea și să o împărtășim și altora. Trăim vremuri în care cuvintele sărăcie, bogăție și criză economică sunt nelipsite. Aceasta este o dovadă a împușinării dragostei față de Dumnezeu și față de semenii. Să nu uităm că sărbătoarea Crăciunului este sărbătoarea dăruirii: Hristos se dăruiește pe Sine neamului omenesc, ca pe om să-l dăruiască din nou lui Dumnezeu. Și noi, la rândul nostru, să dăruim lui

³ SF. ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre Întruparea Cuvântului*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2010, p. 259.

⁴ SF. SIMEON NOUL TEOLOG, *Cuvântări morale*, (*Filocalia*, VI), București, Ed. Humanitas, 2009, p. 139.

Dumnezeu o inimă curată, iar semenilor acele daruri de care vorbește Mântuitorul la Judecata de Apoi: mâncare celui flămând, îmbrăcăminte celui gol, mângâiere și îmbărbătare celor părăsiți, pierduți sau întristați. Să sporim bucuria din familiile și din casele noastre prin ajutorarea acestora, înțelegând că bucuria împărtășită este bucuria deplină.

Astăzi, mai mult ca oricând, este nevoie să ne îndreptăm privirile spre ieslea Betleemului și să cerem Pruncului Iisus să ne dea putere de a deveni și noi oameni ai faptelor bune, ai milosteniei, ai credinței, ai nădejzii și ai dragostei!

Rugându-vă să faceți lucrătoare aceste învățături și îndemnuri, vă îmbrățișăm părintește pe toți, preoți și credincioși, și vă dorim să petreceți Sfintele Sărbători ale Nașterii Domnului, Anului Nou și Bobotezei, în pace și liniște, cu sănătate și alese bucurii.

La mulți ani!

Al vostru către Domnul, pururea rugător spre tot binele,

† GALACTION,
Episcop al Alexandriei și Teleormanului

† **AMBROZIE,**
din mila lui Dumnezeu,
Episcop al Giurgiului

Iubitului nostru cler, cinului monahal și dreptcredincioșilor creștini, har și pace de la Dumnezeu, iar de la Noi arhierescă binecuvântare!

*„Nașterea Ta, Hristoase, Dumnezeul nostru,
răsărit-a lumii lumina cunoștinței...”*
(Troparul Praznicului)

Iubiții mei fii duhovnicești,

Prilej de mare bucurie și negrăită veselie este pentru creștini praznicul Nașterii după trup a Domnului nostru Iisus Hristos, sârbătoare la care ne-a ajutat bunul Dumnezeu să ajungem și în acest an.

Cântările noastre bisericești și colindele străbune ne cheamă „să ne bucurăm și să ne veselim” la acest dumnezeiesc praznic. Să alungăm toată durerea și mâhnirea, deoarece Hristos-Domnul a venit la noi să ne împace cu Dumnezeu, să ridice povara păcatelor care apasă asupra noastră și să ne unească cu El. „Toată făptura să mărească pe Domnul”, adică toată firea și cea văzută și cea nevăzută, îngerii și oamenii, să mărească pe Dumnezeu pentru această negrăită coborâre a Fiului Său în lume, ca să o mântuiască. Cuvântul lui Dumnezeu Cel veșnic S-a „deșertat” pe Sine și S-a făcut om asemenea nouă, afară de păcat. A luat chip de prunc, Cel ce ține lumea cu mâna Sa, Cel necuprins de marginile lumii, S-a lăsat ținut în brațele Fecioarei, „S-a îmbrăcat cu sărăcia, ca să îmbogățească omenirea cea sărăcită”.

Fiul lui Dumnezeu, „nădejdea tuturor veacurilor, bucuria îngerilor, mântuirea neamurilor, scularea celor din morți, izvorul milei, rădăcina vieții”, a venit în lume „cu trup îmbrăcat din trupul Fecioarei, ieșit-a gol pentru ca să ne îmbrace pe noi; sărac ca să ne îmbogățească, smerit ca să ne înalțe la cer, prunc ca să ne facă pe noi desăvârșiți și să ne dea lumina vieții veșnice”¹.

¹ Sf. IERARH ANTIM IVIREANUL, *Predici*, București, Ed. Academiei Române, 1962, p. 264.

De aceea, astăzi, „în laude să glăsuim, în cântări să cântăm; ivitu-s-a arătarea lui Hristos, proorociile s-au sfârșit [...] să răsune munții și văile să se veselească. Toată făptura să mărească pe Domnul, Cel ce s-a născut” (Laude).

Iubiți părinți slujitori ai sfintelor altare și frați creștini,

Cei dintâi care au văzut și s-au bucurat de Nașterea lui Hristos au fost păstorii. Acești oameni simpli și curați cu inima, care fac din noapte zi și veghează neincetat ca să-și păzească turmele și să le dea hrană aleasă, au fost cei dintâi învredniciți să vadă pe „Păstorul cel mare și bun” (Ioan 10, 11) care este Hristos și să i se închine ca unui Dumnezeu. Ei nu L-au aflat întâmplător, ci au fost călăuziți de înger spre locul unde s-a născut Hristos. Pe când stăteau, în miez de noapte și păzeau turmele, cerul li s-a părut mai luminos, stelele străluceau pe bolta cerului mai aprins, noaptea pare că se făcuse zi „și slava Domnului a strălucit împrejurul lor” (Luca 2, 9); un cântec necunoscut se auzea în văzduh și ei au început să se teamă și să se întrebe între ei. Atunci li s-a arătat un înger și le-a zis: „Nu vă temeți, căci iată vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că vi S-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos-Domnul, în cetatea lui David. Și acesta va fi semnul: Veți găsi un prunc, înfășat și culcat în iesle” (Luca 2, 10-12).

După ce au ascultat corul îngerilor din văzduh, cântând mărirea lui Dumnezeu, păstorii se sfătuiră între ei zicând unii către alții: „Să mergem dar până la Betleem, să vedem cuvântul acesta ce s-a făcut și pe care Domnul ni l-a făcut cunoscut. Și, grăbindu-se, au venit și au aflat pe Maria și pe Iosif și pe Prunc, culcat în iesle. Și văzându-L, s-au închinat și au vestit cuvântul grăit lor despre acest Copil” (Luca 2, 15-17).

Minunată priveliște! Cântări și cuvinte care nu s-au mai auzit până atunci. Ceca ce au auzit și au văzut păstorii în noaptea sfântă i-a umplut de teamă și de bucurie. Cum să nu se minuneze, când coliba în care stăteau s-a umplut de lumină îngerească și mărirea lui Dumnezeu era cântată de îngeri! Cum să nu se bucure, când au auzit o veste așa de mare, că li s-a născut un Mântuitor! „Vă vestesc vouă o bucurie mare”, le-a spus îngerul. Vouă care trăiți în întuneric, vouă care nu cunoașteți că Dumnezeu este dragoste. Vouă celor ce trăiți „în latura și umbra morții”. Cât de mare a devenit schimbarea lumii prin această veste, că a răsărit în lume „Soarele dreptății” și lumina unei mari nădejdi a mântuirii! După ce păstorii au văzut și au auzit toate acestea, după ce s-au dus și au văzut pe dumnezeiescul Prunc în brațele Fecioarei, după toate acestea, spune Sfântul Evanghelist Luca, „s-au întors păstorii, slăvind și lăudând pe Dumnezeu, pentru toate câte au văzut și au auzit” (Luca 2, 20).

Astfel, lumina divină, indiciu vizibil al coborării harului în lumea creată, i-a învăluit pe păstori. Prezența acestei lumini, prin care Dumnezeu Se revelează oamenilor, marchează începutul unei noi etape în istoria spirituală a omenirii: aceea a pătrunderii harului sfințitor în universul creat, care fusese viciat prin cădere.

Hristos Însuși Se va numi „Lumina lumii”, iar Sfântul Evanghelist Ioan va stăruia asupra identificării dintre Mântuitorul și lumina cea adevărată care „luminează în întuneric, dar întunericul nu a cuprins-o” (*Ioan 1, 5*). Prin toată viața Sa, Hristos Se va manifesta ca lumina coborâtă în lume spre a risipi întunericul în care aceasta era menținută de forțele răului. Lumina de la naștere este, deci, și anticiparea simbolică a acestei lucrări de luminare a lumii și a omului, pe care o va realiza Hristos-Domnul².

Dreptmăritori creștini,

Icoana Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos ne înfățișează minunea întrupării Domnului în două priveliști, nedespărțite una de alta. În ea vede, pe de o parte, ceva ceresc, pe de altă parte, ceva pământesc. Evanghelia ne arată că Mântuitorul vine „de sus”, de la Tatăl, că este trimis în lume de Tatăl ceresc. De aceea, la venirea Sa în lume au apărut îngerii, care L-au vestit păstorilor, au cântat mărirea lui Dumnezeu, a apărut o stea pe bolta cerului, au venit din depărtări magii și I s-au închinat, aducându-i daruri: aur, smirnă și tămâie, ca unui împărat. Toate acestea adevăresc că Pruncul pe care Îl vedem înfășat în scutece sărăcicioase este Dumnezeu, este Mântuitorul lumii.

Pe de altă parte, icoana Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos Îl arată pe Iisus ca un Prunc „mititel, înfășățel”, care a venit în lume ca cel mai umil dintre oameni, pentru care nu s-a găsit la naștere un sălaș omenesc cât de modest și a trebuit să se nască într-un staul sărăcicios și friguros. Aici trebuie să vedem chipul minunat al smereniei pe care a ales-o Dumnezeu, pentru mântuirea neamului omenesc. Cuvântul lui Dumnezeu s-a întrupat, El a venit în lume ca cel mai sărac dintre oameni, precum ne spune Scriptura: „*Fiul Omului nu are unde să-și plece capul*” (*Matei 8, 20*). El este, însă, Dumnezeu, venit la noi ca să ne dea dreptul și să ne ajute să ne întoarcem acasă la Tatăl ceresc, să primim cetățenia vieții veșnice pe care o pierdusem prin păcat. În această întâlnire dintre Dumnezeu și om este taina și vestea bună a Crăciunului.

Această legătură între Dumnezeu și oameni au vestit-o păstorii și îngerii în Noaptea Sfântă, o vestește și o mărturisește neîncetat Biserica în *Simbolul Credinței*, când spunem: „Care pentru noi, oamenii, și pentru a noastră mântuire,

² Natalia MANOILESCU-DINU, „Nașterea Domnului - revărsarea luminii dumnezeiești”, în: *Iisus Hristos Mântuitorul în lumina Sfințelor Evanghelii*, București, Ed. Bizantină, 2010.

S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și S-a făcut om”.

Episodul nașterii, așa cum este relatat de Evanghelistul Luca (1, 73-76) – Matei îl menționează în treacăt, iar Marcu și Ioan nici nu-l pomenesc –, oferă o imagine antinomică, fiind învăluit simultan într-o lumină suprafirească și într-o umbră plină de taină. La aceasta contribuie atât caracterul sumar al detaliilor date de Luca – tăcerea celorlalți evangheliști este semnificativă din acest punct de vedere –, cât și lumina divină care scâldea toate scenele narate de evanghelist. El Greco, pictorul vizionar, a redat admirabil în tabloul său „Adorația păstorilor” sensul bipolar al acestui mister. Pe un fundal întunecos strălucește lumina suprafirească ce învăluie pe Prunc și pe Sfânta Sa Maică, lumină ce se concentrează deasupra capului lui Hristos. În Betleemul Iudeii, orașel încărcat de bogăția unor amintiri sacre, la periferia Imperiului Roman, stăpân al lumii civilizate, vine o fecioară necunoscută, însoțită de un bătrân evlavios. Negăsind niciun loc în casele de oaspeți, ei sunt siliți să se adăpostească peste noapte într-o peșteră, unde Fecioara dă naștere Pruncului făgăduit ei de înger.

Totul se petrece în taină. Cel mai de seamă eveniment de la zidirea lumii are loc în tăcere, neștiut și necunoscut de nimeni. Conducătorii spirituali ai evreilor, fariseii, cărturarii, nici nu bănuiesc că în acea clipă unică se naște Mesia, pe care toată tradiția lor Îl aștepta și Îl pregătea. Istoricii s-au străduit să găsească, în diferitele documente ale vremii, vreo mențiune privitoare la nașterea lui Hristos. Încercare zadarnică! Nașterea Fiului trebuia să fie ignorată de puternicii și învățații acestei lumi. Și totuși, în noaptea aceea sfântă s-au deschis cerurile și, pentru o clipă, lumea puterilor netrupești a pătruns în universul nostru material. Eveniment ascuns pentru contemporani, nașterea Pruncului sfânt apare, totuși, înconjurată de un nimb strălucitor. Minunea, mai presus de fire, are loc sub cele mai smerite aparențe. Aceste trăsături, care dau evenimentului un caracter paradoxal, se explică prin intenția Providenței de a păstra ascunsă, până la o anumită vreme, întruparea Fiului³.

Evanghelistul nu precizează locul în care Fecioara L-a născut pe Iisus; el spune doar că, negăsind loc la o casă de oaspeți, au culcat pruncul în iesle. Origen a menționat primul peștera, întemeindu-se, desigur, pe o veche tradiție. Un lucru este cert: Dumnezeu, coborât printre oameni, nu a aflat acoperământ în nicio locuință zidită de mâini omenești, El, Cel care a zidit lumea!

Nașterea în peșteră poate fi o dovadă de smerenie, dar se explică, desigur, și prin atmosfera de taină în care trebuia să aibă loc coborârea Domnului printre oameni. Pare că pământul se străduia să-L ascundă pe Ziditorul său, în timp ce cerul, prin stea, Îl va descoperi înțelepților. Hristos nu Se va naște în casă zidită

³ N. MANOILESCU-DINU, „Nașterea Domnului - revărsarea luminii dumnezeiești...”.

și pardosită, ci aproape de lumea pe care a venit să o răscumpere. El va fi culcat în iesle și încălzit, așa cum ni-L înfățișează iconografia medievală, de răsuflarea caldă a vitelor adăpostite peste noapte în peșteră, deoarece, prin El, toată făptura care fusese robită stricăciunii și suspină după mântuire (*Romani* 8, 21-22), va fi izbăvită de suferință și reunificată întru Domnul⁴.

Iubiții mei fii dubovnicești,

Venirea în lume a Fiului lui Dumnezeu a fost socotită, încă de la începuturile Creștinismului, ca o „taină mare și negrăită” pe care mintea omenească nu o poate cuprinde, o taină pe care graiul omenesc nu o poate exprima.

Cu toate că venirea lui Mesia a fost prezisă de proroci, așteptată de dreptii din Legea Veche, deși așteptarea unui mântuitor era universală chiar în rândul popoarelor păgâne și omenirea era oarecum pregătită pentru „plinirea vremii”, totuși chipul neașteptat în care s-a petrecut această Revelație divină a uimit pe oameni și le-a umplut inimile de o negrăită bucurie.

Sfântul Evanghelist Ioan, cel ce a pus capul pe pieptul Mântuitorului la Cina cea de taină, se înalță cu gândul ca un vultur și descrie, la începutul Evangheliei, această taină cu astfel de cuvinte: „Și Cuvântul trup S-a făcut și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr” (*Ioan* 1, 14). Lucrare minunată, mai presus de fire, a socotit Fecioara Maria vestea adusă de îngerul Gavriil, că va naște și va aduce în lume pe Fiul lui Dumnezeu. „Ce fel de închinăciune poate fi aceasta? Și îngerul i-a zis: „Nu te teme, Marie, căci ai aflat har la Dumnezeu. Și iată, vei lua în pânțe și vei naște fiu și vei chema numele lui Iisus. Acesta va fi mare și Fiul Celui Preaînalt se va chema și Domnul-Dumnezeu Îi va da Lui tronul lui David, părintele Său” (*Luca* 1, 29-32).

Fire interiorizată, Sf. Fecioară Maria suferea, fără îndoială, că nu putea descoperi evenimentul nici celor mai apropiați; nimic din ceea ce experimentase nu putea fi, însă, exprimat în cuvinte și, mai ales, nu putea fi cunoscut de alții. De aceea, Maria tăcea și aștepta ca Dumnezeu să o învețe ce trebuie să facă. Iosif, om drept, după cum îl caracterizează evanghelistul, dar tulburat de cele ce se petreceau cu logodnica sa, se hotărâse să o părăsească, dar fără să dea în vileag presupusul ei păcat. Pe când cugeta astfel, un înger i se arătă în vis și îi spuse: „Iosife, fiul lui David, nu te teme a lua pe Maria, logodnica ta, că ce s-a zămislit într-însa este din Duhul Sfânt” (*Matei* 1, 20). Iosif era urmaș al lui David și folosirea de către înger a acestui titlu marchează filiația davidică și legătura cu mesianismul Vechiului Testament. Este, însă, caracteristic faptul că el nu se bucură de o angelofanie propriu-zisă, ci doar de un vis, în care un trimis ceresc

⁴ N. MANOILESCU-DINU, „Nașterea Domnului - revărsarea luminii dumnezeiești...”.

ii dezvăluie taina zămislirii dumnezeiești. De altfel, acest fapt este în perfectă concordanță cu dreptul Iosif, așa cum apare el din paginile Evangheliei. Iosif este omul misterului și al tăcerii. Cineva spunea despre el că „celui tăcut i-a fost încredințat Cuvântul”. Evangheliile nu menționează niciun cuvânt rostit de bătrânul căruia i-a fost hărăzită o sublimă misiune: aceea de a sluji drept tată pământesc Fiului lui Dumnezeu și de a ocroti copilăria Sa neprihănită, figura lui urmând să apară mereu în umbra Maicii Domnului, care deține rolul central în iconomia mântuirii. Ea se bucură de prezența directă a îngerului, al cărui nume este cunoscut și căruia îi răspunde lucid și conștient⁵.

Spre minunea întrupării Fiului lui Dumnezeu își vor îndrepta gândurile și viața credincioșii din toate timpurile, dar veșmântul ei de taină va rămâne mereu mai presus de minte și nu va putea fi tălmăcit îndeajuns. Ea rămâne mereu ca o chemare și ca o dovadă a legăturii noastre cu Dumnezeu. Sfântul Apostol Pavel, încercând să ne apropie de înțelegerea tainei creștinătății, a scris: „Cu adevărat, mare este taina creștinătății. Dumnezeu S-a arătat în trup, S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, s-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, S-a înălțat întru slavă” (*I Tim.* 3, 16).

Aceste cuvinte au format de la începutul Creștinismului unul din imnurile cele mai frumoase și mai cuprinzătoare prin care s-a făcut cunoscută întreaga iconomie a mântuirii neamului omenesc prin Iisus Hristos. Ele ne arată marea iubire a lui Dumnezeu care a venit la noi să ne mântuiască. Arătarea lui Dumnezeu în trup nu este o idee abstractă, mântuirea nu este doar o declarație divină, ci este o faptă de jertfă a Fiului lui Dumnezeu venit în lume în chip de om, este un izvor de har pe care l-a deschis Dumnezeu oamenilor, prin Iisus Hristos.

Întruparea Cuvântului este semnul dragostei lui Dumnezeu și dovada că, după ce a creat lumea, nu a părăsit-o și nu a lăsat-o la voia întâmplării, ci îi poartă de grijă și îl caută pe om ca să-l mântuiască. În cuvintele sale, Apostolul Pavel mărturisește că Hristos este Dumnezeu și Om. El a venit în lume, a fost văzut și auzit de îngeri și de păstori. Prin viața, învățătura și jertfa Lui a întemeiat o legătură veșnică între cer și pământ, între Dumnezeu și oameni. Și după înălțarea întru slava, Iisus nu a părăsit lumea și pe oameni. Înainte de moartea Sa pe cruce, le-a spus Apostolilor și prin ei, nouă: „Nu vă voi lăsa orfani” (*Ioan* 14, 18). Când s-a despărțit trupește de ei pe Muntele Măslinilor, le-a zis: „Iată Eu cu voi sunt până la sfârșitul veacurilor” (*Matei* 28, 20). El este cu noi prin învățătura Sa dumnezeiască, prin faptele Sale minunate, prin pilda vieții Lui fără prihană. Dar, este mai ales cu noi, prin Trupul și Sângele Său cu care ne împărtășim, iar prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului se desăvârșește unirea noastră cu Hristos.

⁵ N. MANOILESCU-DINU, „Nașterea Domnului - revărsarea luminii dumnezeiești...”.

De la Nașterea lui Hristos, au aflat creștinii că „Dumnezeu este iubire”. Aici este marea bucurie a Crăciunului. Dumnezeu este cu noi, nu suntem singuri. Deschideți larg porțile sufletului ca să intre Hristos! Veniți la El și învățați că este „blând și smerit cu inima”!

Apostolul Pavel ne spune, mai departe, că Mântuitorul „a fost vestit între neamuri”. Aceste cuvinte au înțelesul unei profetii. Nașterea Domnului a fost vestită în lume de păstori. Ei au spus cele ce au auzit și au văzut în noaptea sfântă. Ea a fost vestită de îngeri care au cântat imnul: „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăînvoire” (*Luca 2, 14*). Acesta este, de fapt, marele dar al Crăciunului: mărirea lui Dumnezeu și pacea pe pământ. Vestea a fost dusă mai departe de magi și de sfinții apostoli. Veacuri de-a rândul, Biserica propovăduiește această veste a mântuirii prin Hristos. În ea se află însăși iconomia mântuirii neamului omenesc. Această veste a fost crezută și primită de oameni. Ei i-au slujit nenumărați creștini, urmași și mărturisitori ai lui Hristos în lume. Ea a fost primită de moșii și strămoșii noștri, încă de la începutul formării neamului românesc.

Venirea în lume a Domnului nostru Iisus Hristos a mângâiat pe cei întristați, a luminat pe cei din întuneric, a slobozit pe cei robiți, a întărit pe cei slabi, a îndreptat pe cei rătăciți, a împăcat pe oameni cu Dumnezeu și a deschis porțile Împărăției celei veșnice.

Dreptmăritori creștini,

Sfinții Apostoli au propovăduit la toată făptura vestea cea bună a mântuirii prin întruparea Mântuitorului. Astfel, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, au ajuns și pe pământul țării noastre, mai întâi în ținutul dintre Dunăre și Mare, Dobrogea de astăzi, Sfinții Apostoli Andrei și Filip, fiind primii vestitori ai Evangheliei lui Hristos. De atunci, Biserica a prins rădăcini puternice în pământul Neamului românesc și a crescut asemenea grăuntelui de muștar, ajungând să fie rod dător de mântuire.

Realizările ei în plan spiritual și administrativ nu se puteau împlini decât prin legătura clerici-credincioși, drept pentru care, în mare măsură, istoria Bisericii este însăși istoria poporului nostru. Astfel, evenimentele mai importante ale Bisericii strămoșești sunt legate de momentele de răscruce ale istoriei românilor. Două dintre acestea au fost aniversate în acest an închinat în chip deosebit *Crezului ortodox*. În primul rând, *dobândirea Autocefaliei în 1885* – care a urmat, firesc, deplinei recunoașteri a Independenței de stat a României în 1877-1878 și, apoi, *ridicarea Bisericii noastre la rang de Patriarhie în 1925*, ca urmare a constituirii statului unitar român în decembrie 1918. În acest sens, putem afirma

că statornicia în credința ortodoxă a strămoșilor noștri, precum și nenumăratele binefaceri săvârșite de poporul român, au adus Autocefalia Bisericii noastre strămoșești, iar evlavia și vrednicia slujitorilor și fiilor ei duhovnicești i-au așezat pe frunte coroana cea mai de preț în Ortodoxie – rangul de Patriarhie. Cele două momente de referință din istoria Bisericii noastre, aniversate de curând, s-au îngemănat anul acesta, în chip cu totul fericit, cu împlinirea a două decenii de slujire arhierescă rodnică a Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, din care trei ani plini de bogate înfăptuiri ca Întăistătător al Bisericii Ortodoxe Române. Suntem datori Preafericitului Sale, cu rugăciunile noastre, pentru neuitata și istorica vizită canonică efectuată în Eparhia noastră, cu prilejul resfințirii Catedralei Episcopale, când au fost aduse și așezate aici, spre închinarea credincioșilor, moaștele Sf. M. Mc. Gheorghe, ocrotitorul Episcopiei Giurgiului, rugându-L pe Hristos, Cel născut în ieslea Betleemului, să-i dăruiască îndelungare în zile, cu sănătate deplină și rodnice împliniri în ogorul Ortodoxiei românești.

Iubiți părinți slujitori ai sfintelor altare,

Dreptmăritori creștini,

Cu ajutorul lui Dumnezeu am ajuns la sfârșitul unui an. Cel dintâi și cel mai puternic sentiment care ne stăpânește în aceste zile este acela de mulțumire adusă lui Dumnezeu pentru că ne-a ajutat să ne împlinim, atât cât ne stă în putință ca oameni, rostul pe care îl avem în lume. Anul pe care îl încheiem a fost și pentru noi, românii, și pentru lumea întreagă, un an de mari încercări. Un an în care am putut, însă, vedea atât de limpede cât de strâns ne este legată existența de milostivirea lui Dumnezeu. Și din bucurii, dar și din necazuri și suferințe se cuvine, așadar, să învățăm a desluși și împlini voia lui Dumnezeu în viața noastră. Căci încercările ce vin asupra omului nu au alt scop decât de a-l rechema și reîntoarce pe acesta, prin căință, la bucuria părtășiei de pace și iubire cu Dumnezeu. Sfintele Scripturi ne învață că Hristos-Domnul Cel născut în peștera Betleemului rămâne pururea cu noi și El ni se arată prin orice semen, pe care noi, de cele mai multe ori, îl vedem doar ca pe un simplu străin.

Așa cum S-a descoperit păstorilor la nașterea Sa, tot așa El ni se descoperă prin orice străin pe care îl întâlnim neîncetat, mai ales atunci când arătăm cât de reală și de vie ne este credința și iubirea față de El, față de Biserica Lui și de semenii. Iar „străinul” care apare lângă noi este Domnul, este fiecare faptură omenească pe care împrejurările vieții o aduc în apropierea noastră sau chiar o fac să aibă nevoie vitală de împreună-pățimirea și grija noastră binevoitoare. Privind pe semenii din jurul nostru, precum și pe cei de mâine, se cuvine să ne gândim că nouă și tuturor creștinilor ne revine sfânta îndatorire de a răspândi în

această perioadă de criză spirituală și materială – precum sfinții noștri înaintași din primele veacuri – aluatul iubirii, al generozității și al nobleței evanghelice, pentru ca lumea aceasta să nu ajungă o colectivitate în care oamenii să se vadă și să se privească nepăsători, ca niște străini și concurenți în abuzuri, lăcomie și nedreptăți aducătoare de dureri tuturor.

Împuținarea iubirii celei sfinte aduce prăbușirea omului în cel mai nemilos egoism și în cele mai pustiitoare patimi și distrugerii fără întoarcere, denaturând sensul vieții și primejduind întreaga creație. Egoismul și lăcomia înseamnă desfigurarea spirituală a omului, stagnare și închidere păcătoasă în sine, refuzul de a parcurge prin iubire de Dumnezeu și de semenii calea către mântuire, calea către semen. Patriarhii Vechiului Testament, începând cu dreptul Avraam, au fost toți niște călători care, pentru dobândirea patriei cerești, a celor netrecătoare, le-au părăsit pe cele în care contemporanii lor își găseau plăcerea și siguranța, înaintând neîncetat spre cele neschimbătoare, prin ascultarea chemării dumnezeiești și împlinirea poruncilor de Sus. A trăi cu adevărat înseamnă a călători și a urca neîntrerupt spre piscurile inundate de lumina și bucuria Nașterii Domnului.

În acest sens, dând urmare chemării acestui dumnezeiesc praznic, aceea de a ne înnoi sufletele, de a le imprima trăsături noi care să le ridice deasupra egoismului pierzător de suflete, să ne străduim a deveni fii după har ai lui Hristos, slujind cu credincioșie la altarul Bisericii și al Neamului nostru românesc, știind că numai astfel facem voia Celui care S-a născut în peștera din Betlem.

În noaptea de 31 decembrie 2010 spre 1 ianuarie 2011 și în ziua de Anul Nou să înălțăm rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu (Te Deum) pentru binefacerile primite de la El în anul 2010 și să-I cerem ajutorul în toată lucrarea cea bună și folositoare pe care o vom săvârși în anul nou 2011.

Împărtășindu-Vă aceste părintești îndemnuri la marea sărbătoare a Nașterii Domnului – izvorul celorlalte mari praznice –, când se descoperă marea taină a creștinătății, în atmosfera bucuriei duhovnicești pe care ne-o inspiră lumina Betlemului și colindele noastre strămoșești, Vă adresăm tuturor calde și părintești doriri de pace și sănătate, fericire și ajutor mult de la Dumnezeu în tot lucrul bun și folositor, dimpreună cu tradiționala urare:

La mulți și binecuvântați ani!

Al vostru către Hristos-Domnul rugător,

† **AMBROZIE,**
Episcopul Giurgiului

„Astăzi S-a născut Hristos”

† VISARION,
*din mila lui Dumnezeu,
Episcop al Tulcii*

Iubitului nostru cler, cinului monahal și dreptcredincioșilor creștini, har vouă și pace de la Dumnezeu, iar de la noi arhierescă binecuvântare!

*„Astăzi s-a născut Hristos
Mesia chip luminos
Lăudați și cântați
Și vă bucurați”*

Iubiții mei fi sufletești,

Ne-a învrednicit bunul Dumnezeu să sărbătorim și anul acesta marea sărbătoare a Nașterii lui Hristos sau Crăciunul.

După ce am străbătut zilele postului cu înfrânare și rugăciune urcând din treaptă în treaptă pe calea virtuții și a sfințeniei, după ce ne-am unit deplin cu Hristos prin Sfintele Taine am ajuns și la minunata zi a Crăciunului, la *„Accastă zi preasfînțită/ Și sărbătoarea mărită”*, ce ne aduce de fiecare dată multă bucurie în sufletele noastre.

Cu aleasă bucurie ne îndreptăm și în acest an cu toții gândul, inima și cugetul nostru către minunea cea mai presus de fire ce s-a petrecut în Betleem acum 2000 de ani unde „Cuvântul S-a făcut trup” (*Ioan 1, 14*) și grăim împreună cu apostolul Pavel: „O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cât sunt de necercetate judecățile Lui și cât de nepătrunse căile Lui!” (*Romani 11, 33*).

Iubiți credincioși,

Sărbătoarea de astăzi este sărbătoarea Întrupării Fiului lui Dumnezeu, adică a Aceluia care va izbăvi neamul omenesc din robia păcatului neascultării și

a morții celei veșnice. De aceea, cu smerenie și deopotrivă cu evlavie ne aplecăm asupra ieslei sărăcicioase din Betleem „unde S-a născut/ Cel făr' de-nceput/ Cum au spus proorocii” și cântăm și noi cu imnograful cântarea de la Utrenia de astăzi: „Veniți credincioșilor să vedem unde S-a născut Hristos. Pentru aceasta să urmăm unde merge steaua cu magii împărați de la Răsărit. Acolo îngerii cântă neîncetat, iar păstorii petrecând noaptea pe câmp cântare vrednică aduc: mărire întru cei de sus Celui ce S-a născut astăzi în peșteră din Fecioara și de Dumnezeu Născătoarea în Betleemul Iudeii”.

Aici, la ieslea Betleemului, învățăm cu toții ce este cu adevărat smerenia și înfiorându-ne tainic ne minunăm de iubirea cea negrăită a Celui Întrupat.

Hristos Domnul a venit la noi în chip de rob și „a gustat moartea pentru fiecare om” (*Evrei 2, 9*) „pentru ca lumea să aibă viață și să o aibă din belșug” (*Ioan 10, 10*). Tocmai de aceea Crăciunul este prăznuit cu atâta bucurie de creștinii tuturor veacurilor căci el este dătător de speranță, de negrăit dar de pace, de liniște și de binecuvântare.

„Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace întru oameni bunăvoire” (*Luca 2, 14*) au cântat îngerii în noaptea aceea sfântă, iar astăzi glasurile lor se împletesc armonios cu dangătul clopotelor și cu glasul colindătorilor chemând întreaga suflare la „dreptate, pace și bucurie întru Duhul Sfânt” (*Romani 14, 17*).

Suntem chemați și noi să ne închinăm dumnezeiescului prunc care prin nașterea Sa „răsărit-a lumii, Lumina cunoștinței” și să ne îmbrăcăm cu hainele luminii ca milostivirea cea negrăită a Lui să se pogoare la noi și „soarele dreptății” să strălucească peste noi cei ce stăm în umbra morții și întru întunericul neștiinței.

Praznicul Crăciunului ne descoperă tuturor taina iubirii lui Dumnezeu, Cel în Treime închinat, făcându-ne și pe noi părtași de bunătatea și dragostea adusă în lume de Fiul lui Dumnezeu prin Întruparea Sa.

Mântuitorul Hristos a coborât pe pământ luând chip de om pentru ca noi să ne înălțăm la Dumnezeu prin gândurile și faptele noastre. De aceea, praznicul Nașterii Domnului trebuie să fie un prilej de a ne înnoi viața duhovnicească prin înălțarea sufletească de la cele pământești la cele cerești, de la cele trecătoare la cele veșnice, întărindu-ne nădejdea în biruința binelui asupra răului, în biruința păcii asupra vrăjmășiei, în biruința luminii asupra întunericului.

Dreptmăritori creștini,

Dumnezeu L-a trimis pe Fiul Său la noi ca să ne mântuiască așa cum glăsuiește o veche colindă din Ardeal:

„Mântuirea ne-a sosit

De la Domnul Cel Prea Sfânt

*Nouă, poporului Său,
De la Domnul Dumnezeu
Căci Fiul Dumnezeiesc
Al Tatălui cel ceresc
S-a născut azi din Fecioară
Voind pentru noi să moară
Ca prin scump sângele Lui
Să ne facem fiii Lui”.*

Prin jertfa Lui, Hristos ne-a răscumpărat pe toți deschizându-ne porțile cele încuiate ale raiului și refăcând legătura dintre om și Dumnezeu ruptă prin păcatul protopărinților noștri.

An de an Tatăl îl trimite către noi pe Fiul Său cel iubit întru care a binevoit.

Oare are El loc în inimile noastre? Are El loc unde să își plece capul? Îl cunoaștem noi pe deplin? Îi urmăm noi sfințele învățături? Iubim noi Biserica Sa pe care a răscumpărat-o cu Însuși scump sângele Său?

Iată atâtea întrebări la care suntem datori să ne răspundem în taina inimilor noastre străduindu-ne să-L cunoaștem mai bine, să-L iubim și mai ales să-L urmăm, căci El este cu adevărat „*Calea, Adevărul și Viața*” (Ioan 14, 6).

Prin rugăciune, prin cuminecarea cu Sfintele Taine, prin împlinirea poruncilor, prin citirea Sfintei Scripturi, prin cercetarea deasă a Sfintei Biserici și prin participarea la Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie vom reuși să-L cunoaștem pe Hristos și să-L primim ca Domn și Mântuitor în sufletele noastre.

Magii i-au adus daruri pruncului Iisus: aur, tămâie și smirnă. Noi să ne străduim să-i aducem aurul iubirii către Dumnezeu și către aproapele, tămâia rugăciunii curate și a lepădării păcatului și a toată fărâdelegea și smirna faptelor celor bune evanghelice.

Sărbătoarea de astăzi ne face pe toți să fim mai buni, mai uniți întreolaltă și mai jertfitori față de binele semenilor noștri, căci Hristos a venit în lume să ne descopere nouă taina cea mare a iubirii.

Să trăim în pace și în bună înțelegere întreolaltă. Să căutăm folosul și întrajutorarea aproapelui mai ales în aceste zile de lipsuri pe care le trăim, căci numai făcând binele ne vom învrednici de iubirea fără de margini a lui Dumnezeu.

Să nu-i uităm acum la ceas de sărbătoare pe cei lipsiți, pe cei bolnavi, pe cei singuri, pe cei cu mulți copii, pe cei privați de libertate. Să-i cercetăm și după putință să le ducem și lor din masa noastră îmbelșugată ca și ei să se bucure laolaltă cu noi de darurile Crăciunului.

Lucrând binele și făcând bucurie în jurul nostru vom simți cu adevărat ce înseamnă Crăciunul, praznicul păcii, al dragostei și al familiei creștine.

Iubiții mei fii sufletești,

Să prăznuim cu bucurie și cumpătare aceste sfinte sărbători ale Nașterii Domnului și să-L rugăm pe Dumnezeu ca Anul Nou ce se apropie – 2011 – să fie un an cu pace, cu belșug și cu bucurie pentru noi, pentru Biserica noastră străbună, pentru țara noastră și pentru întreaga lume.

La toți vă adresăm calduroase și părintești doriri de sănătate, de bucurie și de bună sporire cu prilejul Sfințelor Sărbători ale Nașterii Domnului, Anului Nou și Bobotezei.

Sărbători fericite!

La mulți ani!

Al vostru iubitor părinte duhovnicesc de tot binele
voitor și către Domnul fierbinte rugător,

† VISARION,
Episcopul Tulcii

Data în reședința noastră episcopală din Tulcea la praznicul Crăciunului
din anul mântuirii 2010.

OMILETICE ȘI PASTORALE

Panegirice (schite) pentru sărbătorile Maicii Domnului

Preot prof. dr. Vasile GORDON

Scurtă introducere explicativă: la solicitarea Redacției de a trimite câteva predici pentru publicare în revista „Glasul Bisericii”, am considerat de folos pentru preoții cititori, dar și pentru studenții și elevii teologi, oferirea câtorva schițe pentru panegiricele dedicate sărbătorilor Maicii Domnului, pregătite pentru un volum aflat sub tipar la Editura Renașterea din Cluj-Napoca¹.

De ce „schițe” și nu predici propriu-zise? Cel puțin din două motive practice. Întâi, pentru ca frații beneficiari să aibă un material concentrat; al doilea, pentru a le da posibilitatea să dezvolte aceste elemente concentrate cu date proprii, asigurându-și, astfel, un cât mai mare grad de originalitate în conturarea conținutului final.

În structura fiecărei schițe am marcat cele trei momente „clasice” din planul predicii, *introducere, elemente pentru tratare și încheiere*, pentru o cât mai bună orientare vizuală. În „tratare”, informațiile sunt mai schematice, adesea plasate fragmentar. Aici partea de lucru a beneficiarilor se cere a fi mai pronunțată. Introducerea și încheierea sunt înadins completate integral, pentru ca frații preoți să aibă la îndemână formulări oarecum „de gata”. Le pot reformula ori adapta, desigur, dar am socotit că e mai util să fie cât de cât complete. În cei mai bine de 30 de ani de preoție și tot atâția de slujire neîntreruptă la amvon, am constatat că atât modul de a începe o predică, cât și cel de încheiere au un impact special în reușita ei, propriu-zis în obținerea persuasiunii și, mai ales, în eliminarea „rezistenței la persuasiune”, după formularea tratatelor moderne de retorică. Dacă în ceea ce numim „tratare” eventualele greșeli și poticniri nu afectează major reușita de ansamblu a predicii, un cuvânt nelalocul lui în introducere ori încheiere poate

¹ Titlul volumului: „Vademecum omiletic. 100 de schițe pentru predici la toate duminicile și sărbătorile anului, cu un adaos de 12 pareneze”.

avea un efect cu totul defavorabil. Pe de altă parte, nici segmentul cu „elemente pentru tratare” nu-i departe de un înțeles explicit. La unele schițe e nevoie doar de câteva cuvine ori expresii de legătură, ca să se obțină o formă conturată a unei scurte predici. Când slujitorul se găsește într-o criză acută de timp, o astfel de predică poate fi reprodusă întocmai. Recomandabil este, desigur, ca schițele să fie completate cu îndemnuri și aplicații legate de viața concretă a enoriașilor din parohia respectivă, odată cu idei și informații proprii, ori culese din felurite izvoare. Sursa prioritară va rămâne, însă, conținutul liturgic al sărbătorilor Maicii Domnului (sinaxar, acatist, vecernie, utrenie, apostolul și evanghelia zilei etc.), cu semnificația fiecărei sărbători în parte, așa cum ne-am străduit, practic, să le alcătuim și noi pe fiecare.

Ordinea așezării lor respectă cronologia anului bisericesc.

1. Nașterea Maicii Domnului (8 septembrie)

Cuvinte și expresii cheie: *vecernie/paremie, Înțelepciunea, casă, Apostol, neam/genealogie, Evanghelie.*

Introducere: Evenimentul sfânt al Nașterii Maicii Domnului este evocat liturgic în slujbele vecerniei și utreniei, prin lecturi și cântări de mare frumusețe și profunzime. Fericiți credincioșii care le acordă atenție și au evlavie să asculte cu atenție! Amintim un crâmpoi, care ne va servi drept bază pentru panegiricul de față: a treia Paremie, de la slujba vecerniei, reproduce vers. 1-11, cap. 9 din Pildele (Proverbele) lui Solomon; versetul 1: Înțelepciunea și-a zidit sieși casă și a întărit-o pe șapte stâlpi. Aceste cuvinte se referă, general vorbind, la Casa lui Israel – poporul ales/poporul drept credincios; particular, se referă la Maica Domnului și neamul ei, care va deveni casă a întrupării lui Iisus Hristos – Înțelepciunea Desăvârșită. Iar numărul de șapte e simbolul perfecțiunii, garanția statorniciei și durabilității ei (*Biblia* ÎPS Anania). Nu întâmplător, în Apostolul ce s-a citit azi am auzit: (Hristos) S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor, și la înfățișare aflându-Se ca un om (Filipeni 2, 7). Adică, a coborât din Casa Cerului în Casa Pământescă, pentru mântuirea noastră.

Elemente pentru tratare:

- Pentru a cunoaște neamul/*casa/genealogia* Maicii Domnului, apelăm la praznicul Nașterii Domnului, în care evanghelia rânduită prezintă genealogia (*casa, neamul*) Pruncului Iisus. Între

numele pomenite apar: Matan, Iacov, Iosif (*Matei*, 1, 16 – se știe, la evrei, dar și alte popoare în vechime erau înregistrate numai numele masculine). Completând și cu numele feminine (notate în alte scrieri ale Tradiției), aflăm: *Matan* și soția Maria au avut pe Iacov, tatăl lui Iosif teslarul, și trei fete: pe Maria, Sovi și pe Ana. Maria a născut pe Salomi moașa; Sovi a născut pe Elisabeta, iar Ana a născut pe Născătoarea de Dumnezeu. (În treacăt pomenim că Maica Domnului era verișoară cu Elisabeta, mama Sf. Ioan Botezătorul); Dar cine era *Ioachim*, tatăl Maicii Domnului? Era din neamul lui David, seminția Iuda; după tradiție, aceeași persoană cu *Eli*, din genealogia după *Luca* (3, 23);

- Este impresionantă drama acestor părinți vârstnici, fără copii. Mai impresionantă, însă, credința și nădejdea lor. Căsătoriți timp de cincizeci de ani fără să aibă copii, au trăit în simplitate, deși erau înstăriți, folosind doar o treime din venitul lor pentru ei înșiși și dând o treime săracilor, iar o treime Templului. Dar, odată, pe când erau în Ierusalim să jertfească Domnului, Marele Preot Isahar l-a muștrat pe Ioachim: „Tu nu ești vrednic să aduci jertfă cu aceste mâini sterpe!”. De mâhnire, nici nu s-a mai întors acasă, ci a purces în pustie, începând să se roage cu toată puterea sufletului său; Ana se ruga și ea cu lacrimi, mai ales în grădina casei. Amândoi nădăjduind ca Domnul să facă și cu ei minunea pe care a făcut-o cu Avraam și Sara și să le dea un prunc care să aducă bucurie bătrâneții lor... Iar ruga lor s-a împlinit!

Încheiere: Minunat lucru ca cineva să nu-și piardă nădejdea niciodată, să stăruiască în rugăciune înaintea Domnului, dar mai ales să facă voia Lui. Să luăm aminte la câteva din cuvintele evangheliei de azi. Mai întâi, un temei al cinstirii Maicii Preacurate: când o femeie din popor a strigat către Iisus „Fericit este pântecele care Te-a purtat și fericiți sunt sânii pe care i-ai supt!” (*Luca* 11, 27), El a zis: Așa este! – îndemnându-ne, astfel, s-o ferim și noi și să o cinstim, desigur; dar Mântuitorul adaugă, apoi: fericiți sunt cei ce ascultă cuvântul lui Dumnezeu și-l păzesc (*v.* 28). Să ne hărăzească Cel de Sus, cu rugăciunile Maicii Preacurate, această fericire a păzirii cuvântului dumnezeiesc în toate zilele vieții noastre. Amin.

2. Intrarea în Biserică a Maicii Domnului – Vovidenia (21 noiembrie)

„Logistica” evenimentului sfânt: *Templul din Ierusalim; Arhiereul Zaharia; Sfânta Sfintelor și Chivotul Legii – Catavasiile Nașterii.*

Introducere: Evenimentul sfânt al ducerii prunței Maria la Templu este un rod al făgăduinței părinților, care și-au respectat cuvântul înaintea Domnului. Să ne amintim că ei au dobândit copilul la bătrânețe, în urma rugăciunilor stăruitoare, dar și în urma făgăduinței: „Dacă vom avea un copil îl vom afierosi Domnului!”. Astfel, Maria a fost dusă și dăruită în Templu (care preînchipuie Biserica). În popor, sărbătoarea Intrării se numește Vovidenie (cuvânt slav: cea care se arată, se face văzută).

Elemente pentru tratare:

Această sărbătoare ne aduce aminte nu doar de evenimentul în sine, ci și de *așezăminte, locuri, obiecte și personaje sfinte*. Vom analiza, pe scurt, câteva dintre ele:

- *Templul din Ierusalim* în care a intrat era cel numit „al lui Irod”. Este cunoscut sub denumirea de „al doilea templu”. Primul templu a fost construit de Solomon (971-931), pe colina Moria de pe muntele Sionului. Pe Moria, Avraam l-ar fi jertfit pe Isaac, dacă nu-l oprea îngerul. Templul a fost distrus în anul 586 î.Hr. de Nabucodonosor, regele Babilonului. Al doilea templu a fost construit de Zorobabel, la întoarcerea din robia babilonică (aprox. 515 î. Hr.). Pe acesta l-a restaurat Irod cel Mare; avea trei părți, plasate în mijlocul unor curți și terase: Tinda, Sfânta (un fel de naos) și Sfânta Sfintelor. Din punct de vedere simbolistic, Templul prefigurează Biserica, iar Maica Domnului, *Templu* și *Biserică* (în pânțelele ei a sălășluit Dumnezeu!) întruchiează și Templul și Biserica;
- *Arhiereul Zaharia*, care a primit-o pe prunca Maria la Templu, este tatăl Sf. Ioan Botezătorul... El va fi martirizat îndată după nașterea lui Iisus. Istoricul Iosif Flavius scrie că Zaharia a fost ucis de către zece. Alte izvoare spun, însă, că ar fi fost ucis de soldații lui Irod, pentru că nu a vrut să spună unde și-a ascuns pruncul (pe Ioan, care va fi Botezătorul Domnului);
- *Sfânta Sfintelor* era partea cea mai importantă a Templului. Aici nu intra nimeni decât arhiereul rânduit, dar numai o dată pe an, atunci când aducea jertfa de împăcare (*Evrei 9, 7*). În Sf. Sfintelor se afla *Chivotul Legii*. În Chivot: *Tablele Legii, Toiagul lui Aaron și Năstrăpa (vasul) de aur cu Mană; Toiagul a preînchipuit-o pe Maica Domnului. Așa s-a cântat azi la strană (Catavasiile Nașterii Domnului):* Cânt. a 3-a: *Toiag din rădăcina lui Iesei, și floare dintr-însul, Hristoase, din Fecioara ai odrăslit... Vasul cu Mană tot pe Maica Domnului o închipuie, iar Mana pe Hristos.*

De altfel, *Chivotul* însuși, ca simbol al Bisericii, tot pe Maica Domnului o închipuie, așa cum rostim în Acatistul dedicat ei: „Bucură-te, chivot însuflețit al sfințeniei Domnului!”

Încheiere: În Sfânta Sfințelor, Maria a stat „nu puțini ani”² – mărturisește, pe temeiul izvoarelor, Sf. Grigorie Palama (Panegiric dedicat Intrării în Biserică); Acest loc sfânt al Legii Vechi a fost resfințit și prin sfânta ei prezență. Omul sfințește locul – spune un cunoscut proverb. În încheiere, să rostim acele fragmente de Acatist, care invocă cele descrise mai sus: Bucură-te Chivot, Năstrapă de Aur, Toiagul ce ai odrăslit, Templu și Biserică a lui Dumnezeu! Amin.

3. Soborul Maicii Domnului (26 decembrie)

Panegiric tematic: *Maica Domnului în colinde*

Introducere: Cuvântul „colindă” este unul dintre cele mai des rostite în zilele Crăciunului, fapt cât se poate de firesc. Praznicul Nașterii Domnului – și tot ce ține de el – este exprimat nu doar în sfințele slujbe, ci și în versurile cântate ale colindelor. Remarcăm, totodată, că majoritatea covârșitoare a colindelor au în conținut și referiri la Fecioara Maria, fapt cu totul firesc, iarăși: nu poți vorbi de nașterea unui prunc și să nu vorbești de părinții lui. Doar anumiți confrăți de-ai noștri, neoprotestanți sau pocăiți, necinstind sfinții și nici pe Maica Domnului, evită să o pomenească, deși colindă și ei. E foarte trist să constăți cum despart, poate fără să-și dea seama, Pruncul de Mamă. Iată însă că Părinții Bisericii noastre au rânduit în calendar și pentru Maica Sfântă zi de pomenire, în zilele Nașterii o dată cu slăvirea Dumnezeiescului ei Prunc: Soborul Maicii Domnului (cuvântul „sobor” înseamnă „adunare, comuniune”, când spunem „Soborul Maicii Domnului” înțelegem adunarea drept-măritorilor creștini în jurul Maicii care-L ține în brațe pe dumnezeiescul Prunc, Iisus Hristos).

Elemente pentru tratare:

În cele ce urmează vom evoca fragmente de colinde, în care este pomenit numele Maicii Preacurate³. Evocarea va fi selectivă, ținând seama de timpul psihologic în care trebuie să ne încadrăm.

² O sugestie pentru tema/tematica unui alt panegiric: sălășluirea Mariei în Templu, timp de 12 ani. Lecturile biblice (din Vechiul Testament) făcute de ea și regăsirea/recunoașterea ei în anumite texte: rugul văzut de Moise, scara lui Iacov, toiagul lui Aaron, năstrapa de aur, chivotul etc. De asemenea: *Psalmi* 44, 11-12; *Iezechiel* 44, 2 etc.

³ Recomandăm confrăților preoți să opteze pentru colinde (fragmente) cunoscute în zona și în parohia în care păstoresc. Pe cât se poate, să facă apel și la colinde mai vechi, ori chiar foarte vechi, pe care unii dintre bătrânii satului le mai știu.

- *Silent night* (*Noapte tăcută, liniștită*; în original: germ. *Stille Nacht/Noapte liniștită*. Autor: Franz Xaver Gruber, 1818), colindă din patrimoniul universal, cântată pe toate meridianele globului, inclusiv la noi, mai ales că tot mai mulți copii învață acum engleza și germana⁴. În anul 2011 a fost inclusă în patrimoniul UNESCO. Iată prima strofă, în care subliniem referirea la Fecioara Maria (*virgin mother – Maica/Mama Fecioara*):
- „Silent night, holy night,
All is calm, all is bright
Round yon virgin mother and child.
Holy Infant, so tender and mild,
Sleep in heavenly peace,
Sleep in heavenly peace”.
- „La Vitleem colo-n jos...”. Strofa I: „La Vitleem colo-n jos / Cerul arde luminos / Preacurata / Naște astăzi pe Hristos;”
- „Viflaime, Viflaime...”. Strofa I: „Viflaime, Viflaime / Cum de n-ai primit in tine / Pe Fecioara Maria / Să nască pe Mesia?”
- „Deschide ușa, creștine”. Strofa a II-a: „Și la Viflaem am fost / Unde S-a născut Hristos, / Si-am văzut pe-a Sa mama / Pe care Maria-o cheamă”.
- „Hai cu toții să suim...”⁵ (fiecare vers se mai repetă o dată): „Haidați cu tăț să suim / Colo-n sus la Viflaim; Unde-s mesile întinsă / Și făcliile-s aprinsă; După masă cine stă / Șăde Maica Precistă; C-un Copcil mnicuț în brață / Și-L leagănă cu dulceață; Îngerii din ceruri cântă / Bucură-te Maică Sfântă! Sfântă ești și sfânta-i fost / C-ai dat țăță lu' Hristos; La Mântuitoru' nost / Care din păcat ni-o scos”.

Încheiere: Iată, iubii credincioși, doar câteva crâmpie de colindă, la care se mai pot adăuga multe-multe altele, pe care le știți dumneavoastră, dar pe care trebuie să le colindăm, atât pentru a o pomeni și pe Maica Preacurată, o dată cu Pruncul ei Sfânt, cât și pentru a transmite mai departe aceste perle ale tradițiilor noastre străvechi, pe care trebuie să le transmitem copiilor și nepoților noștri. Amin.

⁴ Extrem de impresionant este faptul că în timpul Primului Război Mondial, la Crăciunul anului 1914, a fost cântată de soldații englezi și germani, care se aflau pe baricade diferite, dar cunoșteau colindul deopotrivă (cf. Stanley WEINTRAUB, *Silent Night: The Remarkable Christmas Truce of 1914*, New York, Free Press, 2001).

⁵ Se colindă aproape în tot Ardealul, inclusiv în satul meu natal (Lunca-Șieut, Bistrița Năsăud). Pentru vechimea și ineditul ei, o redăm integral.

4. Panegiric pentru Buna Vestire (25 martie)

Icoana Bunei Vestiri și semnificațiile ei

Introducere: Panegiricul (predica) pentru această zi minunată are câteva surse de inspirație cu totul remarcabile, care pot fi valorificate alternativ, de la an la an: Evanghelia zilei; Acatistul Bunei-Vestiri; Slujba Vecerniei și a Utreniei; literatura religioasă (în special poezia); reprezentarea iconografică⁶. Pentru acest an vă propunem, iubiți credincioși, o scurtă zăbovire asupra icoanei sărbătorii⁷.

Elemente pentru tratare:

- Există, desigur, mai multe moduri de reprezentare iconografică a sărbătorii, atât în Orient (Rubliov, de ex.), cât și în Occident (Leonardo da Vinci, Botticelli etc.); noi, ca ortodocși, avem la închinat icoane din spațiul ortodox, oriental. Iată, bunăoară, două reprezentări⁸, deopotrivă, foarte frumoase, sub aspect artistic, și cu importante semnificații teologice inspirate din Evanghelia zilei:
- *Icoană bizantină, Ohrida, sec. XIV*. Arată mirarea și prudența Maicii Domnului. [...] Din cauza căderii strămoașei noastre Eva, Fecioara Maria este reținută: „Cum va fi mie aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat?!” Icoana redă acest lucru prin gestul mâinii ei, pe care o ține în dreptul pieptului, cu palma întoarsă în afară – semn al uimirii și al ezitării de a accepta;
- *Icoană de Andrei Rubliov, începutul secolului XV*. Arată consimțirea Maicii Domnului. Aici, plecându-și capul, își duce mâna la piept – gest al acceptării, al supunerii, hotărâtor pentru soarta lumii: „Iată roaba Domnului! Fie mie după cuvântul tău!”
- *Multe icoane combină* simbolistica acestor două imagini, înfățișând o sinteză a stării psihologice a Maicii Domnului. Ea își îndreaptă mâna

⁶ Astfel: *Evanghelia* zilei poate fi explicată în momentele ei principale (selectiv), așa cum procedează, de ex., N. VELIMIROVICI (*Cuvânt de sărbătoare*, București, Ed. Ileana, 2002, pp. 5-21); din *Acatist* pot fi selectate câteva versuri și explicate pe scurt (invocarea/utilizarea *Acatistului* reprezintă și un îndemn indirect pentru credincioși de a-l citi integral acasă); *Poezii* asupra sărbătorii: ARGHEZI, BLAGA, ZORICA LAȚCU etc.; *Vecernia* și *Utrenia* oferă stihiri, slave etc., de mare expresivitate. Troparul, de asemenea. Extragerea câtorva crâmpie din slujbe reprezintă, iarăși, un îndemn pentru o mai bună participare, nu doar limitarea strictă la Sfânta Liturghie.

⁷ Explicații extrase din excelentul articol al lui Răzvan CODRESCU, „Praznicul și icoana Bunei Vestiri”, 25 martie 2009, <<http://anausca.wordpress.com/2009/03/25/ravzan-codrescu-praznicul-si-icoana-bunei-vestiri>>, 17 februarie 2016.

⁸ Recomandăm vizualizarea lor pe internet și imprimarea color în format A3 (ori mai mare) spre a fi arătate credincioșilor în timpul predicii.

spre înger, cerându-i parcă răspuns la îndoielile care o asaltează, în același timp, plecându-și capul, își exprimă supunerea”⁹.

- *Arhitectura* esențializată din fundal închipuie Biserica, dar și pe Fecioara însăși – Templu al Celui Prea Înalt. Duhul Sfânt e înfățișat discret în partea de sus, ca mănunchi de raze ce ating nimbul Mariei (trecând printr-o *eșarfă roșie = vâlul fecioriei*) sau ca porumbel (cum apare în scena Botezului în Iordan).
- Arhanghelul are în mâna stângă toiagul sau sulița (simbol al investiturii sale divine) și cu mâna dreaptă întinsă în semn de binecuvântare spre Fecioară.

Încheiere: În fața icoanei Bunei-Vestiri, emoționați, rostim și noi, o dată cu Monahia Zorica Lațcu Teodosia (1917-1990): „Privind icoana scrisă în umbră și lumină, / Cu îngerul alături și duhul meu se-nchină / Aceleia ce-n taina smereniei închisă, / S-a dat să fie foaie Cuvântului, nescrisă”¹⁰. Amin.

5. Panegiric pentru Maica Domnului – Izvorul Tămăduirii (vineri, Săptămâna Luminată)

Cuvinte și expresii cheie: Originea sărbătorii; Apostol: vindecare; Evanghelia: Templul (Biserica) – Simbol al Trupului Domnului înviat; Biserica Izvorul Tămăduirii din Constantinopol/Istanbul; Icoana sărbătorii.

Introducere: Despre originea sărbătorii, concis, din Sinaxarul din Penticostar: Leon, viitorul împărat al Bizanțului (457-474), preumblându-se într-una din zile prin pădurile din preajma Constantinopolului, a întâlnit un orb care i-a cerut apă, căci era foarte însetat. Milos din fire, Leon a început să caute un izvor, intrând tot mai adânc în desișul pădurii, dar, după multă osteneală, negăsind apa, s-a întors întristat. Atunci, a auzit un glas de sus: „Pătrunde, Leone împărate (!), mai adânc în pădure și luând apă cu mâinile potolește setea orbului și apoi unge cu ea ochii lui și vei cunoaște cine sunt eu, care sălășluiesc aici de multă vreme!” Urmând îndemnul glasului (care era, de fapt, al Maicii Domnului, n.n.), orbul și-a recăpătat vederea, iar după ce Leon a ajuns împărat, potrivit prorociei Maicii Preacurate, a zidit o biserică, dându-i hramul „Izvorul Tămăduirii”.

⁹ Leonid USPENSKY, Vladimir LOSSKY, *Călăuziri în lumea icoanei*, traducere de Anca Popescu, București, Ed. Sophia, 2003, pp. 184-185.

¹⁰ Monahia TEODOSIA (ZORICA LAȚCU), „Vestea cea mare”, *Poezii*, București, Ed. Sophia, 2008.

Elemente pentru tratare. Pentru o imagine de ansamblu a sărbătorii, avem în vedere următoarele:

- E o sărbătoare consacrată Maicii Domnului, care, cu rugăciunile ei este izvor de vindecări și alte/numărate binefaceri (vezi Troparul: „Fecioară Curată, ca un izvor de viață făcător ai zămislit Roua cea după fire necuprinsă și ai izvorât pentru noi nectar de neîncetată bucurie, ce dimpreună cu apa vieții veșnice, din izvorul tău se revarsă în bogate râuri și nesfârșite; pentru care, cu toți bucurându-ne, strigăm: Bucură-te, Izvor al vieții tuturor”); Maica Domnului este (și) un simbol al Bisericii creștine: pentru vrednicia de a-L fi purtat în pânțele, Maica Domnului este numită în cult „Biserică sfințită și Rai cuvântător”; În Acatistele și Paraclisele închinatelor ei, întâlnim, de asemenea, expresii ca: „Bucură-te, casa Domnului” și „Bucură-te, biserică...”¹¹;
- *Apostolul* rânduiește la Liturghie (*Faptele Apostolilor* 3, 1-8) vorbește despre vindecarea unui olog de către Sf. Ap. Petru, lângă Templul din Ierusalim... Adică: o primă treaptă a înțelegerii că în Biserică primim harul vindecării/mântuirii;
- *Evanghelia* rânduiește (*Ioan* 2, 13-25: Izgonirea vânzătorilor din Templu) – ne atrage atenția asupra sfințeniei Casei Domnului și vorbește, metaforic, despre „dărâmarea/stricarea și rezidirea” în trei zile – simbol al morții și învierii Domnului; prin învierea Lui înțelegem, așadar, și vindecarea/mântuirea noastră din stricăciune... Biserica „Izvorul Tămăduirii” din Constantinopol (Istanbul) a devenit loc de pelerinaj. Istoricii pe scurt (citori): Leon, sec. V; Justinian, sec. VI; Constanțiu II – 1835¹² etc. Remarcabilă este și reprezentarea iconografică a sărbătorii: Maica Domnului cu Pruncul Iisus, într-un vas din care curg izvoare de apă vindecătoare... (poate fi arătată credincioșilor, cu un foarte scurt comentariu).

Încheiere: Cât de minunată este asocierea rugăciunilor Maicii Domnului – Izvor al Tămăduirii, cu binefacerile izvorâte din învierea Fiului său! Să reținem, mai ales, că Maica Domnului este simbol al Bisericii, iar noi primim tămăduiri de la Iisus Hristos, Cel înviat a treia zi din morți, prin rugăciunile Maicii Preacurate, în Sfânta Biserică. Iar slujba sfințirii apei, săvârșită în această zi, are o rânduială

¹¹ Anumite detalii și completări pot fi preluate din volumul nostru de predici *Mergând, învățați...*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2006, pp. 368-371.

¹² A se vedea: <http://ro.orthodoxwiki.org/Izvorul_T%C4%83m%C4%83duirii>; <www.crestinortodox.ro/liturgica/sarbatorile-69646.html>; <wikipedia.org/wiki/Life-giving_Spring>, 17 februarie 2016.

specială, în care frumoasele cântări ale Paștelui se împletesc cu fragmente liturgice care pomenesc de Maica Prea Curată. Prezența noastră la Sfânta Liturghie și apa sfințită pe care o vom lua, să ne fie de mângâiere și tămăduire, nouă și tuturor celor pentru care ne rugăm. Amin.

6. Adormirea Maicii Domnului (15 august)

Expresii și cuvinte cheie: *cronologia evenimentului, moștenire, ascultare, testament.*

Introducere: Potrivit Tradiției, Maica Domnului a fost înștiințată despre adormirea sa prin Arhanghelul Gavriil, cu trei zile înainte de mutarea de pe pământ. Bucuroasă că se va întâlni cu Fiul ei, și-a făcut rugăciunile în Muntele Măslinilor, a împărțit hainele și puținele lucruri pe care le avea, și-a pregătit pentru ultima oară patul, apoi a închis liniștită ochii. Apostolii și alți sfinți au sosit, prin puterea Duhului, la catafalcul ei, dar Toma nu a ajuns decât la trei zile după îngropare. Dorind să-i mai vadă și el chipul o dată, a rugat pe ceilalți Apostoli să deschidă mormântul, dar, după ce au ridicat piatra, au constatat cu uimire că Maica Domnului nu mai era acolo... Erau doar giulgiurile de îngropare, semn că a fost ridicată cu trupul la cer. De aceea, în Tradiția liturgică praznicul Adormirii se mai numește și „Paștele verii”.

Elemente pentru tratare:

- Să încercăm a răspunde la întrebarea: ce a lăsat în urma ei, ce moștenire?
R: exemplul de fiică, mamă, creștină, sfântă (preasfântă);
- În Scriptură avem foarte puține cuvinte rămase de la ea. *Mui mult a ascultat, decât a vorbit*, împlinind chemarea psalmistului David, strămoșul ei: „Ascultă, fiică, și vezi și pleacă-ți urechea ta și uită poporul tău și casa părintelui tău...” (Ps. 44, 10). Să ne amintim, de asemenea, că, în tăcerea ei, asculta și era foarte receptivă la tot ce s-a întâmplat cu Iisus, din pruncie până la Înălțarea Lui la cer. Nu întâmplător evanghelistul Luca notează: „Și toți care Îl auzeau (pe Iisus, n.n.) se minunau de priceperea și de răspunsurile Lui... *Iar mama Lui păstra în inima ei toate aceste cuvinte...*” (Luca 2, 47, 51). Ca să poți „păstra în inimă” ceva trebuie, evident, să fii receptiv și să ascuți foarte atent! Să vorbești puțin și să ascuți mult. Sau: să ai mai mult urechi decât gură! (1. De curând, unul dintre fiii mei duhovnicești mi-a spus că

are o prietenă, e foarte credincioasă, ar vrea să se însoare cu ea, dar e îngrijorat pentru că... fata vorbește foarte puțin! Mai mult: în loc să vorbească, adesea îl ia de mână, vrând parcă să înlocuiască vorbele... Semne bune! - i-am zis. Unde mai găsești fete/femei care să vorbească astăzi puțin? Care să semene, astfel, cu Maica Domnului? 2. Alt caz: a venit la mine o doamnă disperată, spunându-mi că a lăsat-o soțul pentru o alta... Desigur, minute în șir mi-a spus, apoi, despre toate defectele soțului. La rugămintea mea să fie sinceră și să-mi spună unde crede că a greșit și ea, a spus: am stat prea mult cu gura pe el... Am vorbit prea mult, de multe ori când trebuia să tac!)

- Receptivitatea (tăcerea/ascultarea) și tezaurul din inima ei devin, astfel, Testamentul Maicii Domnului pentru noi. Să ne amintim ce a spus ea la nunta din Cana: „Faceți orice vă va spune El!” (Ioan 2, 5). De fapt, Testamentul ei nu-i altul decât Testamentul cel Nou, moștenit de la Mântuitorul.

Încheiere: De la Maica Domnului moștenim, astfel, *exemplul ascultării* față de chemarea Domnului, dar și al păstrării în inimă a învățăturilor Fiului ei și Dumnezeului nostru, Iisus Hristos. Cât de instructive sunt în acest sens cuvintele Mântuitorului, transmise nouă de evanghelistul Matei, care ne revelează importanța ascultării care se traduce în fapte: Oricine aude aceste cuvinte ale Mele și la îndeplinește asemenea-se-va bărbatului înțelept care a clădit casa lui pe stâncă. A căzut ploaia, au venit râurile mari, au suflat vânturile și au lovit în casa aceea, dar ea n-a căzut, fiindcă era întemeiată pe stâncă. Iar oricine aude aceste cuvinte ale Mele și nu le îndeplinește, asemenea-se-va bărbatului nechibzuit care și-a clădit casa pe nisip. Și a căzut ploaia și au venit râurile mari și au suflat vânturile și au izbit casa aceea, și a căzut. Și căderea ei a fost mare... (Matei 7, 24-27).

Casa zidită prin ascultarea și mijlocirea Maicii Domnului este Biserica, întemeiată pe stâncă Golgotei. Iar noi dăm slavă lui Dumnezeu că ne aflăm în Biserică și ne bucurăm de darurile ei, datorită ascultării și mijlocirii Maicii Preacurate. Amin.

Predică la sărbătoarea Sf. Mc. Filofteia de la Curtea de Argeș

Diacon dr. Ioan-Paul CRÎNGAȘU

În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin!

Iubiți credincioși,

Pentru că astăzi prăznuim un copil, o tânără care și-a dat viața pentru credința ei, la o zi după sărbătoarea Sf. Nicolae, nu putem să ne despărțim fără să încercăm să ne amintim că în viața unui om tot ce contează și tot ce rămâne în fața veșniciei este câtă credință a adunat în sufletul său și cum și-a manifestat-o. Mucenicia pe care a suferit-o și Sfânta Filofteia astăzi este dovada unei imense credințe pe care oamenii o adună în sufletele lor și pe baza căreia, cu curajul căreia, atunci când este pusă la încercare această imensă credință, pot să își dea chiar și viața pentru ca Hristos să nu fie rușinat în prezența lor. Mucenicii din calendarul Bisericii noastre sunt aceia care au făcut această dovadă mai mult decât îndestulătoare a faptului că în prezența unui necredincios, Hristos nu poate fi batjocorit. Și dacă acest lucru s-ar întâmpla și ar presupune chiar sacrificiul suprem făcut de ucenicul lui Hristos, el ar face acest lucru numai ca Învățătorul lui să nu fie batjocorit sau umilit.

Sfânta Muceniță Filofteia, care de foarte multă vreme, de peste 600 de ani¹ se află lângă București, la Curtea de Argeș, este un exemplu de conviețuire, într-o lume dominată de griji lumești, de fel de fel de capcane lumești, cu un ideal ceresc mult mai puternic decât tentațiile acelea ale lumii și decât neputințele proprii. Când tratezi cu superficialitate sau cu ușurință credința, orice încercare ce te lovește îți anulează sau îți infirmă temeinicia credinței tale, tăria ei. Dar când credința ta este puternică și când viața îți încearcă această credință, ea devine mai puternică decât orice obstacol din lumea aceasta, inclusiv decât

¹ Arhim. Dr. Chesarie GHEORGHESCU, „Cuvânt la Sfânta Muceniță Filofteia”, *Glasul Bisericii*, LI (1992), 3-4, p. 32.

obstacolul cel mai mare și mai greu de depășit, acela al amenințării cu moartea.

Sfânta Muceniță Filofteia s-a născut de mult, în anul 1206 în cetatea Târnovo, din Bulgaria de astăzi. Și acolo, unde a văzut lumina zilei, a văzut și lumina cerului, primind mucenicia după 12 ani de viață² și după ce și-a dedicat cu toată fidelitatea sufletului ei de copil, viața ei lui Hristos Mântuitorul. Tatăl ei era mai superficial în credință, iar mama ei era profund credincioasă. Aceasta a reușit să semene în sufletul copilei sale credința autentică, care nu doar simulează atașamentul și dedicația față de Hristos, ci o trăiește mai presus de oricare alte trăiri lumești potrivnice trăirii lui Hristos. Copila Filofteia L-a iubit pe Mântuitorul Iisus Hristos și I s-a dedicat din fragedă copilărie. Spun sinaxarele că avea o viață de sfântă. Trăia într-o curățenie tipic copilărească. Sufletul ei de înger, care în puritatea aceasta morală Îl simte pe Dumnezeu, și din ce Îl simte mai mult, din aceea Îl iubește și I se dedică, așa a fost. Așa a crescut Sfânta Muceniță Filofteia an de an, până la vârsta muceniciei ei.

S-a întâmplat că, la o vârstă atât de fragedă, i-a murit mama. Iar mama ei vitregă avea o mare pornire împotriva ei, motiv pentru care voia să-i critice faptele, iar tot ceea ce putea să folosească împotriva ei, pentru a o acuza în fața tatălui, erau chiar faptele bune ale copilei, care dădea tot ce avea la săraci. De aceea, mama vitregă l-a sfătuit pe tatăl sfintei să o pândească pe aceasta și să o vadă cum nesocotește ajutorul tatălui, dând mâncarea ei altora. Iar tatăl, ascuns fiind, văzând întocmai cum fata îi dă unui sărac mâncarea ei, înfuriindu-se, a lovit-o cu o secure. Și spun sinaxarele că a omorât-o pe loc pe copila lui, pentru ceea ce a văzut. Tradiția consemnată în sinaxare menționează că imediat după ce a lovit-o pe copilă, tatăl a regretat pe loc acest lucru și a chemat ajutor. La momentul sosirii preoților pentru slujba aceea, aceștia nu au putut să o ridice de jos. Trupul ei, atât de ușor înainte, nu a putut fi ridicat de jos, moment în care episcopul locului a realizat că este vorba de o minune și a început să numească diferite cetăți din jur, pentru a vedea unde vrea sfânta să meargă. Și tot numind mănăstiri din jurul orașului și de mai departe, a menționat și cetatea de la Curtea de Argeș, moment în care trupul sfintei s-a făcut ușor, și au putut să îi ducă acolo trupul sfințit, pentru închinare, unde se află până în ziua de astăzi³.

Predica de astăzi este un prilej, pentru orice creștin care își pune nădejdea în Dumnezeu, dar care se plânge de faptul că trăirea credinței presupune niște sacrificii, niște privațiuni ca înfometarea sau sărăcia, să vadă un model în felul

² Pr. Prof. Dr. Mircea PĂCURARIU, *Predici la duminici și sărbători, la praznicele împărătești și ale Maicii Domnului, ale Sfinților și la Sfinți Români; predici ocazionale și la înmormântări*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2000, p. 462.

³ Mădălina MIHĂIȚĂ, „Taina pe care o poartă Sfânta Filofteia”, *Ziarul Lumina*, 7 decembrie 2010, <<http://ziarullumina.ro/taina-pe-care-o-poarta-sfanta-filofteia-18612.html>>, 16 februarie 2016.

în care s-a purtat Sfânta Filofteia până la sfârșit. Asocierea dintre puritatea de copil a sufletului ei și idealul credinței care te înflăcărează și te face să îl adopți până la capăt, chiar dacă este vorba de mucenicie, este foarte ușor de văzut la ea.

Tinerii sau copiii sunt idealști prin definiție. Se spune că pe măsură ce se maturizează sau îmbătrânesc, devin din ce în ce mai puțin idealști și din ce în ce mai ancorați în realități pământene. Lucrul acesta este de înțeles pentru o viață trăită din perspective pământene. Dar noi știm și vedem că nu cele pământești sunt esența de înțelepciune și de valoare în lumea aceasta, ci cele cerești. Moartea ne va lovi într-o zi, cu sau fără știrea noastră, iar momentul acela al morții rămâne examenul pe care îl treci cu câtă credință ai adunat în sufletul tău. Dacă ai adunat puțină nu treci examenul, pentru că maturizându-te cu o concentrare și cu o dedicare pentru cele pământești n-ai făcut nimic, pentru că acum moartea, trecerea din lumea aceasta, îți dovedește că nimic din acelea nu îți folosesc în acel moment, și că te-ai ocupat de alt fel de lucruri până atunci, în viața ta cotidiană. Pentru că a venit momentul adevărului, în care trebuie să treci din lumea aceasta și nu toate cele care aveau valoare pentru tine până atunci, acum se transformă în niște pietre care trag în jos sufletul tău. De aceea, idealul tinereții împletit cu credința tare a Sfintei Filofteia ne este model de fidelitate în tot parcursul vieții, adunătoare de virtuți prin fapte, pentru momentul acela al trecerii din lumea aceasta, la cea care nu se va sfârși.

Nu se poate uita barometrul biblic pe care Sfântul Apostol Iacov l-a pus pentru totdeauna, ca instrument de măsurare a credinței: din faptele tale se vede credința ta: „credința fără fapte este moartă” (*Iac. 2, 17*), spune el. Dacă ești un cunoscător strălucit al Sfintei Scripturi și al Sfinților Părinți, dacă ești un autodidact în ceea ce privește teologia Noului Testament, dar în viața ta, faptele tale seamănă cu ale unui necredincios, cu ale unui ateu, sau chiar cu ale unui răufăcător, nu ai făcut nimic, pentru că nu cunoștințele te ajută să te apropii de Dumnezeu, ci aplicarea lor într-un mod de viață trăită după Evanghelie. Credința nu este cunoaștere, ci este viață. Trăind iei cunoștință de Dumnezeu. Deci, ritmul și ordinea în care un creștin își cultivă cultura aceasta teologică sunt invers cu cele de la școală, unde întâi înveți și apoi poți să spui că acum cunoști cea disciplină. În cadrul credinței, nu se poate ajunge la cunoaștere doar prin informare.

Despre Dumnezeu, despre minunea vieții cu Dumnezeu n-ai să poți niciodată să înveți sau să înțelegi decât numai dacă trăiești acest lucru. De aceea s-a spus cândva răstălmăcindu-se în mod atât de greșit „crede și nu cerceta”. Nu înseamnă că dacă crezi, crezi ceva orbește și niciodată nu poți să îți dai seama dacă ai crezut bine sau rău, ci că începutul experienței de cunoaștere în

viața duhovnicească este credința. Credința este, ca mod de viață, și un mod de cunoaștere. „Credo ut intelligam”⁴, „cred ca să înțeleg”, este ghidul nostru în viața duhovnicească. Nu ai să poți niciodată să înveți ce este postul din relatările altuia, decât dacă vei posti tu însuși. Asemenea și cu rugăciunea, dacă nu o trăiești tu personal. Abia apoi poți încerca explicații teoretice despre ceea ce ai trăit tu, practicând vreuna dintre virtuți.

Sfânta Muceniță Filofteia este foarte aproape de noi. Mulți oameni se duc la Sfintele ei Moaște, pentru asocierea aceasta de suflet de copil, cu credință idealistă, înflăcărată. O credință care ajunge, cu puterea ei smerită, la cele mai înalte virtuți ce pot fi acumulate pe pământ. De aceea, poporul român o iubește și a inclus-o în toate timpurile în viața cetății, pentru credința ei vie, puternică și totală. Ne aducem ușor aminte de ea și ne putem ușor imagina cum, dacă noi suntem aici, în biserică, ea este, acolo în cer, între cei mai mari sfinți, deoarece Mântuitorul Însuși a lăsat ca model de cetățean al cerurilor copilul, atunci când a spus că dacă un vom fi ca unul din acei copii, nu vom moșteni Împărăția Cerurilor (*Mt.* 18, 4-5).

Ne rugăm ca în înțelepciunea de adult pe care a acumulat-o în mintea și în inima ei credincioasă, să se roage și pentru noi de acolo din cer, pentru ca Dumnezeu, din bunătatea Lui părintească, pe care și-o revarsă peste cei care L-au slujit și I-au fost fideli pe pământ, să trimită firimituri, care cad de la masa bogaților în virtuți, și către noi, cei care nu am ajuns încă la starea de credință și fidelitate față de Mântuitorul nostru, cum a reușit Sfânta Muceniță Filofteia, dar ne străduim să o avem drept exemplu, atunci când avem nevoie de o inspirație, ca model viu al adevărului că la Dumnezeu nu vii cu vorbe, ci cu faptele vieții tale.

Amin!

⁴ <https://en.wikipedia.org/wiki/Credo_ut_intelligam>, 16 februarie 2016.

Metoda ilustrării și importanța ei în practica omiletică ortodoxă

Preot dr. Petru Cristian STOLAN

Studiul de față își propune să aducă în atenția celor interesați de predicarea cuvintelor dumnezeiești faptul că în lupta pentru apărarea credinței avem o armă redutabilă – ilustrarea –, instrument pe care ar trebui să-l folosim la adevărata lui valoare. De aceea am căutat atât prin exemple cât și prin felurite sfaturi practice, adunate de la omileți cu experiență, să prezentăm mai multe modalități de a ilustra: povești adevărate, povești fictive, experiențe personale, imagini, citate, fapte (statistici, date istorice, informații științifice etc.) și artefacte. Fără însă a uita că predica însăși, prin felul în care este structurată și prezentată, poate deveni o poveste sau, cum este numită îndeobște, o narațiune omiletică. La începutul celui de-al treilea mileniu creștin, ilustrarea nu mai poate fi privită doar ca un simplu moment static al predicii, trebuind conștientizat faptul că această metodă stilistică are o mare putere de convingere asupra credincioșilor, mai ales atunci când este pusă în valoare sub toate aspectele ei, teoretice și practice. În acest fel ilustrarea devine nu doar un moment singular al predicii, ci o modalitate continuă și diversificată de a atrage cât mai multe suflete pe calea mântuirii.

În procesul de predicare preotul este chemat să-i apropie pe oameni de Dumnezeu sau, metaforic vorbind, să le deschidă oamenilor poarta către acea comoară ascunsă în paginile Sfintei Scripturi și în istoria Sfintei Tradiții. Misiunea preotului este de a actualiza mesajul divin pentru fiecare generație prin lucrarea harului Sfântului Duh și prin metode de comunicare cât mai adecvate. În literatura omiletică modernă se reiterează ideea de a propovădui un mesaj viu, real, pe care ascultătorii nu doar să-l audă, ci să-l vadă, să-l simtă, să-l retrăiască cu toată ființa. Lucru realizabil când predica nu transmite doar informații, ci revigorează mesajul divin prin imagini pline de culoare, întâmplări reale și

istorisiri captivante. Această metodă stilistică, numită în general „ilustrarea” poate fi regăsită în orice cuvânt sau expresie cu caracter vizual, care conferă adevărului biblic o imagine familiară, pe care ascultătorii s-o poată prelucra potrivit în mintea lor¹. În mod concret ea poate consta într-o *metaforă*, o *comparație*, un *exemplu* sau o *povestioară*. Din punct de vedere etimologic denumirea de „ilustrare” provine din limba latină de la verbul „lustrō, -are” și are sensul de „a lumina”. În unele manuale de omiletică, *ilustrarea* poate fi întâlnită și cu numele de „digresiune”, arătând rolul precis de a îndepărta sau de a muta atenția credincioșilor de la adevărurile raționale la elemente sensibile, captivante, care sunt mult mai ușor de asimilat. Prin urmare, cele două noțiuni, *digresiunea* și *ilustrarea*, au valoare egală, pentru că „digresiunile au darul să învieze predica și să exemplifice anumite elemente din cele expuse anterior”².

Mântuitorul Iisus Hristos, dar și Sfinții Părinți, care I-au urmat exemplul, s-au folosit de această metodă stilistică în cuvântările rostite, pentru că au intuit puterea de convingere pe care o exercită asupra oamenilor. Pildele Mântuitorul Hristos nu numai că nu s-au devalorizat în timp, ci ele sunt apreciate în egală măsură de toate categoriile de oameni, de la copii până la adulți și bătrâni, de la intelectuali până la oameni simpli.

În zilele noastre, provocarea este cu mult mai mare dacă ne gândim la simplul fapt că trăim într-o cultură cufundată în *stimulare vizuală și imagini* de strălucire nefirească. De aceea, predicatorul modern are datoria de a predica în acel mod în care „oamenii să vadă și să audă la fel de bine „ilustrarea”³, pentru ca în acest fel mesajul predicii să intre cu profunzime în sufletele credincioșilor, fără a întâmpina o barieră firească în orice proces de predicare, și anume transmiterea unui mesaj plin de învățături, dar lipsit de viață și plictisitor.

Folosirea ilustrărilor îi ajută pe ascultători să înțeleagă adevărurile de credință pentru că le *stimulează imaginația*, care, așa cum spune Sf. Vasile cel Mare, „uneori este mai vie și mai puternică chiar decât realitatea”⁴. În plus, ascultătorii trec de la înțelegerea logică a argumentării și ajung „să-și creeze propriile înțelesuri”⁵ prin înțelegerea mai potrivită la nivel personal a informației transmise. La nivel psihologic când se relatează o istorioară în timpul predicii ascultătorii nu primesc doar informații, ca și cum un text se imprima pe o hârtie

¹ Wayne McDILL, *Predicarea eficientă. 12 deprinderi esențiale*, trad. Ilie Sorițău, Cristian Sonea, Natan Mladin, Oradea, Ed. Universității Emanuel, 2006, p. 180.

² Pr. Vasile GORDON, *Introducere în Omiletică*, București, Ed. Universității din București, 2001, p. 290.

³ Shawnthea MONROE, „The Word Made Flesh: Preaching Vivid Sermons”, *Clergy Journal*, LXXXV (2008), 2, p. 12.

⁴ SF. VASILE CEL MARE apud G. BURCĂ, „Importanța cunoașterii manifestărilor sufletești ale credincioșilor pentru predicator”, *Studii Teologice*, XXIII (1971), 5-6, p. 357.

⁵ S. MONROE, „The Word Made Flesh...”, p. 12.

albă, ci urmăresc povestirea în mintea lor și caută să dea viață elementelor concrete pe care le aud prin capacitatea personală de a-și imagina lucrurile.

Metaforic vorbind, ilustrările pot fi considerate „recipiente” pe care oamenii le pot folosi pentru „a duce adevărul acasă”⁶. Unii predicatori au asemănat predica cu o casă, unde pildele (ilustrările) sunt ferestrele, iar argumentele și adevărurile dogmatice sunt pereții și acoperișul. Altfel spus, o predică fără pilde ar fi ca o casă fără ferestre⁷.

În sfera laică, Dale Carnegie⁸ consideră ilustrările drept „una dintre modalitățile cele mai precise și simple de a exprima clar un punct de vedere”⁹. El pune în balanță două tipuri de exemple: *unul general și altul concret*, ajungând la concluzia că exemplele concrete sunt cele mai indicate. În mod concret, într-o predică „Despre iubirea de argint” un *exemplu general* poate fi prezentat astfel: Sfântul Ioan Gură de Aur îi critica foarte aspru pe oamenii lacomi de bani, căutând să-i vindece de această boală sufletească – iubirea de argint¹⁰. Aceasta era o caracteristică generală a Sfinților Părinți de a-i critica pe cei care iubeau mai mult bogățiile lumesti, în loc să-L iubească pe Dumnezeu și pe aproapele. În cadrul aceleași teme un *exemplu concret* poate fi prezentat astfel: un bun meșteșugar pe nume Eutropie a făgăduit că va face un vas de argint pentru biserica Sfântului Mina. Tot atunci a confecționat un vas asemănător pentru sine. În timp ce mergea cu corabia să ducă vasul făgăduit, iubirea de argint i-a întunecat mintea și a zis în sine: „vasul făgăduit este mai frumos, o să-l opresc pentru

⁶ Theodore F. ADAMS, „Planning, Preparing and Preaching”, în: Don M. AYCOCK (ed.), *Preaching with Purpose and Power*, Macon, Mercer University, 1982, p. 164.

⁷ C.H. SPURGEON, *Sfaturi pentru predicatori*, trad. Monica Dan și Cristina Badea, București, Ed. Stephanus, 1998, p. 331. Unii predicatori sunt și mai exigenți în privința ilustrării. Profesorul Stephen Brown spune: „dacă nu poți ilustra predica, n-o rosti”, Stephen BROWN, „Illustrating the Sermon”, în: Michael DUDUIT (ed.), *Handbook of Contemporary Preaching*, Nashville, Broadman & Holman Publishers, 1992, p. 199.

⁸ Dale Carnegie (24 noiembrie 1888 – 1 noiembrie 1955) este unul dintre deschizătorii de drum în domeniul artei de a vorbi în public și cel mai mare autor de literatură motivațională. În cadrul Young Men Christian Association predă cursuri serale pentru adulți despre vorbirea în public. Cursurile sale de la Y.M.C.A. au înregistrat un succes imediat, iar Dale Carnegie avea să conferențieze de aici înainte cu sălile pline. Începe să publice diverse broșuri în care-și prezintă în mod sistematizat metodele de învățare; în 1926, acestea vor fi adunate într-o carte despre vorbirea în public. A publicat și alte cărți: *Secretele succesului. Cum să vă faceți prieteni și să deveniți influent*, 1936 (publicată și în limba română în traducerea Luizei Gervescu, Ed. Curtea Veche, București, 2008), *Lasă grijile începe să trăiești* (1948), toate având un mare succes la public.

⁹ Dale CARNEGIE, *Cum să vorbim în public*, traducere Irina-Margareta Nistor, București, Ed. Curtea Veche, 2007, p. 160.

¹⁰ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Scrieri. Partea a treia. Omilia la Matei*, traducere de Pr. D. FECIORU, (Părinți și scriitori bisericesti, 23), București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994, p. 910. Numai în acest volum sunt cel puțin patru omilii care tratează despre bogăție și iubirea de argint: Omilia a IX-a, a LXIII-a, a LXXX-a și a LXXXIII-a.

mine și-l voi dăruî pe celălalt bisericii”. Sfântul Mina a cunoscut lăcomia lui Eutropie și a hotărât să-l vindece de această boală sufletească. Atunci când sluga lui Eutropie spăla vasul făgăduit, s-a întâmplat ca acesta să cadă în mare cu tot cu vas. Sfântul Mina i-a ținut nevătămați în mare până când Eutropie s-a pocăit de fapta sa¹¹. E de la sine înțeles că aducând în fața credincioșilor exemple concrete din viețile sfinților sau chiar din fapte cotidiene predica va avea un impact mult mai mare, iar mesajul, fiind legat de aceste exemple concrete, va rămâne întipărit în sufletele credincioșilor: „Vorbiți concret, precis, la obiect. Această calitate nu înseamnă doar claritate, ci impresionează, convinge și stârnește interesul”¹², așa cum îndemna un emerit profesor de elocință la începutul secolului al XX-lea.

Tipuri (modalități) de ilustrare sau grade ale intensității digresiunii

Ținând cont de faptul, amintit mai înainte, că ilustrările reprezintă orice cuvânt, expresie sau narațiune cu caracter vizual, trebuie să notăm aici că predicatorii protestanți M. Galli și C. Larson¹³, într-o prezentare exhaustivă, enumeră și tratează toate tipurile de ilustrări ce pot fi folosite în cadrul predicii: *povești adevărate, povești fictive, experiențe personale, imagini, citate, fapte (statistici, date istorice, informații științifice etc.) și artefacte*.

Poveștile din lumea reală sau extrase din evenimentele pe care le trăim cu toții sunt cele mai potrivite pentru a ilustra o predică. Când, spre exemplu, unul dintre predicatorii mai cunoscuți din lumea protestantă, Bryan Chapell a relatat despre o fetiță care căzuse într-un puț și a fost salvată după aproximativ 30 de ore, toți oamenii ascultau cu sufletul la gură. Povestea pe care o ascultau nu era doar o simplă ilustrare din predică, ci un eveniment adevărat, la care toți ascultătorii participaseră prin intermediul știrilor radio și TV. De altfel, nici *poveștile fictive* nu trebuie ignorate. Chiar dacă nu au aceeași aderență la public, totuși, ele reprezintă un bun material pentru a ilustra o predică.

Ilustrările pot fi folosite sub *aspect literar*, atunci când descriu direct adevărul de credință prezentat în predică, dar și sub *aspect figurat*, când fac aluzie la subiect sau prezintă subiectul sub forma unei analogii. *Sub aspect literar*, dacă trebuie să ilustrăm perseverența în rugăciune, avem numeroase exemple de mame și femei creștine¹⁴, care ani de-a rândul s-au rugat pentru a-i întoarce la credință pe cei

¹¹ „Acatistul Sfântului Mare Mucenic Mina”, în: *Acatistier*, Alexandria, Ed. Cartea Ortodoxă, 2005, p. 235.

¹² D. CARNEGIE, *Cum să vorbim în public*, p. 161.

¹³ M. GALLI, C. LARSON, *Preaching that Connects. Using the Techniques of Journalists to Add Impact to Your Sermons*, Grand Rapids, Zondervan Publishing House, 1994, p. 58.

¹⁴ Mama lui Tanasis a aflat cu durere că băiatul ei a abandonat școala și a intrat într-un grup de răufăcători și consumatori de droguri. De fiecare dată când revenea acasă băiatul o brutaliza

apropiați. De exemplu, mama Sfântului Grigorie Teologul s-a chinuit și s-a rugat ani de zile până ce soțul ei, Sf. Grigorie cel Bătrân, a trecut la creștinism renunțând la secta iudaică din care făcea parte, a ajuns episcop și apoi sfânt al Bisericii. De asemenea, mama Fericitului Augustin, sfânta Monica mărturisește că și-a dedicat întreaga viață pentru a-și vedea fiul că primește botezul creștin: „Un singur lucru era care mă făcea să doresc să întârzii puțin în această viață, ca să te văd creștin adevărat mai înainte de a muri”¹⁵. *Sub aspect figurat*, ilustrarea prezintă într-o formă analogică adevărul de credință și după ilustrarea propriu-zisă, se folosește o expresie de tranziție: „așa cum...”, „asemănător cu...” sau „în același fel cu...”. De exemplu, în predica la Apostolul Duminicii a 33-a după Rusalii (Duminica vameșului și a fariseului) părintele L. Arion ilustrează râvna pentru pocăință prin relatarea în mod concentrat a pocăinței evreilor în timpul robiei din Babilon.

„Dumnezeu i-a pedepsit prin robie fiind duși de babilonieni în părțile Eufratului, unde, pe sub sălcii crescute pe malul apei, stăteau și plâneau aducându-și aminte de țara lor, de părinții lor, de Templul lor, de legea lui Dumnezeu pe care o călcase, din care cauză erau acum înstrăinați. Din această stare sufletească grea au izvorât cuvintele pline de pocăință ale psalmistului: «La râul Babilonului am șezut și am plâns, când ne-am adus aminte de Sion!» [...] și își cereau aspră pedeapsă dacă de acum înainte vor mai uita de Dumnezeu. Dar au uitat și iarăși au fost pedepsiți. La fel facem și noi”¹⁶.

A ilustra o predică prin mărturii sau *experiențe personale* este o modalitate sigură de a te apropia de sufletul credincioșilor. În tratatele moderne de Comunicare a face o mărturisire personală înaintea ascultătorilor înseamnă să frângi bariera care se interpune, de obicei, între predicator și public. Adică stabilirea unei relații de apropiere sau prietenie cu cei care ascultă predica¹⁷. Sf

pe mama lui, îi lua toți banii și pleca fără să privească înapoi. După opt ani de calvar mama lui Tanasis aleargă la moaștele Sf. Ioan Rusul. Părintele a săvârșit numaiedecât Acatistul Sf Ioan Rusul, iar a doua zi Sf. Liturghie, special pentru întoarcerea lui Tanasis. În timpul rugăciunii, mama lui Tanasis a rostit continuu aceste cuvinte: „Sfinte Ioane, adu-mi copilul acasă să-mi zică iarăși «mamă»”. Când a ajuns acasă mama și-a găsit băiatul în pragul ușii. „Mamă (acesta a fost primul lui cuvânt), m-am întors, mă mai primești? Mamă, îmi pare rău de tot ce ți-am făcut”, Pr. Ioan VERNEZOS, *Din viața și minunile Sfântului Ioan Rusul*, trad. din limba greacă de ieromonah Evloghie Munteanu, Schitul Crasna, 2007, pp. 46-49.

¹⁵ FER. AUGUSTIN, *Scrieri alese. Partea întâi. Confesiones – Mărturisiri*, trad. de Prof. dr. Nicolae Barbu, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1985, pp. 199-200.

¹⁶ Pr. LEON ARION, *Predici la pericopele apostolului duminical și la unele praznice împărătești*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2005, p. 12.

¹⁷ Când predicatorul alege să facă mărturisiri personale, el nu transmite oamenilor doar o experiență personală, ci efectiv arată că este un om ca toți ceilalți, cu slăbiciuni, iar în felul acesta reușește să se apropie și mai mult de ascultătorii săi. Kevin Hogan și Ron Stubbs consideră

Ioan Gură de Aur în „Omilia după cutremur” mărturisea înaintea credincioșilor despre o boală care n-a reușit să-i împiedice slujirea. „Am fost ținut până acum l-a pat, dar Dumnezeu n-a îngăduit să mi se istovească foamea de a vă predica” sau în alt paragraf „deși pe mine boala m-a împiedicat să dănuiesc cu voi dansul cel duhovnicesc [...]”¹⁸.

Un alt exemplu, Sfântul Vasile cel Mare, în Omilia a XXI-a „Despre a nu ne lipi de cele lumești și despre folosul din afara Bisericii”: „Socoteam, iubitorilor, că pișcându-vă de fiecare dată mai tare în cuvântările mele, vă voi părea un predicator greu de suferit pentru că arăt o mare îndrăzneală, nepotrivită niciunui străin și niciunui bărbat stăpânit de păcate asemănătoare”¹⁹.

Încheiem șirul de exemplificări prin mărturia personală a părintelui Toma Chiricuță²⁰ din predica „Veniți la Mine!”:

„N-am să pot uita niciodată o scenă pe care am trăit-o eu însumi. Am fost chemat la înmormântarea unui om bătrân, care avusese în societatea noastră o înaltă situație și acum, la o sută și ceva de ani, își dăduse obștescul sfârșit. M-am mirat că a existat în parohia mea un om atât de bătrân, pe care să nu-l fi cunoscut în calitatea mea de preot, căci niciodată nu crezuse de cuviință să cheme la dânsul pe preotul lui Dumnezeu. Sărmanul! Nu se gândise niciodată, de fapt, la Dumnezeu! Murise fără ca în preajma lui să aibă pe altcineva decât o femeie, care nici aceea nu-i era rudă. Fusesem chemat să fac o rugăciune, dar nu văzusem nici o rudă de-a bătrânului în casă. Când am terminat rugăciunea, abia atunci am descoperit că rudele ședea în altă cameră și n-au socotit de cuviință să asiste la rugăciunea ce se făcea pentru sufletul bătrânului! A venit ziua înmormântării. Scena s-a repetat. Am făcut rugăciunea aproape singur și marea majoritate a rudelor a rămas deoparte, făcând atâta zgomot, încât a trebuit să intervin de mai multe ori pentru liniște, ca să pot face rugăciunea.

După terminarea rugăciunii am pornit la cimitir. Rudele n-au mers. Au trimis pe

că prin relatarea unor puncte slabe oratorul are șanse mai mari să se apropie de public, Kevin HOGAN, RON STUBBS, *Depășește cele opt obstacole din calea comunicării*, București, Ed. Amaltea, 2006, p. 44. Au fost și momente în istoria predicii când aducerea unei mărturisiri personale nu era privită cu ochi buni. Omileții nu erau de acord cu exprimarea personală „eu cred”, sau cu povestioarele care aminteau de faptele predicatorului, pentru că erau considerate o abatere de la principiul esențial al predicării „nu ne predicăm pe noi, ci pe Hristos” (2 Cor. 4, 5). Totuși, studiile recente de persuasiune, precum și experiența omileticii contemporane arată că oamenii sunt sensibili și receptivi față de mărturiile personale și le apreciază în măsura în care ele nu sunt puse în centrul predicii, ci doar îi ajută pe credincioși să își înțeleagă propriile trăiri duhovnicești, John M. BUCHANAN, „The «I» in Sermons”, *Christian Century*, CXXIV (2007), 5, p. 4.

¹⁸ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, traducere din greacă veche și note de Pr. Dumitru Fecioru, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2006, p. 533.

¹⁹ SF. VASILE CEL MARE, *Omilia a XXI-a*, apud G. BURCĂ, „Importanța cunoașterii...”, p. 554.

²⁰ Părintele Toma Chiricuță (6 iun. 1887-17 nov. 1971) a fost unul dintre cei mai cunoscuți predicatori din București în perioada interbelică, slujind la biserica Zlătari în perioada 1926-1961.

un reprezentant al lor și poate nici pe acesta nu-l trimiteau, dacă n-ar fi trebuit să facă plata personalului, pentru osteneala înmormântării. Am stat atâta timp și am reflectat: o, sărman suflet, după ce comori ai umblat tu, oare, în lumea acesta? Iată, în urma ta lași milioane, lași palate, lași moșteniri bogate. Toate acestea au rămas celor care te urăsc, care nici măcar la moarte nu-ți arată o picătură de iubire. Pentru aceștia ai strâns comori, iar tu acum mergi gol și poate te vei înfățișa tot gol înaintea lui Dumnezeu. Ce tragedie este ca omul să fie cuprins în ispita bogățiilor pământului! Aceasta îmi evocă imaginea unei albine prinse în *pânza* unui păianjen. Păianjenul a învăluit-o lent, cu pânza lui fină, a imobilizat-o complet, pentru ca, apoi, nestingherit să-i poată suga sângele și viața. Aceasta este situația reală a tuturor celor care cred în puterea bogățiilor de pe pământ, a tuturor celor care cred că în ele stau viața și fericirea. Mântuitorul ne deschide această nouă perspectivă și ne spune: «Uitați-vă sus, în ceruri. Acolo sunt bogățiile cele nepieritoare»²¹.

O altă modalitate de a ilustra adevărul de credință este folosirea *citadelor*. În trecut, citatele erau apreciate atât de predicatori cât și de ascultători, probabil din dorința de a apropia predica de limbajul prozei. Erau folosite atât versuri din poezii cât și paragrafe lungi preluate din proză. Astăzi însă, folosirea unor texte lungi din romane sau nuvele nu mai este apreciată pozitiv, pentru că între stilul propriu al predicatorului și paragrafele din proză există o diferență la nivel organic. Efectele negative sunt resimțite chiar din timpul predicii. În momentul când se face trecerea de la prezentarea personală a predicatorului la un citat, credincioșii trec printr-un moment critic încercând să se adapteze la noul stil, ceea ce înseamnă că, efectiv primele cuvinte din acele texte literare nu vor fi bine receptate²². Citatele din proză pot fi folosite în predică dacă sunt de o lungime moderată și dacă se apropie de stilul colocvial.

O altă modalitate concretă de ilustrare o reprezintă *statisticile*. În comunicarea laică ele sunt considerate o foarte bună metodă de a dovedi o afirmație, tocmai pentru că reflectă, în mod obiectiv, realitatea²³. Foarte adesea în discursuri sau predici pot fi aduse în discuție fie statistici concrete, fie sondaje de opinie. Aceasta e o modalitate modernă de a ilustra. Deși nu se întâlnește în Tradiția omiletică ea nu trebuie etichetată ca fiind improprie predicii ortodoxe.

²¹ Pr. Toma CHIRICUȚĂ, *Anul în predici*, Ed. Anastasia, București, 1996, pp. 116-123.

²² David BUTTRICK, *Homiletic. Moves and Structure*, Philadelphia, Fortress Press, 1987, pp. 143-144.

²³ Afirmația este valabilă cel puțin în teorie, fiind cunoscut faptul că *sondajele comandate* servesc îndeosebi intereselor celui care plătește realizarea lor. Un punct de plecare pentru găsirea sondajelor poate fi *Anuarul statistic al României*, lucrare care se publică anual și conține sondaje și statistici cu privire la toate sferile sociale de activitate, împărțite în capitole: Populație, Forță de muncă; Venituri; Câștiguri, Consum; Protecție socială; Sănătate, Învățământ, Cultură; Agriculteră; Silvicultură; Construcții, Locuințe; Comerț; Transport; Turism etc., Institutul Național de Statistică, *Publicații și servicii statistice. Catalog 2014*, disponibil online la adresa: <http://www.insse.ro/cms/files/catalog/Catalogul%20publicatiilor_2014.pdf>, 8 iulie 2015.

Personal am ascultat cu ceva timp în urmă un preot care spunea că deși suntem în proporție de 90% botezați ortodox, abia 30% mai cred în înviere. Argumentația se sprijinea pe un sondaj de opinie realizat în țara noastră.

Artefactele reprezintă o formă concretă de ilustrare prin prezentarea la amvon a unor obiecte sau dovezi palpabile. Trebuie spus că folosirea tehnologiei în predică (retroproiectorul sau alte mijloace moderne pentru vizualizarea de filme, imagini etc.) nu ajută la formarea duhovnicească a credincioșilor. Aduce informații, dar nu convinge²⁴. De aceea, recomandăm folosirea – în cazurile în care este indicat – unor artefacte cât mai simple: o icoană, o carte etc. Chiar Mântuitorul Iisus Hristos a apelat la această modalitate de ilustrare atunci când a fost întrebat: „Cine este mai mare în Împărăția cerurilor?” Înainte de a răspunde „a chemat la Sine un prunc și l-a pus în mijlocul lor” (*Matei* 18, 1-2). Adică a folosit un artefact, a pus înaintea auditoriului un lucru concret – un copil. Iar apoi le-a zis: „De nu vă veți întoarce și nu veți fi precum pruncii, nu veți intra în Împărăția cerurilor” (*Matei* 18, 3).

Faptul că există mai multe modalități de a ilustra o predică nu înseamnă că trebuie utilizate toate în aceeași timp, ci ele oferă preotului-predicator șansa de a cultiva diversitatea, folosind mereu tipuri diferite de ilustrări, care să îmbrace mesajul evanghelic într-o haină cât mai frumoasă și atractivă pentru credincioși. Diversitatea ilustrărilor și faptul că unele din ele sunt promovate de autori laici din sfera comunicării sau de teologi protestanți, nu înseamnă că trebuie să avem rețineri în a le folosi la amvonul bisericii. În cele din urmă, ilustrările sunt doar niște vehicule sau mijloace prin care mesajul evanghelic este transmis cu mai mare putere de convingere către credincioșii din biserică. De aceea, și Mântuitorul Iisus Hristos, Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți s-au folosit de pilde, povestioare sau lucruri concrete (artefacte), așa cum am arătat ceva mai sus.

Locul ilustrării în predică

Se poate vorbi de un loc fix pe care ar trebui să-l ocupe ilustrarea în desfășurarea predicii? Există tendința de a atribui un loc fix ilustrării și anume imediat după prezentarea argumentelor, la sfârșitul tratării temei, cu puțin înainte de încheiere. În cursul de Omiletică al părintelui profesor Vasile Gordon desfășurarea predicii tematice cuprinde următoarele momente psihologice: 1) închinăciunea; 2) (uneori) textul enunțiativ (sau „motto-ul”); 3) formula de adresare; 4) introducerea; 5) anunțarea temei; 6) scurtă rugăciune (*invocație*); 7) tratarea; 8) digresiunile (uneori) și tranzițiile; 9) încheierea. În mare, aceste

²⁴ Bryan CHAPPELL, *Predicarea cristocentrică. Răscumpărarea predicii expozitive*, trad. Dorin Pantea, Oradea, Ed. Făclia, 2008, pp. 186-187.

momente urmează structura oratoriei antice cu anumite adaptări specifice cuvântării creștine.

Modalitatea aceasta de a structura predica tematică și în general, cuvântarea creștină are o explicație logică, pentru că urmărește să insereze în desfășurarea predicii un *moment de respiro* cu scopul de a „odihni” atenția credincioșilor²⁵, așa cum am arătat ceva mai sus, ilustrarea fiind așezată spre finalul predicii, înainte de încheiere.

Totuși, în practică, ilustrarea poate fi prezentă atât la începutul predicii, sub forma unei introduceri care să capteze atenția credincioșilor, cât și la sfârșitul ei. O introducerea *ilustrativă* poate fi exprimată sub forma unei povești, anecdote, un exemplu sau o imagine. Iată câteva exemple:

– o *imagine*: Sf. Nicolae Velimirovici, într-o predică la Înălțarea Domnului, se folosește de următoarea ilustrare pentru a deschide cuvântarea: „Când vine frigul și nu mai găsesc de mâncare, rândunelele pornesc la drum spre țările calde, unde au soare și hrană din belșug. O rândunică zboară înainte, încercând văzduhul și deschizându-le drum celorlalte; după ea urmează tot stolul. Vorbind de rândunica salvatoare, veți vedea că mă gândesc la Mântuitorul Iisus Hristos care Se înalță”²⁶.

– o *pildă*: Pr. Ștefan Slevoacă își începe predica „Se vor mântui bogații?” cu următoarea pildă: „Se zice că doi oameni sărmani care trăiau în mare lipsă și mizerie ziceau adesea unul către altul: «De bună seamă că și în cealaltă lume locurile cele bune și de cinste le vor avea bogații». În curând ei muriră și chiar în aceeași zi. Pe drumul către cer întâlniră o paradă plină de strălucire. Uimiți de parada aceea, cei doi întrebă pe un înger pentru cine se făcea primirea? «Pentru un bogat care a murit și care e primit astăzi în rai» – fu răspunsul. «N-am zis noi?» grăiră cei doi prieteni. «Și aici bogații au trecere și ne-o iau înainte. Pe noi nimeni nu ne întâmpină». Un sfânt auzi vorba aceasta și răspunse: «Vă înșelați, fraților! Așa de rar se întâmplă ca un bogat să vină în cer, încât atunci când vine, îl primim cu alai. Dacă am vrea să facem la fel și pentru săraci, ar trebui mereu să fim în paradă, deoarece sunt mulți, mulți de tot cei care, după o viață de necaz și suferință, vin în cer»”²⁷.

Aparent paradoxal, există și ilustrări care pot fi așezate la finalul predicii. Mai rar se întâmplă să-și încheie cineva o predică printr-o *povestioară*, însă

²⁵ De aceea, în unele manuale de Omiletică, ilustrarea mai este cunoscută și sub numele de „digresiune”, făcând trimitere directă la faptul că mută atenția ascultătorilor de la argumentele logice la elementele sensibile, palpabile prin stimularea imaginației; Pr. V. GORDON, *Introducere în Omiletică*, p. 290.

²⁶ SF. NICOLAE VELIMIROVICI, *Predici*, București, Ed. Ileana, 2006, p. 304.

²⁷ Pr. Ștefan SLEVOACĂ, *Predici pentru toate duminicile și sărbătorile anului bisericesc*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1979, p. 116.

există obiceiul ca un citat sau parafrizarea unui citat cu titlu reprezentativ pentru tema tratată să constituie miezul încheierii, ceea ce arată că ilustrarea poate să fie o soluție viabilă pentru a încheia o cuvântare. În predica la Duminica a II-a după Rusalii, scriitorul bisericesc Vasile al Seleuciei reia *motto*-ul predicii, și la încheiere: „Pentru că și mormintele grăiesc când harul o dorește, pentru că este Adevărul Cel care i-a chemat zicându-le: «Veniți și vă voi face pescari de oameni»”²⁸. În tot cazul, predica poată fi încheiată și prin parafrizarea unui citat sau prin evidențierea părții principale a ei. Iată un exemplu din S. Brown, într-o predică în care acesta a vorbit despre *supunerea față* de Hristos: „Cineva a spus: «rugăciunea mișcă mâna care mișcă lumea». Acest lucru este adevărat, dar tu nu vei putea să miști mâna care mișcă lumea decât dacă vei prinde mâna Lui pentru o vreme. Asta înseamnă (ca mai întâi) să te supui lui Hristos”²⁹.

Modalități de a selecta ilustrările

Ilustrările pot fi adunate din *Sfânta Scriptură*³⁰, *Pateric*, proverbe sau expresii celebre, din colecții de povestioare omiletice, chiar și anecdote amuzante, dar în limitele bunei-cuviințe³¹. În folosirea lor, preotul-predicator trebuie să țină cont de câteva reguli: să nu facă abuz, să nu fie prea lungi, ajungând să fie confundate cu tema însăși, dar nici să nu se spună decât cel mult două povestioare³².

Colecțiile de povestioare omiletice sunt binevenite pentru predicator, însă ele trebuie adaptate la contextul actual al predicii. În volumul *O mie de pilde pentru viața creștină*, publicat de episcopul Grigorie Comșa, din totalul celor o mie de istorioare, destul de puține se mai încadrează în contextul actual. De exemplu, pilda numărul 196 relatează despre un măcelar sadic devenit criminal, care și-a ucis prietenul cu sânge rece și apoi l-a tâlhărit³³. O asemenea povestioară nu poate fi folosită în predică, cel puțin nu în forma prezentată de autori. Alte

²⁸ VASILE AL SELEUCIEI, „Predică la duminica a doua (Cuvânt la «Veniți după mine și vă voi face pescari de oameni!»)”, în: Pr. Victor MANOLACHE (ed.), *Predici ale Sfinților Părinți la duminicile de peste an*, Galați, Ed. Egumenița, 2009, p. 107.

²⁹ M. GALLI, C. LARSON, *Preaching that Connects...*, p. 130.

³⁰ Sfânta Scriptură este recomandată ca prima sursă de inspirație pentru ilustrări, considerându-se a fi cea mai potrivită în a pune la dispoziție imagini, expresii vii, captivante și populare, potrivit predicatorului francez François Fenelon, C.A. TEODORESCU, *Studii omiletice*, partea a II-a, București, Ed. Institutului de Arte Grafice „România Nouă”, 1927, p. 32.

³¹ Pr. Nicolae Petrescu nu recomandă folosirea glumelor în predică.

³² „Lecturile să fie bine dozate, doar una sau două o singură dată. Prea multe ar diminua puterea de acțiune a predicii”, Anthony DE MELLO, apud Klaus MÜLLER, *Homiletik. Ein Handbuch für kritische Zeiten*, Regensburg, Friedrich Pustet, 1994, p. 204.

³³ Grigorie COMȘA, Nic. POPOVICI, Gh. POPOVICIU, *O mie de pilde pentru viața creștină. Carte folositoare pentru preoți, profesori, învățători, conferențieri și pentru toți iubitorii de educație creștină românească*, Arad, 1929, p. 86.

povestioare sunt ireale și lipsite de credibilitate. Istoria numărul 149 prezintă un localnic de pe o insulă exotică care vine cu multă naivitate în fața unui preot misionar și-i mărturisește că, deși este conștient că va fi omorât de conașionalii săi pentru că îmbrățișează creștinismul, el dorește să fie creștin³⁴.

De aceea, unii omileți recomandă mai curând folosirea ilustrărilor adunate din proprie experiență (fie citite, fie trăite personal), decât apelarea la culegeri de povestioare omiletice³⁵. Teologul german Klaus Müller mărturisește că le culege din opere literare sau din ziare, însă nici basmele sau povestioarele pentru copii nu trebuie privite cu dispreț, dat fiind că un predicator înțelept le poate adapta la specificul temei și la cerințele parohiei³⁶. Totuși, cea mai bună sursă de inspirație pentru digresiuni o reprezintă *Sfânta Scriptură*. Să ne gândim la multitudinea de pilde și exemple din predicile Mântuitorului Hristos, din istoria Vechiul Testament sau chiar din cărțile necanonice ale Sfintei Scripturi, care pot fi adaptate după specificul temei.

Am observat aici că există o varietate foarte mare de ilustrări care pot fi folosite în predică. Totuși, pentru a eficientiza *procesul de comunicare* preotul-predicator trebuie să aibă o grilă de selecție eficientă, fundamentată pe criterii obiective. Nu toate tipurile de ilustrări au efect persuasiv asupra ascultătorilor. De pildă, poveștile sunt considerate a fi mai eficiente în actul de predicare decât imaginile, însă reprezintă o realitate și faptul că relatarea despre oameni exercită o mai mare putere asupra ascultătorilor decât relatarea despre lucruri³⁷. Pe de altă parte, atunci când prezentăm adevărul obținem rezultate mai bune decât când expunem situații ipotetice. Prin urmare³⁸, ilustrările trebuie să respecte câteva caracteristici mai importante: 1. să fie reale și în același timp dinamice; 2. să privească mai mult persoana umană, și mai puțin lucrurile; 3. să fie mai mult narrative și mai puțin descriptive; 4. să prezinte cu claritate, în loc de a face simple aluzii.

Folosirea ilustrărilor narrative sau despre narațiune

Narațiunea se numără printre cele mai uzuale forme de a realiza o ilustrare în predică. Acest fapt nu trebuie să mire pe nimeni, mai ales când ne gândim la

³⁴ Gr. COMȘA, N. POPOVICI, Gh. POPOVICIU, *O mie de pilde pentru viața creștină...*, p. 66.

³⁵ K. MÜLLER, *Homiletik...*, p. 203.

³⁶ K. MÜLLER, *Homiletik...*, pp. 203-204.

³⁷ M. GALLI, C. LARSON, *Preaching that Connects...*, pp. 72-79.

³⁸ Propunem un exercițiu pentru eficientizarea ilustrării preluat de la S. Monroe: „Scrieți un paragraf despre ultima căsătorie săvârșită și încercați să transmiteți starea emoțională a miresei și a mirelui fără a folosi cuvintele *fericire, bucuros, entuziasmat* sau *nervos*. Cum arătau ei? Cum se mișcau? Cuvintele erau pronunțate cu încredere sau șoptite pe furis? Cel mai mic detaliu poate revela un înțeles adânc și crea o imagine în mintea ascultătorului”; S. MONROE, „The Word Made Flesh...”, p. 12.

predica Mântuitorului Hristos și la faptul că povestirile sau pildele sunt prezente din abundență în Sfânta Scriptură³⁹. Ca o definiție a narațiunii, Pr. Nicolae Petrescu menționează că este „operația de expunere a faptelor biblice sau istorice cu scopul de a lumina pe ascultători”⁴⁰. În practică, acest procedeu nu se reduce strict la relatarea ori reformularea unor întâmplări biblice, ci implică dezvoltarea unor ilustrări sau prezentarea unor exemple sub formă narativă. Esențială rămâne într-o povestire *enunțarea intrigii* pentru a capta atenția publicului. La fel de importantă este și referirea la fapte sau evenimente apropiate de profilul psihologic al ascultătorilor, pe care aceștia să le poată integra în sfera lor de cunoaștere. Din punct de vedere al expunerii, narațiunea trebuie să fie rostită și ea într-un stil curat, limpede, astfel încât credincioșii să înțeleagă mesajul predicatorului. Acest aspect a fost clarificat încă din retorica antică.

„Majoritatea autorilor, îndeosebi adepții lui Isocrate, cer ca narațiunea să fie limpede, scurtă, verosimilă. De fapt, nu prezintă interes dacă în loc de limpede zicem ușor de înțeles, iar în loc de verosimilă spunem ușor de dovedit sau ușor de crezut. Aprob această diviziune”, spune marele retor Quintilian⁴¹, care continuă: „Narațiunea va fi limpede și clară, dacă, în primul rând, va fi exprimată prin termeni proprii, expresivi și de bună seamă nu îngrijiiți, dar nici prea aleși sau neuzitați”⁴².

Dintre toate modalitățile de ilustrare folosite într-o cuvântare persuasivă fără îndoială, cea mai eficientă este narațiunea sau povestirea, așa cum aprecia avocatul Gerry Spence: „cel mai puternic atu al pledoariilor este povestea”⁴³. Totuși, nu oricine știe să spună povești la fel cum nu toată lumea reușește să spună povești sau narațiuni captivante. Există câteva mici „secrete” pe care trebuie să le folosească cel care dorește să împărtășească și altora povești cât mai atractive. Iată câteva *recomandări practice* care pot veni în ajutorul preotului-predicator:

1. *Fraza de început a povestirii trebuie să funcționeze ca un avertisment* pentru ascultător, să îl anunțe că va fi introdus „într-o altă lume” (să nu uităm faptul că suntem în timpul desfășurării predicii și trebuie să facem trecerea de la prezentarea adevărurilor de credință la o ilustrare). Propoziția poate fi un îndemn, chiar spus pe un ton mai categoric: „Începe povestirea. Te rog, urmează-

³⁹ Textul Evangheliilor este 90% narațiune și doar 10% explicație, afirmă omiletul american Grady Davis, apud: Calvin MILLER, „Narrative Preaching”, în: M. DUDUIT (ed.), *Handbook of Contemporary Preaching...*, p. 103.

⁴⁰ Pr. Nicolae PETRESCU, *Omiletica. Manual pentru Seminariile Teologice*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1978, p. 206.

⁴¹ Fabius M. QUINTILIANUS, *Arta oratorică*, vol. 1, trad. Maria Hetco, București, Ed. Minerva, 1974, pp. 358-359.

⁴² F.M. QUINTILIANUS, *Arta oratorică*, vol. 1, p. 360.

⁴³ Gerry SPENCE, *Cum să argumentezi ca să câștigi de fiecare dată. Acasă, la serviciu, la tribunal, oriunde, oricând*, trad. și note de Lena Călinoiu, București, Ed. Vremea, 2006, p. 139.

mă!” În acest fel începe și o pildă din Evanghelia de la Luca: „Și era în cetatea aceea...” (Lc 18, 3). O altă modalitate de introducere este să arăți de unde este povestirea (iată un exemplu: „George Buttrick, care a fost mult timp predicator la Madison Avenue Presbyterian Church în New York, obișnuia să spună o poveste minunată despre momentul când...”)⁴⁴. Se poate folosi o introducere ceva mai generală pentru a nu aglomera auditoriul cu prea multe informații: „Așa cum am citit undeva, odată” sau „În romanul ei mișcător, *Evensong*, Gail Godwin ne spune despre un preot care...”⁴⁵.

2. Imediat după prezentarea personajelor sau a situației inițiale, predicatorul trebuie să creeze „tensiune”, arătând care e intriga poveștii (crearea unui conflict).

3. În încheierea povestirii de cele mai multe ori trebuie așezată o morală.

4. Uneori narațiunea poate fi începută în ordine invers cronologică. Prezentarea părții finale (din suita de evenimente pe care dorește s-o prezinte) creează un moment de tensiune; ascultătorul e pus direct în fața efectului întâmplărilor⁴⁶.

5. Povestirea trebuie să fie expusă la timpul prezent⁴⁷. În felul acesta, predicatorul aduce cu și mai multă putere în prezent, în actualitate, faptele – deja de mult timp încheiate – pe care le povestește, iar predica sa devine mai captivantă.

Preotul-predicator poate să-și împrăpieze aceste sfaturi practice atât pentru a-și îmbunătăți modul de a ilustra o predică, dar și pentru ca mesajul evanghelic să aibă mai mare influență asupra credincioșilor. Totodată aceste recomandări practice sunt orientative și pot fi adaptate și folosite selectiv după felul povestirii prin care va fi ilustrată cuvântarea.

Narațiunea omiletică sau predica narativă

În epoca modernă⁴⁸, narațiunea capătă o nouă dimensiune: nu se mai vorbește de narațiune ca o digresiune sau ca o povestioară ilustrativă inserată în cadrul predicii, ci predica însuși capătă o *formă narativă*⁴⁹, fiind structurată la fel

⁴⁴ Mike GRAVES, „Preaching and Plagiarizing”, *Clergy Journal*, LXXX (2004), 9, p. 19.

⁴⁵ M. GRAVES, „Preaching and Plagiarizing”, p. 19.

⁴⁶ G. SPENCE, *Cum să argumentezi...*, pp. 145-146.

⁴⁷ James Earl MASSEY, *Designing the Sermon. Order and Movement in Preaching*, Abingdon Press, Nashville, 1980, p. 38.

⁴⁸ După 1980, Omiletica a început să acorde un mare interes predicării narative: Thomas LONG, *Pratique de la predication. Positionnements, élaborations, expériences*, Geneva, Labor et Fides, 2009, p. 59.

⁴⁹ Potrivit cercetătorilor realizate în domeniul comunicării, umanitatea a cunoscut trei etape comunicative: 1. perioada comunicării orale (până la inventarea alfabetului); 2. perioada comunicării literare (de la inventarea alfabetului până în sec. al XX-lea, incluzând inventarea tiparului); 3. perioada comunicării post-literare (perioada contemporană, în care simțurile umane

ca o poveste cu cele 5 momente esențiale: 1) *prezentarea personajelor și a situației inițiale*, 2) *intriga sau crearea unui conflict*, 3) *desfășurarea acțiunii sau prezentarea faptelor*, 4) *punctul culminant*, 5) *deznodământul sau rezolvarea conflictului*. La prima vedere a structura o predică după modelul unei narațiuni pare un demers riscant, pentru că se poate accentua mai degrabă forma și mai puțin conținutul. Să construiești o predică exclusiv narativă (urmărind să atingi cele 4 momente esențiale), pe de o parte este foarte costisitor din punct de vedere al timpului alocat pentru pregătirea acesteia⁵⁰, iar pe de altă parte se poate trata cu superficialitate mesajul sau conținutul predicii. În această privință Sf. Apostol Pavel este foarte categoric: „Chiar dacă sunt neiscusit în cuvânt, nu însă în cunoștință” – 2 Cor. 11, 6, arătând că învățătura creștină primează în fața formei de prezentare. Și Fericitul Augustin are o poziție apropiată, considerând că în propovăduirea creștină sunt prioritare evanghelizarea și îndreptarea morală a oamenilor, iar nu mijloacele persuasive⁵¹.

Chiar dacă mesajul evanghelic (sau învățătura de credință) trebuie să fie nealterat în ceea ce privește conținutul, totuși Sf. Părinți sunt de acord ca Omiletica să împrumute din oratoria profană, ceea ce poate fi folosit pentru ca predica să fie cât mai atractivă și convingătoare. Să nu uităm faptul că Sf. Părinți nu numai că au studiat retorica antică, dar au fost, mulți dintre ei, retori, sau au practicat avocatura⁵², până în momentul când s-au dedicat exclusiv misiunii creștine. Iată cu ce cuvinte îi întâmpină Fericitul Augustin pe cei care trebuie să predice înaintea creștinilor:

sunt bombardate de imagini și sunete). Astfel, în opinia lui Richard A. Jensen, dacă în cea de-a doua perioadă, cea a comunicării literare, predica își permitea să fie caracterizată de figuri de stil și eleganță literară, în perioada contemporană predica este obligată să se adapteze și ea la modalitățile actuale de comunicare și să preia mare parte dintre caracteristicile *discursului public* într-o cultură orală și vizuală. Astfel, narațiunea este o bună metodă de transmitere cu succes a mesajului, într-o perioadă în care mass-media îi bombardează cu „povești” pe ascultătorii predicii, Richard A. JENSEN, „Preaching in a New Environment”, *The Clergy Journal*, LXXX (2003), 1, pp. 4-5.

⁵⁰ David Buttrick, unul din cei mai cunoscuți promotori ai predicii narative, avea nevoie de 25-30 de ore pentru o predică ce durează aproximativ 30 de minute, ceea ce înseamnă o oră pentru fiecare minut de predică, John KILLINGER, *Foundamentals of preaching*, Philadelphia, Fortress Press, 1985, p. 43.

⁵¹ „Acela care interpretează și învață dumnezeieștile Scripturi este dator să-i învețe pe ceilalți binele și să-i dezvețe de rău”, FER. AUGUSTIN, *De doctrina Christiana. Introducere în exegeza biblică*, ediție bilingvă; stabilirea textului latin, traducere, notă asupra ediției și indici de Marian Ciucă; introducere, note și bibliografie de Lucia Wald, București, Ed. Humanitas, 2002, p. 281.

⁵² Tertulian a practicat avocatura; Sf. Ciprian a fost retor în Cartagina; Lactanțiu a studiat retorica cu Arnobiu, devenind el însuși profesor de retorică în Nicomidia; Sf. Vasile cel Mare studiază retorica sub îndrumarea celebrilor profesori Libaniu, Proheresiu și Himeriu, el însuși profesând-o apoi; Sf. Grigorie al Nyssei o studiază cu Libaniu; Sf. Grigorie de Nazianz stă în Atena aproximativ 8-9 ani, studiind-o cu Himeriu și Proheresiu; Sf. Ioan Gură de Aur cu retorul Libaniu și filozoful Andragatiu.

„Primii (*falșii apostoli* – n.n.) își vor putea nara succint, clar și veridic enunțurile lor false, iar ceilalți vor nara adevăruri astfel încât să te cuprindă plictiseala auzindu-le, să nu le poți înțelege, iar în final să nu îți vină să le crezi. Primii vor asedia adevărul cu argumente înșelătoare și vor face aserțiuni false, iar ceilalți nu vor putea nici să apere adevărurile, nici să respingă minciunile. Primii își vor înspăimânta, întrista, amuza, îndruma cu energie auditoriul, abătându-i cugetul și împingându-l spre eroare, iar ceilalți vor dormita înceti și reci în slujba adevărului [...]. Deci, dat fiind că darul cuvântării, care are cea mai mare putere de persuasiune fie a falsului, fie a adevărului, este la îndemâna ambelor părți, de ce să nu fie asumat prin studiu și de oamenii cumsecade, ca să lupte pentru adevăr, dacă oamenii răi îl folosesc ca să obțină câștiguri perverse și deșarte spre folosul nedreptății și al erorii?”⁵³

Nici Sf. Vasile cel Mare nu respinge arta elocinței, ci propune să luăm cu înțelepciune ceea ce ne poate fi de folos: „De la retori vom împrumuta tehnica discursurilor, dar nu vom imita arta minciunii, deoarece creștinii nu trebuie să mintă în nici o împrejurare. Vom lua de la retori ceea ce ei au spus spre lauda virtuții și spre critica viciului”⁵⁴.

Având în vedere că predica narativă reprezintă un demers de pionierat pentru Omiletica ortodoxă ne propunem să prezentăm în linii mari principiile acestui nou mod de predicare. Prezentarea unor repere teoretice și practice, preluate în general, din literatura omiletică protestantă oferă celor interesați de arta predicării (preoți și teologi) o sursă de inspirație și un mod captivant de a-ți structura predica, pentru a depăși stereotipia sau monotonia de la amvon.

Așa cum aminteam ceva mai sus narațiunea omiletică este structurată după momentele principale ale unei povestiri⁵⁵: *prezentarea inițială* (prezentarea unor elemente orientative precum: locul, timpul și unele personaje), *intriga* (crearea unui conflict), *desfășurarea acțiunii* (expunerea faptelor determinate de intrigă, desfășurarea evenimentelor etc.), *punctul culminant* și ultimul punct *rezolvarea situației* (este anunțată o nouă stare în viața personajelor și rezolvarea tensiunii apărută în urma intrigii). Acest tip de predică poartă denumirea de *predică narativă* sau *narațiune omiletică*⁵⁶.

⁵³ FER. AUGUSTIN, *De doctrina Christiana...*, pp. 275-277.

⁵⁴ SF. VASILE CEL MARE, *Scrieri. Partea întâia. Omilii la Hexaemeron. Omilii la Psalmi. Omilii și cuvântări*, traducere, introducere, note și indici de Pr. Dumitru Fecioru, (*Părinți și Scriitori Bisericești*, 17), București, EIBMBOR, 1986, p. 370.

⁵⁵ Th. LONG, *Pratique de la predication...*, p. 63. Dintre cele cinci momente ale narațiunii, accentul este pus pe *intrigă*, dat fiind că în jurul ei se țese narațiunea și reprezintă un moment cheie, un moment de referință pentru auditoriu.

⁵⁶ I. TOADER, *Retorica...*, p. 47. Predicatorii protestanți americani au dezvoltat această modalitate de predicare (narațiunea omiletică), începând cu anii 80. Cel mai cunoscut predicator american care a predicat narativ este David Buttrick; DAVID BUTTRICK, *Homiletic. Moves and Structure*, Philadelphia, Fortress Press, 1987. La noi în țară profesorul Ioan Toader (fost profesor de Omiletică la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și absolvent al cursurilor de

Mesajul evanghelic este prezentat într-o *manieră inductivă*, pornind de la fapte concrete, întâmplări reale sau imaginate, istorioare⁵⁷ etc. Toate aceste elemente îi ajută pe ascultători să se identifice cu personajele și să retrăiască o experiență personală, să simtă că sunt parte a învățaturii prezentate, că sunt implicați și nu doar niște simpli spectatori. În acest context, predica nu numai că include în structura sa una sau mai multe *povestioare captivante*, ci ea însăși devine o narațiune⁵⁸.

Chiar dacă este o modalitate nouă de a predica, mai ales, în ceea ce privește structura cuvântării (felul în care sunt așezate momentele principale ale predicii), totuși elemente de bază ale predicii narative întâlnim și în predica Mântuitorului și la Sfinții Părinți. Diferența între predica narativă modernă și predica Sfinților Părinți este că Sfinții Părinți n-au căutat să respecte o structură narativă de la început până la sfârșitul cuvântării, ci au inserat acolo unde considerau potrivit anumite elemente narative.

Originea *narațiunii omiletice* nu trebuie căutată la vreun mare predicator, deoarece însăși Sfânta Scriptură, într-o bună măsură, are un caracter narativ. Jean Chollet, un predicator protestant din Lausanne, parafrazând un citat celebru despre *anunțarea narativă a textelor biblice*, afirmă: „Ele istorisesc predicând și predică istorisind”⁵⁹. „Acest nou model (de predicare – n.n.) atinge latura afectivă a individului, îi sensibilizează pe ascultători, aceștia încercând să se identifice cu personajele prezentate în partea narativă”⁶⁰. Oamenii tânjesc după narațiune, după ceea ce este dramatic. Spre exemplu, telenovelele sau prezentarea știrilor, care nu mai reprezintă demult un eveniment strict informativ, ci *senzațional*, axat doar pe redarea unor imagini captivante. În consecință, oamenii nu vor să primească o simplă informare, adică să înțeleagă

doctorat la Institutul Catolic din Paris cu lucrarea *La prédication, message divin et communication, en Roumanie*, teză de doctorat susținută la Institutul Catolic din Paris, sub îndrumarea prof. J. Joncheray, (1996) a preluat acest model și l-a experimentat într-un ciclu de seminarii cu studenții din anul al IV-lea. Rezultatele s-au materializat în cartea Ioan TOADER, *Retorica amvonului*, Cluj, Presa Universitară Clujeană, 2002. În afară de această carte și de articolul Prof. Dr. Ioan TOADER, „Structura predicii”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Teologia Ortodoxă*, L (2005), 1, pp. 127-138, la noi în țară nu se folosește acest tip de predică. În cursurile și manualele tradiționale de Omiletică nu este amintit acest model de predicare.

⁵⁷ Comunicarea optimă se realizează atunci când relatăm „situații de viață”, „povești de viață”, „mesaje focalizate pe experiență”, „ilustrări cu frânturi de viață”, „o istorisire care face parte dintre istorisirile celor care au trăit, trăiesc și vor trăi în viitor”; B. CHAPPELL, *Predicarea cristicentrică...*, p. 200.

⁵⁸ Ioan Toader prezintă „predica narativă” ca pe o alternativă la *structurarea clasică a predicii*; I. TOADER, „Structura predicii...”, pp. 127-138.

⁵⁹ Jean CHOLLET, „Prédication et narration”, *Foi et vie*, LXXXV (1986), nr. 2-3 (*Sociologie de la prédication*), p. 47.

⁶⁰ I. TOADER, *Retorica...*, p. 27.

un eveniment, ci efectiv vor să-l trăiască, să participe în direct, să-l vadă cum se desfășoară sub ochii lor⁶¹.

Surse de inspirație pentru personajele narațiunilor omiletice pot fi luate direct din lumea reală, de pe stradă, din birouri ori instituții⁶². În plus, acești oameni reali reprezintă o serie de tipologii pe care le cunoaștem cu toții. Omul nu s-a schimbat mai deloc în ultimii 2.000 de ani. Astfel, *Iuda Iscarioteanul* poate fi văzut în bancherii și oamenii de afaceri actuali, care sunt capabili să trădeze orice principiu religios și etic pentru câștig, *Salomeea* dansează multiplicată în diverse locuri, iar pe *Cain* îl întâlnim la tot pasul, în familiile în care frații se ceartă și se judecă între ei pentru o moștenire. Făcând aceste paralele, între lumea biblică și cea actuală, avem un dublu câștig: pe de o parte, dăm credibilitate predicii, fundamentând-o pe autoritatea Sfintei Scripturi, iar, pe de altă parte, aducem la viață lumea și personajele de acum două milenii, care poate că le apar unora ca fiind „istorie” ori „simple povești”. Astfel că putem vorbi de o *mișcare continuă între lumea biblică și cea actuală*, de o permanentă interacțiune între Scriptură și realitatea cotidiană⁶³.

Narațiunea influențează dezvoltarea caracterului religios-moral, se afirmă în *Metodica predării Religiei*⁶⁴. Totuși, pentru a-și realiza scopul, cuvântarea religioasă trebuie să țină cont de o serie de cerințe: să fie alese fapte potrivite, care să fie în concordanță cu mesajul cuvântării; oratorul trebuie să fie cât mai natural în povestire, iar acest lucru îl poate face foarte bine dacă se identifică cu personajele din narațiune; să fie folosite cuvinte și expresii extrem de puternice, care să formeze imagini în mintea ascultătorului. Exemplul paralicului de peste 30 de ani vindecat de Hristos este sugestiv: în loc de „paralitic” putem spune că omul respectiv era aproape „mort” din punct de vedere social, dat fiind că viața în societate înseamnă mișcare.

Avantajele unei abordări narrative sunt: 1. ascultătorii se identifică cu personajele (participă efectiv la evenimentul relatat și îl consideră o parte a existenței lor); 2. asimilarea facilă a mesajului de către ascultători. Printre *dezavantaje* semnalăm faptul că, în zilele noastre, narațiunea riscă să devină mai mult „povestea mea” decât „povestea Domnului”⁶⁵, ceea ce înseamnă că toate

⁶¹ Ignacio RAMONET, *Tirania comunicării*, trad. Matilda Banu, București, Ed. Doina, 2000, p. 148.

⁶² Alton H. MCEACHERN, „Narrative Preaching”, în: James C. BARRY (ed.), *Preaching in Today's World*, Nashville, Broadman Press, 1984, p. 152.

⁶³ Charles RICE, „Preaching as Story”, în: Richard L. ESLINGER (ed.), *A New Hearing. Living Options in Homiletic Method*, Nashville, Abingdon Press, 1987, p. 22.

⁶⁴ Pr. Sebastian ȘEBU, Monica OPRÎȘ, Dorin OPRÎȘ, *Metodica predării Religiei*, Alba Iulia, Ed. Reîntregirea, 2000, p. 78.

⁶⁵ David L. LARSEN, *The Anatomy of Preaching: Identifying the Issues in Preaching Today*, Grand Rapids, Kregel Publications, 1999, p. 43.

eforturile de a *predica atractiv* sunt reduse doar la aspectul uman, fără a avea putere de mântuire. Folosirea într-un mod excesiv a limbajului narativ⁶⁶ prin mutarea accentului de pe verbul „a crede” pe „a vedea” poate transforma predica într-o *expunere materialistă*. Elisabeth Parmenthier avertizează că procesul de mutare a unor lucruri invizibile în plan vizibil (prin folosirea unui limbaj palpabil) poate degenera în idolatrie, pentru că Dumnezeu este înlăturat din centrul mesajului. În cele din urmă, narațiunea nu ar trebui să pună în centru ceea ce este omenesc, ci să urmărească transformarea spirituală a omului.

Concluzii

Prin urmare, ilustrarea prediciei nu poate fi redusă doar la o simplă *poveste* pe care o inserăm spre finalul prediciei. Dimpotrivă, există diferite modalități de a „lumina” adevărul de credință. Orice element care stimulează imaginația omului: o poveste, o imagine, un citat din proză sau poezie, faptele sau informațiile concrete (precum statisticile, datele istorice etc.) sau chiar prezentarea unor obiecte reale (precum o icoană, o carte etc.) pot veni în sprijinul preotului-predicator pentru a apropia învățătura de credință de inimile tuturor ascultătorilor, fie că sunt creștini practicanți sau nu. Rolul ilustrării este tocmai acela de a traduce învățătura de credință în imagini sau elemente concrete legate de viața credincioșilor, pentru ca mesajul evanghelic să fie mai ușor de înțeles și de pus în practică. Mântuitorul Iisus Hristos nu a propovăduit o credință teoretică, ci i-a învățat pe oameni mereu prin pilde, exemple și acțiuni concrete. Aceasta este și menirea celui care predică, de a urma exemplul Mântuitorului Iisus Hristos și de a transmite oamenilor o învățătură bogat ilustrată cu pilde, povestioare, imagini sau obiecte reale.

⁶⁶ Exploatând afectivitatea ori stimulând în mod nejustificat anumite sensibilități ale auditoriului, predica va cădea în derizoriu și, în loc să fie mai persuasiv, mesajul va fi respins, Bernard REYMOND, *De vive voix. Oraliture et prédication*, Geneva, Labor et Fides, 1998, pp. 118-119.

Chipuri de predicatori consacrați: modele reprezentative din istoria predicii patristice și post-patristice

Drd. Ionuț VIȘAN

1. Sfântul Ioan Gură de Aur

Fără doar și poate că Sfântul Ioan Gură de Aur este cel mai prolific predicator din întreaga perioadă patristică. Opera sa ocupă 18 volume din colecția *Migne*, iar dacă ne referim numai la Omiliile sale exegetice, numărăm peste 900 de predici. Iată de ce, el este predicatorul prin excelență al Ortodoxiei și „modelul ideal al vorbitorului bisericesc”¹. Despre Sfântul Ioan Gură de Aur s-au scris numeroase studii, articole sau lucrări, astfel încât nu dorim să realizăm o sinteză a tuturor acestor scrieri, ci ne propunem să surprindem elementele definitorii din viața și opera sa, care ne ajută în creionarea unui model vrednic de urmat de slujitorii Amvonului. Așadar, în acest capitol vom încerca să realizăm portretul Sfântului Ioan Gură de Aur, reliefând caracteristicile sale definitorii, pe care trebuie să le aibă și predicatorul ortodox de azi.

Viața Sfântului Ioan este îndeobște cunoscută, motiv pentru care în cele ce urmează vom sintetiza doar elementele esențiale care ne ajută la buna înțelegere a temei analizate. Sfântul ierarh s-a născut în Antiohia Siriei, în jurul anului 354, din părinți necredincioși². Trebuie remarcată înalta sa pregătire intelectuală.

¹ Pr. prof. dr. Ioan G. COMAN, *Patrologie. Manual pentru uzul studenților Institutelor Teologice*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1956, p. 207.

² Tatăl său, Secund, era voievod, iar mama sa, Antuza, aparținea unei familii nobile din Antiohia. Începând să cunoască deșertăciunea credinței elinești, Sfântul Ioan primește botezul întru creștinism, pe care la scurtă vreme îl vor primi și părinții lui. După aceasta, tatăl lui trece la Domnul, iar mama lui, atunci în vârstă de aproximativ 20 de ani rămâne văduvă și se dedică educării fiului ei, căruia i-a asigurat și o temeinică instruire clasică. Cf. *Viețile Sfinților pe luna noiembrie, Vânători-Neamț*, Ed. Mănăstirea Sihăstria, 2006, p. 210. Sfântul Ioan Gură de Aur își exprimă recunoștința datorată mamei sale în tratatul său „Către o văduvă tânără” („Εἰς νεοτέρων χηρέουσαν”, PG 48, 599-622). De asemenea, aflând de vârsta și văduvia de 20 de ani a mamei

Retorul Libaniu și filosoful Andragatiu vor fi primii săi dascăli. Pe lângă retorică, gramatică, logică, matematică, științele naturii și filozofie se pare că ar fi studiat și dreptul³. Așadar, avem un exemplu de necontestat care vină să ne întărească opinia potrivit căreia o solidă pregătire intelectuală de factură laică, atașată celei teologice, vine în sprijinul slujirii omiletice. Influența învățământului profan a fost de fapt pur formală, în sufletul său neexistând un conflict între noțiunile disciplinelor clasice și noua credință. Educația creștină a primit-o sub îndrumarea unor părinți duhovnicești ai timpului său precum Meletie, arhiepiscopul Antiohiei, Diodor, starețul unei mănăstiri din ținutul său natal și profesor la Școala Teologică, devenit mai târziu episcop de Tars și Cartenie ascetul⁴. Botezul l-a primit în 372 de la episcopul Meletie. Și-a petrecut, apoi, mult timp lecturând cu neasemuită râvnă scrierile autorilor creștini de până la el, insistând asupra marilor teologi alexandrini.

A urmat, ulterior morții mamei sale, un șir de ani petrecuți în pustia Antiohiei, unde a intrat sub ascultarea unui ascet sirian⁵. Revine în oraș după ce sănătatea sa se deteriorează datorită nevoițelor la care se supune. În 381 este hirotonit diacon, iar cinci ani mai târziu preot, de către arhiepiscopul Flavian. În 397 devine arhiepiscop al Constantinopolului. Este izgonit pe nedrept din oraș de împărăteasa Eudoxia, deoarece Sfântul o mustrase pentru că a nedreptățit o femeie văduvă. Este chemat din nou în Constantinopol, iar apoi, în 404 și 407 este încă o dată surghiunit de aceeași împărăteasă. În cele din urmă, pe 14 septembrie 407, după slujirea dumnezeieștii Liturghii rostește cuvintele „slavă lui Dumnezeu pentru toate”, își face semnul Sfintei Cruci, rostește „Amin” și își dă fericitul suflet⁶.

Sfântul Ioan Gură de Aur rămâne o personalitate proeminentă prin inteligența sa vie și tăioasă, gândirea clară și perspicace, limbajul său strălucit, imaginația aprinsă și creatoare, și simțul său artistic. Calitățile sale de predicator reies din cuvântările sale care izvorăsc viață, înălțime și puritate duhovnicească și cuprind un insistent apel adresat inimii omenești, dar și o mângâiere pentru toate sufletele. A fost înzestrat cu o inimă capabilă de trăiri afective adânci și cu un curaj binecuvântat alăturat unei voințe tenace îndreptate spre țeluri dumnezeiești. Aceste lucruri se explică prin faptul că nimeni nu a trăit mai curat și atât de râvnitor

sale, profesorul său Libaniu ar fi exclamat: „Ah! Ce femei se găesc printre creștini”, Pr. Ion St. CRISTACHE, „Activitatea omiletică a Sfântului Ioan Hrisostom la Antiohia”, *Glasiul Bisericii*, XXVII (1968), 5-6, p. 701.

³ I.G. COMAN, *Patrologie...*, p. 199.

⁴ Pr. prof. dr. Constantin COMAN, Ion VLĂDUĂ, *Din învățătura Sfinților Părinți. Antologie de texte patristice pe teme de dogmatică și spiritualitate ortodoxă*, București, Ed. Bizantină, s.a., p. 10.

⁵ I.G. COMAN, *Patrologie...*, p. 199.

⁶ C. COMAN, I. VLĂDUĂ, *Din învățătura...*, p. 11.

adevărurile evanghelice. „Inima lui de apostol zelos nu putea să nu proiecteze în afară profilul luminos al acestor adevăruri pe care le voia întrupate în fiecare om. Scopul cel mare în jurul căruia au fost concentrate neîncetatele sale eforturi a fost transformarea fiecărui om într-un Hristos”⁷. Pe lângă claritatea și frumusețea cuvântărilor sale, reușita misiunii Sfântului Ioan Gură de Aur s-a datorat adâncii sale convingeri că se regăsește într-o slujire deosebit de importantă, pe care o împlinea cu sinceritate, curaj și cu o însuflețire dumnezeiască. De asemenea, pe lângă înzestrările naturale pe care le poseda și cunoștințele sale vaste în materie de retorică, el deținea o desăvârșită cunoaștere a Sfintei Scripturi și o măiestrie aparte în aplicarea adevărurilor evanghelice în viața păstoriiților săi.

Luându-l pe Sfântul Ioan Hrisostom drept model reprezentativ este necesar să observăm elementele care ne ajută să schițăm profilul intelectual și duhovnicesc al predicatorului în general. În primul rând, remarcăm faptul că Sfântul Ioan a avut pentru început o temeinică pregătire intelectuală profană, constând în discipline clasice precum matematica, retorica sau filozofia. Acestea nu au avut un rol covârșitor în atingerea succesului său predicatorial, însă au reprezentat un punct de sprijin în activitatea sa. Studiile de retorică și gramatică⁸ i-au șlefuit o măiestrie inegalabilă în mânuirea cuvântului vorbit, motiv pentru care a devenit cel mai de seamă cuvântător al Bisericii creștine. În același timp, Sfântul Ioan, în tratatul său despre preoție, notează că predicatorul trebuie să cunoască bine dialectica pentru a fi pregătit să lupte cu potrivnicii credinței⁹. A fost un om cu mintea luminată, capabil în a deosebi sensul primordial al culturii și în a-i percepe rostul în perfectă concordanță cu principiile creștinismului. Stilul cuvântărilor sale era pătruns de un duh pe care numai credința sinceră îl poate naște.

La fel de importantă ca acestea este și cunoașterea Sfințelor Scripturi, de care Sfântul Ierarh a fost îndrăgostit și pe care le socotea temelie credinței creștine și mijloc de mântuire¹⁰. Scripturile sunt ca o „pășune duhovnicească și divină”¹¹, lectura Cărilor Sfinte eliberând de gânduri rele.

„Că după cum pomul cel răsădit lângă izvoarele apelor, cel care stă chiar lângă ape și se poate adăpa neconținut, nu-i doborât de schimbarea vremii, nu se teme când

⁷ Pr. Ioan G. COMAN, „Personalitatea Sfântului Ioan Gură de Aur”, *Studii Teologice*, IX (1957), 9-10, p. 595.

⁸ Detalii la Pr. prof. dr. Vasile GORDON, „Influența retoricii greco-romane asupra slujirii omiletice a Sfinților Trei Ierarhi”, *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”*, VI (2006), Ed. Universității din București, pp. 367-384.

⁹ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Tratatul despre preoție*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2007, p. 140-147.

¹⁰ Pr. Teodor BABA, „Opera exegetică a Sfântului Ioan Gură de Aur”, *Mitropolia Banatului*, XXXVIII (1988), 4, p. 26.

¹¹ Pr. Dumitru BELU, „Predicatorul în concepția Sfântului Ioan Gură de Aur”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXVII (1959), 3-4, p. 368.

raza de soare e mai arzătoare, nici nu se sperie când văzduhul ajunge secetos, că are strânsă în el destulă umezeală care alungă și izgonește-ndată atacul lacom din afară al arșiței soarelui tot așa și sufletul care stă lângă izvoarele dumnezeieștilor Scripturi, care-i adăpat neconținut și strânge în el roua Duhului și apele acelea, nu-i doborât de greutatea vieții [...] pentru că citirea Sfințelor Scripturi îi dă destulă mângâiere.”¹²

Sfântul Ierarh a adâncit cu fiecare prilej înțelesul scrierilor biblice, reușind să devină astfel, un adevărat Apostol a lui Hristos, având o voință de fier alăturată unei consecvențe a vieții. Iar, pe lângă cunoașterea adâncă a Scripturii, Sfântul Hrisostom a avut puterea și priceperea de a o aplica în situațiile concrete ale vieții¹³.

Dincolo de pregătirea sa intelectual-creștină, Sfântul Ioan Gură de Aur ne rămâne și ca un model de viață creștină. Izvorul tainic din care își lua puterea cuvântului său a fost nemărginita iubire față de Mântuitorul Hristos, de care inima sa era plină. În același timp, Sfântul Ioan Hrisostom a fost un mare iubitor de oameni: „Iubirea față de Hristos se realiza aieva ca iubirea lui față de oameni. Întreaga lui operă omiletică este o mărturie a acestei iubiri”¹⁴. Reușea să câștige inimile credincioșilor săi prin iubirea lui aprinsă. Era conștient că omul timpurilor sale se asemena fiului risipitor din Evanghelie și că rolul predicatorului era să-l ajute, prin iubire, să se reîntoarcă în casa părintească a Tatălui. Iar acest sentiment este izvorul elocvenței apostolice și condiția *sine qua non* a rodniceii propovăduirii. Sfântul Ioan și-a întemeiat cuvântările sale pe viața sa mișcată de dragostea jertfelnică pentru păstoriții săi¹⁵. De aceeași iubire dădea dovadă și atunci când era silit să-și mustre credincioșii. Puterea dragostei a creat o legătură strânsă între el și auditoriul său, lucru care se subscrie și caracterului de obște al elocvenței sale. Iubirea evanghelică față de semenii rezultă din toată activitatea sa. Delicatețea sentimentelor sale i-a întreținut viața iubirea față de semenii săi¹⁶ și prin aceasta a demonstrat esența profilului duhovnicesc al predicatorului: o viață plină de evlavie mișcată de o iubire nemărginită față de oameni, de o credință prin care se raporta de fiecare dată la Dumnezeu, de o smerenie prin care numai

¹² SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilia la săracul Lazăr*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2005, p. 332-333.

¹³ SIMION S. CAPLAT, „Problema formei în predica Sfântului Ioan Gură de Aur”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXIII (1965), 7-8, p. 704.

¹⁴ DIAC. PROF. NICOLAE BALCA, „Câteva trăsături ale Sfântului Ioan Hrisostom ca predicator”, *Studii Teologice*, LXXXVI (1968), 7-8, p. 508.

¹⁵ N. BALCA, „Câteva trăsături...”, p. 501.

¹⁶ DIAC. I. LĂNCRĂNȚAN, „Personalitatea morală a Sfântului Ioan Hrisostom”, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1937, pp. 18-19.

Lui îi dă toată slava și de o intimă comuniune cu Hristos al cărui cuvânt îl vestește¹⁷. Iată motivul pentru care Sfântul Ioan Gură de Aur reprezintă unul din modelele desăvârșite de predicatori.

Dragostea față de oameni reprezintă și motivul pentru care Sfântul Ioan Hrisostom este considerat un predicator social. Problemele sociale pe care le înfruntau credincioșii săi erau de multe ori teme principale ale cuvântărilor sale, fiind astfel un „sociolog practic prin excelență”¹⁸. Astfel, propovăduirea sa ținea combaterea relelor sociale precum: instituția sclaviei, problema bogăției și a sărăciei, spectacolele imorale, superstițiile, orgoliul personal. În același timp, accentua și factorii care susțin și edifică societatea: pacea, munca, asistența socială, caritatea sau milostenia, familia creștină. Fiind unul dintre marii cunoscători ai tuturor problemelor sociale ale vremii, Sfântul Ioan Gură de Aur a fost un aspru denunțător al acestora și a încercat să contribuie, prin cuvântările sale, la înlăturarea lor prin transformarea religios-morală a societății, lucrare susținută prin dragostea sa față de oameni. A fost, astfel, mereu atent la ceea ce se petrece în sânul comunității sale, pe care a încercat să o ridice spre limanul înălțător al Evangheliei lui Hristos, adoptând, nu de puține ori, un ton critic. Iscusit cunoscător al adâncurilor vieții interioare a credincioșilor săi și ajutat de natura sa entuziastă alăturată unei evlavii sincere susținută de o viață duhovnicească înaintată, reușea prin cuvântările sale să trezească în sufletele ascultătorilor săi reacții profunde și zguduitoare, încât aceștia reacționau cu aplauze sau chiar cu lacrimi de pocăință¹⁹. Iată, din nou, un motiv pentru care Sfântul Ierarh este o pildă pentru predicatorul contemporan, care trebuie să lupte împotriva păcatelor ce strică orânduiala unei bune conviețuiri între oameni.

În concluzie, remarcăm faptul că personalitatea omiletică al Sfântului Ioan Gură de Aur a întruchipat într-un mod ideal calitățile pe care trebuie să le dețină orice predicator: pregătire intelectual-creștină temeinică, iubire fierbinte față de Dumnezeu și față de aproapele, râvnă sfântă în slujirea cuvântului dumnezeiesc.

2. Fericitul Augustin

În șirul modelelor pe care le vom prezenta îl numărăm și pe Fericitul Augustin. El a fost un înalt exemplu de viețuire creștină și un vrednic conducător

¹⁷ N. BALCA, „Câteva trăsături...”, p. 509.

¹⁸ Ierom. Veniamin MICLE, „Sfântul Ioan Gură de Aur predicator social”, *Mitropolia Ardealului*, XIII (1968), 7-8, p. 528.

¹⁹ N. BALCA, „Câteva trăsături...”, p. 509. A se vedea și SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omili la săracul Lazăr*, p. 57.

de suflete spre sfințenie. Fericitul Augustin s-a născut în 354 la Tagaste din părinții Patricius, un dregător al orașului și Monica, o creștină râvnitoare care a avut o importantă influență în convertirea viitorului ierarh. A beneficiat de o vastă pregătire intelectuală profană. Este influențat în tinerețe de curentul maniheic²⁰, de care se dezice ulterior. Predicile Sfântului Ambrozie al Milanului au o profundă influență asupra sa, lucru care îl face pe Augustin să se convingă de autoritatea Sfintei Scripturi și a Bisericii. Lectura epistolelor pauline și a vieții Sfântului Antonie, dar și un episod miraculos²¹ îi trezesc dragostea de Hristos, astfel încât, în 387 primește botezul chiar din partea Sfântului Ambrozie al Milanului. În 391 devine preot, iar odată ajuns episcop, în 395, ajunge renumit pentru predicile sale ținute atât în orașul său, Hiponna, cât și în Cartagina, unde era frecvent chemat pentru a vorbi poporului creștin de acolo. Trece la cele veșnice la 28 august 430²².

Fericitul Augustin reprezintă o figură gigantică, o personalitate de culme din istoria patristică. A avut o pregătire deosebită și a scris foarte mult. Opera sa ocupă 16 volume *in quarto* în colecția *Migne*. Din istorisirea vieții sale, aflăm despre bogata lui pregătire intelectuală. A studiat în Cartagina filosofia, geometria, medicina, matematica și muzica. Pe parcursul studiilor sale și-a manifestat un vădit interes pentru căutarea adevărului²³. De asemenea, între 375 și 383 intră în învățământ, profesând artele liberale la Cartagina. Apoi, obține și o catedră de retorică la Milan²⁴. Așadar, observăm temeinica sa pregătire intelectuală care îi va fi fost de ajutor în slujirea de mai târziu.

A fost păstor al Bisericii în vremuri de cumpănă, când existau numeroase amenințări ale ereziilor precum maniheismul, donatismul sau pelagianismul. Tâlcuitor al Sfintei Scripturi și înflăcărat predicator, a fost, de asemenea, un participant de seamă al multor sinoade²⁵. În zilele noastre, chiar și credincioșii *musulmani din ținuturile unde a viețuit și a slujit Fericitul Augustin îl cinstesc și*

²⁰ Detalii la John J. O'MEARA, *La jeunesse de Saint Augustin. Introduction à la lecture des Confessions*, Fribourg, Éditions Universitaires, 1988, pp. 77-115.

²¹ În una dintre zile, impresionat de lectura vieții Sfântului Antonie, Fericitul Augustin merge în grădină, unde aude glasul unui copil care îi spune „Ja și citește, ia și citește!”. Augustin ia Sfânta Scriptură și o deschide la Epistola către Romani (13, 13). „Nu era nevoie să mai dau altă pagină și să citesc. În adevăr, imediat după ce am citit această idee, ca și când în inima mea s-ar fi revărsat o lumină de siguranță, toate umbrele îndoielii s-au destrămat”. FER. AUGUSTIN, *Scrieri alese. Partea întâia. Confessiones – Mărturisiri* –, traducere și indici de Prof. dr. Nicolae Barbu, introducere și note de Preot prof. dr. Ioan Rămureanu, (*Părinți și scriitori bisericești*, 64), București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1985, p. 184.

²² I.G. COMAN, *Patrologie...*, pp. 250-252.

²³ Mary T. CLARK, *Augustine of Hippo*, London, s.n., 2005, p. 13.

²⁴ J.J. O'MEARA, *La jeunesse de Saint Augustin*, p. 146; Henry CHADWICK, „Introduction”, în: SAINT AUGUSTINE, *Confessions*, New York, Oxford University Press, 1991, p. XIX.

²⁵ A participat și prezidat sinoadele din Cartagina (397, 401, 403-404, 418, 419) și Milevi (416).

îl numesc „Marele creștin”, invocându-l chiar în rugăciunile lor, având credință în puterea sa de mijlocitor înaintea lui Dumnezeu²⁶. Preocupările lui diverse epuizează toate domeniile de cugetare profană ori religioasă²⁷. Din Africa îndepărtată, personalitatea sa strălucea asupra întregii creștinătăți, oferindu-le întotdeauna oamenilor din timpul său cuvintele de care aveau nevoie. A reușit să liniștească pe cei fanatici, să lumineze pe cei ignoranți, punându-și sufletul în scrierile sale²⁸.

După ce este hirotonit preot, episcopul Valeriu, deși nu era obiceiul în Africa, îi îngăduie să predice Evanghelia în fața lui. Fiind convins de această grea răspundere a preoției, Augustin îi cere episcopului său îngăduința să-i acorde o perioadă în care să se retragă pentru o perioadă de tăcere și reculegere, ca prin rugăciune și studiu intens să se poată pregăti pentru o asemenea slujire²⁹. Possidius, ucenicul și prietenul nedespărțit al lui Augustin l-a asistat pe marele ierarh al Hipponiei pâna la cea din urmă suflare și i-a consemnat viața într-o biografie extrem de prețioasă. Iată ce amintește despre activitatea învățătoarească a lui Augustin:

„Augustin învăța și predica și în particular și în public, acasă și în Biserică, cuvântul mântuirii cu toată încrederea, împotriva ereziilor din Africa, îndeosebi împotriva donatiștilor, maniheilor și păgânilor, în cărțile și cuvântările sale, spre admirația și bucuria negrăită a creștinilor, care nu treceau sub tăcere aceasta, ci vesteau până unde puteau lucrul acesta [...]. Ereticii înșiși alergau cu credințioșii spre a asculta cu nemăsurată ardoare aceste cărți și predici ale lui Augustin, cărți care izvorau și se revărsau prin minunatul har al lui Dumnezeu, cărți cu o bogată încărcătură rațională și cu autoritatea Sfintei Scripturi. Unii, după voință și putere, foloseau și secretari spre a consemna în scris cele ce se discutau”³⁰.

Iubirea fierbinte față de Dumnezeu este mireasma care se resimte din cărțile și scrierile Fericitului Augustin. Această dragoste precum și credința sa profundă reies din limbajul augustinian:

„Târziu Te-am cunoscut, Frumusețe atât de veche și atât de nouă, târziu Te-am iubit. Și, iată, Tu stăteai înăuntrul meu și eu eram în afară și acolo Te căutam și dădeam

²⁶ Pr. prof. Alexandru MOISIU, „Fericitul Augustin – păstor și îndrumător al vieții creștine”, *Studii Teologice*, XXII (1970), 9-10, p. 637.

²⁷ A se vedea cuprinzătoarea lucrare (564 pagini) aparținând prof. Henry-Irénée MARROU, *Sfântul Augustin și sfârșitul culturii antice*, București, Ed. Humanitas, 1997.

²⁸ Louis DUCHESNE, *Histoire ancienne de l'Église*, tom III, Paris, E. De Boccard, 1923, p. VIII.

²⁹ M.T. CLARK, *Augustine of...*, p. 10; Pr. A. MOISIU, „Fericitul Augustin...”, p. 638.

³⁰ POSSIDIUS, *Vita Sancti Aurelii Augustini, Hipponensis Episcopi*, (PL, 32), 38-39; Herbert T. WEISKOTTEN, *Sancti Augustini Vita Scripta a Possidio Episcopo*, London, Princeton University Press, 1919, pp. 53-55; Pr. I. G. COMAN, „Opera Fericitului Augustin și critica personală teologică din Retractările sale”, *Studii Teologice*, XI (1959), 1, p. 5.

năvală, eu cel urât, în aceste lucruri frumoase pe care Tu le-ai făcut. Tu erai cu mine și eu nu eram cu Tine. Mă țineau departe de Tine acele lucruri care, dacă nu ar fi în Tine, nu ar exista. M-ai chemat și m-ai strigat și ai rupt surzenia mea, ai strălucit și ai alungat orbirea mea, Tu ai răspândit mireasmă și am respirat și suspin după Tine, Te-am gustat și mi-e foame și sete, m-ai atins și ard de dorință după pacea Ta³¹.

Pe lângă iubirea lui Dumnezeu, o mare influență a avut și iubirea pentru tărâmul său natal, fiind un aprig apărător al Africii de Nord și al locuitorilor de aici, motiv pentru care, nu de puține ori, s-a preocupat pentru salvarea păcii din aceste locuri³².

În definirea profilului său intelectual și duhovnicesc semnalăm caracteristica sa primordială: duhul de rugăciune. În viața sa, munca asiduă s-a împletit cu rugăciunea fierbinte, prin care Fericitul Augustin cerea neconținut să-L poată cunoaște pe Dumnezeu; cerea înțelepciune și biruință asupra patimilor, dar și darul de a putea pătrunde cu mintea semnificațiile adânci ale Sfintei Scripturi. Pentru el, a te ruga înseamnă a vorbi cu Dumnezeu. Legat de această tematică, ierarhul Augustin pretinde două lucruri pentru ca rugăciunea să ajungă la Dumnezeu: postul și milostenia³³. Cel ce vrea să se deprindă cu rugăciunea trebuie să aibă o viață virtuoaasă și să fie smerit cu inima.

Un alt element ce ține de personalitatea intelectual-duhovnicească a Fericitului Augustin îl reprezintă dragostea de Sfânta Scriptură, care a fost cartea lui cea mai de preț, de la care a pornit și convertirea sa. Astfel, a meditat îndelung la cuvintele Scripturii pe care le-a tălmăcit pentru propășirea duhovnicească a credincioșilor săi³⁴. Înțelepciunea, cucernicia și faima în tâlcuirea Cărții Sfinte au făcut ca episcopii din Africa să-i ceară lui Augustin să alcătuiască un comentariu la întreaga Sfântă Scriptură pentru a combate erorile și ereziile din acel spațiu și timp. „Psaltirea” este una din cărțile mult iubite de episcopul Hipponei, astfel încât, de multe ori, pornind de la un singur verset, alcătuiți cuvântări extrem de reușite³⁵. Explicarea Psalmilor a fost realizată aproape integral, lucrare care excelează prin adâncimea duhovnicească și sublimitatea ideilor. De asemenea, se pare că și vestitul Casiodor, în comentariul său la Psalmi, mărturisește că a folosit lucrarea exegetică a Fericitului Augustin pe care-l numește „ilustru maestru al tuturor cugetărilor, care se revarsă ca apa curată a unei fântâni, nefiind tulburată

³¹ FER. AUGUSTIN, *Scrisori alese...*, pp. 224-225.

³² Detalii la Pr. A. MOISIU, „Fericitul Augustin...”, pp. 639-640.

³³ A. MOISIU, „Fericitul Augustin...”, p. 641.

³⁴ Detalii despre acest subiect la Pr. Alexandru MOISIU, „Din preocupările biblice ale Fericitului Augustin”, *Mitropolia Ardealului*, X (1965), 9-10, pp. 647-659.

³⁵ Augustin PĂUNOIU, „Fericitul Augustin, marele orator african”, *Ziarul Lumina*, 14 iunie 2008, <<http://ziarullumina.ro/fericitul-augustin-marele-orator-african-57007.html>>, 19.08.2013.

de nici o pată”³⁶. Pe lângă comentariul la Psalmi se remarcă în chip deosebit și cele 124 de omilii la Evanghelia Sfântului Apostol Ioan³⁷.

Pentru a plini creionarea personalității Fericitului Augustin este necesar să amintim și alte virtuți care l-au însoțit neîncetat în misiunea sa conducătoare, sfințitoare și învățătoarească. Blandețea și bunătatea inimii au avut un loc special în viața ierarhului Hipponei. De asemenea, duhul înfrânării și al pocăinței, sărăcia evanghelică, răbdarea desăvârșită sunt tot atâtea trăsături caracteristice activității sale pastorale.

Vorbind strict despre ceea ce vizează profilul său de predicator, trebuie amintit faptul că a cunoscut toate tainele retoricii, utilizându-le în funcție de împrejurări. „Predica lui era nu numai o comunicare a unor învățături, ci era o revărsare a inimii sale. Și dacă e caracteristica unui bun orator și conducător de suflete ca prin cuvântul lui să lumineze mințile, să miște inimile, să determine voința, Fericitul Augustin este unul dintre marii propovăduitori și îndrumători de suflete, deoarece cuvântul lui n-a rămas niciodată zadarnic”³⁸. Se remarcă prin timbrul plăcut, gesturi, adeseori lacrimi, cuvânt pătrunzător și multe alte trăsături care au făcut ca predicile sale să întoarcă pe mulți păcătoși pe calea cea dreaptă. Cu multă râvnă și zel apostolicesc și-a jertfit întreaga energie pentru a combate prin cuvântările sale ereziile și dezbinările din Biserică, reușind să devină un model vrednic de urmat pe tărâmul african de la acea vreme.

În cartea a patra a operei sale *De doctrina christiana*³⁹ regăsim un veritabil tratat de Omiletică, poate chiar primul de acest gen. De aici desprindem pe scurt câteva principii⁴⁰: este bine ca predicatorul să cunoască arta retorică; în același timp, este dator să apere adevărurile de credință și să combată erorile:

„Așa se face că acela care interpretează și învață dumnezeieștile Scripturi este dator ca, în calitate de apărător al dreptei credințe și de luptător împotriva erorii, și să-i învețe pe ceilalți binele, și să îi dezvețe de rău; iar în această lucrare a cuvântului să își apropie adversarii, să îi trezească pe adormiți, iar celor care nu știu ce se întâmplă să le arate în amănunt la ce au să se aștepte”⁴¹.

³⁶ Pr. A. MOISIU, „Fericitul Augustin...”, p. 642.

³⁷ SANCTI AURELII AUGUSTINI, *In Joannis Evangelium tractatus CXXIV*, (PL, 35), 1370-1977.

³⁸ A. MOISIU, „Fericitul Augustin...”, p. 644. „[...] deși posesorul unei tehnici oratorice deosebite, a știut să adapteze discursul său la nivelul de receptare al publicului. Toți cunoscătorii elocinței antice, fără a-i excepta aici pe admiratorii pasionați ai lui Augustin din secolul al XVII-lea, și-au manifestat uimirea observând atât simplitatea și stilul familiar al limbii folosite în predici, cât și acel «laisser-aller» al compoziției lor”. Augustin PĂUNOIU, „Fericitul Augustin și valoarea nemuritoare a cuvântului”, *Ziarul Lumina*, 05 octombrie 2009, p. 16.

³⁹ SF. AUGUSTIN, *De doctrina christiana*, trad. de M. Ciucă, București, Ed. Humanitas, 2002.

⁴⁰ Pr. Constantin GRIGORAȘ, „Fericitul Augustin și locul lui în pedagogia creștină”, *Teologie și Viață*, S.N., II (1992), 8-10, pp. 88-89.

⁴¹ SF. AUGUSTIN, *De doctrina...*, p. 281.

Slujitorul Amvonului creștin trebuie totuși să pună accent mai mult pe înțelepciunea cuvântului său, în detrimentul elocinței⁴²; sunt de evitat subiectele dificile, obscure, sau tratate doar când este absolut necesar; stilul variat și claritatea cuvântului sunt elemente esențiale în atingerea scopului prediciei. Iubirea este mai presus de toate, astfel încât, nu se poate birui voința omului decât de către cel care a câștigat acea *sapientia coelestis*⁴³, adică desăvârșita iubire față de Dumnezeu și de oameni.

Ca un al doilea Apostol Pavel și „Părinte al evlaviei ortodoxe”⁴⁴ Augustin marchează în gândirea creștină de Apus o răscruce, devenind „eliberatorul literaturii latine creștine”⁴⁵. Fericitul Augustin reprezintă un model al oratoriei creștine din două perspective: profilul său intelectual, pe care și l-a conturat prin studiu îndelung, și viața sa iubitoare de Dumnezeu, pe care a trăit-o după momentul convertirii sale. Geniul său vast, spiritul profund înzestrat cu o admirabilă forță a raționamentului și un stil plin de energie și dulceață⁴⁶ alăturate unei iubiri adânci față de Dumnezeu și față de oameni ni-l recomandă pe Fericitul Augustin ca pe unul dintre modelele de primă mână, vrednic în a fi urmat de slujitorii Amvonului contemporan.

3. Sfântul Grigorie Palama

Din perioada post-patristică ne propunem să creionăm profilul omiletic al Sfântului Grigorie Palama, marele teolog al secolului al XIV-lea, cunoscut în istoria Ortodoxiei, în special pentru teologia harului pe care a lămurit-o la acea vreme. A fost un profund trăitor al dogmei creștine, pe care a explicat-o în lucrări de o valoare inestimabilă. Sfântul Grigorie Palama și opera sa „reprezintă o sinteză, o recapitulare a tradiției Bisericii și a teologiei patristice de până la el, dar în același timp și o expresie sau o formulare dezvoltată și precizată a acesteia”⁴⁷.

Sfântul Grigorie Palama s-a născut în Constantinopol, în 1296⁴⁸ din părinții Constantin, sfetnic și apropiat al împăratului Andronic II Paleologul (1282-

⁴² În capitolul șase al cărții a patra, care se detașează ca un mic compendiu de istorie a Omileticii, se recomandă luarea ca model a autorilor sacri care au îmbinat înțelepciunea cu arta cuvântării.

⁴³ C. GRIGORAȘ, „Fericitul Augustin...”, p. 89.

⁴⁴ Pr. Serafim ROSE, *Locul Fericitului Augustin în Biserica Ortodoxă*, traducere din limba engleza de Constantin Fagetan, București, Ed. Sophia, 2002, p. 98.

⁴⁵ Dumitru FECIORU, *Epoca Fericitului Augustin*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1929, p. 3.

⁴⁶ Badea MANGĂRU, *Augustin și epoca sa*, București, s.n., 1915, p. 28.

⁴⁷ Pr. Constantin COMAN, *Erminia Duhului*, București, Ed. Bizantină, 2002, p. 201.

⁴⁸ Pr. prof. dr. Ștefan ALEXE, „Personalitatea Sfântului Grigorie Palama (1296-1359)”, *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”*, II (2002), Ed. Universității din București, p. 542.

1328), și Kalloni. Tatăl său moare când Grigorie avea numai 7 ani. Până la 20 de ani rămâne la curtea împărătească, sub protecția împăratului. Studiază îndeosebi teologia și filozofia, în special cea aristotelică, dar și gramatica, retorica, fizica și logica. Progresele sale în studiu îl fac pe celebrul scriitor și savant al vremii, Teodor Metochites să exclare: „Însuși Aristotel, de l-ar auzi, l-ar lăuda, cred, nu puțin”⁴⁹. Astfel, originea lui înaltă și studiile primite l-au făcut cunoscut în spațiul constantinopolitan mai înainte de marea controversă isihastă⁵⁰. Cuviosul Teolipt i-a fost cel mai bun dascăl în ceea ce privește viața duhovnicească, de la el învățând disciplina trezviei și a rugăciunii inimii. Ajuns la adolescență, pleacă cu doi frați ai săi la Muntele Athos unde este tuns în monahism de către bătrânul monah Nicodim⁵¹ și duce o viață ascetică înaltă. Apoi, se stabilește în locul numit Glosia, unde intră într-un grup de isihăști conduși de un anume monah Grigorie, din Constantinopol. După doi ani, din cauza invaziilor turcești, este nevoit să plece în Tesalonic, unde este hirotonit preot. Pentru a se îndepărta de zgomotul unui oraș atât de mare, se retrage într-un schit de pe muntele de lângă Veria (1326), unde duce o viață duhovnicească intensă. După cinci ani revine la Sfântul Munte și începe să țină predici și să scrie. Are loc apoi controversa cu tânărul eretic Varlaam⁵², pentru care Sfântul Grigorie scrie mai multe tratate teologice, care vor fi încununate de *Tomul Aghioritic*, redactat împreună cu Isidor din Tesalonic⁵³. Sinodul din 11 iunie 1341, dă dreptate Sfântului Grigorie și isihăștilor, dar, ceva mai târziu, Achindin, susținător al lui Varlaam reușește să obțină întemnițarea Sfântului din 1343 până la începutul anului 1347, când un sinod, convocat de împărăteasa Ana de Savoia reconfirmă învățătura sa. Ulterior, Sfântul Grigorie Palama devine arhiepiscop al Tesalonicului.

În ceea ce privește pregătirea sa intelectuală, știm că Sfântul Grigorie a primit o educație aleasă în palatul împărațesc din Constantinopol; a urmat studii clasice de gramatică și retorică, iar profesorul său, Teodor Metochides, a arătat o stimă deosebită față de acesta. Deși atitudinea Sfântului Grigorie Palama poate

⁴⁹ ΦΙΛΟΘΕΟΥ, *Λόγος εγκωμιαστικός εις τον εν Αγίοις Πατέρα ημών Γρηγόριον, Αρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης τον Παλαμάν*, (PG, 151), 560; Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2006, p. 11.

⁵⁰ D. STĂNILOAE, *Viața și învățătura...*, p. 11.

⁵¹ Bătrânul Nicodim era vestit pentru viața practică, dar și pentru cea contemplativă. El viețuia pe lângă mănăstirea Vatoped, după ce mulți ani fusese pe muntele Auxentie, din fața Constantinopolului, pe țărmul Mării Marmara. D. STĂNILOAE, *Viața și învățătura...*, p. 13-14.

⁵² Pentru aprofundarea acestui subiect recomandăm studiul părintelui Adrian NICULCEA, „Disputa dintre Varlaam și Palama și consecințele ei asupra Ortodoxiei moderne”, în: Pr. conf. dr. Picu COLEANU, Pr. asist. dr. Nicolae Răzvan STAN (eds.), *Teologie și viață isihastă în opera Sf. Grigorie Palama*, Craiova, Ed. Mitropoliei Olteniei, 2010, pp. 293-326.

⁵³ C. COMAN, I. VLĂDUCĂ, *Din învățătura...*, p. 23.

fi catalogată drept una anti-intelectualistă⁵⁴, există totuși indicii care ne ajută să privim nuanțat această opinie. Sfântul Părinte consideră că înțelepciunea din științele profane este precum lumina unei candelă față de înțelepciunea dumnezeiască din Scripturi comparată cu lumina soarelui⁵⁵. Mișcarea isihastă a sancționat în primul rând atitudinea față de „știința cea din afară” și nu demersul științific onest și conștient de cadrul său limitat⁵⁶. Mai concret, în ceea ce privește domeniul nostru de cercetare, Sf. Grigorie Palama postulează, în omiliile sale, opinia că nu filozofia sau accentele umaniste sunt constitutive și importante în activitatea omiletică. Predicatorul trebuie să atingă sufletele ascultătorilor și să-ri ridice la cele mai înalte înțelesuri ale viețuirii creștine⁵⁷.

„Sfântul Grigorie Palama adresează și lumii creștine un mesaj: cum anume trebuie făcută teologie și care e răspunderea ei față de criza secularismului de azi. Teologia adevărată nu pornește de jos, spre a le cuceri pe cele de sus, ci pornește de sus, spre a le transfigura pe cele de jos, tot așa cum omul nu se îndumnezeiește mai înainte ca Dumnezeu să Se fi înomenit, covârșind dreptatea prin iubire.”⁵⁸

Opera sa omiletică însumează 63 de omilii, adevărate tratate, care au avut inițial o formă mai scurtă, fiind destinate expunerii orale și dezvoltate ulterior⁵⁹. Mare parte din cuvântările ținute de ierarhul Tesalonicului, au fost rostite pe parcursul a 25 de ani, în general fiind vorba de exegeze ale Evangheliilor zilei. Trebuie menționat faptul că uneori vorbea și la sfârșitul Utreniei ori înainte de începerea Sfintei Liturghii⁶⁰, explicând fragmentul evanghelic citit la slujba de

⁵⁴ Polemica dintre el și Varlaam s-a constituit pentru început pe trei paliere: valoarea științei pentru mântuire, contestată de Palama, valoarea rugăciunii în general și caracterul luminii văzute de Sfinții Apostoli pe muntele Taborului.

⁵⁵ D. STĂNILAOE, *Viața și învățătura...*, p. 36.

⁵⁶ Pr. dr. Roger CORESCIUC, *Omiliile Sfântului Grigorie Palama. Analiză omiletică*, teză de doctorat susținută public în data de 21 februarie 2012 în cadrul Școlii Doctorale a Facultății de Teologie Justinian Patriarhul din București, Universitatea București, prof. îndrumător Pr. prof. dr. Vasile Gordon, p. 5.

⁵⁷ R. CORESCIUC, *Omiliile...*, p. 208.

⁵⁸ Pr. Constantin GALERIU, „Sfântul Grigorie Palama și Tradiția răsăriteană”, cuvânt introductiv la Sf. GRIGORIE PALAMA, *Omilii*, vol. I, trad. din limba greacă de Constantin Daniel și Parascheva Grigoriu, revazută de Laura Pătrașcu și stilizată de Răzvan Codrescu, București, Ed. Anastasia, 2004, pp. XXXII-XXXIII.

⁵⁹ Pr. lect. dr. Jan NICOLAE, „«...Pâinea aceasta este ca o catapeteasmă...». Omilia Sfântului Grigorie Palama despre euharistie și cuminecare în contextul operei sale omiletice”, în: P. OCOLEANU, N.R. STAN (eds.), *Teologie și viață isihastă în opera Sf. Grigorie Palama*, pp. 226-227. A se vedea și John MEYENDORF, *Sfântul Grigorie Palama și mistica ortodoxă*, trad. Angela Pagu, București, Ed. Humanitas, 2007.

⁶⁰ Pr. Constantin COMAN, „Sfânta Scriptură în opera Sfântului Grigorie Palama”, *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian”*, II (2002), Ed. Universității din București, p. 581.

dimineată, sau „arvunind omiletic”⁶¹ pericopa ce urma să se citească la Sfânta Liturghie. Opera sa omiletică poartă amprenta unei spiritualități isihaste, alăturate bogăției de idei dogmatice. Ele îndeamnă cititorul la cunoașterea lui Dumnezeu prin împărtășirea de El. Fie că vorbim de omilii exegetice ori tematice, fie de panegirice sau pareneze, predicile Sfântului Grigorie Palama mărturisesc faptul că sunt cuvântări închegate, cu un subiect precis, pregătite temeinic și orientate către un scop anume. Este probabil ca toți anii de controversă și de precizări teologice să-l fi determinat pe Sfântul Grigorie să diminueze accentul pus pe aspectele teoretice și astfel să vorbească despre aspecte duhovnicești esențiale, precum lupta cu păcatul și patimile, atitudinea eclezială, interpretarea Scripturii⁶². De remarcat este faptul că nu recurge la Sfinții Părinți, la ceea ce numim astăzi literatura patristică. Sfânta Scriptură constituie singura lui documentare, evidențiindu-se trimiterile frecvente în egală măsură atât la Vechiul Testament cât și la Noul Testament. Ierarhul Tesalonicului consideră că Sfânta Scriptură trebuie să fie sufletul activității predicatorului și nu un obiect care poate fi studiat cu metodele științei profane.

Eforturile omiletice ale Sfântului Grigorie Palama își ating țelul pentru că izvorăsc din adâncul înțelepciunii dumnezeiești. Astfel, el este un model pentru toți slujitorii Amvonului creștin care vor înțelege că o predică este cu atât mai autentică, „cu cât predicatorul își dă seama că, dincolo de mijlocul formal de folosire și tâlcuire a Scripturii în predică, rugăciunea dezvăluie profunzimi din ce în ce mai bogate ale sensurilor”⁶³. Urmând Mântuitorului Hristos, Sfântul Grigorie Palama a ales să fie „lumina lumii”, iar predica sa are rolul de a imprima credincioșilor „gustul sfințeniei”, care nu ar putea fi perceput fără prezența unei vieți autentic creștină, plină de sfințenie, a predicatorului.

În concluzie, considerăm că profilul intelectual și mai ales cel duhovnicesc al Sfântului ierarh Grigorie Palama constituie un model vrednic de urmat de slujitorii Omileticii contemporane. Echilibrul pe care l-a avut în vedere în ceea ce privește latura intelectual-profană și viața duhovnicească se dovedește a fi un element-cheie demn de a fi luat în vedere în calea către atingerea scopului predicii: însușirea credinței, mișcarea inimii, înduplecarea voinței.

⁶¹ J. NICOLAE, „...Pâinea aceasta...”, p. 227.

⁶² R. CORESCIUC, *Omiliile...*, pp. 11-12.

⁶³ R. CORESCIUC, *Omiliile...*, pp. 138-139.

2010 — ANUL OMAGIAL
AL CREZULUI ORTODOX
ȘI AL AUTOCEFALIEI
ROMÂNEȘTI

Scrisoarea Patriarhului Constantinopolului, IOACHIM al IV-lea, către Mitropolitul Primat al României, CALINIC MICLESCU*

No. Prot. 1759

Înaltpreasfințite și preaonorate Mitropolit al Ungrovlahiei și Exarh al întregii României, preaiubite și multdorite frate în Hristos Dumnezeu și împreună slujitor al Smereniei Noastre, Domn CALINIC, onorat și înaltpreasfințit prieten al Nostriu, Vă îmbrățișăm cu sărutare sfântă.

Excelența Sa, Ministrul Cultelor și al Instrucțiunii Publice al României, Domnul DIMITRIE STURZA, ne-a remis de curând, la 20 ale lunii aprilie, anul curent, scrisoarea frățescă a multdoritei și onoratei Voastre Înaltpreasfinții, prin care, în numele sfintei adunări a arhierilor din România, cu aprobarea Maiestății Sale, Regele României, și a Guvernului său Regal, cereți ca Marea Noastră Biserică a lui Hristos să dăruiască binecuvântarea sa Preasfintei Biserici a Regatului României și Guvernului său Regal și să o recunoască drept autocefală și soră împreună ortodoxă și de aceeași credință întru toate, și să comunice ceea ce s-a realizat și celorlalte trei Tronuri patriarhale răsăritene și tuturor celorlalte Biserici Ortodoxe autocefale.

Luând la cunoștință această solicitare a preacinstitei și a preaonoratei Voastre Înaltpreasfinții, împreună cu Sfântul Sinod al preasfințiților mitropoliți dimprejurul Nostriu, iubiți frați ai Noștri în Duhul Sfânt și împreună slujitori, și, după ce am dezbătut-o împreună, am găsit-o legitimă, dreaptă și în armonie cu legile bisericești. Din acest motiv, acceptând-o cu frățescă dragoste, am trecut la alcătuirea și semnarea acestui îndreptățit și sfânt tomos patriarhal și sinodal, prin care, cu bucurie sufletească, binecuvântăm Preasfânta Biserică a României,

* Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar 78/1885*, f. 21-22; *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 5, pp. 341-344 (original grecesc); Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, *Acte privitoare la autocefalia Bisericii Ortodoxe Române*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1885, pp. 13-14 (original grecesc); extras din: *Autocefalia: libertate și demnitate*, București, Ed. Basilica, 2010, pp. 581-583.

recunoscând-o autocefală și autoadministrată în toate, și proclamăm pe Sfântul ei Sinod iubit frate în Hristos. Iar acest sfânt Tomos îl trimitem Preacinstitei Voastre Înaltpreasfinții, înștiințându-Vă că am comunicat această mare bucurie, care a avut loc, și celorlalte Biserici Ortodoxe autocefale, potrivit celor stabilite încă de la început.

Cu acest prilej, felicităm în duh de dragoste frățească și prietenească pe iubita și preonorata Voastră Înaltpreasfinție și pe sfânta adunare a sfinților arhieriei dimprejurul Vostru, și ne rugăm Începătorului și Întemeietorului Bisericii Noastre ca să ocrotească cu brațul Său cel Preaînalt pe preasfânta și iubita Noastră soră întru Hristos, Biserica din de Dumnezeu păzitul Regat al României, care ține cu statornicie dumnezeieștile dogme, sfințele canoane și tradiții ale credinței noastre celei neprihănite, strălucind în fapte bune și propășind în credință sub neadormita cârmuire duhovnicească și de Dumnezeu iubitoare a Sfântului ei Sinod, prezidat de onorata Voastră Înaltpreasfinție, ai cărei ani să fie nenumărați, cu sănătate și desăvârșită mântuire.

1885, aprilie 25

Al preacinstitei și onoratei Voastre Înaltpreasfinții, iubit frate
în Hristos și întru totul binevoitor,

† **IOACHIM AL CONSTANTINOPOLULUI**

Tomosul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*

† În numele Tatălui
și al Fiului
și al Sfântului Duh

„Nimeni nu poate pune o altă temelie”, grăiește marele Apostol al neamurilor, „decât cea așezată, care este Iisus Hristos”^{1,2} Astfel, Biserica lui Hristos Cea Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolică, fiind întemeiată pentru totdeauna pe această unică și singură, neclintită și trainică temelie, păstrează neîntrerupt unitatea credinței întru legătura păcii³. Prin urmare, această unitate, rămânând nemicșorată și nestrămutată în toți vecii, este îngăduit, prin cercetare bisericească, să fie schimbate lucrurile care privesc administrația Bisericilor și ordinea demnității, potrivit normelor hotărâte mai înainte.

Din acest motiv, și Preasfânta și Marea Biserică a lui Hristos, binecuvântând cu multă bunăvoință și în duh de pace și dragoste schimbările pe care le-a considerat ca necesare pentru organizarea spirituală a Bisericilor locale, hotărăște acestea pentru o mai bună zidire a obștii credincioșilor.

Deci, de vreme ce Înaltpreasfințitul și Preacinstitul Mitropolit al Ungrovlahiei, Domn CALINIC, în numele Sfintei Adunări a sfinților arhieriei din România, și cu încuviințarea Maiestății sale, Regele României și a Guvernului său Regal, a cerut de la Biserica Noastră, cu îndreptățite și legitime cuvinte, prin mijlocirea scrisorii trimise și recomandate de Excelența sa, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice a României, Domnul DIMITRIE STURZA, binecuvântarea și recunoașterea Bisericii din Regatul României ca autocefală,

* Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar 78/1885*, f. 22*-24; *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 5, pp. 344-345 (original grecesc); Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, *Acte privitoare la autocefalia Bisericii Ortodoxe Române*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1885, pp. 17-19 (original grecesc); extras din: *Autocefalia: libertate și demnitate*, București, Ed. Basilica, 2010, pp. 583-587.

¹ 1 Corinteni 3, 11.

² Efeseni 4, 3.

Smerenia Noastră a acceptat această cerere și solicitare ca fiind dreaptă și în acord cu legile bisericești.

Prin urmare, după ce am deliberat împreună cu Sfântul Sinod și cu iubiții noștri frați întru Duhul Sfânt și împreună slujitori, hotărâm ca Biserica Ortodoxă din România să fie numită și să fie recunoscută de către toți independentă și autocefală, fiind administrată de propriul Sfânt Sinod, având ca întâistător, pe actualul înaltpreasfințit și preanonat Mitropolit al Ungrovlahiei și exarh al întregii României, nerecunoscând în propria sa administrație internă nicio altă autoritate bisericească decât pe Capul Bisericii Ortodoxe celei Una, Sfinte, Sobornicești și Apostolice, pe Dumnezeu-Omul Răscumpărătorul, Care este singura temelie, piatra din capul unghiului, Cel dintâi, Preainaltul, Veșnicul Arhiepiscop și Arhipăstor.

Așadar, Biserica Ortodoxă a Regatului României, fiind întemeiată pe piatra cea din capul unghiului a credinței noastre și pe învățătura cea neamestecată, nealterată și lipsită de inovații, pe care ne-au transmis-o Părinții, o intitulăm, prin acest sfânt tomos patriarhal, autocefală și autoadministrată întru toate, și proclamăm pe Sfântul ei Sinod frate iubit întru Hristos, bucurându-se de toate privilegiile și de toate drepturile chiriarhale care însoțesc autocefalia unei Biserici, astfel încât, în toate cele ce privesc buna rânduială, ordinea și toate ale iconomieii bisericești, să se administreze și să se rânduiască de sine, neîmpiedicat, în toată libertatea și potrivit tradiției neîncetate și neîntrerupte a Bisericii Sobornicești și Ortodoxe și, în acest mod, să fie recunoscut și numit de către celelalte Biserici Ortodoxe ale lumii cu numele de „Sfântul Sinod al Bisericii României”.

Dar, pentru ca unitatea spirituală să rămână nedesfăcută, iar comuniunea Sfințelor lui Dumnezeu Biserici nemișorată, fiindcă am fost învățați să păstrăm unitatea Duhului întru legătura pacii, Sfântul Sinod al Bisericii României este dator a pomeni în sfințele diptice, conform celor lăsate de către Sfinții și de Dumnezeu purtătorii Părinți, pe Preasfântul Patriarh Ecumenic și pe ceilalți Preasfinți Patriarhi și pe toate Sfințele lui Dumnezeu Biserici Ortodoxe și să se pună de acord, în mod nemijlocit, cu Preasfântul Patriarh Ecumenic și cu ceilalți Preasfinți Patriarhi și cu toate Sfințele lui Dumnezeu Biserici Ortodoxe, în toate problemele importante, canonice și dogmatice, care necesită o cercetare mai generală și mai comună, conform sfântului obicei al Părinților, păstrat de la început.

De asemenea, este îndreptățită a cere și a primi de la Marea Noastră Biserică a lui Hristos, toate câte și celelalte Biserici autocefale sunt îndreptățite a le cere și a le primi de la aceasta. Iar Întâistătorul Sfântului Sinod al Bisericii

României, la întronizare, este dator să trimită scrisorile sinodale necesare către Preasfântul Patriarh Ecumenic, către ceilalți Preasfinți Patriarhi și către toate Bisericile Ortodoxe autocefale. La fel și acesta este îndreptățit să primească aceleași scrisori de la acelea.

Așadar, Marea Noastră Biserică a lui Hristos binecuvântează din adâncul sufletului pe iubita sa soră în Hristos, Biserica autocefală a României și invocă din belșug asupra evlaviosului popor cel din de Dumnezeu păzitul Regat al României, darurile și harurile dumnezeiești din nesecatele tezauri ale Părintelui ceresc, rugându-se pentru ei și pentru copiii lor, din neam în neam, pentru tot binele și pentru desăvârșita lor mântuire. „Iar Dumnezeuul păcii, Cel ce a ridicat din morți pe Marele Păstor al oilor, prin sângele Testamentului celui veșnic, pe Domnul nostru Iisus Hristos, să desăvârșească această Sfântă Biserică în toată fapta cea bună, spre împlinirea voinței Lui, săvârșind prin aceasta ceea ce este bineplăcut în fața Lui, prin Iisus Hristos, Căruia I se cuvine slava în vecii vecilor. Amin”.

În anul mântuirii, una mie opt sute optzeci și cinci, luna aprilie, Indictionul 13.

† IOACHIM,

din mila lui Dumnezeu,

*Arhiepiscop al Constantinopolului, Noua Romă, și
Patriarh Ecumenic, hotărâsc în Hristos Dumnezeu.*

† NICODIM AL CIZICULUI

† CALINIC AL CALCEDONULUI

† NEOFIT AL ADRIANOPOLULUI

† SOFRONIE AL AMASIEI

† PROCOPIE AL MELENICULUI

† NICHIFOR AL METIMNEI

† CHESARIE AL MOGLENEI

† ANTIM AL DEBREI ȘI AL VELIZEI

† GAVRIIL AL SAMOSULUI

† IGNATIE AL LITIZEI

Scrisoarea Mitropolitului Primat al Bisericii Ortodoxe Române CALINIC MICLESCU către IOACHIM al IV-lea, Patriarh al Constantinopolului, prin care mulțumește pentru recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*

Nr. 43

1885, mai 30

Înaltpreasfințite Stăpâne,

Epistola din 25 aprilie expirat nr. 1.759, cu care Sanctitatea Voastră m-a onorat și Tomosul relativ la binecuvântarea și la recunoașterea din partea sfintei și marii Biserici Ortodoxe răsăritene, a autocefaliei sfintei Biserici Ortodoxe Române a Regatului României, au fost primite cu cea mai mare bucurie de Smerenia Noastră și s-au comunicat Sfântului Sinod de pe lângă Noi în ședința de la 6 ale lunii curente.

Sfântul Sinod al Bisericii Autocefale a României a primit citirea acestor acte cu o adevărată bucurie sufletească, ca o netăgăduită și solemnă probă de dragoste ce acea sfântă mare Biserică ecumenică poartă pentru tot ceea ce poate asigura prosperitatea și întărirea sfintei noastre religii ortodoxe, prin prosperarea tuturor sfintelor Biserici, care la un loc constituie acea una, sfântă, sobornicească și apostolică Biserică Răsăriteană al cărei cap și stăpân suprem este Domnul nostru Iisus Hristos, Mântuitorul lumii.

Sfânta Biserică Ortodoxă a Regatului României, tare în credința nepătată și mântuitoare, moștenită de la strămoșii națiunii noastre și neclintit întemeiată pe dumnezeieștile dogme și sfintele canoane, va trage din această binecuvântare a Sanctității Voastre o nouă putere pentru a îndeplini a sa sfântă misiune, căci

* Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar 78/1885*, f. 308-308^v; *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 8, pp. 553-554; extras din: *Autocefalia: libertate și demnitate*, București, Ed. Basilica, 2010, pp. 587-588.

Biserica din România a fost piatra din capul unghiului totdeauna nedeslipită de destinele țării.

Aducând cele de mai sus la cunoștința Sanctității Voastre, Smerenia Noastră se simte într-adevăr fericită că a putut vedea îndeplinindu-se sub păstoria sa un act de așa mare importanță pentru Biserica Ortodoxă Română.

Prin autocefalia Bisericii s-a întemeiat pe bazele cele mai solide și relațiile cu Preasfântul, preavenerabilul și întâiul Tron patriarhicesc al Bisericii Răsăritului, s-au stabilit pe o înțelegere frățească izvorând din singurul, adevăratul, limpedele și nesecatul Izvor la care ne adăpăm și ne vom adăpa din sfintele perceptive ale Mântuitorului lumii, depuse în Sfintele Evanghelii.

Despre notificarea autocefaliei Bisericii Regatului României către celelalte Biserici surori se va grăbi a face formalitățile cerute în asemenea împrejurări.

Din parte-mi, exprimând Sanctității Voastre călduroasele mele mulțumiri pentru dragostea creștinească și frățească arătată cu această ocaziune, Vă rog să binevoiți a primi smeritele mele închinăciuni și am onoarea de a rămânea al Înalț Sanctității Voastre frate mai mic în Domnul nostru Iisus Hristos și împreună slujitor.

† CALINIC,

Arhiepiscop, mitropolit și primat al României, președinte al Sfântului Sinod

Enciclica Patriarhiei Ecumenice către Patriarhiile Ierusalimului, Alexandriei, Arhiepiscopia Ciprului, către Bisericile Rusiei, Greciei și Serbiei și către Arhiepiscopia Carlovițului, prin care anunță recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*

Fiindcă S.S. Mitropolitul Ungrovlahiei, fratele nostru cel iubit în Hristos și împreună slujitor, Domn CALINIC, prin epistola sa din 20 aprilie, anul curent, ce ne-a fost trimisă prin Excelența Sa, Ministrul Culturii și Instrucțiunii Publice al României, D. DEMETRU STURZA, a cerut în numele Sfintei Adunări a sfinților arhieriei din România și cu consimțământul Maiestății Sale, Regele României, și al regescului său Guvern, de la Marea noastră Biserică a lui Hristos, pe de o parte să acorde binecuvântarea ei Preasfintei Biserici a Regatului României, iar pe de altă parte să o recunoască ca autocefală și soră de aceeași credință și dogmă în toate, și să se anunțe acest fapt celebru atât Patriarhiilor din Răsărit, precum și tuturor Bisericilor Ortodoxe Răsăritene, de aceea Smerenia Noastră, împreună cu Sfântul nostru Sinod, compus din S.S. Mitropoliți, frații noștri iubiți în Sfântul Duh și împreună slujitori ai preasfântului, apostolicului și ecumenicului tron al nostru patriarhal, primind cu dragoste frățească această cerere, ca una care este justificată, dreaptă și conformă cu legile bisericești, am hotărât să recunoaștem pe Preasfânta Biserică a României autocefală și autoadministrată în toate și la toate, iar pe Sfântul ei Sinod să-l proclamăm iubit frate în Hristos. În acest sens, eliberând un sfânt Tomos patriarhal și sinodal, care să-i anunțe pe toți despre aceasta, am întărit și consolidat pentru totdeauna acest act bisericesc pentru păstrarea perpetuă și nestrămutată a unității dogmatice și a celorlalte relații și puncte de unitate între această Biserică, Marea noastră Biserică a lui Hristos, și celelalte Biserici autocefale Ortodoxe.

* Extras din: *Autocefalia: libertate și demnitate*, București, Ed. Basilica, 2010, pp. 588-589.

Prin prezenta noastră epistolă patriarhală și sinodală, comunicând preascumpei [...] acest act bisericesc, săvârșit prin harul lui Dumnezeu și spre a lua cunoștință de amănunte, înaintăm, aici anexat, o copie după sfântul Tomos patriarhal și sinodal, cerem frățeste de la [...] și de la turma Voastră ortodoxă să recunoașteți pe Preasfânta Biserică a României ca autocefală și autoadministrată în toate, și totodată să înălțați și Iubirea voastră calde rugăciuni către Preabunul Dumnezeu, care împlinește și săvârșește toate, pentru ca această Preasfântă Biserică autocefală să rămână totdeauna neclintită în sfânta noastră credință ortodoxă și în veneratele noastre tradiții strămoșești spre a prospera duhovnicește și spre a produce roade demne de sfânta ei menire și pentru ca noi să avem o bună răspundere înaintea veșnicului Cap și Întemeietor al Bisericii, a Stăpânului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, a Cărui slavă în veci este, amin.

1885, aprilie 25.

Al preascumpului și venerabilului frate-iubit în Hristos,

† **IOACHIM AL CONSTANTINOPOLULUI,**

† **NICODIM AL CIZICULUI**

† **CALINIC AL CALCEDONULUI**

† **NEOFIT AL ADRIANOPOLULUI**

† **SOFRONIE AL AMASIEI**

† **PROCOPIE AL MELENICULUI**

† **NICHIFOR AL ARITIMNEI**

† **CHESARIE AL MOGLENEI**

† **ANTIM AL DEBREI ȘI AL VELIZEI**

† **GAVRIIL AL SAMOSULUI**

† **IGNATIE AL LITIZEI**

Începuturile îndepărtate ale autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române: Tomisul - Arhiepiscopie autocefală*

Prof. dr. Emilian POPESCU
Membru de onoare al Academiei Române

Aniversarea a 125 de ani de la obținerea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de la Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului (25 aprilie 1885) este un bun prilej de a scruta, din perspectiva timpului nostru, nu numai condițiile istorice ale aceluia moment atât de important în viața Bisericii noastre și a poporului român, ci și de a vedea dacă evenimentul sărbătorit acum nu are premise în trecutul îndepărtat. Într-adevăr, în unele documente bizantine, cunoscute sub numele de *Notitiae episcopatum* (Τάξεις, Τακτικά, Ἐκθέσεις, Κλήσεις) cel mai vechi centru episcopal de pe teritoriul țării noastre, Tomisul, apare cu rangul de *arhiepiscopie autocefală*. Această titulatură, atribuită Tomisului cu multe secole în urmă, ne îndreptățește să considerăm că Biserica Ortodoxă Română își are originile autocefaliei nu în ultimul pătrar al secolului al XIX-lea, ci cu mult mai devreme.

În cele ce urmează voi încerca să precizez momentul când a obținut Tomisul acest rang, cât timp l-a deținut și ce se înțelegea la vremea respectivă prin acest titlu. Din capul locului aș vrea să relev că atingerea acestor țeluri nu este deloc ușoară, deoarece documentele în care se află știrile respective sunt destul de lapidare și greu de datat.

Notitiae episcopatum erau înregistrările oficiale ale scaunelor episcopale din imperiu și aveau scopul practic de a ține o evidență a lor; în plus, și mai ales, ele fixau rangul, pentru fiecare prelat în parte, necesar a se cunoaște la sinoade, la mesele împărătești sau în alte ocazii de protocol. Pentru alcătuirea unei *notitia*

* Extras din: *Autocefalia: libertate și demnitate*, București, Ed. Basilica, 2010, pp. 85-100.

avea loc o reglementare pe bază de lege, dată de împărat și patriarh, cum ne-o dovedește introducerea la o τράχις redactată în vremea împăratului Leon al VI-lea Filosoful (886-912) și a patriarhului Nicolae I (cca 901-902)². Cu toate acestea, *notitiae*-le oficiale nu ni se păstrează decât rareori în forma lor originală, cu indicații precise asupra datei și autorului lor. Cele mai multe ajunse până la noi nu sunt decât copii și prelucrări ulterioare, fără dată și fără autor. Elementele de cronologie pot fi deduse doar din analiza atentă a conținutului lor, din modul cum prezintă ordinea ierarhică și jurisdicțională a unor regiuni, din comparația cu actele sinoadelor, unde scaunele episcopale sunt prezentate într-o anumită ordine geografică și ierarhică, în listele de prezență sau de semnături. La toate acestea se adaugă, ca un element foarte important pentru stabilirea cronologiei, istoria proprie a fiecărui episcopat sau grup restrâns de episcopate dintr-o anumită regiune. O *notitia* completă ni se prezintă, de regulă, ca o înșiruire de nume a scaunelor episcopale, începând cu rangul cel mai înalt și terminând cu cel mai mic. Ea este împărțită în patru părți: cea dintâi cuprinde patriarhatele în ordinea următoare: Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim; a II-a, mitropoliile; a III-a, arhiepiscopiile autocefale; a IV-a, mitropoliile cu episcopiile sufragane.

Tomisul ne apare în patru asemenea *notitiae* la rubrica *arhiepiscopiilor autocefale*, ca făcând parte din *Eparhia Scythia* (ἐπαρχία Σκυθία). El ocupă și un loc de frunte printre arhiepiscopiile autocefale, fiind înscris al doilea, după Odessos (Varna)³.

Datările atribuite de învățați acestor patru *notitiae* nu sunt destul de sigure, ele înscriindu-se într-o perioadă destul de îndelungată și anume între secolele VI-IX.

În literatura istorică românească problema definirii noțiunii de arhiepiscopie autocefală pentru orașul Tomis, și a timpului cât s-a aflat în această stare, n-a făcut obiectul unei cercetări amănunțite. Vasile Pârvan, care s-a ocupat destul de mult cu istoria creștinismului daco-roman și a consacrat un studiu special episcopatului de Tomis nu spune nimic în acest sens⁴. La fel procedează și

² G. PARTHEY, *Hieroclis Synecdemus et Notitiae Graecae episcopatum*, Berolini, 1866, pp. 31 ș.u.; Heinrich GELZER, „Zur Zeitbestimmung der griechischen Notitiae episcopatum”, *Jahrbuch für protestantische Theologie*, XII (1866), pp. 337-338; G. PARTHEY, „Ungedruckte unde ungenugend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum. Ein Beitrag zur byzantinischen Kirchen und Verwaltungsgeschichte”, în: *Abhandl. d. I. Cl. d. k. Akad. d. Wiss.* XXI. Bd., III. Abt., München, 1901, pp. 544, 549-550; Jean DARROUZÈS, *Notitiae episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae*, texte critique, introduction et notes, Paris, 1981, p. 170.

³ Vezi mai departe nota 21.

⁴ V. PÂRVAN, „Nouve considerazioni sul vescovato della Scizia Minore”, *Rendiconti della Pontificia Accademia di Archeologia*, II (1924), pp. 117-135.

Raymund Netzhammer⁵, Radu Vulpe⁶, Ion Barnea⁷, Ștefan Ștefănescu⁸, Adrian Rădulescu și Ion Bitoleanu⁹, pentru a ne referi numai la istoricii care s-au ocupat în chip special de Dobrogea.

Teologii și istoricii bisericești români n-au dedicat nici ei acestei probleme o cercetare aprofundată. Cei care au scris despre autocefalia Bisericii Ortodoxe Române s-au limitat aproape exclusiv la evenimentele din a doua jumătate a secolului al XIX-lea sau au făcut doar vagi referiri la trecut¹⁰. Nu există nici un studiu care să fi aprofundat izvoarele și să fi încercat interpretarea lor. O oarecare excepție o reprezintă Liviu Stan care, în trei studii privitoare la *Autocefalie*¹¹ se referă într-o notă¹² și la titlul de arhiepiscop autocefal al Tomisului, dar interpretările sale nu se bazează pe o analiză atentă a izvoarelor și nici tezele sale nu sunt destul de clar exprimate și conforme cu documentele, pe care le citează. De pildă, Liviu Stan crede că poate susține pe baza cunoscutelor știri din *Historia ecclesiastica*, VI, 21, 25 a lui Sozomen și din Legea lui Zenon din anul 480 (*Codex Just.* I, 3, 34 [36]) că scaunul de la Tomis ar fi fost „în veacurile IV-V mitropolie autocefală”, dar „un scaun mitropolitan aparte, fără sufragani, care încă din anul 431 apare cu titlul și cu drepturile unui arhiepiscop autocefal”. „Arhiepiscopia autocefală a Tomisului, continuă același autor, se deosebea de

⁵ În numeroasele sale lucrări despre creștinismul vechi din Dobrogea, dar mai ales în *Die christlichen Altertümer der Dobrudscha*, Bukarest, 1918.

⁶ Radu VULPE, *Histoire ancienne de la Dobroudja*, Bucarest, 1938.

⁷ Ion BARNEA, „Romani la Dunărea de Jos. Perioada Dominatului (sec. IV-VII)”, în: Radu VULPE, Ion BARNEA, *Din istoria Dobrogei*, vol. II, București, 1968, pp. 456 ș.u.; Ion BARNEA, Ștefan ȘTEFĂNESCU, *Din istoria Dobrogei*, vol. III, București 1971, pp. 31 ș.u.; Ion BARNEA, *Les monuments paléochrétiens de Roumanie*, Città del Vaticano, Roma, 1977.

⁸ Șt. ȘTEFĂNESCU, *Din Istoria Dobrogei...*, pp. 339 ș.u.

⁹ Adrian RĂDULESCU, Ion BITOLEANU, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea*, București, 1978.

¹⁰ Constantin PĂRVU, „Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române”, *Studii Teologice*, VI (1954), 9-10, pp. 511-529; la p. 514 Constantin Părvu spune: „Autocefali erau episcopii care aveau superior imediat un patriarh. Primele urme ale acestei instituții par a se ridica înainte de Sinodul de la Chalcedon. Într-o asemenea situație se afla într-adevăr, pe la anul 431, episcopul de Tomis și Scitia”. Aici autorul la care ne referim trimite pentru întărirea spuselor sale la SOZOMEN, *Hist. eccl.*, VI, 21, dar în pasajul respectiv nu se vorbește deloc de acest lucru. De altfel, Sozomen nu arată nicăieri că Tomis ar fi fost arhiepiscopie autocefală. Pr. Niculae ȘERBĂNESCU, „Optzeci de ani de la dobândirea autocefalității Bisericii Ortodoxe Române”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXIII (1965), 3-4, pp. 247-273; Pr. Constantin GALERIU, „Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, retrospectivă istorică și aniversarea a 90 de ani de la proclamarea oficială”, *Glasul Bisericii*, XXXIV (1975), 11-12, pp. 1138-1159.

¹¹ Liviu STAN, „Despre autocefalie”, *Ortodoxia*, VIII (1950), 3, pp. 369-390; Liviu STAN, „Obârșia autocefalității și autonomiei. Teze noi”, *Mitropolia Olteniei*, XIII (1961), 1-4, pp. 80-113; vezi și Liviu STAN, „Autocefalia și autonomia în Ortodoxie. Prolog”, *Mitropolia Olteniei*, XIII (1961), 5-7, pp. 278-316.

¹² L. STAN, „Obârșia autocefalității...”, pp. 88-89, n. 33.

celelalte arhiepiscopii autocefale prin faptul că se afla în fruntea unei provincii mitropolitane, pe când ceilalți nu conduceau decât o eparhie propriu-zisă”. În sfârșit, mai reiese din afirmațiile lui Liviu Stan că Tomisul s-ar fi aflat printre acele mitropolii care „sub acest nume sau sub numele de arhiepiscopie și-au păstrat autocefalia”, pe care au avut-o înainte de secolele V-VI, când cele mai multe o pierd intrând în cadrul exarhiilor și patriarhiilor¹³.

Cea mai recentă luare de poziție față de problema în discuție reprezintă aceea a Pr. prof. Mircea Păcurariu, care într-un scurt pasaj din *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*¹⁴, socotește Tomisul arhiepiscopie autocefală în perioada migrației popoarelor, adică începând cu anul 602, când avarii și slavii sfărâmă *limes*-ul dunărean și pătrund în Imperiul bizantin și o dată cu aceasta desființează unele scaune episcopale. Tomisul împreună cu unele episcopii ale Scythiei Minor ar fi supraviețuit, dar își va fi mutat sediul în alt loc, poate în nordul Dobrogei, unde descoperiri arheologice ar indica o continuare a vieții creștine.

Din cele de mai sus reiese că în literatura bisericească românească n-a existat o preocupare specială pentru lămurirea titulaturii de arhiepiscopie autocefală deținută de cetatea Tomis și nici pentru fixarea timpului cât a durat aceasta. Din abordările tangențiale, care s-au făcut, se desprind două direcții: potrivit uneia, titlul de arhiepiscop autocefal l-au purtat episcopii de Tomis în secolele IV-V, care erau un fel de mitropoliți dependenți direct de patriarhul de Constantinopol, dar fără episcopi sufragani; potrivit celeilalte, arhiepiscopia Tomisului a existat în secolele VII-IX undeva în nordul Dobrogei, alături de alte episcopate ale provinciei Scythia.

În literatura istorică străină Tomisul, în calitatea sa de arhiepiscopie autocefală, a fost mai frecvent cercetat. Prilejul l-a oferit editarea și uneori comentarea Listelor episcopale (*Notitiae episcopatum*), în care cetatea Tomis este menționată cu titlu de arhiepiscopie autocefală. Cel dintâi, care s-a ocupat de această problemă, a fost bizantinologul german Heinrich Gelzer (de la Jena), care la sfârșitul secolului al XIX-lea a editat și comentat științific mai multe *Notitiae episcopatum*, între care și aceea atribuită lui *Epiphanius*, arhiepiscopul Salaminei din Cipru¹⁵, unde se află prima menționare a Tomisului ca arhiepiscopie autocefală. După el, și uneori concomitent cu el, locul Tomisului în scara ierarhică

¹³ Anul 431 admis de Părvu și L. Stan ca moment al atingerii de către Tomis a rangului de arhiepiscopie autocefală a fost stabilit de H. GELZER, „Zur Zeitbestimmung der griechischen...”, p. 341 și de ERNST GERLAND, *Die Genesis der Notitiae episcopatum. Einleitung*, în: coll. „Corpus Notitiaerum episcopatum Ecclesiae Orientalis Graecae”, I Band, Socii Assumptionistae Chalcedonenses, Kadiköy-Istanbul, 1931, p. 9.

¹⁴ Pr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I, București, 1980, p. 140.

¹⁵ H. GELZER, „Ungedruckte...”, pp. 531-549; v. mai departe n. 21.

a Patriarhatului de Constantinopol a fost cercetat de Carl de Boor¹⁶; în sfârșit, tot pe pământ german, aceeași problemă a fost abordată și de Ernst Gerland¹⁷ în primele decenii ale secolului nostru.

În Franța secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului al XX-lea n-a existat nici o preocupare specială pentru *Notitiae episcopatum*, și deci nici pentru problema care ne preocupă aici. Totuși, după încetarea din viață a învățaților germani amintiți, Institutul de Studii Bizantine din Paris a devenit posesorul materialelor lăsate de aceștia (e vorba mai ales de Gelzer și Gerland) și a inițiat editarea aceluia *Corpus notitiarum episcopatum*, din care, în treacăt fie zis, au apărut doar puține volume¹⁸.

De curând însă, o contribuție franceză de seamă la cunoașterea listelor episcopale și indirect la istoria religioasă a Tomisului o reprezintă editarea volumului *Notitiae episcopatum ecclesiae Constantinopolitanae. Texte critique, introduction et notes*, Paris, 1981, de către învățatul Jean Darrouzès, de la Institutul de studii Bizantine din Paris. În această impozantă lucrare autorul include și listele episcopale, care menționează Tomisul ca arhiepiscopie autocefală, însoțindu-le de unele scurte comentarii și note. Deși lucrarea lui Darrouzès nu rezolvă o seamă de probleme de bază ale listelor episcopale, ea trebuie totuși privită ca cea mai bună existentă azi la îndemâna cercetătorilor, mai ales în ce privește textul pe baza manuscriselor cunoscute.

O altă țară, unde s-au manifestat preocupări privitoare la istoria religioasă a Tomisului, este Grecia. Istoricul Hrisostom Papadopoulos, devenit arhiepiscop al Atenei, a scris prin anul 1935 un studiu despre *Titlul de arhiepiscop. Notiță istorică*¹⁹, în care se referă și la Tomis. Concomitent cu el a făcut același lucru fostul profesor de istoria Bisericii Universale de la Facultatea de Teologie din Atena, Gerasimos I. Konidaris, dar rezultatele lui sunt în mare măsură dependente de cercetările învățaților germani²⁰. Mai

¹⁶ CARL DE BOOR, „Nachträge zu den Notitiae Episcopatum (II)”, *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, XII (1890/1891), pp. 531-532; CARL DE BOOR, Nachträge zu den Notitiae Episcopatum (III)”, *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, XIV (1894), pp. 573-599.

¹⁷ E. GERLAND, *Die Genesis der Notitiae episcopatum...*, p. 9.

¹⁸ Vitalien LAURENT, „Le corpus notitiarum episcopatum. Ecclesiae orientalis Graecae”, *Byzantion*, 7 (1932), pp. 512-526; V. LAURENT, *Actes du VI-e Congres international d'etudes byzantines*, Paris, 1948 (apărut 1950), t. I, pp. 279-288; V. LAURENT, *LE PATRIARCAT BYZANTIN. SERIE II. Corpus notitiarum episcopatum Ecclesiae orientalis graecae*. I, II. *Les listes conciliaires, établies par Erns GERLAND complétées par V. LAURENT*, 1. *Synode de Gabadius (394)* et 2. *Concile d'Ephèse (431)*, Socii Assumptionistae Chalcedonenses, Kadiköy-Istanbul, 1936.

¹⁹ Chrysostom PAPADOPOULOS, *Ο τίτλος του ἀρχιεπισκόπου (ιστο. Σημείωμα)*, 1935, pp. 289-295 (tradus în limba română de Iorgu IVAN, „Titlul de arhiepiscop. Notiță istorică”, *Raze de lumină*, 1-2 (ianuarie-martie), 1936, pp. 31-36.

²⁰ Gerasimos I. KONIDARIS, *Αί μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ τάξις αὐτῶν*, Αθῆναι, 1934, pp. 71 ș.u.

recent, același învățat grec a abordat problema mai pe larg într-un stadiu despre titlul de arhiepiscop²¹.

*

Să cercetăm acum izvoarele în care Tomisul apare cu titlul de *αρχιεπίσκοπος αυτοκέφαλος* și să încercăm a vedea când a fost obținut și cât a fost păstrat acest rang. Am spus că singurele izvoare bizantine în care se întâlnește literatura Tomisului ca arhiepiscopie sunt *Notitiae episcopatum*.

Cea mai veche și cea mai importantă dintre ele este aceea cunoscută sub numele de *Notitia lui Eriphanus*, cu titlul complet: *Ἐπιφανίου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου ἔκθεσις προτοκλησιῶν πατριαρχῶν τε καὶ μητροπολιτῶν* (*Exprunerea arhiepiscopului Epifanie de Cipru despre rangul de întâietate a patriarhilor și mitropoliților*)²². *Notitia* începe cu menționarea celor cinci patriarhii: a Romei, a Constantinopolului, a Alexandriei, a Antiohiei și a Ierusalimului, continuă cu înscrierea a 33 de mitropolii în rubrica: *κληῖσις μητροπολιτῶν*, în ordine ierarhică, apoi cu a celor 34 arhiepiscopii autocefale în rubrica: *περὶ τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων*, după care se încheie cu arătarea în rubrica: *περὶ τῶν ἐπεχομένων* (cu privire la cele pe care le dețin) a mitropoliilor cu episcopatele lor sufragane, înșiruite în ordine ierarhică, așa cum ea a fost indicată în rubrica a II-a. Atât în rubrica mitropoliților, cât și a arhiepiscopilor autocefali se indică mai întâi, în partea stângă a paginii, provincia eclesiastică (*ἐπαρχία*), din care fiecare face parte, iar apoi în partea dreaptă, orașul lor de reședință. De pildă, în ce privește țara noastră, la rubrica arhiepiscopilor autocefali este indicată în stânga *ἐπαρχία Σκυθίας* (eparhia Scythiei), iar în dreapta orașul de reședință sub forma *ὁ Τομής*, adică se subînțelege *ὁ ἀρχιεπίσκοπος* = arhiepiscopul Tomisului. Fiecare nume de provincie poartă un număr de ordine în cadrul rubricii, care este, de fapt, rangul deținut; Scythia este menționată pe locul al II-lea, după provincia Moesia (adică Moesia Secunda), iar orașul de reședință al acesteia era Odessos (Varna).

Textul *Notitiae*-i, așa cum îl cunoaștem astăzi, se bazează pe trei manuscrise, descoperite unul la Ierusalim, altul la Constantinopol și al treilea la Leipzig. Cel mai vechi dintre acestea este cel de la Leipzig, păstrat azi la Biblioteca Universității²³. El datează din secolele X-XI și a fost inclus de împăratul

²¹ G.I. KONIDARIS, *Περὶ τὸν τίτλον τοῦ „ἀρχιεπισκόπου”*. *Μελέτη ἱστορική καὶ φιλολογική ὡς συμβολή εἰς τὴν γεν. ἐκκλ. ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος μετὰ κριτικῶν παρατήσεων εἰς ἔργα R. Sohm καὶ Χρυσ. Παπαδοπούλου*, Ἐν Ἀθήναις, 1963/1964.

²² Republicată de H. LEICHTUS, I.I. RHEISKIUS, *Constantini Porphyrogeneti imperatoris, De ceremoniis anulae byzantinae*, I. Lipsiae, 1751, pp. 457-461; I. BEKKER, *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, I, Bonn, 1829, pp. 791-800 = PG 112, 1424; G. PARTHEY, *Hieroclis Synecdemos...*, pp. 150-161; J.P. PITRA, *Juris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta*, I. Romae, pp. 201-203; GELZER, „Ungedructkte...”, pp. 531-549; *Izvori na Bălgarskata istoriia*, VI (*Fontes Graeci Historiae Bulgaricae*, III), Sofia, 1960, pp. 186-188; J. DARROUZÈS, „Traité des transferts. Edition critique et commentaire”, *Revue des études byzantines*, 42 (1984), pp. 3-9, 203-213.

²³ *Cod. Rep.* I, n. 17, fol. 260^v-262^v, manuscris din secolul al X-lea sau XI-lea, pe care am avut

Constantin al VII-lea Porfirogenetul (913-959) în lucrarea sa *De cereimoniis aulae byzantinae* (= *Despre ceremoniile de la curtea bizantină*). *Notitia* a fost atașată de împărat cărții a doua, capitolul 54, cu scopul mărturisit de a constitui un ghid pentru demnitarii palatului în fixarea raporturilor protocolare dintre funcționarii civili și ierarhi, în cazurile când aceștia s-ar afla împreună invitați la mesele împărătești. Constantin Porfirogenetul a atribuit lucrarea Sfântului Epifanie, episcop de Salamina în Cipru în secolul al IV-lea (311-403), căci el folosește următoarele cuvinte: „ἐκ τοῦ θεσπεσίου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου (συγγραφῶν)” (= „din lucrările de Dumnezeu insuflatului Epifanie, arhiepiscopul Ciprului”)²⁴.

Rheiske, editorul din Corpus-ul de la Bonn al operei amintite, a atribuit și el lucrarea Sfântului Epifanie²⁵. Mai târziu, Parthey, în ediția sa de *Notitiae episcopatum*²⁶, include și această listă episcopală, dar el n-o atribuie Sfântului Epifanie din secolul al IV-lea, ci unui alt Epiphanius, care ar fi trăit în sec. al IX-lea (pe la 870). Aceasta l-a și determinat ca în înșuruirea cronologică a *notitiae*-lor el s-o pună a VII-a. Motivarea lui Parthey pentru această cronologie este că, în afară de nume, lista lui Epiphanius are asemănări cu alte *notitiae* târzii și apoi că împăratul Constantin n-ar fi putut să se inspire, în secolul al X-lea, dintr-o lucrare din secolul al IV-lea, pe care s-o considere bună pentru timpul său²⁷.

Într-un studiu din 1886, privitor la datarea listelor episcopale, Heinrich Gelzer reia problema datării acestui document²⁸. El împărtășește opinia lui Parthey că nu poate fi vorba de Sfântul Epifanie ca autor al lucrării, dar în același timp respinge identificarea propusă de acesta cu Epiphanius din secolul al IX-lea. *Notitia*, spune Gelzer, conține elemente care sunt mult mai târzii decât secolul al IV-lea²⁹, dar ele nu depășesc secolul al VIII-lea, mai precis anul 787, data Sinodului VII Ecumenic³⁰. El identifică pe Epiphanius, autorul *Notitiae*-i, cu un altul care ar fi trăit în a doua jumătate a secolului al VII-lea și despre care este

ocazia să-l văd în anul 1967, când am efectuat o călătorie de studii în fosta Republică Democrată Germană.

²⁴ H. LEICHUS, I.I. RHEISKIUS, *Constantini Porphyrogeneti imperatoris...*, I, p. 991, 7, ed. Bonn.

²⁵ H. LEICHUS, I.I. RHEISKIUS, *Constantini Porphyrogeneti imperatoris...*, II, p. 892, ed. Bonn.

²⁶ G. PARHEY, *Hieroclis Synecdemus...*, pp. 150-161.

²⁷ G. PARHEY, *Hieroclis Synecdemus...*, p. IX: „[...] collata autem septima notitia cum ceteris, vix possumus, quin iuniori Epiphanio qui saeculo nono vixit, eam adscribamus, non enim veri simile est, Constantinum imperatorem operi suo de caerimoniis aulae Byzantinae, quod ineunte saeculo decimo conscripsit, notitiam episcopatum saeculi quarti inseruisse”.

²⁸ H. GELZER, „Zur Zeitbestimmung...”, pp. 360-362.

²⁹ De exemplu, în textul ei se menționează orașul Mokissos ca mitropolie și se știe că acest grad nu l-a dobândit decât de la Justinian; apoi *notitia* are toată seria de arhiepiscopi autocefali până la Herakleopolis și Sebastopolis, care ne duce cel mai devreme, în secolul al VII-lea; cf. GELZER, „Zur Zeitbestimmung...”, p. 361.

³⁰ H. GELZER, „Zur Zeitbestimmung...”, p. 361, dă exemple în acest sens: în *notitia* nu apar Derkon și Amorion ca scaune episcopale, ca la Sinodul VII ecumenic, iar Sylaiion este în *notitia* simplu episcopat, în timp ce la sinod este scaun autocefal.

vorba în actele Sinodului VI Ecumenic de la 680-681³¹. Totuși, Gelzer consideră identificarea ipotetică, ceea ce i se pare sigur este că opera nu poate depăși prima jumătate a secolului al VIII-lea³².

După aceste considerații cu privire la data și autorul *Notitiae*-i, învățatul german caută să definească raporturile care există între textul ei și alte *notitiae* publicate de Parthey. Concluzia lui este că *Notitia lui Epiphanius reprezintă singura listă oficială de dinainte de Leon al VI-lea Filosoful și că textul ei, așa cum ne-a fost transmis de manuscrisul de la Leipzig este curat (rein), omogen și provine din arhiva imperială*. Acest text a suferit prelucrări (*Rezensionen*) în timpuri diferite, cu care prilej s-au făcut unele adaosuri (*einige Zusätze*). Gelzer precizează două momente când au avut loc prelucrări: unul în vremea patriarhului Nichifor (806-815), cu care prilej s-a alcătuit *Notitia VIII*, de care se leagă *Notitiae V, VI, LX* (după orânduirea lui Parthey), și altul, cu două trei decenii mai târziu, când s-a redactat *Notitia I*. Toate aceste „prelucrări” trebuie privite ca variante ale acestui text original (*nur als Handschriften einer Urschrift*), sarcina editorului fiind să scoată din prelucrări interpolările și să le adauge ca anexe³³.

Datarea *Notitiae*-i lui Epiphanius la sfârșitul secolului al VII-lea și începutul celui de-al VIII-lea, propusă de Gelzer, a fost adoptată și de Carl de Boor³⁴. Cu privire la numele autorului listei, De Boor este înclinat să creadă că ar fi vorba de Sfântul Epifanie din secolul al IV-lea, mai de grabă decât de un episcop cipriot de la sfârșitul secolului al VII-lea. La această concluzie De Boor este determinat să ajungă din cauza epitetului *θεσπέσιος*, pe care Constantin

³¹ H. GELZER, „Zur Zeitbestimmung...”, p. 361: „Die Akten des VI. oecumenischen Konzils unterschreibt 680 Θεόδωρος ἑλεῶ Θεοῦ ἐπίσκοπος πόλεως Τριμιθούτων τῆς Κυπρίων νήσου καὶ τὸν τόπον ἐπέχων Ἐπιφανίου τοῦ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου. Das dieser Epiphanius ihr Verfasser sei, ist wenigstens möglich. Nicht widerspricht in ihr der kirchlichen Ordnung des VII. Jahrhunderts”.

³² H. GELZER, „Zur Zeitbestimmung...”, p. 362: „Wenn auch die Identifikation des Epiphanius mit dem kyprischen Erzbischof und demnach die Concipierung dieser Notitia bereits im VII. Jahrhundert Vermutung bleiben muß, sicher können wir sie keinesfalls über die erste Hälfte des VIII. Jahrhunderts hinabrücken”.

³³ Cf. CARL DE BOOR, „Nachträge zu den Notitiae Episcopatum (I)”, *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, XII (1890/1891), pp. 315-316; „Die Gelzer'schen Thesen sind also so zu fassen: Wir besitzen aus der Zeit vor Leo VI. eine einzige aus dem Ende des 7. oder dem Anfange des 8. Jahrhunderts stammende offizielle *Notitia*. Rein ist der Text derselben nur in fragmentarisch erhaltenen *Notitia VII* überliefert, dagegen haben wir zwei Rezensionen derselben, in denen zu verschiedener Zeit der alte Text mit einigen Zusätzen versehen ist, nämlich die aus derselben Handschrift hergeleiteten *Notitien VIII* und *V + VI + IX* aus der Zeit des Patriarchen Nicephoros (806-815) und die um 2-3 Jahrzehnte jüngere *Notitia I*. Ein künftiger Herausgeber wird also alle diese *Notitien*, unter Berücksichtigung der ober näher dargelegten Verstümmelung der Überlieferung in den einzelnen nur als Handschriften einer *Urschrift* behandeln, welche er aus dem ihnen Gemeinsamen, dasselbe zu einer *Notitia* zusammenziehend, herstellt, während er die Interpolationen der jüngeren Rezensionen anhangsweise mitteilt”.

³⁴ C. DE BOOR, „Nachträge... (I)” p. 307.

Porfirogenetul i-l atribuie, ceea ce înseamnă că împăratul se gândea la vechiul Epiphanius. Numele de Epiphanius n-ar fi fost scris pe originalul din arhiva patriarhală³⁵, din care împăratul și-ar fi luat datele, ci el ar fi fost adăugat de funcționarii însărcinați de împărat să-i culeagă informațiile, cu scopul evident de a crea în ochii lui impresia unui document de mare valoare. O dovadă pentru De Boor în sprijinul acestei ipoteze ar constitui-o faptul că *Notitiae VIII* și *IX*, care s-au inspirat din același manuscris cu cel al *Notitiae*-i lui Epiphanius, nu au în titlu numele lui Epiphanius, ceea ce însemnează că textul original, din care s-au adăpat toate, nu-l avea³⁶.

Încheierile asupra *Notitiae*-i lui Epiphanius, așa cum le-am prezentat mai sus, au fost făcute pe baza manuscrisului de la Leipzig, care însă nu redă decât fragmentar lucrarea. Aceste încheieri aveau să se modifice întrucâtva după anul 1901, când Gelzer publica³⁷ textul integral al listei, pe care-l descoperise în 1899, în Biblioteca metohului Sfântului Mormânt din Constantinopol³⁸. Cu prilejul ediției complete a *Notitiae*-i Gelzer nu face un studiu amănunțit asupra fiecărei provincii, ci se limitează la considerații cu privire la datare. El acceptă ipoteza lui Carl de Boor, după care Epiphanius, pomenit în titlu, ar fi Sfântul Epifanie din secolul al IV-lea și nu episcopul din secolul al VII-lea, cum el însuși propusese.

³⁵ C. DE BOOR, „Nachträge...(I)”, p. 307, vorbește de arhiva patriarhală, iar Gelzer, „Ungedruckte...”, p. 547, de cea imperială; v. și nota următoare.

³⁶ Vedem deci că De Boor consideră că la baza celor trei *notitiae* (a lui Epiphanius nr. VIII și IX de la Parthey) a stat un document comun, aflat în arhiva patriarhală. Gelzer crezuse într-un prim moment (v. mai sus n. 32) că filiera *Not. VIII* și *IX* trebuie stabilită din *Notitia* lui Epiphanius și nu dintr-un text comun pentru toate trei. Mai târziu el a revenit asupra acestei păreri și a susținut că la baza *Notitiae*-i lui Epiphanius a stat un text aflat în arhiva imperială, iar *Not. VIII* și *IX* au fost copiate după un manuscris din arhiva patriarhală. Toate trei se bazează pe un original comun, care a fost alcătuit în vremea lui Justinian sau după aceea printr-un act sinodal; cf. „Ungedruckte...”, p. 547: „Daraus erhellt auch, das *Nott. VIII* und *IX* keineswegs nur eine Abschrift der alten *Notitia des Epiphanius* sind, wie De Boor meint. Die Ἐκθεις des hl. Epiphanius ist, wie die anderen κλητορολογία dem kaiserlichen Archiv entnommen; dagegen *Nott. VIII* und *IX* entstammen, wie die *Notiz IX*, 1 zeigt: «ἡ τάξις τῶν μητροπολιτῶν καθὼς ἐν τῷ χαρτοφυλακείῳ ἀναγράφεται καὶ ὅσοι ἐπίσκοποι ὑπὸ μητροπολίτας» (so der *Monac. 510*, fol. 361^v) dem Patriarhalarchiv. Natürlich gehen beide Fassungen auf eine Urquelle zurück, die in justinianischer oder nach justinianischer Zeit wohl durch Synodalakt definitiv festgestellte Rangordnung der konstantinopolitanischen Prälaten”.

³⁷ H. GELZER, „Ungedruckte...”, pp. 521-549.

³⁸ În fond, deosebirea esențială între cele două manuscrise, de la Leipzig și cel de la Constantinopol, constă în numărul scaunelor episcopale dependente de metropole: numai 181 în cel de la Leipzig, față de 472, în cel de la Constantinopol. Lista mitropoliilor și a arhiepiscopiiilor autocefale, aflate în partea I a manuscrisului, este aceeași în ambele manuscrise, adică 33 și respectiv 34. De asemenea, titlul listei, ca și preambulul, în care se înșiră cele cinci patriarhate, sunt identice. În lucrarea *Fontes Graeci Historiae Bulgaricae*, vol. VI, pp. 184-189, unde se reproduce textul *Notitiae*-i lui Epiphanius, V. Zaimova-Tapkova afirmă, în chip greșit, că *Notitia* ar cuprinde în total numai 352 episcopi sufragani.

Acest lucru i se pare valabil pentru că Porfirogenetul îi atribuie lui Epiphanius titlul $\theta\epsilon\sigma\pi\acute{\epsilon}\sigma\iota\omicron\varsigma$. Faptul că o lucrare de genul acesta este atribuită unui sfânt nu trebuie să ne mire, adaugă Gelzer, fiindcă în Biserica Orientală, ca și în cea Occidentală, practica de a pune pe seama unei mari personalități religioase o anumită operă, pentru a-i da un plus de valoare, este obișnuită³⁹. Conținutul listei ar manifesta însă starea Bisericii din secolele VII, în orice caz de dinaintea schimbărilor iconoclaste⁴⁰. Numărul scaunelor mitropolitane și al arhiepiscopioilor autocefale este egal cu cel calculat de Gelzer pe baza listelor conciliare din aceste secole. Dacă situația generală descrisă de *Notitiae* se potrivește atât secolului al IV-lea, cât și secolului al VII-lea (dar anterioară iconoclasmului), totuși există în ea un indiciu, care îl face pe Gelzer să creadă că redactarea s-a făcut în secolul al VII-lea și anume în timpul lui Heraclius (610-641)⁴¹. Orașul Aphrodisias din Caria (vestul Asiei Mici) este pomenit cu numele de Stauropolis (Orașul Crucii). Această schimbare s-ar fi produs în timpul lui Heraclius – căci în secolul al VI-lea, la Sinodul V Ecumenic din 553, el apare pomenit în vechea formă – și ar fi fost prilejuită de recucerirea Crucii Mântuitorului de la arabi (629) de către acest împărat, eveniment ce a avut un mare ecou în lumea creștină. La Sinodul al VI-lea Ecumenic (680-681) și la cel Quinisext (691-692) episcopii participanți din partea acestui oraș semnează adăugând numele creștin al orașului. În sprijinirea acestei ipoteze Gelzer aduce și argumentul că în această vreme patriarhul Serghie (610-638), contemporanul împăratului Heraclius, ar fi desfășurat o activitate religioasă fecundă⁴².

Ultima datare propusă de Gelzer, în vremea lui Heraclius, a fost general acceptată de învățați și se întâlnește aproape în toate lucrările. Doar în deceniile din urmă au fost exprimate dubii de unii învățați. De pildă, I. Snegarov se referă

³⁹ Așa de exemplu, se atribuie în Biserica Orientală Sfântului Apostol Iacob și Sfinților Vasile, Grigorie și Ioan Gură de Aur alcătuirea de liturghii, iar în Biserica Romei, Sfinților Ambrozie și Grigorie cel Mare muzica bisericească; cf. H. GELZER, „Ungedruckte...”, p. 543.

⁴⁰ În studiul din anul 1886 GELZER, „Zur Zeitbestimmung...”, p. 361, susținuse pe baza textului incomplet al *Notitiae*-i, că lucrarea este anterioară anului 787, adică Sinodului VII Ecumenic: „die *Notitia* wie uns vorliegt, gehört jedenfalls vor 787, weil sie eine ältere Ordnung zur Voraussetzung hat, als die während des VII. oekumenischen Konzils gültig war”. Acum el limitează perioada fixată, datând lucrarea înainte de reformele iconoclaste, adică înainte de anul 732, când Leon al III-lea „Isaurul” introduce transformări în jurisdicția ecleziastică; cf. H. GELZER, „Ungedruckte...”, p. 545.

⁴¹ H. GELZER, „Ungedruckte...”, p. 545: „Demnach wird man die Abfassung dieser *Notitia* in das VII. Jahrhundert, in die Epoche der Herakleiosdynastie verlegen können”.

⁴² El ar fi dat nu mai puțin de cinci decrete privind organizarea clerului (cf. Zachariae v. LINGENTHAL, *Jus graeco-romanum*, III, pp. 33-48) și ar fi dispus alcătuirea de cataloage ale patriarhilor din cele 5 patriarhate; cf. H. GELZER, „Ungedruckte...”, p. 548. J. DARROUZÈS, „Traité des transferts...”, p. 7, adaugă numele orașelor Herakleopolis și Sebapolis la autocefali.

într-un studiu publicat în anul 1956 și la *Notitia* lui Epiphanius⁴³ și arată, între altele, că Sfântul Epifanie nu poate fi considerat autor efectiv al *Notitiae*-i, fiindcă atunci nici nu exista un patriarhat de Constantinopol, Bizanțul fiind dependent de Heracleea. Epiphanius din secolul al IV-lea nu poate fi considerat autor, fiindcă acesta nu este cunoscut nici ca autor bisericesc. Învățatul bulgar se îndoiește de datarea lui Gelzer, în timpul lui Heraclius, pentru motivul că Aphrodisias ar fi putut deveni Staupolis și mai înainte, în timpul lui Justinian. El afirmă că după Sinodul de la Calcedon și-au schimbat numele multe orașe și printre ele s-ar fi putut număra și Aphrodisias⁴⁴. Snegarov ezită să fixeze o dată pentru *Notitia*, dar semnaleză că numărul mare de arhiepiscopii autocefale, pomenite în izvor, în zona în care azi se află în majoritate pe teritoriul Bulgariei - Odessos, Beroe, Anchialos, Ainos, Mesembria - situație care se întâlnește în listele episcopale târzii din timpul lui Leon al VI-lea Filosoful, ar ridica întrebarea dacă lucrarea în discuție n-ar putea fi mai târzie decât secolul al VII-lea.

Contribuția esențială a lui Snegarov, cu privire la *Notitia* lui Epiphanius, constă în aceea că semnaleză neconcordanțe între diferitele părți constitutive. Așa de pildă, el arată că Mesembria apare atât în lista arhiepiscopilor autocefali, cât și în cea a episcopilor dependenți de mitropolia Adrianopol. Textul *Notitiae*-i nu poate fi privit deci, ca omogen și reflectând situația din aceeași vreme⁴⁵.

Înainte de Snegarov numai De Boor observase că Mesembria este citată atât ca scaun autocefal, cât și ca episcopat sufragan. El nu a insistat asupra acestei observații deosebit de importante și nici nu i-a dat o explicație plauzibilă. De pildă, De Boor socotea că această dublă numire s-ar datora faptului că pretenția Mesembriei la un grad mai mare era uneori recunoscută, alteori însă pusă la îndoială. Tocmai în momentul redactării *Notitiae*-i rangul ei a devenit discutabil și până la urmă i-a fost retras⁴⁶.

⁴³ I. SNEGAROV, „Les listes des éparchies byzantines en tant que sources de la conversation au christianisme des Slaves balcaniques”, *Izvestia na Institutata za bălg. Istoriia*, 6 (1956), pp. 647-566 (în bulgară cu rezumat francez).

⁴⁴ I. Snegarov greșește însă în această privință, căci el nu ia în seamă argumentul folosit de Gelzer, anume că la Sinodul V Ecumenic (553) orașul carian este pomenit cu vechiul nume: *Severianus misericordia Dei episcopus sanctae ecclesiae civitatis Aphrodisiadis Carensium provinciae*, cf. J.D. MANSI, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, IX, p. 390; Cf. H. GELZER, „Ungedruckte...”, p. 545.

⁴⁵ Demnă de remarcat ni se pare și observația lui W. RAMSAY, *Journal of Hellenic Studies*, 8 (1887), p. 463, care, deși consideră *Notitia* lui Epiphanius ca cea mai veche, semnaleză în ea elemente târzii din secolul al IX-lea: „Allowing for this character of the *Notitiae*, they may be arranged in the following chronological order: VII is the oldest and while it contains some facts of the ninth century, it represents in general the state of the Eastern Church at a decidedly earlier time”.

⁴⁶ C. DE BOOR, „Nachträge...(III)”, pp. 581-582, n. 2: „Mesembria findet sich auch in sämtlichen Exemplaren der *Notitia* des Epiphanius [...] als einziges Beispiel, in gleicher Weise in beiden Verzeichnissen [...] Vermutlich war sein Anspruch auf höhere Rangstellung zeitweilig

Gelzer și cei care l-au urmat n-au ridicat această problemă, ba chiar credeau că textul este curat (*rein*). Observațiile lui Snegarov au fost posibile din cauza cercetării mai amănunțite a unei părți restrânse din lucrare.

Mai recent decât Snegarov și independent de el, G. Ostrogorsky emite ipoteza⁴⁷ că datarea lui Gelzer pentru *Notitia* lui Epiphanius nu este sigură. Ostrogorsky semnaleză că în provincia Bithynia este menționat orașul Gordoserva, pe care îl pune în legătură cu așezarea sârbilor în această provincie. Cum despre sârbi, nu poate fi vorba că au fost duși în Bithynia decât cel mai de vreme în timpul succesorilor lui Heraclius, *Notitia* trebuie datată, deci, mult mai târziu. Prima referință, sigur datată, despre orașul Gordoserva o găsește Ostrogorsky în actele Sinodului Quinisext (691-692), (Mansi, *Acta concil. IX*, 996 B). Concluzia lui Ostrogorsky este că *Notitia* lui Epiphanius a putut fi cu greu compusă în timpul lui Heraclius.

În anii din urmă o nouă ipoteză a venit să se adauge celor de până acum. Învățaatul grec Gerasimos I. Konidaris presupune, în studiul deja amintit *Despre titlul de arhiepiscop*⁴⁸, că *Notitia* în discuție ar fi fost alcătuită în vremea lui Justinian, înainte de anul 535.

În sfârșit, cea mai recentă luare de poziție în legătură cu datarea este a lui Jean Darrouzès în cadrul volumului deja amintit⁴⁹. Darrouzès nu exprimă un punct de vedere original, ci preia idei mai vechi pe care le prezintă într-o formă puțin modificată, spunând că *Notitia* nu este opera lui Epiphanius de Cipru, ci (la fel ca De Boor) lucrarea i-ar fi fost atribuită pentru a i se conferi un patron de prestigiu. O altă posibilitate ar fi, după același autor, că manuscrisul vechi al listei de episcopate se va fi găsit alături de vreo operă autentică ori apocrifă a lui Epiphanius și, de aceea, i-a fost atribuită tot lui. Darrouzès subliniază și el că în *Notitia* lui Epiphanius se înregistrează starea episcopatelor de dinainte de sinodul al VII-lea Ecumenic, că ea este cea mai veche și că ar fi fost redactată în timpul împăratului Heraclius, deoarece pentru acest timp descrierea este exactă. Conținutul global al *Notitiae*-i ar reflecta situația domniei lui Justinian și din timpul lui Heraclius. Sunt relevate unele asemănări între *Notitia* lui Epiphanius și Synecdemus a lui Hierocles, lucrare redactată, cum se știe, pe la mijlocul secolului al V-lea și reeditată cu unele adaosuri la începutul domniei

anerkannt, dann aber gerade zur Zeit der Abfassung der *Notitia* des Epiphanius streitig geworden, und schliesslich ihm jener Rang wieder entzogen”.

⁴⁷ G. OSTROGORSKY, „Byzantine Cities in the Early Middle Ages”, *Dumbarton Oaks Papers*, 13 (1959), p. 53, n. 20: „it follows that this work can hardly have been composed as early as the time of Heraclius”.

⁴⁸ Vezi mai sus n. 20.

⁴⁹ J. DARROUZÈS, „Traité des transferts”, pp. 3-9.

lui Justinian⁵⁰. Desigur, *Notitia* lui Epiphanius nu este, continuă Darrouzès, un document oficial al Bisericii, ci o copie a acelei *Notitia originară*, pe care încă nu o cunoaștem, dar a reprezentat la vremea respectivă ordinea ierarhică și jurisdicțională a Patriarhatului de Constantinopol. La conținutul acela de bază, vechi, al *Notitiae*-i origine, s-au adăugat în cursul timpului elemente noi, cum s-a procedat în perioada post-iustinianică și în timpul domniei lui Heraclius.

*

Am insistat asupra *Notitiae*-i lui Epiphanius, prezentând felurite încercări ale învățaților în cursul timpului de a-i preciza autorul, cronologia și caracterul, nu numai pentru că este cea mai veche, că redă aproape complet situația jurisdicțională a Patriarhatului de Constantinopol, că în ea găsim cea dintâi știre despre Tomis ca arhiepiscopie autocefală, ci și pentru că arată cât de dificil este să se stabilească datarea, paternitatea și valoarea datelor unor astfel de lucrări.

Într-o lucrare mai amplă asupra *Notitiae episcopatum* noi am propus unele principii potrivit cărora acest gen de documente trebuie studiat și evaluat⁵¹. Am arătat atunci, între altele, că pentru a rezolva unele probleme dificile *Listele episcopale* trebuie studiate pe teritorii restrânse și că în afară de listele conciliare, cum s-a procedat până acum, sunt de luat în considerare și alte știri literare, arheologice sau epigrafice, în măsură să dea informații privitoare la dezvoltarea istorică, în general, și la cea religioasă, în special, a unui anumit scaun sau grup de scaune episcopale. Știrile dintr-o listă episcopală luate izolat și raportate la data care i se atribuie lucrării în ansamblu pot să nu corespundă totdeauna realității. Aceasta pentru că nu este posibil să se atribuie unei *Notitia* o datare integrală, valabilă pentru toate părțile ei componente. Listele episcopale erau documente compozite, în care stăteau laolaltă părți mai vechi alături de părți mai noi. De fapt, exista un text de bază, care reflecta starea ierarhică și jurisdicțională a Bisericii pentru o anumită vreme, stabilită de comun acord de autoritatea eclesiastică și de cea laică. Această fixare oficială a locului pentru fiecare scaun în scara ierarhică se făcea rar. Învățații sunt de acord că ea exista pe la mijlocul secolului al

⁵⁰ Erns HONIGMAN, *Le Synecdemos d'Hiérocles et l'opuscule géographique de Georges de Chypre*, texte, introduction, commentaire et cartes, (*Corpus Bruxellense Historiae Byzantinae. Forma Imperii Byzantini*, fasc. 1), Bruxelles, 1939.

⁵¹ Emilian POPESCU, *Contribuții la geografia istorică a sud-estului european în secolele V-VII*, teză de doctorat susținută la Facultatea de Istorie a Universității din București în anul 1970 (ms). Un rezumat al tezei, multiplicat în 100 de exemplare a fost difuzat, conform dispozițiilor în vigoare, la 100 de specialiști, înainte de susținerea tezei la 10 iunie 1970. La unele principii de studiere a Notitelor episcopale ne-am referit și în studiul nostru „Contributions à la géographie historique de la Péninsule Balkanique aux Ve-VIIIe siècles”, *Dacia*, N.S., XIII (1969), pp. 403-415.

V-lea, că bazele ei le puseră împărații Theodosie I cel Mare și Theodosie al II-lea și că s-a consfințit cu prilejul Sinodului IV Ecumenic de la Calcedon. Mai târziu, împărații Justinian și Heraclius au completat-o, iar reflectarea ei o găsim în *Notitia* lui Epiphanius. După această perioadă – Justinian – Heraclius – nu se mai cunosc momente când a avut loc fixarea pe scară largă a ordinii ierarhice și jurisdicționale a Patriarhatului de Constantinopol. Numai în timpul împăratului Leon al VI-lea Filosoful se fixează o altă ordine, care ține seama de transformările politice și religioase survenite în cursul timpului. Toate *Listele episcopale* anterioare lui Leon al VI-lea (mai vechi de anul 901-902) ne dau deci *ordinea veche* a Bisericii și de aceea au fost numite de învățați Παλαιά Τακτικά, iar cele de după acest moment, *ordinea nouă*, Νέα Τακτικά. Aceasta nu înseamnă că la un text devenit clasic (oficial) nu se făceau în cursul timpului adaosuri, care reflectau unele evoluții. Ele priveau înaintarea sau micșorarea în rang a unor centre (mitropolii, arhiepiscopii autocefale), înființarea sau desființarea unor episcopate, încercări de regrupări provinciale, progresul sau regresul organizării ecleziastice în anumite regiuni, potrivit stadiului stăpânirii politice. Nucleul organizatoric rămânea însă același, fiindcă el nu se schimba, așa cum am spus, decât la distanțe mari de timp. Aceste modificări sau adaosuri erau înscrise de anumiți autori, oficiali sau particulari, sau chiar de copiiștii înșiși. *Notitiae episcopatum* erau privite adesea ca niște simple tabele, asemănătoare acelor de împărați sau patriarhi, care rareori sunt redată la fel în două manuscrise, ci după cunoștința sau putința fiecăruia, fie într-o formă foarte succintă, fie într-una mai dezvoltată, cu eventuale adaosuri din vremea scribului.

Se întâmplă uneori ca cititorii înșiși să facă observații marginale, care apoi erau introduse în text. Toate acestea nu pot fi privite ca „prelucrări” ale întregii lucrări și pe baza lor nu se pot trage concluzii privind ordinea eparhiilor sau pentru numărul și ordinea autocefaliilor sau a episcopatelor. Ele ne dau doar indicații asupra faptului că un anumit centru a fost înaintat sau scăzut în grad, fără să știm, în cele mai multe cazuri, când s-a întâmplat acest lucru⁵². Textul mai vechi se păstra fără schimbări esențiale. Ca și în alte domenii bizantinii s-au arătat aici foarte conservatori în păstrarea a ceea ce fixaseră Părinții; normele lăsate de ei erau privite ca intangibile, dacă nu imuabile. Chiar dacă la data când se introduceau în text elementele noi, ceea ce lăsaseră Părinții nu mai corespundea realității, acest lucru era păstrat. De aceea, se poate spune că într-o

⁵² H. GELZER, „Zur Zeitbestimmung...”, passim; H. GELZER, „Ungedruckte...”, pp. 529, 531-533, 555; Louis DUCHESNE, „L’Illyricum ecclésiastique”, *Byzantinische Zeitschrift*, 1892, p. 531; DE BOOR, „Nachträge...(I)”, pp. 306-326; „Nachträge...(II)”, p. 519-534; „Nachträge...(III)”, pp. 573-599.

notitia sunt înregistrate laolaltă elementele noi alături de altele mai vechi, care puteau coexista sau să fi ieșit de mult din uz⁵³.

În concluzie, *Notitia* lui Epiphanius redă ordinea ierarhică definitivată în perioada de după Justinian și în timpul lui Heraclius, dar nucleul este mult mai vechi. În acea vreme s-au adăugat doar unele nume în șirul mitropoliilor și al arhiepiscopiiilor autocefale. *Notitia* lui Epiphanius reprezintă astfel doar o copie târzie a acelei *Notitia* originare (*Urnotitia*) alcătuită la sfârșitul secolului al IV-lea - începutul sau prima jumătate a celui de-al V-lea și consacrată la Sinodul Ecumenic de la Calcedon. Este posibil ca această *Notitia* originară să fi fost alcătuită chiar de Sfântul Epifanie, arhiepiscopul Ciprului. La argumentele deja aduse în favoarea acestei teze aș adăuga unele observații ale lui Liviu Stan⁵⁴, neluate în considerare până acum de literatura de specialitate. El spune că Sfântul Epifanie ar fi alcătuit lista prin anii 402 sau 403, când s-a deplasat la Constantinopol din îndemnul lui Teofil al Alexandriei, dușmanul Sfântului Ioan Hrisostom, ca să pregătească procesul acestuia, care a și urmat în fața Sinodului de la Stejar din anul 403. Între acuzele care i se aduceau Sfântului Ioan Hrisostom era și aceea că a încălcat jurisdicția altor unități bisericești, în primul rând a diocezelor Asiei, Pontului și Traciei, apoi a scaunelor mai mari de Antiohia și chiar Alexandria. Această acuză putea fi formulată pe baza canoanelor, dar pentru susținerea ei, trebuia ca mai întâi să fie arătată în mod clar circumscripția de sub jurisdicția scaunului de Constantinopol, lucru pe care Epifanie l-a și făcut, probabil, alcătuiind în timpul șederii sale în capitală lista completă a scaunelor dependente de Constantinopol. Așa s-ar explica de ce nu figurează în această listă și unitățile ierarhice de sub jurisdicția celorlalte patru scaune mari ale Bisericii, deși lista începe cu arătarea tuturor celor cinci scaune principale, rânduite după ierarhia lor onorifică: Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim⁵⁵.

În general, învățații sunt de acord că înscrierea scaunelor episcopale în rubrica lor specifică (a mitropoliilor sau arhiepiscopiiilor autocefale) se făcea respectându-se principiul cronologic și de prestigiu. Cele mai vechi mitropolii sau arhiepiscopii autocefale sunt înscrise, deci, la începutul listei, cele mai noi, la sfârșit. Ar însemna, astfel, că primele mitropolii Cezarea, Capadocia, Efesul, Heraclea Traciei, Ancyra și altele au fost cele mai vechi și se bucurau de prestigiu și tot așa și în cazul arhiepiscopiiilor autocefale, începute cu Odessos, urmat de Tomis, Byzie și celelalte.

⁵³ J. DARROUZÈS, „Traité des transferts...”, p. 52.

⁵⁴ L. STAN, „Obârșia autocefaliei...”, pp. 91-93.

⁵⁵ Ev. CHRYSOS, *Die Bischofslisten des V. Ökumenischen Konzils (553)*, Bonn, 1966, pp. 179-181; crede că înainte de Sinodul Ecumenic de la Chalcedon nu poate fi vorba de o ordine recunoscută a scaunelor din Patriarhia Constantinopolului.

Vom încerca să vedem dacă această schemă de dezvoltare a ordinii ierarhice și jurisdicționale din Patriarhatul de Constantinopol se potrivește cu realitățile din Scythia Minor, cu alte cuvinte, dacă documentarea istorică privitoare la Tomis justifică înscrierea sa pe locul al doilea în șirul arhiepiscopiilor autocefale, într-o perioadă veche, poate chiar la sfârșitul secolului al IV-lea și începutul celui de-al V-lea, de când ar data acea ordine ierarhică originară, reflectată în *Notitia* lui Epiphanius.

Mai înainte de aceasta socot însă necesară prezentarea celorlalte trei *Notitiae episcopatumum*, în care, așa cum am spus, Tomisul se afla înscris cu aceeași titlatură de arhiepiscopie autocefală și tot pe locul al II-lea.

Notitia a II-a, după orânduirea făcută de Darrouzès în volumul său⁵⁶, cuprinde un număr mai mare de mitropolii (41) și arhiepiscopii autocefale (46), ca urmare a inserării în epoca iconoclastă a eparhiilor occidentale din Illyricum și sudul Italiei, mai precis în timpul împăratului Leon al III-lea „Isaurul” (718-741). *Notitia* este privită ca o compilație livrescă după o listă mai veche, nu un text oficial. În ea ar fi fost înregistrate și schimbările petrecute în ordinea ierarhică și jurisdicțională în secolul al VIII-lea, până cel mai târziu în secolul al IX-lea. H. Gelzer plasează redactarea ei în vremea patriarhului Nichifor Mărturisitorul (806-815)⁵⁷, iar Darrouzès acordă o perioadă ceva mai largă, anume primul sfert al secolului al IX-lea⁵⁸. *Notitia* nr. II are foarte mari asemănări cu *Notitia* lui Epiphanius și cu *Synecdemus* al lui Hierocles.

Legată de *Notitia* a II-a, și deci de *Notitia* lui Epiphanius, este *Notitia* a IV-a, în ordinea lui Darrouzès, cunoscută sub numele de *Notitia lui Basilius din Ialimbana* (Siria), care ar fi alcătuit-o⁵⁹. *Notitia* a IV-a este datată către anul 869, prezentând asemănări cu ordinea ierarhică cunoscută din actele sinodului care a avut loc la Constantinopol pe timpul lui Fotie⁶⁰.

În sfârșit, ultima notiță, în care Tomisul apare ca arhiepiscopie autocefală, este cea care la Darrouzès poartă numărul de ordine V⁶¹. Învățații o numesc *Notitia scurtă*, deoarece nu cuprinde decât două părți (rubrici) din cele patru amintite și anume pe cea a mitropoliilor și arhiepiscopiilor autocefale. Ea derivă din *Notitia* nr. IV și a circulat odată cu aceasta. Deosebirile între ele sunt, în afară de lungime, cu totul neînsemnate, de aceea ea trebuie datată tot în secolul al IX-lea înainte de anul 869. S-a făcut observația că această *Notitia* scurtă inaugurează

⁵⁶ J. DARROUZÈS, „Traité des transferts...”, pp. 10-19, 215-227.

⁵⁷ H. GELZER, „Zur Zeitbestimmung...”, pp. 367-369.

⁵⁸ J. DARROUZÈS, „Traité des transferts...”, pp. 18-19.

⁵⁹ J. DARROUZÈS, „Traité des transferts...”, pp. 34-45, 247-261.

⁶⁰ J. DARROUZÈS, „Traité des transferts...”, p. 45.

⁶¹ J. DARROUZÈS, „Traité des transferts...”, pp. 46-48, 263-266.

un gen, care va fi obișnuit în secolele următoare⁶². În timp ce copiile după *notitiae* complete devin din ce în ce mai rare, *notitiae* scurte cunosc o vitalitate din ce în ce mai mare.

Toate cele trei *notitiae* prezentate mai sus, și anume nr. II, IV și V după orânduirea lui Darrouzès, sunt prelucrări ale *Notitiae*-i lui Epiphanius. Ele arată înnoirile care s-au petrecut în cursul timpului și în funcție de care s-a stabilit și data lor. Aceste înnoiri au fost adăugate textului mai vechi fără să-l schimbe esențial. Din cercetarea tradiției manuscrise reiese că în perioada anterioară secolului al X-lea, *Notitia* oficială se prezenta în diverse prelucrări, care aveau cu realitatea doar o legătură îndepărtată: același text se transmitea neîncetat, el fiind supus legilor copierii de cărți și al compilației particulare. Într-o *notitia* persistă, așa cum am spus, laolaltă elemente vechi, alături de altele mai noi, care pot fi sau nu reale împreună.

Având în vedere aceste considerațiuni să încercăm acum să vedem pentru ce vreme sunt valabile știrile care ni le dau *notitiae*-le amintite referitoare la Tomis. Cu alte cuvinte să stabilim când a deținut metropola provinciei Scythia rangul de arhiepiscopie autocefală și ce se înțelegea prin aceasta.

Din cele de mai sus a reieșit că listele episcopale, în care Tomisul apare cu acest rang se înscriu între secolele VI-IX. Cea mai veche dintre ele este aceea a lui Epiphanius, din care au derivat celelalte. *Notitia* lui Epiphanius nu se păstrează în forma ei originală, ci în aceea care s-a cristalizat în perioada de după Justinian până la Heraclius inclusiv. Ea n-a fost însă singura *Notitia*, în care s-a reflectat ordinea ierarhică și jurisdicțională a Patriarhatului de Constantinopol în secolele V-VI, căci o altă *notitia* ne prezintă situația ierarhică și jurisdicțională din același patriarhat pentru o bună parte a secolului al VI-lea. Mă refer la *Notitia* lui Carl de Boor⁶³.

Dacă admitem că acea *Notitia* originală a fost alcătuită la sfârșitul secolului al IV-lea sau începutul celui de-al V-lea (probabil de Epiphanius), din aceasta ar decurge că Tomisul, înscris al II-lea printre arhiepiscopiile autocefale, deci printre cele mai vechi, a putut deține acest rang chiar de atunci. Învățații sunt de acord să susțină că arhiepiscopii autocefali erau ierarhii din orașele mai importante ale Imperiului, care nu depindeau de mitropoliții eparhiei (provinciei), ci direct de patriarh. Ei nu erau obligați să participe la sinoadele locale mitropolitane, bucurându-se de autonomie internă în problemele administrative; erau însă

⁶² J. DARROUZÈS, „Traité des transferts...”, p. 48.

⁶³ DE BOOR, „Nachträge...(I)”, pp. 519-534; DE BOOR, „Nachträge...(III)”, pp. 573-599; S. EUSTRATIADÈS, *To ἀρχαιότερον τακτικόν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως*, Νέα Σιών, pp. 561-569; 577-600; G.I. KONIDARIS, *Αἱ μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ...*, pp. 89-103; J. DARROUZÈS, „Traité des transferts...”, pp. 20-33; 229-245.

invitați la sinodalele locale de la Constantinopol. Arhiepiscopii autocefali nu aveau scaune sufragane și erau priviți ca niște „mitropoliți de onoare”. Rangul acesta se acorda de împărat sau patriarh în funcție de importanța politică și economică a scaunului episcopal sau a personalităților religioase care se aflau la conducerea lor⁶⁴.

Se pune acum întrebarea: îndeplinea Tomisul aceste condiții în perioada care începe cu sfârșitul secolului IV și durează până către mijlocul secolului al V-lea, când se consideră că a fost consfințită - la Sinodul al IV-lea Ecumenic - ordinea ierarhică și jurisdicțională reflectată în conținutul de bază al *Notitiae*-i lui Epiphanius? Din documentația relativ bogată a acestei perioade privitoare la istoria religioasă a Tomisului reiese că erau îndeplinite condițiile pentru acest rang.

Din punct de vedere politic-administrativ Tomisul devenise capitală a provinciei Scythia Minor și era, după spusa lui Sozomen, care se referă la secolul al IV-lea, „un oraș mare și înfloritor așezat pe malul mării” (μητρόπολις δέ ἐστὶ Τόμις μεγάλη καὶ εὐδαίμων παράλιος)⁶⁵. Conducerea religioasă a cetății, în perioada care ne interesează, a fost în mâna unor oameni destoinici. *Bretanion* (Vetranion), sfânt în calendarul tomitan, se distingea, după cum spune Theodoret de Cyr⁶⁶, „prin tot felul de virtuți” și cum adaugă Sozomen era un om plin de curaj, care a păzit comunitatea sa să treacă la arianism, înfruntându-l direct chiar pe împăratul Valens⁶⁷. A purtat corespondență cu Sfântul Vasile cel Mare și este descris de acesta ca o personalitate deosebită⁶⁸.

Succesorul său, *Gerontius* (Terentius) n-a fost mai prejos; prezent la Sinodul II Ecumenic de la Constantinopol (381), el s-a distins printre ceilalți sinodali în combaterea ereziilor și în formularea hotărârilor dogmatice, ceea ce i-a atras stima participanților și chiar a împăratului Theodosie cel Mare. Acesta îl menționează într-un decret⁶⁹ din 30 iulie 381 printre cele 10 personalități religioase din Imperiu, care trebuiau să fie garante pentru respectarea și aplicarea hotărârilor Sinodului Ecumenic. Între acestea erau Nectarie, episcopul capitalei, fostul președinte al sinodului, Heladius, episcopul Cezareei Capadociei, Grigorie,

⁶⁴ Vezi lucrările lui Chrysostom PAPADOPULOS și G.I. KONIDARIS citate mai sus la notele 18 și 20.

⁶⁵ SOZOMENOS, *Kirchengeschichte*, Joseph BIDEZ et alii (eds.), Berlin, 1960, VI, 21, 3; *Fontes Historiae Dacoromanae*, vol. II, București, 1970, p. 225.

⁶⁶ THEODORETOS, *Kirchengeschichte*, herausg. von Leon Parmentier und Felix Scheidweiler, Berlin, 1954, IV, 35, 1; *Fontes Historiae Dacoromanae*, vol. II, pp. 234-235.

⁶⁷ SOZOMENOS, *Kirchengeschichte*, VI, 21, 2, 5-6.

⁶⁸ Despre Bretanion v. studiul nostru: „Bretanion și Gerontius (Terentius). Două mari personalități ale Tomisului în secolul al IV-lea e.n.”, *Studii Teologice*, XL (1988), 2, pp. 116-122 și în: *Christianitas Daco-Romana Florilegium Studiorum*, București, 1994, pp. 111-116 (= *Studia Basiliiana*, II, pp. 61-78).

⁶⁹ *Codex Theod.*, XVI, 1, 3.

episcopul Nyssei, iar din regiunile mai apropiate de noi Martyrius (Marmarius), episcop al orașului Marcianopolis, din nord-estul Bulgariei de azi. Toți episcopii din Imperiu trebuiau să se afle în comuniune spirituală cu aceste 10 personalități și nu-și puteau păstra scaunele decât așa, și respectând învățătura ortodoxă. Istoricul Sozomen ne dă amănuntul că împăratul „i-a aprobat pe aceștia, a vorbit cu ei și că se răspândise faima bună despre modul cum își conduceau bisericile cu evlavie”⁷⁰.

Următorul ierarh a fost *Teotim I*, la fel o personalitate marcantă a lumii creștine. Crescut în dragoste de înțelepciune (ἀνὴρ ἐν φιλοσοφίᾳ τραφεὶς)⁷¹, el a fost trăitor al ascezei, autor de lucrări religioase, mare misionar, poreclit de barbari „Dumnezeul romanilor”. Istoricul bisericesc Socrate ne spune despre Teotim că „a fost un bărbat foarte strălucit prin cucernicia și sfințenia vieții sale”⁷², iar Fericitul Ieronim vorbește elogios despre activitatea sa scriitoricească⁷³. Teotim a fost prieten apropiat al Sfântului Ioan Hrisostom, pe care l-a apărat la sinoadele ținute împotriva lui, neezitând să înfrunte chiar pe Epifanie de Salamina, autorul presupus al *Notitiae*-i, de care am vorbit⁷⁴.

Până la Sinodul al III-lea Ecumenic de la Efes nu mai cunoaștem alți ierarhi tomitani. Cu acel prilej aflăm că din partea provinciei Scythia a fost prezent și a semnat actele *Timotei*⁷⁵. Către anul 448 un alt episcop de Tomis a fost Ioan considerat un om învățat, care a scris lucrări împotriva ereziilor lui Nestorie și Eutihie⁷⁶. După el este cunoscut *Alexandru*, participant la un sinod la Constantinopol în anul 448 (8 aprilie) și apoi semnatar al actelor Sinodului IV Ecumenic⁷⁷. Tot în secolul al V-lea este amintit și episcopul *Teotim al II-lea*, căruia împăratul Leon I cel Mare i se adresează cu o scrisoare în care îi cerea părerea asupra hotărârilor Sinodului IV Ecumenic și a tulburărilor sângeroase din Egipt ca urmare a acestui sinod.

Ultimul episcop de Tomis atestat de izvoare este *Petru*; el a condus Biserica tomitană în ultima parte a secolului al V-lea (către anul 470) și este posibil să

⁷⁰ SOZOMENOS, *Kirchengeschichte*, VII, 9, 6; Vezi studiul nostru citat la n. 67.

⁷¹ SOZOMENOS, *Kirchengeschichte*, VII, 26, 6; *Fontes Historiae Dacoromanae*, II, pp. 228-229. Pentru înțelesul termenului φιλοσοφία în epoca bizantină v. studiul lui Fr. Döger, „Zur Bedeutung von φιλόσοφος und φιλοσοφία in byzantinischer Zeit”, în: *Byzanz und die europäische Staatenwelt*, Darmstadt, 1976, pp. 197-208.

⁷² SOCRATE, *Hist. eccl.*, VI, 12; PG 67, 701 AB.

⁷³ EUSEBII HIERONYMI, *De viris illustribus*, I.N. DIANU (ed.), București, 1919, p. 129.

⁷⁴ Vezi studiul nostru „Martiri și sfinți în Dobrogea”, *Studii Teologice*, XLI (1989), 3, pp. 39-68; *Studii Teologice*, XLI (1989), 4, pp. 64-77 și în: *Christianitas Daco-Romana*, pp. 118-123.

⁷⁵ Ed. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, tom. I, vol. L, par. 6, p. 116, nr. 173.

⁷⁶ R. NETZHAMMER, *Die christlichen Altertümer der Dobrudscha*, pp. 47-50; Jaques ZEILLER, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'Empire romain*, Paris, 1918, p. 172.

⁷⁷ R. NETZHAMMER, *Die christlichen Altertümer...*, pp. 51-52; J. ZEILLER, *Les origines chrétiennes...*, p. 173; V. LAURENT, „La Scythie Mineure fût-elle représentée au Concile de Chalcedoine?”, *Etudes byzantines*, III (1945), pp. 115-123.

fi fost urmașul direct al lui Teotim al II-lea. Numele lui Petru este menționat de Dionisie Exiguul la începutul traducerii sale din limba greacă în cea latină a *Scrisorii sinodale a sfântului Chiril al Alexandriei îndreptată împotriva nestorienilor*. Petru i-a fost lui Dionisie îndrumător în copilărie și-i adresează acestuia acum cuvinte de recunoștință și dragoste⁷⁸.

Șirul episcopilor tomitani, atât cât îl cunoaștem de la sfârșitul secolului al IV-lea până la mijlocul celui de-al V-lea a numărat personalități de seamă, care s-au impus nu numai în cadrul comunităților pe care le conduceau, dar și mai departe în lumea creștină. Ei erau, pe de altă parte, reprezentanții unui oraș important, „înfloritor”, cum îl arată Sozomen. Aceste considerente justificau, pe deplin, ca scaunul tomitan să primească rangul de arhiepiscopie autocefală. Dacă ne gândim că Cezareea Capadociei a primit primul rang în șirul mitropoliilor, pe care l-a deținut până la sfârșitul Imperiului, datorită prestigiului conferit ei de Sfântul Vasile cel Mare, putem presupune că și personalitățile amintite la Tomis au contribuit ca orașul lor să fie distins cu titlul de arhiepiscopie autocefală. Socot că acest lucru a putut avea loc în vremea episcopilor Gerontius (Terentius) sau Teotim I sau dacă s-a întâmplat mai târziu prestigiul lor a contribuit ca el să fie împlinit în deceniile următoare.

Din păcate această ipoteză nu poate fi întărită cu argumente luate din titulatura episcopilor, cu care semnează la sinoade. Aceasta nu trebuie să ne tulbure prea mult, fiindcă nu totdeauna ierarhii menționează lângă numele lor titulatura completă a rangului lor. Ei preferă în locul ei epitete, care vor să sugereze smerenia, credința sau umilința: *reverendissimus episcopus*, *humilis episcopus*, *religiosissimus episcopus* și altele⁷⁹. Mai sugestiv în această privință este pentru perioada când s-a trecut de la ordinea geografică la cea ierarhică, locul unde semnează printre ceilalți participanți. Dacă Gerontius (Terentius) semnează actele Sinodului II Ecumenic cu titlul de *Gerontius Tomensis* și altădată cu Terentius Tomeon (Τομέων), către sfârșitul listei⁸⁰, Teotim I este menționat de Palladius la un sinod din anul 400, prezidat de Sfântul Ioan Hrisostom, pe locul I între 22 de participanți⁸¹.

De la Timotei înainte ierarhii tomitani menționează alături de numele cetății lor și pe al *provinciei Scythia*. Ei vor să sublinieze, astfel, nu numai determinarea geografică (anume că Tomisul se afla în Scythia), ci și faptul că

⁷⁸ Vezi *Christianitas Daco-Romana...*, p. 212, nota 60.

⁷⁹ Vezi în această privință și Ernst JERG, „Vir venerabilis. Untersuchungen zur Titulatur der Bischöfe in den ausserkirchlichen Texten der Spätantike als Beitrag zur Deutung ihrer öffentlichen Stellung”, *Wiener Beiträge zur Theologie*, Band 26, Wien, 1970.

⁸⁰ J.D. MANSI, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, III, 572; VI, 1181.

⁸¹ PALLADIUS, *Dialogus historicus de vita Johannis Chrysostomi*, PG 67, 13; R. NETZHAMMER, *Die christlichen Altertümer...*, pp. 41-42.

răspundeau de întreaga provincie. Astfel, Timotei participant la Sinodul al III-lea Ecumenic de la Efes semnează: „Τιμόθεος ἐπίσκοπος ἐπαρχίας Σκυθίας πόλεως Τομέων ὑπέγραψα” = „Timotei episcopul eparhiei Scythia din cetatea Tomis am scris”. Din 197 de iscălituri, a lui se află pe locul 173 în șirul unor episcopi de cetăți. Timotei este singurul care menționează și provincia⁸². Ioan este pomenit ca „beatissimus pater noster Tomitanæ urbis episcopus provincie Scythiæ” (= „preafericitul părintele nostru Ioan episcopul cetății tomitane din provincial Scythia”)⁸³, iar succesorul său, Alexandru, semnează, la un sinod din anul 449, între 34 participanți, pe locul al VII-lea: „Alexander reverendissimus episcopus Tomitanorum civitatis provincie Scythiæ” (= „Alexandru preacinstitul episcop al tomitanilor din provincia Scythia”)⁸⁴. Tot el semnează actele ședinței a III-a din 13 octombrie a sinodului de la Calcedon de condamnare a lui Dioscur al Alexandriei, ca principal vinovat al Sinodului „tâlhăresc” de la Efes din 449, între 49 episcopi, penultimul: „Alexander episcopus tomitanorum provincie Scythiæ” (= „Alexandru episcopul tomitanilor din provincia Scythia”)⁸⁵.

Mai revelatoare în privința rangului deținut de Tomis la mijlocul secolului al V-lea este scrisoarea adresată de împăratul Leon I cel Mare (457-474) „ad universos metropolitanos episcopos totius Orientis et Occidentis” (= „tuturor episcopilor mitropolitani din întreg Orientul și Occidentul”) și între aceștia și lui Teotim al II-lea episcopul tomitan (*Theotimo episcopo Tomitano*). Răspunsul la scrisoare vine din partea lui „Theotimus humilis Scythiæ regionis episcopus ad Leonem imperatorem” (= „Teotim umilul episcop al regiunii Scythiei către împăratul Leon”)⁸⁶.

Reiese din aceasta că împăratul adresându-se ierarhilor mai importanți din Imperiu (*episcopos metropolitanos*), nu l-a omis dintre ei nici pe cel al Tomisului, care, deși arhiepiscop autocefal, era privit ca un „mitropolit de onoare”. Tomisul n-a fost la vremea aceea mitropolie cu episcopi sufragani și în această situație a

⁸² Ed. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, tom. I, vol. L, pars 6, p. 116 nr. 173. În copiile latine ele apar astfel: *Thimoteus episcopus provincie Scythiæ civitatis Tomorum subscripsi*, în r. 170; altădată 168, deci nr. 173; cf. Ed. SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, tom. I, vol. II, p. 74, nr. 170.

⁸³ G. MORIN, „Le témoignage perdu de Jean Évêque de Tomi sur les hérésies de Nestorius et d'Eutychès”, *The Journal of Theological Studies*, VII (1905), 25, pp. 74-77; cf. R. NETZHAMMER, *Die christlichen Altertümer...*, pp. 57-60; SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, tom. I, vol. IV, 1, p. 181.

⁸⁴ J.D. MANSI, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, VI, 755; cf. 1094.

⁸⁵ R. Netzhammer, *Die christlichen Altertümer...*, p. 52.

⁸⁶ J.D. MANSI, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, VII, 545; SCHWARTZ, *Acta conciliorum oecumenicorum*, tom. II, vol. V, p. 31. Un studiu amănunțit asupra acestei enciclice a făcut Theodor SCHNITZLER, „Im Kampfe um Chalcedon. Geschichte und Inhalt des Codex Encyclicus von 458”, *Analecta Gregoriana*, vol. XVI, Series Facultatis Theologicae, Sectio B, nr. 7, Roma 1938. Despre Teotim II vezi și R. NETZHAMMER, *Die christlichen Altertümer...*, pp. 52-56 și J. ZEILLER, *Les origines chrétiennes...*, p. 173.

rămas până către sfârșitul secolului al V-lea, lucru confirmat de Legea din anul 480 dată de împăratul Zenon⁸⁷. Textul acestei legi ne spune clar că instalarea de episcopi în fiecare oraș din Scythia nu este posibilă din cauza „neîncetărilor năvăliri ale barbarilor”, care vatămă sfințele biserici și aduc sărăcia. Ele rămân în continuare sub autoritatea „de Dumnezeu iubitului episcop de Tomis, care este și metropola neamului”. Această stare avea să se schimbe în cursul domniei împăratului Anastasius I (491-518), trecându-se, adică, la rangul de mitropolie, în care a rămas până cel puțin către sfârșitul secolului al VI-lea. Primul mitropolit al Scythiei a fost *Paternus*, care se intitulează uneori, dar nu mereu, *episcopus metropolitans*⁸⁸. Arhiepiscopia Tomisului a fost astfel înaintată în rang și acesta era cursul normal în cadrul ierarhiei bizantine. Rangul de arhiepiscop autocefal era mai mic decât cel al unei mitropolii cu scaune sufragane. În toate listele episcopale arhiepiscopiile autocefale sunt menționate după mitropolii.

Ce s-a întâmplat în secolele următoare, este greu de spus. Despre episcopii tomitani în secolele VII-IX nu mai avem nici o știre. După sfârșirea *limes*-ului dunărean în anul 602 de către avari și slavi și pătrunderea acestora în Imperiu, multe scaune episcopale au avut de suferit și chiar au dispărut. În sud-estul european s-au putut menține mai ușor o perioadă mai îndelungată de timp cele care au fost așezate în regiuni mai ușor de apărat și aveau posibilități mai bune de refugiu în caz de pericol, cum erau cele de pe litoral, din insule sau pe malurile marilor fluvii. Pentru Dobrogea documente recente ne dau știrea deosebit de importantă că episcopatul de Axiopolis, atestat în secolul al VI-lea, exista încă din secolul al XI-lea, în vremea împăratului Alexios Comenul⁸⁹. Tomisul trebuie să fi fost într-o situație asemănătoare, deoarece ca așezare civilă a continuat să existe, dar a cunoscut procesul de ruralizare aproape general în Europa în perioada migrației popoarelor. Știrile literare despre Tomis în această vreme sunt însă foarte rare. Așezarea și-a păstrat și numele vechi până în secolul X când a devenit *Constanța*⁹⁰. Către mijlocul secolului al IX-lea, călugărul german

⁸⁷ *Codex Just.* I, 3, 35 (36); v. comentariul nostru în studiul: „Organizarea ecleziastică a provinciei Scythia Minor în secolele IV-VI”, *Studii Teologice*, XXXII (1980), 10, pp. 590-605 și în: *Christianitas Daco-Romana...*, pp. 129-130.

⁸⁸ MANSI, *Sacrorum conciliorum nova...*, VIII, 492; v. studiul nostru citat în nota precedentă.

⁸⁹ J. DARROUZÈS, „Traité des transferts...”, pp. 207-209. Această informație a fost semnalată de P.S. NĂSTUREL, „Le christianisme roumain à l'époque des invasions barbares”, *Buletinul Bibliotecii Române*, Freiburg, S.N., XI (XV), 1984, p. 234, n. 35, care-și propune să revină asupra ei. Este vorba de transferarea episcopului de Axiopolis pe țărmul vestic al Asiei Mici în orașul Abydos, deoarece acesta se afla în inactivitate, cauzată, desigur, de incursiunile populațiilor barbare, poate de pecenegi; vezi și Em. POPESCU, „Știri noi despre istoria Dobrogei în secolul al XI-lea: Episcopia de Axiopolis”, în: *Monumente istorice și izvoare creștine*, Galați, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, 1987, pp. 127-147.

⁹⁰ Emilian POPESCU, „Constantina. Un problème de géographie historique de la Scythie Mineure”, *Byzantinische Zeitschrift*, 66 (1973), pp. 359-382.

Walafridus Strabo (808/9-849) îl menționează într-o lucrare alcătuită către anul 841. El spune că a fost informat de „frații de credință” că în regiunea Tomisului se utiliza încă gotica ca limbă sacră⁹¹. Pasajul respectiv a fost pus în legătură cu goții din Dobrogea, care ar fi supraviețuit până în secolele IX-X și ar fi lăsat o parte din vestigiile arheologice de la Basarabi (între Medgidia și Constanța)⁹².

Dacă goții, mai puțin numeroși și aflați într-o zonă primejduită de barbari și-au putut menține credința și limba maternă în cult, atunci trebuie să admitem acest lucru cu mai multă probabilitate și pentru populația Tomisului. De altfel, continuitatea de viață din antichitate până azi a fost neîntreruptă. Era oare posibil ca cei care au trăit aici să nu aibă conducători religioși creștini? O asemenea situație nu mi se pare deloc probabilă. Este, deci, logic să presupunem că în cadrul comunității tomitane se aflau preoți, iar în fruntea lor chiar și un episcop. După stricăciunile cauzate vieții pașnice a locuitorilor Dobrogei de către barbari în prima jumătate a secolului al VII-lea, situația s-a putut întrucâtva restabili prin organizarea themei *Istros* de către împăratul Constantin al IV-lea prin anii 680-685⁹³. În cadrul acestei theme, Dobrogea reprezenta probabil o *turma* (o subdiviziune a ei)⁹⁴ și la adăpostul puterii bizantine viața religioasă s-a putut reface⁹⁵. Va fi redevenit Tomisul arhiepiscopie autocefală și așa să se explice înscrierea sa în acest rang în listele din secolele VII-IX? Sau este, cum pare mai probabil, o situație mai veche moștenită în textul listelor episcopale prin conservatorismul bizantin, de care am vorbit.

Dacă evoluția ordinii eclesiastice a Tomisului pentru perioada anterioară ni se pare destul de clară, și anume de la simplu episcopat s-a trecut la arhiepiscopie autocefală, rang atins către sfârșitul secolului al IV-lea - începutul celui deal V-lea, apoi la mitropolie cu episcopi sufragani în secolul al VI-lea, cea din secolele VII-IX este învăluită în umbră. Chiar dacă ar fi plauzibil ca așezarea tomitanilor, altădată atât de înfloritoare, să fi avut o organizare bisericească în frunte cu un episcop sau arhiepiscop, pentru aceasta nu există, deocamdată, niciun document concludent. Listele episcopale din secolele VI-IX, la care ne-am referit, au putut înscrie realități mai vechi alături de altele mai noi, iar

⁹¹ WALAFRIDI STRABI FULDENSIS MONACHI, *Opera Omnia*, PL 114, 926 D, cap. VII: „et fidelium fratrum relatione didicimus, apud quosdam Scytharum gentes maxime Tomitanos eadem locutione, divina hactenus celebrari officia”; *Fontes Historiae Dacoromanae*, II, p. 641.

⁹² P. DIACONU, P.S. NĂSTUREL, „Quelques observations concernant le complexe archéologique de Murfatlar (Basarabi)”, *Dacia*, S.N., XIII (1969), pp. 448-451; cf. și *Mitropolia Olteniei*, XX (1968), 11-12, pp. 937-946.

⁹³ Costantino PORFIROGENITO, *De thematibus*, A. PERTUSI (ed.), Citta del Vaticano, Roma 1952, p. 84, r. 19-23; cf. I. BARNEA, Șt. ȘTEFĂNESCU, *Din istoria Dobrogei...*, vol. III, p. 10.

⁹⁴ Mihai SPĂTĂRELU, „Viața religioasă a românilor dobrogeni în secolele VII-XIII”, *Biserica Ortodoxă Română*, CIV (1986), 1, p. 84.

⁹⁵ Zezi și Ion BARNEA, „Noi date despre Mitropolia Tomisului”, *Pontica*, 24 (1991), pp. 272-282.

existența lor reală în regiunile primejduite de barbari trebuie confirmată de alte documente. În lipsa lor cercetătorul obiectiv nu poate admite deocamdată decât că *Notitiae episcopatuuum* au perpetuat, prin conservatorism, amintirea unor stări de fapt existente cu mult timp înainte.

Câteva considerații cu privire la vechimea „autocefaliei” Bisericii Ortodoxe Române*

*Preot prof. dr. Mircea PĂCURARIU
Membru corespondent al Academiei Române,*

Se împlinesc 125 de ani de când Patriarhia Ecumenică din Constantinopol (azi Istanbul) – cărmuită pe atunci de Ioachim IV – a recunoscut, după lungi și neplăcute discuții, autocefalia Bisericii Ortodoxe Românești, la 25 aprilie 1885. Și tot în acest an, în luna februarie, s-au împlinit 85 de ani de când această Biserică – acum autocefală – a fost ridicată la treapta de Patriarhie. Sunt deci două popasuri aniversare a unor fapte petrecute în sectorul vieții bisericești, dar ele au avut adânci implicații și în viața noastră de stat.

Pentru înțelegerea problemei, considerăm necesară o scurtă retrospectivă de ordin istoric-canonic. În primul rând se impune o precizare, o lămurire asupra noțiunii de *autocefalie*. În terminologia canonic-juridică a Bisericii noastre, prin autocefalie se înțelege independența, neatârnrarea, autoguvernarea sau conducerea de sine a unei Biserici Ortodoxe naționale (din gr. αὐτός = însuși și κεφαλή = cap, fig. conducere, căpetenie). În relațiile inter-ortodoxe ar avea același sens pe care îl are în relațiile interstatale suveranitatea; totuși, trebuie să reținem că este și o deosebire, în sensul că orice Biserică Ortodoxă autocefală rămâne în interdependență cu celelalte sub raport dogmatic, canonic și cultic. Deci, autocefalia reprezintă numai o independență administrativ-jurisdicțională a unei Biserici Ortodoxe, față de alte unități bisericești, egale în drepturi, formând, împreună cu acestea, „Ortodoxia ecumenică”.

* Extras din: *Autocefalia: libertate și demnitate*, București, Ed. Basilica, 2010, pp. 101-112.

Autocefalia a fost practică – ca formă de organizare și de conducere bisericească – încă din primele secole creștine și a evoluat paralel cu dezvoltarea organizării și conducerii ierarhice și sinodale a întregii Biserici. La început, fiecare Biserică locală avea și calitatea de autocefală sau independentă. Chiar și pe teritoriul țării noastre a existat o asemenea unitate administrativ-bisericească autocefală, și anume Episcopia (ulterior Arhiepiscopia) Tomisului, în secolele IV-VI. Cu timpul, după ce creștinismul începe să se răspândească în afara marilor cetăți și metropole, organizarea bisericească se modifică; noile Biserici încep să se orienteze – în ce privește organizarea lor administrativ-teritorială – după organizarea de stat romană, începută de împăratul Dioclețian în 297 și continuată de Constantin cel Mare (306-337). Așa au apărut – pe lângă episcopii – mitropoliile, exarhatele.

Această organizare a fost apoi recunoscută în anul 451, de Părinții participanți la lucrările Sinodului IV Ecumenic de la Calcedon, când s-a fixat și ordinea celor cinci scaune „patriarhale” existente atunci: Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim.

În astfel de împrejurări istorice, autocefalia începe să fie limitată numai la anumite Biserici, îndeosebi a celor cu o individualitate proprie, bine definită, dezvoltată în anumite condiții istorice și în anumite zone geografice, cu credincioși de același neam și vorbind aceeași limbă. O Biserică începe să fie considerată autocefală numai dacă era aptă să constituie un Sinod al episcopilor locali (aceasta fiind singura ei autoritate canonică) și să-și aleagă propriul ei întâistătător (arhiepiscop sau patriarh), având un teritoriu limitat de jurisdicție. Când o unitate bisericească de acest fel – organizată pe baze etnice-teritoriale – dorea să obțină independența sau autocefalia, ea trebuia să țină seama de raporturile ierarhice în care se găsea în cadrul Bisericii autocefale din care făcuse parte până atunci, și să ceară desprinderea din aceste raporturi. De regulă, autocefalia se cerea Patriarhiei Ecumenice, considerată de toate celelalte Biserici autocefale surori ca prima între ele, întrucât la Constantinopol era, până în 1453, și capitala Imperiului Bizantin sau „Roma nouă”. Așa au apărut Arhiepiscopiile autocefale din Cipru (recunoscută ca atare de Sinodul III Ecumenic în 431); Arhiepiscopia de *Justiniana Prima* (535, dispărută); Patriarhia Georgiei (secolul VIII, recunoscută la 1053); Arhiepiscopiile bulgare de Durostorum sau Dârstor (secolul X), de Ohrida (1019-1020) și, în sfârșit, de Târnovo (1235), toate cu o existență efemeră; Arhiepiscopia sârbă de Ipek (1219-1222), dispărută, a fost recunoscută din nou pentru Biserica Sârbă în 1879; Mitropolia autocefală a Moscovei (1448), devenită apoi Patriarhie (1589); Arhiepiscopia Muntelui Sinai (proclamată autocefală în 1575, la Constantinopol, recunoscută de celelalte Patriarhii abia în 1782); Biserica Greciei (proclamată

autocefală în 1833, recunoscută de Patriarhia Ecumenică în 1850); Biserica Ortodoxă Română, proclamată ca atare în țară în 1864 și 1872, recunoscută canonic în 1885; Biserica Ortodoxă Bulgară (desprinsă de Patriarhie în 1872, recunoscută ca autocefală de Patriarhia Ecumenică abia în 1945); iar în secolul al XX-lea: Bisericile Ortodoxe autocefale din Polonia, Estonia, Cehia și Slovacia, Albania, Finlanda și Mitropolia Rusă din America².

Cunoscând aceste lucruri, vom putea urmări mai bine evoluția stării de „autocefalie” a Bisericii Ortodoxe Române.

Se știe că odată cu încheierea procesului de unificare și centralizare statală la sud și răsărit de Carpați, prin crearea statelor medievale, Țara Românească și Moldova, pe la mijlocul secolului al XIV-lea, a avut loc și procesul de unificare și centralizare bisericească, prin crearea Mitropoliilor Ungrovlahiei și Moldovei. Amândouă erau organizate pe principiul etnic-teritorial. Reședința întâistătătorului Bisericilor s-a stabilit acolo unde era și reședința conducătorilor politici (Argeș, mai târziu Târgoviște și București în Țara Românească; Suceava, apoi Iași în Moldova), pentru afirmarea unității politice a țării.

Din cercetarea istoriei Bisericii Ortodoxe din Țara Românească și din Moldova, reiese limpede ca ea și-a afirmat, încă de la începutul organizării politice a statelor românești, o independență egală autocefaliei, neacceptând niciun amestec jurisdicțional al ierarhiei vreunei alte Biserici în cuprinsul ei. Biserica din aceste două țări n-a fost nici în situația unei Biserici autonome. Este considerată Biserică autonomă aceea care face parte integrantă dintr-o Biserică autocefală. Or, Bisericile din Țara Românească și Moldova n-au fost socotite nicicând o parte integrantă a Patriarhiei Ecumenice sau a altor Biserici din afara hotarelor țării. Dimpotrivă, cercetând *drepturile unei Biserici autocefale*, așa cum au fost stabilite de canonistul Liviu Stan³, constatăm că Bisericile Ortodoxe naționale din Țara Românească și Moldova au avut astfel de drepturi în tot decursul istoriei lor.

1. Cu privire la exercitarea puterii învățătoarești

Au dovedit permanentă statornicie în dreapta credință, precum și în păstrarea unității dogmatice, canonice și de cult cu Biserica Ortodoxă Răsăriteană;

² Pr. Liviu STAN, „Despre autonomia bisericească”, *Studii Teologice*, X (1958), 5-6, p. 388.

³ Pr. Li

Au alcătuit și răspândit, în cuprinsul lor, dar și în cadrul altor Biserici, pastorale și cărți de cuprins doctrinar: catehisme, scrieri dogmatico-apologetice, mărturisiri de credință – nu numai în limba română – pentru credincioșii ei, ci și în limbile slavonă, greacă și arabă pentru credincioșii vorbitori ai acestor limbi, căzuți sub dominația otomană;

Au organizat învățământul religios-catehetic pentru credincioși și cel teologic pentru formarea clerului propriu (sunt atestate documentar școli mănăstirești încă de la începutul secolului al XV-lea, iar școlile teologice din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea).

Au angajat discuții și colaborări cu alte Biserici creștine (de pildă, Sinodul panortodox de la Iași, din 1642), fără să li se fi impus vreodată hotărârile dogmatice ale altei Biserici.

2. *Cu privire la exercitarea puterii sau funcțiunii sacramentale sau sfințitoare*
 - Au hirotonit arhieriei, preoți și diaconi, asigurând în felul acesta, singure, în interiorul lor, succesiunea neîntreruptă a preoției, moștenite de la Sfinții Apostoli;
 - Au stabilit rânduieli sau norme cu caracter tipiconal pentru săvârșirea Sfințelor Taine, a slujbelor și ierurgiilor, introducând modificări sau adaptări în ritual, când a fost cazul;
 - Au canonizat sfinți (Sfântul Nicodim de la Tismana, Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, Sfântul Nifon, patriarhul Constantinopolului, canonizat în mod sigur la Argeș, în august 1517);
 - Au instituit sărbători pentru aceiași sfinți sau pentru unii sfinți ale căror moaște au fost aduse în țările noastre: Sfânta Cuvioasă Parascheva de la Iași, Sfânta Filofteia de la Argeș, Sfântul Grigorie Decapolitul de la Bistrița, Sfântul Dimitrie Basarabov din București, Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava;
 - Au adoptat limba liturgică pe care au socotit-o corespunzătoare (slavona, iar din secolele XVI-XVII, româna), fără să ceară asentimentul unei autorități bisericesti din afară privind aceste schimbări;
 - Au introdus elemente specifice, național-locale, în arhitectura, pictura și muzica bisericească;
 - Au apreciat singure validitatea tainelor săvârșite de catolici și protestanți (mai ales în secolul al XVIII-lea);
 - În anumite situații s-a sfințit și la noi și Sfântul Mir, de către arhieriei greci aflați în țară, împreună cu ierarhi români (de pildă, la Târgoviște în 1513 de patriarhul ecumenic Pahomie, în 1643

la Iași, de către patriarhul Teofan al Ierusalimului, cu cheltuiala domnitorului Vasile Lupu, de Dositei al Ierusalimului la București în 1670 și 1702)⁴.

3. *Cu privire la exercitarea puterii jurisdicționale sau cărmuitoare*

Bisericile Ortodoxe din Țara Românească și Moldova s-au bucurat de următoarele drepturi:

- Începând cu secolul al XV-lea în Moldova și secolul al XVI-lea în Țara Românească, fiecare din Bisericile respective avea câte trei ierarhi, mai târziu patru, dintre care unul era mitropolit (cu scaunul la Argeș-Târgoviște-București, respectiv Suceava-Iași), iar ceilalți episcopi (Râmnic, Buzău și Argeș în Țara Românească; Roman, Rădăuți și Huși în *Moldova*), încât puteau constitui un sinod autocefal, în conformitate cu prevederile canonice. Un asemenea sinod putea conduce Biserica din țara respectivă în mod autocefal. Notăm că înființarea acestor scaune episcopale a fost hotărâtă în țară, în sobor de ierarhi, egumeni și mari dregători și aprobată de domn;
- Și-au ales singure pe toți episcopii, inclusiv pe primul ierarh, adică pe mitropolit, de neam român, hirotoniți în țară (cu unele excepții, determinate de împrejurări istorice deosebite). Acest drept a fost socotit, în cele mai multe cazuri, elementul principal sau caracteristic pentru autocefalie. Doar despre alegerea primului ierarh era înștiințată și Patriarhia Ecumenică (lucru pe care-l făceau și alte Biserici autocefale);
- Au emis singure gramate sau documente de instituire în funcțiune ale ierarhilor lor, inclusiv pentru primul ierarh;
- Și-au stabilit singure legile sau rânduielile de conducere și de organizare în sobor, fără ca acestea să fie aprobate de vreo Biserică din afară;
- Au adoptat titlul onorific cel mai corespunzător (mitropolit, arhiepiscop, iar din 1865 – pe cel de primat; în Biserica apuseană, primatul este conducătorul unei Biserici catolice naționale);
- Au păstrat singure, în tot decursul istoriei, relații cu toate Bisericile Ortodoxe surori, fără intermediul vreunei alte Biserici autocefale;
- Puteau să judece singure pe ierarhii lor, în caz de abateri (o excepție a constituit-o caterisirea necanonică a mitropolitului Antim Ivireanul, cerută de primul domnitor fanariot din Țara Românească);
- Și-au exercitat jurisdicția asupra credincioșilor lor din cuprinsul Mitropoliilor, dar și din „diaspora” (de pildă, biserica din Lvov, în secolele XVI-XVII aparținea de Mitropolia Moldovei; bisericile

⁴ Pr. Ioan DURĂ, „Sfințirea Sfântului și Marelui Mir în Biserica Ortodoxă Română”, în: *Centenarul autocefaliei...*, pp. 424-428.

românești din Europa Centrală și apuseană în secolul al XIX-lea), care aparțineau de autoritatea bisericească din țară.

Pe de altă parte, cercetând „restricțiile” sau „servitutile” care definesc o Biserică autonomă, rezultă că Bisericile Ortodoxe din Țara Românească și Moldova n-au fost nicicând în situația unor Biserici autonome⁵.

1. *Cu privire la puterea învățătoarească:*

- N-au primit pastorale de la o altă Biserică, socotită autocefală, în speță de la Patriarhia Ecumenică;
- Nu li s-au impus hotărârile dogmatice ale unei alte Biserici.

2. *Cu privire la puterea sacramentală:*

Întâistătătorii Bisericilor din Țara Românească și Moldova n-au primit hirotonia de la ierarhi din afară (doar cu câteva excepții izolate, la începutul existenței celor două țări).

3. *Cu privire la puterea jurisdicțională:*

- Întâistătătorii Bisericilor din Țara Românească și Moldova, și cu atât mai puțin episcopii lor sufragani, nu erau membri ai Sinodului patriarhal din Constantinopol (excepție au făcut mitropolii Țării Românești în a doua jumătate a secolului al XV-lea, care erau greci de neam);
- Nicio Biserică din afară n-a aprobat legile sau rânduielile de organizare și de conducere a Bisericilor românești.

Rezultă că Bisericile din Țara Românească și Moldova n-au respectat niciuna din restricțiile sau principiile valabile pentru o Biserică autonomă. Deci, ele nu aveau situația unor Biserici autonome, ci, de fapt, a unor Biserici autocefale. Trebuie să reținem însă că, până în prima jumătate a secolului al XX-lea, cuvintele autonomie și autocefalie au fost folosite în același înțeles, deși exprimau noțiuni diferite. În decursul timpului, cuprinsul sau sensul noțiunii de autocefalie a suferit unele schimbări, determinate de diferite împrejurări⁶.

Cum s-a ajuns la această situație de autocefalie a Bisericilor din Țara Românească și Moldova? Încă din secolul al XIV-lea au rămas știri precise că ierarhii români erau aleși de domnul țării, probabil împreună cu un sobor de clerici și mireni (Iachint al Țării Românești și Iosif al Moldovei). Iachint a fost doar recunoscut de Patriarhia Ecumenică în 1359. În schimb, Patriarhia a recunoscut alegerea lui Iosif al Moldovei, care era *român*, doar după lungi demersuri din partea moldovenilor și mai ales în urma refuzului lor de a primi un ierarh grec (1401). Doar în ultimele decenii ale secolului al XIV-lea în Țara Românească și la începutul celui de-al XV-lea în Moldova, Patriarhia a reușit să impună pe scaunele mitropolitane ale acestor țări câțiva ierarhi greci, hirotoniți la Constantinopol

⁵ I. DURĂ, „Despre autonomia...”, pp. 390-393.

⁶ Pr. Ioan DURĂ, „Obârșia autonomiei și autocefaliei”, *Mitropolia Olteniei*, XIII (1961), 1-4.

și membri ai Sinodului patriarhal. Dar după căderea Constantinopolului sub turci (1453), în împrejurările excepționale care au survenit, mitropoliții Țării Românești și ai Moldovei ca și episcopii lor sufragani – *au fost aleși numai dintre români*, de către un sobor de clerici (îndeosebi egumeni) și mari dregători, fiind hirotoniți în țară (inclusiv mitropolitul, dacă nu era arhiereu în momentul alegerii). Alegerea era confirmată de domn; pentru mitropoliți se cerea Patriarhiei așa numitul *ekdosis*, adică recunoașterea actului săvârșit în țară. În multe cazuri însă, nu se îndeplinea nici această formalitate, mai ales în Moldova. Mitropoliții Țării Românești și ai Moldovei aveau doar datoria să pomenească pe patriarhul ecumenic la slujbe și să primească Sfântul și Marele Mir de la Constantinopol, neavând un număr corespunzător de ierarhi pentru sfințirea lui, deși uneori s-a sfințit și la noi ori s-a adus din alte părți (Kiev ș.a.).

Deci, prin alegerea și hirotonia propriului lor întâistătător, Bisericele din Țara Românească și Moldova dețineau dreptul principal sau caracteristic autocefaliei. Patriarhului ecumenic i se acorda doar cinstea cuvenită în calitatea sa de întâiul între patriarhii ortodocși, prin înștiințarea alegerii întâistătătorului Bisericii și prin pomenirea sa la slujbe.

Situația de independență a Bisericii din Țara Românească și Moldova față de Patriarhia Ecumenică rezultă și din cercetarea vieții bisericești din unele teritorii românești cucerite de turci și transformate în raiale, cu o administrație proprie, otomană. De pildă, pe la mijlocul secolului al XVI-lea, după ce au cucerit Brăila și ținutul înconjurător, precum și Tighina cu Bugeacul, dincolo de Prut, s-au constituit raialele Brăila și Tighina. Pentru aceste unități administrativ-politice, Patriarhia de Constantinopol, cu acordul autorităților otomane, a creat o eparhie nouă, a Proilaviei sau a Brăilei, cu ierarhi greci, dependenți direct de Patriarhie, membri de drept ai Sinodului patriarhal. În 1828-1829, când s-a desființat raiaua Brăila, și-a încetat existența și Mitropolia Proilaviei, iar parohiile ei au fost alipite la eparhiile existente atunci în Țara Românească (Mitropolia și Episcopia Buzăului)⁷.

În afară de aceasta, Biserica din Moldova, prin exercitarea independentă a întregii puteri bisericești, în înțelegere cu Patriarhia Ecumenică și cu Mitropolia Kievului, a hotărât convocarea Sinodului panortodox de la Iași, din 1642, care a aprobat *Mărturisirea de credință ortodoxă* a lui Petru Movilă și la care a participat cu drepturi egale, alături de cele două unități bisericești amintite.

Apoi, timp de aproape o jumătate de mileniu, Bisericele și țările noastre au fost principalele susținătoare, sub raport material, ale tuturor așezămintelor

⁷ Pr. Mircea PĂCURARIU, „Scurt istoric al Mitropoliei Proilaviei (Brăilei)”, în: *Arhiepiscopia Dunării de Jos. Istorie bisericească, Misiune creștină și Viață culturală de la începuturi până în secolul al XIX-lea*, Galați, Ed. Arhiepiscopiei Dunării de Jos, 2009, pp. 445-457 (alte studii la pp. 275-478).

bisericești de la Muntele Athos, din Balcani și din Orientul Apropiat, inclusiv ale Patriarhiei Ecumenice și ale celorlalte Patriarhii «apostolice». Bisericile noastre au tipărit cărți de slujbă, de învățătură, mărturisiri de credință, lucrări pentru lămurirea unor probleme teologice controversate etc., nu numai pentru propriii lor credincioși, ci și pentru cei ai altor Biserici (de limbă greacă, slavonă, arabă și georgiană). Putem spune că scaunele patriarhale de Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, ca și așezămintele bisericesti pomenite mai sus, au supraviețuit numai datorită ajutorului primit din partea Țărilor și Bisericilor românești.

Doar în cursul epocii fanariote s-a încercat o limitare a acestei autocefalii, prin unii ierarhii greci, aleși pe scaunele vlădicești din Țara Românească, dar, potrivit vechiului obicei, de către o adunare electivă, în țară și hirotoniți în țară, doar recunoscuți de Patriarhie. În Moldova însă, s-a menținut vechea autocefalie, fiind ales un singur mitropolit grec. După anumite păreri, la 1 ianuarie 1752, s-ar fi convocat la Iași un sobor de ierarhi, egumeni și mari dregători, în care s-ar fi hotărât să nu se accepte niciun ierarh străin pe cele patru scaune vlădicești ale Moldovei.

Deși Bisericile din Țara Românească și Moldova au cunoscut în decursul istoriei o dezvoltare și organizare asemănătoare, aproape unitară, totuși, este de reținut că Biserica din Moldova s-a bucurat de o mai largă „independență” sau „autocefalie” față de Patriarhia Ecumenică. Autocefalia Bisericii din Moldova este clar exprimată în *Pravila cea Mare* sau *Îndreptarea Legii* de la Târgoviște din 1652, în care se arăta că „nice Ohrideanului (arhiepiscopului de Ohrida, n.n.) se pleacă, nice Țărigrădeanului” (patriarhul de Constantinopol, n.n.). Iar în *Descrierea Moldovei*, Dimitrie Cantemir scria că mitropolitul Moldovei „nici nu este supus vreunui dintre patriarhi” (*neculli patriarcharum subiacet*), „ba el chiar se folosește în Moldova de aceeași libertate pe care o are [...] al Ohridei în dieceza sa”. Iar într-o scriere din 1723, autocefalia Bisericii moldovene este exprimată prin cuvintele: „nesupusă și neplecată niciunei eparhii”; „au așezat-o să fie ca un patriarh, precum este Ohridul și Chiprul”; „nu este plecată niciunui patriarh”; „nu se pleacă nici Ohridului, nici Constantinoplei”. În 1752, Sinodul Mitropoliei Moldovei întrunit la Iași, de care am pomenit mai sus, consemnează de asemenea dreptul ei „ca să fie ca și Ohridul, nesupusă nicăierea”⁸.

Autocefalia Bisericilor din Țara Românească și Moldova poate fi pusă și mai mult în evidență, comparând situația lor cu a unor Biserici care au primit autocefalia din partea Patriarhiei din Constantinopol. De pildă, autocefalia

⁸ Pr. Liviu STAN, „Pravila lui Alexandru cel Bun și vechea autocefalie a Mitropoliei Moldovei”, *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, XXXVI (1960), 3-4, pp. 177-182 și lucrarea mai veche a lui Neofit SCRIBAN, *Scurtă istorisire și hronologie despre Mitropolia Moldovei*, Paris, 1857, 28p.

Patriarhiei de Târnovo, recunoscută de cea Ecumenică în 1235, a fost limitată prin anumite „servituți”, precum: socotirea patriarhului de Târnovo numai ca onorific, neegal cu ceilalți patriarhi „istorici”, obligat la ascultare față de cel din Constantinopol, de la care primea Sfântul și Marele Mir și pe care îl pomenea la slujbe. În 1019-1020, Arhiepiscopiei bulgare de Ohrida i s-a acordat autocefalia, cu obligația ca întâistătorul ei să fie ales la Constantinopol, confirmat de împăratul Bizanțului și hirotonit de patriarhul de Constantinopol, obligat să participe la Sinodul Patriarhiei de aici, urmând să fie judecat de aceasta, în caz de abateri.

Arhiepiscopiei sârbe de Ipek (1220-1222) i s-a impus obligația ca alegerea întâistătorului ei să fie supusă aprobării patriarhului ecumenic, care trebuie să fie pomenit la slujbe.

Biserica Georgiei (Iviriei) a primit autocefalia din partea Patriarhiei Antiohiei în secolul al VIII-lea dar, tot cu anumite restricții (obligația de a fi pomenit patriarhul Antiohiei la slujbe, dreptul pentru aceasta de a-și trimite aici exarhi pentru supravegherea treburilor bisericești, de a avea mănăstiri stavropighiale etc.), drepturi pe care le-a deținut până în secolul al IX-lea.

Unei limitări temporare a autocefaliilor proprii i s-au supus Biserica autocefală din Cipru, după 1571, și chiar Patriarhiile din Alexandria, Antiohia și Ierusalim față de Patriarhia de Constantinopol, atunci când s-au aflat sub stăpânirea arabă, în epoca cruciadelor și în secolele XVII- XIX, sub stăpânire otomană.

În secolul al XIX-lea apare cu o autocefalie limitată și Biserica Ortodoxă din Grecia, prin obligația ce i s-a impus în mod expres, – prin „tomosul” de recunoaștere a autocefaliei din 1850 de a primi Sfântul și Marele Mir de la Patriarhia Ecumenică și prin aceasta de a i se adresa numai în chestiunile dificile de interes general bisericesc, spre a lua îndrumări de la sinodul ei. Aceleași obligații au fost impuse Bisericii Ortodoxe Sârbe, prin tomosul de recunoaștere a autocefaliei din 1879, Bisericii Ortodoxe din Polonia, prin tomosul dat în 1924.

Din cunoașterea modului în care a evoluat conținutul autocefaliei, putem să ne facem o imagine și mai clară asupra drepturilor autocefale de care s-au bucurat Bisericile Ortodoxe din Țara Românească și Moldova, din timpuri străvechi. Ele au avut o autocefalie cel puțin egală cu a Arhiepiscopiiilor de Ohrida, Târnovo, Ipek, ba chiar și cu aceea a Bisericilor din Cipru, din Iveria și a Patriarhiilor din Alexandria, Antiohia și Ierusalim, în anumite epoci istorice. Înseamnă că Biserica Ortodoxă din Țările Române, ca și cea Rusă, considerate ca autonome, erau de fapt autocefale, cel puțin la nivelul Bisericilor autocefale menționate mai sus⁹.

Cu toate acestea, nu exista o recunoaștere formală a autocefaliei Bisericii

⁹ Pr. Liviu STAN, „Obârșia autocefaliei și autonomiei. Teze noi”, *Mitropolia Olteniei*, XIII (1961), 1-4, pp. 109-110.

noastre din partea Patriarhiei Ecumenice, considerată – după canoane și legi de stat bizantine –, ca prima între Patriarhiile răsăritene, autoritatea supremă în Biserica Ortodoxă de Răsărit. Problema autocefaliei Bisericii românești începe să fie pusă în discuție mai ales după anul 1821, când încetează regimul zis „turcofanariot” și se revine la „domniile pământene” și mai ales ca urmare a abuzurilor Patriarhiei în această perioadă. Astfel, îndată după 1821, autocefalia Bisericii noastre se afirmă prin legi și lucrări scrise. De pildă, art. 413 din *Regulamentul organic al Moldovei* prevedea ca mitropolitul să fie judecat pentru abateri canonice și disciplinare de către un sobor de 12 arhieri din ambele Principate. Se fixau în scris și o seamă de rânduieli tradiționale respectate cu strictețe în trecut, mai ales în Moldova, alegerea ierarhilor numai dintre români de către Adunarea obștească a țării, mitropolitul urmând să ceară aprobarea canonică din partea patriarhului ecumenic și altele¹⁰.

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, paralel cu mișcarea pentru unirea Țării Românești și a Moldovei într-un singur stat, a început și o acțiune energetică pentru recunoașterea de drept (*de jure*) a autocefaliei bisericești, pentru legalizarea sau oficializarea unei stări existente, de fapt (*de facto*). Aceasta acțiune a patrioților moldoveni a fost determinată de atitudinea patriarhului ecumenic Chiril, care adresase o scrisoare mitropolitului Sofronie Miclescu al Moldovei, muștrându-l pentru faptul că sprijinea deschis unirea Principatelor. După primirea acestei scrisori, care reprezenta un amestec direct și nejustificat al patriarhului în problemele noastre interne, arhimandritul Neofit Scriban a publicat lucrarea *Scurtă istorisire și bronologie despre Mitropolia Moldovei* (Paris, 1857, 28p.), în care prezenta și apăra vechea ei autocefalie. Tot el întocmise – la solicitarea mitropolitului Sofronie Miclescu – un memoriu – rămas în manuscris – sub titlul *Dovezi despre autocefalia sau neatârănarea Mitropoliei Moldovei* –, care a fost înaintat (în traducere franceză) reprezentanților Puterilor străine care urmau să decidă viitorul celor două Principate Române în 1857. Aducea șapte argumente în sprijinul vechimii „autocefaliei” Bisericii moldovene¹¹. În toamna anului 1857, la dorința unor deputați clerici – dar și mireni –, Divanul Ad-Hoc al Moldovei a cerut, între altele: „Recunoașterea neatârănării Bisericii Ortodoxe din Principatele Unite de orice chiriarchie, păstrându-și însă unitatea credinței cu Biserica ecumenică a Răsăritului”¹².

¹⁰ Sever BUZAN, „Regulamentele Organice și însemnătatea lor pentru dezvoltarea organizației bisericești ortodoxe române”, *Studii Teologice*, VIII (1956), 5-6, pp. 366-368.

¹¹ Nestor VORNICESCU, Mitropolitul Olteniei. *Desăvârșirea unității noastre naționale - fundament al unității Bisericii străbune*, Craiova, 1988, pp. 226-234; Nestor VORNICESCU, *Studii de teologie istorică*, Craiova, 1998, pp. 178-183.

¹² *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. IV, București, 1889, pp. 564-567 și vol. VI, 1, București, 1896, pp. 469-470.

Aceasta „dorință” a reprezentanților țării a fost realizată la scurt timp după constituirea statului roman unitar România (1859), în timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Astfel, la 3 decembrie 1864, s-a promulgat așa-numitul *Decret organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale*. Prin această lege se urmărea unificarea organizației bisericești existente până în 1859, cu două Biserici și două Mitropolii, în două state. Pentru înlăturarea oricărei dependențe de Patriarhia Ecumenică, primul articol al Legii prevedea că „Biserica Ortodoxă Română este și rămâne independentă de orice autoritate bisericească străină întru tot ce privește organizarea și disciplina”. Aceasta a fost prima legiferare oficială a autocefaliei sau a independenței Bisericii Ortodoxe Române. La 11 ianuarie 1865, mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei a fost ridicat la treapta de *mitropolit primat*.

Existând o Biserică autocefală, în mod firesc ea avea nevoie și de un sinod. Ca atare, articolul al doilea al Decretului din 3 decembrie 1864 prevedea constituirea unui „Sinod general al Bisericii Române”. Acest Decret, ca și alte legi bisericești ale lui Alexandru-Ioan Cuza, inclusiv cea privitoare la secularizarea averilor mănăstirești din 1863, au nemulțumit adânc pe patriarhul ecumenic și sinodul patriarhal, care au declarat legile sale bisericești drept necanonice. În aprilie 1865 a fost trimis în țară arhimandritul Eustatie Cleobul, cu misiunea de a încerca o împăcare cu Statul și Biserica românească. Cei doi mitropoliți, ca și domnitorul Alexandru-Ioan Cuza, în scrisorile trimise atunci patriarhului ecumenic, au respins cu multă demnitate orice încercare de amestec în treburile interne ale Bisericii românești. Între altele, domnitorul țării declara: „Vreau ca Biserica Ortodoxă Română să aibă o expresie legală în stat, iar în Biserica de Răsărit, rangul și independența pe care le-a dobândit de mult în fața celorlalte Biserici Ortodoxe [...]”.

Autocefalia Bisericii noastre a fost prevăzută și în câteva legi de stat sau bisericești de mai târziu. De pildă, în prima Constituție a României, din 1/13 iulie 1866, s-a precizat că „Biserica Ortodoxă Română este și rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor”. În 1872 s-a votat și sancționat *Legea pentru alegerea mitropoliților și a episcopilor eparhioți, cum și a constituirii Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române*. În mai multe articole ale Legii se preciza că Biserica noastră este „autocefală”. Prin aceeași Lege s-a constituit și Sfântul Sinod – în forma în care există până azi –, deci alcătuit din toți mitropoliții, episcopii și arhieriei vicari în funcțiune, sub președinția mitropolitului primat. Deci, de data aceasta, este vorba de o *proclamare oficială* a autocefaliei din partea **autorității bisericești** de la noi¹³.

¹³ Problema a fost prezentată pe larg de Nicolae DOBRESCU, *Studii de istoria Bisericii contemporane*.

La 9 mai 1877, s-a proclamat independența de stat a României, recunoscută apoi de Congresul de pace de la Berlin din 1878, fapt care a dus la creșterea prestigiului țării în afara hotarelor. Acest act de mare importanță a contribuit, în același timp, și la afirmarea autocefaliei Bisericii românești, cu toate că nu era necesară decât o recunoaștere formală a ei, adică a unei stări de drept și de fapt. Patriarhia Ecumenică nu s-a arătat nici acum dispusă să dea obișnuitul tomos de recunoaștere. Dimpotrivă, în 1879, printr-o scrisoare către mitropolitul primat Calinic Miclescu, patriarhul ecumenic Ioachim III declara că nu recunoaște autocefalia și că Biserica noastră s-ar afla „sub suprema suzeranitate spirituală” a Patriarhiei. În scrisoarea de răspuns a mitropolitului Calinic, din 16 ianuarie 1880, se dovedea, cu temeuri istorice și canonice, că patriarhul nu avea niciun drept de amestec în problemele Bisericii Ortodoxe românești.

La 9 martie 1882 deputatul Nica Locusteanul, propunea, în Camera Deputaților, ca Biserica noastră să fie ridicată la demnitatea de Patriarhie, iar Episcopia Râmnicului să fie ridicată la rangul de Mitropolie, cu sediul la Craiova, lucruri care nu s-au putut realiza atunci¹⁴.

A urmat Sfințirea Sfântului și Marelui Mir la 25 martie 1882 în Joia Patimilor pentru prima dată în România unificată. Aceste două fapte au determinat pe același patriarh, Ioachim III, să protesteze și să aducă o serie de acuzații ierarhilor români. Din încredințarea Sfântului Sinod, învățatul episcop Melchisedec Ștefănescu al Romanului, membru al Academiei Romane, a întocmit un document *Memoriu canonic-istoric*, în care respingea toate acuzațiile patriarhului, dovedind că Biserica noastră era de mult autocefală.

Astfel, la afirmația acestuia că Biserica noastră a fost pusă – prin canonul 28 al Sinodului IV ecumenic –, sub jurisdicția Patriarhiei din Constantinopol, episcopul Melchisedec scria că „Românii n-au primit botezul și doctrina creștină de la Constantinopol, nici pre întâii lor episcopi. Căci creștinătatea românilor este mai veche decât chiar existența Constantinoplei. Românii au venit în Dacia cu sămânță creștinismului încă din veacul al II-lea după Hristos. Sămânța creștinismului adusă în Dacia s-a dezvoltat aici prin propriile puteri ale poporului [...]”.

Scotea în evidență și faptul că românii și-au apărat întotdeauna autonomia bisericească împotriva tuturor încercărilor Patriarhiei de a o încălca. Amintea apoi de nenumăratele jertfe materiale ale Țărilor Române și ale Bisericii *Istoria Bisericii din România*, București, 1905, pp. 97-163; Pr. Nicolae ȘERBĂNESCU, „150 de ani de la nașterea domnitorului Alexandru Ioan Cuza”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXVIII (1970), 3-4, pp. 351-407 (sunt prevăzute toate legile bisericești din timpul lui Cuza).

¹⁴ Nestor VORNICESCU, „Propuneri simultane pentru înființarea Patriarhatului la București și a unei Mitropolii la Craiova.”, în: Nestor VORNICESCU, *Desăvârșirea unității noastre naționale...*, pp. 425-442.

lor pentru ajutorarea așezămintelor ortodoxe grecești aflate sub dominație otomană. În continuare, expunea încercările făcute de Biserica Ortodoxă Română în cursul secolului al XIX-lea pentru recunoașterea formală (*de jure*) a autocefaliei sale.

Ca o concluzie logică a celor expuse, episcopul Melchisedec declara cu demnitate:

„Pe temeiul istoriei noastre române, pe temeiul legislației noastre moderne, pe temeiul demnității statului român și a demnității națiunii române (Sfântul Sinod) declară sus și tare că Biserica Ortodoxă Română a fost și este autocefală în cuprinsul teritoriului României și nicio autoritate bisericească străină nu are drept a ne impune ceva. Nu avem nevoie a fi din nou recunoscută de cineva autocefalia noastră bisericească; ea este un fapt istoric îndestulător pentru noi și pentru cei ce ne iubesc și voiesc a fi cu Biserica și cu statul nostru în relațiuni amicale”.

În ce privește pretenția patriarhului de a cere Sfântul Mir de la Patriarhia din Constantinopol, Melchisedec scria: „A căuta Mirul pe la Bisericile altor țări, înseamnă a nu avea conștiința și încrederea că Duhul Sfânt se pogoară de la Dumnezeu [...]. Biserica noastră nu mai crede că Duhul Sfânt trebuie să se pogoare mai întâi la Constantinopol sau aiurea și apoi de acolo să-l cerem și să-l dobândim și noi [...]”.

Respingea apoi și acuzațiile privitoare la săvârșirea botezului prin stropire sau turnare, la calendarul gregorian, la înmormântarea sinucigașilor, declarându-le simple născociri. Se preciza:

„că Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române nu dorea să rupă legăturile cu Biserica mamă, ci va păstra neschimbată doctrina ortodoxă, disciplina și cultul, recunoscând în Patriarhia Ecumenică” un centru moral de unde trebuie să porceadă direcțiunea în toate chestiunile de interes general ale întregii Biserici ortodoxe [...]. Patriarhul este socotit de noi ca primul ierarh al Bisericii ortodoxe și mitropoliții noștri îl pomenesc la sfintele servicii [...]. Dorim încă ca corespondența noastră să fie în formulele obișnuite de noi și cerute de demnitatea reciprocă [...]”.

Memoriul episcopului Melchisedec a fost discutat în ședința Sfântului Sinod din 23 noiembrie 1882 și admis ca act oficial sub titlul: *Act sinodal care cuprinde autocefalia Bisericii Ortodoxe Române*. În februarie 1883 a fost trimis la Patriarhia Ecumenică prin Ministerul de Externe al României. Memoriul n-a primit niciun răspuns.

Lucrurile s-au limpezit abia după retragerea din scaun a patriarhului Ioachim III și după alegerea lui Ioachim IV (1884-1886), animat de sentimente mai bune față de Biserica românească. Sub el s-au început tratativele diplomatice în vederea recunoașterii necondiționate a autocefaliei Bisericii noastre, până când

s-a ajuns la un acord în această problemă. După ultima scrisoare a mitropolitului primat Calinic Miclescu, din 20 aprilie 1885, patriarhul ecumenic a convocat Sinodul patriarhal, luând în discuție cererea Bisericii noastre. La 25 aprilie 1885, patriarhul a răspuns mitropolitului Calinic și ministrului Cultelor, D.A. Sturdza, arătând că atât el, cât și sinodul său au considerat cererea Bisericii românești ca „rațională, dreaptă și corespunzătoare cu așezămintele bisericești”, fapt pentru care au și recunoscut-o ca „autocefală și întru toate de sine administrată”. Tot atunci, s-a trimis și *tomosul de autocefalie*, semnat de patriarhul Ioachim IV și de zece mitropoliți, membri ai Sinodului patriarhal, datat: aprilie 1885 (fără zi). Tot în ziua de 25 aprilie 1885 patriarhul a trimis o enciclică celorlalte Patriarhii (Alexandria, Antiohia și Ierusalim) și Sinoadelor Bisericilor din Rusia, Grecia, Carloviț și Arhiepiscopia din Cipru, prin care le anunța că a fost recunoscută autocefalia Bisericii românești. Același lucru l-a făcut și mitropolitul Calinic, informând că „autocefalia seculară a Bisericii Ortodoxe Române a fost recunoscută formal de patriarhul Ioachim”. Toate acele Biserici au trimis de îndată scrisori de felicitare, cu urări frățești de prosperitate pentru noua Biserică autocefală. Aceasta era de fapt a treia etapă a drumului, parcurs spre autocefalie – după *proclamarea* din 1864 și *recunoașterea* din 1885 – și anume, *acceptarea* ei în rândul Bisericilor Ortodoxe Autocefale, cu drepturi depline, cu care putea întreține de acum înainte relații frățești, în duhul tradițiilor ortodoxe, de la egal la egal.

Deci, după mai bine de două decenii de la *legiferarea* sau oficializarea autocefaliei Bisericii noastre în țară, a urmat *recunoașterea formală* a ei (*de jure*) din partea Patriarhiei ecumenice din Constantinopol. De aceea, considerăm potrivită ca prăznuire ziua de 3 decembrie 1864, când s-a proclamat autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, și nu cea din 25 aprilie 1885, când ea a obținut doar o recunoaștere formală din partea unei autorități din afară¹⁵.

*

Pentru a întregi cele prezentate până aici, socotim necesar să lămurim și câteva aspecte privitoare la Biserica Ortodoxă din celelalte țări românești. În Transilvania, Biserica Ortodoxă Română avea aceeași situație de independență sau autocefalie pe care au avut-o Bisericile surori din Țara Românească și Moldova, îndeplinind condițiile consemnate mai sus, cu deosebirea că, în lipsa unui număr corespunzător de ierarhi (doi sau trei), hirotonia mitropolitului Transilvaniei era săvârșită de mitropolitul Ungrovlahiei cu sufraganii săi (deși nu s-a respectat întotdeauna această rânduială: de pildă, în 1572, noul mitropolit al

¹⁵ Amănunte în: *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1987 (în deosebi studiul pr. Nicolae ȘERBĂNESCU, pp. 41-138); *Autocefalie, Patriarhie, Slujire sfântă*, București, 1995, pp. 5-242.

Transilvaniei, Eftimie, a fost hirotonit la Ipek). Sfântul și Marele Mir îl primea tot de la Târgoviște sau București. Mitropolitul Ungrovlahiei – în calitatea lui de *exarh* pentru Biserica din Transilvania – nu avea niciun drept de amestec în treburile Bisericii Ortodoxe din Transilvania. Patriarhul ecumenic n-a avut, în tot decursul istoriei, niciun amestec – am putea spune nicio legătură cu Biserica românească din Transilvania –, care s-a dezvoltat cu totul independent, avându-și propriile ei „soboare”, la Alba-Iulia, tipărindu-și cărți de slujbă, înființând școli mănăstirești pentru pregătirea clerului, întreținând relații cu alte Biserici (îndeosebi cu cele din Țara Românească și Moldova, dar și cu cea Rusă).

Cercetând atributele unei Biserici autonome – așa cum le-a formulat preotul canonist Liviu Stan –, constatăm că Biserica Ortodoxă Română din Transilvania nu se încadrează în nici unul dintre ele (excepție făcând sfințirea mirului, pe care îl primea de la Mitropolia Ungrovlahiei). Deci și ea se bucura de o *autocefalie* asemănătoare celei pe care le aveau Bisericile din Țara Românească și Moldova.

Abia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în împrejurările politice în care s-a dezvoltat Transilvania românească, Biserica Ortodoxă Română de aici a fost pusă de autoritățile de stat habsburgice sub jurisdicția canonică a Mitropoliei autocefale sârbe de la Carloviț. Lupta dusă de clerul și credincioșii din Banat, apoi din Transilvania, timp de peste o jumătate de secol pentru emanciparea de sub această jurisdicție, s-a sfârșit abia în 1864, când Patriarhia din Carloviț a recunoscut separarea de ea a Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania și Banat. Mitropolitul Andrei Șaguna, prin *Statutul Organic* din 1868, a procedat la reorganizarea Bisericii din Transilvania, cu propriul ei sinod, format din mitropolit și doi episcopi sufragani de la Arad și Caransebeș. De fapt, se legifera – în mod tacit și desigur fără respectarea rânduielilor canonice – propria ei *autocefalie* față de orice autoritate bisericească din afară, precum și deplina autonomie față de autoritățile de stat habsburgice în conducerea afacerilor ei interne.

În sprijinul unei „autocefalii” limitate a Bisericii din Ardeal stă și sfințirea Mirului. Dacă până în 1701, mitropoliții Ardealului luau Sfântul Mir de la Mitropolia Țării Românești – în calitatea de „exarhi ai Plaiurilor” pe care o aveau titularii acesteia pentru Mitropolia Ardealului –, după 1701, ortodocșii ardeleni își procurau Sfântul Mir de la Mitropolia din București sau de la Episcopia Râmnicului. După 1783/1786, când Episcopia ortodoxă a Ardealului, acum cu sediul la Sibiu, Sfântul Mir se procura fie direct de la Carloviț, fie de la Episcopia Aradului, și ea fiind sufragană Mitropoliei de Carloviț. Ne încredințăm de aceasta un act oficial al Consistoriului din Sibiu din 1804, că s-a cerut Sfântul Mir de la Episcopia Aradului (scaunul episcopal de la Sibiu fiind atunci vacant)¹⁶.

În timpul păstoririi episcopului Vasile Moga (1811-1845), el însuși

¹⁶ Matei VOILEANU, *Icoane din viața Bisericii. Anul 1804*, Sibiu, 1926, pp. 16-17.

sfințea Mirul – singur – la Sibiu, după cum rezultă dintr-o circulară semnată de el la 15 noiembrie 1822¹⁷. Același lucru l-a făcut și mitropolitul Andrei Șaguna¹⁸. În 1884, în Joia Patimilor, sfințea Sfântul Mir singur și mitropolitul Miron Romanul¹⁹.

În 1873 s-a constituit, tot ca Biserică autocefală sau „exemptă”, Mitropolia Bucovinei și Dalmației, cu teritorii aflate pe atunci între granițele Imperiului Habsburgic – dar această „autocefalie sau independență” a fost acordată, necanonic, de autoritatea de stat de atunci. Era totuși o autocefalie limitată, căci mitropolitul Bucovinei, ales de regulă dintre arhimandriții – vicari ai eparhiei, era hirotonit de alți ierarhi ortodocși din cuprinsul Imperiului Habsburgic.

Biserica românească din Bucovina nu se bucura însă de autonomie față de stat, deoarece conducerea ei era mai mult în mâna aparatului de stat habsburgic, care numea pe mitropolit și pe ceilalți slujitori ai Bisericii²⁰.

Deci aceste două Biserici s-au constituit în unități bisericesti independente, fără ca să respecte întru totul rânduiele canonice privitoare la Bisericile autocefale. De fapt, nici nu erau condiții ca aceste rânduieli să fie observate întocmai, datorită împrejurărilor de forță majoră în care se găseau atunci Transilvania și Bucovina, fapt pentru care Bisericile de aici au evitat orice legături cu Patriarhia Ecumenică. De altfel, Curtea habsburgică din Viena, aflată în permanență în stare de război cu Turcia în secolele XVII-XVIII, nici n-ar fi permis subordonarea unor ierarhi ortodocși din cuprinsul Imperiului de Patriarhia Ecumenică, al cărei sediu se găsea în capitala Imperiului Otoman.

Cu alte cuvinte, Biserica autocefală din Transilvania, și cu atât mai puțin cea din Bucovina, n-au mers mai departe întru recunoașterea acestei situații, adică n-au cerut autocefalia în mod formal, în numele lor, al clerului și al credincioșilor, adresându-se Patriarhiei Ecumenice în acest scop, și nici n-au anunțat celelalte Biserici Ortodoxe surori că au devenit autocefale.

După realizarea statului național român unitar, în 1918, a urmat, în

¹⁷ Cf. Ilarion PUȘCARIU, *Documente pentru limbă și istorie*, tomul I, Sibiu, 1889, p. 192.

¹⁸ Însuși Șaguna scria că „episcopul eparhial este dator să întocmească Sfântul Mir după ritual, începând cu Miercurea mare și fiind (sfârșind, n.n.) în Joia Mare, ca apoi, după Liturghie să-l poată sfinți și împărți pe seama bisericilor parohiale. Episcopul mai este dator a-și procura toate acele arome, din care are „a consta Sfântul Mir, după tradițiunea veche ierarhică”. Citează can. 6 al Sinodului din Cartagina din anul 419. Cf. *Compendiu de Drept canonic al unei, sântei, sobornicești și apostolești Biserici*, Sibiu, 1913, p. 48.

¹⁹ Cf. *Telegraful Român*, XXXII (7/19 aprilie 1884), 41, p. 163.

²⁰ Pr. Liviu STAN, „Despre autocefalie”, *Orthodoxia*, VIII (1956), p. 380. De notat că și în Biserica Bucovinei, în catedrala din Cernăuți – mitropolitul singur, înconjurat de preoții săi, sfințea Mirul în Joia Patimilor. Vezi Vasile MITROFANOVICI, Teodor TARNAVSCHI, Nectarie COTLARCIUC, *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Cernăuți, 1929, pp. 762-766.

mod firesc, și unificarea organizației bisericești. În 1919, Bisericile Ortodoxe autocefale din Transilvania și Bucovina au devenit parte integrantă a Bisericii autocefale Ortodoxe din vechea Românie, devenită Patriarhie în 1925.

*

În concluzie, putem spune că „independența” sau „autocefalia” Bisericii Ortodoxe Române din Țara Românească, Moldova și Transilvania față de orice autoritate bisericească din afară a existat din cele mai vechi timpuri, așa cum au avut și alte Biserici Ortodoxe în anumite epoci istorice, cu deosebire că nu era recunoscută oficial de Patriarhia Ecumenică. Ea a fost proclamată oficial în vechea Românie, printr-un decret al autorității de stat abia la 3 decembrie 1864, apoi de autoritatea bisericească din 1872, când s-a constituit Sfântul Sinod canonic al Bisericii Ortodoxe Române. Patriarhia Ecumenică a fost pusă în fața unui fapt împlinit, încât actul de recunoaștere a autocefaliei din 25 aprilie 1885 a fost pur formal, o recunoaștere a unei stări de lucruri existente de câteva secole. În Transilvania, autocefalia a fost legiferată tacit prin *Statutul Organic* al mitropolitului Andrei Șaguna, din 1868. Bisericile noastre s-au bucurat, încă de la începutul organizării politice a statelor românești, de o independență egală cu autocefalia, neîngăduind niciun amestec jurisdicțional al ierarhiei altei Biserici în cuprinsul lor. Pe baza condițiilor naturale geografice, etnice și istorico-politice în care și-au desfășurat activitatea, Bisericile noastre erau de fapt Biserici autocefale, constituite pe baze naționale, păstrând însă legături dogmatice, canonice și de cult cu toate celelalte Biserici Ortodoxe surori.

Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române la ceas aniversar (1885 – 25 aprilie – 2010)*

Preot prof. dr. Nicolae ȘERBĂNESCU (1914-1999)

În cursul lunii aprilie din acest an, Biserica Ortodoxă Română aniversează 125 de ani de proprie cărmuire, altfel zis, de autocefalie. În mod obișnuit, se socotește că începutul acestui soroc lung de mai mult de un secol este pe 25 aprilie 1885, adică în ziua în care în împrejurările ce se vor înfățișa mai jos, patriarhul ecumenic Ioachim IV (1884-1886) anunța în scris mitropolitului primat al României Calinic Miclescu (1875-1886) și ministrului cultelor român de atunci Dimitrie A. Sturdza († 1914) că a emis și trimis la București tomosul patriarhal și sinodal de binecuvântare și de formală recunoaștere a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, pe care aceasta și-o declarase deja. Prin actul respectiv se încheia un lung șir de acțiuni revendicatoare, care, atât în Muntenia, și mai ales în Moldova, se manifestaseră vreme îndelungată, cerându-se prin ele, deplină neatarnare pentru Bisericile românești – cum era pe atunci – și dintr-o parte și din alta a Milcovului.

Spre a se putea înțelege mai bine semnificația acestui moment de seamă din viața Bisericii noastre, care deschide o nouă perioadă în istoria ei, este necesar ca el să fie privit în concursul de împrejurări, care au dus la înfăptuirea lui acum o sută douăzeci și cinci de ani. Cum se știe și cum se va vedea, declararea formală a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române a fost precedată de unele fapte și împrejurări istorice care îndreptățeau întru totul obținerea ei cu un veac în urmă.

Prin autocefalie (αὐτὸς = însuși; κεφαλή = cap) în sens comun se înțelege „independența administrativă-jurisdicțională a unei unități bisericești ortodoxe, constituită pe bază sinodală, față de altă unitate constituită în același fel, în cadrul Ortodoxiei ecumenice”. Este vorba, deci, numai de aspectul administrativ-

* Extras din: *Autocefalia: libertate și demnitate*, București. Ed. Basilica, 2010, pp. 279-335.

jurisdicțional, care potrivit numelui său grecesc – αυτο-κέφαλος –, cu care este desemnată, autocefalia înseamnă, din acest punct de vedere, „cârmuire prin cap propriu, adică prin căpetenia proprie a unei Biserici”. Acest lucru vrea să precizeze că „niciuna din unitățile bisericești, care au cârmuire proprie, nu este subordonată una alteia, ci fiecare se conduce în mod independent”. Autocefalia s-a conturat și dezvoltat „în forme mereu noi, în epoca în care s-a săvârșit organizarea teritorială și ierarhică a Bisericii”.

Se socotește că, dintru început, toate comunitățile bisericești creștine conduse de episcopi au fost autocefale și că această situație s-a prelungit până prin secolele II-III, când a început să se constituie unități teritoriale-bisericești mai mari a căror conducere superioară a trecut în timp pe seama sinoadelor locale, de tip provincial, numite de prin secolul al IV-lea „sinoade mitropolitane”. Acestea aveau în funte, ca întâistătător – protos, pe unul dintre episcopii unității – de obicei pe cel din capitala provinciei, când era cazul –, care, printr-o asemenea sarcină, „exprima simbolic independența sau *autocefalia* unității teritoriale bisericești”, la cârma căreia se găsea. O astfel de unitate bisericească, în acest fel constituită și condusă, – care, ca întindere teritorială, putea fi cât o provincie a imperiului, ori mai mare sau mai mică – a devenit cu vremea, *comunitate creștină autocefală tip*.

Temei canonic pentru o atare situație se socotește a fi canonul 34 apostolic – urmat de canoanele 35 și 37 apost., canonul 8 al Sinodului III Ecumenic (431), canonul 28 al Sinodului al IV-lea Ecumenic (451) ș.a.² Cel dintâi dintre acestea glăsuiește așa: „Se cuvine ca episcopii fiecărui neam să recunoască pe cel dintâi dintre dâșii și să-l socotească pe acesta drept căpetenie (a lor) și nimic mai însemnat să nu facă fără învoirea aceluia și fiecare (episcop) să facă numai cele ce se referă la eparhia lui și la teritoriile de sub ascultarea (jurisdicția) ei. Dar nici acela (protosul) să nu facă nimic fără învoirea tuturor. Căci numai așa va fi înțelegere și se va slăvi Dumnezeu prin Domnul, întru Duhul Sfânt, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh”³.

Din această prevedere canonică rezultă „atât faptul că prin ea se recunoaște principiul etnic ca bază pentru constituirea unei biserici autocefale, cât și faptul că, la data alcătuirii ei – prin veacul al III-lea sau începutul veacului al IV-lea –, existau astfel de unități bisericești autocefale constituite în cadrul etnic”⁴. În afară

² Pentru toate acestea, să se vadă: Pr. Liviu STAN, „Despre autocefalie”, *Orthodoxia*, VIII (1956), 3, pp. 373 ș.u.; Pr. Liviu STAN, „Obârșia autocefaliei și autonomiei. Teze noi”, *Mitropolia Olteniei*, XIII (1961), 1-4 pp. 85 ș.u.; Pr. Liviu STAN, „Autocefalia și autonomia în Ortodoxie”, *Mitropolia Olteniei*, XIII (1961), 5-6, pp. 283 ș.u.

³ Dr. Nicodim MILAȘ, *Canoanele Bisericii Ortodoxe, însoțite de comentarii*, trad. de Uroș KOVINCICI și dr. Nicolae POPOVICI, vol. I, partea 1, Arad, 1930, p. 236.

⁴ Pr. Liviu STAN, „Sprijinirea luptei de independență a poporului român prin lupta Bisericii pentru autocefalie”, *Orthodoxia*, XX (1968), 4, p. 612.

de aceasta, „în lumina” canonului 34 apostolic, „– pe lângă principiul ierarhic, potrivit căruia numai episcopii, ca urmași în sfera de putere a Apostolilor, dețin și exercită puterea bisericească în cea mai înaltă treaptă și pe lângă principiul colegial-sinodal, potrivit căruia puterea centrală bisericească se exercită numai de colegiul episcopilor, întruniți în sinod, fiind toți egali în putere, indiferent de rangul onorific pe care unii l-ar avea potrivit organizației bisericești respective (mitropolit, mitropolit primat, exarh sau patriarh) –, poate fi înțeles în adevăratul lui cuprins și principiul autocefaliei. Potrivit acestui principiu, ierarhia unei Biserici Ortodoxe naționale, constituită în sinod, ca autoritate centrală în cuprinsul unui stat suveran, exercită în Biserica națională respectivă puterea bisericească deplină – învățătoarească, sfințitoare și de conducere – în mod independent de ierarhia oricărei alte Biserici Ortodoxe autocefale, recunoscând drept căpetenie supremă numai pe Întemeietorul Bisericii, Domnul nostru Iisus Hristos, dar păstrând permanentă legătură cu autoritatea centrală a celorlalte Biserici Ortodoxe autocefale, în spiritul dragostei frățești, pentru a avea garanția că, în cuprinsul tuturor Bisericilor Ortodoxe autocefale, se păstrează aceeași dreaptă învățătură, se practică același cult și se respectă aceleași principii fundamentale canonice în organizarea pe care fiecare și-o dă, ținând seama de situația și de organizarea statului respectiv”⁵. Pe lângă canonul 34 apostolic, și alte canoane aduc prețioase precizări în legătură cu principiile definitorii ale autocefaliei în Biserica Ortodoxă⁶.

Din vremea când se formulau și se precizau asemenea rânduieli, sunt deja amintite mai multe „unități bisericești autocefale, constituite în cadrul etnic [...] în diverse părți ale lumii” creștine. De bună seamă, „dintre acestea nu vor fi lipsit niciunele de pe teritoriile locuite astăzi de poporul român, din vechea Dacie”, unde, „după cum spune tradiția”, sămânța Evangheliei fusese aruncată chiar în primul secol al erei noastre de către Sfântul Andrei, cel dintâi chemat dintre Apostoli, și unde, desigur, cu vremea va fi luat ființă o Biserică locală pentru creștinii acestor părți, din ce în ce mai numeroși, precum caută a dovedi noile descoperiri arheologice și cercetări ce se fac. Ba mai mult, pe cât se știe acum, în cel mai vechi colț roman și creștin al pământului românesc de azi, care este Dobrogea – fosta Scythia Minor – prin cea de a doua parte a secolului al treilea se întâlnește funcționând un centru episcopal cu sediul în capitala provinciei, *Tomis* – Constanța românească a zilelor noastre. În legătură cu problema ce ne preocupă aici – dependența canonică a acestuia – precizăm că se afirmă că Episcopia din Tomis – ca vechime, prima cunoscută până acum pe teritoriul patriei noastre – avea o situație deosebită, în sensul se bucura de o anumită autocefalie. Aceasta,

⁵ Iorgu D. IVAN, *O sută de ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, mss., p. 2.

⁶ L. ȘTAN, „Autocefalia și autonomia în Ortodoxie...”, pp. 385 ș.u.

întrucât conducătorul ei, deși „nu se bucura de drepturi mitropolitane”, nu era totuși „supus jurisdicției unui mitropolit”, ci avea „superior imediat pe patriarh”⁷, în cazul de față, desigur, după ce a fost organizat, ridicat în rang și cinstit cu acest titlu, pe cel din Constantinopol, care îi era cel mai apropiat. Într-o atare situație aflându-se, ierarhii tomitani au participat în mod sigur la primele trei sinoade ecumenice și au semnat numai actele celui de-al patrulea. Mai mult, prin secolul al VI-lea, ori și mai devreme Episcopia de Tomis, făcută *Archiepiscopie*, devine cu totul autocefală și cu aceste calități – arhiepiscopie și autocefală – este trecută în grupa „arhiepiscopiilor autocefale”, dintr-o listă – *Ecthesis, Expositio* – cu patriarhiile, mitropoliile, arhiepiscopiile autocefale și episcopiile dependente din lumea creștină, întocmită de Epifanie din Cipru, unde ocupă locul al doilea după cea de la Odessos-Varna din „Eparhia Myssiei”⁸. Într-o astfel de stare, desigur, a ființat Archiepiscopia Tomisului până către finele secolului al VII-lea, când orașul a fost distrus de avari și bulgari și când ea a fost silită să se strămute într-un alt loc mai ferit din cuprinsul provinciei, păstrându-și însă numele⁹. Se pare că și după aceasta și-a menținut calitatea de „autocefală”, căci într-un „foarte vechi catalog” al tronurilor ierarhice din cuprinsul celor cinci patriarhii apostolice, elaborat în anul 6391 (882-883), pe timpul împăratului Leon al IV-lea Filosoful (coregent: 870-886; împărat 886-912) și al patriarhului ecumenic Fotie (858-867; 877-886)¹⁰, ea este trecută tot între „mitropoliile” *autocefale* și între acestea tot în locul al doilea și cu denumirea: *Ἐπαρχίας Σκυθίας ὁ Τόμις*¹¹.

Prin urmare din vremuri străvechi – *ab antiquo*, cum s-a afirmat în secolul trecut – Biserica Ortodoxă de pe acest codru de pe pământul românesc chiar de la începutul organizării ei – așa cum aceasta se cunoaște azi – s-a bucurat de neatârnavă. Acest fel de viață liberă bisericească va fi influențat desigur și pe creștinii din stânga Dunării, aflați în permanență în strânse legături cu cei din dreapta ei și, deși problemele existente până acum nu sunt prea concludente, se poate totuși presupune că și aceștia – localnicii nord-dunăreni creștini – vor fi căutat să-și aibă propria lor organizare eclesiastică independentă, „întocmită după modelul organizării primitive a comunităților bisericești autocefale și apoi după acela al unităților autocefale mai mari constituite în cadrul etnic”.

⁷ L. HERMAN, „Autocephale”, în: R. NAY (ed.), *Dictionnaire de Droit Canonique contenant tous les termes du Droit canonique*, fasc. IV, Paris, 1934, col. 1475.

⁸ EPIFANIE AL CIPRULUI, *Ἐκθεσις πρωτοκλήσειων πατριαρχῶν τε καὶ μητροπολιτῶν*, PG 86, 789-790.

⁹ Pr. Niculae ȘERBĂNESCU, „1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența Episcopiei Tomisului”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXVII (1969), 9-10, p. 1024.

¹⁰ Γ. Α. ΡΑΛΛΗ, Μ. ΠΟΤΑΗ, *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, V. Αθήνησιν, Τυπογραφίας Γ. Χαρτοφύλακος, 1855, p. 472.

¹¹ Vezi Γ. Α. ΡΑΛΛΗ, Μ. ΠΟΤΑΗ, *Σύνταγμα τῶν θείων...*, p. 456.

Ajunsă din secolul al III-lea în afara granițelor Imperiului, populația daco-romană – în parte creștinată – și Biserica ei, în starea de organizare în care se va fi aflat, au „împărtășit soarta Bisericilor din *ținuturile barbare*, adică a acelor Biserici cărora li s-a recunoscut individualitatea lor etnică, mergându-se atât de departe încât li s-au respectat și anume rânduieli sau obiceiuri religioase aparte, care constituiau abateri de la rânduielile comune de organizare a vieții bisericești din cuprinsul Imperiului”. În acest caz, ea s-a găsit în situația „de a-și organiza o viață bisericească proprie, independentă de orice organizații bisericești din afara Daciei, adică o biserică autocefală constituită dintru început în cadru etnic”. Aceasta a și făcut ca de la început ea să se afirme ca o „Biserică de sine stătătoare, adică în chip de Biserică ce putea să existe prin sine însăși”¹².

Lipsește deocamdată probele, dar se poate presupune că în acele îndepărtate vremuri Biserica de pe plaiurile noastre de azi își va fi avut și ea ierarhii ei, dar și că, datorită faptului că pe atunci numărul așezărilor urbane fiind destul de scăzut, aceștia n-au putut fi legați de un centru de locuire mai deosebit și, de aceea, desigur, n-au avut posibilitatea de a pătrunde odată cu acesta în paginile istoriei. Până în anul 451 acești ierarhi nord-dunăreni au putut fi hirotoniți fie la Tomis, fie în alte centre episcopale curat ortodoxe din mijlocul populației daco-romane din Balcani și vor fi fost supuși aceluiași îndatoriri canonice ca și arhierii aflați în unitățile bisericești constituite în cadrul etnic, amintite mai sus. Acești prelați, pe care îi socotim itineranți, desigur, în timpul aprinselor dispute teologice din secolele III-V, când chiar pe malul drept al Dunării erau puternice focare de arianism, mai ales, au fost, de bună seamă, aceia care au ferit pe credincioși – conașionali ai lor în cea mai mare parte – de erezii, făcând astfel să se transmită urmașilor o învățătură curată, ortodoxă.

După anul 451, potrivit hotărârii luată prin canonul 28 al Sinodului al IV-lea Ecumenic, întrunit în acel an la Calcedon, acești arhierii itineranți au putut fi hirotoniți de patriarhul de Constantinopol – înălțat pe atunci în cinste – căruia în sinod i s-a trasat sarcina de a sfinți episcopi în „ținuturile barbare”¹³, printre care, în acea vreme, erau socotite și mare parte dintre teritoriile din nordul Dunării, din pricina migratorilor goți și huni, mai ales, ce trecuseră și se mai aflau încă pe aici. În această situație, unor astfel de arhierii itineranți le vor fi revenit poate și unele îndatoriri canonice față de hirotonisitor; dreptul acestuia, de pildă, de a fi pomenit la slujbe ș.a. Apoi, ei vor fi activat nestingherit la locul lor de muncă.

¹² L. STAN, „Sprijinirea luptei de independență a poporului român...”, pp. 613-615.

¹³ Dr. Nicodim MILAȘ, *Canoanele Bisericii Ortodoxe, însoțite de comentarii*, trad. de Uroș KOVINCICI și dr. Nicolae POPOVICI, vol. I, partea a II-a, Arad, 1931, p. 257; Vezi și Emilian POPESCU, „Organizarea ecleziastică a Provinciei Scythia Minor în secolele IV-VI”, *Studii Teologice*, XXXII (1980), 7-10, p. 604.

O astfel de practică desigur a rămas – prelungindu-se apoi până târziu în Evul Mediu, căci populația creștină nord-dunăreană, destul de numeroasă la acea vreme, până la organizarea ei cu o ierarhie proprie, nicidecum în plin Ev Mediu, nu se va fi putut lipsi de serviciile unor arhierii localnici – negreșit în mare parte de un neam cu ea – fie ei și numai așa itineranți. Căci astfel a putut fi, se poate dovedi, cred, prin existența la 14 noiembrie 1234 la nord de Dunăre, a unor episcopi ortodocși de neam valah – român – mai mult ca sigur tot itineranți, împotriva cărora papa Grigorie al IX-lea (1227-1241) se plângea prințului de coroană maghiar, Bela, că fac greutăți în pastorația episcopului catolic Teodoric al Cumanilor, din Vrancea¹⁴. Nu se cunosc date privind timpul și locul hirotoniei lor, nu li se cunoaște orașul de reședință și nu se știe dacă, real, vor fi depins canonic, în vreun fel, de cineva, dar de bună seamă, se poate afirma că ei continuau pe alții de mai înainte, că poate – potrivit prevederilor canonului 28 al Sinodului al IV-lea Ecumenic – ca și aceia, au fost sfințiți tot de Patriarhia Ecumenică din Constantinopol – direct ori prin delegat – că au militat activ, ca și predecesorii, pentru păstrarea dreptei credințe, combătând prozelitismul catolic printre români și că, așa cum pare a reieși din actul care-i amintește, și-au desfășurat activitatea fără vreo oarecare stânjenire din partea vreunui centru episcopal ortodox. Au lucrat deci *independent*.

Toate acestea au făcut ca la înaintașii noștri ortodocși, cu vremea să se formeze

„o conștiință de sine, în alcătuirea căreia a intrat deopotrivă componentul etnic și cel cultural de limbă latină, ca și cel creștin. Această conștiință [...] a făcut să se lege atât de strâns elementul religios creștin de cel etnic sau de cel național, încât lupta pentru apărarea și păstrarea celui dintâi a însemnat în același timp și lupta pentru apărarea și păstrarea celui de al doilea. Cu alte cuvinte, lupta pentru păstrarea ființei și independenței sale religioase sau bisericești a devenit și a rămas în permanență și o luptă pentru păstrarea și apărarea ființei naționale. [...] În lumina acestor considerații [...] o mulțime de acte însemnate ale istoriei noastre bisericești și naționale apar ca având o importanță hotărâtoare pentru înțelegerea felului în care a sprijinit Biserica lupta pentru independență a poporului român, prin lupta sa pentru autocefalie sau pentru neatârnavare”¹⁵.

În timpul când se forma și se cimenta această conștiință de independență

¹⁴ *Documenta Romaniae Historica. D. Relații între Țările Române*, vol. I (1222-1456), București, 1977, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, pp. 20-21.

¹⁵ L. STAN, „Sprijinirea luptei de independență a poporului român...”, pp. 615, 617; Vezi și Constantin PĂRVU, „Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române”, *Studii Teologice*, seria a II-a, VI (1954), 9-12, pp. 519 ș.u.

bisericească, plecând de prin secolele IX-X, istoricește, pe întreg teritoriul patriei noastre, începe să se facă amintire de formații prestatale românești, ale căror conducători, după moda medievală, neapărat au trebuit să aibă pe lângă ei și căpetenii bisericești, căci acest lucru, între altele, era și semn de o mai deplină independență pentru ei și pentru formația lor politică.

Mai mult ca sigur, o asemenea situație cu arhieriei – episcopi itineranți, dintre care, cu vremea, unul se va fi stabilit în orașul de reședință al cnezului sau voievodului respectiv, s-a prelungit până prin secolul al XIV-lea, în care, cum se știe – în condiții proprii fiecăruia dintre ei – s-a reorganizat viața politică a românilor de la sud și est de Carpați, formându-se statele feudale românești Țara Românească și Moldova, în frunte cu marii voievozi Basarab (c.1310-1352) și respectiv Bogdan (1359-1365). Cu acest prilej, și în unul și în altul dintre aceste două state viața religioasă a dobândit noi forme de manifestare, căci și unul și altul au arătat interes pentru organizarea ierarhică a Bisericii sale, deoarece acest fapt, repetăm, după spiritul vremii, însemna și „desăvârșirea întemeierii țării”¹⁶. În același timp, el legitima pe voievozii acestor state – cu care mitropolii lor rezidau, de obicei, în aceleași cetăți de scaun – ca „ocrotitori ai Bisericii”, ceea ce, în același spirit medieval, „constituia”, se crede, „dovada de legitimitate a domniei, ca stăpânitoare peste toate aspectele vieții poporului”.

Până să se ajungă însă la aceasta, – la organizarea oficială bisericească a Munteniei și Moldovei – se afirmă, iarăși, ambii întemeietori de țară au ținut pe lângă ei, în capitală, câte un prelat dimpreună cu tot necesarul de slujitori, creând astfel nucleul unui centru eparhial-mitropolitan¹⁷. Pentru scopul urmărit – organizarea ierarhică a țării – numai acest lucru – prezența unui arhieru episcop pe lângă domnitor – nu era suficient și de aceea s-a căutat să se facă în respectivele state românești o organizare eclesiastică în toată regula. Acest lucru însă – și într-o parte și în alta a Milcovului – potrivit practicii îndătinată în Ortodoxie, avea nevoie de legitimitate, de care „Evul mediu a fost așa de doritor”, și pe care pe atunci, în lumea creștină răsăriteană „numai Patriarhia ecumenică putea s-o dea”. Căci aceasta în Veacul din Mijloc era nu numai „instituția de căpetenie a Ortodoxiei”, a cărei conducătoare se socotea a fi, ci și „unica sursă de legitimare în ordinea eclesiastică”. Ea își avea sediul în Capitala împărăției bizantine și întâistătorul ei lucra „de acord cu împăratul” și „hotăra în ultimă instanță”.

Din această pricină, și la Argeș și la Suceava, organele îndrituite a face așa

¹⁶ Cf. Dr. Șerban PAPACOSTEA, „Țările Române în lumea europeană a veacului XIV”, *Magazin istoric*, XIV (1980), 3 (156), pp. 6-7.

¹⁷ Cf. Constantin C. GIURESCU, „Întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXX (1959), 7-10, p. 676.

ceva, voind să legitimeze organizarea bisericilor din țările lor, nu s-au adresat patriarhilor din Târnovo ori Peci, aflate mai aproape de meleagurile pe care ele se găseau, ci numai ei, Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol¹⁸, solicitându-i binecuvântarea pentru mitropoliile ce se creaseră în cetățile lor de acum. De fapt, în acele momente și la Argeș și la Suceava, așa ceva – binecuvântarea patriarhului ecumenic – era mai mult o recunoaștere a unei stări de fapt deja existente, pentru care, până la urmă, Patriarhia și-a dat consimțământul, emițând în mai 1359, actul de acceptare a situației privind Biserica din Țara Românească și la 25 iulie 1401 pe cel ce privea situația Bisericii din Moldova. Mitropoliile de la Argeș și Suceava își câștigau astfel legitimitatea și, în același timp, păseau în rândul celorlalte Biserici Ortodoxe într-o desăvârșită rânduială canonică.

Acest lucru – binecuvântarea înființării centrelor mitropolitane din Țara Românească și Moldova – a pus Patriarhia Ecumenică în strânsă legătură cu Bisericile de pe pământul românesc – așa cum după aceasta ele vor rămâne aproape fără întrerupere – și, în același timp, a creat acestora din urmă unele obligații canonice față de ea, exprimate mai deschis și mai precis în actul din luna lui mai din anul 1359, privitor la recunoașterea Mitropoliei Ungrovlahiei. Prin acesta, Patriarhia Ecumenică, printre altele, își aroga dreptul de a hirotoni și trimite la Argeș pe viitorii mitropoliți ai Bisericii muntene, cerea ca aceștia să facă parte din Sinodul patriarhal, participând la ședințele lui, vorbea fără înconjur despre „supunerea Bisericii Ungrovlahiei față de marea Biserică a lui Dumnezeu din Constantinopol” și de mai multe ori solicita voievodului *Nicolae Alexandru Basarab* (1352-1364) să trimită la Patriarhie o „scrisoare cu jurământ întărită în toate privințele”, prin care să-și ia angajamentul, pentru el și urmași, ca „să fie întotdeauna Biserica Ungrovlahiei sub dânsa – i.e. sub Patriarhie – și să primească de la dânsa un arhieru adevărat”¹⁹, deci prea vădite pretenții de jurisdicție canonică! Cu toate că, din pricina împrejurărilor cunoscute, în iulie 1401, asemenea pretenții nu au fost inserate și în actul de recunoaștere a Mitropoliei Moldovei²⁰, este mai mult ca sigur că și în legătură cu ea Patriarhia a nutrit aceleași intenții.

Intuind, desigur, dorințele patriarhului ecumenic, voievodul muntean

¹⁸ N. DOBRESCU, *Întemeierea mitropoliilor și a celor dintâi mănăstiri din țară*, București, 1906, passim; N. IORGA, *Condițiile de politică generală în cari s-au întemeiat Bisericile românești, în veacurile XIV-XV*, București, 1913, passim; G. MARINESCU, *Înființarea mitropoliilor din Țara Românească și Moldova*, București, 1924, passim; C.C. GIURESCU, „Întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei...”, passim.

¹⁹ E. HURMUZAKI, N. IORGA, *Documente privitoare la istoria Românilor*, vol. XIV 1320-1716, București, 1915, pp. 1-6; *Documente privind Istoria României. B. Țara Românească, Veacul XIII, XIV și XV (1247-1500)*, București, 1953, pp. 13-16.

²⁰ Vezi: E. HURMUZAKI, N. IORGA, *Documente privitoare la istoria...*, pp. 31-36, Nr. LXIX, LXX.

Nicolae Alexandru Basarab și cel moldovean, probabil Petru Mușat (1375-1391) – menținându-se pe linia unei mai vechi conștiințe de autocefalie bisericească existente la înaintașii lor, semnalată mai sus – au militat ei înșiși pentru înființarea mitropoliilor lor de la Argeș și Suceava și, alături de „boieri și creștinii” din țările lor, tot ei au ales și pe titularii acestora: Iachint (1359-1372) și respectiv Iosif Mușat (1401-c.1415). De bună seamă că, pentru primul, această alegere s-a datorat faptului că în 1359, când el era încă socotit mitropolit al Vicinei – în nordul Dobrogei, altfel zis, în vecinătatea Țării Românești –, în același an tot el, Iachint – precum se spune în act – „de câțva timp” se afla la Argeș pe lângă voievodul Nicolae Alexandru Basarab. Fără îndoială aceasta a făcut ca el să fie bine cunoscut și prețuit nu numai de acesta, ci și de „boierii” și de „creștinii” munteni și de aceea, de repetate ori a fost cerut de toți aceștia să le fie păstor duhovnicesc. Cel de-al doilea, Iosif Mușat, după informarea pe care, în 1401, solii lui Alexandru Vodă cel Bun (1400-1432) o dau patriarhului ecumenic Matei I (1397-1410), era un om de țară – moldovean, nu venit „de aiurea”, cum se zvonea – de neam cu domnul Moldovei, arhieru hirotonit canonic de către mitropolitul Haliciului și pentru aceasta îl voiau mitropolit al lor, la Suceava. Prin urmare, și Iachint și Iosif – ceruți a le fi ierarhi de către înșiși viitorii lor păstoriți – erau pe deplin și canonic îndreptățiți a lua în mâini cârma mitropoliilor lor de la Argeș și Suceava. Și într-un caz și într-altul, repetăm, Patriarhia Ecumenică, pusă în fața unor fapte deja îndeplinite – înființarea mitropoliilor și alegerea întâistătătorilor lor, săvârșite din propriul îndemn al voievozilor și al credincioșilor români dintr-o parte și alta a Milcovului – a trebuit să le ratifice, recunoscând și binecuvântând ceea ce deja se rânduiser aici. Aceasta dovedește însă că la inițierea planurilor de organizare a Bisericilor românești de la sud și est de Carpați rolul ei, al Patriarhiei Ecumenice, a fost ca și inexistent. Și totuși, precum s-a arătat, cu prilejul ratificărilor – în schimbul legitimizării solicitate de munteni și de moldoveni, desigur – ea a ridicat oarecari pretenții de jurisdicție canonică.

Chiar de la început însă, acest lucru, sub felurite forme, a stârnit printre români acțiuni de protest, al căror scop era deplina neatârnamare a Bisericilor lor. De către întâi-stătătorii acestora se săvârșeau unele fapte care probează că ei nu țineau întru totul seama de pretențiile patriarhului ecumenic, lucru ce poate demonstra dorul lor după independență. Unele acțiuni ale acestora sunt în măsură să arate așa ceva. Mitropolitul Iachint de la Argeș, de pildă, oprit în unele cazuri de domn, n-a participat la nicio ședință a Sinodului patriarhal din Constantinopol, deși la recunoaștere, în 1359, i se prescrisese o astfel de îndatorire. Urmașii lui imediați, *Hariton* (1372-1381) și *Antim* (1381-c.1403) au fost confirmați de Patriarhie și datorită legăturilor pe care ei le aveau cu conducerea de stat a Țării Românești și

cu locuitorii acesteia, care îl aleseseră, desigur, căci primul fusese de șapte ori la Argeș, era egumen al mănăstirii Cutlumuș de la Atos, ctitorie a voievozilor valahi Nicolae Alexandru Basarab și Vlaicu I (1364-1377) și totodată era „ținut în laudă și cinste nu numai de mulțimea” credincioșilor munteni, ci și de Domn și boieri, care-l propuseseră, iar celălalt, Antim, se specifica într-un act din 1372, fusese și el cerut ca mitropolit „de Domnul locului aceluia”, adică al Țării Românești, care pe atunci era Vladislav-Voicu Vodă. Deci chiar din aceste momente incipiente în Mitropolia Ungrovlahiei s-a trecut peste unele pretenții de jurisdicție canonică ale patriarhului ecumenic, oglindite în actele din 1359. Căci, prin acestea, precum s-a arătat, deși se stipulase deschis ca vlădicii de la Argeș să participe la ședințele sinodului patriarhal și ca, după Iachint, aceștia să fie trimiși la cârma Mitropoliei Ungrovlahiei numai de către Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol, totuși primul, Iachint n-a fost prezent la nicio ședință sinodală, iar urmașii săi au fost aleși în țară, ceea ce, de bună seamă, vădește chiar de la început veleități autocefalice, din partea acestora.

În afară de aceasta, tot către acel moment inițial, voievodul muntean Vladislav-Vlaicu Vodă – ca ocrotitor al Bisericii din țara sa, unde mitropolitul făcea parte din divanul domnesc – dorind, poate ca și tatăl său Vodă Nicolae-Alexandru, a „nu îngădui Patriarhiei un amestec în treburile acesteia – ale Bisericii muntene – dincolo de strictul minim necesar”²¹, s-a alăturat acțiunii autocefalice a vlădicului ungrovlah din vremea sa, Iachint, și, în 1370, s-a declarat de acord cu înființarea, la Severin, a unei a doua mitropolii în Țara Românească²². Prin aceasta – în acei ani când și țara, în vremea victoriei de la Posada din noiembrie 1330 a marelui Basarab, era independentă – cu siguranță că, între altele, și el, ca și ierarhul său, de altfel, viza neatârarea și a Bisericii acesteia. Căci, se afirmă că la nevoie și numai cu un atât de redus număr de centre episcopale o Biserică, prin urmare în cazul de față și cea din Țara Românească, s-ar fi putut socoti printre cele autocefale²³. Și cu acest scop, deci neatârarea bisericii Țării Românești a putut lua ființă și cu consimțământul lui Vlaicu Vodă mitropolia de pe plaiurile oltene, crearea ei fiind, fără îndoială, un alt aspect din acel timp al mișcării acesteia – al Bisericii Țării Românești – pentru deplina-i independență.

Se poate ca în prima parte a secolului al XV-lea, în care știrile, privind Biserica din Țara Românească, sunt foarte sărace, Patriarhia Ecumenică să fi ajuns să trimită la Argeș, ea singură, pe vreunul dintre mitropoliții de pe atunci, dar nici acum acțiunile pentru independența acesteia n-au lipsit. Căci, de pildă,

²¹ C.C. GIURESCU, „Întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei...”, p. 694

²² Vezi pentru ea: Pr. Nicolae ȘERBĂNESCU, „Mitropolia Severinului. Șase sute de ani de la înființare”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXVIII (1970), 11-12, pp. 1191-1227.

²³ Cf. L. STAN, „Despre autocefalie...”, p. 389, n. 28.

faptul că în anii 1438-1439, Biserica Țării Românești – deși, de bună seamă, ca și altele, va fi fost poftită de împărat și de patriarh – afișând un iz de independență față de aceștia, n-a participat alături de el la Sinodul de la Ferrara-Florența și că în primii ani ai secolului al XVI-lea domnitorul Radu cel Mare (1495-1508) n-a solicitat Patriarhiei din Constantinopol reorganizarea Bisericii din țara sa, ci, în acest scop, fără nicio binecuvântare măcar din partea ei – dar cu îngăduința sultanului – a adus la Târgoviște pe fostul patriarh ecumenic Nifon II († 1508) – scos din scaun în 1498 și aflat în surghiun la Adrianopol; sfântul nefiind, în acest caz, nici persoană oficială și niciun exarh patriarhal, ci doar „un bărbat desăvârșit și la chip și în cuvinte și în fapte”, cum, cercetându-l „înțelesese” însuși voievodul²⁴ – este în măsură să probeze că și în acel timp – secolul al XV-lea și începutul celui următor – Mitropolia Ungrovlahiei, sprijinită și de domnitor, cu tot dinadinsul gândea încă la neatârnare față de patriarhul ecumenic, în care direcție și acționa.

*

Cu toate că în actele, prin care, la 26 iulie 1401, s-a recunoscut înființarea Mitropoliei Moldovei, poate din pricina disputei ce mai înainte, timp de peste zece ani, se purtase între Suceava și Tarigrad, cu privire la acest fapt, patriarhul Matei I s-a ferit să insereze deschis vreuna dintre pretențiile sale de dependență față de Patriarhie a Bisericii românești de la est de Carpați²⁵ – precum s-a văzut că se făcuse în 1359 în actul de ratificare a funcționării Mitropoliei Ungrovlahiei – cu toate că poate tot cu gând de deplină neatârnare desigur în timpul domniei lui Alexandru cel Bun în Moldova au mai luat ființă două centre episcopale la Roman și Rădăuți; cu toate că, așa cum, pe la începutul secolului al XVIII-lea, informa domnitorul Dimitrie Cantemir (1710-1711)²⁶, în preajma anului 1439 mitropolitului Moldovei i s-ar fi făgăduit de către papă recunoașterea titlului de *patriarh* – ca al șaptelea²⁷ în lumea ortodoxă – lucru ce, negreșit, implica și *autocefalia* Bisericii sale – totuși precizăm că la scurtă vreme după încheierea – prin anii 1415-1416 – a păstoriei mitropolitului Iosif Mușat, „veleitățile de autonomie ale Bisericii moldovenești [...] au fost înfrânte”, patriarhia și chiar împăratul – timp de aproape o jumătate de veac după aceasta până prin 1452 – trimițând la Suceava pe întâistătătorii ei, acum greci de neam, ca: Macarie

²⁴ Tit SIMEDREA (ed.), *Viața și traiul Sfântului Nifon Patriarhul Constantinopolului*, București, 1937, p. 8.

²⁵ Cf. E. HURMUZAKI, N. IORGA, *Documente privitoare la istoria...*, pp. 31-36, Nr. LXIX, LXX.

²⁶ Dimitrie CANTEMIR, *Descrierea Moldovei*, traducere de Gheorghe Adamescu, București, Ed. Cartea Românească, 1941, p. 148.

²⁷ Adică, în acel timp, după cele patru apostolice: Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim și după cele de la Peci și Ohrida. Vezi și Alexandru ELIAN, „Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea”, în: *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, București, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1964, p. 106, n. 4.

(c.1416-c.1428), Damian (1437-1447) și Ioachim (1447-c.1451)²⁸. Mai mult, datorită acestei situații - dependența canonică față de Patriarhie, fie ea și numai impusă - Biserica Moldovei a participat la Sinodul de la Ferrara-Florența din 1438-1439, unde delegații ei clerici - mitropolitul Damian și protopopul Constantin - la stăruința împăratului Ioan al VIII-lea Paleologul (1425-1448) și a patriarhului ecumenic Iosif (1416-1439) vădindu-și, se poate zice, și în acest fel o atare stare față de Marea Biserică, au semnat actul de unire²⁹ și după aceasta - de bună seamă, tot din aceeași cauză - dependența canonică, conducătorii ei, greci de neam, aici amintiți, au urmat „politica latinofronă” a împăratului și a unora dintre patriarhii ecumenici din acea vreme, adepți și ei ai unui astfel de curent³⁰. Această accentuare a actelor de autoritate ale Bizanțului - pe atunci destul de slăbit și strâmtorat și aflat „în preajma prăbușirii definitive” - și ale Patriarhiei Ecumenice asupra Bisericii din Moldova s-a prelungit numai până la mijlocul secolului al XV-lea, când la est de Carpați a luat naștere o mișcare antiunionistă, cu accentuată tendință de neatârnare față de aceasta din urmă, care a silit pe mitropolitul grec Ioachim să-și părăsească scaunul și a adus în locul lui pe vestitul vlădică Teoctist (c.1452-1477), sfătuitorul de mai târziu al lui Ștefan cel Mare (1457-1504)³¹. Alegerea acestui român, făcută în țară și hirotonia lui întru arhieru - mitropolit, numai sub presiunea grelelor evenimente politice din sud-estul Europei din anii 1452-1453 însă, de către patriarhul sârb *Nicodim* de la *Peci*, marchează începutul unei noi etape în raporturile canonice dintre Biserica Moldovei și Patriarhia Ecumenică, mitropolitul Teoctist, aici pomenit, încercând, se afirmă, a „eluda tutela” acesteia din urmă asupra celei dintâi³².

Dacă, însă, în legătură cu această problemă, din pricina mișcării antiunioniste

²⁸ Nicolae DOBRESCU, *Contribuții la Istoria Bisericii Române în secolul al XV-lea*, București, 1907, pp. 12 ș.u. Nicolae DOBRESCU, *Din Istoria Bisericii Române. Secolul al XVI-lea, Studiu istoric*, București, 1910, pp. 79 ș.u.; Michel LASCARIS, „Ioachim, Metropolite de Moldavie et les relations de l'Eglise moldave avec le Patriarcat de Peç et l'archevêche d'Achris au XV-e siècle”, *Bulletin de la Section historique de l'Académie Roumaine*, XIII (1927), pp. 129-159; V. LAURENT, „Contribution a l'histoire des relations de l'Eglise byzantine avec l'Eglise Roumaine au début du XV-e siècle”, *Bulletin de la Section historique de l'Académie Roumaine*, XXVI (1945), 2, pp. 180-184; V. LAURENT, „Les droits de l'Empereur en matière ecclésiastique. L' accord de 1380/1382”, *Etudes byzantines*, XIII (1955), pp. 5-20.

²⁹ Vezi C. AUNER, „Moldova la Soborul de la Florența”, *Revista Catholică*, IV (1915), 3, p. 397.

³⁰ Eusebiu POPOVICI, *Istoria Bisericească Universală*, trad. de Atanasie Mironescu, vol. III, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1927, pp. 167 ș.u.

³¹ Mai nou pentru el, să se vadă: A. V. BOLDUR, „Biserica în timpul domniei lui Ștefan cel Mare. Cu prilejul împlinirii a 450 de ani de la moartea marelui voievod”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXII (1964), 7-8, pp. 717-722.

³² Cf. și V. LAURENT, *Byzantinische Zeitschrift*, XLIII (1950), 2, pp. 458-459, unde, făcând o prezentare a articolului Al. CERNA, V. CÂMPINEANU, „Ștefan cel Mare și Rusia”, *Orthodoxia*, I (1949), pp. 211-230, admite unele tendințe de separare ale Bisericii din Moldova de Patriarhia din Constantinopol în timpul păstoriei vlădicăi Teoctist I.

din Moldova, deja amintită, și a căderii, la 29 mai 1453, a Constantinopolului sub turci, se poate bănuși că la începutul păstoriei vlădicăi Teoctist a putut exista o întrerupere în legăturile canonice dintre Suceava și Constantinopol, înclin totuși să cred că aceasta n-a fost de durată. Căci trecând vremurile neprielnice care o prilejuiseră, Biserica Moldovei și-a reluat relațiile cu Marea Biserică, astfel zis cu surse care în primii ani ai aceluiași secol, la stăruitoare cerere, îi conferise statutul de legitimitate în „ordinea ecleziastică”³³. De astă dată însă, ea și-a rezervat mai multă libertate de acțiune, adică de neatârnare și, în același timp, sprijinită de Stat, a frânat în chip simțitor amestecul patriarhului ecumenic în treburile sale. De pe acum acesta din urmă n-a mai trimis pe nimeni să păstorească pe plaiurile moldovene. Că a putut fi așa, se poate iarăși proba, cred, și cu faptul că prin anul 1506, pe când domnea Bogdan Vodă (1504-1517), fiul lui Ștefan cel Mare, cumva din teamă de a nu se produce vreo nouă imixtiune din partea Marii Biserici în afacerile bisericești ale Moldovei, nu s-a îngăduit nici patriarhului ecumenic *Ioachim I* (1505-1506) să facă o vizită în această țară, deși el sosise în acest scop la Suceava, unde domnul nici „n-a vrut să-l vază”³⁴.

Și aici în Moldova, deci, ca și în Țara Românească, la începutul veacului al XVI-lea, se observă o atitudine mai hotărâtă întru apărarea independenței canonice a Bisericii românești. În același timp și Patriarhia Ecumenică, ajunsă, după desființarea, în 1453, a Imperiului Bizantin, sub stăpânire necreștină și din ce în ce în mai accentuată strâmtoare economică, simțind astfel din plin nevoia ajutorului poporului român, a început și ea a fi mai înțelegătoare față de Biserica acestuia, renunțând, fie și numai tacit, în parte din pretențiile de dependență canonică. Pe cât se poate înțelege din acte, plecând de prin acest timp, o atare stare a făcut ca acesteia, Patriarhiei – din punct de vedere administrativ și liturgic – să nu-i rămână constant decât dreptul de a da binecuvântarea, altfel spus de a recunoaște alegerile de mitropoliți făcute în țară, atât la sud cât și la est de Carpați, și obligația pentru vlădicii români de a pomeni la slujbe pe întăistătorii ei. Încolo Bisericile acestora, ale prelaților români de la Târgoviște ori București și de la Suceava ori Iași tot mai frecvent în activitatea lor, au săvârșit, se spune, „acte de autocefalie”, deși o astfel de calitate, formal, ele nu o dobândiseră încă.

O asemenea acțiune – săvârșirea de „acte de autocefalie” – trebuind a fi sprijinită de fapte și mărturii istorice, cu vremea prin unele mănăstiri din Moldova, s-a creat chiar o tradiție în legătură cu autocefalia Bisericii din această

³³ Cf. A. ELIAN, „Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea...”, p. 149.

³⁴ Nicolae M. POPESCU, *Patriarhii Țarigradului prin Țările Românești – Veacul XVI*, București, 1914, pp. 10-12.

țară³⁵, în care – deși nu are teme istoric sigur – unii mai cred și azi³⁶ și despre care va fi cuvântul și mai jos.

*

Nu mai puțin către o astfel de acțiune pentru dobândirea deplinei lor independențe, Bisericele românești au fost oarecum stimulate și de cinstea și atenția, pe care, aproape chiar din momentul recunoașterii ființării organizării lor canonice, Patriarhia Ecumenică – și după ea și celălalt Orient creștin – le-au arătat-o. Căci Patriarhia, intuind poate rolul pe care ele aveau să-l joace în această parte a Europei, unde pe atunci Ortodoxia avea de făcut față expansiunii otomane dinspre sud-est și prozelitismului catolic dinspre nord-vest, și pe întâistătătorul unca și pe al celeilalte – și prin ei și pe urmașii lor – i-a cinstit cu demnitatea de *Exarh al Plaiurilor*, adică de împuternicit sau reprezentant al său în teritoriile intracarpatiche, unde ea nu-și putea impune direct autoritatea din pricina situației politice de atunci³⁷. Apoi, prin preajma anului 1401, sfera atribuțiilor vlădicăi de la Argeș – care, în parte, se afirmă, erau „aproape patriarhale”³⁸ – a fost lărgită, patriarhul ecumenic acordându-i și titlul de *Exarh a toată Ungaria și al Plaiurilor*³⁹.

Pe temeiul unor astfel de calități, mai cu seamă acestea din urmă era îndatorat să poarte grijă de Biserica românilor ortodocși din Transilvania, nu numai într-atât cât în genere se cuprindea în noțiunea de exarh adică de a supraveghea, învăța și sfătuia pe aceștia întru cele duhovnicești, ci și de a le hirotoni ierarhii, în primul rând pe mitropolit, care însă, după aceea, în eparhiile lor, se bucurau de autonomie deplină. După ce la 20 mai 1595, în tratatul de alianță dintre Mihai Viteazul, domnul Țării Românești (1593-1601) și voivodul Ardealului Sigismund Bathory (1581-1597), încheiat la Bălgrad, între

³⁵ Cf. A. ELIAN, „Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea...”, pp. 144 și 11.

³⁶ Pr. Liviu STAN, „Pravila lui Alexandru cel Bun și vechea autocefalie a Mitropoliei Moldovei”, *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, XXXVI (1960), 3-4, pp. 170-214.

³⁷ Pr. Nicolae ȘERBĂNESCU, „Titulatura mitropoliților, jurisdicția hotarele și reședințele Mitropoliei Ungrovlahiei”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXVII (1959), 7-10, pp. 710-711.

³⁸ Ghe. MOISESCU, „Treizeci de ani de la înființarea Patriarhiei Române (1925-1955)”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXIII (1955), 1-2, p. 83.

³⁹ Cf. E. HURMUZAKI, N. IORGA, *Documente privitoare la Istoria Românilor...*, vol. XIV, 1, p. 30, nr. LXV. Și în *Pravila cea Mare*, în glavele 391 și 393, se menționează că mitropolitul Ungrovlahiei „se cheamă exarh a toată Ungurimea și al Plaiului” (glava 391) și că se zice: „prea cinstit și exarh a toată Ungurimea și al Plaiului” (glava 393). *Îndreptarea Legii 1652*, București, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1962, pp. 364, 367. Geograficește, prin regiunea „Ungaria” de aici, prof. Aurelian Sacerdoțeanu († 1976) înțelege „numai acea latură a Ungariei, fără Transilvania, care era vecină cu Țara Românească, adică în părțile Banatului și Hațegului”, iar prin „Plaiurile acele „laturi ale Transilvaniei din concepția actuală, care veneau nemijlocit la hotarele Țării Românești”. Vezi: „Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Transilvania și Moldova”, Aurelian SACERDOȚEANU, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXVII (1959), 7-10, p. 890, n. 2.

solia celui dintâi, din care făceau parte și ierarhii țării, în frunte cu mitropolitul Eftimie (c. 1594-1603), și acesta din urmă, se inserase un articol prin care se consfințea o asemenea stare canonică dintre Bisericele românești de la sud și nord de Carpați⁴⁰, într-un paragraf din glava 391 din *Pravila cea Mare*, tipărită la Târgoviște în anul 1652, se stipula fără niciun echivoc că: „mitropolitul (de la Târgoviște – cum era pe atunci) are blagoslovenie de hirotoniaște el și pre episcopii Țării Ardealului de în Țara Ungurească”⁴¹. Mai mult, o atare situație era cunoscută și, desigur, că și recunoscută și de către celelalte Biserici răsăritene, așa cum de bună seamă acest lucru poate reieși din afirmațiile pe care patriarhii Ierusalimului Dositei (1669-1707) și Hrisant Notara (1707-1731) – buni cunoscători ai vieții bisericești din țările noastre, în vremea lor – le-au făcut către sfârșitul secolului al XVII-lea și, respectiv, pe la începutul celui următor. Căci în ianuarie 1698, în instrucțiunile ce primul, dimpreună și cu mitropolitul Teodosie al Țării Românești (1668-1672; 1679-1708), da noului vlădică al Ardealului, Atanasie (1698-1701; † 1713), atunci hirotonit întru arhieru la București, „fățișat” i-a arătat, în „punctul” al douăzecilea al acestora, că „spre oblăduirea eparhiei tale” – a lui Atanasie, adică a Transilvaniei – „exarh” – se subînțelege, desigur, al patriarhului ecumenic – „iaste mitropolitul Ungrovlahiei”⁴², iar celălalt, Hrisant, în capitolul „Însemnare – Diagnosis – privitoare la tronurile (episcopale) ale Bisericilor (creștine)” din lucrarea sa *Sintagmaton*, apărută în grecește la Târgoviște în anul 1715, și mai învederat, între altele, scria: „(Mitropolitul) Transilvaniei adică al Ardealului [...] are relațiuni cu mitropolitul Ungrovlahiei (întemeiate) pe dispozițiuni patriarhale și drepturi de *exarh*⁴³ al acestuia față de el, adică de mitropolitul transilvănean”.

⁴⁰ Nicolae I. ȘERBĂNESCU, *Politica religioasă a lui Mihai Viteazul*, teză de doctorat în Teologie, București, 1948, mss., p. 72.

⁴¹ *Îndreptarea Legii 1652...*, glava 391, p. 365.

⁴² *Condica Sfântă a Mitropoliei Ungrovlahiei*, Ghenadie ENĂCEANU (ed.), București, 1886, p. 86; Ghenadie ENĂCEANU, „Mitropolia Ungrovlahiei. Teodosie”, *Biserica Ortodoxă Română*, V (1880-1881), p. 100; Ghenadie ENĂCEANU „Mitropolia Ungrovlahiei. Titulatura Mitropoliților”, în: *Condica Sfântă a Mitropoliei Ungrovlahiei...*, p. 142. Semnalăm cu satisfacție că originalul primului volum al *Condicii Sfinte* a Mitropoliei Ungrovlahiei, cu acte privind hirotoniile în treapta arhieriei dintre anii 1668 și 1820, despre care, după imprimarea, în 1886, a ediției arhierului Ghenadie Enăceanu Craioveanul, aici citată, nu se mai știa nimic și pe care, cu ani în urmă, l-am căutat stăruitor – fără rezultat pozitiv însă – în zestrea Catedralei și Reședinței Mitropolitane de la București, în vechea Arhivă a Mitropoliei Ungrovlahiei și în cea a Tipografiei Cărților Bisericești, de curând a apărut, așa că nu mai poate fi socotit „pierdut definitiv”. El a intrat în fondul de manuscrise românești al Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, unde se află înregistrat sub cota nr. 4972.

⁴³ HRISANT, Patriarhul Ierusalimului, *Culegere (Syntagmaton) despre officii, clerici și demnitățile Sfintei Biserici a lui Hristos și însemnarea lor* (grecește), Târgoviște, 1715, p. 67. Vezi și G. ENĂCEANU, „Mitropolia Ungrovlahiei. Titulatura Mitropoliților...”, p. 142, și C. ERBICEANU, „Studii istorico-canoniche asupra existenței ierarhiei Bisericii Române între secolii al IX-lea până al XIV-lea”, *Biserica Ortodoxă Română*, XVII (1883-1894), pp. 540-541.

Și cum, plecând chiar de prin vremurile organizării ei canonice din secolul al XIV-lea, Biserica Ortodoxă din cele două țări românești a început să aibă „o stare de întâietate față de celelalte Biserici surori” pe care apoi – prin progresele neîntrerupte realizate în toate domeniile de activitate – și-a menținut-o și în continuare, Patriarhia Ecumenică, apreciind cum se cuvine o asemenea stare, de-a lungul veacurilor i-a arătat o atenție mai deosebită și i-a hărăzit câteva semne de prețuire și de cinstire, printre care și acela de a acorda mitropoliților ei titlul onorific de „loțiiitori” sau, „mai corect”, ca „având locul” unor ierarhi o seamă de fost mari și vestite tronuri vlădicești din lumea ortodoxă, dispărute, între timp, din pricina vitregiilor istorice. Aceasta înseamnă că arhipăstorii munteni și moldoveni „erau considerați ca șezând pe aceleași tronuri cu mitropoliții” acestora, fără însă a se socoti că ei le țineau și locul și că lucrau efectiv în numele lor, căci un astfel de titlu era „cu totul onorific” și nu implica niciun fel de „drepturi jurisdicționale”. Era numai un titlu „al vreunui scaun (episcopal) mai ales și mai înalt”, care se dădea „la alte tronuri care au treaptă mai mică” și „această bisericească cinstire de o asemenea laudă din vechime era obicinuită în Biserică”⁴⁴.

Motivată de cele aici arătate, Patriarhia Ecumenică încă din secolul al XIV-lea a aplicat acest străvechi „obicei” și în legătură cu Biserica românească, acordând mitropoliților ei titluri onorifice de felul celor aici menționate. Faptul că străvechile centre ierarhice ai căror „loțiiitori” erau socotiți aceștia, erau înscrise în partea superioară a listelor cu tronurile episcopale supuse jurisdicției canonice a Patriarhiei Ecumenice, probează, desigur, situația deosebită pe care Biserica Română o avea în lumea ortodoxă. Astfel, pe la anul 1372, mitropolitul Ungrovlahiei de la Argeș a fost cinstit cu titlul onorific de *loțiiitor al Amasiei*⁴⁵, pe la 1382 cu cel de *loțiiitor al Nicomidiei*⁴⁶, probabil de prin secolul al XV-lea cu cel de „loțiiitor al Ancirei”⁴⁷, iar de la 10 octombrie 1776 cu cel de *loțiiitor al Cezareei Capudoviciei*⁴⁸, așa cum, după aceasta, este până astăzi. *Acvânând locul* mitropoliților, acestor „mari și vechi cetăți creștine”, vlădiciei ungrovlahi,

⁴⁴ *Condica Sfântă a Mitropoliei Ungrovlahiei...*, pp. 183-184.

⁴⁵ E. HURMUZAKI, N. IORGA, *Documente privind istoria României. B. Țara Românească. Veacul XII, XIII, XIV, XV (1247 – 1500)*, București, 1953, p. 26; mitropolit era acum *Hariton* (1372-381).

⁴⁶ E. HURMUZAKI, N. IORGA, *Documente...*, vol. XIV, 1, p. 12, nr. XXII; C. ERBICEANU, „Studii istorico-canonice asupra existenței ierarhiei...”, pp. 554-555; C. ERBICEANU, „Studii istorico-canonice asupra cuvintelor Προέδρος = Președinte și Τόπων-Επεχων = Locotenens = Locotenent”, *Biserica Ortodoxă Română*, XVII (1893-1894), pp. 610, 614; Mitropolit era acum Antim Critopol (1381-c.1401).

⁴⁷ *Vezi: Îndreptarea legii 1652...*, glava 391, p. 364; *Condica Sfântă a Mitropoliei Ungrovlahiei...*, p. 186; G. ENĂCEANU, „Mitropolia Ungrovlahiei. Titulatura Mitropoliților...”, p. 142; C. ERBICEANU, „Studii istorico-canonice asupra cuvintelor Președinte și Locotenens...”, p. 611.

⁴⁸ *Vezi: Cronica Sfântă...*, p. 183-184; G. ENĂCEANU, „Mitropolia Ungrovlahiei. Titulatura Mitropoliților...”, pp. 142-144; C. ERBICEANU, „Studii istorico-canonice asupra cuvintelor Președinte și Locotenens...”, pp. 611, 613.

cu vremea „crescând în cinstire” printre ceilalți ierarhi ortodocși, onorific, rând pe rând, s-au aflat pe locurile 12, 7, 4 și 1 după patriarhul ecumenic⁴⁹, adică în locurile la care, canonic, în lista în cauză figurau străvechile centre episcopale aici menționate, deși scaunul lor ocupa cel de al șaptezecilea loc printre mitropoliile din acea listă⁵⁰. Ultima poziție, cea de „având locul celui al Cezareei Capadociei”, nu numai că era în măsură să amintească vechile legături bisericești, pe care strămoșii noștri în veacul al IV-lea le avuseseră cu acest însemnat scaun episcopal micrasiatic, păstorit pe atunci de Sfântul Vasile cel Mare († 379), dar pentru mitropolitul Grigorie al II-lea al Țării Românești (1760-1787) – în timpul căruia se obținuse onorificul titlu – și pentru urmașii lui, care-l moșteneau, el reprezenta privilegiul de „a fi egali în demnitate și cinstire cu mitropolitul Cezareei Capadociei, cel dintâi scaun mitropolitan, așezat imediat după patriarh, în ierarhia demnităților Patriarhiei Ecumenice”, care, la rândul-i „un spor mai mare de prestigiu” decât acesta nu putea acorda unui mitropolit⁵¹. Prin aceasta, arhipăstorul ungrovlah ajungea primul mitropolit din jurisdicția canonică a Marii Biserici, altfel zis „un înlocuitor” al patriarhului ecumenic. De aceea, în cazul lipsei acestuia din urmă din Capitală, aflându-se el acolo și trebuind ca în acel timp sinodul local să țină vreo ședință, înaintea celorlalți sinodali ierarhul nostru, în virtutea titlului onorific ce avea, devenea de drept întâistătător al acestui înalt for. Și cu alte prilejuri, trecând el prin Țarigrad și având a participa la vreo „adunare publică sau particulară”, i se da iarăși cinstea ce i se cuvenea purtând și acest titlu.

În anul 1893, de pildă, mitropolitul Antim al Amasiei istorisea că așa ceva s-a petrecut cu mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei (1850-1875) care, în timpul uneia din păstoriile, în niciun caz cred în „întâia”, cum afirma acesta, patriarhului ecumenic Antim al VI-lea (1845-1848; 1853 -1855; 1871-1873) – socotit tot de el „al VII-lea”, ceea ce iarăși nu poate fi adevărat, căci Antim al VII-lea s-a aflat la cârma Patriarhiei ecumenice tocmai în anii 1895-1896, când primatul român nu mai trăia – venind la Constantinopol, „în o particulară întrunire cu patriarhul în sala Sinodului” a „șezut mai sus de al Efesului Antim, de al Iraclei Dionisie – ce stăteau pe locurile doi și trei din mai sus pomenita listă – și de al altor mitropoliți”. Totodată, cu același prilej, arăta el s-a hotărât ca „pe timpul petrecerii lui la Constantinopol” ierarhul nostru să „stea înainte în oricare adunare publică sau particulară, când, întâmplător, și el s-ar afla (de față), deoarece Biserica l-a numit și confirmat ca *având locul celui al Cezareei Capadociei*”⁵².

⁴⁹ Pentru aceste poziții din listă, vezi și: Γ. Α. ΡΑΛΛΗ, Μ. ΠΟΤΑΗ, *Σύνταγμα τῶν Θείων...*, vol. V. p. 455.

⁵⁰ Vezi: *Îndreptarea Legii 1652...*, glava 391, p. 364.

⁵¹ Să se vadă și *Biserica Ortodoxă Română*, XCII (1975), p. 1249.

⁵² C. ERBICEANU, „Studii istorico-canonică asupra cuvintelor Președinte și Locotenens...”, pp. 329-330.

Și mitropoliții Moldovei s-au bucurat de o asemenea cinstire din partea Patriarhiei Ecumenice, căci nici ei n-au fost trecuți cu vederea atunci când aceasta a pus în aplicare „străvechiul obicei” despre care s-a vorbit mai sus. În legătură cu ei însă, până acum nu se cunoaște decât un singur titlu onorific, de care ar fi beneficiat: cel de „având locul celui al *Sevastiei*”, adică al unui centru mitropolitan din Armenia Asiei Mici, care în amintita listă cu tronurile ierarhice supuse jurisdicției canonice a Marii Biserici se afla trecut în cel de al unsprezecelea loc⁵³. Nu se știe precis când li s-a acordat această „locotenență”, dar în mod sigur se poate afirma că ei o aveau către jumătatea secolului al XV-lea, căci ea apare clar în semnătura, pe care, în iulie 1439, mitropolitul moldovean Damian a pus-o pe actul final al Sinodului de la Ferrara-Florența, la care a participat, unde semnează așa: „Smeritul mitropolit al Moldovlahiei și având locul celui al *Sevastiei*, mulțumit, am semnat”⁵⁴.

*

Convinși desigur de „viața energetică” a Bisericii lor și totodată și de prestigiul din ce în ce mai ridicat al acesteia în lumea ortodoxă, plecând de prin primele decenii ale secolului al XVI-lea, mitropoliții munteni au pășit și mai vădit la manifestarea a oarecari tendințe de „deplină autocefalie”. În acest scop, de pe la mijlocul veacului aici amintit – pe cât se știe acum, pentru întâia oară la 27 mai 1554⁵⁵, și până la 29 iulie 1636⁵⁶, dată până la care am avut posibilitatea să controlez informația documentară a vremii, dar probabil că un timp și după aceasta – aceștia toți, fără excepție și în același timp și fără să se fi solicitat vreo încuviințare din partea Marii Biserici, și-au dat și li s-a dat de către conducerea țării lor titlul de *arhimitropolit*, în care, cu peste un veac în urmă eruditul episcop Melchisedec al Romanului († 1892), nu fără temei, cred, vedea „semne de autocefalia, ce aceștia își însușiau”⁵⁷. Mai mult, această intitulare era cunoscută și peste munți. Ea se întâlnește de pildă, în predoslovla *Cazaniei* românești, imprimată la Brașov în

⁵³ Γ. Α. ΡΑΛΛΗ, Μ. ΠΟΤΑΗ, *Σύνταγμα τῶν θείων...*, p. 455.

⁵⁴ E. HURMUZAKI, N. IORGA, *Documente...*, vol. XIV, 1, p. 40 nr. LXXXI; C. ERBICEANU, „Studii istorico-canonice asupra cuvintelor Președinte și Locotenens...”, p. 615; C. AUNER, „Moldova la Soborul de la Florența...”, p. 397.

⁵⁵ *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească*, vol. V (1551-1565), București, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1983, p. 34; Era mitropolit atunci *Anania* (1544-1558; † 1580).

⁵⁶ *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească*, vol. XXV (1635-1636), București, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1985, p. 386, doc. 346; în acel an mitropolit era *Teofil* (1636-1648).

⁵⁷ EPISCOPUL MELCHISEDEC AL ROMANULUI, „Relațiuni istorice despre Țările Române din epoca de la finele veacului al XVI-lea și începutul celui al XVII-lea, extrase din opera intitulată: Meletie Pigas Patriarhul Alexandriei compusă de Ivan Malyševski...”, *Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice*, set. II, tom. III, Sesiunea anului 1881, București, 1882, p. 42.

anul 1581⁵⁸ de diaconul Coresi. Aici, ca și în alte locuri, socotesc unii, ea s-a folosit și cu scopul de a se preciza o dată mai mult, raportul canonic de totdeauna dintre întâistătătorii Bisericilor românești din sudul și nordul Carpaților. De aceea, se afirmă, arhiepiscopului târgoviștean Serafim (1576-1586; † 1590) i s-a dat titlul de *arhimitropolit* pe care, cu sensul indicat mai sus, înaintașii săi – cum s-a văzut – începuseră să-l poarte mai dinainte vreme – iar celui de la Bălgrad, Ghenadie (1579-1585), i s-a zis numai „luminatul mitropolit marele Ghenadie de în tot ținutul Ardealului și al Oriziei”. La darea acestor titluri, desigur, s-a ținut seama de „dreptul de exarh” al celui dintâi asupra Bisericii transilvane și de dependența canonică în care, potrivit unui astfel de drept, aceasta din urmă secole în șir s-a aflat față de cea din Țara Românească⁵⁹, așa cum, de altfel, s-a amintit și în cele ce preced.

*

Prin ultimul pătrar al secolului al XVI-lea, un asemenea titlu și-au dat și mitropoliții Moldovei, așa cum se poate constata din cuprinsul unui hrisov din 3 martie 1597, în care, în două rânduri, întâistătătorul de atunci al Bisericii moldovene, frate al domnitorului Ieremia Movilă (1595-1600), care emisese actul, este intitulat așa: chir Gheorghie Moghilă arhimitropolit de Suceava⁶⁰. De bună seamă că și aici, ca și la Târgoviște, acest titlu a avut tot iz de autocefalie, dar cei doi frați – voievodul și mitropolitul – urmând, desigur, tradiția și totodată luând în seamă și năzuințele de totdeauna ale moldovenilor, doreau pentru Biserica lor o confirmare oficială și mai precisă a unei astfel de situații. Pentru aceasta, prin anii de sfârșit ai aceluia secol al XVI-lea, ei au cerut patriarhului Meletie Pigas al Alexandriei (1590-1601), în timpul când, ca locțiitor, acesta s-a aflat și la cârma scaunului ecumenic din Constantinopol (martie 1597 – martie 1598), ca Biserica Moldovei să fie ridicată la o treaptă mai înaltă de organizare ecleziastică – arhiepiscopie ori patriarhie – fapt ce, implicit, i-ar fi adus și deplina neatârnamare spre care și unul și altul dintre ei ținteau. Deși vremurile acelea erau deosebit de grele, totuși vestitul prelat alexandrin, apreciind cum se cuvine lupta, pe care, în acel timp chiar, voievodul Ieremia Movilă o ducea pentru apărarea Ortodoxiei și socotind că este firesc ca „demnitatea politică” a acestuia „să fie

⁵⁸ Ioan BIANU, Nerva HODOȘ, *Bibliografia Românească Veche 1508-1830*, tom. I (1508-1716), București, 1903, p. 91.

⁵⁹ Cf. Gh. I. MOISESCU, „Treizeci de ani de la înființarea Patriarhiei Române (1925-1955)...”, p. 83. G. SEREDA (Gh. I. MOISESCU), „De la Biserica Autocefală la Patriarhia Română”, *Ortodoxia*, I (1950), 2, p. 326; Pr. Ene BRANIȘTE, „90 de ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române și 50 de ani de la înființarea Patriarhiei Române”, *Glasul Bisericii*, XXXIV (1975), 11-12, p. 1128.

⁶⁰ *Documente privind istoria României. a. Moldova. Veacul XVI*, vol. IV (1591-1600), Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1952, pp. 157-158, doc. nr. 211.

însoțită și de mărirea bisericească”, în dubla calitate ierarhică pe care o avea atunci, personal a consimțit ca tronul mitropolitan al Moldovei să fie ridicat la rang de *arhiepiscopie* – de bună seamă și cu consecințele canonice între ele, desigur, și deplina autocefalie – ce decurgeau dintr-o asemenea înălțare în treaptă. După aceasta, ca și în alte cazuri de altfel, urma ca un sobor al patriarhilor ortodocși să recunoască și el această nouă situație intervenită în viața Bisericii românești de la est de Carpați. Dar și fără această din urmă formă, la 3 noiembrie 1598, patriarhul Meletie Pigas, întors în Egipt, vestind un asemenea fapt mitropolitului Gheorghe Movilă al Moldovei (1595-1600), printre altele, îi arata că „scaunul” lui „fiind ridicat acum la rang de arhiepiscopie”, el, mitropolitul, pentru „cinstea” ce din acel moment i se cuvenea, ca o consecință a înălțării în treaptă a eparhiei sale, „are” din partea lui, a patriarhului, dreptul să poarte pentru această înaltă demnitate „mantia patriarhală împodobită cu patru râuri, prescrisă în lumea răsăriteană numai pentru patriarhii tronurilor apostolice, și cârjă patriarhală”.

Aceste semne, pe care, ca o „dovadă [...] de mai mare considerație”, i le-a trimis, sunt în măsură să indice prestigiul și prețuirea, egalată prin aceste sfinte ornamente cu cea a patriarhiilor apostolice de care la acea cumpănă de veacuri se bucura Biserica moldoveană și dimpreună cu ea, desigur, și cea românească în general.

Săvârșită numai în acest fel, ridicarea în treaptă a Bisericii din Moldova la rang de „arhiepiscopie”, după moda grecească, n-a putut fi ratificată însă și de un sinod al celorlalte tronuri patriarhale ortodoxe, cum dorise Meletie Pigas, căci cunoscuta precipitare a evenimentelor din Țările Române din zilele de glorie ale lui Mihai Viteazul, plecarea din Constantinopol a prelatului alexandrin și mai ales grabnicul sfârșit al acestuia, întâmplat la 13 septembrie 1601, au împiedicat ținerea lui și, odată cu aceasta, și reluarea în discuție a problemei în cauză⁶¹.

Cu toate acestea izul de largă independență al Bisericii Moldovei, mult crescut prin actul bisericesc înfăptuit de Meletie Pigas și prestigiul acesteia în lumea creștină au rămas. O mărturie a vremii informează, de pildă că mitropolitul Gheorghe Movilă, „deși este moldovean și de rit ortodox, nu recunoaște ca superior

⁶¹ Pentru toate acestea să se vadă: Nicolae I. ȘERBĂNESCU, „Legăturile Patriarhului Meletie Pigas cu Țările Române”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXIV (1946), 7-9, pp. 367-371. Corespondența urmată cu acest prilej între patriarhul Meletie Pigas și frații Gheorghe și Ieremia Movilă, mitropolitul și voievodul Moldovei, s-a publicat în: E. HURMUZAKI, A. PAPADOPOULOS-KERAMEUS, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. XIII (Texte grecești privitoare la istoria românească), București, 1909, pp. 346-352, și a fost tălmăcită în românește de G. Murnu și C. Litzica, publicându-se tot în colecția „Hurmuzaki”, ca dublură la vol. XIII și cu titlul *Scrieri și documente grecești privitoare la Istoria Românilor din anii 1682-1837*, București, 1914, pp. 317-322. Ea fost publicată în românește de C. ERBICEANU în articolul: „Documente de mare însemnătate politică și religioasă privitoare la românii din amândouă Principatele de altă dată, Moldova și Valahia”, *Biserica Ortodoxă Română*, XXXIV (1910-1911), pp. 126-137; 297-304.

pe patriarhul de Constantinopol și nici pe alt patriarh din Răsărit”⁶², iar o alta din preajma anului 1616, făcând amintire de arhipăstorul Bisericii Moldovei care pe atunci era talentatul *Anastasiu Crimca* († 1629), îl intitula *patriarh*⁶³, așa cum poate îl priveau unii în urma celor, personal hotărâte mai înainte de locțiitorul de patriarh ecumenic Meletie Pigas, aici pomenite.

*

Când însă, precum se vede, în Moldova, în problema ce ne preocupă, lucrurile păreau a păși pe un făgaș mult încurajator la Țarigrad, prin anul 1612, s-a iscat o dispută pentru ocuparea scaunului de patriarh ecumenic devenit vacant în toamna aceluia an. Competitori erau mai ales patriarhul Kiril Lukaris al Alexandriei († 1638) – care l-a și condus un foarte scurt timp; vreo lună: octombrie – noiembrie 1612 – și Timotei mitropolit al Vechiului Patras. A reușit acesta din urmă – păstorind apoi până la 30 septembrie 1620, dar, în continuare dușmănia dintre ei a rămas. Cum, pe de o parte, Kiril Lukaris avea strânse legături cu Biserica din Muntenia și Moldova, pe care le vizitase de mai multe ori, și cum, pe de altă parte, datorită înaltei situații pe care pe atunci, aceasta o avea în lumea creștină, nu se putea lovi direct în el decât cu greu, de bună seamă noul ecumenic s-a hotărât să pornească lupta împotriva lui, izbind în interesele Bisericilor românești din sudul și estul Carpaților, aflate, repetăm, în foarte bune raporturi cu ierarhul alexandrin. Acesta, desigur, a făcut ca el, patriarhul ecumenic Timotei II (1612-1620) să înceapă să ridice din nou pretenții de supremație canonică asupra acestora, știrbindu-le astfel din largă autonomie de care se bucurau pe atunci. Mai mult, amestecul său în treburile interne ale celor două Biserici românești a mers și mai departe, căci voind, probabil, să-și dovedească dreptul tutelar asupra lor – pe care, fără îndoială, neținând seama de realități, încă și-l mai atribuia – pe motive închipuite și fără să fi consultat în vreun fel pe credincioșii lor, în anii 1615 și 1617 a scos din tronuri pe întâistătătorii acestora talentații mitropoliți Luca de la Târgoviște († 1629) și Anastasiu Crimca de la Suceava († 1629), ceea, ce desigur, reprezenta o gravă ingerință în treburile lor interne și o încălcare a „tradiției lor autocefalice”.

⁶² „Relația fratelui Bernardino Quirini, călugăr franciscan, episcop de Argeș în provinciile Moldova și Valahia, despre afacerile episcopatului său în anul 1599”, în: *Călători străini despre Țările Române*, vol. IV, București, 1972, p. 37.

⁶³ CHARLES DE JOPPECOURT, „Istorie scurtă și adevărată a unor lucruri vrednice de amintire întâmplătoare în recente tulburări din Moldova...”, în: *Călători străini despre Țările Române*, p. 403. S-ar putea însă ca autorul acestei *Scurte istorii...*, francez de neam, catolic, desigur, de credință și militar de meserie să nu fi fost destul de bine informat în legătură cu gradele ierarhice din lumea ortodoxă, folosind poate titlul de *patriarh* în locul celui de mitropolit, cum era pe atunci în Moldova. Mai înainte, „Istoria” sa s-a publicat în românește de A. PAPIU-ILARIANU, în: *Tesauru de Monumente istorice pentru România*, tom II, București, 1863, pp. 7 ș.u.

Fără îndoială că fideli acestei tradiții, și totodată, surprinși de cele săvârșite de patriarhul ecumenic Timotei al II-lea și în plus îngrijorați și de creșterea influenței grecești în țările lor, muntenii și moldovenii vor fi ripostat de grabă. Dacă până acum nu au apărut încă știri în legătură cu ceea ce s-a făcut la Târgoviște în legătură cu acest episod din acțiunea românilor pentru autocefalia Bisericii lor, în schimb ortodocșii de dincolo de Milcov, prin „vlădica și mitropolitul și ceilalți clerici” ai lor, au ajuns cu arzmahzar-ul, adică plângerea, lor până la Înalta Poartă Otomană, la sultanul Ahmed I (1603-1617). Prin acesta, arătau că „din vremuri vechi”, ei „sunt aceia care, potrivit pravilelor lor fără noimă, se scrie în firman, rezolvă chestiunile privind Bisericele și raiatele acelor părți și că, de asemenea, (tot ei), având în stăpânire și mănăstirile (din țară), nimeni altcineva (nu poate) avea vreo pretenție și amestec” în ocârmuirea și administrarea tuturor acestora. În continuare, desigur, referindu-se la cele săvârșite de patriarhul Timotei al II-lea, aici amintite, ei arătau că „acum au loc ingerințe din afară în problemele lor bisericești”, care, până în acea vreme, „conform datinilor lor, erau (rezolvate) între ei”, moldovenii.

Așa cum reiese din informația documentară, ce avem la îndemână și problema ce se dezbate aici, moldovenii s-au adresat de cel puțin două ori padișahului. Prima dată, cred, la scurtă vreme după înscăunarea patriarhului ecumenic Timotei al II-lea în toamna anului 1612, când acesta, precum s-a semnalat, spre a „lovi” în Kiril Lukaris, rivalul său, va fi început să emită pretenții de supremație canonică asupra Bisericii moldovenești ea „prietena” acestuia. Răspunzându-le, sultanul Ahmed I le arăta că, în calitatea lui de împărat, nu îngăduie nimănui să încalce „vechile obiceiuri” ale Bisericii lor – a moldovenilor – privitoare mai ales, desigur, la larga autonomie internă a acesteia.

Cum însă patriarhul ecumenic Timotei II și-a continuat acțiunile de amestec în treburile Bisericii din Moldova, care, de astă dată, au culminat, precum s-a arătat, cu scoaterea din scaun, în 1617, a mitropolitului lor Anastasie Crimca – ceea ce, repetăm, era o flagrantă știrbire a independenței acesteia – moldovenii au cerut sultanului să reinnoiască porunca pe care, în problema de față, o dăduse la prima lor plângere. Acesta le-a împlinit voia și, chiar în anul 1617, a îndreptat un alt firman, al cărui text se păstrează, către voievodul Radu Mihnea al Moldovei (1616-1619), prin care-i porunca ca și „de acum înainte problemele Bisericii Moldovei”, care – potrivit datinilor lor fără noimă (ale moldovenilor) – cad în seamă vlădicăi și a mitropolitului și a celorlalți preoți din bisericile aflate în pomenita țară (Moldova), să fie rezolvate de aceștia (de moldoveni). Pe temeiul acestei hotărâri, stăruitor i se cerea lui Radu Vodă Mihnea ca „de acum înainte, să nu îngăduie cuiva din afară ca – împotriva obiceiului – să

se amestece în problemele dintre ei” (dintre moldoveni). În continuare încă și mai apăsător și mai precis i se poruncește: „Și chiar dacă supărările sunt produse de amestecul Patriarhiei grecești – (Patriarhia Ecumenică din Constantinopol) – să nu îngădui nimănui ca, de acum înainte, să facă ceva contrar tradiției, căci nici aceștia – (oamenii Patriarhiei Ecumenice) – nu se amestecă din vremuri vechi în treburile Bisericii din Moldova”.

Așadar și prin prezenta hotărâre împăratească a marelui padișah Ahmed I se recunoștea valabilitatea vechilor pravile ale Bisericii Moldovei cu privire la larga ei autonomie internă și, totodată, se oprea încălcarea acestora de către Patriarhia Ecumenică și de către organele acesteia. Și de acum înainte de bună seamă că și pe temeiul firmanului de față, pe întregul ei teritoriu, Biserica Moldovei, în raport cu Patriarhia Ecumenică, avea să activeze, cu totul independent, în problemele sale de organizare și funcționare.

Plecând mai cu seamă din vremea de după căderea, în 1453, a Imperiului Bizantin sub turci, prețuire deosebită a arătat Bisericii Ortodoxe Române din cele două Principate românești creștinătatea răsăriteană, ajunsă sub stăpânire păgână, și ca urmare a actelor de milostenie, a daniilor și ajutoarelor pe care aceasta, sub felurite forme, cu mână largă, le-a făcut patriarhiilor apostolice de pe aici sărăcite, locurilor sfinte, mănăstirilor de la Athos, de pe muntele Sinai, din Balcani și din alte părți din Orientul apropiat, unor școli teologice, spitale ș.a. Toate acestea, care veacuri în șir s-au îndreptat „pretutindeni în lumea ortodoxă, unde nevoile ieșeau la iveală”, au fost hărăzite nu numai de voievozii români, ci și de ierarhii și de alți credincioși ai Bisericii noastre și, prin ele, aceasta, Biserica română, s-a împodobit „cu numele de milostivă și primitoare”, așa cum reiese din unele informații ale vremurilor ce s-au dus.

Semne ale unei astfel de generozități românești se mai păstrează încă prin parte din locurile pe unde ea a ajuns, iar prin altele dăinuiește până azi „amintirea dărnicii și ospitalității ortodoxe românești” din trecut. Ceea ce a mai rămas este însă, prea puțin din ceea ce a fost, căci, precum se știe, de-a lungul câtorva veacuri o însemnată cantitate de bunuri materiale și mai cu seamă veniturile mănăstirilor închinată, s-au scurs fără întrerupere către instituțiile eclesiastice beneficiare „de jos”, cum adesea li se zice în unele acte de epocă, acestea, beneficiarele, bucurându-se de ele până la secularizarea din decembrie 1863.

Deosebit de aceasta, deseori pământul românesc, altfel spus „vatra” mitropoliilor munteană și moldoveană, a fost loc de ajutor, de refugiu, de azil, scăpare și alinare pentru mulți ierarhi, clerici, monahi, teologi și oameni de cultură străini, Biserica românească având și păstrând legături cu lumea ortodoxă și chiar cu cea creștină în general – dintre care unii au găsit aici condiții prielnice

pentru a-și continua activitatea sau a imprima parte din lucrări; alții au dat peste un loc în care puteau viețui în siguranță, altora li s-a hărăzit ajutor material și moral și li s-a dat posibilitatea de a-și desfășura înclinările lor intelectuale, artistice și organizatorice, iar alții, întâmplător, desigur, și-au aflat tot aici locul de veșnică odihnă, plătindu-și obșteasca datorie pe pământul ospitalier al Bisericii și națiunii române.

Trebuie reținut faptul că printre aceștia au fost și mulți dintre conducătorii tronurilor patriarhale din Orient, în frunte cu cei ai Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, care veneau mai ales după ajutoare, căci Bisericile lor erau împovărate cu multe lipsuri. Spre exemplificare, precizăm că din cei unsprezece patriarhi ecumenici, care în veacul al XVI-lea, după plecarea de la Târgoviște prin anul 1505, a Sfântului Nifon, patriarhul Țarigradului († 11 august 1508), s-au succedat la cârma scaunului ecumenic, numai unul singur, Dionisie (1546-1555), n-a ajuns să pășească peste meleagurile primitive ale țărilor noastre⁶⁴. În veacurile ce au urmat, în cel de-al XVII-lea, mai ales, numărul acestor înalți prelați veniți la noi, în primul rând după ajutoare, a crescut, căci, tot mai des, pe urmele patriarhilor ecumenici, au pășit și patriarhi de la celelalte tronuri apostolice și chiar și cârmuitori ai unor mici eparhii și instituții eclesiastice răsăritene. Mulți dintre aceștia și-au petrecut la noi vreme îndelungată, unii chiar cercetându-și destul de rar propriile lor eparhii. De nenumărate ori, în aceleași zile, în Muntenia și Moldova s-au aflat mai mulți asemenea ierarhi, uneori chiar și toți cei patru patriarhi orientali ai vremii, deodată. Cronicarul Ion Neculce († 1745), de pildă, istorisește că la slujba înmormântării lui Constantin Vodă Cantemir, domnitorul Moldovei (1685-1693) – nu a lui Antioh Vodă Cantemir (1695-1700; 1705-1707; † 1723 la Constantinopol), cum de câțva timp se tot scrie prin unele dintre revistele noastre⁶⁵ – săvârșită în ziua de 27 martie 1693 în

⁶⁴ Nicolae M. POPESCU, *Patriarhii Țarigradului prin Țările Românești – Veacul al XVI*, București, 1914, passim; Ierom. Nestor VORNICESCU, „Legăturile Patriarhiei din Constantinopol cu Biserica Românească în veacul al XVI-lea”, *Mitropolia Olteniei*, X (1958), 3-4, pp. 191-202.

⁶⁵ Să se vadă, de pildă, următoarele numere de revistă: *Orthodoxia*, II (1950), p. 328; *Glusul Bisericii*, XXXIV (1975), p. 1130; *Biserica Ortodoxă Română*, LXXII (1955), p. 84; *Biserica Ortodoxă Română*, XCIII (1975), p. 1248; *Biserica Ortodoxă Română*, XCIV (1978), p. 96 ș.a. Este regretabil că tânărul autor al articolului din acest ultim număr de revistă, preotul doctorand V. Palade, prins, precum vrea să arate cuprinsul studiului de față, și în mrejele cercetării istorice, nu și-a făcut un obicei din a controla atent afirmațiile și datele, ce ia de ici și de acolo și le folosește indiferent dintr-a cui pană au ieșit, în unele cazuri chiar și dintr-a sfinției sale. Precizăm: Antioh Cantemir, fiu al lui Constantin Vodă Cantemir, care la bătrânețe a domnit în Moldova între 25 iunie 1685 și 27 martie 1693, a fost la rândul-i voievod al acestei țări în două rânduri în anii: 1695-1700 și 1705-1707. Mazilit la 31 iulie 1707, a plecat la Constantinopol și acolo a rămas până în anul 1723, când tot acolo a decedat (vezi Constantin C. GIURESCU, *Istoria Românilor*, III, 1, București, 1944, pp. 212-214; 216-217). În acest caz, nu mai avea cum să fie prohodit de patru patriarhi orientali la Iași, în anul 1707, cum uneori încă se mai scrie.

biserica „Sfântul Nicolae Domnesc” din Iași, „s-au tâmplat atunce la prohodul lui patru patriarhi, unul de Ierusalim și altul de Antiohia și altul de Alicsandria și unul mazâl de Țarigrad, Iacob”⁶⁶. Mulți dintre aceștia au fost fețe bisericești alese, care „și-au înscris numele lor, împodobite cu înalte vrednicii, în istoria Ortodoxiei” și Biserica noastră se mândrește că a avut prilejul de a-i fi primit în cuprinsul său și de a-i fi văzut „în mijlocul credincioșilor ei”. Dacă, repetăm, aceștia uneori „au venit la noi de nevoie, pentru noi însă prezența lor a fost un act de cinstire a Bisericii noastre și de prețuire a cărmuitorilor și poporului nostru. Ei ne-au făcut părtași culturii lor, științei lor teologice și profane, artei și viețuirii lor duhovnicești. Avându-i în mijlocul nostru, am adâncit împreună tainele învățaturii noastre teologice și am trăit bucuria unității de credință, în rugăciune și în viețuire creștinească”⁶⁷.

*

În al doilea deceniu al secolului al XVI-lea, când în Țara Românească se aflau patriarhii ecumenici Pahomie I (în a doua păstorire c. 1505-1513) și Teolipt I (1513-1522) au avut loc aici niște acte liturgice, care, obișnuit, de către unii, sunt socotite printre cele specifice unei Biserici autocefale și care iarăși, săvârșindu-se pe pământul patriei noastre și totodată, fiind în urma unui îndemn românesc – în speță al evlaviosului voievod Neagoe Basarab (1512-1521) – pot spune destul de mult în legătură cu situația canonică a Bisericii muntenești și chiar, repetăm, cu a celei românești în general. Este vorba de *canonizarea Sfântului Nifon*, patriarhul Constantinopolului, și de *sfințirea Sfântului și Marelui Mir*⁶⁸.

În august 1517, la Curtea de Argeș, pe pământ românesc, deci – fiind de față patriarhul ecumenic Teolipt I, vlădicii din suita sa, mitropolitul țării, Macarie și desigur că și alte fețe bisericești, adunați în sinod – s-a făcut

⁶⁶ Ion NECULCE, *Letopisețul Țării Moldovei și O seamă de cuvinte*, Iorgu Iordan (ed.), București, 1955, p. 189; vezi și: Dimitrie CANTEMIR, *Viața lui Constantin – Vodă Cantemir*, N. Iorga (ed.), București, 1925, pp. 83, 113. În legătură cu acest moment din Istoria Moldovei, să se vadă și: Pr. Mircea PĂCURARIU, „Legăturile Țărilor Românești cu Patriarhia Antiohiei”, *Studii Teologice*, seria a II-a, XVI (1964), 9-10, p. 604 și nota 20.

⁶⁷ Vezi și: *Biserica Ortodoxă Română*, XCIII (1975), p. 1248.

⁶⁸ Vorbindu-se despre canonizarea Sfântului Nifon, în versiunea grecească a *Vieții* sale se scrie: „Văzând domnul (Neagoe Basarab) că sfântul face zi de zi minuni, a poruncit și au făcut un sinod local și au alcătuit slujba sfântului și au hotărât să fie sărbat la unsprezece a lunii August, în ziua în care a răposat. Au dat și la Marea Biserică știre despre minunile cele foarte mari ale sfântului”. (*Viața Sfântului Nifon. O redacțiune grecească imedită*, editată, tradusă și însoțită cu o introducere de Vasile GRECU, București, Institutul de Istorie Națională, 1944, pp. 154, 155. Despre sfințirea Sfântului și Marelui Mir, în 1513, la Târgoviște, în *Cronica țării* s-a însemnat: „Dupre aceia, Băsărab Vod(ă) [...] au chemai patreiarhi și vlădici, episcop(i), egumeni, preoți, călugări, diaconi [...] de au făcut Sfânt Mir cu multe rugăciun(i) și slujbe d(u)mnezăiești la Sfânta Mitropolie”. Vezi N.M. POPESCU, *Patriarhii Țarigradului...*, p. 22.

canonizarea *Sfântului Nifon, Patriarhul Constantinopolului*, i s-a întocmit slujba, binecuvântându-se, altfel zis aprobându-se, tot în același sobor și, odată cu acesta, s-a hotărât ca el „să fie sărbat la unsprezece a lunii august, în ziua în care a răposat” (= 11 august 1508)⁶⁹.

Cu patru ani mai devreme, în 1513, de astă dată la Târgoviște, se face amintire într-unul din vechile Anale ale țării, se sfințise Sfântul și Marele Mir, adică se săvârșește încă unul din actele liturgice, socotit și el, repetăm, nu prin vreo hotărâre dogmatică specială, ci numai prin practică și tradiție, un privilegiu al Bisericilor autocefale și o manifestare a deplinei lor independențe canonice. Semnalând acest fapt, *Cronica* în cauză scria că Neagoe Vodă Basarab, chemând „patreiarhi și vlădici, episcop(i), egumeni, preoț(i), călugări, diaconi [...] i-au strânsu tot în cetate den Târgovișt(e) de *au făcut Sfântu Miru* cu multe rugăciun(i) și slujbe d(u)mnezăești la sfânta mitropolie, care iaste făcută de dânsul”⁷⁰.

Patriarhul, la care se referea *Cronica*, trebuie să fi fost patriarhul ecumenic Pahomie I, care în acel an se afla în Țara Românească după ajutoare⁷¹.

Dacă se va fi menținut și cu acest prilej rânduiala îndătinată, privind ziua de săvârșire a unui astfel de act liturgic, atunci sfințirea Sfântului și Marelui Mir despre care ne este acum cuvântul, s-a făcut în Joia cea Mare – care în 1513 a căzut la 24 martie – Paștele serbându-se în Duminica următoare, 27 martie – și în chip firesc în soborul săvârșitor a trebuit să fie prezent și mitropolitul *Macarie* al Ungrovlahiei (c. 1513 – c. 1521), pe care de curând Neagoe Vodă Basarab – faptul trebuie reținut – îl „pusese mitropolit a toată Țara Rumânească, Plaiului și Severinului”, cu „blagoslovenia”, adică recunoașterea, numai, a aceluiași patriarh ecumenic Pahomie I⁷².

⁶⁹ *Viața Sfântului Nifon...*, pp. 30-31. Să se vadă și versiunea grecească citată, pp. 154, 155; Nic. M. POPESCU, „Nifon II Patriarhul Constantinopolului”, *Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice*, seria II, tom. XXXVI (1913-1914), București, 1914, publicată și în extras, după care cităm, pp. 62-63; Alexandru ELIAN, „Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXVII (1959), 7-10, p. 912.

⁷⁰ Nicolae IORGA, „Cronicele Muntene”, *Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice*, seria II, tom. XXI (1898-1899), p. 310; Vasile BUHZĂESCU CĂMĂRAȘUL, „Istoria Țării Românești și a Moldovei”, *Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie*, Em. E. KRETZULESCU (ed.), vol. XIV (1913), București, 1914, p. 164. Acest moment din vremea domniei lui Neagoe Basarab (1512-1521) a fost cunoscut și de cronicarul sas Johan Filstich (1654-1743), care îl menționează în opera sa *Tentamen Historiae Vallachicae*, 1979, pp. 108, 109 (vezi Johan FLISTICH, *Încercare de istorie Românească*, studiu introductiv, ediția textului și note de Adolf Ambruster, traducere de Radu Constantinescu, București, Ed. Științifică și Enciclopedică). Vezi și N.M. POPESCU, *Patriarhii Țarigradului...*, pp. 22-23; A. ELIAN, „Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol...”, pp. 189-24.

⁷¹ Cf. N.M. POPESCU, *Patriarhii Țarigradului...*, pp. 18-24.

⁷² *Viața și traiul Sfântului Nifon...*, p. 19; Pr. Nicolae ȘERBĂNESCU, „Mitropolii Ungrovlahiei”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXVII (1959), 7-10, p. 748.

Dacă în prezența acestuia, a patriarhului ecumenic Pahomie I la prima sfințire a Sfântului și Marelui Mir pe pământul românesc, atestată de acte de către unii s-ar putea întrezări un semn de dependență canonică a Bisericii noastre de Patriarhia ecumenică din Constantinopol, precizăm că alte câteva cazuri de mai apoi de săvârșire a aceluiași act liturgic pe meleagurile românești – menționate de o seamă de informații documentare din veacul al XVII-lea și începutul celui de al XVIII-lea, par a nu îndreptăți însă o astfel de întrezărire. Dimpotrivă, ele par a aproba contrariul: același iz de libertate de acțiune al Bisericii din Țara Românească față de Patriarhie, semnalat și în cele ce preced. Căci la oficierea lor n-a mai fost prezent vreunul dintre patriarhii țărigrădeni ai acelor vremi – a căror trecere pe la noi în acel timp, de altfel a fost destul de rară – ci patriarhi de Ierusalim, care precum se știe, pe atunci aproape toți au stat mai mult în țările noastre și nimeni nu vorbește și de o dependență canonică a Bisericii românești de Patriarhia din Sfânta Cetate.

În noiembrie 1643, de pildă, pe când în Moldova domnea Vasile Vodă Lupu (1634-1653), s-a sfințit la Iași, cu cheltuiala acestuia, Sfântul și Marele Mir, fiind prezent la acest act liturgic patriarhul Ierusalimului Teofan (1608-1644), aflat atunci în Moldova, care, de bună seamă, a avut în sobor și pe ierarhii moldoveni, în frunte cu vestitul lor mitropolit Varlaam Moțoc (1632-1653; † 1657)⁷³.

Peste un pătrar de veac mai apoi, în 1670 – poate în ziua de 31 martie, adică în „Joia din săptămâna Sfințelor Patimi”, Paștele fiind în acel an pe 3 aprilie – s-a sfințit, de astă dată la București, Sfântul și Marele Mir de către patriarhul ierusalimitean Dositei (1669-1707), dimpreună, desigur, cu mitropolitul Teodosie al Ungrovlahiei (prima păstorire: 1668-1672), sufraganii acestuia, episcopii Serafim de la Râmnic (1668-1670) și Grigorie de la Buzău (1668-1691) și cu alți ierarhi din suita sa dintre ei prezenți întâmplător pe atunci în Capitala țării, însuși Dositei, amintind acest fapt, preciza că la săvârșirea lui, care curând avea să-i aducă dojana și protestul patriarhului ecumenic Metodie Maronis (1668-1671), au fost de față și voievodul Antonie Vodă din Popești (1669-1672), care suportase o parte din cheltuieli, dregători, clerici și popor și că din cantitatea de Sfânt și Mare Mir pregătită acum s-a dat și ortodocșilor din Moldova și Transilvania, cei de un neam cu muntenii, precum și altor creștini de prin părțile Dunării de Jos⁷⁴.

⁷³ Χρυσοστόμου Α. Παπαδοπούλου, *Ιστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων*, Ἱεροσολύμοις / Αλεξάνδρεια, Ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου Αλεξάνδρειας, 1910, p. 519; Ilie GEORGESCU, „Legăturile Țărilor Române cu Ierusalimul. Patriarhii Ierusalimului în Țările Române (veacul XVII-XVIII)”, *Studii Teologice*, seria a II-a, VIII (1956), 5-6, p. 351; Ioan IVAN, „Patriarhi ortodocși în Moldova”, *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, LI (1975), 9-12, p. 691.

⁷⁴ Vezi: DOSITEI, *Istoria Patriarhilor Ierusalimului...* (grecește), București, 1715, p. 1212.

După 328 de ani, la 29 iunie 1702, „în ziua de Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, informează cronicarul muntean Radu Greceanu, același patriarh Dositei al Ierusalimului, revenit în Țara Românească, „făcând Sfinția sa liturghie cu alți mulți preoți [...] în mănăstirea unde se cinsescu acești sfinți apostoli, care se cheamă Arhimandritul”, biserica „Sfinții Apostoli” de azi de pe strada cu același nume din București – „au făcut Mir [...] cu toată cheltuiala Sfinții-sale”, de față „fiind și Măria Sa Costandin Vodă, împreună cu arhiereul țării Kir Theodosie și cu toți alți episcopi câți aici în țară se afla, și toată boierimea țării”⁷⁵.

Acestea sunt preparările și sfințirile de Sfânt și Mare Mir în țările române până în secolul al XVIII-lea inclusiv, atestate în mod sigur de informațiile documentare, cunoscute până acum. Vor mai fi fost poate și altele, dar ele n-au fost clar consemnate în actele trecutelor vremi. Uneori Patriarhia Ecumenică a protestat împotriva lor, deoarece ea pe orice cale căuta mai ales să stăvilească tendința spre independența deplină a Bisericii românești, pe care mai mult ca sigur că și săvârșirea acestui act liturgic la noi într-un fel oarecare o alimenta.

Dar nu numai printr-un astfel de act și-a manifestat Biserica noastră dorința de totdeauna spre autocefalie, ci și prin faptul că de multe ori a trecut peste pretenția Marii Biserici, desigur în calitatea pe care aceasta și-o atribuia în raport cu ea, de a-și procura Sfântul și Marele Mir doar de la Țarigrad. Și această atitudine, la rândul-i poate fi socotită ca având semnificație de autocefalie, căci numai dintr-un asemenea considerent uneori Bisericele românești din Moldova și Muntenia au solicitat și obținut Sfântul și Marele Mir și din alte părți, bunăoară de la Patriarhia Alexandriei, așa cum s-a întâmplat în toamna anului 1598. În acest timp, patriarhul Meletie Pigas, aflat atunci la reședința sa din Alexandria Egiptului, unde se întorsese de mai bine de o jumătate de an, după ce o oarecare vreme precum s-a arătat, fusese locțiitor de patriarh ecumenic la Constantinopol – scriind la 7 noiembrie 1598 voievodului Ieremia Movilă al Moldovei, că pentru nevoile Bisericii țării sale trimite Sfânt Mir și, în același timp, îl îndemna ca în cazul când cantitatea transmisă ar fi insuficientă, fratele său, mitropolitul Gheorghe Movilă „să-l înmulțească”⁷⁶. În afară de Patriarhia din Alexandria, în cursul vremii, mai cu seamă când aducerea de la Constantinopol a acestui element liturgic întâmpina greutăți, întâmplându-se câte o dată chiar ca unor noi botezați de la noi să nu li se poată administra și Sfânta Taină a Mirungerii din pricina lipsei lui – cele două Biserici românești până în a doua jumătate a

⁷⁵ Radu GRECEANU, „Începătura istoriei vieții luminatului și preacrestinului Domnului Țării Rumânești, Io Costandin Brâncoveanu Basarab-Voievod”, în: *Croniciari Munteni*, ediție îngrijită de Mihail Gregorian, studiu introductiv de Eugen Stănescu, vol. II, București, Editura pentru Literatură, 1961, p. 120.

⁷⁶ E. HURMUZAKI, A. PAPADOUPOULOS-KERAMEUS, *Documente...*, vol. XIII, p. 352 (Traduceri, p. 322).

secolului trecut – așa cum reiese din mai multe mărturii documentare – când împrejurările n-au mai îngăduit prepararea lui în cuprinsul lor ca în cazurile mai sus amintite, și-au procurat Sfântul și Marele Mir fie de la Kiev, fie din Rusia, poate de la Ohrida și Ipek și fără îndoială că și din alte părți îndrituite a pregăti, prepara și furniza așa ceva și nu numai decât de la Țarigrad. Pentru acestea, adică Bisericele românești, o asemenea acțiune, canonic, însemna și manifestarea unei atitudini de independență față de Marea Biserică.

Această atitudine, spre care la noi s-a tins întotdeauna și care a fost afirmată deschis ori de câte ori s-a ivit vreun prilej favorabil, domolise mult pretențiile dintru început ale patriarhului ecumenic. În secolul al XVI-lea, de pildă, mai cu seamă în Țara Românească, de abia dacă dintre aceste pretenții se mai deslușește cu mai multă ușurință, repetăm cea privitoare la dreptul acestuia de a recunoaște pe mitropoliții aleși, confirmați și investiți în țară, așa cum, bunăoară, se poate constata cu ocazia numirii arhipăstorilor munteni Macarie (c. 1513 - c. 1521), Mihail I (1586-1589), Eftimie II (c. 1594-1603)⁷⁷ și alții de după aceea.

*

Veacul al XVII-lea, cum se știe, printre altele, a adus cu sine și o mai mare creștere a prestigiului Țărilor Române și a Bisericilor lor în lume. Vasile Lupu, domnul Moldovei (1634-1653), de exemplu, a fost nu numai „un om cu hirea înaltă”, adică mândru, cum îl înfățișează cronicarul Miron Costin († 1691), iubind fastul, strălucirea, cultura și viața plină de realizări, ci și un adevărat ocrotitor și binefăcător a toată Ortodoxia, având un însemnat rol în treburile acesteia, fapt care a adus vază deosebită țării și Bisericii sale. Căci, în legătură cu această din urmă acțiune a sa, el, precum succint intuia Nicolae Iorga, a fost un „orânduitor al întregii vieți ortodoxe, supraveghetor al ei de fiecare clipă, răsplătitor darnic, dar și pedepsitor fără cruțare, făcător și răsturnător de patriarhi, găzduitor al frunțașilor Bisericii răsăritene, convocător de sinoade și îndreptător al credinței prin hotărârile acestor adunări ținute în umbra lui” și de aceea „merită un mare loc în istoria întregii lumi ortodoxe”⁷⁸. În chip deosebit trebuie menționat faptul că el a achitat datoriile patriarhilor din Constantinopol și Ierusalim, că a ajutat substanțial și alte „organizații religioase din Răsăritul creștin supus turcilor”, că

⁷⁷ Vezi, pentru ei: N.I. ȘERBĂNESCU, „Mitropoliții Untrovlahiei...”, pp. 748, 763, 767 ș.u.

⁷⁸ Nicolae IORGA, „Vasile Lupu ca următor al împăraților de Răsărit în tutelarea Patriarhiei de Constantinople și a Bisericii Ortodoxe”, *Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice*, seria II, tom. XXXVI (1913-1914), București, 1914, pp. 207-208; Fr. PALL, „Les relations de Basile Lupu avec l’Orient Orthodoxe et particulièrement avec la Patriarcat de Constantinople”, *Balcania*, VIII (1945), pp. 66-141; C.A. STOIDE, „Din legăturile Patriarhiei de Constantinopol cu Moldova în epoca lui Vasile Lupu”, *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, XXXIV (1958), 7-8, pp. 564-569.

a reinviorat influența ortodoxă în Capitala imperiului, stăvilind pe cea catolică și calvină, mai ales, și că aproape în tot timpul cât, cu veleități de împărat bizantin, a domnit la Iași, a avut cuvânt greu de spus cu prilejul numirii celor mai mulți dintre patriarhii orientali ai vremii și mai cu seamă a aceluia de la Constantinopol, Ierusalim și Alexandria. Toate acestea, printre altele, au adus reputație deosebită Moldovei și Bisericii sale și totodată au făcut ca în legătură cu săvârșitorul lor, domnitorul Vasile Lupu, să circule zvonuri că unii ar fi voit să-l „încoroneze ca împărat la Bizanț”⁷⁹, iar de către alții să se exprime aprecieri dintre cele mai măgulitoare⁸⁰.

Un fapt, ce poate reliefa cu claritate prestigiul Bisericii Moldovei și prin ea al celei Românești în general, în lumea creștină, în timpul domniei ambițiosului voievod Vasile Lupu, este și trecerea, la 1 iulie 1639, a mitropolitului Varlaam, valorosul său sfetnic și colaborator, printre cei trei candidați din rândul cărora trebuia să se aleagă un nou patriarh pentru scaunul ecumenic de la Constantinopol, văduvit atunci, înscriindu-i-se și lui numele în *Condica Sfântă* a „Marii Biserici a lui Hristos”⁸¹. Cum se știe, sorții votului canonic au căzut pe mitropolitul Partenie al Adrianopolului (1639-1645), dar recomandarea și a vlădicăi Varlaam pentru ocuparea celui mai înalt scaun ierarhic al Ortodoxiei „constituie un fapt unic în Biserica Română”, nemaîntâlnit mai înainte și nici după aceea, merit să vădească atenția de care aceasta, în speță Mitropolia Moldovei și arhipăstorul său, se bucurau pe atunci în sânul întregii Ortodoxii. Un alt fapt asemenea lui, petrecut tot în timpul rodniciei domniei a lui Vasile Lupu, destinat și el să probeze același prestigiu, este ținerea la Iași în toamna anului 1642, a Sinodului interortodox, care a cercetat și a dat formă definitivă *Mărturisirii Ortodoxe*, întocmită de românul Petru Movilă, ajuns mitropolit al Kievului (1633-1646) și apoi, în urma aprobării din 1643 a Sinodului patriarhal din Constantinopol – devenită una dintre cărțile simbolice ale Bisericii de Răsărit⁸². Aceștia trebuie să li se adauge hirotonia întru arhieru – patriarh, la 23 martie 1645, în biserica „Sfinții Trei Ierarhi” din Iași, a lui Paisie, egumenul mănăstirii Galata din capitala Moldovei, care, împotriva voinței patriarhului ecumenic, ce susținea pe Ioanichie, mitropolitul

⁷⁹ C.A. STODIE, „Din legăturile Patriarhiei de Constantinopol cu Moldova...”, p. 565. n. 6.

⁸⁰ N. IORGA, „Vasile Lupu ca următor al Împăraților de Răsărit...”, pp. 207, 230; Nicolae IORGA, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a Românilor*, I, București, 1928, (pe coperta din față 1929), pp. 318-319; Fr. PALL, „Les relations de Basile Lupu avec l’Orient Orthodoxe...”, pp. 80-90; Vezi și: PAUL DE ALEP, „Călătoria patriarhului Macarie al Antiohiei în Țările române”, în: *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, București, 1976, p. 45.

⁸¹ D. Russo, „Varlaam al Moldovei candidat la scaunul Patriarhiei Ecumenice”, în: *Studii istorice greco-române*, vol. I, București, 1939, pp. 234-236.

⁸² Pr. Nicolae M. POPESCU, *Pomenirea de trei sute de ani a Sinodului de la Iași*, București, 1943, passim; Iustin MOISESCU, *În legătură cu Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe, 1642*, traducere de Alexandru Elian, București, 1981.

Veriei, în urma stăruințelor lui Vasile Vodă Lupu și a mitropolitului Varlaam, participant la hirotonie, fusese ales patriarh al Ierusalimului⁸³. Și acest ultim fapt vădește trecerea de care voievodul și mitropolitul Moldovei se bucurau în lumea ortodoxă și dovedește că uneori părintele mitropolit Varlaam săvârșea și officii care, de obicei, se cuveneau mai ales căpeteniei onorifice a acesteia. De aceea, se poate afirma că în vremea lor, a lui Vodă Vasile Lupu și a mitropolitului Varlaam, Biserica Moldovei a beneficiat de destul de multă independență și că, așa cum, de altfel, va reieși și din scrisul de mai târziu al lui Dimitrie Vodă Cantemir, chiar dacă oficial mitropolia ei n-a fost înălțată la treapta de patriarhie, în realitate însă, prin întreaga activitate ce a desfășurat, în parte semnalată în cele ce preced, ea a jucat un rol cu totul asemănător.

De un prestigiu tot pe aceeași măsură, s-a bucurat și Biserica din Țara Românească, datorat mai cu seamă activității culturale desfășurate, aici, unde, plecând din deceniul patru al secolului al XVII-lea a luat ființă o tiparniță în care s-au imprimat cărți de slujbă pentru întreaga Biserică românească și chiar pentru cele de limba greacă și slavă. În același timp s-au dat la lumină cărți de legi și mai cu seamă de știință teologică, adică de doctrină ortodoxă, acestea din urmă menite să fie folosite la stăvilirea prozelitismului catolic și protestant, activ pe atunci. De pe la mijlocul acestui veac, al XVII-lea, s-au înființat tiparnițe și în Moldova – imprimându-se lucrări tot atât de valoroase –, iar din Muntenia s-au trimis imprimerii în Transilvania și mai apoi în Alepul Siriei și Tiflida Iviriei. Cele două Biserici românești s-au aflat în strânse legături nu numai între ele, ci și cu cea din Transilvania și cu celelalte Biserici Ortodoxe surori și sub felurite forme au militat pentru apărarea Ortodoxiei, mai ales a celei ardelene, oprimată de calvini, împotriva cărora, în 1645, mitropolitul Varlaam al Moldovei a scris cunoscutul *Răspuns la catehismul calvinesc*. În interior, ele s-au îngrijit de învățământul religios și de organizarea mănăstirilor, întocmind pentru acestea „așezăminte” de funcționare. Deosebit de toate cele aici semnalate, în cuprinsul lor, la Iași, Târgoviște și București, au luat ființă școli superioare de cultură teologică și umanistă, la care au predat dascăli dintre cei mai renumiți ai vremii, nu numai români, și au studiat tineri și de alt neam în afară de cel valah. În continuare, cele două țări românești și Bisericile lor au fost vizitate – sub felurite pretexte – de patriarhi orientali, de astă dată însă mai puțini din Țarigrad, au găzduit și alți prelați și oameni de cultură și totodată au fost martore la închinarea și la scurgerea către numeroase instituții bisericești din lumea ortodoxă a tot mai multe din bine-înzestratele lor mănăstiri și, respectiv, și la alte ajutoare, fapte ce le-au impus cu prisosință în comunitatea inter-ortodoxă.

⁸³ I. GEORGESCU, „Legăturile Țărilor Române cu Ierusalimul...”, pp. 351-353.

*

Odată cu aceasta însă, de prin primele decade ale aceluiași veac al XVII-lea, a început să crească și influența grecească printre români, fapt ce, desigur, a stârnit și pretenția de dominație canonică a patriarhului ecumenic asupra Bisericii lor, pe care acesta ar fi dorit-o poate să fie ceva mai mult decât un simplu simbol, cum i-o socoteau unii. Bisericele românești și dintr-o parte și din alta a Milcovului au ripostat, subliniindu-și deseori deschis autonomia și independența. Ierarhi de ai lor, având și consimțământul conducerii de Stat, și, în același timp, și concursul unora dintre credincioși, clerici și laici, au trecut adesea peste astfel de pretenții, activând ca niște adevărați autocefali. În anii 1600, 1645, 1659, de pildă, fără nicio încuviințare din partea Patriarhiei Ecumenice, în cuprinsul celor două mitropolii românești s-au adunat *sinoade*, mai întâi la Iași și apoi la Târgoviște, dând Moldovei, în 1600, un nou lot de ierarhi în locul celor fugiți în Polonia din pricina iureșului victorios și în această țară românească a lui Mihai Viteazul⁸⁴, purtându-se discuții și luându-se hotărâri, în 1645, de către delegați „di într-amândoa părțile și di în Țara Rumânească și di în țara Moldovei”, strânși, „în săbor”, cu privire la *Catehismul calvinesc* din 1640⁸⁵ și, în 1659, formulându-se deslușiri în legătură cu o seamă de „capete”, adică de „nedumeriri în ordinea canonică și disciplinară” bisericească.

Indiferent de felul cum s-au formulat acestea, acest ultim sinod, ținut la Târgoviște în ianuarie 1659, „manifestă aume veleități de neatârnaire ale Bisericii muntene, sub îndemn domnesc”. Căci voievodul Mihnea al III-lea Radu (1658-1659), care „în visurile sale imperiale își asuma sarcinile străvechilor basilei ce convocau și îndreptau sinoade”, nu numai că din proprie inițiativă, fără ca, în prealabil, să fie cerut vreo aprobare de la ecumenic, a adunat acest sobor și prezidat personal, i-a confirmat hotărârile, comunicându-le doar, spre încunoștințare, patriarhului ecumenic Partenie al IV-lea (1657-1662), iar în martie același an a replicat cu fermitate la obiecțiunile pe care acesta le făcuse în legătură cu ele. Oricum, în acțiunea de recunoaștere formală a autocefaliei Bisericii noastre, acest moment – sinodul din 1659, chiar și în împrejurările în care s-a întrunit și lucrat – merită îndeosebi a fi reținut⁸⁶.

Cu peste patruzeci de ani mai devreme, precum deja s-a mai arătat, două caterisiri – nu interesează aici motivele lor –, aruncate în septembrie 1616 și în vara

⁸⁴ E. HURMUZAKI, N. IORGA, *Documente...*, vol. XIV, pp. 109-111; Nicolae ȘERBĂNESCU, *Politica religioasă a lui Mihai Viteazul*, mss, pp. 128-131 (cu bibliografie).

⁸⁵ Cf. Ioan BIANU, Dan SIMIONESCU, *Bibliografia Românească Veche*, IV, București, 1944, p. 192.

⁸⁶ N. IORGA, „Două contribuții la Istoria bisericească a Românilor”, *Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice*, seria II, tom. XXXVIII (1915-1916), pp. 465-483; A. ELIAN, „Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol...”, pp. 922-923.

anului 1617 de către patriarhul ecumenic Timotei al II-lea asupra mitropoliților Luca al Ungrovlahiei (1603-1629) și, respectiv, Anastasie Crimca al Moldovei (1608-1617; 1619-1629) au rămas oarecum fără urmări, căci primul nu și-a părăsit nicio clipă scaunul, ci, cu bună pace din partea tuturor, și a Patriarhiei chiar, l-a cârmuit liniștit până la moarte, întâmplată în 1629, iar celălalt în 1619 a fost reînscăunat și în continuare, și-a ocârmuit netulburat mitropolia timp de încă zece ani, adică până în ianuarie 1629, când și el a decedat⁸⁷. Aceste fapte pot vădi desigur cât putea valora pretenția de dominare canonică a Marii Biserici și, în același timp și proba felul cum aceasta înțelegea să trateze pe niște „sufragani” – așa cum de bună seamă, Patriarhia Ecumenică mai socotea încă pe atunci pe cei doi mitropoliți români de la Târgoviște și Suceava – care în eparhiile lor activau în spiritul celei mai depline independențe. Ceva mai târziu, în anii 1653, 1672 și 1716, când sub felurite pretexte, mitropoliții ungrovlahi Ștefan (1648-1653; 1655-1668), Teodosie (1668-1672; 1679-1708) și Antim Ivireanul (1708-1716) – pentru care la numire Patriarhia Ecumenică emisese faimoasele *ekdosis* și *metathesis*, având deci și obligația de a-i apăra la nevoie – au fost scoși din tronuri⁸⁸, aceasta, Patriarhia, nu a schițat niciun protest, așa cum s-ar fi căzut potrivit pretențiilor sale de canonică dominare, ci doar a luat act și a aprobat cele săvârșite de voievozii munteni, care-i pedepsiseră. Acest fapt dovedește încă odată atmosfera de avansată neatârnare care domnea în politica bisericească din Țara Românească.

O astfel de „politică”, în speță raporturile canonice dintre Biserica românească și Patriarhia Ecumenică, fusese „mai exact” definită în anul 1631, când, în fața crescândeii influențe grecești, domnitorul Leon Vodă Tomșa (1629-1632), spre a stăvili „o mare pagubă”, ce de către aceasta s-ar fi putut aduce peste țară, în ziua de 15 iulie a adunat la București marele Sfat al țării și cu acest prilej – de față fiind și mitropolitul Grigorie (1629-1636), și episcopul Teofil al Râmnicului (1618-1636), în ceea ce privește Biserica, și ea amenințată de un asemenea val de străină influență, potrivit practicii și tradiției, s-a hotărât ca: „Mitropoliia, episcopiile, egumeniile să nu se schimbe pre mită, ce să fie pre săbor. Și să nu fie volnic patriiarhul a tremite aicea în țeară nici vlădică nici episcop, nici egumen, ce pre cine va alege țeara și sfatul, vlădică sau piscup, acela să fie. Numai să tremită la patriarhul să dea blagoslovenie, cum a fost de vac”⁸⁹. Era mai mult ca sigur o măsură menită să domolească „amestecul tot mai indiscret al Patriarhiei Ecumenice și, în genere, al

⁸⁷ E. HURMUZAKI, N. IORGA, *Documente...*, vol. XIV, 1, pp. 112-113; N. ȘERBĂNESCU, „Mitropoliții Ungrovlahiei...”, p. 771; A. ELIAN, „Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol...”, p. 920.

⁸⁸ N. ȘERBĂNESCU, „Mitropoliții Ungrovlahiei...”, pp. 776, 780-781, 786.

⁸⁹ *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească*, vol. XXIII (1630-1632), București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969, p. 408, doc. nr. 255.

Bisericii de limbă greacă din Orient, în viața religioasă românească⁹⁰ – devenit pe atunci oarecum amenințător – care, în același timp, tindea la restabilirea unui drept tradițional prezent *ab antiquo* în cadrul acestei vieți.

Cum un articol din *Așezământul* de față, zis și „al lui Leon Vodă”, se referea la neregulile ce se făceau prin unele mănăstiri închinete conduse de greci și se preconiza românizarea acestora „cum au fost din veac”, atunci, în spiritul acestei prevederi, în mod firesc, și hotărârea luată în anul 1639 de Matei Basarab (1632-1654) – fără niciun fel de consultare a patriarhului ecumenic, deci tot cu iz de libertate în acțiune –, de a „dezînchina” marile mănăstiri ale țării⁹¹, trebuie și ea alăturată mișcării pentru independența deplină, ce de multă vreme se ducea în Biserica românească și uneori chiar și în politica noastră de Stat.

În cadrul aceleiași mișcări, după trecerea de mai bine de un deceniu de la măsura luată de Matei Vodă Basarab în legătură cu mănăstirile închinete, neatârarea Bisericii Române este menționată în *glava 391* din *Pravila cea Mare*, imprimată la Târgoviște, în anul 1652, amintită mai sus, unde alcătuitoarii acesteia, la vechiul text al „tocmelii”, inserată aici, au adăugat o „notiță” lămuritoare „cu privire la drepturile mitropolitului Ungrovlahiei și la organizarea ierarhiei vechi a Bisericii Române din Muntenia, socotită „de mult preț pentru noi”⁹². Aici, într-un paragraf din *glava 391*, se scrie: „Află-se scris în Pravila lui Mathei Vlastar cum și Moldovlahia au fost supusă ohrideanilor, iar acum nice ohrideanilor se pleacă, nice țărigrădeanului, și nu știm de unde au luat această putere”⁹³.

De prin a doua jumătate a secolului al XVII-lea și apoi prelungindu-se în veacul următor, al XVIII-lea mai ales, prestigiul Bisericii Române, printre celelalte Biserici Ortodoxe, a crescut și prin faptul că, din porunca patriarhiei de la Țarigrad, la București *s-au ales și s-au hirotonit arhierii titulari* „pe seama unor tronuri care de mult nu mai însemnau decât simple nume de realități pierite de veacuri”. Deși acestea acum se găseau în granițele Imperiului Otoman, erau totuși „ținuturi aflate sub oblăduirea canonică a Marii Biserici din Constantinopol” și, în acest caz, mitropolitul Ungrovlahiei, săvârșind astfel de acte canonice și liturgice, ușor putea fi socotit, cum de altfel de către unii a și fost socotit, că el le săvârșește direct în locul patriarhului ecumenic care îi solicita aceasta; ceea ce, fără îndoială, era o cinste deosebită, neîntâlnită la alte Biserici ortodoxe. În „Condica sfântă

⁹⁰ A. ELIAN, „Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol...”, p. 921.

⁹¹ Nicolae I. ȘERBĂNESCU, *Istoria Mănăstirii Snagov*, București, 1944, p. 56 și n. 2 (cu bibliografie).

⁹² C. ERBICEANU, „Studii istorice asupra conapice asupra cuvintelor Președinte și Locotenens...”, p. 611.

⁹³ *Îndreptarea Legii 1652...*, glava 391, p. 365. În legătură cu pretinsa *atârarea canonică a tronurilor mitropolitane din Țara Românească și din Moldova* de mai cred încă, să se vadă: Tit SIMEDREA, „Unde și când a luat ființă legenda despre atârarea canonică a tronurilor mitropolitane din Țara Românească și din Moldova de Arhiepiscopia de Ohrida”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXV (1967), 9-10, pp. 975-1003.

a Mitropoliei Ungrovlahiei”, începându-se chiar cu anul 1668, când ea a fost „înființată”, sunt înscrise și multe hirotonii de arhieriei de acest fel⁹⁴.

În continuare, conștiința autocefaliei Bisericii românești se menține și în secolul al XVIII-lea, cu toate că, instaurarea în deceniul doi al acestui veac – mai întâi în Moldova, în 1711, și apoi în Țara Românească, în 1716 – pentru vreme de peste o sută de ani, a regimului turco-fanariot, a adus cu sine o situație politică deosebită, pe care unii i-o socotesc chiar potrivnică. Și în acest timp, ea – conștiința autocefalică – s-a manifestat felurit și în diferite prilejuri. Astfel, în anul 1708 noul mitropolit al Moldovei, Ghedeon (1708-1723), conformându-se acestei conștiințe, desigur, cu ocazia strămutării sale de la Episcopia Rădăuți la cârma Bisericii moldovene – în ceea ce privește rostul Patriarhiei Ecumenice în asemenea cazuri – „a îndrăznit” – cum se exprima patriarhul ecumenic și așa cum se va arăta mai jos – să nesocotească rânduielile îndătinate, dezvăluind, de bună seamă, și în acest fel aspirațiile sale despre deplină neatârtnare canonică. Din această pricină, patriarhul Atanasie al V-lea al Constantinopolului (1709-1711), surprins de o asemenea atitudine, la 28 noiembrie 1709, i-a scris, muștrându-l „pentru necuviința” ce a săvârșit, „căci având a fi înaintat și strămutat” la conducerea Mitropoliei Moldovei, nu s-a gândit, nici a socotit de cuviință să ceară voie de aici de la Marea Biserică a lui Hristos [...], așa cum a fost obiceiul”. Pentru aceasta „și mai ales ca de acum înainte” să „bage bine de seamă” și să „păzească necălcate legile și pravilele bisericești” i „se cuvine muștrarea” ce i se dă. Totuși, în urma rugămintii ce i-a făcut domnitorul Moldovei Nicolae Mavrocordat (1709-1710), el, patriarhul Atanasie al V-lea, dimpreună cu sinodul său, i-a acordat „scutirea de vinovăție și iertarea”, recunoscându-l „încă de la începutul păstoriei ca frate iubit și coliturghisitor”, însă cu condiția ca „de acum să se poarte cu bună rânduială și în chip vrednic de laudă și plăcut lui Dumnezeu după chemarea cea sfântă a arhieriei, păzind și respectul cuvenit și evlavia către Maica ta duhovnicească și a ta binefăcătoare, Marea Biserică a lui Hristos, care e în seama noastră”⁹⁵. Recunoscut de Patriarhie, mitropolitul Ghedeon a păstorit după aceea, la Iași, aproape două decenii.

Cum însă pretențiile ridicate de patriarhul ecumenic Atanasie al V-lea cu prilejul recunoașterii sale și poate că și de alții din urmașii săi, știrbeau oarecum, precum se vede, din conștiința autocefalică, încă destul de vie în Moldova acelor vremi și cum și în această țară, precum intuia Nicolae Iorga, de către clerici și mireni se privea cu îngrijorare „amestecul patriarhilor răsăriteni

⁹⁴ Vezi: *Cronica Sfântă a Mitropoliei Ungrovlahiei...*, passim.

⁹⁵ E. HURMUZAKI, N. IORGA, *Documente...*, vol. XIV, 1, pp. 418-420, nr. CCCXLIV; Vezi și: Alexandru ELIAN, „Antim Ivireanul – apărător al prerogativelor scaunului mitropolitan al Ungrovlahiei”, *Studii Teologice*, seria a II-a, XVIII (1966), 9-10, p. 524.

în afacerile Bisericii” lor și se dezaproba „purtarea dictatorială a lui Samuil al Alexandriei (1710-1723)⁹⁶, sprijinit de Nicolae Mavrocordat⁹⁷, succesorul vlădicăi Ghedeon, mitropolitul Gheorghe (1723-1729), fără îndoială, spre a stăvili asemenea revendicări din partea Marii Biserici și totodată spre a dovedi acesteia că încă din vechime Biserica sa a fost „autocefală” – în 1723, pe filele unei cărți, căreia unii îi zic *Sbornic* – a însemnat „povestea trecerii prin Moldova, supt Alexandru cel Bun a tânărului împărat bizantin Ioan Paleologul (1425-1448) care, între altele, și-ar fi arătat recunoștința – pentru frumoasa-i primire – trimițând mitropolitului Iosif” nu numai o icoană și unele sfinte ornate arhieresti, ci „și diploma patriarhală a neatârnării de orice patriarhie a Mitropoliei Moldovei, a cării arhipăstor era să fie de acum înainte „ca patriarh, precum este Ohridul și Ipekul și Chiprul”⁹⁸. Această legendă⁹⁹, despre care a fost vorba și mai sus, a fost alcătuită de bună seamă în Moldova¹⁰⁰, mai înainte de a fi prinsă în însemnarea aici semnalată, a circulat probabil sub formă orală prin unele mănăstiri¹⁰¹ și, fiind lipsită de teme istoric sigur, de către unii este respinsă¹⁰², în timp ce de către alții, fără dreptate, se pare, este socotită o prețioasă mărturie a independenței noastre canonice a Bisericii românești de la est de Carpați¹⁰³.

Cu toate că veridicitatea știrilor relative la străvechea autocefalie a Bisericii Moldovei, cuprinse în această „poveste” precum se vede, este felurit privită de cercetători, totuși faptul că ea, în împrejurările intuite de Nicolae Iorga, a fost folosită de mitropolitul Gheorghe întru susținerea autocefaliei Bisericii sale, merită a fi reținut ca un moment mai deosebit din lupta românilor pentru neatârnarea Bisericii lor.

⁹⁶ Cf. Dimitrie G. IONESCU, *Relațiile Țărilor Române cu Patriarhia de la Alexandria*, București, 1935, pp. 36-37.

⁹⁷ Nicolae IORGA, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*. II. București, 1930 (pe copertă 1932), p. 83.

⁹⁸ N. IORGA, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase...*, p. 83.

⁹⁹ *Cartea prea frumoasă, numită Minunile Maicii Domnului*, Mănăstirea Neamț, 1847, ff. 147^v-151^r; Theodor CODRESCU, *Uricariul: cuprinzătoriu de brisoave, anaforale și alte acte, din suta a XVIIIa și XIXa*, partea I, Iași, Tipografia Buciumului Romanu, 1852, pp. 237-240; L. STAN, „Pravila lui Alexandru cel Bun...”, pp. 178-181; Vezi și: MELCHISEDEC, Episcopul Dunării de Jos, *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, I, București, 1874, pp. 86 ș.u.

¹⁰⁰ Cf. A. ELIAN, „Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea...”, pp. 119-125, 141-149.

¹⁰¹ Cf. A. ELIAN, „Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea...”, pp. 119-125, 141-149; Virg. DRĂGHICEANU, „O nouă versiune a însemnării Mitropolitului Gheorghe și a hotărârilor Sinodului din Iași, din 1752, cu privire la începuturile Mitropoliei Moldovei”, *Biserica Ortodoxă Română*, XXXIX (1915-1916), 11, pp. 1296-1298; *Biserica Ortodoxă Română*, XL (1916-1917), pp. 47-54 (Aici cu titlul: „O nouă variantă a tradițiilor întemeierii și independenței Mitropoliei Moldovei”).

¹⁰² MELCHISEDEC, Episcopul Dunării de Jos, *Chronica Romanului...*, pp. 91-100; A. ELIAN, „Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea...”, pp. 119-125, 141-149.

¹⁰³ L. STAN, „Pravila lui Alexandru cel Bun...”, passim.

O mai categorică afirmație-mărturie, privind deplina autonomie a aceleiași Biserici moldovene se făcuse cu câțiva ani mai devreme și ea aparține eruditului voievod moldovean *Dimitrie Cantemir* (1710-1711; † 1723), care, prin anul 1716, în lucrarea sa *Descrierea Moldovei*, printre altele, scria:

„Mitropolitul Moldovei are în Biserica Răsăritului un rang deosebit, pe care alții nu-l au. Căci cu toate că nu se bucură de titlul de patriarh, *totuși nici nu este supus vreunui dintre patriarhi*. Și deși primește binecuvântarea de la patriarhul de Constantinopol, totuși nu poate fi nici ales de acesta, nici scos din scaun, nici nu este obligat ca toți ceilalți mitropoliți să aștepte ceea ce se numește ψῆφον psifon = vot, (aprobarea) Marii Biserici constantinopolitane. Asupra celui ales, după ce a căpătat confirmarea Domnului, cei trei episcopi ai Moldovei își pun mâinile (= îi hirotonească) și printr-o scrisoare trimisă patriarhului (din Constantinopol) îi fac cunoscut că cutare sau cutare om cuvios, cu bun chip și învățat, a fost ales, cu ajutorul Sfântului Duh, nu prin voința omenească. Același lucru îl face și domnul, printr-o scrisoare aparte către patriarh, rugându-l să întărească prin binecuvântarea sa pe cel nou sfințit întru această stepenă, lucru pe care patriarhul nu-l poate refuza în niciun fel, ci trebuie să îndeplinească întru totul dorința domnitorului”.

Apoi, precizând și mai lămurit libertatea de acțiune a arhipăstorului moldovean în eparhia sa, fostul domnitor scria: „El, mitropolitul Moldovei, nu e îndatorat prin nicio lege să întrebe pe patriarh despre ce trebuie să facă sau s-a făcut în Biserica moldovenească, ci el are în Moldova aceeași libertate ca și patriarhul de Ohrida în dioceza lui [...]”¹⁰⁴.

Mărturie clară și cuprinzătoare despre situația canonică a Bisericii moldovene, care, în interior, se bucura de independență administrativă, iar în afară de spirită autonomie față de Marea Biserică a lui Hristos din Constantinopol...

*

Pe la același început de veac, al XVIII-lea, asemenea luări de poziție în legătură cu conștiința autocefalică a Bisericii ei, se întâlnesc și în Țara Românească. Mai întâi, la finele anului 1710 mitropolitul Antim Iriveanul († 1716) – convins întrucâtva că și scaunul ecumenic printr-un răspuns dat în 1709 lui Hrisant, patriarhul Ierusalimului († 1731) ar avea oarecare rol în problema ce avea să sesizeze – scria plin de mâhnire aceluiși patriarh ecumenic Atanasie al V-lea, amintit și mai sus, protestând cu vehemență împotriva amestecului necanonic și în afară de orice lege al lui Hrisant în treburile Bisericii sale, căci interzisesse pomenirea numelui său, al lui Antim, la slujbele săvârșite în bisericile mănăstirilor închinat Sfântului Mormânt și în cele ce de prin satele acestora,

¹⁰⁴ Dimitrie CANTEMIR, *Descriptio Moldaviae (Descrierea Moldovei)*, traducere după originalul latin de Gh. Guțu, București, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1973, pp. 352, 353.

aflate în cuprinsul mitropoliei sale. Aceasta întrucât, desigur, o asemenea măsură ar prejudicia nu numai autoritatea sa, dar și deplina autonomie a Bisericii muntene, fapt pe care martirul vlădică îl întrevăzuse și de aceea a „încercat să prevină adâncirea lui”¹⁰⁵. Mai apoi, mergând pe aceeași cale de menținere a autonomiei aceleiași Biserici, în anul 1718, urmașul său Mitrofan (1716-1719), la rândul său, a protestat cu demnitate împotriva abuzivei închinări – fără consimțământul său și al urmașilor aflați încă în viață ai ctitorilor – a mănăstirii Cernica de lângă București la patriarhia Alexandriei. Acest lucru, la care consimțiseră și Patriarhiile din Constantinopol și Ierusalim, reprezenta nu numai „o încălcare vădită a canoanelor și a unor îndelungate tradiții privind *stavropighiile*”, cum de o vreme era și ctitoria lui Cernica Știrbei –, ci și o știrbire a autonomiei Bisericii muntene, împotriva căreia înaltul ierarh ungrovlah s-a simțit îndatorat să ia atitudine¹⁰⁶, cum a și luat.

Cum către sfârșitul anului 1739, în împrejurări deosebite, la cârma Mitropoliei Moldovei a ajuns un grec, mitropolitul titular de Sidis, Nichifor (1739-1750; † 1751), cum acesta la bătrânețe era să fie ademenit să lase locu-i pe un conațional și cum un astfel de fapt impieta asupra „trecutului bisericesc” al țării românești de la est de Carpați – „mai neatârnat” decât cel al Munteniei – noul arhipăstor al Bisericii moldovene, românul Iacov I Putneanul (1750-1760; † 1778), credincios străvechii conștiințe autocefalice din țara sa, la 1 ianuarie 1752 a adunat la Iași un sinod de ierarhi și egumeni și cercetând „cele ce s-au căzut de folosul Sfintei Mitropolii”, întru apărarea „neatârării de drept” a acestuia, mai ales pe temeiul știrilor din însemnarea din 1723 a mitropolitului Gheorghe, mai sus amintită – pe care astfel soborul „o adeverea și o încredința urmașilor” – a oprit pătrunderea în viitor a vreunui străin la conducerea tronurilor eparhiale din Moldova.

Dezbătând și analizând problema, sinodul a „hotărât” și „legat” ca:

„fiește când atât în vremile cele ce vom trăi noi, cât și în cele viitoare a urmașilor noștri, ca nicidecum obiceiul țării și a sfințelor tronuri a Eparhiilor țării, altădată să nu se mai calce, nici să se strămute, ci ori când va avea trebuință țara de păstoriu la vre o Eparhie să urmeze obiceiul țării și din pământeni să se aleagă mitropolit sau episcop. Iar strein niciodată să nu se priimească, nici să mai intre altul strein la

¹⁰⁵ E. HURMUZAKI, N. IORGA, *Documente...*, vol. XIV, 3, pp. 79-82, nr. XLIX; N. IORGA, *Noi contribuții la Istoria Bisericii noastre, I, Mitropolitul Antim Ivireanul în luptă cu Ierusalimul pentru drepturile Bisericii sale*, București, 1934, passim; N. IORGA, „Despre Antim Ivireanul”, *Biserica Ortodoxă Română*, LV (1937), pp. 618-622; I. RĂMUREANU, „Antim Ivireanul, luptător pentru Ortodoxie”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXIV (1956), 8-9, pp. 848-850; A. ELIAN, „Antim Ivireanul – apărător al prerogativelor scaunului mitropolitan al Ungrovlahiei...”, pp. 519-530.

¹⁰⁶ D.G. IONESCU, *Relațiile Țărilor Române...*, pp. 40-41; A. ELIAN, „Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol...”, p. 932.

păstoria vreunui scaun [...]. Datori să fie atât soborul bisericesc, cât și cel politic, de la mare până la mic, ca să stea cu toții ajutoriu dreptăței și obiceiului țerei și sfânta pravilă a se călca nici de cum să nu îngăduiască, nici să priimească pre un călcătoriu ca acela, nici să aibă Sfânta Mitropolie o strămbătate ca aceasta cât va trăi această de Dumnezeu păzită țară [...]"¹⁰⁷.

Din cuprinsul acestui act sinodal, ce se încheia cu un înfricoșător blestem aruncat asupra „oricui s-ar ispitii să calce obiceiul Sfintei Mitropolii sau altor tronuri [...], vrând peste obicei a băga pre vreun strein la cărma lor”, apare lămurit că în Biserica Moldovei conștiința neatârării ei de un alt scaun ierarhic era încă destul de trează. În virtutea ei, desigur, deși în sinod avea să se discute o problemă eclesiastică atât de importantă, totuși, mitropolitul Iacov și cei din jurul său n-au găsit că este cazul ca pentru întrunirea lui să se ceară și încuviințarea cuiva – în speță a Patriarhiei Ecumenice, care încă nutrea cunoscutele idei de dominație canonică – ceea ce dovedește că el și cei ai săi se socoteau cu totul liberi în activitate și, cei ai săi se socoteau cu totul liberi în activitate și, de bună seamă, considerau Biserica lor ca nedependentă față de cineva; dimpotrivă, bucurându-se de autonomie deplină și tinzând neîncetat către formala sa autocefalie. Aceasta face ca, privită în conjunctura politică a vremii, hotărârea sinodală din 1752, despre care ne este aici cuvântul, să se contureze ca un act de „supremă autoritate” a Bisericii din Moldova în contrast cu politica acesteia, a Moldovei, ajunsă atunci – în plină epocă fanariotă – prea dependentă de Poartă. Cu toate că Moldova, datorită împrejurărilor vremii, se afla într-o asemenea situație și cu toate că perioada în care ne găsim era și pentru Biserica ei un timp de crescândă influență grecească, totuși aceasta din urmă, Biserica, voindu-se complet liberă, cu hotărâre a căutat să împiedice orice fel de amestec în treburile sale interne și în opoziție cu cele ce se petreceau în țară, unde domniile erau aleși și trimiși numai de sultan, să fie pe deplin independentă, cărmuindu-se numai de ierarhi români aleși de forurile sale tradiționale. De aceea sinodul vlădicăi Iacov categoric a oprit pătrunderea străinilor la conducerea tronurilor episcopale din Moldova.

Din câte se cunosc, această măsură s-a păzit cu sfințenie până către sfârșitul anului 1785 și începutul celui următor, 1786, când toți „câți se aflau lăcuind în pământul Moldovii”, deci ierarhi, dregători, clerici și popor, au fost puși în situația de a apăra din nou independența Bisericii lor. Căci, devenind liber scaunul de mitropolit, prin moartea vlădicăi Gavriil Calimachi, survenită la 20 februarie 1786, moldovenii, cu paza tuturor rânduielilor

¹⁰⁷ Teodor CODRESCU, *Uricariul...*, partea a II-a, Iași, ²1889, pp. 239-245; Pr. Grigorie MUSCELEANU, *Sfântul Sinodu și independența Bisericii Române*, București, 1865, pp. 18-24; MELCHISEDEC, *Episcopul Dunării de Jos, Chronica Romanului...*, pp. 88-90; C. ERBICEANU, *Istoria mitropoliei Moldaviei și Sucevei și a Catedralei Mitropolitane din Iași*, București, 1888, pp. 24-26.

„vechiului și nestrămutatului obicei al pământului”, au ales în loc pe episcopul de Roman, românul Leon Gheucă (1786-1788), solicitând, după instalarea lui, și binecuvântarea patriarhului ecumenic Procopie (1785-1789), cum era practica. Așa ceva însă nu a convenit acestuia din urmă, care, având și sprijinul sultanului Abdul – Hamid I (1774-1789) și chiar pe al voievodului Moldovei, Alexandru Mavrocordat Firaris (1785-1786), a încercat să impună pe un grec, Iacob, egumen al mănăstirii Barnovschi din Iași. Pământenii s-au opus însă ca și înaintașii lor de prin anii 1612-1617, precum s-a arătat la 25 martie 1786 au trimis arz (scrisoare) la Poartă, cerând respectarea obiceiului țării – încălcat acum de ecumenic¹⁰⁸ – și recunoașterea alegerii de mitropolit ce făcuseră în persoana episcopului Leon Gheucă. Întrucât pretenția patriarhului ecumenic de a fi mai întâi întreat el și apoi să se facă alegerea de mitropolit aducea „stricare vechiului obicei ce să urmează dintru început” în Moldova, pașahul, în anul 1200 al Hegirei (= 1785-1786 e.n.), a emis un firman, prin care, „pe temeiul vechilor privilegii ale Moldovei”, preciza că „nu este obicei să se aleagă și să se orânduiască de către patriarh” – patriarhul ecumenic – mitropolitul Moldovei, ci după ce acesta a fost „ales și așăzat”, „supt chip de înștiințare scrie cătră patriarh și după acea înștiințare obicinuit să trimită și cartea patriarhului, iar nu să aștepte răspund de la patriarh și pe urmă să se facă mitropolit”¹⁰⁹. Era ceea ce se făcuse acum în Moldova. Dreptatea era de partea „pământenilor” și sultanul le-a dat-o: Leon Gheucă a rămas bun ales în scaunul de mitropolit, păstrându-l apoi până la moarte, în 1788. Este iarăși unul din momentele luptei pentru independența Bisericii Moldovei, câștigat, cum se vede, de credincioșii ei, iar firmanul sultanului Abdul-Hamid I o mărturie pozitivă folosită de mai multe ori în trecut în favoarea ei.

Cam prin același timp, s-a aflat în mai multe rânduri în Moldova sasu *Andreas Wolf*, medicul curant al mitropolitului Iacov Stamati (1792-1803), care mai apoi, scriind o carte despre trecutul acestei țări, a imprimat-o la Sibiu în anul 1805. În paginile acesteia el da și informații privitoare la viața bisericească din Moldova, despre care se interesase și pe care avusese prilejul să o cunoască direct și îndeaproape. În problema ce ne interesează, doctorul Wolf face următoarea precizare – care este o nouă mărturie privind autonomia Mitropoliei Moldovei: „În Principatul Moldovei mitropolitul este investit cu cea mai înaltă demnitate și putere spirituală asupra Bisericii și este independent de patriarhul

¹⁰⁸ C. ERBICEANU, *Istoria mitropoliei Moldaviei și Sucevei...*, pp. 39-40.

¹⁰⁹ T. CODRESCU, *Uricariul...*, partea a III-a Iași, 1853, pp. 129-131; Vezi și: Arhim. Neofit SCRIBAN, *Scurtă istorisire și hronologie despre Mitropolia Moldavei*, Paris, 1857, p. 26; Pr. Grigore MUSCELEANU, *Sfântul Sinodu și independența Bisericii Române...*, pp. 15-16; și MELCHISEDEC Episcopul Dunării de Jos, *Chronica Romanului...*, partea a II-a, București, 1875, pp. 115-120.

de Constantinopol, deși el, asupra intereselor și afacerilor importante bisericești, întreține cu aceasta o corespondență amicală¹¹⁰.

Tot ca o mărturie, privind autonomia internă a Bisericii moldovene poate fi socotită și gramata patriarhului Neofit al VII-lea al Constantinopolului (1789-1794) din aprilie 1792 – adusă la Iași de însuși noul voievod al Moldovei, Alexandru C. Moruzi (martie-decembrie 1792) – prin care, spre a se pune capăt unei stări nefirești de la conducerea primei instituții bisericești din țară, existentă atunci, episcopii de Roman și Huși erau îndrumați să porceadă la alegerea unui mitropolit, care însă trebuia să se facă numai „după cele dintru început obiceiuri a pământului”, adică „după cea dintru început bisericească orânduială și canonică închipuire, drept după pravilă și canoane”¹¹¹, existentă din vechime în Țara Moldovei. Și acest îndemn, venit chiar din partea unui patriarh ecumenic, care, precum se poate observa, recunoștea existența unor străvechi „obiceiuri” eclesiastice în Moldova, de care trebuia să se țină seama, poate fi socotit o mărturie care scoate în evidență libertatea de acțiune, altfel zis deplina autonomie a Bisericii românești din estul Carpaților. Cum se știe, mitropolit a fost ales episcopul de Huși, *Iacov Stamati*, care se bucura și de sprijinul sultanului Semim al III-lea (1789-1807), căci, în timpul războiului ruso-turco-austriac (1787-1792), răscumpărare la Huși, trimițându-i apoi la Istanbul, vreo 500 de prizonieri turci; padișahul și emisese un firman special de numire, după încheierea păcii, în 1792.

În afară de acestea, ajutoarele ce încă și acum din abundență se scurgeau din țările române către Orientul creștin au făcut ca acestea și Bisericile lor să-și mențină în lumea ortodoxă prestigiul de mai înainte câștigat. În Țara Românească acest lucru este mai evident. Aici, pe la mijlocul veacului al XVIII-lea mitropolitul Neofit I Cretanul (1738-1753) adresa consultații canonice patriarhului ecumenic și totodată căpăta „calitatea de *epitrop* al mitropolitului de Târnova”. La București, din porunca Patriarhiei Ecumenice, a continuat să se facă alegeri și hirotonii de arhieriei titulari, iar în 1746 aici s-a făcut investirea și instalarea lui Matei Psaltul, fost egumen al mănăstirii Zlătari, ales acum patriarh al Alexandriei (1746-1766) prin stăruința domnitorului Constantin Mavrocordat (a patra domnie: 1744-1748)¹¹². Apoi, după trei decenii, în 1776, cum s-a mai arătat, mitropolitul Grigorie al II-lea și urmașii lui, în chip solemn, au fost cinstiți de patriarhul ecumenic Sofronie al II-lea (1774-1780) cu titlul onorific de locțiitori ai Cesareei

¹¹⁰ Dr. Demetrescu DRAGOMIR, „Istoricul Mitropoliei și al Episcopiiilor Moldovei de Andrei Wolf”, *Biserica Ortodoxă Română*, XXVII (1903-1904), p. 70.

¹¹¹ MELCHISEDEC, Episcopul Dunării de Jos, *Chronica Hușilor și a Episcopiei cu aseminea numire*, București, 1869, pp. 369-370; C. ERBICEANU, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei...*, p. 320.

¹¹² *Condica Sfântă a Mitropoliei Ungrovalahiei...*, pp. 137-142, nr. LVI; D.G. IONESCU, *Relațiile Țărilor Române...*, p. 934.

Capadociei, adică ai celui dintâi loc în „ierarhia mitropoliilor dependente de Patriarhia Ecumenică”. Toate cele aici arătate sunt în măsură să sublinieze încă o dată prestigiul de care se bucurau Bisericile românești în „cadrele Bisericii răsăritene” în preajma începutului istoriei moderne a României.

Cu tot acest prestigiu, cu toată buna organizare, sub toate aspectele, pe care și-o dăduseră în interior, cu toată acțiunea pentru deplina neatârnare, necurmat purtată, din care în cele de mai sus s-au înfățișat o seamă de fapte și mărturii, cu tot sprijinul acordat de români Ortodoxiei de pretutindeni, cu toate că aceștia, românii, ca număr de credincioși ocupau locul al doilea în creștinătatea răsăriteană, cu toată conștiința autocefalică viu manifestată în cursul a multe secole, cu toată libertatea de mișcare de care dispuneau în cuprinsul lor, cu toate că, așa cum se afirma în secolul trecut, „se bucurau *ab antiquo* de independență administrativă internă, autonomie bisericească, nerecunoscând altă autoritate din afară decât supremația și jurisdicția canonică a Patriarhului din Constantinople, și aceasta numai în materie de dogmă și disciplină”, deci „o autonomie internă completă și o dependență externă mai mult nominală, decât reală”¹¹³ și cu toate că, pentru cele mai sus semnalate, erau cu prisosință îndreptățite să li se recunoască și formal autocefalia, totuși „Bisericile naționale din ambele Principate române” – poate că datorită și faptului că nici țările în care se aflau nu-și căpătaseră încă deplina independență politică și că în Țara Românească și Moldova era câte o Biserică de sine stătătoare, necesitând deci două acțiuni deosebite de acordare formală a autocefaliei, ceea ce desigur era mai greu – pășeau în epoca modernă a istoriei patriei noastre fără ca ele să fi obținut și o recunoaștere formală a autocefaliei lor de către Patriarhia Ecumenică și de către celelalte Biserici Ortodoxe surori. Cu alte cuvinte, și în acest timp, precum observa episcopul Romanului Melchisedec Ștefănescu († 1892), militant activ pentru autocefalie, străvechea *independență a Bisericii românești, în care el credea, „exista numai pentru noi, căci celelalte Biserici Ortodoxe nu o recunoșteau. Eram independenți înlăuntrul nostru, în afară însă nu eram priviți așa și nu numai de Patriarh, dar toate celelalte Biserici Ortodoxe nu voiau să știe de autocefalia noastră. Când vorbeai cu alții de afară, ne ziceau: unde vă sunt actele că sunteți Biserică autocefală?”*¹¹⁴. Până să se obțină oficial și această formă, a trebuit să se mai aștepte o vreme.

În acest timp, arhipăstorii de la București și Iași, în continuare, erau încă îndatorați să pomenească pe ecumenic la Liturghie și să-i înscrie numele în diptice, să-i ceară binecuvântarea – dată prin patriarhicesul ecdoșis la intrarea

¹¹³ Nicolae DOBRESCU, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane. I. Istoria Bisericii din România (1850-1895)*, București, 1905, p. 16.

¹¹⁴ MELCHISEDEC, Episcopul Romanului, „Discurs rostit în Senat la 3 octombrie 1885”, *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), pp. 957-958.

în funcțiune – aceasta însă numai după ce, fără niciun amestec din partea Marii Biserici, fuseseră aleși, confirmați, investiți și înscăunați în țară –, să-și procure Sfântul și Marele Mir de la Constantinopol și în unele cazuri să se lase supuși judecății bisericești a aceluiași patriarh ecumenic. Deși aceste așa numite „semne vizibile de dependență” reprezentau un minim de obligații canonice față de Patriarhie, ele erau totuși în măsură să arate că atâta vreme cât există și se aplică¹¹⁵, cele două Biserici românești nu puteau fi socotite canonic și formal autocefale. Ca și în trecut și acum în zorii epocii moderne a istoriei noastre, împrejurări neprielnice au făcut ca o atare stare să se prelungească și în secolul al XIX-lea. În cursul acestui veac cu prefaceri atât de adânci în istoria lumii, resimțite și la noi, odată cu lupta poporului nostru pentru libertate și dreptate socială, pentru îmbunătățirea condițiilor sale de viață, pentru „scuturarea jugului dominației străine și afirmarea drepturilor sale naționale” și odată cu lupta poporului nostru pentru libertate și dreptate socială, pentru îmbunătățirea condițiilor sale de viață, pentru „scuturarea jugului dominației străine și afirmarea drepturilor sale naționale” și odată cu acțiunile pentru Unirea Principatelor și mișcările de emancipare și obținere a deplinei independențe de stat a României, s-a readus în actualitate și problema completei neatârării a Bisericii Ortodoxe Române, adică a *autocefaliei* acesteia. Ea poate fi întrezărită în *Cererile norodului rumânesc*, formulate de Tudor Vladimirescu în februarie 1821, prin care se solicita ca „toate tronurile arhieresti și toate mănăstirile țării să fie apărate cu toții de cătră călugării greci, rămîind pã seama țării” și ca mitropolit să fie numai cel „pe care va pohti norodul”¹¹⁶.

Pășind pe aceeași cale, mitropolitul Țării Românești Grigorie Dascălul (1823-1834), știind desigur că la cârma multora dintre mănăstiri au pătruns greci și că până după revoluția lui Tudor Vladimirescu în tronurile episcopale muntene au păstorit și străini, a încercat să „românizeze” mănăstirile închinete și prin 1825, probabil în urma vreunei noi ridicări de pretenții din partea Patriarhiei Ecumenice, a scris sultanului Mahmud al II-lea (1808-1839) – îndemnând, în 1827, și pe domnitorul pământean, Grigorie D. Ghica (1822-1828) să facă același lucru – cu rugămintea de „a se întări privilegiul ce l-au avut țara din vechime de a fi pururi neștrămutat din pământeni români atât mitropoliți și episcopi la tronurile eparhiilor, cât și egumeni la toate monastirile țării”¹¹⁷, ceea ce, de bună

¹¹⁵ Precizez că ultimul ecdoșis de binecuvântare și numire a unui mitropolit al Ungrovlahiei emis de Patriarhia Ecumenică pe care-l cunosc este cel al Mitropolitului Nifon (1850-1875) din 3 octombrie 1850 (v. Pr. N. ȘERBĂNESCU, „Mitropoliții Ungrovlahiei...”, p. 814). În situația Bisericii noastre, existentă încă la 1875, este mai mult ca sigur că un asemenea ecdoșis s-a dat și pentru Mitropolitul Calinic Miclescu (1875-1886) în vara acestui an.

¹¹⁶ *Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821. I. Documente interne*, București, 1959, pp. 272, 274, 276, 278, nr. 166.

¹¹⁷ C. ERBICEANU, „Note asupra Istoriei Bisericești a Românilor pentru secolul al XIX-lea”,

seamă, era o măsură cu înțeles de largă autonomie. Supărați poate de aceasta, ecumenicii *Antim III* (1822-1824) și *Agatanghel I* (1826-1830) au îngreuiat oarecum – nu interesează sub ce pretext – furnizarea de Sfânt și Mare Mir la București și Iași, din care pricină, precum se plângea același vlădică Grigorie Dascălul, în ora dintre noii botezați nu li s-a putut administra Sfânta Taină a Mirungerii. Mai mult, ultimul dintre ecumenicii pomeniți aici, Agatanghel, nu numai că a refuzat aprobarea cererii ce-i făcuse, în 1826, domnitorul Moldovei Ioan Sandu Sturza (1822-1828) de a îngădui ierarhilor țării sale să sfințească la Iași Sfântul și Marele Mir, dar și cu acest prilej a accentuat că un astfel de act liturgic este „dintotdeauna” un privilegiu exclusiv al Marii Biserici, care, după preparare și sfințire, „ca mamă comună a tuturor ortodocșilor” îl distribuie Bisericilor „de pretutindeni” ale acestora¹¹⁸ – deci și celei românești – ceea ce implicit și pentru ea era o nouă afirmare a pretenției de dominație canonică a acesteia, adică a Marii Biserici.

Aflând, fără îndoială, despre toate acestea, în deceniul următor alcătuitoarea *Regulamentului Organic* – poate și după sfatul mitropolitului Grigorie Dascălul, care, deși era în surghiun departe de București, la nevoie era consultat – au prevăzut în cel pentru „Valahia”¹¹⁹ și în cel pentru „Prințipatul Moldovei”¹²⁰ – în aceeași „Secție a III-a” din „Dispozițiile generale” – că „spre a păstra întru toată neajignită sfințenie vechile drituri și prerogative a clirosului” și „spre a opri alunecarea abuzurilor întru ierarhie bisericească, mitropolitul și episcopii eparhioți cei în lucrare, după întocmitoarele legi ale țării” să se aleagă „numai din bisericașii adevărați pământeni cunoscuți pentru a lor pilduită evlavie, statornică învățătură și cercată stoinicie”, ca „alegerea” lor să se facă „după driturile și obiceiurile pământului” ca „după ce se va întări alegerea de domn, alesul păstor numaidecât să se înscăuneze într-a sa dregătorie și să o cârmuiască după canoanele Bisericii și după pravilele și obiceiurile ce sunt legiuite până acum în țară”, ca „pe vechile obiceiuri mitropolitul să fie ales din episcopii (țării), ce vor fi în lucrare” și apoi, numai după înscăunare, el să „primească, după vechiul obicei, canoneasca întărire de la patriarhul Țarigradului”. În plus, în *Regulamentul Organic* al Moldovei, la articolul 413, se mai prevedea ca „la întâmplare de duhovnicești greșale”, mitropolitul și episcopii eparhioți să fie „giudecați pe

Biserica Ortodoxă Română, XXVIII (1904-1905), pp. 1261-1263; Constantin N. TOMESCU, *Mitropolitul Grigorie IV al Ungrovalahiei*, Chișinău, 1927, pp. 209-210.

¹¹⁸ P. MENEVISOGLU, *Sfântul Mir în Biserica Ortodoxă de Răsărit* (gr.), Tesalonic, 1972, p. 145.

¹¹⁹ *Regulamentul Organic*, cap. VIII: Depoziții generale, Secția a III-a: „Clirosul bisericesc și ocârmuirea avuturilor sale”, București, 1832, p. 190 (art. 359-361); V. și G. MUSCELEANU, *Sfântul Sinodu și independința Bisericii Române...*, pp. 16-18.

¹²⁰ *Regulamentul Organic al Prințipatului Moldovei*. Capul IX. Dispozițiile generale, Secția III: „Clirosul și ocârmuirea averii sale”, Iași, 1846, pp. 238-239 (art. 411-413).

temeiul sinodiceștilor canoane numai din partea duhovnicească, și anume: de doisprezece arhieriei eparhioți și titulari din aceste două Prințipaturi sau de aiure, când asămîne număr nu s-ar putea îndeplini dintr-aceste două Prințipaturi¹²¹. Și acest articol din urmă, ca și celelalte aici menționate, sunt stipulații care, alături de altele inserate în cele două *Regulamente*, erau menite să asigure precum i-au asigurat – Bisericii române o foarte largă autonomie.

Comentându-le în anul 1857, arhimandritul Neofit Scriban († 1884) observa că:

„Pe temeiul unor drepturi *ab antiquo*, *Regulamentul Organic al Țerei* (Moldova adică) a întărit dritul mitropolitului, nesupunându-l nimănu, ci numai după alegere și suirea lui pe scaunul Mitropoliei înștiințează despre aceasta pe Patriarhul de Constantinopol, ceea ce nu însemnează nimic alta decât că Biserica Răsăritului să înștiințează că mitropolitul (cutare) al Moldovei a intrat în numărul ierarhilor de căpetenie a Bisericii, fiindcă aceștia Regulement la Capitul despre Clerul Moldavei nu supune pe mitropolit nicidecum jurisdicției sau judecării Patriarhului, căci espres în el se zice că pe mitropolitul nimeni nu îl poate judeca, decât numai doisprezece arhieriei diocesani și titulari din Prințipate, de va fi cauză bisericescă, ear de va fi politicescă, atunci pe lângă doisprezece arhieriei să se unească și doisprezece boieri”.

Precum se vede, și din comentariul său reiese că în prevederile *Regulamentului Organic* nu se află nicio aluzie cât de mică prin care să se poată susține dreptul de supremație asupra Bisericii Moldovei, reclamat încă de ecumenic, și nici dreptul ce-și arogase acesta ca, în anumite cazuri să supună judecării sale pe mitropolitul ieșean. Convins întru totul de aceasta, la sfârșitul comentariului, arhimandritul Neofit Scriban, referindu-se încă o dată la drepturile ierarhului său înscrie în *Regulamentul Organic*, conchidea ritos: „Aceste deci sunt driturile aftochefaliei mitropolitului Moldovei, necontestate de secole¹²².”

Ceva mai apoi, în vremile de adâncă frământare din istoria patriei noastre, în sânul poporului român conștiința autocefalică a Bisericii noastre, mai poate fi deslușită în prevederea de a se „înturna către Stat averile mănăstirilor închinat la locuri străine”, adică de a se seculariza, exprimată, în august 1848, în „Dorințele Partidei Naționale în Moldova”, elaborate de Mihai Kogălniceanu († 1891) și alți revoluționari „pașoptiști” de la est de Carpați, refugiați în Bucovina¹²³ și în clauza de „emancipație a mănăstirilor închinat” locurilor „de jos” și de secularizare a

¹²¹ *Regulamentul Organic al Prințipatului Moldovei...*, p. 239, art. 413.

¹²² N. SCRIBAN, *Scurtă istorisire și bronologie...*, p. 27; vezi și: Ghenadie PETRESCU, Dimitrie A. STURDZA, Dimitrie C. STURDZA, *Acte și documente relative la Istoria nasterii României*, IV, București, 1889, p. 565.

¹²³ *Dorințele Partidei Naționale în Moldova*, August 1848 (Cernăuți, 1848), art. 28, p. 31; A.D. XENOPOL, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. XII (Revoluția din 1848), București, 1930, pp. 65-66; M. CONSTANTINESCU et alii, *Istoria României*, Compendiu, București, 1971, p. 251.

averilor acestora, inclusă, la 9 iunie 1848, în articolul 12, din *Proclamația de la Izlaz* a revoluționarilor munteni¹²⁴.

După înfrângerea Revoluției de la 1848 din Moldova și Muntenia, Patriarhia Ecumenică, socotind poate prielnic momentul, a început și mai vădit să ridice pretenții de supremație, încercând și mai hotărât și totodată și „în contra uzului tradițional” să se „amestice în afacerile lăuntrice ale Bisericilor” din aceste țări. Acest lucru a trezit vigilența militanților pentru autocefalia Bisericii Ortodoxe Române și în același timp a făcut ca mișcarea pentru recunoașterea formală a acesteia să se intensifice, să „ia un caracter organizat” și să se desfășoare concomitent cu lupta pentru Unirea Principatelor. Și de astă dată ea a fost mai animată în Moldova și se socotește că redeschiderea și învierea ei s-au datorat mai ales atitudinii ostile, pe care unii dintre patriarhii ecumenici au arătat-o față de arhipăstorii de la București și Iași de pe la mijlocul veacului trecut în legătură cu comportarea patriotică a acestora în cursul evenimentelor vremii. Aceasta însă însemna nu numai un amestec în treburile lăuntrice ale Bisericii noastre, dar și în acelea ale celor două Principate, ceea ce nu se putea tolera.

Se afirmă, de pildă, că în anul 1848 chiar, patriarhul ecumenic Antim al IV-lea (a doua păstorie: 1848-1852) „a supus judecății sale bisericești”¹²⁵ pe mitropolitul Neofit al II-lea al Ungrovlahiei (1840-1849), pe care pentru faptul că „s-a pus în fruntea națiunii în mișcarea noastră națională” din acel an, l-a „destituit și argosit”. Totodată se precizează că în acel moment din cauză că „țeara” era „tulburată și îngrijită (sic!) de existența sa politică”, această intervenție directă în „afacerile” ei – și politice și bisericești – „a fost trecută cu vederea și considerată numai ca un expedient în luptele politice interne și externe ale vremii”¹²⁶. Dacă în acest caz, pricina aici indicată a împiedicat răbufnirea unor proteste mai deosebite în legătură cu știrbirea libertății de acțiune internă a Bisericii muntene, peste noua ani însă, în 1857, când patriarhul ecumenic Chiril al VII-lea (1855-1860), depășindu-și sfera atribuțiilor, a scris cu ton dojenitor mitropolitului Moldovei Sofronie Miclescu (1851-1860), atrăgându-i luarea aminte asupra atitudinii sale prounioniste, imputându-i, în legătura cu aceasta, săvârșirea unor fapte incompatibile cu demnitatea sa, poruncindu-i ca pe viitor să aibă „conduită mai conformă” cu aceasta și în final amenințându-l chiar cu luarea „de măsuri mai energice” împotriva lui¹²⁷, în Moldova s-a stărnit o nemulțumire

¹²⁴ „Proclamațiunea Revoluțiunii din Țeara Românească din 9 iunie 1848”, in: Ion C. Brătianu (ed.), *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, tom. I (1821-1848 iunie 20), București, Institut. de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1902, pp. 490-501, nr. 287 (art. 12, pe pag. 496).

¹²⁵ Nicolae DOBRESCU, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane...*, p. 9.

¹²⁶ Remarca este a episcopului Melchisedec al Romanului și se află într-un referat prezentat Sfântului Sinod la 23 octombrie 1882 (V. Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 75*, f. 401, 416).

¹²⁷ Ghenadie PETRESCU et alii, *Acte și documente relative la Istoria Renascerei României*, vol. IV, pp.

generală care a dus la întetirea luptei pentru recunoașterea formală a autocefaliei Bisericii ei și a celei românești în general.

Aproape în același timp, primăvara lui 1857, arhimandritul Neofit Scriban, pomenit și mai sus, îndemnat poate chiar de mitropolitul Sofronie, a imprimat la Paris o broșură intitulată: *Scurtă istorisire și bronologie despre Mitropolia Moldaviei*, prin cuprinsul căreia a căutat să răspundă la „tendința patriarhului d-a încălca autonomia Bisericii moldovene” și, în același timp, a încercat chiar „să aducă probe istorice despre autocefalia acesteia”, menționând autocefalia străvechiului centru ierarhic de la Tomis, tradiția cu actul – sinodic al împăratului Ioan al VIII-lea Paleologul, textele din *Pravila Mare* și *Descrierea Moldovei*, firmanul sultanului Abdul-Hamid I, *Regulamentul Organic* ș.a., semnalate și în cele ce preced¹²⁸.

În toamna aceluiași an, 1857, cum se știe, s-au deschis la București și Iași lucrările *Divanurilor ad-hoc*. Referindu-ne la cel din urmă, de la Iași, vom preciza că în ședința sa din 15 octombrie 1857 s-a formulat un „șir de chestii generale ce sunt a se dezbate de către Adunare”, în care la punctele 5 și 6 erau trecute: „Libertatea Culturilor în mărginirea trebile duhovnicești ale Bisericii Române”¹²⁹ și apoi la 18 octombrie s-au ales două Comisii „însărcinate cu dezvoltarea” lor. Cele două „chestii”, aici semnalate, s-au repartizat primei Comisii, care, la 25 octombrie, a adus în dezbaterea Divanului pe cea de sub „punctul V” și apoi, la 4 noiembrie, pe cea următoare, mult mai legată de problema ce ne preocupă în rândurile de față. Cu acest prilej, Comisia I, care, mai mult ca sigur, a conlucrat cu „Comitetul clerical” din Adunare – alcătuit din deputații clerului: Neofit și Filaret Scriban, arhiepiscopul Calinic Miclescu, arhimandritul Melchisedec Ștefănescu, iconomul Dimitre Matcaș ș.a. – prin raportorul său, deputatul laic Dimitrie Rallet, a supus dezbaterii Divanului un „proiect de încheiere asupra chestiei atingătoare de înființarea unei autorități sinodale centrale pentru treburile duhovnicești ale Bisericii Române”, de mai înainte întocmit, care, chiar în aceeași zi a și fost pe larg discutat. Făcând amintire de mai vechile mărturii privind autocefalia Bisericii Moldovei, menționate deja în cele de mai sus, ținând seama „că Biserica Principatelor a fost totdeauna neatârnată” și „luând în privire” faptul că „Patriarhii de Constantinopol și acum încă se încearcă a jigni neatârnată chiriarhilor Bisericii Principatelor și de multe ori a esercita chiar în cauze politice înrăuriri necuvenite asupra mitropoliților și prin ei asupra

465-466, nr. 1114, cu data de 19 aprilie/1 mai.

¹²⁸ N. SCRIBAN, *Scurtă istorisire și bronologie...*, pp. 24-27; V. și N. SCRIBAN, *Apologia P.S. Arhiepiscopului D.D. Neofit Scriban față de clevetitorii săi din Iași și București sau Răspuns acelorora ce fac Apoteoză nenorocitului de dânsii Cuză-Vodă, pentru falșă independința a Bisericii Române*, București 1867, passim; Pr. Grigorie MUSCELEANU, *Sfântul Sinodu și independința Bisericii Române...*, passim.

¹²⁹ Dimitrie A. STURDZA, C. COLESCU-VĂRATIC, *Acte și documente relative la Istoria Renașterii României*, vol. VI, București, 1896, pp. 1, 87.

acestor țări”, că „Unirea Principatelor, cerută de ambele Adunări ad-hoc, trebuie să centralizeze autoritatea bisericească a acestor țări, în care religia ortodoxă a Răsăritului este domnitoare” și că „instituția Sinodului este chiar prescrisă prin canoanele Bisericii noastre și s-a și aplicat în Principate”. Adunarea ad-hoc a „rostit” și votat, în unanimitate, „dorințele următoare”:

1. Recunoașterea neatârării Bisericii Ortodoxe a Răsăritului din Principatele Unite de orice chiriarhie, păstrându-se însă unitatea credinței cu Biserica Ortodoxă a Răsăritului în privința dogmelor;

2. Înființarea unei autorități sinodale centrale pentru treburile duhovnicești, canonice și disciplinare, unde va fi reprezentată și preoțimea de mir a fiecărei Eparhii;

3. Niciodinioară și nici într-un chip Mitropolii și Episcopii țării nu vor putea fi aleși dintre străini sau dintre împământeniți¹³⁰, dorințe care exprimau clar și precis felul cum românii, prin aleșii lor – clerici și mireni – voiau să vadă desfășurându-se în viitor raporturile canonice dintre Marea Biserică și Biserica românească, adică fără niciun amestec din partea celei dintâi în treburile celei din urmă. Era pentru prima dată când autocefalia Bisericii Ortodoxe Române – fie și numai cu cunoscutul rezultat de acum – era solicitată în chip oficial printr-un act care emana de la reprezentanții națiunii noastre.

După 4 noiembrie 1857, când acest act a fost aprobat, „Comitetul clerical” din Adunare și-a continuat activitatea în legătură cu problema ce ne preocupă aici, elaborând, la rândul ei o seamă de „principii”, cu dorința ca ele să fie „înaintate la Comisia internațională spre a servi de baze la viitoarea organizare a țării și a clerului”. În ziua de 30 decembrie 1857, aceste noi „dorințe”, constând din douăsprezece „puncturi”, prin arhiepiscopul Filaret Scriban († 1873), au fost aduse în fața Adunării ad-hoc, unde au fost discutate, amendate, majorate la paisprezece „puncturi” și apoi, în ziua următoare, 21 decembrie 1857, adoptate. Primul „punct” era enunțat așa: „Avtochefala biserică Ortodoxă a Moldo-României, fiica și membru a unei sfinte, sobornicești și apostolești Biserici de Răsărit, al căreia Cap și Începător este Domnul și Dumnezeuul nostru Iisus Hristos, mărturisește și păzește fără schimbare toate dogmele și sfintele canoane apostolice și sinoadele, precum și toate sfintele tradiții, conformându-se în totul cu credința Bisericii Răsăritului, pentru care și pe viitor, la caz de nevoie, pentru păstrarea unității credinței, când Sfântul Sinod va găsi de cuviință, să se poată consulta în dogme cu Biserica Ecumenică”¹³¹.

¹³⁰ Pentru toate acestea, să se vadă: D.A. STURDZA, C. COLESCU-VĂRATIC, *Acte și documente relative...*, pp. 98, 152-160 (Procesul verbal nr. 14 din 4 noiembrie 1857).

¹³¹ A. STURDZA, C. COLESCU-VĂRATIC, *Acte și documente relative...*, pp. 425-470 (Procesele verbale nr. 30, 31 din 20, 21 dec. 1857).

Potrivit doleanței exprimată de „Comitetul clerical”, după adoptare aceste „principii” au fost înaintate Comisiei Europene de la București, care, la rândul ei în vara anului 1858, le-a prezentat Conferinței de la Paris. Aceasta însă, în Convenția elaborată în legătură cu situația politică a Principatelor Române, neputându-se ocupa și de chestiunea bisericească a acestora, „dezideratele” de față „încuviințate” de Adunarea ad-hoc, au rămas deocamdată numai o „simplă dorință”¹³². Chiar și în această situație însă ele, dimpreună cu ceea ce s-a mai lucrat în *Divanurile ad-hoc* cu privire la independența Bisericii Române rămân mărturie de netăgăduit ale conștiinței autocefalice a poporului nostru care, și în acest răstimp, nu-și dorea numai o țară liberă și neatârnată, ci și o Biserică bucurându-se de o calitate pe aceeași măsură. Momentul de față, cu rezultatele sale cunoscute, n-a descurajat, însă mișcarea pentru recunoașterea formală a autocefaliei Bisericii Române a continuat.

Unirea Principatelor Române, înfăptuită în anul 1859 și recunoscută de Marile Puteri din Europa aceluși timp, punea început unei noi perioade în istoria patriei noastre: formarea statului național român și crearea condițiilor necesare pentru adunarea românilor ortodocși într-o singură Biserică națională și pentru recunoașterea și de drept a autocefaliei acesteia. Conducătorul noului Stat, domnitorul Alexandru-Ioan Cuza (1859-1866) nu numai că s-a angajat într-o politică de afirmare a demnității țării, de apărare a autonomiei acesteia, de consolidare a Unirii și de pregătire a punctelor de plecare trebuitoare pentru dobândirea deplinei neatârării a tinerei României, dar între alte mărețe înfăptuiri pline de folos pentru poporul său, a îmbrățișat cu multă căldură și problema religioasă a țării sale, căutând mai ales să ridice Biserica Ortodoxă Română, căreia dorea să-i asigure „independența sau neatârarea și splendoarea pe care o reclama națiunea română”. Mai cu seamă, în acest scop el s-a gândit să dea acesteia o nouă organizare și totodată să o scoată de sub tutela oricărei autorități eclesiastice străine¹³³. În țara sa, Vodă Cuza dorea o Biserică neatârnată, autocefală, căci vaza la care în acel timp aceasta ajunsese, faptul că ea întotdeauna s-a bucurat în interior de o largă independență administrativă, nerecunoscând – o spunem din nou – decât în materie de dogmă supremația și jurisdicția canonică a Marii Biserici din Constantinopol – sprijinul material ce dăduse și încă mai dădea ortodocșilor din Orient, precum și progresele realizate în toate domeniile ei de activitate, o îndreptăteau pe deplin la aceasta.

Prins de alte treburi de Stat mai urgente, cerute de țelurile sale politice, Vodă Cuza, în primii ani de domnie, nu s-a putut ocupa mai cu osebire și de Biserică

¹³² Nicolae DOBRESU, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane...*, p. 96.

¹³³ Pentru politica bisericească a lui Vodă Cuza, să se vadă: Pr. Nicolae ȘERBĂNESCU, „150 de ani de la nașterea lui Alexandru Ioan Cuza – 1820 – 20 martie 1970”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXV (1970), 3-4, pp. 351-407.

și, de aceea, unificarea celor două Biserici naționale, din Moldova și Muntenia, s-a făcut ceva mai târziu decât cea a Principatelor. O astfel de întârziere a produs neliniște în rândul unora dintre clericii dintr-o parte și alta a Milcovului, care, obsedați încă de doleanțele exprimate în *Divanurile ad-hoc*, semnalate mai sus, nu renunțaseră la lupta pentru autocefalia Bisericii lor. În anul 1862, parte dintre aceștia au cerut în scris deputaților din „Legala Reprezentațiune a Națiunii” să se facă și pentru Biserica Română o administrare centrală în frunte cu un sinod, ceea ce, desigur, avea să aducă și neatârănarea¹³⁴.

Întâmpinarea lor a avut darul să grăbească luarea de către conducerea de Stat a unor măsuri privind Biserica. În mesajul de deschidere a sesiunii 1863-1864 a Adunării Elective a României, rostit la 3 noiembrie 1863, domnitorul Alexandru-Ioan Cuza arăta că, între altele, acesteia i se va prezenta și „Legea pentru unirea Bisericii Române, care, până astăzi, prin organizațiunea ierarhiei sale, este încă în stare de separațiune”¹³⁵. Primele zile ale anului următor, 1864, văd apărând un proiect de lege referitor la „unirea și reorganizarea Bisericii Ortodoxe din România”, elaborat de guvern, în care în legătură cu independența ei, în articolul al doilea se stipula: „Biserica română e independentă de oricare altă Biserică (*autokefalos*)” și că „ea se va administra de chiriarhul României Unite, care va purta titlul de Primat al României, de doi mitropoliți și de mai mulți episcopi”¹³⁶.

Alături de acest proiect oficial, privitor la organizarea și neatârănarea Bisericii Române, au mai circulat și altele, ieșite din pana unor clerici isteți ai vremii, care toate, la un loc de frunte, prevedeau autocefalia acesteia¹³⁷.

Aflând poate de ceea ce se pregătea în legătură cu noua organizare cu iz de independență a Bisericii „dacice”, adică românești, patriarhul ecumenic Sofronie al III-lea (1863-1866), amărât desigur din pricina secularizării averilor mănăstirilor închinat – și acest fapt este un aspect al luptei lui Vodă Cuza pentru autocefalia Bisericii Române – la 8 februarie 1864, plin de mâhnire, a scris mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei (1850-1875), impunând guvernului țării introducerea unor reforme religioase, potrivnice Ortodoxiei. Totodată, el îndemna pe înaltul ierarh român să încerce a întoarce pe capul Statului „la recunoașterea datoriilor sale creștinești și domnești” și-i cerea să ia măsuri împotriva celor săvârșite de el cu privire la organizarea Bisericii. Pe deasupra, patriarhiceasca epistolă vădea

¹³⁴ Vezi: *Biserica Română. Foaie religioasă morală*, București, II (20 octombrie 1863), 21, pp. 161-162; vezi și: Pr. Gabriel COCORĂ, „O sută de ani de la dobândirea autocefalității Bisericii Ortodoxe Române”, *Îndrumător bisericesc misionar și patriotic al Episcopiei Buzăului*, 4 (1985), p. 36.

¹³⁵ Vezi: *Biserica*, II (10 nov. 1863), 24, p. 181; Supliment la *Monitorul Oficial*, 219 (3 nov. 1915).

¹³⁶ *Biserica*, III (12 ianuarie 1864), 2, p. 12.

¹³⁷ Vezi pentru unele dintre ele: ziarul *Dâmbovița*, București, VI (12 iunie 1864), 15, p. 60; VI (8 iulie 1864), 26, p. 102; *Biserica*, III (12 iulie 1864), 23, p. 174 (aceasta din urmă era al arhim. Ghenadie Țeposu, viitor episcop de Argeș).

clare tendințe de amestec al patriarhului ecumenic în treburile lăuntrice ale Bisericii Române¹³⁸.

La 30 aprilie 1864, mitropolitul Nifon a întors răspuns patriarhului Sofronie al III-lea, prin care, apărându-se de imputările ce i se aduceau, se arăta surprins de acuzația de schismă ce i se punea în sarcină, vorbea apoi despre independența administrativă lăuntrică și de totdeauna a Bisericii sale și asigura pe patriarhul ecumenic că în viitor oricând – datorită „progresului nației și a gradului său de dezvoltare intelectuală” – Biserica Română va trebui să-și îmbunătățească organizarea internă și că, deși va lucra tot „în deplina sa libertate”, totuși „nu va nesocoti străvechile legături existente între ea și Biserica mămă”¹³⁹. Înaltprelat se așeza astfel pe tradiția de veacuri a deplinei independențe administrative interne a Bisericii ce păstora.

Drumul spre autocefalia Bisericii străbune era deci încă destul de anevoios. Domnitorul Unirii nu era însă omul care să dea înapoi. Și nici n-a dat. Cu toate protestele și obiecțiunile patriarhului ecumenic Sofronie al III-lea, către sfârșitul anului 1864 – spre a înlătura o situație incompatibilă cu demnitatea unui stat suveran și unitar și, desigur, spre a se pune capăt situației nefirești care durase până atunci, când atât Biserica din Muntenia, cât și cea din Moldova, erau conduse independent de către mitropoliții lor din București și Iași, fără să existe o autoritate sinodală centrală care să asigure înfăptuirea unificării bisericești în noul Stat român – acesta, după ce realizase pe plan politic organizarea unitară a țării României și încurajat și de curentul favorabil ce domnea atunci în țară, a căutat să dea temei legal și organizării unitare și independente a Bisericii sale și, la 3 decembrie 1864, a decretat o lege „deosebit de importantă”, purtând titlul: *Decretul organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile Religiei Române*. Primul articol al acestui decret domnesc stipula clar că: „Biserica Ortodoxă Română este și rămâne independintă de orice autoritate bisericească streină întru tot ce privește organizarea și disciplina”, ceea ce însemna decretarea oficială a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Ca o urmare firească a acestei prevederi – decretarea autocefaliei – în următoarele două articole se prescria crearea unui „singur sinod general” pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română,

¹³⁸ *Ecclesia, ziar moral-religios*, I (9 oct.1866), 9, pp. 68-70; Arhim. Fotie BALAMACI, *Documente. Corespondență între Patriarhia din Constantinopol și Mitropolitul Ungrovlahiei D.D. Nifon. Între Domnitorul Alexandru Ioan Cuza și între toate Bisericile Ortodoxe cu privire la legile aprobate de către Guvernul Român pentru Sinodul din anul 1864*, București, 1913, pp. 5-8; C. ERBICEANU, „Note asupra Istoriei Bisericești a Românilor pentru secolul al XIX-lea”, *Biserica Ortodoxă Română*, XXIX (1905-1906), pp. 1235-1236; N. DOBRESCU, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane...*, pp. 128-129.

¹³⁹ *Ecclesia*, I (23 oct.1866), 10, pp. 75-76; F. BALAMACI, *Documente...*, p. 9; *Biserica Ortodoxă Română*, XXIX (1905-1906), p. 1236.

care „prin consultațiuni cu Biserica ecumenică din Constantinopol”, are menirea „să mențină unitatea dogmatică a Sfintei Religii Ortodoxe Române cu Biserica mare a Răsăritului” (art. 2-3)¹⁴⁰. Este, accentuăm, *pentru prima dată în istoria Bisericii noastre când Statul român, în mod oficial, prin una din propriile-i legi, prevede autocefalia Bisericii sale.*

Cum era de așteptat, la începutul anului 1865, patriarhul Sofronie a III-lea a scris în termeni destul de aspri domnitorului Cuza, imputându-i, între altele, și „proclamarea de sine a autocefaliei Bisericii Române”¹⁴¹. Răspunzându-i în luna februarie același an, acesta îi arăta că „Biserica Română e neatârnată de orice Biserică streină în ce privește organizarea și disciplina”, având acest drept *ab antiquo*, cum dovedesc o seamă de vechi mărturii. Totodată, al declara că este hotărât să rămână pe poziția sa și că va respinge „orice ingerință anticanonică a oricărei Biserici sau cap de Biserică streină în afacerile de administrație și disciplină a Bisericii Autocefale Române, voind ca Biserica Română să aibă o expresie legală în stat și în Biserica răsăriteană rangul și independența de care întotdeauna s-a bucurat în fața celorlalte Biserici Ortodoxe”¹⁴².

Surprins de răspuns, patriarhul ecumenic, la 15 aprilie 1865, a adunat la Constantinopol Marele Sinod patriarhal și în hotărârea luată cu acest prilej, între altele, se arăta că s-a constatat că „proclamarea de la sine a Bisericii Române ca independentă” este, socoteau sinodali în frunte cu patriarhul ecumenic, „contrară canoanelor și vechii tradiții a Bisericii”¹⁴³. Totodată, sinodul a decis ca un delegat al Marii Biserici să fie trimis în „Principatele Unite Dacice”, spre a se informa la fața locului de situație, a discuta cu cei în drept problemele în litigiu și a duce unele scrisori domnitorului, celor doi mitropoliți de la București și Iași și sufraganiilor lor. În același timp, el sinodul, a dispus să se încunoștințeze și celelalte patriarhate apostolice și Bisericile Ortodoxe autocefale din Rusia, Grecia, Cipru, și Carlovitz despre situația bisericească din România și să li se ceară părerea în legătură cu ea, ceea ce patriarhul ecumenic a și făcut la 1 iulie 1865¹⁴⁴.

Solia în România, preconizată de înaltul lor for bisericesc, a fost încredințată arhimandritului Eustatie Cleobul, directorul Marii Școli grecești din Țarigrad și membru al aici amintitului sinod patriarhal extraordinar, care a sosit la București

¹⁴⁰ Arhiv. Stat. Buc., Ministerul Cultelor și Instrucț. Publice România, *Dosar nr. 1536/1864* (relativ la *proiectul de lege pentru înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile religioase*), *passim*; *Monitorul Oficial*, 273 (6 dec. 1864), pp. 1297-1298; *Decret organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile religiei române*, București, 1865, p. 4.

¹⁴¹ N. DOBRESCU, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane...*, p. 130.

¹⁴² N. DOBRESCU, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane...*, pp. 130-131.

¹⁴³ F. BALAMACI, *Documente...*, pp. 16-31.

¹⁴⁴ Cf. F. BALAMACI, *Documente...*, pp. 67-70.

la 22 aprilie 1865, a predat scrisorile încredințate, a discutat cu unele persoane oficiale, dar până la urmă și-a încheiat misiunea fără niciun rezultat¹⁴⁵.

Scrisorile aduse purtau data de 17 aprilie 1865, erau din partea patriarhului Sofronie al III-lea și erau compuse într-un limbaj destul de tare, neadecvat unei corespondențe oficiale și diplomatice. Prin cea către Vodă Cuza patriarhul ecumenic își exprima dezaprobarea în legătură cu – socotea iarăși el – „inovațiile” introduse de acesta în Biserica Română, iar prin celelalte două dojenea pe ierarhii români că și-au neglijat datoria ce avea de a se împotrivi unor asemenea lucruri. Prin toate trei însă, încă o dată, el își vădea tendința de amestec în treburile lăuntrice ale Bisericii noastre¹⁴⁶.

Domnitorul Cuza și cei doi mitropoliți au răspuns degrabă scrisorilor patriarhale. În replica sa din 12 mai 1865, mitropolitul Nifon, cu toate „observațiunile duhovnicești” ce-i făcuse patriarhul Sofronie al III-lea, nu ezită să apere independența Bisericii ce păstorea, scriindu-i printre altele: „Biserica Română, Sanctitate, după cum cunoașteți, a fost de mult și cu desăvârșire independentă în ceea ce privește activitatea ei internă”¹⁴⁷.

Aceeași dărză hotărâre întru apărarea independenței Bisericii românești reiese și din răspunsurile mitropolitului Calinic Miclescu al Moldovei (1865-1875), din 10 iulie 1865, și mai cu seamă din cel al lui Vodă Cuza din 8 iulie, același an. Cel dintâi, deși încă nu-și avea clarificată situația la cârma Mitropoliei Moldovei, a avut totuși curajul ca printre altele, să scrie patriarhului ecumenic: „Biserica Română de mult era cu desăvârșire independentă în ceea ce privește partea sa administrativă. Proiectele de legi în contra cărora se ridică atât de puternic vocea Înaltpreasfinției Voastre, pe de o parte desăvârșesc încă mai mult faptul de a consacra din noi independența despre care este vorba, iar pe de alta orânduiesc această situație a lucrurilor într-un mod mai clar”¹⁴⁸.

La rândul său, răspunsul domnitorului Cuza este dărz, hotărât și plin de căldură, patriotism și demnitate și de aceea asupra lui vom stăruii mai îndeosebi.

„Ca un fiu supus al Sfintei Biserici Ortodoxe – își începea el scrisoarea – am primit cu cea mai adâncă evlavie părintească epistolă a Sanctității Voastre. Nu pot însă scăpa din vedere – adăuga numaidecât – că reaua purtare avută aici de arhimandritul Cleobul, pomenit mai sus, însărcinat a mi-o aduce, mi-a pricinuit o mare mâhnire”.

Mai departe, destăinuindu-se, scria:

„Am citit scrisoarea Sanctității Voastre și cu ochii minții și supunând gândurile mele cele mai ascunse Mântuitorului nostru, care este începutul cel fără de moarte

¹⁴⁵ Vezi pentru această misiune: F. BALAMACI, *Documente...*, pp. 39-66.

¹⁴⁶ F. BALAMACI, *Documente...*, pp. 31-38.

¹⁴⁷ F. BALAMACI, *Documente...*, pp. 66-67.

¹⁴⁸ F. BALAMACI, *Documente...*, pp. 87-88.

și Capul Bisericii, m-am întrebat în sinea mea dacă într-adevăr o națiune este vrednică de condamnat fiindcă a voit să întărească în țara ei fundamentele temeinice pe care se reazimă strălucirea veșnică și gloria de neînvinc a Bisericii Ortodoxe Române? Mai m-am întrebat în sine-mi dacă într-adevăr legile de organizare și de disciplină, primite acum de o întreagă țară, de cler și de popor, dacă acele legi prin care se stabilește o mai folositoare ordine materială în Biserica Ortodoxă Română sunt atât de îndepărtate de spiritul Sfințelor Canoane și de uzul străvechi păzit în țările Ortodoxe, încât să atragă din partea celui mai venerat și preacinstit dintre păstorii creștinătății o atitudine atât de fâțișă față de conducătorul unei națiuni, care în decursul timpului întotdeauna a arătat o fără de margini grijă și o credincioasă dragoste față de Biserica sa”.

Dacă până aici domnitorul Unirii a scris pe tonul „mângâios” al unui fiu credincios al Bisericii Ortodoxe, în ceea ce urmează, după ce a făcut reproșuri patriarhului ecumenic pentru conținutul scrisorii sale către el, cu totul alături „de tradițiile Bisericii Române independente”, i-a adăugat:

„O asemenea crudă încercare nicidecum nu mă așteptam să ne izbească din chiar acea parte care în zilele ei de asuprire și de necazuri a primit de la noi din vechi timpuri și chiar de azi, cu mâna largă, atâtea și atâtea dovezi de iubire și de generozitate, cum n-a primit din nicio altă parte a lumii creștine. Ca creștin, pentru smerenia ce se cade unui fiu supus al Bisericii, aș fi dorit să trec sub tăcere dureroasa surpriză ce mi-au pricinuit măsurile atât de grave pe care Sanctitatea Voastră este pornită să le ia împotriva țării mele. Ca domn, însă, purtând sarcina trecutului și a viitorului neamului românesc, nu pot să tac, căci sunt dator a apăra în contra oricărei încercări străvechea autocefalie a Bisericii Române”.

După aceasta „în dreptul Bisericii Universale și în mână cu Sfințele Canoane”, Vodă Cuza arăta patriarhului ecumenic că „prin dreptate, prin uz, prin datinile consfințite de veacuri ale Bisericii Române, prin drept, deci, prin uz și prin datinile recunoscute de întreaga Biserică și mai ales de Biserica din Constantinopol [...], românii în chestiunile bisericești, acum, ca și întotdeauna, au stat în limitele orânduiriilor canonice și în ciclul deciziunilor și drepturilor pe care le-a dobândit Statul față de Biserica sa națională în toate timpurile și în orice parte a lumii Ortodoxe”.

Referindu-se apoi la deliberarea Sinodului patriarhal din 15 aprilie 1865, mai sus amintită, ce i s-a trimis odată cu scrisoare, el arată că pe aceasta n-o poate primi, deoarece „se atinge de drepturile vechi ale Bisericii Române independente. Ca domn creștin al României – preciza în continuare – o resping în numele clerului și al poporului și voi lupta în contra ei cu armele puternice și de neînvinc ale legilor și ale canoanelor”. După aceasta a apărut în fața patriarhului Sofronie al III-lea principiile *Decretului său organic din 3 decembrie*

1864 și apoi i-a vorbit despre independența de totdeauna a Bisericii Române, scriindu-i: „Independența proclamată în primul articol al legii noastre nu este o inovație zadarnică, pentru că ea exista de mult, deoarece Biserica Română niciodată în decursul veacurilor n-a fost supusă Bisericii din Constantinopol și că, în sfârșit, această independență nu este condamnată de niciun canon al Sfintei noastre Biserici”. Dimpotrivă, cuprinsul canoanelor „arată și adeverește un lucru așa de vechi, cât poate fi de vechi și creștinismul românilor, că adică Biserica noastră românească a existat întotdeauna independentă de orice altă Biserică și anume de cea din Constantinopol”, lucru ce în parte „se explică prin istorie, adică prin șirul întâmplărilor politice, care au rupt Dacia de la Statul bizantin”. Și după ce precizează patriarhului ecumenic că, din punct de vedere canonic, o Biserică este liberă să facă orice ar vrea în cuprinsul său, el îi pune înaintea faptului că Patriarhia din Constantinopol „niciodată n-a făcut legi pentru Biserica Românească, ci numai a dat binecuvântarea la alegerile de ierarhi făcute în țară”, ceea ce nu se împacă în niciun fel cu „dreptul de autoritate și de amestec pe care ea și-l pretinde acum”.

După ce a apărât cu temei și demnitate toate cele ce se săvârșiseră în Biserica țării sale, domnitorul Cuza în încheierea întâmpinării, revenind iarăși în tonul „mânios” de la început, scria:

„Nu am voit însă ca prin aceasta să formulez o justificare a unor fapte petrecute în România, prin voința mea și prin liberul consimțământ al clerului și al poporului român, ci am voit, ca fiul credincios al Bisericii, să urmez tradițiile Bisericii și să fac cunoscut prea veneratului arhipăstor al Bisericii de Răsărit, ce fel de spirit a domnit la întocmirea și publicarea lucrărilor ce priveau în special fapte bisericesti. Nu puteam altfel să dau Sanctității Voastre o mai vădită dovadă a respectului meu către Sfântul Scaun Ecumenic. Cea mai mare dorință atât a mea, cât și a poporului, pe care Providența l-a pus sub ocrotirea mea, este ca Sanctitatea voastră să nu se îndoiască o clipă despre aceasta și ca întotdeauna Biserica Ortodoxă Română să se păstreze nemișcată în ce privește legăturile ei canonice adevărate cu celelalte Biserici, care, ca și noi mărturisesc credința Ortodoxă. Și dacă pe de o parte am hotărârea fermă de a respinge amestecul necanonic al oricărui Sinod străin, al oricărei Biserici străine sau al oricărui cap bisericesc strein în ceea ce privește administrația și succesiunea Bisericii Române Autocefale, pe de o parte însă voi fi totdeauna gata să primesc ceea ce voievozii români ortodocși, ca și mine au primit cândva [...], adică să socotesc pe Sanctitatea Voastră ca personificarea vie a acelei unități bisericesti, care produce gloria și puterea Bisericii.

Terminând, Sanctitate, sunt dator să exprim Sanctității Voastre adâncă mea părere de rău că n-am putut să îndeplinesc planul pe care mi-l insuflase iubirea pioasă și respectul cu care sunt dator către părintele meu duhovnicesc, fiindcă în momentul în care eram gata să deschid drumul spre acea coînțelegere frățească și reciprocă

cerută de dogmele Sfintei noastre Biserici, misiunea arhimandritului Cleobul a întrerupt intenția mea [...].

Sunt sigur că ați dezaprobat purtarea așa de potrivnică a acestuia față de îndrumările părintești ce i se vor fi dat de Sfințitul Scaun ecumenic. Prin urmare, cred și sper că Sanctitatea Voastră, cu înalta sa înțelepciune, va găsi mijlocul cel mai nimerit pentru pregătirea acestei coințelegeri, pe care doresc cu toată sinceritatea s-o restabilesc potrivit orânduielilor canonice. Și nu mă îndoiesc că și Sanctitatea Voastră îmi va da mie potrivit prilej, ca să pot înfățișa în mod public sentimentele de respect și de considerațiune pe care un fiu plecat le nutrește față de Marea Biserică din Constantinopol.”

În încheiere, cu și mai mult patetism, dar și cu demnitate, Domnitorul Cuza scria: „Iată, Sanctitate, mi-am deschis inima, vădind gândurile mele. Din nou Vă declar, Sanctitate, că voi rămâne credincios vechilor legături spirituale ale Bisericii, pildelor de respect și supunere față de Sfântul Scaun ecumenic pe care mi le-au dat înaintașii mei și pe care mi le dau încă azi conducătorii care guvernează popoare supuse religiei creștine. Vreau însă ca Biserica Ortodoxă Română să aibă o exprimare legală în Stat, iar în Biserica de Răsărit gradul și acea neatârnavă pe care a dobândit-o de mult față de celelalte Biserici Ortodoxe. Numai astfel, și prin această strânsă legătură a Bisericii cu Statul, voi putea, cu ajutorul lui Dumnezeu, să duc la bun și fericit sfârșit reformele politice ce am întreprins.

Trecutul mă învață că vechea noastră credință strămoșească și independența Bisericii noastre, în orice epocă, au fost scut pentru națiunea română”¹⁴⁹.

Așa a apărat domnitorul Unirii reformele sale bisericești și, implicit, autocefalia Bisericii străbune. Răspunsurile hotărâte ale acestuia și ale mitropoliților Nifon și Calinic au iritat însă și mai mult pe patriarhul ecumenic Sofronie al III-lea, care, la începutul lui octombrie 1865, a convocat în Constantinopol un Sinod patriarhal extraordinar, a socotit din nou anticanonice legile bisericești ale lui Vodă Cuza și, la 8 octombrie 1865, a îndreptat iarăși către acesta o lungă scrisoare, în care fie și pe un ton ceva mai potolită, critica totuși cu destulă violență reformele sale eclesiastice, apăra hotărârea sinodului patriarhal din aprilie 1865, încerca să reafirme autoritatea sa asupra Bisericii Românești – căutând a prezenta chiar și temeuri istorice – atrăgea atenția domnitorului Cuza că n-ar fi fost cazul să discute în scrisoarea sa, din 8 iulie 1865, „despre proclamarea proprie (a autocefaliei) și mai ales despre suspecta independență” a Bisericii Române și lăsa să se înțeleagă că este dispus a lua și alte măsuri mai severe¹⁵⁰. După aceasta, la 4 noiembrie 1865, în aceeași problemă, patriarhul ecumenic a scris din nou tuturor Bisericilor autocefale din lumea ortodoxă, solicitându-le părerea¹⁵¹. În general, din partea acestora, pe

¹⁴⁹ F. BALAMACI, *Documente...*, pp. 70-87; ziarul *Curierul*, I (27 mai 1873), 46.

¹⁵⁰ F. BALAMACI, *Documente...*, pp. 88-98.

¹⁵¹ Cf. F. BALAMACI, *Documente...*, pp. 104-105.

lângă îndemnul la o comportare mai împăciuitoare, el a primit sfatul ca în disputa iscată între Constantinopol și București, să se păstreze o atitudine moderată, să se acționeze cu duhul blândeții și să se dea dovadă de mult tact¹⁵².

Cum se vede, lucrurile ajunseseră destul de încordate, dar la luarea unor măsuri mai severe, cum amenința patriarhul Sofronie al III-lea, nu s-a mai putut ajunge, deoarece, precum se știe, în ziua de 11 februarie 1866, Domnitorul Unirii Alexandru-Ioan Cuza a fost silit de „monstruoasa coaliție” să-și părăsească tronul.

*

La ieșirea din domnie, prin patriotismul și atitudinea sa hotărâtă, el lăsa lupta pentru autocefalia Bisericii străbune, pe care cu fermitate o dusesse câțeva vreme, ajunsă la un așa de avansat stadiu, încât ea nu mai putea da înapoi. Și n-a dat. Pășindu-se pe drumul deschis de el, plecând de acum și până în 1885, când și formal ni s-a recunoscut autocefalia, în unele dintre legile, ce s-au elaborat pentru Biserica noastră și chiar în corespondența oficială a acesteia, de multe ori, lângă titulatură, s-a adăugat și apelativul *autocefală*. În afară de aceasta, chiar dacă, neînțelegându-li-se spiritul, la o parte din legiuirile bisericești ale lui Vodă Cuza, sub felurite pretexte, s-a renunțat, nu s-a renunțat însă nicicum la acțiunea acestuia pentru recunoașterea și de drept a autocefaliei Bisericii Române.

Și aceasta cu atât mai mult cu cât de acum la noi situația era cu totul alta: eram un singur Stat, România, și o singură Biserică Ortodoxă cu o conducere centrală, provenită din contopirea ierarhiei muntene și moldovene într-un singur Sinod, prezidat de Primatul României, cu sediul la București. În acest caz, nu trebuia să se mai recunoască două autocefalii ale mitropoliilor din București și Iași – cum era înainte de anul 1864 – ci una singură, a Bisericii Ortodoxe Române unificate, ceea ce desigur, era mai ușor de îndeplinit. De bună seamă acest lucru a fost intuit de conducerea Statului român, care a venit la cârma lui după 11 februarie 1866 – angajată activ și ea în mișcarea pentru autocefalia Bisericii Române – și a procedat potrivit acestei situații. Guvernul provizoriu, ce a urmat îndată, de pildă, în manifestul către țară asigură că se va ocupa și de „chestiunea” bisericească, lucru pe care l-a și făcut mai apoi. Un prim pas ce trebuia făcut era reluarea legăturilor firești cu Patriarhia Ecumenică de Constantinopol. De aceea, începând chiar pe la sfârșitul lunii februarie 1866 și apoi după aceea, între aceasta, pe de o parte, și Biserica și Statul român, pe de alta, s-au purtat susținute tratative – până la urmă cu rezultate destul de satisfăcătoare – pentru normalizarea raporturilor eclesiastice dintre Constantinopol și București¹⁵³.

¹⁵² F. BALAMACI, *Documente...*, pp. 105-124.

¹⁵³ N. DOBRESCU, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane...*, pp. 132-135.

În afară de aceasta, în timpul unor asemenea tratative, la scurtă vreme după plecarea domnitorului Cuza, Consiliul de Stat, conformându-se angajamentului ce-și luase și, totodată, continuând acțiunea privitoare la autocefalia Bisericii Române dusă de acesta, chiar în martie 1866, a prezentat Constituantei un proiect de nouă lege organică pentru Biserica Ortodoxă Română, în care, în ceea ce ne privește aici, la articolul al doilea se stipula că: „Biserica Ortodoxă a României este și rămâne autocefală, liberă și nedependinte de orice Biserică străină, întru toate ce privește organizarea și disciplina ei”¹⁵⁴. După aceasta, tot în același an, 1866, *Constituția* elaborată după înscăunarea domnitorului Carol I și promulgată la 30 iunie, înscrisă în cel de al 21-lea al său articol și următoarele: „Biserica Ortodoxă Română este și rămâne neatârnată de orice chirie arhie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului, în privința dogmelor”¹⁵⁵, deci aproape cu aceiași termeni ca în *Decretul Organic* al lui Vodă Cuza din 3 decembrie 1864.

Așa cum se promisese în februarie 1866 în *Manifestul către țară* al Guvernului provizoriu, ceva mai târziu și noua conducere a Statului român, instaurată la 10 mai 1866, odată cu începutul domniei lui Carol I (1866-1914), s-a ocupat de „chestiunea” bisericească din România. În dorința de a pacifica lucrurile în Biserica noii sale patrii, însuși acesta, în octombrie 1866, mergând la Poartă, a vizitat și pe Patriarhul ecumenic Sofronie al III-lea, care l-a primit „în chip solemn” și cu care a pus „pe un picior de bună înțelegere” raporturile acestuia cu Bucureștii¹⁵⁶. În afară de aceasta, pe temeiul prevederilor articolului din *Constituție*, mai sus inserat, de grabă s-a pășit la elaborarea unei noi „Legi organice pentru Biserica dreptcredincioasă română”, în care, în niciun caz, nu avea să lipsească stipulația privind autocefalia ei. La 23 ianuarie 1867, de pildă Guvernul a și „propus” Senatului un „proiect de Lege organică pentru Biserica Ortodoxa Română”, în care la articolul al doilea se scria: „Biserica Ortodoxă a României este și rămâne autocefală, liberă și independentă de orice Biserică străină întru tot ce privește organizarea și disciplina ei”¹⁵⁷. Discutat „sever” mai bine de doi ani¹⁵⁸, acest proiect, prevăzând, într-o ultimă versiune, în primul articol că: „Biserica Ortodoxă Română [...], este și rămâne independentă de

¹⁵⁴ *Ecclesia*, II (1867), 2, col. 42-43.

¹⁵⁵ Ioan M. BUJOREANU, *Colecțiune de legiurile României vechi și noi, câte s-au promulgat până la finele anului 1870*, I, București, 1873, p. 14.

¹⁵⁶ N. DOBRESCU, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane...*, p. 135.

¹⁵⁷ *Ecclesia*, II, (29 ianuarie 1867), 1, col. 3, 4; *Biserica Română...*, București, VII (6 februarie 1872), 6, p. 3.

¹⁵⁸ Cf. *Ecclesia*, II (5 martie 1867), 5, col. 86, 94; *Românul*, XIX (2-3 martie 1870), pp. 185, 189-190.

orice chiriarchie străină [...]”¹⁵⁹ a fost votat de Senat la 2 iunie 1869 și apoi trecut la Camera legislativă¹⁶⁰. Înainte de a deveni lege, însă, domnitorul Carol I – în taină – în decembrie același an, 1869, l-a trimis patriarhului ecumenic Grigorie al VI-lea (1866-1871), ca „să-și facă observările sale” asupra lui¹⁶¹. Cum poate era de așteptat „observările” acestuia, trimise la București la 25 ianuarie 1870, lăsau încă să se întrevadă pretențiile lui asupra Bisericii Române, cerând ca în lege să se înscrie: a) dreptul de recunoaștere de către el a mitropoliților români, aleși mai întâi după datina țării; b) dreptul de a fi pomenit la Sfânta Liturghie și c) obligația pentru Biserica românească de a-i procura Sfântul și Marele Mir numai de la Patriarhia Ecumenică din Constantinopol¹⁶², ceea ce de fapt anula stipulația privind autocefalia Bisericii Române, prescrisă în primul articol al legii aflată în discuție. Acest răspuns destul de nefavorabil – influențat, fără îndoială, și de faptul că tot pe atunci, Biserica noastră, manifestându-și încă o dată deplina sa independență față de Patriarhia Ecumenică în conflictul pe care acesta, în anii 1870-1872, l-a avut cu Biserica Ortodoxă Bulgară, nu i s-a alăturat¹⁶³ – a fost *viu criticat* de partizanii din țară ai autocefaliei, care susțineau că el tinde la o „nouă aservire a Bisericii Române față cu Patriarhia”¹⁶⁴.

Aceste proteste au făcut, desigur, ca în forma finală a proiectatei legi să nu fie înscrisă niciuna dintre doleanțele patriarhului ecumenic Grigorie al VI-lea, dar, în același timp, de bună seamă, spre a nu se pricinui noi nemulțumiri Patriarhiei Ecumenice, a fost lăsat afară și articolul privind „independența Bisericii Române”, aflat, cum s-a arătat, în proiectele ce o precedaseră.

Și fără aceste stipulații însă, la 4 și 11 decembrie 1872, Legea a fost votată de Cameră și, respectiv, de Senat și apoi, la 14 decembrie același an, după sancționarea ei de către domnitorul Carol I a devenit *Legea organică a Bisericii Ortodoxe Române* cu titlul complet: *Lege pentru alegerea mitropoliților și episcopilor eparhioți, cum și a constituirii Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Române*¹⁶⁵. Deși în textul definitiv al ei nu se mai prescrisese articolul prin care Biserica

¹⁵⁹ Arhiva Veche a Sfintei Mitropolii, *Dosar nr. 5601*, (f. 48/1871), f. 114.

¹⁶⁰ Cf. Arhiva Veche a Sfintei Mitropolii, *Dosar nr. 5601*, f. 113^v.

¹⁶¹ Cf. *Românul*, XIV (1870), p. 190.

¹⁶² *Românul*, XIV (1870), p. 190.

¹⁶³ Eusebiu POPOVICI, *Istoria Bisericească Universală și Statistica Bisericească*, în traducere de mitropolitul Atanasie Mironescu, vol. IV, București, ²1928, pp. 532-533; T.M. POPESCU, T. BODOGAE, George STĂNESCU, *Istoria Bisericească Universală*, manual pentru Institutele Teologice, vol. II, București, 1956, pp. 435-436.

¹⁶⁴ *Românul*, XIV (1870), pp. 189-190; N. DOBRESCU, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane...*, pp. 135-136.

¹⁶⁵ „Lege pentru alegerea Mitropoliților și Episcopilor eparhioți cum și a constituirii Sfântului Sinod al Bisericii Autocefale Ortodoxe Române”, *Biserica Ortodoxă Română*, I (1874-1875), 2, pp. 81-86.

Română era declarată în mod expres *autocefală*, totuși cuprinsul legii, de la un capăt la altul, era străbătut de un clar iz de „neatârnare” al acesteia; de câteva ori – în titlu și în articolele 8, 9 și 12 – ea fiind chiar numită direct autocefală. În primul dintre aceste articole, vorbindu-se despre forul suprem de conducere al Bisericii noastre – acum „înființat”, în forma în care dăinuie până astăzi – nu se poate spune alta decât că: „Sfântul Sinod al Bisericii autocefale Ortodoxă Română, fiind membru al Sfintei Biserici Ecumenice și Apostolice a Răsăritului, al căreia cap este Domnul nostru Iisus Hristos, păstrează și va păstra unitatea în privința dogmelor și a canoanelor ecumenice cu Biserica din Constantinopol și cu toate Bisericile Ortodoxe”¹⁶⁶. Niciun fel de aluzie, deci, despre vreo dependență canonică a acesteia față de vreuna dintre aceste Biserici. Dimpotrivă, o implicită afirmare a independenței lui, deși aceasta, pe atunci, pentru Biserica noastră nu era decât de fapt, întrucât încă nu exista un temei legal care s-o declare ca atare.

Și numai cu aceste prevederi din lege însă, după anul 1872 apelativul „autocefală” a fost aproape cu regularitate folosit în literatura oficială a Bisericii Române¹⁶⁷. Nu numai atât, dar păstrarea, în cuprinsul ei, a titlului de Primat al României – „înființat” de domnitorul Cuza în ianuarie 1865¹⁶⁸, nu de Legea de față, cum cred unii; aceasta l-a păstrat, numai – prevederea ca viitorii ierarhi români să se aleagă numai dintre „fiii de părinți români, născuți în Principatul României și nu naturalizați” (art. 2, alin. 2) și crearea, potrivit stipulațiilor ei, a Sinodului Canonic Central al Bisericii Autocefale Ortodoxe Române, care a și început să funcționeze efectiv, plecând din primăvara anului 1873 și până azi, erau, de la sine înțeles, o confirmare vădită a unei astfel de situații autocefale, adică de legiferare a unei Biserici, care nu depindea, în niciun fel, de alta.

După ce *Legea Organică* a fost aprobată și promulgată, Primatul Nifon a încunoștiințat pe noul patriarh ecumenic Antim al VI-lea (1871-1873) despre ea, alăturându-i și un exemplar cu textul ei și „exprimându-și speranța că o va găsi bună”. Patriarhul ecumenic n-a răspuns nimic, ceea ce s-a socotit o consimțire tacită. Și aceasta cu atât mai mult cu cât Patriarhia Ecumenică n-a ezitat a satisface unele prevederi ale legii, ca, de pildă, aceea de a se hirotoni în Biserica noastră arhierii titulari care să poarte numele unor orașe românești, căci, în unele cazuri, cu prilejul sfințirii acestora, ea, Patriarhia, a dat aprobarea necesară¹⁶⁹. Această atitudine binevoitoare nu s-a prelungit însă decât până

¹⁶⁶ *Biserica Ortodoxă Română*, I (1874-1875), 2, p. 83.

¹⁶⁷ Arhiva Sf. Mitropolii, *Dosar nr. 5603* (f. 24/1983), f. 1, 8, 12, 36, 52; *Dosar nr. 5604* (f. 46/1874), f. 1, 2, 3, 17^v, 20, 26, 29; *Vezi și* Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 75*, unde chiar în mesajele de deschidere și închidere a acestui înalt for (f. 5, 89, 90) și în „en tête-ul” proceselor verbale și al listelor cu „apelul nominal” (passim), cu regularitate se folosește apelativul „autocefală”.

¹⁶⁸ *Vezi: N. ȘERBĂNESCU, „150 de ani de la nașterea lui Alexandru Ioan Cuza...”, pp. 387-389.*

¹⁶⁹ *N. DOBRESCU, Studii de Istoria Bisericii Române contemporane...*, p. 174.

prin anii 1878-1879, când România – deși în urma războiului din 1877-1878, își obținuse completa independență de Stat, și-și vedea crescând prestigiul în concertul statelor europene, ceea ce, desigur, ar fi trebuit să aducă autocefalia Bisericii ei – în interior totuși, din pricina greutăților războiului, economicește, avea încă de luptat cu destule lipsuri și greutăți.

Chiar prin acest timp, probabil vara lui 1878, „Sinodul Bisericii Autocefale Ortodoxe Române”, printr-o epistolă foarte respectuoasă¹⁷⁰ a solicitat patriarhului ecumenic Ioachim al III-lea (1878-1884) binecuvântarea pentru hirotonia a trei arhieriei titulari români. Acesta însă, fără îndoială, gândind că, în situația deosebită prin care trecea în acel timp țara noastră, ar putea ridica din nou problema secularizării averilor mănăstirilor închinată, a încercat să târăgăneze lucrurile și, totodată, tocmai acum, a început „să arate și oarecari îndoieli și critici asupra *Legii Organice*”¹⁷¹, al cărei text i se trimisese și lui¹⁷². Mai vădit decât înaintașii, el s-a opus, în continuare, recunoașterii formale a autocefaliei Bisericii noastre. S-a angajat astfel un schimb de scrisori între patriarhul Ioachim al III-lea și primatul român Calinic Miclescu (1875-1886), care s-a prelungit și în anii următori¹⁷³. Prin acestea, primul căuta „să accentueze drepturile sale asupra Bisericii Române”, afirmând uneori deschis că aceasta „se află sub suprema suzeranitate spirituală a Preasfântului nostru Tron apostolic și ecumenic din Constantinopol”¹⁷⁴, iar primatul român să i le conteste cu demnitate, accentuând, la rândul-i că autocefalia Bisericii sale este și trebuie privită „cu drept cuvânt” ca „un fapt incontestabil și indiscutabil”¹⁷⁵ și că patriarhul ecumenic prin nimic nu este îndreptățit să se amestece în treburile acesteia. Atitudinea hotărâtă și bine gândită a acestuia din urmă și desigur că și prestigiul crescând al României, care devenise stat suveran și pe deplin independent, dorind în hotarele sale tot o Biserică întru totul independentă, au silit pe patriarh să-și mai tempereze tonul și pretențiile. În aprilie 1880, de pildă, recunoscând oarecum că în trecut Bisericele românești au avut o seamă de drepturi deosebite față cu celelalte Biserici Ortodoxe particulare

¹⁷⁰ *Ortodoxul. Foaia ecleziastică*, redactată de G. ZOTU, București, sem. I, I (ianuarie-aprilie 1880), 1-7, p. 134.

¹⁷¹ Cf. *Ortodoxul*, p. 140.

¹⁷² Cf. Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 72*, f. 99, 101 (Scrisoare a mitropolitului primat Calinic Miclescu din 20 iulie 1878).

¹⁷³ Pentru parte din această corespondență, să se vadă: *Ortodoxul*, I (1880), passim; Pr. Niculae I. ȘERBĂNESCU, „Optzeci de ani de la dobândirea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române”, *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXIII (1965), 3-4, pp. 258-260; Pr. I. RĂMUREANU, „La a 90-a aniversare a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române”, *Biserica Ortodoxă Română*, XCIII (1975), 11-12, pp. 1369-1372.

¹⁷⁴ Cf. *Ortodoxul*, sem. I, I (1880), 9, p. 253.

¹⁷⁵ Vezi: „Patriarhul din Constantinopol și Biserica Română”, *Ortodoxul*, sem. I, I (1880), 1-7, p. 142 (Scrisoarea primatului Calinic Miclescu către patriarhul ecumenic Ioachim III).

și solicitând împlinirea doleanțelor formulate de Patriarhia Ecumenică în anul 1870, cu prilejul elaborării *Legii Organice* din 1872, mai sus amintite¹⁷⁶, printre altele, în cea de a 28-a zi a acestei luni, scria mitropolitului primat Calinic Miclescu, la București, că: „Marea noastră Biserică a lui Hristos nici că s-a gândit vreodată, nici că se gândește, să contesteze absolut și în principiu autocefalia Preasfintei Biserici Ortodoxe din România” și că „absolut sau precum se zice obicnuit”, în principiu, nu socotim nici contestată, nici contestabilă autocefalia Preasfintei Biserici Ortodoxe a Sfinției Voastre, ci contestate și contestabile considerăm principiul și modul în care Sfinția Voastră crede că această autocefalie se capătă”. Căci, încerca patriarhul ecumenic să precizeze, pentru a se putea recunoaște autocefalia unei Biserici „nu este destul numai independența ei politică – adică a țării în care ea se află – niciuniunea ei dogmatică cu cea Sfântă și Sobornicească Biserică [...], nici legătura iubirii [...], ci, pe lângă coexistența acestora, se mai cere imperios și actul de consacrare bisericească”, întrucât „niciodată, nici în istoria veche, nici în cea modernă, nicio Biserică nu s-a proclamat pe sineși autocefală, cel puțin pe cât noi știm”, deoarece – căuta el iarăși să precizeze – „cinstea aceasta a autocefaliei sau a independenței eclesiastice și administrației de sine se asigură totdeauna prin hotărârea și binecuvântarea Bisericii”¹⁷⁷.

Cum se vede, un ton mai potolit de această dată...

*

Correspondența schimbată între cei doi înalți prelați prin anii 1878-1880, în care, pe lângă problema recunoașterii formale a autocefaliei Bisericii Române și a hirotoniei de arhieriei titulari români în conformitate cu *Legea organică* din 1872, se mai făcea de către ecumenic o seamă de critici cu privire la această lege, se emiteau tot de el noi pretenții de dominare a Patriarhiei Ecumenice asupra Bisericii noastre, se formulau în replică de către Primatul român noi argumente în favoarea autocefaliei acesteia și în plus se comunica la București aprobarea trecerii sub jurisdicția canonică a Mitropoliei Ungrovlahiei a Dobrogei, provincia românească de curând reîntoarsă la patria mamă, a fost adusă în plenul sfântului Sinod în zilele de 24 și 25 mai 1880. În ceea ce ne privește în chip special aici, în ultima din aceste zile s-a luat în cercetare o „epistolă” din 13 februarie 1879 a patriarhului Ioachim al III-lea, „relativă la pozițiunea intereclesiastică a Bisericii Române față cu Marea Biserică a Patriarhiei de Constantinopol, contestând oarecum autocefalia ei”, adică a Bisericii noastre. Cu acest prilej, mitropolitul primat Calinic Miclescu a precizat că deși înaintea patriarhului ecumenic „și a reprezentanților săi”, cum era și firesc și cum a și făcut într-adevăr, „a susținut din

¹⁷⁶ Cf. *Ortodoxul*, sem. II, I (1880), 1 p. 12.

¹⁷⁷ *Ortodoxul*, sem. II, I (1880), 1, pp. 9-10.

toate puterile și cu toate argumentele autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, totuși, în fața Preasfințiților Membri ai Sfântului Sinod, se simte dator a observa că ar fi bine ca această autocefalie să fie recunoscută și de Marea Biserică, pentru care ar propune să se facă convenitele demarșele din partea Sfântului Sinod, după exemplul și al altor Biserici Ortodoxe”. Luând act și de cuprinsul celeilalte corespondențe privind această problemă, adusă și ea în discuție, Sfântul Sinod a aprobat „atitudinea păzită” până acum de primat și, analizând atent punctul de vedere pe care el, momentan, îl exprima, a admis „că este bine a se împlini și neînsemnata formalitate” – adică recunoașterea de către Marea Biserică a autocefaliei Bisericii noastre, așa cum s-a făcut și în alte cazuri –, pentru ca „Biserica Ortodoxă Română să fie totdeauna în bune relațiuni și în strânsă legătură cu Sanctitatea Sa Patriarhul și ca autocefalia ei să fie recunoscută și formal de Marea Biserică”. Întru aceasta, s-a decis ca primatul să ia „înțelegere” cu domnitorul și cu guvernul său¹⁷⁸, pentru ca astfel și de acum înainte Statul să fie părtaș la „demarșele” ce se vor face pentru formala recunoaștere a autocefaliei Bisericii noastre. Un nou fel de a privi lucrurile, o atitudine mai realistă, un pas înainte, deci, și totodată, și din partea alor noștri, un ton mai liniștit în discuții...

Lucrurile păreau astfel a păși pe un făgaș mai favorabil, dar o dispută iscată între Biserica Română și Patriarhia Ecumenică în legătură cu dreptul de jurisdicție canonică asupra Schitului românesc *Prodromul* de la Atos¹⁷⁹; propunerea făcută, la 9 martie 1882, în Camera Deputaților din București – care discuta modificarea *Legii Organice* din 1872 – de a se „rădica” primatul celei dintâi la „treapta de patriarh”¹⁸⁰ și mai cu seamă sfințirea pentru întâia dată la noi – fără prealabilă incuviințare a Patriarhiei Ecumenice – numai de către ierarhii români, în ziua de 25 martie același an, adică în Joia cea Mare, Paștile căzând la 28 martie – în Catedrala mitropolitană din Capitala țării, a Sfântului și Marelui Mir – act liturgic specific de autocefalie; primul săvârșit de Biserica Ortodoxă Română singură¹⁸¹ – a făcut ca relațiile dintre Constantinopol și București să se înrăutățească din nou. Ultimul act mai ales, care oricând putea fi interpretat ca o „totală desprindere” de sub jurisdicția canonică a Patriarhiei Ecumenice, a măhnit la culme pe patriarhul ecumenic Ioachim al III-lea. De aceea acesta, precum însuși spune, aflând de „prin ziare [...] nu cu puțină întristare și supărare” că ierarhii români

¹⁷⁸ „Sumarul Ședinței Sfântului Sinod din 25 mai 1880”, *Biserica Ortodoxă Română*, V (1880-1881), 10, pp. 237-238.

¹⁷⁹ N. DOBRESCU, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane...*, p. 175.

¹⁸⁰ *Monitorul Oficial, Desbaterile Corpurilor legiuitoare*, Ședința din 9 martie 1882, 73 (10/22 martie 1882), p. 1163; M. TEODORIAN-CARADA, *Din frământările trecutului*, București, 1920, pp. 257-258.

¹⁸¹ Vezi Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 75*, f. 3, 28, 46^v, 93; v. 122^v; *Ortodoxul*, sem. I, III (1882), 7, pp. 193-195; *Ortodoxul*, IV (1883), 50, pp. 1-5.

„cu completă ignorare a puterii lor spirituale și canonice, față adică de tronul preasfânt, patriarhicesc, apostolic și ecumenic precum și alături cu ordinea, ce din vechime are putere în această privință, făcându-se în chipul acesta ei înșiși, în loc de păzitori ai ordinii, ce domnește în Biserică, tip a desordinei, pentru care merită cuvenitul blam”, au procedat „la sfințirea Sfântului Mir în precurata biserică a Mitropoliei din București”, la 10 iulie 1882, plin de amărăciune a trimis „mitropolitului Ungrovlahiei și tuturor celorlalți ierarhi din de Dumnezeu păzita Românie” – deci nu și Mitropolitului Primat al României și Președintelui Sfântului Sinod, cum ar fi fost firesc și legal – o „epistolă patriarhicească și sinodicească”, prin care, precum se vede, exprima încă pretenții de dominație canonică asupra Bisericii noastre, muștra pe Primat și episcopul român că, abătându-se de la cuvintele Sfintei Scripturi și de la Sfintele canoane, încalcă ordinea - care trebuie „să se recunoască de către toți” – îngăduind, în locu-i, „desordinea”, le amintea obligația, ce „de seculi depărtați” – zicea el – au de a „lua Sfântul Mir de la tronul cel de la noi”, adică de la Țarigrad, învinuia Biserica Română de unele inovații și în final, socotindu-i pe toți că sunt „contravenitori ai ordinii eclesiastice și ca cei se prezintă pre ei înșiși păstoriiilor chip nu al ascultării legale și al supunerii, ci din contra, alături cu dispozițiunile apostolice și sinodale, model de disordine și neascultare”, le cerea să se „explice clar asupra adevărului” tuturor acestora¹⁸².

Cum era firesc și de așteptat, un astfel de cuprins, alcătuit cu atâta pornire, a tulburat adânc pe mitropolitul primat Calinic Miclescu și de aceea, la 15 octombrie 1882 în cuvântul rostit cu prilejul deschiderii sesiunii de toamnă a Sfântului Sinod, plin de amărăciune sufletească, printre altele, a spus:

„În fine, permiteți-mi, Preasfințiți și Preaiubiți Frați, a atinge aici o chestiune dureroasă care ni se va prezenta. Frăția Voastră cunoașteți încordarea ce există de un timp încoace în relațiunile noastre cu Preasfințitul Patriarh de Constantinopol și știți cauzele care au provocat acestea.

Fără ca între Biserica noastră și toate celelalte Biserici Ortodoxe să existe cea mai mică umbră de divergință, fie dogmatică, fie canonică și fără ca Biserica noastră să înceteze un singur moment de a manifesta dragostea sa și respectul său către Biserica din Constantinopol, Preasfințirii Patriarhi caută a slăbi aceste legături sfinte, ce trebuie să unească diferitele Biserici Ortodoxe. Pe de o parte interese materiale, precum este așa numita chestiune monastirească, pe de altă parte interese naționale, precum este deșteptarea simțului național și frații noștri din Epir, Tesalia, Macedonia, căci caută a înlocui școlile grecești cu școale românești, E(a) că (deci) cauzele pentru care Preasfințitul Patriarh a început de un timp încoace a nu mai avea dragostea cuvenită către Biserica noastră și stăruiește a aduce o încordare între ambele

¹⁸² Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 75*, f. 93^v, 379-383 (text grecesc și traducere românească); *Biserica Ortodoxă Română*, VI (1882), pp. 736-737.

Biserici. În cel din urmă timp a primit o epistolă patriarhicească, sinodicească, ce se va comunica Frățiilor Voastre, în care veți vedea și veți constata, cu aceeași durere, ca și mine, acea trebuință regretabilă. Preasfințitul Patriarh, împreună cu Sfântul său Sinod, bazându-se pe nu știm care informații de gazete și nevoind a ține în seamă faptele glorioase petrecute în țara noastră și schimbările naturale provocate prin ele și mergând chiar până a ne contesta dreptul Sfințirii Sfântului Mir, a crezut de cuviință a ne adresa o epistolă lipsită cu desăvârșire de spiritul dragostei cu care trebuie să se adreseze Bisericile ortodoxe una către alta, lipsită chiar – e dureros să o spun – de respectul datorit unei Biserici autocefale, datorit mai ales Bisericii unei țeri, care atâte secole a vărsat cu abundență bogățiile ei asupra acelor monastiri și cu atâta zel. Noi înțelegem până la un punct oarecare acel zel, deși pare-ni-se nouă că Preasfinția Sa ca un Șef Spiritual al (unor Biserici) ca cele citate, în care sunt diferite naționalități (sic!) a unul ce poartă titlul icumenic, n-ar trebui să favorizeze într-un mod așa de vădit, așa de exclusiv numai interesele unei singure naționalități.

Dar ceea ce nu putem înțelege și regretăm, este că ce zel a adus pe Preasfinția Sa până a ni face nisce acuzări ne(întemeiate?). Și aceasta în niște termeni lipsiți de respectul ce suntem îndatorați și datori a-l cere de la oricare se adresează nouă.

Nu mă îndoiesc că Sfântul Sinod, luând cunoștință de această epistolă, va ști a apăra și astădată, cu fermitate și demnitate Biserica noastră națională în răspunsul ce va da Înaltei Sale Sanctității Patriarhului¹⁸³.

Într-adevăr, „patriarhiceasca epistolă” în „Cestiunea sfințirii în țara noastră a Sfântului și Marelui Mir și a altor cestiuni luate din jurnale” a fost adusă în dezbaterea Sfântului Sinod în ședința din 23 octombrie 1882 și, cu acest prilej, „toți membrii” lui au rămas „impresionați de asprimea termenilor și de caracterul unei asemenea scrisori”¹⁸⁴.

Discutându-i-se fulminantului cuprins, s-a decis să i se dea un răspuns potrivit și s-a instituit o „Comisiune sinodală”, din sânul înaltului nostru for, în frunte cu mitropolitul Iosif Naniescu al Moldovei (1875-1902), care să-l redacteze¹⁸⁵. Sarcina alcătuirii lui a fost încredințată eruditului episcop de Roman, Melchisedec Ștefănescu (1879-1892), membru și el în Comisiune. Acesta a întocmit un temeinic raport, prin care, cu puternice argumente teologice, canonice, istorice și din tradiția bisericească, a spulberat, una câte una acuzațiile aduse de Patriarhia Ecumenică ierarhilor români, stăruind în chip deosebit asupra dreptului acestora de a prepara și sfinți Sfântul și Marele Mir și mai cu seamă asupra problemei autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române¹⁸⁶. Acest cuprinzător raport, socotit „o capodoperă a geniului”, după ce a fost citit și aprobat în ședința

¹⁸³ Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 75*, f. 93-94.

¹⁸⁴ „Sumarul Ședinței Sf. Sinod din 23 octombrie 1882”, Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 75*, f. 366; *Biserica Ortodoxă Română*, VII (1883), 3, p. 492.

¹⁸⁵ Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 75*, f. 124^v.

¹⁸⁶ Vezi acest raport în original, în Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 75*, f. 384-409.

Sfântului Sinod din 23 noiembrie 1882¹⁸⁷ – căpătându-și astfel forma definitivă – a devenit *Act sinodal care cuprinde autocefalia Bisericii Ortodoxe Române și relațiile ei cu Patriarhia de Constantinopol* și el este mai ales o valoroasă înfățișare a temeiurilor autocefaliei Bisericii noastre. Cu privire la aceasta, actul de față aduce în favoarea ei, mai întâi argumente dogmatice – curăția credinței ortodoxe a românilor – și canonice – o mai clară interpretare a canoanelor 34 apostolic și 28 al Sinodului al IV-lea Ecumenic, folosite și de Patriarhul Ioachim al III-lea. După aceasta, prezintă pe scurt o istorie a legăturilor eclesiastice dintre Biserica lui Hristos de pe pământul românesc de azi și Biserica din Constantinopol, vorbește despre întemeierea mitropoliilor noastre și cu acest prilej relevă faptul că românii și statele lor bine organizate „precum și-au păstrat autonomia politică, tot așa au știut să-și apere autocefalia bisericească prin puterile lor proprii de orice încercări arbitrare ale patriarhiei, precum numirea mitropoliților și episcopilor, administrația și legislația internă a Bisericii. Nu o dată – se preciza în act – s-au ținut sinoade și adunări naționale și s-au făcut protesturi energice contra a orice încercări de încălcare și nesocotință a drepturilor autocefale bisericești”. Dacă însă, se preciza încă o dată, uneori astfel de încălcări se întrezăresc, în acest caz ele „datează mai ales din timpul domniei fanarioților”. Actul amintește apoi jertfele materiale ale Bisericii Române și ale românilor pentru ajutorarea comunităților ortodoxe de sub dominația otomană și continuă a se arăta că după anul 1821, în „epoca renașterii noastre naționale, politice și bisericești”, Biserica Ortodoxă Română unitară a devenit Biserica unui „stat liber și independent” și că ea își va apăra cu demnitate autocefalia, așa cum a făcut-o și în trecut. Pășind mai departe, se arătau încercările întreprinse de Patriarhia Ecumenică de a știrbi independența Bisericii Române, începând mai ale din anul 1848 încoace – se înfățișau cele săvârșite cu privire la Biserica în timpul domniei lui Vodă Cuza și apoi până în anul 1882 și se preciza că acesta este „în scurt istoricul autocefaliei” Bisericii Ortodoxe Române. „Avută și practică de români neîntreput, ca o demnitate inerentă unei națiuni autonome și apărată cu zel și pietate de toate generațiile trecute, în curgere de mulți seculi”, această „autocefalie” – se accentua în act – cu toate că este „combătută și îngânată de Patriarhia de Constantinopol”, este totuși o realitate. De aceea, conchidea că Sfântul Sinod:

„pe temeiul istoriei noastre române, pe temeiul legislației noastre moderne, pe temeiul demnității Statului Român și al demnității națiunii române, declară sus și tare că Biserica Română Ortodoxă a fost și este autocefală în cuprinsul teritoriului României și nicio autoritate bisericească streină nu are drept a ne impune ceva. Nu avem nevoie a fi din nou recunoscută de cineva Autocefalia noastră bisericească; ea este un fapt istoric îndestulătoriu pentru noi și pentru cei ce ne iubesc și voiesc a fi

¹⁸⁷ Să se vadă pentru această ședință *Biserica Ortodoxă Română*, VII (1883), 7, pp. 567-568.

cu Biserica și cu Statul nostru în relațiuni amicale. Astfeliu stăm și astfeliu vom sta cât va fi în noi o suflare și nimic nu ne va urni din această pozițiune.

Declarăm totodată, că noi, apărând autocefalia Bisericii noastre de orice presiune din afară, nu voim a ne despărți de întregimea Bisericii Ortodoxe. Noi păstrăm aceeași doctrine bisericești, aceiași disciplină, același cult divin, care le-am moștenit de la părinții noștri și care sunt comune Bisericii Ortodoxe din toate țările. Noi recunoaștem în Patriarhia de Constantinopol un centru moral, de unde trebuie să porceadă direcțiunea în toate chestiunile de interes general al întregii Biserici Ortodoxe, în privința dogmelor, a disciplinei, a cultului. Patriarhia poate la trebuință a ne consulta și pre noi în asemenea materii; putem și noi în asemenea cazuri să o consultăm. Patriarhul este socotit de noi ca primul ierarh al Bisericii Ortodoxe și mitropoliții noștri îl pomenesc la sfintele servicii [...]. Vom primi de la acest centru bisericesc cu dragoste chiar povățuiri spirituale de folos națiunii și Bisericii noastre [...].”

Sfârșindu-se „cele ce trebuiau spusese despre autocefalia Bisericii Române și despre relațiunile noastre cu Patriarhia”, în act se trece la „cestiunea Sfântului Mir”. Se arată că patriarhul ecumenic Ioachim al III-lea „face muștrare ierarhilor români” pentru că prin sfințirea acestuia de către ei înșiși „s-ar fi călcat supremația sa spirituală asupra Bisericii Române; că acest act ar fi contrar rânduelei urmate la noi din vechime; că prin acest act ierarhii români ar fi oferit lumii un tip de neorânduială”. Cu argumente istorice, dogmatice și canonice se combat aceste aserțiuni și se precizează că „dupre canoane oricare episcop ortodox poate face sfințirea Mirului”, dar că s-a „introdus uzul ca în fiecare țeară cu Biserica autocefală, sfințirea Mirului să se facă numai în Bisericile principale”, din acestea, pentru ca „cheltuielile ce reclamă materialurile din care se compune Sfântul” să se suporte de întreaga Biserică din acea țară, întrucât numai un singur episcop „nu le poate întâmpina”.

Numaidecât se adaugă:

„Deacă ne întorcem la Istoria Bisericii Române din trecut, găsim și aici o dovadă palpabilă de autocefalia Bisericii noastre, carea și în privința Sfântului Mir a avut deplina libertate a și-l procura după bună-voința sa și după credința sa. Chestia de jurisdicțiune canonică, până în prezent, căci altminterea ea s-ar fi curmat demult, ca multe altele, în puterea autocefaliei noastre bisericești. Din vechime, Sfântul Mir uneori se sfințea în România. Anume, Domnitorii noștri, așa cum s-a arătat și mai sus cu ocazia vizitelor patriarhilor din Orient, ai Constantinopolului, Ierusalimului, ai Antiohiei și ai Alexandriei, îi poșteau de săvârșeau sfințirea Mirului, împreună cu mitropoliții și episcopii țerei [...]. Alteori, patriarhii din Orient la ocaziunea diferitelor lor trebuinți trimiteu mitropoliților Sfânt Mir, ca dar, alteori, mitropoliții noștri își procurau Sfântul Mir când de la unii, când de la alții, dintre patriarhii Orientului, după relațiunile de apropiere amicală ce erau între dânșii. În timpurile din urmă, Sfântul Mir se lua când de la Constantinopol, când de la Kiev. Mirul

procurat în atâtea diferite moduri, mitropoliții la caz de nevoie îl adăugeau cu untdelemn curat și îl sporeau, ca să ajungă pe un timp mai îndelungat. Acesta este permis de uzul bisericesc”.

Pe la finele secolului al XVI-lea, așa cum iarăși s-a arătat mai sus, mitropolitul Gheorghe Movilă al Moldovei era îndemnat să facă acest lucru de către patriarhul Meletie Pigas al Alexandriei, fost un timp și locțiitor de patriarh ecumenic, în cazul când cantitatea de Sfânt Mir ce îi trimisese i s-ar părea că este insuficientă în comparație cu nevoile Bisericii sale.

Pe lângă temeiturile canonice și istorice, în Act se ia în considerare și partea dogmatică a „cestiunei”.

„Sfântul Mir este unui din Misterele Bisericii, prin care se pecetluiește Botezul, se pune pecetea Darului Sfântului Duh asupra noului membru al Bisericii, adică a celui botezat. Prin botez, el s-a făcut fiu al lui Dumnezeu și conmoștean cu Hristos al Împărăției lui Dumnezeu, s-a introdus în Biserica lui Iisus Hristos; prin ungerea cu Sfântul Mir se pecetluiesc toate membrele lui și se declară de organe ale Sfântului Duh, carele trebuie să locuiască în sufletul creștinului, să dirigă viața și mișcările lui, după învățătura Domnului nostru Iisus Hristos. Sămânța pusă în sufletul noului membru al Bisericii prin Misteriul Botezului și al Chrismei sau Ungerii cu Sfântul Mir, trebuie să se dezvolte în viața lui prin îngrijirea Bisericii, al căreia el a devenit membru, adică, prin catehizare, prin predică, prin administrarea celorlalte Sfinte Misterii, a cărora depozitară este Biserica. Atât Botezul, cât și Miruirea, fără o mare îngrijire a Bisericii în decurgerea vieții creștinești, ar rămânea ca o sămânță aruncată pe un pământ necultivat, neroditoare, dar Biserica trebuie să fie depozitară a tuturor mijloacelor de sfințire și perfecționare a credincioșilor, trebuie să aibă la îndemână toate mijloacele, spre săvârșirea și administrarea Tainelor, și spre perfecționarea în viața creștină. Unul din aceste mijloace fiind și Sfântul Mir, ca pecete a Botezului, ca simbol al comunicării Sfântului Duh, se cere neapărat ca el să producă în fiecare localitate, unde este organizată o Biserică autocefală. A căuta acest mijloc de sfințire pre la Bisericile din alte țări ar însemna că acea Biserică nu posedă toată plenitatea mijloacelor de mântuire și sfințire; că deacă ea nu poate produce Sfântul Mir, nu poate comunica nici Duhul Sfânt celor botezați de dânsa, nici a-i desăvârși prin catehizare și predică, ci caută pe la alte Biserici, a acelea să pună în comunicație cu Duhul Sfânt pre botezații săi. Prin urmare ar trebui, ca consecvență, ca tot de acolo să se aducă și catichizatori și predicatori, care să conserve și să dezvolte darurile Sfântului Duh, cele comunicate prin Mir. Așadar, sfințirea Sfântului Mir este un atribut indispensabil pentru o Biserică autocefală. Fără acest atribut acea Biserică este lipsită de unul din mijloacele principale spre mântuire – comunicarea Sfântului Duh. A căuta mirul de la Bisericile altor țeri, înseamnă a nu avea conștiința și încrederea că Duhul Sfânt se pogoară de la Dumnezeu: «tot darul desăvârșit de sus este, pogorând de la tine Părintele luminilor», zice Sfânta Biserică. Așa dar și

Biserica noastră crede că Duhul Sfânt să pogoră și asupra ei precum și asupra celorlalte Biserici, și ea îl caută și-l cere de sus, de la Părintele luminilor și Dătătorul a tot darul desăvârșit”.

Și conchide Actul: „În această convingere, bazată pe canoane, pe istoria generală a Bisericii Ortodoxe și pe istoria Bisericii noastre, precum și pe însemnătatea dogmatică și pe exemplul altor Biserici autocefale, noi am decis a săvârși în România, în Biserica Catedrală a primei Mitropolii, sfințirea Mirului, după rânduiala stabilită întru aceasta de Biserică și după cum se face și la alte Biserici autocefale. Această decizie este nestrămutată pentru totdeauna, până când va esista Biserica Ortodoxă a națiunii române”¹⁸⁸.

Acest cuprinzător act, semnat de toți membrii Sfântului Sinod, în februarie 1883, prin Ministerul de Externe al României, a fost trimis la Constantinopol, ca răspuns la scrisoarea patriarhală și sinodală din 10 iulie 1882¹⁸⁹. Prin felul cum înfățișa și fundamenta problemele puse în discuție, el a avut un rol de seamă în grăbirea încheierii cu succes pentru noi a disputei privitoare la formală recunoaștere a autocefaliei Bisericii Române și, totodată, a „contribuit foarte mult a determina pe patriarh să mai cedeze din pretențiile sale”.

*

Văzându-i temeinicul cuprins, patriarhul ecumenic Ioachim al III-lea s-a întors la simțăminte mai înțelegătoare față de situația bisericească din România. Să porcedă însă – indiferent sub ce formă – la o nouă acțiune în legătură cu problema ce se frământa, el n-a mai avut vreme căci la 30 martie 1884, poate tocmai spre a se lăsa ca această problemă să intre pe un alt făgaș, s-a retras din scaun, urmându-i, cu începere de la 1 octombrie 1884, Ioachim al IV-lea (1 oct. 1884-14 nov. 1886). Acesta, cunoscând desigur stadiul la care se ajunsese în raporturile dintre Patriarhia Ecumenică și Biserica noastră, convins, probabil, de justetea atitudinii și doleanței acesteia din urmă, îndemnat poate chiar și de înaintașul său și în același timp, precum se afirmă, animat de mai bune sentimente față de Biserica din România, pe al cărei primat, la 27 octombrie 1884, îl și vestise despre alegerea și înscăunarea sa la cârma Patriarhiei Ecumenice¹⁹⁰, din propria lui inițiativă, a făcut propuneri de a se recunoaște autocefalia Bisericii Române”. Temându-se încă, ca nu cumva din pricina intrigilor – ce, în mod obișnuit, și în legătură cu noi, se țeseau pe malurile încântătoare ale Bosforului, mai cu seamă după secularizarea din

¹⁸⁸ Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 75*, f. 410-420 (original); *Biserica Ortodoxă Română*, VI (1882), pp. 738-757; *Vezi și C. DICULESCU, Episcopul Melchisedec*, București, 1908, pp. 63-66.

¹⁸⁹ Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 75*, f. 375-377; *Ortodoxul*, IV (13 martie 1883), 11, pp. 81-82.

¹⁹⁰ *Revista Teologică*, Iași, II (16 dec. 1884), 39, p. 312.

1863 –, dorința sa să nu se poată înlăptui, s-a ferit de orice „indiscrețiuni” și a căutat să lucreze cât mai grabnic și cât mai tainic.

La mai puțin de două luni de la anunțarea alegerii sale în scaunul ecumenic, în preajma Crăciunului, din anul 1884, între noul patriarh Ioachim al IV-lea, pe de o parte, și guvernul și Primatul român, pe de alta, s-a procedat la un schimb de corespondență cu privire la autocefalia Bisericii române, s-au început deci tratative oficiale legale – de astă dată pe un ton mai temperat din partea celui dintâi. Totul – istorisește unul dintre participanții la această ultimă fază a discuțiilor pentru autocefalia Bisericii noastre, fostul ministru de Culte român de atunci, Dimitrie A. Sturdza († 1914) – a început în secret, căci, preciza el, „recunoașterea independenței Bisericii Române era legată de rezolvarea mai multor chestiuni delicate, asupra cărora urmau încă discuțiuni”, întrucât partea română cerea „recunoașterea necondiționată a autocefaliei Bisericii naționale”, în timp ce „împrejurimea patriarhului ținea încă la oarecare restricțiuni”. De aici teama patriarhului ecumenic și dorința de a se lucra în taină.

În astfel de împrejurări, informează fostul ministru de culte, spre grăbirea lucrurilor în țară, unde la rezolvarea problemei în cauză acum era interesat atât guvernul, care însă singur nu putea face nimic, cât și clerul român „prin înalții lui reprezentanți, prin episcopat”, în februarie 1885 s-a ținut „o adunare secretă la Mitropolia din București, la care au luat parte mitropolii și episcopii țării”, în care, cu adevărat „în taină”, s-au formulat „cererile episcopatului român către Patriarhie d-a se recunoaște autocefalia” Bisericii Române. Și tot acum, în urma sarcinii primite de la Adunare, de către episcopii Melchisedec al Romanului și Iosif Gheorghian al Dunării de Jos (1879-1886) s-a întocmit și textul scrisorii către patriarhul ecumenic Ioachim al IV-lea, care avea să însoțească la Constantinopol aceste doleanțe, exprimate în scris. Câtva timp după aceasta, între București și Scaunul Ecumenic s-au mai purtat oarecare tratative, în cursul cărora, până la urmă, „fórmulele” pentru fórmala recunoaștere a autocefaliei Bisericii Române s-au primit „anticipat de ambele părți”¹⁹¹.

Într-o atare situație, la 20 aprilie 1885, în mod oficial, prin Ministerul de Culte, din a cărui parte se alătura și o recomandare scrisă, tot în aceeași problemă, s-a trimis patriarhului ecumenic Ioachim al IV-lea, la Istanbul, următoarea scrisoare a mitropolitului Primat al României, prin care, în numele Sfântului Sinod, formal se solicita recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române:

„Cu ajutorul a Tot Puternicului Dumnezeu, Stăpân al tuturor celor văzute și nevăzute și în unire cu daniile cele vechi, Biserica Ortodoxă a României a fost declarată, bucurându-se de o independență egală cu a celorlalte Biserici autocefale,

¹⁹¹ Pentru toate acestea să se vadă: I. KALINDERU, *Episcopul Melchisedec. Discurs de receptiune la Academia Română cu răspuns de D.A. Sturdza*, București, 1894, pp. 90-92 (Răspunsul lui Dimitrie A. Sturdza).

precum Bisericile de același rit ale Rusiei și Greciei, primind pentru trebuințele bisericești ale Regatului direcțiunea administrativă și disciplinară unicamente de la Sfântul Sinod [...], preșezut în mod permanent de Mitropolitul Ungrovlahiei, Primat al României.

Acest fapt dorim a-l aduce la cunoștința Preasfințitului, Prea Venerabilului și Întâiului tron Patriarhicesc al Bisericii Răsăritului, adică Marelui Biserici din Constantinopole, cu care România întreține de secolii relațiuni, și a cere binecuvântarea Sa, precum și comunicarea prin ea a acestui fapt și a celorlalte Biserici autocefale.

În urmarea celor ce preced și după ce am obținut încuviințarea Maiestății Sale, Augustului nostru Rege și a Guvernului Său, depuind o sărutare pioasă pe dreapta Sanctității Voastre și exprimând respectele noastre venerabilei Adunări a Sfântului Sinod al Sanctității Voastre, subscrisul Președinte al Sfântului Sinod al României, în numele acestuia, vin să rog pe Sanctitatea Voastră să binevoiți a da binecuvântarea Voastră acestui fapt, săvârșit în interesul religiei și a recunoaște Biserica Autocefală a Regatului României ca soră de același rit și de aceeași credință întru toate, pentru ca clerul și poporul pios al României să capete o putere mai mare în simțământul credinței, care pătrunde inimile tuturor creștinilor ortodocși ai Orientului și a comunica acest fapt celorlalte trei tronuri patriarhicești ale Răsăritului și tuturor Bisericilor Ortodoxe Autocefale, pentru ca acestea să îmbrățișeze și ele și să salute Biserica Autocefală a României ca soră de aceeași credință ortodoxă, urmând comunicarea lor frățescă cu dânsa în Duhul Sfânt și unitatea credinței.

Sfântul Sinod al Bisericii Autocefale a Regatului României ține a conserva intacte dogmele sacre ale sfintei noastre credințe Ortodoxe și tradițiunea Bisericii, și va avea deci totdeauna îngrijirea de a da Preasfântului Tron Ecumenic și Patriarhicesc din Constantinopole, conform cu canoanele și cu învățătura Bisericii Întâietatea de onoare, care-l face întâiul Tron al întâiului prelat al întregii Biserici Ortodoxe a Răsăritului și de a se pomeni de către Președintele Sfântului Sinod în întâiul loc după obiceiul stabilit, numele Patriarhului, care își are reședința pe Tronul Ecumenic și Apostolic al Răsăritului. Iar pentru a se menține prin mijloacele canonice și legale unitatea credinței, care a fost salvată prin grația a Tot Puternicului nostru Stăpân al tuturor, Iisus Hristos, Sfântul Sinod al Bisericii Autocefale a României va sta întotdeauna în legătură dogmatică și canonică cu Prea Sfântul Tron Ecumenic, ca și cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale.

Trăgând din binecuvântarea Sanctității Voastre o nouă putere pentru îndeplinirea sfintei noastre misiuni, Vă rog să binevoiți a primi smeritele noastre închinăciuni și am onoarea a rămânea, al Înalt Sanctității Voastre mai mic în Domnul și împreună-liturghisitor, Arhiepiscop și Mitropolit al Ungro-Vlahiei, Primat și Președinte al Sfântului Sinod al României, Calinic, București în 20 aprilie 1885¹⁹².

Cum se poate observa chiar din prima parte a scrisorii, Primatul român nu solicita expres autocefalie pentru Biserica sa, ci mai mult, anunța patriarhului

¹⁹² Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 78*, f. 19^v-20^v; *Acte privitoare la autocefalia Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1885, pp. 7-8; pentru bibliografia privind Actele autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, să se vadă: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXII (1965), p. 264, nota 63.

ecumenic „ca act anticipativ și ca semn al unei autocefalii existente în fapt, care avea nevoie numai de confirmare”¹⁹³.

În adresa sa, purtând aceeași dată de 20 aprilie 1885, Ministrul de Culte Dimitrie A. Sturdza arăta patriarhului ecumenic că-i trimite scrisoarea Primatului României, prin care acesta, având și aprobarea conducerii de Stat a țării – deci și acesta angajată activ în săvârșirea unui astfel de act ecleziastic atât de însemnat –, îi cerea să acorde „binecuvântarea Bisericii Autocefale a României, ca soră de aceeași credință Ortodoxă”, el însuși îl încredința că Guvernul României „este prea fericit că astfel se vor stabili relațiuni cordiale între Biserica Autocefală a României și Prea Sfântul, Prea Venerabilul și Întâiul Tron patriarhicesc al Bisericii Răsăritului” și apoi, în numele „Augustului său Stăpân și al Guvernului Său” îi mulțumea „pentru spiritul plin de bunăvoință și pentru simțimintele înalte, ce a arătat în aceste împrejurări, pentru a ajunge cu toții la un rezultat atât de priincios pentru unitatea și pacea Sfintei Biserici a Răsăritului”¹⁹⁴.

Cum la Patriarhie lucrurile erau deja rânduite, patriarhul ecumenic Ioachim al IV-lea, primind scrisorile de la București, ale primatului Calinic și a ministrului de Culte Dimitrie A. Sturdza, numaidecât, la 25 aprilie 1885, a întrunit Sinodul patriarhal, care, după ce, formal, a luat cunoștință de cuprinsul lor, a decis să se rezolve favorabil cele solicitate, altfel zis să se recunoască formal autocefalia Bisericii Ortodoxe Române. S-au alcătuit scrisorile-răspuns pentru București, s-a semnat tomosul patriarhicesc și sinodal de autocefalie – întocmit bănuim ceva mai înainte; de aceea, probabil, îi lipsește data – și apoi de grabă, tot la 25 aprilie 1885, acestea – scrisorile-răspuns pentru ministrul și primatul român, purtând data de 25 aprilie 1885 – dimpreună cu tomosul de autocefalie au fost trimise în țară, prin reprezentantul român la Constantinopol, Gheorghe Ghica¹⁹⁵.

Scriind ministrului, patriarhul ecumenic îi făcea cunoscut că i-a primit „*prea prețioasa epistolă*”, îl încunoștința că *solicitarca de a se recunoaște și formal autocefalia Bisericii Române, găsindu-se „rațională, dreaptă și corespunzătoare cu așezămintele bisericesti”, dimpreună cu „Sfântul Sinod cel de pe lângă noi”, s-a grăbit „a o împlini” și că, în „acest scop”, a și emis tomosul „patriarhicesc și sinodal” de recunoaștere formală a autocefaliei, îl ruga apoi să transmită capului statului „părințești binecuvântări”, îl asigura că înalță rugăciuni „pentru prosperitatea poporului român, care a păstrat neatins sfântul depozit al Sfintei noastre credințe, celei nepătate” și în final mulțumea, lui și guvernului român, „pentru manifestarea*

¹⁹³ Antonie PLĂMĂDEALĂ, „Bizanț, Constantinopol, Istanbul, în trecut și astăzi”, *Biserica Ortodoxă Română*, XCII (1974), 9-10, p. 1107.

¹⁹⁴ Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 78*, f. 20^v-21 v; *Acte privitoare la autocefalia Bisericii Ortodoxe Române*, p. 5; *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), pp. 337-338.

¹⁹⁵ Cf. *Ortodoxul*, VI (2 iunie 1885), 21, pp. 165-166.

cu deosebire vădită și în această împrejurare de simțimintele eminentemente pioase și pentru lăudabilul zel pentru întărirea relațiilor cordiale dintre Biserica Autocefală a României și Biserica Noastră cea Mare a lui Hristos”¹⁹⁶.

Tot în aceeași zi de 25 aprilie 1885, patriarhul Ioachim al IV-lea scria primatului Calinic Miclescu următoarele:

„Înaltpreasfințite și mult stimat Mitropolit al Ungrovlahiei și Exarh – corect pentru atunci în România: Primat – și a toată România, prea iubite în Hristos Dumnezeu și mult dorite frate și coliturghisitor al Smereniei noastre, Domnule Calinic, cu sărutare sfântă îmbrățișăm pe prea iubit și prea cinstit Înaltpreasfinția Voastră.

Excelența Sa, Ministrul Cultelor și al Instrucțiunii Publice din România, Domnul Dimitrie Sturdza, Ne-a transmis de curând la 20 ale lui aprilie curgător a anului curent, scrisoarea frățescă a doritei și respectatei, Înaltprea sfinției Voastre, prin care, în numele Sfântului Sinod al Prea Sfințitelor Arhieriei ai României și cu consimțământul Majestății Sale Regelui României și al Guvernului său regal, cereți, ca Biserica noastră cea Mare a lui Hristos să acorde binecuvântarea ei Prea Sfintei Biserici a Regatului României și să o recunoască ca autocefală și soră omodoxă și de aceeași credință întru toate și să comunice acest fapt celorlalte trei tronuri patriarhale ale Răsăritului, precum și tuturor Bisericilor Ortodoxe Autocefale.

Această cerere a Prea scumpei și respectatei Înaltpreasfinției Voastre, luându-o în considerațiune, împreună cu Sfântul de pe lângă Noi Sinod al Preasfințitelor Mitropoliți, frați iubiți ai noștri în Sfântul Duh și coliturghisitori, și chibzuind împreună asupra ei, am găsit-o rațională și dreaptă și corespunzătoare cu așezămintele bisericești. De aceea, primindu-o cu iubire frățescă, am pășit la alcătuirea și subsemnarea Sfântului și Legalului Tomos patriarhicesc și sinodal, prin care cu bucurie sufletească binecuvântăm pe Prea Sfânta Biserică a României, recunoscându-o autocefală și întru toate de sine administrată și proclamând pe Sfântul ei Sinod de frate prea iubit în Hristos. Iar acest sfânt Tomos îl trimitem respectatei Înaltpreasfinției Voastre, vestindu-Vă că Noi am comunicat după prescripțiunile vechi acest fapt îmbucurător și tuturor celorlalte Biserici Ortodoxe autocefale. Cu această ocaziune, felicitând cu duhul dragostei frățești și cu cordialitate pre respectata și iubita Înaltpreasfinția Voastră, precum și pre toată Sfânta Adunare a Preasfințitelor Arhieriei de pre lângă Voi, ne rugăm Începătorului și Întemeietorului Sfintei noastre Biserici ca să păzească cu brațul său cel înalt pe prea iubita Noastră soră în Hristos, pe Prea Sfânta Biserică din păzitul de Dumnezeu Regat al României, care ține cu tărie dumnezeieștile dogme, sfintele canoane și tradițiunile nepătatei noastre credințe, ilustrându-se în fapte bune și prosperând în credință, sub conducerea spirituală cea neadormită și plăcută lui Dumnezeu a Sfântului ei Sinod, prezidat de respectata Înaltpreasfinția Voastră, a căria ani să fie cât se poate de mulți, cu sănătate și mântuire în amândouă chipurile.

¹⁹⁶ Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 78, f. 22; Acte privitoare la autocefalia...*, p. 9-12; *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), pp. 339-341.

Al prea scumpei și respectatei Înalt Prea Sfinției Voastre frate iubit în Hristos și în totul doritor,

† Al Constantinoplei, Ioachim, 1885, aprilie 25¹⁹⁷.

Odată cu cele două scrisori-răspuns, patriarhul ecumenic Ioachim al IV-lea a trimis la București și Tomosul de recunoaștere formală a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, care avea următorul cuprins:

„În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh,

«Nimene nu poate pune altă temelie» zice marele Apostol al neamurilor «decât cea așezată, care este Iisus Hristos».

Deci pe această una și singură, tare și neclădită temelie, fiind totdeauna așezată Biserica lui Hristos, cea una sfântă, sobornicească și apostolească, păstrează neîmpărțită unitatea credinței întru legătura dragostei. Și astfel această unitate, rămânând neatinsă și neclătită în toate veacurile, afacerile de administrație eclesastică și de ordinea demnităților se pot schimba în vedere cu pozițiunea țărilor. De aceea și Prea Sfânta Marea lui Hristos Biserică, aprobând cu toată bunăvoința și recunoscând cu duhul păcii și al dragostei schimbările necesare administrațiunii duhovnicești din Sfintele Biserici locale, le binecuvântează și le hotărăște spre mai bună zidirea comunității credincioșilor.

Și fiindcă Înaltpreasfințitul și Prea Cinstitul Mitropolit al Ungrovlahiei, Domnul Callinic, în urmarea motivelor pe atât de drepte, pe cât și legitime, în numele Sfântului Sinod al Prea Sfințiilor Arhieriei ai României și cu consimțământul Majestății Sale Regelui României și al Guvernului său regal, a cerut de la Biserica noastră prin epistola înaintată și recomandată prin Excelența Sa Ministrul Cultelor și al Instrucțiune Publice al României, Domnul Dimitrie Sturdza, binecuvântarea și recunoașterea Bisericii Regatului României ca autocefală, smerenia Noastră a primit această cerere și dorință ca dreaptă și conformă cu așezămintele bisericesti. Așa dar, după ce am deliberat cu Sfântul Sinod cel de pe lângă noi al Prea iubiților noștri frați în Sfântul Duh și coliturghisitori, declarăm ca Biserica Ortodoxă din România să fie și să se zică și să se recunoască de către toți neatârnată și autocefală, administrându-se de propriul și Sfântului său Sinod, având de Președinte pe Înaltpreasfințitul și Prea Cinstitul Mitropolit al Ungrovlahiei și exarh – iarăși, pentru situația de atunci din Biserica noastră, corect: Primat al României, cel după vreme, nerecunoscând în propria sa administrațiune internă nicio altă autoritate bisericască, fără numai pre Capul Bisericii Ortodoxe celei una, sfântă, sobornicească și apostolică, pre Mântuitorul Dumnezeu-Omul, carele este singura temelie și piatra cea din capul unghiului și întâiul și supremul și veșnicul Arhiereu și Arhipăstor. Și așa, Biserica Ortodoxă a regatului României, fiind tare întemeiată pe piatra cea din capul unghiului a credinței noastre și pe învățatura cea sănătoasă, pre care ne-au transmis-o nouă părinții neatinsă și fără inovațiune, o recunoaștem prin acest sfânt, patriarhicesc și

¹⁹⁷ Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 78*, f. 21-28; *Acte privitoare la autocefalia...*, pp. 13-16; *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), pp. 341-344; *Ortodoxul*, VI (16 iunie 1885), 23, p. 180.

sinodal Tom, autocefală și de sine administrată întru toate și proclamăm pe Sfântul ei Sinod frate în Hristos prea iubit, bucurându-se de toate prerogativele și de toate drepturile chiriarhicești inerente unei Biserici autocefale; încât, în toată podoaba bisericească, ordinea și în toate celelalte iconomii bisericești să se administreze și să se conducă de sine, nestinjenită și în toată libertatea, potrivit tradiției continue și neîntrerupte a Bisericii universale Ortodoxe și tot astfel să se cunoască de către celelalte Biserici Ortodoxe de pretutindeni și să se numească cu numele Sfântului Sinod al Bisericii României. Dar pentru ca legătura unității duhovnicești și relațiunea Sfintelor lui Dumnezeu Biserici și să rămână neatinse întru toate, fiindcă ne-am învățat a păstra unirea Duhului întru legătura păcii; Sfântul Sinod al Bisericii României este dator a pomeni în sfintele sale diptice, după tradițiunea veche a sfinților și purtătorilor de Dumnezeu părinți, pe Preasfințitul Patriarh ecumenic, pe ceilalți Patriarhi, precum și pe toate Bisericile lui Dumnezeu ortodoxe și să se consulte direct cu Preasfințitul Patriarh ecumenic, cu ceilalți Patriarhi și cu toate sfintele lui Dumnezeu Biserici Ortodoxe, în toate problemele importante canonice și dogmatice, care au trebuință de o chibzuire mai generală și mai comună, după sfântul obicei al părinților, păstrat de la început.

De asemenea, este în drept a cere și a primi de la Sfânta noastră mamă, Biserică a lui Hristos, toate câte sunt în drept ca cere și a primi de la dânsa și celelalte biserici autocefale. Iar Președintele Sfântului Sinod al Bisericii României, la instalarea sa, datorește a trimite gramatele sinodale necesare către Preasfințitul Patriarh ecumenic și către ceilalți Preasfințiți Patriarhi, precum și către toate Bisericile Ortodoxe autocefale; de asemenea și el este în drept a primi aceleași de la acestea. Pentru toate acestea, Sfânta și Marea Noastră Biserică a lui Hristos, binecuvântează din adâncul sufletului pre iubita sa soră în Hristos, Biserică Autocefală a României; cheamă din belșug asupra credinciosului popor, celui din păzitul de Dumnezeu regat al României, sfintele daruri și harurile din izvoarele cele nesecate ale Părintelui ceresc, invocând atât pentru dâșii, cât și pentru fiii lor din neam în neam, tot binele și amândouă mântuirile. Iar Dumnezeu păcii, cel ce a sculat din morți pe Marele Păstor al oilor întru sângele Testamentului celui vecinic, pe Domnul Nostru Iisus, să desăvârșească pre această Sfântă Biserică în tot lucrul bun, spre plinirea vocii lui, făcând în ea ce este plăcut înaintea lui prin Iisus Hristos, căruia se cuvine mărire în vecii vecilor. Amin.

În anul mântuirii una mie opt sute optzeci și cinci, luna aprilie, indictionul XIII.

† Ioachim, cu mila lui Dumnezeu, Arhiepiscop Constantinoplei, Romei Nouă și Patriarh ecumenic, adeverește în Hristos Dumnezeu.

Al Cizicului Nicodim, Al Halchedonului Callinic, Al Adrianupolei Neofit, Al Amasiei Sofronie, Al Melenicului Procopie, Al Aritimnei Nichifor, Al Moglenei Kesarie, Al Debrei și Velizei Antim, Al Samosului Gavriil, Al Litiției Ignatie¹⁹⁸.

¹⁹⁸ Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 78*, f. 22^v-24; *Acte privitoare la autocefalia...*, pp. 17-23; *Biserica Ortodoxă Română*, IX, (1885), pp. 344-354; Pierdut pentru un timp, după moartea mitropolitului Iosif Gheorghian în 1909, originalul grecesc al tomosului a fost găsit în anul 1910 (vezi *Biserica*

Tot în aceeași zi de 25 aprilie 1885, patriarhul ecumenic Ioachim al IV-lea, respectând uzanța și, totodată, îndeplinind și ruga ce-i făcuse primatul român Calinic Miclescu în scrisoarea din 20 aprilie, a trimis câte o enciclică, însoțită de *Tomosul de autocefalie* cu corespondența respectivă, către toate celelalte patriarhate apostolice orientale și Biserici ortodoxe autocefale, făcându-le cunoscut că Patriarhia Ecumenică a recunoscut și formal Biserica Ortodoxă a României „autocefală și de sine administrată în toate și la toate” și cerându-le ca și ele, „frățește”, să recunoască „pe Prea Sfânta Biserică a României ca autocefală și de sine administrată în toate”¹⁹⁹.

În timp ce de la Constantinopol se trimiteau la București aceste importante acte, privind recunoașterea formală a autocefaliei Bisericii noastre, aici se făceau pregătiri pentru întrunirea, la 1 mai 1885 a Sfântului Sinod, spre a se lua direct cunoștință de cuprinsul lor. În „mesajul pentru deschiderea” acestui înalt for, în chip deosebit, cu acest prilej, se scria:

„Preasfinți Părinți,

Sfântul Sinod al Bisericii Autocefale Ortodoxe Române are a înregistra de astă dată un fapt de mare însemnătate.

Sunt fericit a anunța Preasfinților Voastre că Autocefalia seculară a Bisericii Ortodoxe Române a căpătat binecuvântarea Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic și că astfel pozițiunea Bisericii Române, egal îndreptățită cu celelalte Biserici Ortodoxe autocefale, surorile ei, de aceeași credință și de același rit, se află bine definită.

Acest bun rezultat l-am obținut prin stăruințele Guvernului meu, cu concursul luminat și patriotic al Preasfinților Mitropoliți și episcopi ai Bisericii Române și grație înaltelor simțăminte de adevărată frăție creștinească ce însuflețesc pe Sanctitatea Sa Ioachim al IV-lea și pe Sfântul său Sinod.

Faptul acesta, care întărește și mai mult pozițiunea Bisericii în înălțimea și demnitatea ce i se cuvine, trebuie să umple de bucurie inimile noastre ale tuturor.

Biserica, din a cărei apărare în secolii trecuți românii își fac gloria lor, a fost totdeauna nedeslipită de destinele țării. Pătruns de acest adevăr istoric și cunoscând credința nestrămutată a poporului în religiunea lui strămoșească, cin cea întâie zi și în timpul Domniei Mele, am avut dinaintea ochilor mei un țel constant, mărirea și întărirea Bisericii Române, pentru ca ea să rămână acea mare instituțiune națională de Stat, pe care poporul român să se poată totdeauna sprijini.

Nu mă îndoiesc că Biserica Ortodoxă Română, stând astfel în pozițiunea ei firească, se va întări și se va dezvolta înlăuntru prin strânsa unire a membrilor acestui Sfânt Sinod și prin dragostea creștinească a tuturor servitorilor altarului, a căroră ridicare trebuie să fie o preocupare continuă a Sfântului Sinod și a guvernului meu.

Ortodoxă Română, XXXIV (1910-1911), pp. 721-724).

¹⁹⁹ Vezi: *Biserica Ortodoxă Română*, LX (1985), pp. 555-556.

Țeara întreagă își are ochii ațintiți asupra acestei sfinte Adunări. Cunosc simțimintele religioase și patriotice de care este însuflețit Sfântul Sinod și de aceea guvernul meu îl va sprijini în toate măsurile ce va lua în înțelegere cu dânsul și care duc la împlinirea scopului ce urmărim cu toții – întărirea și mărirea Bisericii și a Patriei. Eu declar deschisă sesiunea de primăvară a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Dat în Castelul Peleş în 1 mai, anul 1885, Carol²⁰⁰.

Sinodul s-a deschis într-adevăr în ziua de 1 mai 1885, cu protocolul obișnuit și după cuvântul președintelui său, mitropolitul Calinic Miclescu, în care și-a mărturisit bucuria și mulțumirea pentru înfăptuirea mărețului act al recunoașterii formale a autocefaliei Bisericii Române, și-a arătat recunoștința față de toți cei care au contribuit la realizarea lui, și-a manifestat satisfacția sa în legătură cu starea de prosperitate a Bisericii sale și și-a exprimat speranța că aceasta va fi tot mai unită²⁰¹, ministrul Cultelor, Dimitrie A. Sturdza a comunicat Înaltului for „tomosul patriarhal pentru autocefalia Bisericii noastre Ortodoxe Române și corespondența urmată în această privință între Guvernul și Primatul României cu Marea Biserică din Constantinopol, ca un fapt îmbucurător pentru Sfântul Sinod, pentru Biserica Română, cât și pentru întreaga țară”²⁰².

Între timp, actele privind autocefalia Bisericii noastre au fost tălmăcite în românește și apoi, în ziua de 6 mai 1885, ele au fost aduse și citite în plenul Sfântului Sinod, care, după ce a luat cunoștință de cuprinsul lor, le-a aprobat. Cu acest prilej, mai întâi mitropolitul Iosif Naniescu al Moldovei și-a exprimat bucuria că a fost „învrednicit să trăiască spre a vedea cu ochii săi întemeiată într-un mod formal și canonică demnitatea și autocefalia Bisericii noastre, cu toate că Biserica noastră era autocefală de fapt încă de mult, dar se găseau guri rele care voiau să zică împotriva”. De aceea, se simte fericit că în acest moment poate mulțumi tuturor celor ce s-au ostenit și au „stăruit ca să se poată ajunge la acest rezultat”, atât de valoros pentru „Biserica noastră națională”.

După el, și alți membri ai Sfântului Sinod au făcut același lucru²⁰³, iar ministrul Cultelor, Dimitrie A. Sturdza – participant activ la tratative – la rândul său, tot în această ședință, a reliefat însemnătatea actului „recunoașterii exterioare” a autocefaliei Bisericii Române, spunând că prin aceasta „Biserica noastră” – căreia îi „lipsia această regulare exterioară” – „devine întru toate egală tuturor egală tuturor celorlalte Biserici – căci în aceasta consistă chiar adevărata

²⁰⁰ Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 78*, f. 11. *Acte privitoare la autocefalia...*, pp. 3-4; *Monitorul Oficial*, nr. 26 (4 mai 1885), p. 537; *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), pp. 333-335.

²⁰¹ Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 78*, f. 8, 11, 49, 52; *Monitorul Oficial*, nr. 37 (18 mai 1885), p. 789.

²⁰² Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 78*, f. 49; *Monitorul Oficial*, nr. 37 (18 mai 1885), p. 789.

²⁰³ Să se vadă: Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 78*, f. 24^v-25^v.

semnificare a autocefaliei” – și că de acum ea va „sta egală cu Biserica de Constantinopole [...] și cu Bisericile celelalte autocefale [...], și că prin virtutea ei evanghelică va fi luminătoare în Ortodoxie”. Totodată el a scos în evidență rolul patriarhului ecumenic Ioachim al IV-lea în săvârșirea acestui act, spunând: „În această privință nu putem îndestul să lăudăm și să binecuvântăm cu toții simțul înalt al Sanctității sale Patriarhului de Constantinopole Ioachim al IV-lea, care s-a rădăcat mai presus de toate piedecile și a recunoscut drepturile *ab antiquo* ale Sfintei noastre Biserici. Eu cred că, cu această situațiune a Bisericii bine lămurită și întărită, ne vom înălța înșine în cugetările creștinești și evanghelice”²⁰⁴. În același timp, ministrul a promis publicarea, în broșură aparte, a tomosului autocefaliei cu corespondența respectivă²⁰⁵, ceea ce a și făcut²⁰⁶.

A doua zi, 7 mai 1885, Sfântul Sinod, la propunerea episcopului Melchisedec al Romanului, a hotărât să se trimită patriarhului ecumenic Ioachim al IV-lea o scrisoare de mulțumire „pentru actul de autocefalie” și, în același timp, să se încunoștințeze și celelalte Biserici Ortodoxe autocefale despre recunoașterea formală a autocefaliei Bisericii noastre²⁰⁷. Pe temeiul acestei hotărâri, la 30 mai 1885, Președintele Sfântului sinod, primatul Calinic Miculescu a scris patriarhului ecumenic Ioachim al IV-lea, semnalându-i bucuria cu care Sfântul Sinod, la 6 mai 1885, a luat cunoștință de cuprinsul *Tomosului de autocefalie* și al corespondenței în legătură cu el, asigurându-l că Biserica Română, „tare în credința nepătată și mântuitoare, moștenită de la strămoșii națiunei noastre și neclintit întemeiată pe dumnezeieștile dogme și sfințele canoane, va trage din binecuvântarea acordată [...] o nouă putere pentru a îndeplini a sa sfântă misiune” și-și va întări și mai mult relațiunile cu Patriarhia Ecumenică, exprimându-și fericirea că sub păstoria lui a „putut vedea îndeplinindu-se un act de așa mare importanță pentru Biserica Ortodoxă Română” și, în final, adresându-i „călduroase mulțumiri pentru dragostea creștinească și frățescă arătată cu această ocaziune”²⁰⁸, adică aceea a formalei recunoașteri a autocefaliei Bisericii noastre. Totodată, primatul român a îndreptat scrisori vestitoare – alăturând și *Tomosul* cu corespondența însoțitoare, cum făcuse și patriarhul ecumenic – și către celelalte Biserici Ortodoxe autocefale – unsprezece la număr în acel timp –, înștiințându-le despre recunoașterea formală a autocefaliei Bisericii Române de către Patriarhia Ecumenică, mărturisind bucuria „ce resimte omodoxa Biserică a României” cu acest prilej, și exprimându-și speranța că acest fapt va „afirma” și mai mult „consolidarea relațiunilor dogmatice

²⁰⁴ Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 78*, f. 25^v-26^r. (Cuvântul Ministrului de Culte D. A. Sturdza).

²⁰⁵ Să se vadă: Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar nr. 78*, f. 25^v-26^r.

²⁰⁶ În anul 1885, când a apărut broșura: *Acte privitoare la autocefalia Bisericii Ortodoxe Române*, imprimată la Tipografia Cărților Bisericești pe spezele Ministerului.

²⁰⁷ Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 78*, f. 64.

²⁰⁸ Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 78*, f. 308; *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), pp. 553-554.

și canonice ce pururi a legat și leagă Biserica noastră, de acea sfântă Biserică, ce cu atâta demnitate reprezentați”²⁰⁹.

Dând urmare a îndemnului patriarhului ecumenic Ioachim al IV-lea și scrisorii irenice a primatului nostru, prin care li se anunțase autocefalia Bisericii Române, rând pe rând cele mai multe dintre Bisericile Ortodoxe autocefale, chiar în cursul aceluiași an 1885, au întors răspuns la București, recunoscând și ele noua situație canonică a acesteia și felicitând-o pentru formală recunoaștere a autocefaliei ei²¹⁰.

Având în vedere că de multe ori în trecut de către unii ni s-au cerut acte care să ateste autocefalia Bisericii noastre și că, precum observa acum o sută de ani episcopul Melchisedec al Romanului, și la noi – ca și în alte părți, de altfel – uneori „unele atribute naționale nu este destul să ni le recunoaștem numai noi, ci trebuie să le recunoască și alții”, se poate afirma că răspunsurile Bisericilor Ortodoxe autocefale și *Tomosul*, dimpreună cu corespondența lui, prin care, astfel, de către toți, s-a recunoscut și formal autocefalia Bisericii Române, aveau să fie de acum înainte acte, cu care vom putea susține și dovedi – oricând și oriunde – în fața oricum – și mai cu seamă înaintea celor ce, ca și alții în trecut – vor pretinde asemenea acte – autocefalia Bisericii Ortodoxe Române.

*

Aici poate fi socotită încheiată istoria acestui mult zbugiumat capitol din trecutul Bisericii noastre, la capătul căruia se poate afirma că numai așa și acum Biserica Ortodoxă Română – având și sprijinul efectiv al Statului, cum s-a văzut – și-a dobândit prin act formal – deci și de drept – recunoașterea autocefaliei. De acum, din 25 aprilie 1885, avându-se mai întâi binecuvântarea, aprobarea și recunoașterea formală a Patriarhiei Ecumenice și apoi și acceptarea degrabă a acestei situații canonice și de către toate celelalte Biserici autocefale ortodoxe, ea era și formal cu adevărat „independentă de orice autoritate bisericească streină”, cum atât de hotărât, o spunem din nou, decretase domnitorul Alexandru-Ioan Cuza în anul 1864, era autocefală. La rândul-i, o asemenea situație sprijinea și întărea deplina independență de stat a României și ea de curând câștigată, în 1877-1878.

În afară de aceasta, deplina neatârnată a Bisericii noastre, deși venită atât de târziu, reprezenta pentru aceasta încununarea a aproape 18 veacuri de viață creștină pe pământul românesc, reprezenta încununarea a peste cinci sute de ani de viață bisericească organizată canonic în cele două țări românești din dreapta și din stânga Milcovului – timp în care multe fapte de cultură, sub toate aspectele,

²⁰⁹ *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), p. 557.

²¹⁰ *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), pp. 922-933.

s-au săvârșit și multe acțiuni de bine în folosul celor nevoiași s-au efectuat – reprezenta „recunoașterea faptelor de îndelungată milostenie revărsate cu mână largă asupra întregii creștinătăți din Răsărit”; reprezenta răsplata vremurilor când Biserica românească era „adăpost și sprijin pentru cetele de vlădici și patriarhi care poposeau la noi după milă și ajutor”; reprezenta, în sfârșit, consfințirea formală a unei „independențe și de drept”, căci „de fapt”, ea exista în Biserica noastră *ab antiquo*, cum foarte adesea s-a afirmat în secolul trecut, în timpul stăruitoareii lupte pentru autocefalia acesteia.

Dobândind, precum s-a arătat, și acte oficiale pentru recunoașterea formală a deplinei sale neatârării, în continuare Biserica Ortodoxă Română a căutat să corespundă noii situații ce i se crease și să se poate spune că a reușit. Căci, după ce la 25 aprilie 1885, deci acum o sută douăzeci și cinci de ani – Patriarhia Ecumenică, „nemaiputându-i-o împiedica”, i-a recunoscut autocefalia, ea a „intrat formal și oficial în concertul Bisericilor Ortodoxe Autocefale, egal îndrituită cu ele”, după ce, după primul război mondial a extins o astfel de calitate – cea de autocefalie – peste toată Biserica Ortodoxă din România întregită și apoi, după ce în anul 1925, a fost ridicată la rangul de Patriarhie, Biserica noastră a propășit simțitor, ajungând la dezvoltarea și înflorirea din zilele noastre.

De aceea, la acest popas aniversar, se cade a îndrepta gând de pioasă aducere aminte pentru toți aceia care în cursul vremii s-au nevoit pentru realizarea și formala recunoaștere a ei, a autocefaliei, și a ruga pe Cel Atotputernic să ajute ca și în viitor Biserica Autocefală Ortodoxă Română, care, în timpul nostru, „prin înfăptuiri de uimitoare rodnicie”, înscrie o luminoasă pagină de istorie, fără încetare să crească și să înflorească, spre a contribui și mai mult la binele și fericirea credincioșilor ei, fii ai unei nații cu dragoste de muncă și iubitoare de pace, națiunea română.

Mitropolitul Primat Calinic Miclescu și recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*

*Prof. Gheorghe VASILESCU
Arhiva Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române*

Mitropolitul Calinic Miclescu s-a născut la 16 aprilie 1822, în orașul Suceava din Bucovina anexată de austrieci la 1775, unde boierii moldoveni emigraseră în timpul revoluției din 1821. Era fiul marelui logofăt Scarlat Miclescu și al soției sale Maria, născută Beldiman, ambii descendenți din vechi și însemnate familii boierești din Moldova. A primit la botez numele Constantin și după învățătura cărții la școlile timpului a fost dat sub îndrumarea unchiului său de frate, Sofronie Miclescu, episcopul Hușilor (1826-1851), de la care a deprins cunoașterea Scripturii și dragostea pentru viața monahală, precum și o educație și o cultură aleasă. Văzând că nepotul său are reale însușiri duhovnicești, episcopul Sofronie l-a tuns în monahism, la 18 iunie 1842, dându-i numele Calinic, apoi, l-a hirotonit ierodiacon, la 23 aprilie 1843, și ieromonah, la 31 noiembrie 1848. A fost ridicat la rangul de arhimandrit în 1851 și numit egumen al mănăstirii Slatina, din județul Suceava. La 2 februarie 1855, pe când Sofronie Miclescu, unchiul său, era mitropolit al Moldovei (1851-1860), a fost înălțat la treapta de arhieru, cu titlul de *Hariupoleos*, iar în 8 noiembrie 1858 a fost numit de guvern, potrivit rânduielilor de atunci, locotenent de episcop la Eparhiei Hușilor, devenită vacantă prin decesul titularului.

Ca locotenent de episcop al Hușilor, fiind însărcinat de mitropolitul Sofronie să gireze și treburile mitropoliei Moldovei, acesta fiind bolnav și silit să plece în străinătate pentru căutarea sănătății, arhieruul Calinic a luat parte activă la mișcarea pentru unirea Principatelor Române, căutând a zădărnici acțiunea

* Extras din: *Autocefalia: libertate și demnitate*, București, Ed. Basilica, 2010, pp. 336-353.

principelui Vogoride, pe atunci Caimacam al Moldovei, care nu dorea Unirea, atrăgându-și admirația nu numai a frunțașilor mișcării unioniste ieșene, dar și a înalților comisari europeni care veniseră să asculte dorințele moldovenilor.

În decembrie 1860, a demisionat din locotenența Episcopiei Hușilor, în semn de protest față de exilarea într-un mod arbitrat a unchiului său, mitropolitul Sofronie, de către domnitorul Al.I. Cuza, cu concursul primului său ministru, Mihail Kogălniceanu, pentru că se opusese imixtiunii Statului în treburile Bisericii, îndeosebi față de secularizarea averilor mănăstirilor pământene, fără a se da garanții. S-a retras la mănăstirea Slatina, din județul Suceava, al cărei egumen se afla încă de la 1851, din timpul lui Grigorie Ghica.

În urma morții mitropolitului Sofronie, petrecută la 18 mai 1861, s-a instituit o locotenență mitropolitană, care a fost îndeplinită până la 5 mai 1863 de către arhiereul Chesarie Răsmeriță Sinadon. După retragerea acestuia, domnitorul Al.I. Cuza, văzând în arhiereul Calinic Miclescu un slujitor devotat Țării și Bisericii, l-a rechemat la 7 mai 1863 și i-a încredințat locotenența Mitropoliei Moldovei, iar la 10 mai 1865 a fost numit mitropolit definitiv, prin decret domnesc, potrivit legii de atunci².

Ca mitropolit a apărut cu tărie drepturile istorice ale Mitropoliei Moldovei, fapt pentru care a avut neplăceri din partea autorităților bisericești de la București. La înmormântarea lui Cuza, în 1873, s-a pus în conflict cu mitropolitul primat Nifon și Sfântul Sinod l-a suspendat din „administrațiunea bisericească a eparhiei sale, pe timp de o lună, începând de la 8 noiembrie 1873”, decizie revocată la 19 noiembrie, același an³.

La 31 mai 1875, încetând din viață mitropolitul primat Nifon, marele Colegiu electoral (Cameră, Senat și Sinod) l-a ales arhiepiscop al Bucureștilor, mitropolit al Ungrovlahiei și primat al României. A fost investit și înscăunat la 15 iunie, același an⁴.

În această înaltă treaptă a ierarhiei Bisericii a lucrat din tot sufletul și cu cel mai mare devotament, pentru ridicarea prestigiului Bisericii românești. La inițiativa și prin stăruințele sale, în octombrie 1880 a reapărut revista *Biserica Ortodoxă Română*, care își încetase apariția în anii războiului de independență; la 12 noiembrie 1881 s-au deschis cursurile Facultății de Teologie din București⁵, care există până astăzi, atât de necesară pentru pregătirea superioară a clerului, iar la 17 ianuarie 1882 s-a inaugurat Tipografia Cărților Bisericești⁶.

² A se vedea biografia mitropolitului Calinic, *Biserica Ortodoxă Română*, X (1886), 8, pp. 615-618.

³ Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar 59/1873*, f. 279-283.

⁴ Arhiva Mitropoliei Ungrovlahiei, *Dosar 115/1875*, f. 3-14; *Biserica Ortodoxă Română*, II (1875), 9, pp. 612-623.

⁵ „Deschiderea Facultății de Teologie”, *Ortodoxul*, II (15 noiembrie 1881), 22, pp. 675-683.

⁶ „Tipografia Cărților Bisericești. Act de inaugurare”, *Biserica Ortodoxă Română*, VI (1882), 1, pp. 64-65.

Mitropolitul Calinic a înființat societatea *Caritatea* pentru alinarea suferințelor celor săraci și societatea *Ajutorul* pentru sprijinirea familiilor preoților decedați, fiind ales membru fondator⁷; a ajutat mulți tineri la studii, în țară și în străinătate, unii pe spesele sale și a inițiat proiectul construirii unei noi catedrale în București, în care scop a înființat o asociație, la 19 martie 1881, și a îndreptat un apel către credincioși pentru sprijinirea acestui proiect⁸.

„Bibliofil, iubitor de tot ce e frumos, om inteligent, – cum îl caracteriza un contemporan – mitropolitul Calinic, ultimul din șirul ierarhilor Bisericii proveniți din rândurile marii boierimi, avea ceva ce a lipsit predecesorilor săi, ce nu moșteniră urmașii săi: avea autoritatea numelui, înțelegerea situației și cultura enciclopedică. A lucrat cu zel pentru ridicarea Bisericii ce cârmuia.”⁹

1. Corespondența între mitropolitul primat Calinic Miclescu și patriarhul ecumenic Ioachim al III-lea cu privire la autocefalia Bisericii Ortodoxe Române

După proclamarea independenței de stat, la 9 mai 1877, act consfințit, apoi, prin jertfele de sânge ale ostașilor români în războiul din 1877-1878 împotriva Imperiului otoman, autoritatea și prestigiul României independente au crescut în ansamblul statelor europene. O dată cu prestigiul României moderne a sporit și autoritatea și prestigiul Bisericii Ortodoxe Române, încât era necesară și recunoașterea formală a independenței sale. Dar Patriarhia Ecumenică se opunea acordării autocefaliei. Conflictul a izbucnit cu prilejul trecerii ortodocșilor din Dobrogea sub jurisdicția Mitropoliei Ungrovlahiei, a hirotoniei unor arhieri și, mai ales, a sfințirii Sfântului și Marelui Mir la București, de către membrii Sfântului Sinod al Bisericii Române, fără a se cere binecuvântarea Scaunului patriarhal, ceea ce a generat o corespondență tensionată între mitropolitul primat Calinic Miclescu și patriarhul ecumenic Ioachim al III-lea (1878-1884) pe tema autocefaliei.

1.1. Trecerea ortodocșilor din Dobrogea sub jurisdicția Bisericii Române

După alipirea Dobrogei la România, prin tratatul de pace de la Berlin, din iulie 1878¹⁰, mitropolitul Calinic Miclescu a cerut în scris, la 1 decembrie 1879, binecuvântarea patriarhului ecumenic Ioachim al III-lea pentru unirea canonică

⁷ *Amvonul*, XVI (martie 1914), 12, pp. 353-359.

⁸ „O nouă catedrală”, *Ortodoxul*, II (1881), pp. 171-176, 191-199.

⁹ M. THEODORIAN-CARADA, *Medalii și plachete, Calinic Miclescu*, București, 1913, pp. 57-64.

¹⁰ Ioan BUJOREANU, *Colecțiune de legiuirile României vechi și cele noi*, vol. III, București, 1885, pp. 655-665.

a populației ortodoxe din această provincie, aflată până atunci sub jurisdicția Mitropoliei de Dristra, cu Mitropolia Ungrovlahiei.

Constatând că „unirea duhovnicească a creștinilor din Dobrogea este cerută de unirea lor politică”, la 8 decembrie 1879, patriarhul Ioachim al III-lea a consimțit „această cerere, ca una care este rațională și dreaptă și potrivită cu cea bună rânduială și bună administrare a Bisericilor locale”, dar a afirmat că Biserica Română „se află sub suprema suzeranitate spirituală a preasfântului nostru Tron apostolic și ecumenic din Constantinopol”¹¹.

Iar printr-o scrisoare ulterioară, din 13 decembrie 1879, patriarhul ecumenic a pretins clerului ortodox român să nu aibă comuniune bisericească cu schismaticii bulgari din Dobrogea¹², zicând: „Însemnăm Sfinției Voastre că clerul ortodox trebuie să știe că este dator să nu se amestece și să nu aibă comuniune bisericească cu clerul schismatic bulgar care se află acolo, și asupra acestui punct cerem de la Sfinția Voastră să dați de acum instrucțiunile trebuincioase”¹³.

Afirmațiile patriarhului Ioachim al III-lea din aceste două scrisori, privind, pe de o parte, autocefalia Bisericii Române și, pe de altă parte, pe bulgarii ortodocși din Dobrogea, nu puteau rămâne fără răspuns din partea mitropolitul Calinic. Deși cu oarecare întârziere, în luna mai 1880, după ce s-a consultat cu membrii Sfântului Sinod, mitropolitul Calinic a mulțumit patriarhului ecumenic pentru recunoașterea unirii Bisericii din Dobrogea cu Biserica Română, „consecință naturală a unirii politice”, și a dat asigurări că „Biserica noastră se va sili din toate puterile ca această schimbare să nu aducă cea mai mică vătămare intereselor sufletești ale locuitorilor din Dobrogea, dându-le aceeași îngrijire părintească de care s-au bucurat și mai înainte”.

În ceea ce privește comuniunea bisericească cu clerul bulgar din Dobrogea, mitropolitul Calinic arăta: „Necunoscând vreun punct dogmatic lezat din partea bulgarilor, care să motiveze o rupere între Biserica Ortodoxă Română și Bulgară, ne este imposibil a ne conforma cu acea cerere, mai vârtos că bulgarii din Dobrogea, retrași de sub orice altă autoritate, sunt astăzi supuși politicește Statului român, iar bisericește unui episcop ortodox și au absolut aceeași credință ca și întreaga Biserică Ortodoxă”.

Iar în legătură cu afirmația că Biserica Română s-ar afla „sub suprema suzeranitate” a Tronului apostolic și ecumenic din Constantinopol, mitropolitul

¹¹ *Orthodoxul*, sem. I, I (ianuarie-iunie 1880), pp. 137-138.

¹² Pentru că bulgarii ceruseră episcopi proprii, refuzând episcopi greci, patriarhul ecumenic Antim al VI-lea (1871-1877) a declarat Biserica Bulgară schismatică, la 25 mai 1872, pe motiv că ar fi „contravenit canoanelor”. Vezi mai pe larg Pr. Ioan RĂMUREANU, Pr. Milan ȘESAN, Pr. Teodor BODOGAE, *Istoria Bisericească Universală*, vol. II, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al bisericii Ortodoxe Române, 1993, pp. 483-486.

¹³ *Orthodoxul*, sem. I, I (ianuarie-iunie 1880), pp. 135-136.

Calinic spunea că prin această exprimare, „nouă și neobișnuită pentru noi, pare a se subînțelege voința de a nu recunoaște deplina independență a Bisericii noastre, precum și tendința de a introduce în Biserica Ortodoxă un principiu cu totul străin spiritului ei, – principiul absolutismului – pe care predecesorii Înaltei Voastre Sanctități l-au combătut altădată cu atâtea argumente puternice și cu deplin succes”. Ca urmare, mitropolitul Calinic preciza: „Ne vedem, dar, siliți a repeta Înaltei Voastre Sanctități că Biserica Română, cu toată bunăvoința ce are, ca pe lângă unitatea în dogme ce o leagă cu întreaga Biserică Ortodoxă, să aibă și legăturile cele mai intime de dragoste cu acel preasfânt Tron ecumenic, totuși, are sacra datorie de a apăra independența ei necontestată și mai cu seamă acum, din toate privirile incontestabilă, recunoscând, împreună cu toate Bisericile autocefale Ortodoxe, ca unic Cap suprem al ei pe Marele Păstor, Domnul nostru Iisus Hristos”. În finalul scrisorii, mitropolitul Calinic remarcă: „Noi, din parte-ne, rugăm smerit pe Înalta Voastră Sanctitate a nu pune încercata Voastră prudență și înțelepciune în serviciul unor asemenea cauze, care nu fac decât rău Bisericii Ortodoxe, și a nu da ascultare aceluia dintre conaționali care îndeamnă la ură contra diferitelor naționalități care fac parte din Biserica Ortodoxă”¹⁴.

1.2. Hirotonia unor arhieri

Cu prilejul hirotoniei a trei arhieri, aleși de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, potrivit art. 25 din *Legea organică bisericească* din 1872¹⁵, care vor purta titlatura unor orașe din țară¹⁶, mitropolitul Calinic Miclescu a cerut binecuvântarea patriarhului Ioachim al III-lea, printr-o scrisoare citită și aprobată în ședința Sfântului Sinod din 24 martie 1879¹⁷.

Neavând o traducere fidelă a acelei scrisori, patriarhul Ioachim al III-lea, crezând că hirotonia era deja săvârșită, în contra-rânduiei care se păzise până atunci, a considerat cererea ca un act de politețe și, prin scrisoarea de la 28 mai 1879, a refuzat să dea binecuvântarea cerută, lăsând să se înțeleagă că Biserica din România ar fi ajuns „într-o stare anormală din cauză că s-ar fi lăsat la o parte prescripțiunile canonice și s-ar fi înlocuit cu o lege civilă, care nu poate avea nici o autoritate bisericească”¹⁸. Printr-o a doua scrisoare, din 20 iulie

¹⁴ *Ortodoxul*, sem. I, I (ianuarie-iunie 1880), pp. 253-254.

¹⁵ *Monitorul Oficial*, nr. 280 din 19 dec. 1872.

¹⁶ Cei 3 candidați la hirotonie erau: Valerian Ștefănescu Râmnicăneanul, Silvestru Bălănescu Piteșteanul și Calistrat Orleanu Bărlădeanul. Aceștia fuseseră confirmați de Principele Carol, la recomandarea Guvernului, din 9 candidați aleși de Sfântul Sinod. A se vedea „Sumarul ședinței Sfântului Sinod din 24 februarie 1879”, *Biserica Ortodoxă Română*, V (1879), 2, p. 181.

¹⁷ „Sumarul ședinței Sfântului Sinod din 24 februarie 1879...”, p. 182.

¹⁸ Răspunsul patriarhului a fost citit în ședința Sfântului Sinod din 19 iunie 1879. Cf. „Sumarul

1879, mitropolitul Calinic a repetat cererea de binecuvântare, precizând că cei trei arhieri nu fuseseră încă hirotoniți, și a trimis, totodată, și textul *Legii organice*, pentru ca patriarhul să-și facă o idee mai exactă despre organizarea Bisericii Române¹⁹.

În scrisoare se exprimă regretul în legătură cu refuzul patriarhului Ioachim de a da binecuvântarea pentru hirotonia candidaților de arhieri, dar și mâhnirea cu privire la afirmațiile acestuia privind „starea anormală” din Biserica Română: „Nu putem ascunde și a nu arăta Înaltei Voastre Sanctități dureroasa impresiune ce a făcut asupra tuturor preasfințiților, membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Române, refuzul Marii Biserici de a da binecuvântarea pentru hirotonia candidaților aleși spre a deveni arhieri și membri ai Sfântului nostru Sinod. Cu deosebire a fost impresionat Sfântul Sinod de imputările ce face Marea Biserică ficei sale, Bisericii Române, că în sânul ei lucrurile nu s-ar fi urmat după *cuvviință și orânduială*”.

În legătură cu cererea de binecuvântare, în scrisoare se arată: „Candidații de arhieri, aleși de Sfântul Sinod și confirmați de guvernul Măriei Sale Domnitorului, pentru a căror hirotonie s-a cerut binecuvântarea Înaltei Voastre Sanctități, nu s-au hirotonit încă nici până astăzi, ci s-a așteptat și se așteaptă încă binecuvântarea solicitată de la Marea Biserică. Ne vine a crede că pasajele din epistola noastră precedentă către Înalta Voastră Sanctitate, unde, alegerea sinodală și confirmarea guvernamentală a candidaților se numește act pentru ridicarea lor la treapta arhieriei, s-a înțeles eronat la Biserica cea Mare, ca și cum acei candidați s-ar fi hirotonit deja și numai proforma s-a cerut binecuvântarea Patriarhiei”.

Cu privire la starea din Biserica Română, scrisoarea precizează: „Starea actuală în care se află Biserica Română nu este abătută de la prescripțiunile canonice, care nu sunt suprimate prin legea organică bisericească. Biserica Română se administrează astăzi, ca și în trecut, de aceleași sfinte canoane în tot ce privește partea ei spirituală, afară numai de partea materială, care se administrează după legi osebite, legi civile, ce și-a dat țara după sistemul său constituțional. Legea actuală bisericească a României este făcută în spiritul și pe baza sfintelor canoane

ședinței Sfântului Sinod din 24 februarie 1879...”, p. 183.

¹⁹ Trimiterea celei de a doua scrisori a fost aprobată în ședința Sfântului Sinod din 23 iunie 1879. Cu prilejul discuțiilor, D.A. Sturdza, ministrul Cultelor, a propus ca până la primirea unui nou răspuns de la Patriarhie să se amâne hirotonia candidaților de arhieri, iar dacă patriarhul ecumenic va persista în refuzul său, atunci cei doi mitropoliți de la București și Iași să săvârșească hirotoniile. Propunerea a fost înșușită de Sfântul Sinod, care a hotărât: „Întâmplându-se ca patriarhul ecumenic să refuze binecuvântarea la hirotonirea candidaților aleși și în urma celei de a doua intervenții, Sfântul Sinod autorizează pe Înaltpreasfințiții Mitropoliți a pași imediat la hirotonirea celor trei candidați aleși de Sfântul Sinod”. Cf. Biserica Ortodoxă Română, V (1879), 3, p. 187.

și a datinelor creștinești observate în țară. Prin ea se determină modul alegerii mitropoliților și episcopilor; se stabilește Sfântul Sinod ca autoritate superioară a Bisericii, cu atribuțiunile sale administrative și învățătoarești, conform sfintelor canoane și legilor instituționale ale țării; se stabilește numărul eparhiilor și atribuțiunile eparhioților; se limitează numărul arhieriei titulari, ca vicari sau locotenenți ai eparhioților. Prin această lege se recunoaște Biserica Română de parte integrantă a sfintei Biserici apostolice și ecumenice a Răsăritului, care Biserica Română, prin organul său – sinodul – este îndatorată a păstra sfânta unitate dogmatică și canonică; de asemenea și cu toate celelalte Biserici Ortodoxe. În genere, această lege a îmbunătățit starea bisericească în România, scoțând-o dintr-o stare anormală în care o adusesse osebite împrejurări nedependente de dânsa. Emanată de la Corpurile legiuitoare ale țării, împreună cu mitropoliții și episcopii, și sancționată de Măria sa Domnitorul României, această lege are în țara noastră autoritatea cuvenită unei legi de o așa mare importanță și nu merită a fi taxată de lege fără nici o autoritate bisericească”.

Scrisoarea se încheia cu remarcă: „Am crezut că nu este de prisos a trimite Înaltei Voastre Sanctități un exemplar al Legii organice a Bisericii Române, de care s-a vorbit mai sus, pentru ca Înalta Voastră Sanctitate să poată singură a se convinge că atât acea lege, cât și instituțiunea sinodală sunt binefăcătoare pentru Biserica Română, și că această Biserică este și se recunoaște pe sine în prezent, ca și în trecut, un onorabil membru al Sfintei și Marii Biserici Ecumenice Ortodoxe de Răsărit”²⁰.

Lămurindu-se cu privire la cele solicitate, la 13 august 1879, patriarhul Ioachim al III-lea a dat binecuvântarea canonică pentru hirotonia noilor arhieriei: „Am citit cu atențiune informațiunile ce Sfinția Voastră ne dă asupra întrebărilor ce pusese această sfântă și mare Biserică a lui Iisus Hristos, în a sa grijă și iubire maternă și frățescă, și am văzut reiterata cerere ce faceți despre hirotonia celor trei candidați aleși pentru cele trei vicariate vacante. Despre a Voastră frățescă cerere pentru hirotonie vă facem cunoscut că primind-o, din cauză că hirotonia este necesară pentru privegherea duhovnicească și edificațiunea creștinilor, acordăm prin a noastră frățescă epistolă de față permisiunea bisericească, conform canoanelor, și nu ne îndoim de loc că alegerea s-a făcut după formele prescrise de sfintele canoane, și îndemnăm pe Sfinția Voastră să hirotonească și să înainteze pe numiții candidați la demnitatea episcopală, cu toată exactitatea și băgarea de seamă canonică”²¹.

Totodată, patriarhul ecumenic a făcut cunoscut că și-a rezervat dreptul ca, printr-o scrisoare ulterioară, să-și exprime opinia asupra organizării Bisericii

²⁰ Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar 72/1879*, f. 96-99.

²¹ Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar 72/1879*, f. 179.

Române: „Pe cât privește restul conținutului epistolei Sfinției Voastre ne rezervăm să scriem peste puțin timp mai pe larg, după ce vom studia exemplarul Legii organice ce ne-ați trimis”²².

Într-adevăr, la 13 februarie 1880, patriarhul Ioachim al III-lea a trimis o nouă scrisoare în care obiecta că: „Venind la situațiunea generală a Bisericii de acolo, pe care Sfinția Voastră căutați a o arăta ca bună, fiind bazată pe *Legea organică* ce s-a făcut și la care privind nu putem a nu repeta că ea, dacă nu în esență, dar cel puțin în formă nu este în bună stare. Această lege, deși, poate, nu conține nimic anticanonic, totuși, este bazată pe o temelie care nu există, adică pe aceea a autocefaliei Mitropoliei Ungrovlahiei”. În continuare, se arăta că „de multe ori, în această lege, Biserica de acolo este numită autocefală, ceea ce am citit și pe marele sigiliu de care v-ați servit în epistola oficială către noi”. Scrisoarea se încheia cu întrebarea: „Dar cum și când, și în care mare și sfânt Sinod, și prin a cărei Biserici binecuvântare s-a făcut aceasta? Căci nici a noastră Mare Biserică a lui Hristos, nici vreo alta din Bisericile patriarhicești și autocefale de pe pământ știe de un asemenea lucru, nici nu cunoaște Mitropolia Ungrovlahiei ca autocefală. Dar Sfinția Ta știe și cunoaște bine, atât din istoria, cât și din orânduiala bisericească, că asemenea lucruri de obicei se fac și se hotărăsc în mod convenabil și după orânduiala care a domnit de la început în Biserica Ortodoxă a lui Hristos”²³.

Această scrisoarea a patriarhului Ioachim al III-lea, care contesta, oarecum, autocefalia Bisericii Române, a fost citită în ședința Sfântului Sinod din 25 martie 1880. În cadrul discuțiilor, spre deosebire de mitropolitul Iosif Naniescu al Moldovei și Sucevei, care considera că „pretențiunea patriarhului de Constantinopol, după care autocefalia Bisericii Române are trebuință a fi mai întâi recunoscută de Marea Biserică, nu este bine fondată, deoarece Biserica noastră n-a fost niciodată sub directa administrare a Patriarhiei, ca alte Bisericii”, mitropolitul primat Calinic Miculescu a susținut necesitatea recunoașterii formale a autocefaliei de către Patriarhia Ecumenică: „Deși în fața Patriarhului și a reprezentanților săi am susținut din toate puterile și cu toate argumentele autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, totuși, în fața membrilor Sfântului Sinod simt datoria de a observa că ar fi bine ca această autocefalie să fie recunoscută și de Marea Biserică, pentru care propun să se facă cuvenitele demersuri din partea Sfântului Sinod, după exemplul și a altor Biserici ortodoxe”.

Poziția mitropolitului Calinic a fost împărtășită de episcopul Melchisedec al Romanului, care a arătat „că este bine a se împlini și această neînsemnată formalitate, cum au făcut și alte Biserici”, și a propus ca Sfântul Sinod „să

²² Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar 72/1879*, f. 179v.

²³ *Ortodoxul*, sem. I, I (ianuarie-iunie 1880), pp. 139-140.

stăruiască a se limpezi o dată această chestiune”, rugând, totodată, pe mitropolitul primat „a se pune în înțelegere în această privință cu Majestatea Sa Regele și cu Guvernul Măriei Sale”²⁴.

După înțelegerea avută cu guvernul, cum s-a cerut în Sfântul Sinod, mitropolitul Calinic a răspuns scrisorii patriarhului Ioachim al III-lea din 13 februarie 1880, apărând cu demnitate și dârzenie drepturile Bisericii Române la autocefalie, dovedind cu argumente temeinice că Patriarhia nu are dreptul să se amestece în treburile ei:

„Rog pe Înalta Voastră Sanctitate să-mi permită a exprima adâncă mea întristare pentru cele ce scrieți în privința autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Fără să mă încerc a arăta drepturile de care se bucură Biserica Română *ab antiquo*, cred că e de ajuns a invoca faptul că România e un stat independent în toate privirile, pentru a demonstra că autocefalia Bisericii noastre este un fapt incontestabil și indiscutabil. Înalta Voastră Sanctitate întrebați, când și în care sfânt și mare Sinod s-a recunoscut această autocefalie. La aceasta voi răspunde cu respectuoasă întrebare: dacă există vreun canon care să arate modul cum și autoritatea de care se recunoaște autocefalia unei Biserici. Principiul, cum că cele relative la organizarea Bisericii se schimbă o dată cu schimbările politice, este recunoscut în modul cel mai evident de Sinoadele ecumenice și istoria bisericească ne dă numeroase dovezi despre respectarea sa. Mărturisesc cu toată sinceritatea că niciodată n-am putut crede că Înalta Voastră Sanctitate, în recunoscutele-i înțelepciuni, va voi cândva să pună în dubiu autocefalia noastră, pe care suntem deprinși a o privi, și cu drept cuvânt, ca un fapt incontestabil. Dacă am trimis Înaltei Voastre Sanctități *Legea organică* a Bisericii noastre, intențiunea mea n-a fost decât acesta, ca Înalta Voastră Sanctitate să vă convingeți și mai bine despre respectul ce vă păstrează și despre dorința ce are Statul și Biserica Română de a fi în legături intime cu Biserica mamă.”

În continuare, în scrisoare se sublinia:

„Ne-am impus noi înșine datoria, ce nu ne-o impune nici un canon, de a cere binecuvântarea Înaltei Voastre Sanctități pentru hirotonirea arhierilor. Noi am voit, ca pe lângă unitatea dogmatică, să mai arătăm și prin acel act de politețe respectul nostru către Marea Biserică și dorința noastră de a fi în legătură cât mai intimă cu dânsa, deși știm foarte bine că unirea Bisericii noastre cu întreaga Biserică Ortodoxă este destul de bine asigurată prin unitatea ei în privința dogmelor, fără vreo altă legătură exterioară”.

Mitropolitul Calinic încheia scrisoarea cu asigurarea „că acest respect al meu este dictat din dorința ardentă ce am de a contribui, prin slabele mele puteri, să se înlătore tot ce ar putea amenința sau slăbi legăturile ce trebuie să fie între Bisericile ortodoxe, precum și din profunda mea convingere că numai acea unire

²⁴ *Biserica Ortodoxă Română*, V (1881), 10, pp. 237-238.

este tare și indestructibilă, care se bazează pe dragoste și prin care nu se aduce nici un prejudiciu existenței și dezvoltării individuale a diferitelor Biserici, din care se compune mărețul edificiu al Bisericii Ortodoxe”²⁵.

Atitudinea fermă și clară a mitropolitului Calinic l-a determinat pe patriarhul Ioachim al III-lea să fie mai cumpănit în aprecierile sale, deși a continuat a tăgădui autocefalia Bisericii noastre, fără a putea invoca „existența vreunui canon care să arate modul cum și autoritatea de care se recunoaște autocefalia unei Biserici”.

Astfel, în răspunsul trimis la 28 aprilie 1880, patriarhul ecumenic scria cu privire la autocefalia Bisericii Române, între altele, următoarele: „A noastră Mare Biserică a lui Hristos nici că s-a gândit vreodată, nici că se gândește să conteste absolut și în principiu autocefalia preasfintei Bisericii Ortodoxe din România. Acest lucru nu rezultă nici din scrisorile ei, câte le-a trimis în cele din urmă, când i s-a prezentat starea lucrurilor bisericești de acolo. Această Biserică, ca o mamă bună și afectuoasă ce este, se bucură și se învesește duhovnicește când vede întărindu-se în toate zilele prin multele și neprețuitele daruri divine, sfințele Biserici ale lui Dumnezeu, care sunt răspândite pe pământ și care ea le-a născut în Hristos [...]. Absolut dar, sau precum se zice obișnuit, în principiu, nu socotim nici contestată, nici contestabilă autocefalia preasfintei Biserici Ortodoxe a Sfinției Voastre; dar contestate și contestabile considerăm principiul și modul cu care Sfinția Voastră crede că această autocefalie se capătă. O Biserică oarecare, ca să devie și să se numească și să fie recunoscută de toți autocefală în sânul celei una, universală și apostolească Biserică, nu este destul numai independența sa politică, nici uniunea ei dogmatică cu cea sfântă și universală Biserică – care uniune este caracteristică fiecărei Biserici în parte și chiar celui mai inferior scaun episcopal – nici legătura iubirii, care este caracterul comun și indispensabil al oricărei ființe creștine, ci, pe lângă coexistența acestora, se mai cere imperios și actul și consacrarea bisericească. Niciodată, nici în istoria veche, nici în cea modernă, nici o Biserică nu s-a proclamat de sineși autocefală, cel puțin pe câte noi știm”.

În încheiere, patriarhul ecumenic, recunoscând că în trecut Bisericile Române au avut unele drepturi deosebite față de alte Biserici Ortodoxe locale, cere ca Biserica Română să recunoască cel puțin drepturile formulate de Scaunul ecumenic în ianuarie 1870, cu prilejul observațiilor făcute proiectului *Legii organice*, votată în decembrie 1872:

„Despre drepturile Sfințelor Mitropolii a Ungrovlahiei și a Iașilor, care datează *ab antiquo*, precum zise Sfinția Voastră, credem că suntem foarte de acord, după cum

²⁵ *Ortodoxul*, sem. I, I (ianuarie-iunie 1880), pp. 141-142.

s-a zis deja mai sus, și că n-avem nimic de zis, din cauză că și iubirea voastră se ține tare în limitele sfințelor Canoane ale Sinodului Ecumenic al IV-lea și, invocându-le, persistă într-acestea. Pe cât privește relațiunile canonice ale acestor mitropolii cu Patriarhia ecumenică, care patriarhie cunoaște ca drepturile lor, cele următoare: cu ocaziunea hirotonirii mitropolitului, în urma cererii Bisericii de acolo, dă permisiune patriarhală pentru hirotonirea acestui ales; altminterea, adică la caz că va fi acel ales onorat deja cu demnitatea episcopală, îl confirmă la înaintarea sa în scaunul mitropolitan²⁶.

1.3. Sfințirea Sfântului și Marelui Mir

Când lucrurile păreau să cunoască o evoluție favorabilă, un nou fapt a venit să înăsprescă raporturile cu Patriarhia din Constantinopol, întârziind cu câțiva ani recunoașterea oficială a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române.

În ziua de 25 martie 1882, în Joia Mare, mitropolitul Calinic și ierarhii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române au sfințit pentru prima dată în țară, la Catedrala mitropolitană din București, Sfântul și Marelui Mir, fără a cere încuviințare de la Constantinopol, fapt interpretat ca o încercare de desprindere totală de sub jurisdicția canonică a Patriarhiei Ecumenice²⁷.

La slujba de sfințire au asistat Regele Carol I, precum și V.A. Urechea, ministrul Cultelor, G. Leca, ministrul Finanțelor, alături de un numeros public. Cu acest prilej s-a întocmit un act solemn, semnat de Rege, de miniștrii prezenți și de ierarhii Bisericii Române²⁸.

²⁶ *Orthodoxul*, sem. II, I (iulie-decembrie 1880), 1, pp. 3-12.

²⁷ Cu doi ani înainte se iscase o dispută între Biserica Română și Patriarhia ecumenică în legătură cu dreptul de jurisdicție canonică asupra schitului românesc „Prodromul” de la Muntele Athos. Patriarhul Ioachim al III-lea, printr-un singhiliu patriarhicesc din anul 1880, anulasă toate drepturile și prerogativele schitului românesc „Prodromul” de la Muntele Athos conferite de înaintașul său, patriarhul Ioachim al II-lea, în 1876, reducându-l la starea unui metoc grecesc al mănăstirii Lavra, sub numele de *schit moldovenesc*. În sprijinul monahilor români din schitul „Prodromul” a intervenit Guvernul de la București, prin reprezentantul diplomatic român la Constantinopol, și mitropolitul primat Calinic, căruia i s-a adresat ieromonahul Damian, starețul schitului. A se vedea evoluția acestui conflict în: *Orthodoxul*, sem. I, I (iulie-decembrie 1880), pp. 309-315; *Orthodoxul*, II (septembrie 1881), 17, pp. 499-516; *Orthodoxul*, III (februarie 1882), 4, pp. 97-104.

²⁸ Actul de sfințire are următorul conținut: „La anul mântuirii una mie opt sute optzeci și doi, luna martie, în zile, în sfânta și marea Joi a Patimilor, în al 17-lea an al Domniei noastre și al doilea după proclamarea Regatului României, s-a făcut cu toată pompa cuvenită și după regulile Bisericii Ortodoxe sfințirea Sfântului și Marelui Mir, în biserica Catedrală din București, de către Înaltpreasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Primat al României, Calinic Miclescu, luând parte la Liturghie și Înaltpreasfințitul Mitropolit al Moldovei și Sucevei Iosif și ceilalți preasfințiți episcopi eparhioți și titulari ai țării mai jos semnați. Spre eterna memorie a acestui act solemn al Sfintei Biserici Ortodoxe Române, subsemnat în două asemenea pergamente, dintre care unul se va depune la arhivele statului și al doilea se va păstra pe Sfânta Masă a altarului Catedralei”. Cf. *Orthodoxul*, III (aprilie 1882), 7, p. 193.

Aflând de săvârșirea acestui act liturgic, comentat pe larg de presa bucureșteană²⁹, patriarhul Ioachim al III-lea a trimis, la 10 iulie 1882, mitropolitului primat Calinic Miclescu o scrisoare lipsită cu desăvârșire de spirit irenic, prin care învinuia ierarhii români de unele inovațiuni și își reafirma drepturile sale jurisdicționale asupra Bisericii Ortodoxe Române.

Scrisoarea patriarhală începea cu reproșul:

„Din cele publicate prin ziare a ajuns la cunoștința noastră, nu cu puțină întristare și supărare, că arhieria voastră, la 25 martie, anul curent, ați procedat la săvârșirea sfințirii Sfântului Mir în neîntinatul templu al Mitropoliei din București, cu o completă ignorare a puterii voastre spirituale și canonice, față adică cu Tronul preasfânt patriarhicesc, apostolic și ecumenic, precum și alătura cu ordinea ce din antichitate are putere în această privință, făcându-vă cu modul acesta, voi înșivă, în loc de păzitor al ordinei ce domnește în Biserică, tip al dezordinii, ce merită cuvenitul blam. Căci este o datorie sfântă, ca ordinea să se recunoască de către toți, [...] conform cu rațiunea, (recunoscută) din Antichitate. [...] De aici, nici arhieria voastră nu trebuia nici în vorbă a permite ca să se audă de dezordine în cele ce vă privesc, cu atât mai mult a o efectua voi, contravenind ordinei ce domină, conform uzului străvechi eclesiastic.”

În scrisoare se mai spune că:

„noi nu ne-am supus tăcerii, lucru ce n-ar fi trebuit să fie, de a neglija ceea ce s-a comis în chestiunea aceasta, alătura cu ordinea ce din vechime ține de precăderea noastră, dar pentru aceasta, și pentru alte oarecare fame (rele), precum pentru stropire și turnare în loc de Sfântul Botez, pentru înmormântarea eclesiastică a sinucigașilor, pentru calendarul gregorian, pentru demnități patriarhale și pentru altele ca acestea, am socotit să scriem arhieriei voastre, ca despre ceea ce s-a făcut acum bine cunoscut, inculpându-vă pe voi, ca contravenitori ai ordinei eclesiastice și ca cei ce vă prezentați pe voi înșivă păstoriților voștri tip nu al ascultării legale și al supunerii, dar din contra, alătura cu dispozițiunile apostolice și sinodale, model de dezordine și neascultare.”

Scrisoarea se încheie pe un ton poruncitor: „Pentru aceste fame (rele), de care noi dispunem, sunteți rugat să vă explicați, sau nu, clar asupra veridicității lor. Așteptăm, deci, răspunsul vostru asupra acestora”³⁰.

Scrisoarea a fost citită în plenul Sfântului Sinod, întrunit în ședință de lucru la 23 octombrie 1882. Toți membrii Sinodului au rămas impresionați de

²⁹ Publicațiile de la București relatase și faptul că la 9 martie 1882, cu prilejul discuțiilor din Camera Deputaților la modificarea Legii organice din 1872, s-a făcut chiar propunerea ca primatul României să fie ridicat la „treapta de patriarh”. Cf. *Monitorul Oficial*, nr. 73 din 10 martie 1882, p. 1.163. Vezi și *Orodoxul*, III (octombrie 1882), 20, p. 298; M. TEODORIAN-CARADA, *Din frământările trecutului*, București, 1920, pp. 257-258.

³⁰ *Biserica Ortodoxă Română*, VI (1882), 12, pp. 736-737.

asprimea termenilor și de caracterul unei asemenea scrisori. Unii ierarhi au fost de părere că nici n-ar trebui să se răspundă la o asemenea scrisoare, alții au opinat că trebuie să se dea o replică pe măsură.

Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Iosif Naniescu, de pildă, a susținut că „este de datoria și demnitatea Sfântului Sinod să răspundă patriarhului de Constantinopol la această scrisoare, mai ales că o și cere, și mai ales că vedem din această scrisoare că Sanctitatea Sa a luat o cale greșită, cea a expresiunilor care le întrebunțează, a muștrărilor ce ne face, a pretensei nesupunerii la disciplina bisericească ce ne atribuie și altele”³¹.

Unindu-se cu vederile mitropolitului Moldovei și Sucevei, susținute și de alți membri ai Sfântului Sinod, mitropolitul primat Calinic a adăugat: „Deși suntem în cea mai strânsă legătură dogmatică-canonice cu Biserica ecumenică și suntem zeloși pentru aceasta, nu trebuie să uităm, însă, că avem o țară, o națiune de care nu mai puțin suntem și trebuie să fim strâns legați. Prin urmare, trebuie să lucrăm, când nu contrazicem Sfintele Canoane, așa precum reclamă interesele noastre locale naționale”³².

În final, la propunerea mitropolitului primat, Sfântul Sinod a ales o comisie formată din mitropolitul Iosif al Moldovei și Sucevei, episcopul Melchisedec al Romanului și episcopul Iosif al Dunării de Jos, care să redacteze răspunsul ce trebuie să se dea scrisorii patriarhale.

În ședința Sfântului Sinod din 25 octombrie 1882, mitropolitul Calinic a pus în vedere comisiei desemnată de Sfântul Sinod cu redactarea răspunsului la scrisoarea patriarhală, că „această scrisoare, cum vedem, nu este adresată președintelui Sfântului Sinod și primatului României, ci mitropolitului Ungrovlahiei și celorlalți ierarhi din țară, ca și cum patriarhul ecumenic n-ar cunoaște sau n-ar voi să cunoască organizațiunea actuală a Bisericii Române, așa cum este reglementată prin legile țării, continuând a privi lucrurile în starea din timpul când România se afla sub suzeranitatea Turciei”³³.

Raportul comisiei sinodale, un text cuprinzător de aproape 20 de pagini, redactat în formă finală de episcopul Melchisedec al Romanului, prin care se clarifică cu argumente istorice și teologice problema autocefaliei Bisericii Române și se resping toate învinuirile neîntemeiate aduse de patriarh, stăruindu-se asupra dreptului de a sfinți Sfântul și Marele Mir, a fost aprobat de Sfântul Sinod în ședința de la 23 noiembrie 1882. Totodată, Sfântul Sinod a hotărât să se dea textului formă de „Act Sinodal, investit cu iscăliturile tuturor ierarhilor țării și cu sigiliul Sinodului, și să se păstreze în arhiva Sfântului Sinod ca normă a

³¹ *Biserica Ortodoxă Română*, VII (1883), 3, p. 492.

³² *Biserica Ortodoxă Română*, VII (1883), 3, p. 494.

³³ *Biserica Ortodoxă Română*, VII (1883), 3, p. 495.

Bisericii Române pentru totdeauna în raporturile inter-ecclesiastice cu Patriarhia de Constantinopol”. De asemenea, s-a mai hotărât ca „mitropolitul primat și președinte al Sfântului Sinod, pe lângă scrisoarea sa, să comunice o copie după acest Act Sinodal patriarhului ecumenic”³⁴.

În acest raport, devenit Act Sinodal, se trec în revistă legăturile dintre Biserica creștină de pe pământul românesc și Patriarhia ecumenică, se vorbește despre întemeierea mitropoliilor în Țările Române și se evidențiază modul cum românii au apărat întotdeauna autonomia lor bisericească față de încercările arbitrare ale Patriarhiei de a o încălca:

„Patriarhia constantinopolitană nu are nici o supremație asupra Bisericii Române: căci românii n-au primit botezul și doctrina creștină de la Constantinopol, nici pe întâii lor episcopi. Căci creștinătatea românilor este mai veche, decât chiar existența Constantinopolului. Românii au venit în Dacia cu sămânța creștinismului încă din veacul al II-lea după Hristos. Sămânța creștinismului adusă în Dacia s-a dezvoltat aici prin propriile puteri ale poporului, așa că în veacul al III-lea, după mărturia lui Tertulian, Dacia era plină de creștini, și episcopii Daciei au participat la primele Sinoade ecumenice. De aceea, nici unul din scriitorii posteriori, care au scris despre creștinarea diferitelor popoare din orientul Europei, precum despre bulgari și ruși, despre unguri, poloni, litvani, nu amintesc nimic despre creștinarea posterioară a românilor, fiindcă ei erau deja creștini din veacurile primitive ale creștinismului. Constatăm, dar, că nici prin canonul 28 al Sinodului al IV-lea Ecumenic, citat de epistola patriarhicească, nici prin altul al vreunui Sinod Ecumenic ori local, Biserica Română nu este supusă celei constantinopolitane. [...] Românii își adună puterile lor și, după multe lupte și vărsări de sânge, formară în România actuală, prin veacul al XIII-lea, două state române, unul în Muntenia, altul în Moldova, independente de orice supremație străină. Pe la finele veacului al XIV-lea se ivește întâia oară tentația Patriarhiei de Constantinopol, de a-și întinde jurisdicțiune asupra Domniatelor române. Patriarhia trimisese în Muntenia doi mitropoliți, unul pentru Valahia-mare, altul pentru Valahia-mică. Tot așa voia să facă și în Moldova, însă aici nu fu primit mitropolitul trimis de Patriarhie. Acesta excomunică întreaga țară, care continua a se administra bisericește după uzul antic de mitropoliții și episcopii săi. A intervenit curtea imperială bizantină și pe căi amicale a liniștit afacerea, silind Patriarhia a nu se amesteca în afacerile interioare ale Bisericii Moldovei, a nu trimite acolo mitropoliții săi, ci a recunoaște pe ai țării și a se pune în relațiune bisericească cu dânșii, iar pe domnul țării, Alexandru cel Bun, l-a înduplecat a se pune în relațiuni bisericești cu Patriarhia, care este centrul a toată Ortodoxia. De aici se încep relațiunile noastre bisericești cu Patriarhia de Constantinopol. Ele nu au fost regulamentate prin nici un canon bisericesc, ori lege politică, ci au fost totdeauna relațiuni amicale, de bună voie, niște legături morale cu centrul Ortodoxiei”.

³⁴ *Biserica Ortodoxă Română*, VII (1883), 7, p. 568.

În continuare, se amintește de jertfele materiale ale Bisericii Române pentru ajutorarea ortodocșilor de sub dominația turcească și se subliniază că amestecul Patriarhiei în drepturile noastre autocefale datează mai ales din timpul domniilor fanariote:

„Pe la finele veacului al XVI-lea, Patriarhia de Constantinopol, fiind căzută sub dominația turcească, a început a căuta sprijin material, moral și politic la statele ortodoxe. S-au început vizitele prin țările române Muntenia și Moldova, precum și colectele bănești prin țară pentru susținerea Patriarhiei, care era în ultimul pericol [...]. Domnii noștri, cu influența lor politică la Înalta Poartă, protejau pe patriarh și afacerile Bisericii Ortodoxe; îi ajutau cu mijloace materiale la plata nenumăratelor lor datorii [...]. Mulți patriarhi detronați de sultani și viziri găseau adăpost în țările române, până se puteau reabilita, ori până la moartea lor [...]. Între alte ajutoare, mila românească a mers până acolo că a început să dea în administrația acestor călugări ai Orientului ortodox chiar mănăstirile române, cu averile lor [...]. Însă, după ce patriarhii s-au pus bine cu turcii, au vrut să introducă în Biserica Ortodoxă o dominațiune absolută [...]. S-a încercat a se face, nu o dată, așa și cu Biserica Română. Însă aici, statele române, precum și-au păstrat autonomia politică, tot așa au știut să-și apere și autocefalia bisericească, prin puterile lor proprii, de orice încercări arbitrare al Patriarhiei, precum numirea mitropoliților și episcopilor, administrația și legislația internă a Bisericii [...]. Aceste încălcări ale Patriarhiei în drepturile noastre autocefale datează mai ales din timpul domniei fanarioților [...]. Favorizați de domnii fanarioți și de influența politică a Patriarhiei, ei se făcuseră stăpâni pe o mare parte din teritoriul României, cu drepturile mănăstirilor române. Ei alungaseră călugării români și îi înlocuiseră cu familiile lor, ce le aduceau din Orient, când intrau în egumenate; lăsaseră chiar edificiile ctitoriești în dărăpănare deplină. Adunau banii veniturilor pentru dânsii și pentru membrii familiilor lor; după ce se îmbogățeau îndestul, egumenii se întorceau în Orient, unde își agonisau dregătorii mari bisericești, iar rudele lor deveneau bancheri în Constantinopol și prin alte orașe mari din Orient [...]. Dar pentru România n-au făcut nimic bun acești călugări fanarioți: nici o școală pentru cultura clerului și a poporului, nici un spital pentru bolnavi, nici un bărbat român cult format prin inițiativa și banii ce aveau la dispoziția lor, nici o carte română pentru cultura limbii, nici o instituție de binefacere, ba încă au lăsat în părăsire și acele testamente ctitoricești”.

În Actul Sinodal se mai spune că de la anul 1821, de când datează „epoca renașterii noastre naționale, politice și bisericești”, Biserica Ortodoxă Română a devenit Biserica unui „regat liber și independent – Regatul României”, și ea își va apăra autocefalia, așa cum a făcut-o și în trecut. Sunt puse, apoi, în evidență încercările făcute de Patriarhia ecumenică de a știrbi independența Bisericii Române, începând, mai ales, de la 1848 încoace, și se relatează cele petrecute cu privire la Biserica în anii domniei lui Cuza și după aceea, până la 1882:

„Patriarhia a dezaprobat toate mișcările noastre de renaștere națională și le-a combătut cu toate armele de care a crezut că poate dispune. Sub domnitorul Cuza s-au luat mănăstirile țării din mâna călugărilor fanarioți și s-a dezrobit și redat țării partea înstrăinată din moșiile și veniturile române, spre a se întrebuița numai pentru dezvoltarea și cultura națională. Patriarhia a dat alarma mai în toată lumea, a pârât și nu încetează a se plânge pe la toate puterile contra unei închipuite nedreptăți ce i-ar fi făcut România [...]. Guvernul domnitorului a răspuns patriarhului, combătând amestecul lui în afacerile interne ale țării și Bisericii Române. Sub domnitorul Carol I, legea organică bisericească făcută sub Cuza, și care deșteptase oarecare nemulțumire în țară, s-a prefăcut, punându-i-se ca bază canoanele bisericești, ceea ce a mulțumit toate spiritele în țară. În ea se cuprinde modul alegerii mitropoliților și episcopilor, constituirea Sfântului Sinod și prerogativele lui în afacerile bisericești, administrația eparhială etc. După această lege se conduce Biserica noastră acum, de zece ani aproape, și ea în sine nu este decât o continuare și aplicare a uzurilor anterioare. Patriarhia, până astăzi, se face a nu ști nimic despre organizarea și pozițiunea noastră bisericească”.

În concluzie, se relevă că acesta este „istoricul autocefaliei Bisericii Române, pe de o parte – avută și practică de români neîntrerupt, ca o demnitate inerentă unei națiuni autonome și apărată cu zel și pietate de toate generațiunile trecute în curgere de mai mulți secolii; pe de altă parte – combătută și îngânată de Patriarhia de Constantinopol, deși ea nu are în favoarea sa decât poate unele cazuri regretabile din domnia fanarioților sau reminiscențe de pe atunci.” Argumentația de mai sus privind autocefalia Bisericii Române și relațiile sale cu Patriarhia se încheie cu remarcă:

„Pe temeiul istoriei noastre române, pe temeiul legislației noastre moderne, pe temeiul demnității statului român și al demnității națiunii române, declară sus și tare că Biserica Română Ortodoxă a fost și este autocefală în cuprinsul teritoriului României și nici o autoritate bisericească străină nu are drept a ne impune ceva. Nu avem nevoie a fi din nou recunoscută de cineva autocefalia noastră bisericească; ea este un fapt istoric îndestulător pentru noi și pentru cei ce ne iubesc și voiesc a fi cu Biserica și cu Statul nostru în relațiuni amicale. Astfel stăm și astfel vom sta cât va fi în noi o suflare și nimic nu ne va urni din această pozițiune.

Declarăm, totodată, că noi, apărând autocefalia Bisericii noastre de orice presiune din afară, nu voim a ne despărți de întregimea Bisericii Ortodoxe. Noi păstrăm aceleași doctrine bisericești, aceeași disciplină, același cult divin, care le-am moștenit de la părinții noștri și care sunt comune Bisericii Ortodoxe din toate țările. Noi recunoaștem în Patriarhia de Constantinopol un centru moral, de unde trebuie să porceadă direcțiunea în toate chestiunile de interes general al întregii Biserici Ortodoxe, în privința dogmelor, a disciplinei, a cultului. Patriarhia poate la trebuință a ne consulta și pe noi în asemenea materii; putem și noi în asemenea cazuri să o

consultăm. Patriarhul este socotit la noi ca primul ierarh al Bisericii Ortodoxe și mitropolii noștri îl pomenesc la sfintele servicii, implorându-i de la Dumnezeu *pace, sănătate, onoare, viață îndelungată și povățuire a Bisericii pe calea cea dreaptă*. Vom primi de la acest centru bisericesc cu dragoste chiar povățuiri spirituale de folos națiunii și Bisericii noastre. Dorim, însă, ca corespondența noastră bisericească să fie în formele obișnuite la noi și cerute de demnitatea reciprocă”.

Trecându-se la sfințirea Sfântului Mir, în Actul Sinodal se arată:

„Chestia Mirului niciodată la noi n-a devenit obiect de discuțiune teologică sau de jurisdicțiune canonică, până în prezent; căci, altminterea ea s-ar fi curmat demult, ca multe altele, în puterea autocefaliei noastre bisericești. Din vechime, Sfântul Mir, uneori, se sfințea în România. Anume, domnitorii noștri, cu ocazia vizitelor patriarhilor din Orient, ai Constantinopolei, Ierusalimului, ai Antiohiei și ai Alexandriei, îi poșteau se săvârșeau sfințirea Mirului, împreună cu mitropolii și episcopii țării [...]. Alteori, patriarhii din Orient, la ocaziunea diferitelor lor trebuințe, trimiteau mitropoliiilor Sfânt Mir ca dar; alteori mitropolii noștri își procurau Sfântul Mir când de la unii, când de la alții dintre patriarhii Orientului, după relațiunile de apropiere amicală ce erau între dânșii. În timpurile din urmă, Sfântul Mir se lua când de la Constantinopol, când de la Kiev [...]. Așadar, sfințirea Sfântului Mir este un atribut indispensabil pentru o Biserică autocefală. Fără acest atribut, acea Biserică este lipsită de unul din mijloacele principale spre mântuire – comunicarea Sfântului Duh. A căuta Mirul pe la Bisericile altor țări înseamnă a nu avea conștiința și încrederea că Duhul Sfânt se pogoară de la Dumnezeu.”

În acest context, se precizează: „Cu această convingere, bazată de canoane, pe istoria generală a Bisericii Ortodoxe și pe istoria Bisericii noastre, precum și pe însemnătatea dogmatică și pe exemplul altor Biserici autocefale, noi am decis a săvârși în România, în biserica catedrală a primei mitropolii, sfințirea Mirului, după rânduiala stabilită întru aceasta de Biserică, și după cum se face și la alte Biserici autocefale. Această deciziune este nestrămutată pentru totdeauna, până când va exista Biserica Ortodoxă a națiunii române”.

În ce privește învinuirile aduse prin epistola patriarhală, „că pe acolo s-ar fi răspândit zgomotul că în Biserica Română s-ar fi introdus oarecare inovațiuni, precum stropirea și turnarea la Botez; înmormântarea bisericească a sinucigașilor; calendarul gregorian; demnități patriarhale și alte novisme”, cerându-se informații despre asemenea novisme, se precizează că „Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române nu are nici o cunoștință despre asemenea inovațiuni, căci în Biserica Ortodoxă Română s-au păstrat neatrinse prescripțiunile canoanelor respective”³⁵.

Acest răspuns, iscălit de toți cei 14 ierarhi români, membri ai Sfântului Sinod, însoțit de o scrisoare a mitropolitului primat Calinic Miclescu și înaintat

³⁵ *Biserica Ortodoxă Română*, VI (1882), 12, pp 738-757.

pe cale diplomatică la Constantinopol, în februarie 1883, a contribuit foarte mult în a determina pe patriarhul ecumenic să mai cedeze din pretențiile sale.

2. Recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române

Lucrurile au rămas așa până la retragerea din scaun a patriarhului Ioachim al III-lea, cel ce se împotrivi recunoașterii autocefaliei și expediase scrisori vehemente la București. Cu urmașul său, patriarhul Ioachim al IV-lea (1884-1886), „un bărbat luminat, creștin plin de osârdie, păstor atent al turmei lui Hristos, care din propria lui inițiativă a făcut propunerea de a se recunoaște autocefalia Bisericii Române” – cum a declarat în 1894, la Academia Română, în prezența Regelui Carol I, fostul ministru de Culte, Dimitrie A. Sturdza – autoritățile românești, de stat și bisericești, au început negocieri în decembrie 1884, care s-au sfârșit în primăvara anului 1885. S-a procedat cu prudență, pentru că patriarhul Ioachim „se temea de indiscrețiuni, care să împiedice realizarea dorinței sale, căci recunoașterea independenței Bisericii Române era legată de rezolvarea mai multor chestiuni delicate, asupra cărora urma încă discuțiune”. În timp ce „noi ceream recunoașterea necondiționată a autocefaliei Bisericii naționale – mai spune Dimitrie A. Sturdza – împrejurimea Patriarhiei ținea încă la oarecari restricțiuni”. De aceea, „textul cererii episcopatului nostru către patriarhul ecumenic și răspunsul acestuia erau de discutat iute și în secret, până nu se vor amesteca alții, ca să complice situațiunea”.

În acest context, „se ținu în februarie 1885 o adunare secretă la Mitropolia din București, la care luară parte mitropolii și episcopii țării.³⁶ Înainte de a intra la vorbă, toți făcură legământ solemn ca nimic din cele ce aveau să se petreacă să nu fie divulgat, până ce, cu voia și binecuvântarea Celui de Sus, chestiunea nu va fi rezolvată. În taină fu redactată scrisoarea către patriarhul ecumenic; în taină fu îndreptat tomosul de recunoaștere³⁷. Urmără încă câțva timp tratative între București și Scaunul ecumenic, până ce formulele noastre fură adoptate³⁸”.

Abia acum s-a putut trece la schimbul oficial de scrisori necesare în asemenea situație. Astfel, la 20 aprilie 1885, mitropolitul primat Calinic Miclescu, în calitate de președinte al Sfântului Sinod, a trimis o scrisoare la Constantinopol, însoțită de o adresă a ministrului Dimitrie A. Sturdza, prin care cerea formal

³⁶ La această adunare a fost prezent și Dimitrie A. Sturdza, ministrul Cultelor.

³⁷ Rezultă că proiectul Tomosului de autocefalie s-a întocmit la București și a fost trimis la Constantinopol. Pe acest proiect, patriarhul ecumenic Ioachim al IV-lea și-a făcut observările sale.

³⁸ Vezi „Răspunsul lui Dimitrie A. Sturdza” la Discursul de recepție al lui Ioan Kalinderu la Academia Română despre *Episcopul Melchisedec*, din 25 martie 1894, în: *Discursuri de recepție*, București, Academia Română, 1894, pp. 91-92.

patriarhului ecumenic Ioachim al IV-lea, pe un ton moderat și irenic, să acorde recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române.

În scrisoare, mitropolitul primat aducea mai întâi la cunoștință, în mod oficial, Scaunului ecumenic că „în unire cu datinile vechi, Biserica Ortodoxă a României a fost declarată, bucurându-se de o independență egală cu a celorlalte Biserici autocefale, [...] primind pentru trebuințele bisericești ale Regatului direcțiunea administrativă și disciplinară unicamente de la Sfântul Sinod, [...] prezidat în mod permanent de mitropolitul Ungrovlahiei, primatul României”. În continuare, patriarhul era rugat, în numele Sfântului Sinod, „să recunoască Biserica autocefală a României ca soră de același rit și de aceeași credință întru toate”, comunicând „acest fapt și celorlalte trei Scaune patriarhicești ale Răsăritului și tuturor Bisericilor Ortodoxe autocefale, pentru ca acestea să îmbrățișeze și ele și să salute Biserica autocefală a României ca soră de aceeași credință creștinească ortodoxă, urmând comunicarea lor frățească cu dânsa în Duhul Sfânt și unitatea credinței”. Totodată, mitropolitul primat asigura pe patriarh că:

„Sfântul Sinod al Bisericii autocefale a României ține a conserva intacte dogmele sacre ale sfintei noastre credințe ortodoxe și Tradițiunea Bisericii, și va avea, deci, totdeauna îngrijirea de a da Preasfântului Tron ecumenic și patriarhicesc din Constantinopol, conform cu canoanele și cu învățătura Bisericii, întâietatea de onoare, [...] și de a se pomeni de către președintele Sfântului Sinod, în întâiul loc, după obiceiul stabilit, numele patriarhului, care-și are reședința pe Tronul ecumenic și apostolic al Răsăritului. Iar pentru a se menține prin mijloace canonice și legale unitatea credinței, va sta întotdeauna în legătură dogmatică și canonică cu preasfântul Tron ecumenic, ca și cu celelalte Biserici Ortodoxe autocefale”³⁹.

În adresa cu care a înaintat scrisoarea, ministrul Cultelor își exprima satisfacția că, dându-se curs favorabil cererii mitropolitului primat, „se vor stabili relațiuni cordiale” între Biserica autocefală a României și Patriarhia ecumenică, și mulțumea patriarhului, în numele guvernului, „pentru spiritul plin de bunăvoință și pentru simțămintele înalte arătate în aceste împrejurări pentru a ajunge cu toții la un rezultat atât de priincios pentru unitatea și pacea sfintei Biserici a Răsăritului”⁴⁰.

După primirea scrisorii mitropolitului primat, patriarhul ecumenic a adunat Sinodul patriarhal, împreună cu care a hotărât să încuviințeze cele cerute de ierarhul român. Peste câteva zile, la 25 aprilie 1885, a trimis răspuns la București,

³⁹ Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar 78/1885*, f. 19^v-20^v; *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 5, pp. 337-338; Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, *Acte privitoare la autocefalia Bisericii Ortodoxe Române*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1885, pp. 7-8.

⁴⁰ Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar 78/1885*, f. 20^v-21; *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 5, p. 336; *Acte privitoare la autocefalia...*, p. 5.

prin G. Ghica, reprezentantul diplomatic al României la Constantinopol⁴¹, atât ministrului de Culte, cât și mitropolitului, înaintând o dată cu scrisorile și Tomosul de autocefalie.

Ministrului Dimitrie Sturdza i-a scris că a împlinit cererea mitropolitului primat și l-a felicitat pentru „sentimentele eminamente pioase și pentru lăudabilul zel” cu care se implică în „consolidarea relațiilor cordiale dintre Biserica autocefală a României și Biserica noastră cea mare a lui Hristos”⁴².

Iar mitropolitului Calinic Miclescu i-a răspuns că „luând în considerațiune, împreună cu Sfântul de pe lângă noi Sinod” cererea trimisă „și chibzuind împreună asupra ei, am găsit-o rațională și dreaptă și corespunzătoare cu așezămintele bisericești. De aceea, primind-o, cu iubire frățească am pășit la alcătuirea și subsemnarea sfântului și legalului Tom patriarhicesc și sinodal, prin care cu bucurie sufletească binecuvântăm pe preasfânta Biserică a României, recunoscând-o autocefală și întru toate de sine administrată și proclamăm pe Sfântul ei Sinod de frate preaiubit în Hristos”. Totodată, face cunoscut că „acest sfânt Tom îl trimitem Înaltpreasfinției Voastre” și vestește că a „comunicat, după prescripțiunile vechi, acest fapt îmbucurător tuturor celorlalte Bisericii Ortodoxe autocefale”. În încheiere, îl felicită pe mitropolitul Calinic și pe ierarhii Bisericii Ortodoxe Române, „care țin cu tărie divinele dogme, sfintele canoane și tradițiunile nepătatei noastre credințe, ilustrându-se în fapte bune și prosperând în credință, sub conducerea spirituală cea neadormită și plăcută lui Dumnezeu a Sfântului ei Sinod”⁴³.

În Tomos se arată că „Biserica lui Hristos conservă nedisolubilă unitatea credinței”, care rămâne „neatinșă și neclătită în toate veacurile”, și se subliniază că „afacerile de administrațiune eclesiastică se pot modifica în vedere cu pozițiunea țărilor”, fapt pentru care Marea Biserică „aprobă și recunoaște schimbările necesare administrațiunii duhovnicești în sfințele Biserici locale, spre mai bună zidirea comunității credincioșilor”. În continuare se spune că mitropolitul Ungrovlahiei, pe temeuri „drepte și legitime”, a cerut de la Marea Biserică „binecuvântarea și recunoașterea Bisericii României ca autocefală”, iar „smerenia noastră a primit această cerere și dorință ca dreaptă și conformă cu așezămintele bisericești.” Patriarhul mai arată că, „după ce am deliberat cu Sinodul Sinod, cel de pe lângă noi, declarăm ca Biserica Ortodoxă din România să fie și să se zică și să se recunoască de către toți neatârnată și autocefală, administrându-se de propriul

⁴¹ *Ortodoxul*, VI (iunie 1885), 21, pp. 165-166.

⁴² Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar 78/1885*, f. 22-22^b; *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 5, pp. 339-341; *Acte privitoare la autocefalia...*, pp. 9-12.

⁴³ Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar 78/1885*, f. 21-22; *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 5, pp. 341-344; *Acte privitoare la autocefalia...*, pp. 13-14.

și Sfântul său Sinod, având de președinte pe Înaltpreasfințitul și preestimatul mitropolit al Ungrovlahiei și primat al României, cel după vreme, nerecunoscând în propria sa administrațiune internă nici o altă Autoritate bisericească”. Prin urmare, se spune mai departe:

„Biserica Ortodoxă a României, fiind tare întemeiată pe piatra cea din capul unghiului a credinței noastre și pe învățătura cea sănătoasă, pe care ne-a transmis-o nouă părinții neatinsă și fără inovațiune, o recunoaștem prin acest sfânt, patriarhicesc și sinodal Tom, autocefală și de sine administrată întru toate, și proclamăm pe Sfântul ei Sinod frate în Hristos preaiubit, bucurându-se de toate prerogativele și de toate drepturile chiriarhicești, inerente unei Biserici autocefale; încât, în toată podoaba bisericească, ordinea și în toate celelalte iconomii bisericești, să se administreze și să se conducă de sine, neîmpiedicată și în toată libertatea, conform cu Tradițiunea continuă și neînteruptă a Bisericii sobornicești ortodoxe, și tot astfel să se cunoască de celelalte Biserici Ortodoxe ale Universului și să se numească cu numele Sfântului Sinod al Bisericii României”.

În partea finală a Tomosului se precizează că:

„Sfântul Sinod al Bisericii României dorește a pomeni în sfințele sale diptice, după tradițiunea veche a sfinților și purtătorilor de Dumnezeu părinți, pe preasfântul patriarh ecumenic, pe ceilalți patriarhi, precum și pe toate Bisericile lui Dumnezeu ortodoxe și să se înțeleagă direct cu preasfântul patriarh ecumenic, cu ceilalți patriarhi și cu toate sfințele lui Dumnezeu Biserici Ortodoxe în toate chestiunile importante canonice și dogmatice, care au trebuință de o chibzuire mai generală și mai comună, după sfântul obicei al părinților, păstrat de la început”.

De asemenea, se mai spune că „președintele Sfântului Sinod al Bisericii României, la instalarea sa, datorește a trimite gramatele sinodale necesare către preasfântul patriarh ecumenic și către ceilalți preasfinți patriarhi, precum și către toate Bisericile Ortodoxe autocefale; de asemenea și el este în drept a primi aceleași de la aceștia”⁴⁴.

Concomitent cu trimiterea Tomosului de autocefalie la București, patriarhul Ioachim al IV-lea, după cum a comunicat în epistola către mitropolitul Calinic, a expediat o scrisoare-enciclică patriarhiilor Ierusalimului, Alexandriei, Arhiepiscopiei Ciprului, sinoadelor Rusiei, Greciei, Serbiei și către Arhiepiscopia Carlovitzului, prin care le-a făcut cunoscut că „mitropolitul Ungrovlahiei a cerut, în numele Sfântului Sinod al Bisericii din România, de la marea noastră Biserică a lui Hristos, să o recunoască ca autocefală și soră de aceeași credință și dogmă în toate și să anunțe acest fapt atât patriarhiilor din Răsărit, precum și tuturor Bisericii Ortodoxe Răsăritene”. Arată, apoi, că, „primind cu dragoste frățescă

⁴⁴ Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar 78/1885*, f. 22^v-24; *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 5, pp. 344-354; *Acte privitoare la autocefalia...*, pp. 21-23.

această cerere, ca una care este rațională, dreaptă și conformă cu legile eclesiastice, am hotărât să recunoaștem pe preasfânta Biserică a României autocefală și de sine administrată în toate și la toate, iar pe Sfântul ei Sinod să-l proclamăm iubit frate în Hristos”. Patriarhul mai spune că, „eliberând un sfânt Tomos patriarhicesc și sinodic, anunțatoriu al tuturor acestora, am întărit și consolidat pentru totdeauna această faptă bisericească pentru conservarea veșnică și nestrămutată a unității dogmatice și a celorlalte relațiuni și puncturi de unire între această Biserică și între marea noastră Biserică a lui Hristos și celelalte Biserici autocefale Ortodoxe.” Anunțându-le „această faptă eclesiastică,” spre a lua cunoștința de toate detaliile, spune că alătură la scrisoare „o copie după sfântul Tomos patriarhicesc și sinodic” și le cere „să recunoașteți pe preasfânta Biserică a României ca autocefală și de sine administrată în toate”⁴⁵.

Îndată ce au sosit la București actele de la Patriarhia Ecumenică, s-a întrunit Sfântul Sinod, la 1 mai 1885, pentru a lua cunoștința de recunoașterea autocefaliei. În mesajul de deschidere a ședinței, Regele Carol I anunța că autocefalia seculară a Bisericii Ortodoxe Române a fost recunoscută și astfel poziția ei, „egal îndreptățită cu celelalte Biserici Ortodoxe autocefale, surorile ei de aceeași credință și de același rit, se află bine definită”. Totodată, se exprima speranța că, stând astfel în poziția ei firească, „se va întări și dezvolta înlăuntru prin strânsa unire a membrilor Sfântului Sinod și prin dragostea creștinească a tuturor slujitorilor altarului”⁴⁶.

După ce mitropolitul primat Calinic Miculescu și-a mărturisit bucuria pentru „faptul însemnat al binecuvântării sfintei noastre Biserici Autocefale Ortodoxe Române de către Sanctitatea Sa, patriarhul ecumenic Ioachim al IV-lea” și a subliniat că trebuie „să păstrăm unirea credinței întru legătura dragostei, urmând în frățescă și sinceră înțelegere lucrarea noastră sfântă, și să fim siguri că orice încercări potrivnice se vor sfârâma de stânca cea tare a dreptei credințe”⁴⁷, ministrul Cultelor, D.A. Sturdza, a prezentat Tomosul patriarhal și sinodal de autocefalie, în grecește, și corespondența oficială purtată în acest scop între guvernul și primatul României cu Patriarhia ecumenică din Constantinopol⁴⁸.

Tomosul, scris frumos pe pergament cu cerneală colorată, este o operă de artă caligrafică, având în partea de jos, în stânga, icoana Maicii Domnului cu Iisus Hristos, prunc în brațe (deasupra inscripția în grecește); în dreapta, insignele Patriarhiei de Constantinopol (acvila bizantină cu coroana imperială; în dreapta

⁴⁵ *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 8, pp. 555-556.

⁴⁶ Arhiva Sfântului Sinod, *Dosar 78/1885*, f. 11-12; *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 5, p. 333-335; *Acte privitoare la autocefalia...*, pp. 3-4.

⁴⁷ *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 5, pp. 4-5.

⁴⁸ *Monitorul Oficial*, nr. 37 din 19 mai 1885, p. 789.

crucea, în stânga globul; pe dedesubt inscripția: *Ioachim, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop Constantinoplei, Romei nouă, patriarh ecumenic, 1884*); la mijloc, sigiliul de argint, prins cu șnur de mătase roșie și albă (și el cu valoare artistică). Tomosul este datat: aprilie 1885, indictionul XIII⁴⁹ și este semnat de patriarhul Ioachim al IV-lea și de cei zece mitropoliți, membri ai Sinodului patriarhal și anume: Nicodim al Cizicului, Calinic al Halchedonului, Neofit al Adrianopolei, Sofronie al Amasiei, Procopie al Melenicului, Nichifor al Aritimnei, Chesarie al Moglenei, Antim al Debrei și Velizei, Gavriil al Samosului și Ignatie al Litiței⁵⁰.

Tomosul și întreaga corespondența cu Patriarhia ecumenică legată de recunoașterea autocefaliei au fost traduse în românește și citite în ședința Sfântului Sinod din 6 mai 1885⁵¹. Sfântul Sinod a găsit exactă traducerea actelor patriarhale și le-a aprobat „cu oarecare rectificări în expresiuni și stil”. Luând cuvântul, mitropolitul Moldovei, Iosif Naniescu, a exprimat bucuria și recunoștința membrilor Sinodului pentru „acest mare act bisericesc” și a mulțumit tuturor celor care au contribuit la realizarea lui. La rândul său, ministrul Cultelor, Dimitrie A. Sturdza, a evidențiat înaltele sentimente ale patriarhului ecumenic Ioachim al IV-lea, „care s-a ridicat mai presus de toate piedicile și a recunoscut drepturile *ab antiquo* ale sfintei noastre Biserici”. Totodată, la propunerea episcopului Iosif Gheorghian al Dunării de Jos, ministrul Cultelor a promis că va publica într-o broșură tomosul și corespondența privitoare la autocefalie, atât în original, cât și în traducere românească⁵², ceea ce a și făcut.

⁴⁹ Nu este menționată ziua, de unde s-ar deduce că a fost întocmit în timpul când se duceau „tratativele” secrete între București și Constantinopol amintite mai sus.

⁵⁰ Pergamentul Tomosului de autocefalie fusese depus de mitropolitul Calinic în biblioteca sa personală din reședința mitropolitană. După decesul mitropolitului, în anul 1886, nu s-a mai știut de urma lui și a fost considerat pierdut. „A fost găsit în anul 1910, în arhivele Tribunalului de Ilfov, la dosarul succesiunii mitropolitului Calinic. Fusese ridicat în 1886, odată cu biblioteca și mobilierul, singura avere ce lăsase mitropolitul și care a fost vândută la licitație pentru despăgubirea creditorilor săi”. Cf. M. THEODORIAN-CARADA, *Din frământările trecutului*, București, 1920, p. 260. După ce a reintrat în posesia autorității bisericești, tomosul a fost republicat în: *Biserica Ortodoxă Română*, XXXIV (1910), 7, pp. 721-724, unde se dă și o fotocopie.

⁵¹ Textele originale ale acestei corespondențe au ars în incendiul izbucnit noaptea de marți, 21 aprilie 1909, de la o sobă necurățată la timp, în clădirea din curtea paraclisului Lahovary, din strada Sapienței, unde se instalase Cancelaria Sf. Sinod încă din anul 1898. Între documentele distruse de foc s-au numărat dosarele ședințelor Sfântului Sinod dintre anii 1872-1909, corespondența veche și cea în curs de rezolvare, manuscrise, cărți, reviste, icoane, mobilierul și dulapurile de lemn. Au fost recuperate din grămada de cenușă și moloz, după stingerea incendiului, fragmente din unele dosare, cu filele arse pe margini. A se vedea raportul preotului Ovidiu MUSCELEANU, directorul Cancelariei Sfântului Sinod, către mitropolitul primat, în: *Arhiva Sfântului Sinod*, *Dosar 119/1909*, f. 32-33^v și în: *Biserica Ortodoxă Română*, XXXIII (1909), 2, pp. 218-223. Din filele scoase din foc și copii după documentele publicate, s-a reconstituit *Dosarul 78/1885* privitor la autocefalie, citat mai sus.

⁵² *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 5, pp. 8-18.

În ședința de a doua zi, 7 mai 1885, Sfântul Sinod a hotărât, la propunerea episcopului Melchisedec al Romanului, să se trimită patriarhului ecumenic Ioachim al IV-lea o scrisoare de mulțumire și totodată să fie încunoștințate celelalte Biserici Ortodoxe autocefale cu privire la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române⁵³.

Ca urmare, la 30 mai 1885, mitropolitul primat Calinic Miculescu a trimis o epistolă patriarhului Ioachim al IV-lea, anunțându-l că a primit Tomosul de autocefalie și l-a comunicat Sfântului Sinod, care l-a „primit cu cea mai mare bucurie sufletească, ca o netăgăduită și solemnă probă de dragoste”. După ce dă asigurări că Biserica Ortodoxă Română „va trage din această binecuvântare o nouă putere pentru a îndeplini a sa sfântă misiune”, mitropolitul Calinic mărturisește că „smerenia noastră de simte într-adevăr fericită că a putut vedea îndeplinindu-se sub păstoria sa un act de așa mare importanță pentru Biserica Ortodoxă Română” și transmite patriarhului ecumenic călduroasele sale „mulțumiri pentru dragostea creștinească și frățească arătată cu această ocaziune”⁵⁴.

În scrisoarea către întâistătătorii Bisericilor Ortodoxe autocefale, mitropolitul Calinic împărtășește bucuria ce resimte Biserica Română pentru recunoașterea autocefaliei sale de către Patriarhia ecumenică și le face cunoscut că alături la scrisoare „actul patriarhal, precum și corespondența urmată în această privire, pentru afirmarea și mai mult și consolidarea relațiilor dogmatice și canonice ce pururea au legat și leagă Biserica noastră de acea sfântă Biserică ce cu atâta demnitate reprezentați”⁵⁵.

În cursul anului 1885, rând pe rând au sosit la București scrisori de la Bisericile: Serbiei, la 31 iulie; Ierusalimului, la 24 august; Greciei, la 7 octombrie; Ciprului la 14 octombrie și Rusiei, la 31 octombrie, prin care au recunoscut Biserica Ortodoxă Română ca „autocefală și întru toate de sine administrată”, adresându-i felicitări în duhul dragostei frățești, însoțite de „rugăciuni către Domnul nostru Iisus Hristos ca să o întărească și să o acopere cu sfântul și puternicul Său braț, spre a rămânea neclintită în unirea credinței și a păstra cu tărie divinele dogme și sfintele canoane și tradițiuni ale credinței noastre celei neprihănite”⁵⁶.

Recunoașterea autocefaliei de către Patriarhia Ecumenică a produs în România, atât în cercurile bisericești, cât și în cele laice, o mare satisfacție și bucurie. Autocefalia Bisericii sprijinea și întărea, totodată, independența politică a țării de curând câștigată. Ea a dat posibilitate Bisericii Ortodoxe Române de

⁵³ *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 5, p. 25.

⁵⁴ *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 8, pp. 553-554.

⁵⁵ *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 8, p. 557.

⁵⁶ *Biserica Ortodoxă Română*, IX (1885), 12, pp. 922-933.

a se lega și mai mult de popor, de idealurile lui de libertate și unitate națională și totodată, a contribuit la creșterea autorității și prestigiului Bisericii noastre în sânul Ortodoxiei și în lumea creștină.

Autocefalia, la a cărei recunoaștere a contribuit și mitropolitul Calinic Miclescu, a fost pasul ultim, necesar și hotărâtor, pentru înființarea Patriarhiei Române, în anul 1925, încununându-se astfel o lucrare bisericească de veacuri care a înălțat Ortodoxia românească nu numai pe plan intern, ci în egală măsură și pe plan extern.

În testamentul său⁵⁷, mitropolitul Calinic spunea: „Recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române constituie o pagină a istoriei națiunii mele pentru care smerenia mea nădăjduiesc că va găsi dreptate și înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor. Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române exista în fapt, însă lipsea recunoașterea formală din partea celor în drept. De la recunoașterea formală atârna, pe de o parte, reglementarea canonică a pozițiunii ei față cu Biserica Mântuitorului nostru, în genere și în special față cu celelalte Biserici Ortodoxe răsăritene, iar pe de altă parte, acea libertate pe care o reclama într-un mod imperios atât dezvoltarea istorică a însăși Bisericii naționale, după spiritul Bisericii Ortodoxe răsăritene, cât și pozițiunea și însemnătatea politică pe care România le căpătase”⁵⁸.

⁵⁷ Mitropolitul Calinic a trecut la cele veșnice la un an după recunoașterea autocefaliei, în 14 august 1886, și a fost înmormântat, potrivit dorinței sale testamentare, în pridvorul bisericii mari a mănăstirii Neamț, în același mormânt cu unchiul său, Sofronie Miclescu. Cf. Arhiva Mitropoliei Ungrovlahiei, *Dosar 22/1886*, f. 12-39; *Biserica Ortodoxă Română*, X (1886), 8, pp. 604-608.

⁵⁸ *Biserica Ortodoxă Română*, X (1886), 8, p. 589.

Reflectarea legislativă a proclamării autocefaliei și a ridicării la rang de Patriarhie a Bisericii Ortodoxe Române*

*Preot Ionuț-Gabriel CORDUNEANU
Vicar administrativ patriarhal*

Prezentul studiu își propune să analizeze de ce și în ce modalitate evenimente importante din viața Bisericii Ortodoxe Române, precum autocefalia și ridicarea la rang de Patriarhie, au avut și o reflectare în actele normative ale statului, precum și atitudinea puterii statale față de aceste momente istorice din viața Bisericii și a poporului român. Deși ambele evenimente sunt în primul rând bisericești, autoritățile de stat au manifestat și ele un interes deosebit față de acestea, Biserica simțind astfel interesul și sprijinul statului pentru atingerea acestor obiective de mare importanță.

La momentul recunoașterii autocefaliei (1885) și chiar al ridicării la rang de Patriarhie (1925) amintirea pravilelor era încă vie, atât Biserica cât și statul considerându-se a fi chemate la o împreună lucrare, însă în noul context al modernității.

1. Reflectarea în actele normative a autocefaliei românești

1.1. Ce este autocefalia

Prin cuvântul autocefalie se înțelege conducerea Bisericii prin sine, prin căpetenii proprii, prin organe constituite independent prin voința proprie, altfel spus „independența administrativ-jurisdicțională a unei unități bisericești ortodoxe, constituită pe bază sinodală, față de altă unitate constituită în același fel, în cadrul Ortodoxiei ecumenice”¹.

* Extras din: *Autocefalia: libertate și demnitate*, București, Ed. Basilica, 2010, pp. 395-406.

¹ Liviu STAN, „Despre autocefalie”, *Ortodoxia*, VIII (1956), 3, p. 373.

Autocefalia constituie un principiu de bază al organizării Bisericilor Ortodoxe, în sensul că prin ea se exprimă independența jurisdicțională a oricărei Biserici Ortodoxe față de organizațiile bisericești similare din cuprinsul Ortodoxiei Ecumenice², implicând egalitatea juridică bisericească a diferitelor Biserici autocefale surori³.

Deși autocefalia are în relațiile interortodoxe un înțeles asemănător cu acela pe care îl are, în relațiile interstatale, suveranitatea, ea nu este totuși identică cu suveranitatea, întrucât orice Biserică autocefală rămâne în interdependență cu celelalte, sub raport dogmatic, cultic și canonic.

După cum se constată din această scurtă parcurgere a unora dintre definițiile date autocefaliei în literatura teologică românească, această noțiune canonică precizează exclusiv relațiile între Bisericile Ortodoxe surori, fără a preciza relația acestor biserici cu statul.

Două principii canonice stau, în principal, la baza autocefaliilor moderne: principiul teritorialității, în conformitate cu prevederile canoanelor 17 Sin. IV Ec. și 38 Sin. V-VI Ec., conform cărora la împărțirea ținuturilor bisericești trebuie să se țină cont de organizarea politică a statelor respective și principiul ierarhic în cadrul unor comunități etnice, statornicit prin canonul 34 apostolic („Se cade ca episcopii fiecărui neam să cunoască pe cel dintâi dintre dâșii și să-l socotească pe el drept căpetenie și nimic mai de seamă să nu facă fără încuviințarea acestuia”)⁴.

Părintele profesor Liviu Stan apreciază ca obligatorii următorii pași de urmat în vederea obținerii autocefaliei de către o comunitate creștină de pe un anume teritoriu: autocefalia să fie cerută în mod canonic, să fie conferită în mod canonic de către Sinodul Bisericii autocefale competente, să fie recunoscută în mod canonic de către toate Bisericile autocefale existente, iar ierarhia care cere autocefalia să se pună de acord în această privință cu statul pe teritoriul căruia se găsește⁵. Este vorba, deci, despre mai multe demersuri care trebuie efectuate, atât în țara în care funcționează biserica ce dorește a deveni autocefală, cât și extern, între demersurile pe plan intern fiind și recunoașterea autocefaliei de către statul pe teritoriul căruia funcționează Biserica autocefală.

Pentru studiul de față ne interesează în primul rând acest din urmă aspect, pe care părintele profesor Ioan Floca îl nuanțează astfel: „să obțină consimțământul puterii de stat în cazul în care aceasta manifestă interes pentru constituirea unei

² Liviu STAN, „Statutul Bisericii Ortodoxe Române”, *Studii Teologice*, seria a II-a, I (1949), 7-8, p. 642.

³ Ilie-Dan CIOBOTEA, „Autocefalia Bisericească: unitate de credință și libertate religioasă”, în *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. 1885-1985*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1987, p. 269.

⁴ Arhid. Ioan Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, Sibiu, 21993, p. 26.

⁵ L. STAN, „Autocefalia și autonomia în Ortodoxie”, *Mitropolia Olteniei*, XIII (1961), 5-6, pp. 293-303.

biserici autocefale”⁶. Despre rolul recunoscut de către canoniștii mai vechi puterii de stat în manifestarea autocefaliei este relevant și faptul că, între modalitățile de încetare a autocefaliei, părintele profesor Ioan Floca enumeră și „voința puterii de stat”⁷.

Prafericitul Părinte Patriarh Daniel, într-un studiu pe această temă publicat în anul 1987, nu include participarea puterii de stat între pașii necesari în vederea obținerii autocefaliei, însă arată condiționarea istorică existentă adesea între independența statală sau politică a teritoriului și autocefalie, în virtutea principiului canonic că organizarea bisericească trebuie să țină seama de evoluția organizării civile⁸.

Istoria ne arată cum autocefalii s-au născut și au dispărut, uneori reapărând peste secole, după cum statele care au susținut respectivele autocefalii au fost capabile să impună sau să susțină această poziție a unei biserici locale în lumea ortodoxă (cazul autocefaliilor bulgară, sârbă, georgiană etc.).

1.2. Prima etapă istorică. Afirmarea de către statul român a autocefaliei românești și consecințele directe ale acesteia

Nu vom putea înțelege momentul istoric ce a impus ca prima afirmare modernă a autocefaliei să fie realizată pe calea unui act normativ al statului, dacă nu vom privi în timp pentru a înțelege rădăcinile raporturilor stat-Biserică în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Încă din dreptul roman, dreptul sacru (*jus sacrum*) era parte a dreptului public (*jus publicum*), concepție menținută și după creștinarea Imperiului Roman de Răsărit, precum și în statele succesoare, inclusiv în perioada modernă.

Epoca Binecredinciosului Împărat Justinian I (527-565), prin codificarea legislativă realizată, dar și printr-o serie de înnoiri față de perioada anterioară, a reprezentat un moment de turnură și cel mai caracteristic pentru relațiile dintre Biserică și stat în Imperiul Roman de Răsărit. Împăratul a devenit oficial căpetenia civilă a Bisericii, iar episcopii au devenit demnitari de stat, având responsabilități sociale și politice, pentru care răspundeau direct numai în fața împăratului⁹. Este perioada din care ni s-au păstrat și primele nomocanoane, respectiv colecții mixte de canoane și de legi de stat referitoare la treburile bisericești.

⁶ I. FLOCA, *Drept canonic ortodox, legislație și administrație bisericească*, vol. II, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1990, p. 322.

⁷ I. FLOCA, *Drept canonic ortodox...*, p. 323.

⁸ I.-D. CIOBOTEA, „Autocefalia Bisericească: unitate de credință și libertate religioasă...”, p. 273.

⁹ Nicolae DURĂ, *Le Régime de la synodalité selon la législation canonique, conciliaire, oecuménique du I-er millenaire*, Bucarest, Ed. Ametist '92, 1999, p. 598.

Epanagoga împăratului Vasile I Macedoneanul (867-886) a consacrat conducerea bicefală a Imperiului și a Bisericii, având fiecare din acestea două căpetenii: una laică și una bisericească¹⁰, precum și noțiunea de „simfonie” ca exprimând această relație specifică între cele două puteri.

Definitorie pentru statele românești medievale este afirmația lui Dimitrie Cantemir, Domnul Moldovei, care preciza, cu referire la raportul dintre statul feudal și Biserică în vremea sa că „povățuirea cea pe din afară a Bisericii este a Domnului; iar purtarea de grijă cea dinăuntru pentru suflete este încredințată mitropolitului”¹¹.

Trecerea de la gândirea nomocanonică feudală la gândirea juridică modernă s-a făcut treptat, statul încercând să își mențină prerogativele în Biserică în numele conceptului modern de *suveranitate*, dar limitând, în baza înțelegerii aceluiași concept, aproape până la dispariție prerogativele tradiționale ale Bisericii în stat. Astfel, din punct de vedere juridic, autoritatea statului s-a afirmat ca absolut independentă de orice altă autoritate, deci și de cea bisericească, de care fusese însă strict legată până în epoca modernă¹².

Redusă pe plan public la aspectele strict liturgice și dogmatice, puternic limitată în dreptul de a se exprima în chestiunile publice de orice natură, adeseori sub amenințarea unor sancțiuni penale¹³, Biserica din cele două principate nu a jucat la început în problema autocefaliei un rol prea vizibil, această chestiune părănd pentru reprezentanții statului modern român ca una în primul rând politică, pe care statul este chemat să o soluționeze în temeiul suveranității sale. Chiar dacă independența statală va fi obținută în deceniul opt al secolului al XIX-lea, pregătirea acesteia nu a putut ocoli un subiect de o importanță majoră ca viața religioasă a cetățenilor.

Biserica a dovedit în întreaga perioadă anterioară alegerii lui Alexandru Ioan Cuza o implicare puternică în sensul unirii celor două Principate Române, ca urmare autocefalia, mai ales cu componenta ei de unitate bisericească a celor două provincii românești, a fost urmărită, dar în acea perioadă de naștere a tânărului stat românesc era greu să se mai audă și alte voci decât cele ale statalității în curs de consolidare, care căuta să monopolizeze orice discurs public, după secole în care statalitatea fusese înăbușită de ocupația otomană.

Vom analiza, în continuare, modalitățile în care tânărul statul român a intervenit, pe linie legislativă, în sensul afirmării și sprijinirii autocefaliei românești.

¹⁰ Valerian ȘESAN, *Catedra de drept bisericesc la Facultatea de Drept, Cernăuți, Tiparul Glasul Bucovinei*, 1939, p. 7.

¹¹ Cf. I. FLOCA, *Drept canonic ortodox...*, p. 305.

¹² Nicodim MILAȘ, *Dreptul bisericesc oriental*, București, Tipografia Guttenberg, 1915, p. 573.

¹³ Codul penal de la 30 octombrie 1864 cuprindea un capitol special numit „Despre tulburările aduse ordinii publice de către fețele bisericești”.

Pe plan intern, proclamarea autocefaliei s-a făcut prin legiferare oficială în articolul 1 al *Decretului pentru înființarea unei autorități sinodale centrale, pentru afacerile Religiei Române*, din 3 decembrie 1864, care prevedea că „Biserica Ortodoxă Română este și rămâne independentă de orice autoritate bisericească străină, întru tot ce privește organizarea și disciplina”¹⁴. Se remarcă faptul că termenul „autocefalie” nu este utilizat în text, fiind înlocuit de termenul „independență”, cu același sens, dar mai propriu exprimării statale.

Nici în art. 21 al primei Constituții a României, cea de la 1866, nu va fi utilizat însuși termenul de autocefalie, ci tot un sinonim, respectiv se preciza că „Biserica Ortodoxă Română este și rămâne neatârnată de orice chiriarhie străină, păstrându-și însă unitatea cu biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor”¹⁵, prevăzându-se, de asemenea, existența unei singure „autorități sinodale centrale”.

În ambele texte, ca și în *Decretul pentru secularizarea averilor mănăstirești* din 15 decembrie 1863, statul român a invocat cutuma juridică a *drepturilor câștigate*, care sunt doar reenunțate în vederea afirmării unor noi consecințe juridice, formula uzitată în epocă fiind „este și rămâne”, în cazul autocefaliei, „sunt și rămân”, în cazul averilor mănăstirești. Această modalitate de a tranșa dispute vechi cu puternice elemente de extraneitate, în care pozițiile părților sunt aparent ireconciliabile, se întemeiază și pe doctrina suveranității statului și pe dreptul său de a reglementa tot ceea ce se petrece în interiorul granițelor sale, dar și pe dorința de a valorifica până la ultimele consecințe un context istoric favorabil, în care visul național părea a se împlini în toate aspectele sale.

Autocefalia a fost considerată ca un drept câștigat și în *Legea organică pentru alegerea mitropoliților și episcopilor eparhioți, cum și a constituirii Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române și pentru înființarea consistoriului superior bisericesc* și în regulamentele ei, utilizarea pentru întâia dată într-un act normativ a acestui termen fiind făcută direct în titulatura Bisericii, fără a fi reluat într-un alt text în lege care să afirme sau să detalieze acest aspect.

Așa cum a arătat ulterior episcopul Melchisedec Ștefănescu, această lege avea și unele inconsecvențe în afirmarea autocefaliei, precum obligația de a cere binecuvântarea Patriarhului ecumenic pentru hirotonia de arhieriei titulari.

Deși în principiu era vorba de o problemă bisericească interortodoxă, statul a fost cel dintâi care a recunoscut autocefalia românească, putându-se spune chiar că a impus-o pe plan intern și internațional. Statul român a arătat că are și o clară reprezentare a ceea ce implică autocefalia proaspăt afirmată,

¹⁴ *Codicele Romane. Alessandro Ioan sau Colecțiune de legile Principatelor-Unite-Romane, București, Tipografia Cesar Bolliac, 1865, p. 211.*

¹⁵ *Codicele Romane Alessandro Ioan...*, p. 6.

care nu a rămas doar o simplă noțiune onorifică, lipsită de consecințe canonice și juridice.

Întrucât autocefalia presupune și organizarea unitară-ierarhică, conform prevederilor canonului 34 apostolic, iar tânărul stat român se afla în plin proces de unificare și consolidare a instituțiilor sale, *Decretul* din 3 decembrie 1864 a stabilit constituirea unui *Sinod general* alcătuit din arhieriei în funcție, dar și din preoți și „persoane laice cu cunoștințe teologice” (art. 4 din Decret). Acest Sinod general nu era același lucru cu Sfântul Sinod, ca cea mai înaltă autoritate canonică de conducere a Bisericii, fiind o structură mixtă. Președintele Sinodului general era „Mitropolitul primat al României”, care însă prezida „în numele Domnitorului” (art. 5 din același Decret). Deși enunțată pentru întâia dată, instituția „mitropolitului primat” nu este definită în acest act, nu se specifică cine ocupă această funcție, abia prin ordonanța domnească din 11 ianuarie 1865 mitropolitul Nifon Rusailă al Ungrovlahiei (1850-1875) primind titlul de „primat al României”. Denumirea actuală de Sfânt Sinod își are începuturile legislative în Legea sinodală din 1872, la care am făcut referire.

Ca urmare, principalele consecințe canonice ale proclamării autocefaliei, care prezentau interes pentru stat, respectiv organizarea unei autorități sinodale centrale, având un președinte numit „Mitropolit primat” și alegerea ierarhilor, au fost legiferate de la început de către autorități.

Alte consecințe ale autocefaliei nu prezentau același interes pentru stat și, ca urmare, nu au fost reflectate legislativ. Între acestea este sfințirea Marelui Mir, despre care statul nu s-a arătat interesat, deși în mod tradițional avea și o componentă politică, Mirungerea fiind un element esențial al slujbei de încoronare a domnitorilor și suveranilor, în statele feudale românești Domnul fiind „uns” („După aceea Domnul trebuie să ingenuncheze în fața ușii ce se zice cea împărătească și sa-și pună capul pe marginea sfântului altar, unde Mitropolitul, punând pe capul lui omoforul, recită cu voce înaltă rugăciunile uzitate a se citi la încoronarea împăraților ortodocși și unge fruntea lui cu Sfântul Mir”¹⁶) și încoronat de către Mitropolit, cântându-i-se și „Vrednic este!”, mitropolitul fiind apoi primul dintre supuși care jura credință noului conducător. În timpul fanarioților ungerea a fost făcută adeseori direct la Constantinopol, de către Patriarhul ecumenic, domnul venind în țară deja investit de către sultan și uns, țara

¹⁶ Dimitrie CANTEMIR, *Operele Principelui Demetriu Cantemiru. Tomu II. Descrierea Moldaviei*, București, Tipografia Curții, 1875, p. 51. În edițiile publicate în timpul regimului comunist (Dimitrie CANTEMIR, *Descriptio Moldaviae*, București, Biblioteca școlară, 1978) au fost excluse momentele care se petrec în biserică. Statul comunist nu putea să ignore faptul că singurul Rege uns al României este încă în viață.

fiind pusă în fața faptului împlinit. Și în timpul domniilor regulamentare domnul era uns de către mitropolit în altar¹⁷.

Faptul că statul a legiferat în ceea ce privește organizarea administrativă internă a Bisericii se integra, așa cum am arătat, într-o viziune tradițională care pleca de la premisa că și statul creștin are între obiective mântuirea cetățenilor săi și că textul canoanelor, redactat de către Biserică și aprobat de către împărați, este el însuși parte a ordinii de drept pe care statul o asigură.

În momentul în care statul român a început să exercite suveranitatea sa excluzând din ordinea sa juridică internă prevederile canonice, cu precădere în ceea ce privește alegerea ierarhilor, ce urmau a fi numiți direct de către puterea politică, a fost declanșată de către ierarhie „lupta pentru canonicitate”, care a îmbrăcat forme pornind de la protest deschis la boicot. Statul a fost nevoit să cedeze și să revină la forme mai tradiționale și mai apropiate de canoane în alegerea ierarhilor, în acest sens adoptând Legea sinodală de la 1872.

1.3. Momentul 1885 din perspectiva relației dintre Biserică și puterea politică

După adoptarea *Legii sinodale* în anul 1872 și normalizarea, în parte, a relației dintre Biserica română și puterea politică, inițiativa în demersurile de obținere a autocefaliei este preluată într-un mod mult mai vizibil de către ierarhie, cea care, prin mijloacele canonice specifice, trebuia să obțină, pe plan internațional bisericesc, ceea ce statul afirmase deja la nivel constituțional și legal.

Cel mai important document sinodal privind autocefalia, care a apărut într-un context strict bisericesc, acela al sfințirii Marelui Mir la 25 martie 1882, este cel aprobat în ședința Sfântului Sinod din 23 noiembrie 1882, intitulat *Act sinodal care cuprinde autocefalia Bisericii Ortodoxe Române și relațiile ei cu Patriarhia de Constantinopol*. Și în acest document se invocă teoria drepturilor câștigate, afirmându-se că: „Nu avem nevoie a fi din nou recunoscută de cineva autocefalia noastră bisericească; ea este un fapt istoric îndestulător pentru noi și pentru cei ce ne iubesc și voiesc a fi cu biserica și cu statul nostru în relațiuni amicale”¹⁸.

După cum am arătat, sfințirea Marelui Mir, ca un atribut al autocefaliei, nu prezentase interes politic, dat fiind statutul principelui, care nu era și suveran. Din

¹⁷ Ioan C. FILITTI, *Domniile Române sub Regulamentul organic. 1834-1848*, București, Socec, 1915, p. 18 (ungerea Domnului Alexandru Ghica, 1834-1842), p. 281 (ungerea ca Domn a lui Gheorghe Bibescu, 1842-1848).

¹⁸ Pr. Nicolae ȘERBĂNESCU, „Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române cu prilejul centenarului (1885 – 25 aprilie – 1985)”, în: *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 121.

anul 1881 România a devenit regat, dar încoronarea, deși făcută la Mitropolie, nu a implicat Mirungerea, regele, catolic fervent, nefiind interesat de acest gen de investitură ce implica o puternică amprentă bisericească ortodoxă.

Recunoașterea autocefaliei pe plan interortodox constituia un aspect foarte important de obținut, chiar dacă atribuțiile interne ale autocefaliei erau deja exercitate de 20 de ani fără vreo stânjenire. Contextul favorabil de la Patriarhia ecumenică în anul 1885 a reclamat o intervenție rapidă în care statul și Biserica au acționat unitar și coerent, inițiativa și dialogul fiind de această dată bisericești, chiar dacă însoțite de o mediere statală, care să ofere garanția că, în această privință, există un acord clar între cele două instituții.

În scrisoarea sa din 20 aprilie 1885 Mitropolitul primat Calinic Miclescu îl informa pe Patriarhul ecumenic Ioachim al IV-lea că autocefalia „a fost declarată”, fără a intra în detalii de cine și în ce condiții, solicitând însă deplina recunoaștere interortodoxă a acesteia „după ce am obținut încuviințarea Maiestății Sale, Augustul Nostru Rege și a Guvernului Său”. Scrisoarea a fost transmisă însoțită de o solicitare în susținerea acesteia din partea Ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, D. Sturdza, care subliniază și accentuează implicațiile politice ale acestui gest.

Patriarhul ecumenic Ioachim al IV-lea a răspuns ambelor scrisori, întâi celei primite de la mitropolitul primat, apoi celei primite de la ministrul D. Sturdza, apreciind colaborarea între Biserica românească și statul român în acest demers, Tomosul fiind însă transmis către Mitropolitul primat, și nu către Guvern, care este doar informat despre aceasta.

Mesajul Regal pentru deschiderea sesiunii Sfântului Sinod din primăvara anului 1885 este redactat în exprimări prin care statul încearcă să își atribuie aproape în exclusivitate meritele acestui moment istoric. Regele anunță Sfântului Sinod că „autocefalia seculară a Bisericii ortodoxe române a capatat binecuvântarea Sanctității Sale Patriarhul Ecumenic”, precizând că „acest rezultat l-am obținut prin stăruințele Guvernului Meu, cu concursul luminat și patriotic al Preasfințiților Mitropoliți și Episcopi ai Bisericii române”¹⁹, pentru ca Biserica română „să rămână acea mare instituțiune națională de Stat pe care poporul român să se poată totdeauna sprijini”²⁰.

Nu avem motive să credem că prerogativele puterii de stat în administrația bisericească erau mai mari în această perioadă a istoriei României decât în perioada Imperiului sau cea medievală, dar mentalitatea cu care domnul și guvernul împreună-lucrează cu Biserica sunt vizibil diferite.

¹⁹ Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, *Acte privitoare la autocefalia Bisericii Ortodoxe a României*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1885, p. 3.

²⁰ Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice, *Acte privitoare la autocefalia...*, p. 4.

În vechime Împăratul, ca exponent al puterii de stat, în mâinile căruia, prin tradiția imperială, se concentra toată puterea, era și membru al Bisericii și acționa în această calitate. El nu participa la viața Bisericii ca Împărat, ci în calitate de creștin, având însă o poziție specială, definită în principal prin expresia „episcop al treburilor celor din afară ale Bisericii”, venind din vremea celui dintâi împărat creștin, Sfântul Constantin cel Mare. Tocmai pentru că acționa în calitate de membru al Bisericii și anumite ingerințe ale împăraților în Biserică trebuie privite de istorici, și au fost cu siguranță astfel privite de contemporani, cu îngăduință²¹.

Din documentele statale referitoare la momentul recunoașterii autocefaliei răzbate un destul de evident sentiment de superioritate față de Biserică, redusă la poziția unei instituții de stat și patronată cu condescendență, iar nu cu sentimentul unei responsabilități comune. Statul modern nu se mai simte chemat să lucreze la mântuirea cetățenilor săi. Regele nu se identifică personal, ci doar ca reprezentant al supușilor săi, cu religia numită „dominantă” de către Constituția de la 1866 (termen fals care nu trimitea la nici o realitate concretă, pentru că Ortodoxia nu domina nici o altă credință în perioadă, din contra, din cauza constrângerilor politice, avea o libertate de acțiune mult redusă față de alte culte din Regat).

Cercetătorul neavizat ar putea crede din documentele vremii că statul a fost motorul și organizatorul autocefaliei românești. Consider însă că aceasta este doar o impresie superficială, datorată faptului că statul, în perioada respectivă, a dorit să aibă prim planul și chiar monopolul expresiei publice, inclusiv când a acționat în numele și în sprijinirea unor idealuri ale Bisericii.

Momentul de la 1885 constituie încununarea și împlinirea autocefaliei și a rămas ca atare în conștiința publică, episcopul Melchisedec Ștefănescu precizând că: „unele atribute naționale nu este destul să ni le recunoaștem numai noi, ci trebuie să le recunoască și alții”²².

1.4. Afirmarea legislativă a autocefaliei ulterior anului 1885

Câștigată după eforturi de două decenii, autocefalia va fi menționată în acte normative ale statului până în zorii regimului comunist, fiind considerată un bun prețios atât pentru stat cât și pentru Biserică.

Constituția din anul 1923 a reluat în art. 22 alin. 5 exprimarea din art. 21 al Constituției din 1866, respectiv că: „Biserica Ortodoxă Română este și rămâne neatârnată de orice chiriarhie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor”²³.

²¹ Ionuț-Gabriel CORDUNEANU, *Biserica și Statul – două studii*, Ed. Evloghia, 2006, p. 22.

²² N. ȘERBĂNESCU, „Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române...”, p. 137.

²³ Chiru C. COSTESCU, *Colecțiunea de legiuiri bisericești și școlare adnotate*, vol. III, București,

*Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române*²⁴ din anul 1925 a introdus termenul atât de ocolit în legislația de până atunci de „autocefalie”, pe care l-a prezentat în strânsă legătură cu sinonimul românesc deja consacrat: „Ea (Biserica Ortodoxă Română, n.n.) este și rămâne *autocefală, adică neatârnată* de orice chiriarhie dinafară, păstrându-și însă, în privința dogmelor, unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului”.

Constituția efemeră din anul 1938 a reluat în art. 19 prevederile din Constituția din 1866 și 1923, la care am făcut deja referire.

România a cunoscut în timpul regimului comunist mai multe Constituții. Constituția Republicii Populare Române, adoptată de Marea Adunare Națională în data de 13 aprilie 1948²⁵, în art. 27 garanta libertatea religioasă, urmând ca modul concret de organizare și funcționare a cultelor să fie reglementat prin lege. Aspect semnificativ, ținând mai degrabă de tradiție, era menționarea nominală, ca și în toate Constituțiile anterioare (din 1866, 1923 și 1938), a Bisericii Ortodoxe Române, precum și a caracterului ei autocefal și unitar: „Biserica ortodoxă română este autocefală și unitară în organizarea sa” (art. 27 alin. 4). Aceleași prevederi au fost reluate și în art. 15 al noii Legi a cultelor, respectiv *Decretul nr. 177* din 4 august 1948.

Nici una dintre constituțiile ulterioare anului 1948 nu a mai conținut vreo referire nominală la Biserica Ortodoxă Română și, în consecință, nici la autocefalia sa. Nici Constituția post-comunistă din 1991, modificată în anul 2003, nu conține referiri la Biserica Ortodoxă Română. Doar prima lege a cultelor adoptată sub regimul acesteia, respectiv *Legea nr. 489/2006* privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, a reluat tradiția menționării distincte a cultului majoritar, dar fără a interfera cu aspecte care țin de organizarea sau statutul său interortodox, reliefând noua viziune a statului român față de culte, corespunzătoare enunțării constituționale a autonomiei acestora.

2. Reflectarea în actele normative a ridicării la rang de Patriarhat a Bisericii Ortodoxe Române

2.1. Ce reprezintă instituția patriarhatului în Biserica Ortodoxă

Utilizat în Sfânta Scriptură pentru a desemna pe părinții neamurilor lui Israel, fiii lui Iacob, sau pe Avraam, termenul „patriarh” a fost utilizat de evrei pentru a desemna pe căpetenia religioasă și națională a evreilor în Egipt, iar în

Tipografia „Lupta”, 1931, p. 3, infra.

²⁴ Publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 97 din 6 mai 1925.

²⁵ Publicată în *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 87bis din 13 aprilie 1948.

Biserică termenul a fost utilizat la început ca un titlu de onoare pentru anumiți episcopi venerabili, părinți ai popoarelor pe care le păstoreau. El va căpăta în timp sensul de cea mai înaltă demnitate bisericească în Biserica Ortodoxă și va deveni un titlu administrativ în sine, specific doar anumitor scaune arhiepiscopale.

Titlul de distincție și jurisdicție superioară de Patriarh se va încetățeni din secolul al VI-lea cu sensul actual, întâi pentru pentarhia Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim. El însă va apărea în textul canoanelor abia în canonul 7 al Sinodului VI Ecumenic (692). Noi patriarhate au fost recunoscute ulterior pentru Georgia (1010), Bulgaria (1234), Serbia (1346) și Rusia (1589), primele trei dispărând pentru o perioadă și reapărând ulterior, în secolul XX, secol în care listei patriarhatelor s-a adăugat și Patriarhia Română.

2.2. Ideea ridicării Întâistătătorului Bisericii Ortodoxe Române la rang de Patriarh

Denumirea de „Primat al României” pentru întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române după unirea Principatelor a fost mai degrabă una de împrumut din spațiul catolic, unde prin primat se înțelegea întâiul dintre episcopii unei regiuni organizate de regulă național și cuprinzând mai multe structuri arhiepiscopale sau mitropolitane, aflat însă, bineînțeles, în subordinea Papei. Nicolae Iorga considera această titulatură „împrumutată de la Primatul Ungariei, deci de la organizația catolică din statul vecin”²⁶. Însă la denumirea de „primat” se limita orice asemănare cu organizarea apuseană. În cazul „Primatului României”, acesta nu era subordonat nici unei autorități bisericești, cu excepția Sfântului Sinod al cărui membru și președinte era.

Ideea ridicării la rang de patriarhie a tinerei Biserici Ortodoxe Române nou organizate ca urmare a unirii principatelor a precedat cu mult timp acordarea formală a acestui rang. Încă din 9 martie 1882, cu ocazia discutării în Camera deputaților a unor modificări ale Legii sinodale din 1872, s-a făcut propunerea de a se ridica scaunul de mitropolit primat la treapta de patriarh²⁷.

Imediat după unire, ideea patriarhatului a animat pe reprezentanții Bisericii din toate provinciile românești, care au insistat asupra necesității istorice și canonice de a se înființa Patriarhia românească. Pentru prima dată după război a ridicat această problemă preotul Gheorghe Ciuhandru, consilier eparhial la Arad, președintele Asociației clerului „Andrei Șaguna” din Transilvania, în

²⁶ Nicolae IORGA, „Necesitatea înființării patriarhatului”, în: *Patriarhia Românească. Acte și documente*, Tit SIMEDREA (ed.), București, 1926, s.n., p. 8.

²⁷ *Monitorul Oficial*, nr. 73 din 10/22 martie 1882, p. 1163, apud N. ȘERBĂNESCU, „Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române...”, p. 121.

cuvântarea pe care a rostit-o la Congresul preoțimii din Transilvania de la Sibiu (6-8 martie 1919)²⁸.

În ședința din 25 mai 1921 a comisiei însărcinate să pregătească proiectul de lege pentru organizarea unitară a Bisericii Ortodoxe Române, alcătuite din reprezentanții tuturor celor cinci regiuni ecleziastice românești, reprezentanții Basarabiei au arătat că dorința unanimă a preoțimii de acolo este să se procedeze cât mai repede în acest sens²⁹.

O sinteză magistrală a condițiilor care impuneau înființarea Patriarhatului în Biserica Ortodoxă Română a realizat-o cu câteva luni înaintea marelui moment ministrul de atunci al cultelor, Alexandru Lapedatu. Acesta a semnalat elementele cheie ale noului context istoric și politic într-o singură frază, astfel: „Crearea patriarhatului român e reclamată de situația actuală de superioritate numerică și morală a Bisericii ortodoxe române față de celelalte Biserici ortodoxe străine, de rolul, mai însemnat uneori decât al tuturor Patriarhatelor împreună, pe care Biserica noastră l-a avut în trecut, timp de secole, ca apărătoare și protectoare a Creștinilor din Orient și de prestigiul politic de care se bucură Statul român în rândul celorlalte State ortodoxe, prestigiu pe care trebuie să și-l păstreze și prin poziția Bisericii sale”³⁰.

La aceste trei motive externe pentru această modificare de statut interortodox, ministrul Lapedatu a adăugat două motive interne: realizarea deja a unității sinodale românești pentru întreg spațiul României Mari și riscul ca „Biserica oficială a Statului român, cea ortodoxă, să rămână în situație ierarhică de egalitate” cu romano-catolicii din țară, care tindeau și ei a se organiza într-o singură provincie metropolitană, cu sediul în Capitală³¹.

Același ministru, ca responsabil cu viața cultelor în România Mare, a creionat programatic și pașii care trebuiau urmați pentru instituirea Patriarhatului. Deși afirma, într-un discurs greu de imaginat la un omolog al său din Regat dinaintea Unirii, că: „inițiativa este la Sfântul Sinod, singurul organ cu cădere a propune (și accepta, va preciza ministrul ulterior în același articol, n.n.) instituirea Patriarhatului român”, consideră că în această privință este necesară obligatoriu participarea atât a Bisericii, cât și a statului, întrucât „Biserica noastră este autocefală, iar Statul suveran”³². Singurul rol al Guvernului, în viziunea ministrului Lapedatu, este „să consacre, prin lege, ființa Patriarhatului ortodox

²⁸ Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981, p. 393.

²⁹ Ioan LUPAȘ, „Patriarhia Românească”, în: *Patriarhia Românească. Acte și documente...*, p. 17.

³⁰ Alexandru LAPEDATU, „Înființarea Patriarhatului în Biserica Ortodoxă Română”, în: *Patriarhia Românească, Acte și documente*, Tipografia Cărților Bisericești, 1925 p. 11.

³¹ A. LAPEDATU, „Înființarea Patriarhatului...”, p. 12.

³² A. LAPEDATU, „Înființarea Patriarhatului...”, p. 12.

român”, iar această lege trebuie să fie una specială, nu cea generală privind organizarea Bisericii, „fiind vorba de un act de caracter național de epocală însemnătate istorică”³³.

Câteva luni mai târziu, chiar cu ocazia discuțiilor din cadrul Sfântului Sinod pentru înființarea demnității de Patriarh, ministrul Lapedatu a adăugat: „Organizarea Bisericii ortodoxe române stă în așa de strânsă legătură cu aceea a Statului, că fazele dezvoltării acestuia sunt și ale aceleia”³⁴.

Patru structuri bisericești, fiecare cu propria organizare și propria tradiție, alcătuiau în anul 1925 Biserica Ortodoxă Română. Ridicarea la rang de patriarhie nu schimba cu nimic organizarea Bisericii românești, care avea deja un Sfânt Sinod având ca președinte pe Primatul României, ci doar înlocuia respectiva titulatură, care nu se mai regăsea la nici o biserică ortodoxă, cu una specific ortodoxă, ce aducea atât pe plan intern, cât și extern, o autoritate și un prestigiu pe care le-au atins Bisericile ortodoxe cu o asemenea instituție ierarhică³⁵.

2.3. Noul model de relație între stat și Biserică ilustrat de proclamarea Patriarhatului român

Pentru a înțelege de ce a mai fost nevoie de afirmarea legislativă a ridicării în rang de Patriarhie este necesar să comparăm textul *Hotărârii Sfântului Sinod* din 4 februarie 1925³⁶ cu textul *Legii pentru ridicarea Scaunului Arhiepiscopal și Mitropolitan al Ungro-Vlahiei, ca Primat al României, la rangul de Scaun Patriarhal*³⁷.

Textul Hotărârii Sfântului Sinod este următorul:

- „1. Se înființează în Țara Românească pentru Biserica Ortodoxă Autocefală Română demnitatea de Patriarh;
2. Arhiepiscopul și Mitropolitul Ungro-Vlahiei se ridică, în calitatea sa de Primat al României, la rangul de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române;
3. Înaltpreasfințitul D.D. Miron, actualul Arhiepiscop și Mitropolit al Ungro-Vlahiei, devine, în calitatea sa de Primat al României, Patriarh al Bisericii ortodoxe române;
4. Patriarhul Bisericii ortodoxe române se va bucura de toate drepturile recunoscute de Sfintele Canoane și legile țării;
5. Hotărârea aceasta va fi înaintată Onor. Guvern spre legiferare printr-o lege specială și sancționată de Majestatea Sa Regele;

³³ A. LAPEDATU, „Înființarea Patriarhatului...”, p. 14.

³⁴ „Sumarul ședinței Sfântului Sinod din 4 februarie 1925”, în: *Patriarhia Românească, Acte și documente*, p. 30.

³⁵ „Sumarul ședinței Sfântului Sinod din 4 februarie 1925”, p. 34.

³⁶ „Sumarul ședinței Sfântului Sinod din 4 februarie 1925”, p. 38.

³⁷ Publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 44 din 25 februarie 1925.

6. Alegerea, confirmarea și investirea viitorilor patriarhi se va face potrivit unei legi speciale;
7. Nu vor putea fi eligibili la demnitatea de Patriarh decât Mitropoliții și Episcopii în funcțiune ai Sfintei noastre Biserici;
8. Se va comunica această hotărâre și tuturor celorlalte Biserici surori ortodoxe de răsărit;
9. Se delegă o Comisiune alcătuită din Înaltpreasfințitul Mitropolit Nectarie și Preasfințitul Episcopii Vartolomeu al Râmnicului Noului Severin și Lucian al Romanului care să întocmească actul de notificare ce se va face celorlalte Biserici ortodoxe surori și care se va înscrie în Condica Sfântă a Sfântului Sinod”.

Câtă diferență între mentalitatea și contextul istoric care au stat la baza redactării acestui text și cele din perioada anterioară proclamării autocefaliei! Inițiativa în anul 1925 este, în mod evident și public, a Sfântului Sinod, care „înființează”, „ridică”, „hotărăște”, stabilește cine vor fi eligibili pentru această funcție, și „comunică această hotărâre și tuturor celorlalte Biserici surori”.

Exista și în anul 1925 un puternic sentiment al unei împreună lucrări între stat și Biserică, dar de pe poziții mult mai firești decât în perioada anterioară. Un rol foarte important îl au, fără îndoială, reprezentanții românilor proaspăt alăturați statului român, care nu puteau să conceapă ca, în materie bisericească, să beneficieze de drepturi mai reduse decât aveau sub regimul de ocupație străină și care considerau că poziția de Biserică dominantă nu implica automat și subordonarea administrativă a acesteia față de stat.

În *Actul de înființare a Patriarhatului românesc*, din care face parte și textul sus menționat, se afirmă clar că: „poporul român își înființează de astăzi înainte, prin propria lui suveranitate, politică și bisericească, Patriarhatul pentru Biserica ortodoxă română”³⁸, fiind afirmat și caracterul politic, nu doar bisericesc, al acestui demers.

Însăși legiferarea ridicării în rang a Bisericii Ortodoxe Române apare în mod evident ca o cerință a Bisericii, care dorește să facă întregul stat român părtaș la acest fericit eveniment, motivat însă și de faptul că statul, prin art. 22 alin. 9 din Constituția din 1923, înțelesese să mențină în sfera sa de legiferare alegerea ierarhilor: „Mitropoliții și episcopii Bisericii ortodoxe române se vor alege potrivit unei singure legi speciale”. Legea care a reglementat alegerea episcopilor și mitropoliților a fost *Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române*, publicată în *Monitorul Oficial* la 6 mai 1925, care însă nu a cuprins prevederi și pentru alegerea Patriarhului, întrucât în această privință exista deja legea specială publicată în 25 februarie 1925, la care vom face referire mai pe larg în continuare.

³⁸ „Sumarul ședinței Sfântului Sinod din 4 februarie 1925”, p. 35.

Cuprinsul *Legii pentru ridicarea Scaunului Arhiepiscopal și Mitropolitan al Ungrovlahiei, ca Primat al României, la rangul de Scaun Patriarhal*, adoptată de Camera în unanimitate de 156 voturi și cu 89 voturi pentru și două împotriva la Senat, era următorul:

„Art. 1 - Scaunul Arhiepiscopal și Mitropolitan al Ungrovlahiei se ridică, ca Primat al României, la rangul de Scaun Patriarhal;

Art. 2 - Actualul Arhiepiscop și Mitropolit al Ungrovlahiei, Înaltpreasfințitul D.D. Dr. Miron Cristea devine, în calitatea sa de Primat al României, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române;

Art. 3 - Patriarhul Bisericii ortodoxe române se va bucura de toate drepturile recunoscute de Sfintele canoane și legile țării. Un regulament special, întocmit de Sfântul Sinod, va determina mai deaproape aceste drepturi;

Art. 4 - Pe viitor, alegerea Patriarhului Bisericii ortodoxe române se va face de un colegiu electoral compus din membrii Adunării care, după legea de organizare a acestei Biserici, va alege pe Arhiepiscopul și Mitropolitul Ungrovlahiei și din membrii de religie ortodoxă ai Corpurilor legiuitoare;

Un regulament special, întocmit de Ministerul Cultelor, de acord cu Sfântul Sinod și aprobat de consiliul de miniștri, va determina modul după care se va săvârși actul alegerii;

Confirmarea alegerii o face, la propunerea Sfântului Sinod și a guvernului, Maiestatea sa Regele, care va da apoi investitura, potrivit datinelor țării pentru capii Bisericii Ortodoxe Române;

Art. 5 - Nu vor putea fi aleși în demnitatea de Patriarhi ai Bisericii Ortodoxe Române decât Mitropoliții și Episcopii în funcțiune ai acestei Biserici.”

Deși, în expunerea de motive a acestei legi, ministrul Lapedatu se angaja să lămurească corpurile legiuitoare de ce este nevoie ca o astfel de lege să fie adoptată, toate argumentele aduse lămuresc doar o dată în plus de ce Biserica Ortodoxă Română trebuia să facă și a făcut acest pas, fără a clarifica resorturile juridice pentru care statul trebuie să se alătore și el acestui demers, respectiv ce aduce nou legea în ordinea juridică a statului român și de ce hotărârea Sfântului Sinod nu cuprindea și nu putea produce singură toate efectele dorite.

Aceste explicații nu erau însă necesare în acea perioadă, dată fiind concepția privitoare la relația între Biserica de stat și puterea politică în toate provinciile românești, indiferent de stăpânirea sub care s-au aflat, poziția constituțională a Bisericii și tradiția istorică privitoare la alegerea ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române, ce asimila ierarhia bisericească demnitarilor statali. Vechea concepție tradițională privind raporturile dintre stat și biserică (ilustrate în relațiile dintre conducătorii celor două instituții) se va regăsi în faptul că la alegerea conducătorilor bisericești participa și puterea politică, precum și în faptul că Regele confirma și investea pe Patriarh.

Însă, așa cum am arătat și în prima parte a acestui studiu, statul a încercat să își mențină și consolideze prerogativele în Biserică în numele conceptului modern de *suveranitate*, dar a limitat cel mai adesea, în baza înțelegerii aceluiași concept, aproape până la dispariție prerogativele tradiționale ale Bisericii în stat.

Astfel, confirmarea primului Patriarh al României s-a făcut prin însăși promulgarea de către monarh a legii sus menționate, care nominaliza în art. 2 pe Miron Cristea în această funcție. Decretul regal de investitură și investirea primului Patriarh al României a avut loc la Palatul Regal, în data de 1 noiembrie 1925, Regele Ferdinand luând cârja patriarhală din mâna Înaltpreasfințitul Mitropolit al Moldovei și încredințând-o Patriarhului rostind: „Îți încredințez cârja de Patriarh pentru a păstori turma Patriarhiei României”³⁹.

Slujba de întronizare a avut loc la Catedrală, unde s-a dat citire decretului regal de întronizare, fiind apoi primite însemnele patriarhale⁴⁰.

Cu toate acestea pretențiile monarhiei față de Biserica Ortodoxă erau disproporționate față de modul în care regele înțelesese la momentul convenit să aibă loc propria încoronare, ignorând sau eludând prerogativele tradiționale ale capului Bisericii în încoronarea șefului statului.

Ceremonia încoronării Regelui Ferdinand în octombrie 1922 la Alba-Iulia a trebuit să fie adaptată faptului că Regele, catolic fervent, nu a acceptat să fie încoronat de către Mitropolitul Primat într-o biserică ortodoxă, deși Catedrala Reîntregirii de la Alba Iulia fusese special construită pentru acest eveniment, ca atare în biserică vor fi sfințite coroanele și mantiile regale, Regele punându-și singur coroana într-o ceremonie care a avut loc în afara locașului de cult.

Ca atare, așa cum am arătat și în partea referitoare la autocefalie, puterea politică, din motive ideologice sau confesionale, a aplicat trunchiat simfonia, tinzând să mențină în practică doar elementele favorabile puterii politice și să ignore sau diminueze drastic prerogativele Bisericii⁴¹.

Aceste mici ingerințe nu au putut întuneca sau afecta dezvoltarea impresionantă a activității Bisericii care va avea loc după Marea Unire și ridicarea la rang de patriarhie.

Concluzii

Două momente deosebit de importante în viața Bisericii sunt sărbătorite în acest an și se află astfel, în mod special, din nou sub lupa istoriei. Proclamarea

³⁹ *Patriarhia Românească, Acte și documente*, p. 170.

⁴⁰ *Patriarhia Românească, Acte și documente*, p. 178.

⁴¹ Ulterior, deși botezat ortodox, Carol al II-lea, care plănuia o ceremonie de încoronare în anul 1930, a renunțat la acest proiect datorită problemelor sale legate de viața de familie. Regele Mihai I a fost singurul rege al României care a fost încoronat și uns în Catedrala Patriarhală din București, la 6 septembrie 1940, de către Patriarhul Nicodim Munteanu.

și recunoașterea autocefaliei, precum și ridicarea la rang de patriarhie a Bisericii Ortodoxe Române constituie probabil cele mai importante momente ale vieții bisericești din ultimii 150 de ani, momente de turnură care s-au împletit cu împlinirea idealurilor de independență și unitate a statului român modern.

Consecințele deosebit de favorabile Bisericii ale acestor două evenimente le trăim și suntem chemați să le dezvoltăm. Canonizarea sfinților români, înființarea de noi eparhii, organizarea diasporei ortodoxe române nu s-ar fi putut realiza fără aceste momente ale istoriei și devenirii Bisericii noastre.

Statul a fost direct interesat în consolidarea poziției interne și internaționale a Bisericii Ortodoxe Române și a sprijinit prin demersuri legislative și diplomatice obținerea autocefaliei și a ridicării în rang de patriarhat, văzând în aceasta și o creștere a prestigiului și coeziunii interne a tânărului stat unitar român.

Statutul juridico-canonic al Bisericii Ortodoxe Române în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Contextul recunoașterii Autocefaliei

Preot dr. Cristi GAVRILĂ

Biserica Ortodoxă Română a avut și are un rol important în afirmarea identității și unității poporului român. Prin reprezentanții săi, ea a participat activ la obținerea Unirii Principatelor Române și la afirmarea valorilor Statului suveran Român. După realizarea acestui ideal național, este interesant de analizat natura statutului juridico-canonic al Bisericii Ortodoxe Române și paradigma relațiilor dintre Stat și Biserică, în noul context creat.

În perspectiva studierii relațiilor dintre Stat și Biserică, un rol important îl are perioada cuprinsă între 1850-1900. Dacă până la epoca lui Alexandru Ioan Cuza se remarcă o colaborare între Biserică și Stat, autoritatea de Stat ocupându-se și de chestiunile bisericești și legiferând pentru Biserică, din această perioadă raporturile sunt schimbate fundamental. Ca urmare a vechiului sistem de relații dintre Biserică și Stat, întreaga legislație de Stat a avut un caracter unitar politico-bisericesc, nedezvoltându-se o legislație de Stat independentă de cea bisericească și niciuna bisericească independentă de cea de Stat. După epoca Unirii, Statul va legifera pentru Biserică, însă de multe ori în interesul puterii seculare.

Cu epoca aceasta sunt trasate linii noi în cadrul relațiilor Stat – Biserică. Autoritatea de Stat nu va mai legifera pentru Biserică în spiritul legislației canonice. Statul va încerca să obțină un control sporit în raportul său cu Biserică. Se folosea paradigma sistemului francez al relațiilor dintre Stat și Biserică, total nefast pentru instituția divino-umană. Practic se dorea ca Biserica să devină o instituție anexă a Statului, iar slujitorii ei să obțină statutul de funcționari publici în slujba puterii seculare. În respectiva perioadă, ierarhii erau numiți de Stat,

care, oricând – în funcție de interesul politic, îi putea înlocui după influențele nestatornice ale vremurilor.

Deși de multe ori, studiul raportului dintre Stat și Biserică, în respectiva perioadă, a fost privit unilateral de una sau alta dintre părțile implicate, vom încerca să analizăm lucrurile prin prisma legislației juridico-canonice și nu a persoanelor sau acțiunilor – perspectivă care ne-ar duce la concluzii depășite, arătând atât efectele pozitive (unele măsuri au pregătit terenul pentru obținerea recunoașterii oficiale a Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române), cât și negative (altele au dat o autoritate sporită Statului față de Biserică, ori au secularizat bunurile materiale ale Bisericii) asupra vieții ecleziale.

Trebuie să spunem că, între 1859-1885, legislația statului român a conferit și un statut aparte Bisericii Ortodoxe Române, iar în contextul unor împrejurări istorice deosebite ale timpului, va pregăti obținerea recunoașterii oficiale a Autocefaliei în aprilie 1885.

În elaborarea Statutului canonic al Bisericii noastre, un rol deosebit îl ocupă aprecierea cât mai exactă a influenței pe care a exercitat-o Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului în decursul timpului. Statul Român dorea o Biserică Ortodoxă independentă de orice chiriarchie străină, cu ierarhi autohtoni. Pe de altă parte, exista interesul crescut al Patriarhiei Ecumenice de a nu pierde influența pe care o avea în Biserica Ortodoxă Română.

În mijlocul intereselor Statului Român și ale Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol, Biserica Ortodoxă Română și-a definit propriul statut, și-a conturat și și-a manifestat din interior propria identitate în raport cu cei doi poli de influență. Prin activitatea unor ierarhi străluciți, precum Melchisedec Ștefănescu, Biserica își va fixa propriul statut juridico-canonic atât în raport cu puterea seculară, cât și cu Patriarhia Ecumenică de Constantinopol. Va fi un avantaj pentru Biserică – în acel timp ca și în orice epocă; pregătirea canonic-juridică a slujitorilor Sfântului Altar.

Subiectul este actual și pentru că toate consecințele legislative din acea perioadă se prelungesc până în zilele noastre. Efectele Legii privind „Secularizarea averilor mănăstirești” afectează și astăzi bunul mers al Bisericii Ortodoxe Române. În acest context, trebuie să ținem cont și de includerea în bugetul statului, în anul 1860, a veniturilor Casei Bisericii, venituri ce reprezentau un sfert din bugetul de stat; de asemenea o serie de alte măsuri ale Statului care secularizau bunuri ale Bisericii între 1860-1863 (de ex. *Legea pădurilor* – 4 iulie 1860). De aceea, comentariile tendențioase din mediul contemporan cu privire la îndreptățirea salarizării parțiale a clerului din partea statului, în contextul legilor de secularizare a veniturilor Bisericii Ortodoxe Române de către Statul român, nu au nici un fundament istoric, juridic sau canonic.

I. Legislația juridico-canonică cu privire la reglementarea relației Stat-Biserică în a doua jumătate a secolului al XIX-lea

I. 1. Revendicările canonice din cadrul Divanurilor Ad-hoc

Încă de la începutul secolului XIX s-a dorit ca în fruntea Bisericii Ortodoxe să fie un Sinod. În „Planul sau forma de obșteire republicească aristo-democraticească în Moldova”, întocmit de logofătul Dimitrie Sturza în anul 1802, se făcea referire că mitropolitul țării și episcopul Țării de Sus, împreună cu 6 „cinovici” duhovnicești, vor forma Sinodul cel duhovnicesc.

Acesta va cerceta toate problemele, iar hotărârile luate vor avea la bază Pravilele Țării. Sinodul nu va putea hotări sau cerceta nicio problemă fără acordul Divanului „prăvelnicesc” al stăpânirii republicii. Doar în cazul problemelor bisericesti, Sinodul va avea putere deplină. Atunci când un membru al clerului va fi judecat din punct de vedere duhovnicesc, toată puterea de decizie o va avea Sinodul, dacă însă clerul va ieși din această sferă, va fi judecat de către Stat.¹

Trecând peste rolul istoric jucat de clerul Bisericii Ortodoxe Române în realizarea Unirii Principatelor Române², vom cerceta în aceasta perioadă revendicările bisericesti din cadrul Divanurilor Ad-hoc. Aceste revendicări erau importante datorită implicațiilor canonice pe care le presupuneau. Afirmarea Bisericii Ortodoxe Române într-un spațiu geografic bine definit (Canonul 34 apostolic) și neatârnată de orice chiriarchie străină, sunt dezideratele unor canoniști cu o gândire juridică și canonică de excepție. În această perioadă, opera canonică a fraților Scriban și a învățatului ierarh Melchisedec Ștefănescu, va fi definitorie în recunoașterea Autocefaliei Bisericii noastre.

În toamna anului 1857, s-au deschis la București și Iași, lucrările Divanurilor Ad-hoc. În cadrul acestor lucrări din Iași, s-au formulat mai multe revendicări care vor prefigura recunoașterea Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române.

În ședința din 15 octombrie din Iași, se cerea la punctele 5 și 6 „libertatea culturilor în marginea capitulațiilor” și „înființarea unei Autorități Sinodale Centrale pentru treburile duhovnicești ale Bisericii Române” și, apoi, la 18 octombrie, alegerea a două comisii pentru studierea problemelor.³

¹ Prof. Univ. Dr. Cristian IONESCU, *Dezvoltarea Constituțională a României. Acte și documente (1741-1991)*, București, 2000, p.75.

² Nestor VORNICESCU, „Unde-i turma, acolo-i și păstorul”, *participarea mitropolitului Sofronie Miclescu la înfăptuirea Unirii Principatelor Române, 1859*, Craiova, 1984, p. 91-130. Ioan KALINDERU, *Episcopu Melchisedec. Discursu de recepțiune rostitu în ședința solemnă sub președinția M. S. Regelui la 25 martie 1894*, București, 1894, p. 56-62; Constantin C. DICULESCU, *Episcopul Melchisedec. Studiu asupra vieții și activității lui. Cu un portret și eserpte din corespondență*, București, 1908, pp. 30-40; Scarlat PORCESCU, „Contribuții ale clericilor Bisericii strămoșești la înfăptuirea unirii românilor”, în *M. M. S.*, LX, (1984), nr. 1-3, p. 16.

³ Arhim. Neofit SCRIBAN, *Scurtă istorisire și hronologie despre Mitropolia Moldovei*, Paris, 1857, pp. 24-27; IDEM, *Apologia P. S. Arhiereu D. D. Neofit Scriban față cu clevetitorii săi din Iași și București*

Prima comisie, la 25 octombrie și 4 noiembrie, a adus în dezbaterea Divanurilor punctele 4 și 5. Comisia I a conlucrat cu „comitetul clerical” – alcătuit din deputații Neofit și Filaret Scriban, arhierul Calinic Miclescu, arhimandritul Melchisedec Ștefănescu, iconomul Dimitrie Matcaș și alții.⁴

De asemenea, în ședința din 4 noiembrie, Divanul a propus: 1. Recunoașterea Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de orice chiriarchie străină, păstrând unitatea dogmelor cu Biserica Constantinopolului; 2. Înființarea unei autorități sinodale centrale pentru problemele duhovnicești, canonice și disciplinare, unde vor fi reprezentați și preoții de mir; 3. Ținând cont de istoria țării, mitropoliții și episcopii nu vor fi aleși din rândurile clerului străin.

Tot în cadrul acestor ședințe a Divanurilor Ad-hoc, a fost pusă în discuție problema mănăstirilor închinată; era pentru prima dată când Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române era solicitată în chip oficial.⁵

În ziua de 20 decembrie 1857, Filaret Scriban a supus discuției Adunărilor Ad-hoc 12 puncte, care în urma tratativelor au fost majorate la 14. Aceste puncte au o importanță canonică deosebită. Dintre ele menționăm: 1. Autocefalia Bisericii Ortodoxe a Moldo-României; 5. Potrivit sfințelor canoane și drepturilor clerului *ab antiquo* și legii fundamentale a țării, alegerea mitropoliților și episcopilor urma a se face prin Adunarea Obștească a țării și se va întări de către șeful statului. Această adunare va fi formată de către deputați, sinodul și reprezentanții clerului monahal și mirean; 6. Se cerea salarizarea clerului; 7. „Fondul clerical atât al episcopiiilor, al mănăstirilor, al schiturilor, cât și al bisericilor de mir, va forma o singură *Casă* administrată de departamentul averilor mănăstirești”; 8. Catedrele de religie din școlile statului vor fi ținute de preoți; 13. Mitropoliții și episcopii vor fi aleși din membrii clerului monahal, cerând de la candidați nu numai virtuțile și condițiile spirituale cerute de sfințele canoane, ci și erudiția teologică; ⁶ 14. Rezolvarea problemei mănăstirilor închinată Locurilor Sfinte. Această problemă era de competența țării, iar rezolvarea ei era cerută în cel mai scurt timp.⁷

La 13 ianuarie 1858, Divanurile Ad-hoc își încetau existența, problema unirii și a viitoarei organizări a Principatelor trecând din nou în discuțiile diplomației europene.

sau Răspuns acelora ce fac Apoteoză nenorocitului de dănșii Cuza-Vodă, pentru falsa independență a Bisericii Române, București, 1867, p. 10 și urm.

⁴ Iconom Constantin NAZARIE, *Economul D. Matcaș, fost deputat, membru în divanul ad-hoc, profesor și director al seminarului din Roman*, București, 1914, p. 20 și urm.; Gheorghe MOISESCU, Ștefan LUPȘA, Alexandru FILIPAȘCU, *Istoria Bisericii Române*, vol. II. (1632-1949), E.I.B.M.B.O.R., 1958, p. 496.

⁵ Dimitrie A. STURDZA și C. COLESCU-VARTIC, *Acte și documente relative la istoria renascerei României*, vol. VI, București, 1896, pp.152-160.

⁶ *Ibidem*, p. 160.

⁷ Nicolae DOBRESCU, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane. I. Istoria Bisericii din România (1850-1895)*, București, 1905, pp. 93-96; Dimitrie A. STURDZA, *op. cit.*, pp. 425-470 (procese verbale nr. 30, 31 din 20, 21 decembrie 1857); Gheorghe I. MOISESCU, *op. cit.*, pp. 496-497.

Deși prin reprezentanții săi în Divanuri poporul român s-a pronunțat ferm și hotărât pentru unire, Conferința Puterilor Europene convocată la Paris la 10 mai 1858 nu a putut lua o hotărâre definitivă. La 7 august o convenție prevedea ca noul stat să se cheme „Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei” și să rămână sub suzeranitatea Turciei și sub garanția colectivă a celor 7 puteri. O comisie centrală cu sediul la Focșani trebuia să asigure unitatea legislației celor două țări.⁸

I.2. Decretul domnesc din 19 iunie 1859 – numirea arhimandritului Dionisie Romano ca locțiitor al episcopului de Buzău

Cel dintâi act săvârșit de guvernul domnitorului Alexandru Ioan Cuza, prin care se face atingere tradiției canonice bisericești, este numirea arhimandritului Dionisie Romano, starețul Mănăstirii Neamț, ca locțiitor al episcopului Filotei al Buzăului.

Numirea lui Dionisie Romano a fost făcută împotriva voinței mitropolitului Nifon al Țării Românești. Numirea lui Dionisie, după unii istorici, își avea rostul ca, împreună cu autoritatea civilă, să adune toți banii episcopului bolnav și să-i dea guvernului. Această numire arbitrară a născut un alt act arbitrar, și anume confiscarea averii episcopului Filotei în valoare de 74.000 galbeni. Episcopul Filotei nu murise, ci numai era grav bolnav, și, cu toate că exista un testament, guvernul s-a folosit de starea tristă a episcopului și i-a confiscat averea. Se invoca pretextul că un călugăr nu poate lasă avere prin testament, deoarece călugărul s-a lepădat de lume și de toate bunurile materiale.⁹ De aceea, discuția trebuie dusă pe marginea prevederilor canonice.

Conform canoanelor 38, 40, 41 Apostolice, canonul 22 al Sinodului IV Ecumenic, canonul 35 Trulan, canonul 24 Antiohia și canoanelor 22, 26 și 81 Cartagina, episcopul poate dispune de averea sa particulară după cum voiește. Avera Bisericii trebuie să fie deosebită de averea episcopului. Episcopul poate lăsa averea sa cui dorește, a Bisericii însă rămâne pentru Biserică. Se proclamă ca lege dreptul personal al episcopului referitor la averea sa particulară și ca el să dispună liber de această avere după dorința sa personală, iar după moarte o poate lăsa prin testament cui vrea; această avere a episcopului nu poate fi luată

⁸ Alexandru IONIȚĂ, *Episcopul Melchisedec Ștefănescu*, p. 80, Teză de doctorat, 1998, (Facultatea de Teologie Ortodoxă din București); Diac. George DINCĂ, „Episcopul Melchisedec, apostol al Unirii Principatelor Române și mare erudit al vremurilor”, în *G. B.*, XL, (1981), nr. 1-2, pp. 167-176; Constantin C. DICULESCU, *Din corespondența Episcopului Melchisedec*, București, 1909, p. 12 și urm.; Pr. Eugen DRĂGOI, *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos 1864-1989*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1990, pp.10-22.

⁹ *Monitorul Oficial al Țării Românești*, nr. 72 din 22 iunie 1859; Nicolae DOBRESCU, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane. I. Istoria Bisericii din România (1850-1895)*, pp.97-98; Pr. Nicolae ȘERBĂNESCU, „150 de ani de la nașterea domnitorului Ioan Alexandru Cuza”, în *B.O.R.*, LXXXVIII, (1970), nr. 3-4, p. 354; IDEM, „Biserica Ortodoxă Română în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866)”, în *G.B.*, XL, (1981), nr.1-2, pp. 152-167.

pe seama averii bisericești. Episcopul poate să dispună liber de acea parte din avere, pe care a agonsit-o independent de serviciul său bisericesc, adică de averea moștenită sau de altă avere particulară, însă dobândită pe cale legală, ori înainte, ori după intrarea în serviciul Bisericii; iar, de averea pe care a dobândit-o în timpul episcopatului său, nu mai putea dispune liber în folosul rudelor sale sau altor persoane particulare, iar această parte din avere era obligat să o doneze pentru scopuri filantropice sau în folosul acelei Biserici, unde a fost episcop.¹⁰

Canonul 6 al Sinodului I Ecumenic mărturisește că: „[...] dacă cineva va deveni episcop fără încuviințarea mitropolitului, marele sinod a hotărât ca unul ca acesta nu se cade să fie episcop”. Această prescripție, conform căreia în fiecare eparhie mitropolitul este cel care întărea alegerea episcopilor, o găsim și în canoanele: 30 Apostolic, canonul 4 al Sinodului I Ecumenic, canoanele 2, 3 ale Sinodului II Ecumenic, canoanele 16, 19 Antiohia, canonul 13 Cartagina.¹¹

Prin numirea unui episcop fără a se ține seama de așezămintele canonice, Statul trecea peste canonicitatea Bisericii. Se impunea de către Stat un episcop în Biserică, fără ca ea să aibă ceva de spus, într-o decizie care îi aparținea de drept.

1.3. Legea privind obligația de a folosi limba română în cult

A susține că întregul demers politic al domniei lui Cuza a fost nefast pentru Biserică ar însemna să fim conduși de mânie și de patimă, lucru nedemn pentru o cercetare științifică. Printre măsurile pozitive se numără și legea privind obligația de a folosi limba română în cult.

Începând din primăvara anului 1863, limba de cult în Biserica Ortodoxă Română va fi limba română. La 12 martie 1863, generalul Christian Tell, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, printr-un referat special, a arătat consiliului de miniștri starea de inferioritate în care se găsea limba română față de cea grecească în ceea ce privește săvârșirea slujbelor bisericești. Prin jurnalul încheiat în ședința din 15 martie 1863, prezidată chiar de domnitor, consiliul miniștrilor a hotărât ca rânduiala cultică închinată celui Atotputernic să se serbeze numai în limba română. Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, prin ordonanța domnească nr. 272 din 1863, în ziua de 18 martie 1863, a aprobat cele hotărâte de consiliu. În ziua de 19 martie 1863, ministrul cultelor va trimite măsura tuturor bisericilor și mănăstirilor.

La 21 martie 1863, mitropolia a scris egumenilor și protoiereilor, cerându-le a se îngriji ca prin mănăstiri și biserici, cultul divin să se serbeze numai în limba

¹⁰ Dr. Nicodim MILAȘ, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. I, partea I., traducere făcută de Uroș KOVINCICI și Dr. Nicolae POPOVICI, Tipografia Diecezană, Arad, 1931, pp. 249-250.

¹¹ Le găsim la I. FLOCA, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, Sibiu, 2005, pp. 11-12; Dr. Nicodim MILAȘ, *op.cit.*, vol. I., partea II., pp.32-44; C. DRON, *Canoanele, text și interpretare, Sinoadele Ecumenice*, vol. II., București 1935, *Comentariul la canonul 4 al Sinodului I Ecumenic*, p. 31.

română. Mănăstirii *Sf. Ioan cel Mare* din București, prin hotărârea ministerului cultelor din 18 aprilie 1863, i s-a permis să săvârșească cultul în limba greacă. O asemenea îngăduință au primit și Bisericele *Sfinții Arhangheli* din Brăila și *Dancul* din Iași.¹²

Desigur că această măsură a fost benefică pentru Biserica Ortodoxă; fără a se trece peste drepturile religioase ale comunității grecești din România, se demonstrează odată în plus că secularizarea averilor mănăstirești va fi îndreptată strict împotriva abuzurile egumenilor greci.

1.4. Legea privind Secularizarea averilor mănăstirești

Prin mănăstiri închinare înțelegem acele locașuri care au fost puse de către ctitorii lor sau urmașii acestora sub ascultarea Patriarhiilor de Constantinopol, Ierusalim, Antiohia, Alexandria sau a marilor mănăstiri de la Athos, din restul Peninsulei Balcanice sau din Orientul creștin.

Scopul închinării era să asigure dănuirea ctitoriilor din țară, să le garanteze împotriva vicisitudinilor politice interne sau a unei rele gospodării și, în același timp, punându-le sub o autoritate superioară recunoscută, să le mărească prestigiul. Ruina materială a bisericilor și desființarea comunităților religioase române, sunt motive care i-au determinat pe ctitori să închine ctitoriile lor Locurilor Sfinte.¹³

„S-a făcut obicei, zice cronicarul Cantemir Vodă, când un domn sau boeriu voia să zidească o monastire, își împărțea toate averile în mod egal, între monastiri și copii, dând monastirii atâta cât la fiește copil în parte. Dacă se temea însă că după moartea lui, monastirea să nu fie distrusă, o închina uneia din lavrele mai mari care se află la Locurile Sfinte. După ce a făcut aceasta, arhimandriții acestor lavre, sunt obligați să vegheze asupra monastirei și să aibă grijă, totdeauna, să se găsească acolo călugări cu viață neprihănită și cu moravuri cinstite.”¹⁴

Locurile Sfinte, cărora le erau închinare mănăstiri din Țările Române, urmau să privegheze asupra lor, să le asigure continuitatea, să se îngrijească de bunăstarea lor, să împlinească legatele sau obligațiile prevăzute de ctitori. Pentru toate aceste îndatoriri, patriarhiile și mănăstirile din Răsăritul creștin urmau să primească o parte din veniturile mănăstirilor închinare, și anume - ce prisosea,

¹² *Monitorul Oficial*, nr. 74 din 20 aprilie 1863, p. 301; IDEM, nr. 76 din 24 aprilie 1863, p. 309; IDEM, nr. 81 din 30 aprilie 1863, p. 329; Pr. Prof. Dr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3 (sec. XIX și XX), E.I.B.M.B.O.R., București, 1994, p.112; Stelian IZVORANU, „Sinoadele de sub regimul legilor lui Cuza Vodă”, în *B.O.R.*, LXXVIII, (1960), nr. 7-8, pp. 658-682.

¹³ Coman VASILESCU, *Istoricul mănăstirilor închinare și secularizarea averilor lor*, București, 1932, p.9; IDEM, *Istoricul mănăstirilor închinare în epoca grecismului, de la 1633 la 1821*, București, 1932, p.5 și urm.; a se vedea și Teodor BODOGAE, *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sf. Munte Athos*, Sibiu, 1940; C. BOLLICAC, *Monastirile din România. Monastirile închinare*, 1978.

¹⁴ Dimitrie CANTEMIR, *Descriptio Moldaviae*, București, 1872, p. 162; Frații TUNUSLI, *Istoria Țării Românești*, traducere de G. SION, București, 1863, pp. 20-21.

după ce se asigura întreținerea mănăstirilor închinată și împlinirea legatelor prevăzute de ctitori.¹⁵

Pe de altă parte, ctitoriile de mănăstiri în afara țării făceau parte din seria manifestărilor menite să sublinieze unitatea lumii creștin ortodoxe; pe măsură ce mari centre ale Ortodoxiei au fost încorporate teritorial în Imperiul Otoman, supraviețuirea lor a fost asigurată efectiv prin daniile provenite din Serbia (până la o vreme), din Țările Române în special și, mai apoi, din Rusia.¹⁶

Închinarea acestor mănăstiri Locurilor Sfinte, nu însemna dare în proprietate, ci numai posibilitatea de uzufruct. Conform dreptului românesc conținut în Pravile, străinii nu puteau deține proprietăți în niciuna din Țările Române.¹⁷

Istoricul Ion Brezoianu tăgăduiește legalitatea celor mai multe închinări, ca nefiind făcute de toți ctitorii mănăstirii, ci și din partea altor persoane. O persoană nu poate să închine decât ceea ce este al ei, nu și ctitoriile strămoșilor. Nicolae Rosetti cere restituirea Mănăstirii Mărgineni, întemeiată de strămoșii lui, pe motivul că nu s-ar fi respectat condițiile de dăruire. Dacă un donator nu putea cere anularea donației decât pentru partea sa, nici călugării greci nu puteau deveni „proprietari” necondiționați, decât pentru părțile valabil dăruite. Celelalte părți trebuiau să fie supuse condițiilor dăruirii.¹⁸

Ceea ce trebuie să reținem din aceste condiții de închinare a mănăstirilor locale (pământene) la Locurile Sfinte, este faptul că numai prisosul veniturilor va

¹⁵ Constantin C. GIURESCU, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*, București, 1966, p. 143; IDEM, *Istoria Românilor*, vol. III, partea I., ediția a II-a, București, 1944, p. 24.

¹⁶ Voica PUȘCAȘU, *Actul de ctitorie ca fenomen istoric în Țara Românească și Moldova până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, 2001, pp. 191-205; Andrei PIPPIDI, *Tradiția politică bizantină în Țările Române în secolele XVI-XVIII*, București 1983, pp. 98-150.

¹⁷ Gh. CRONȚ, „Dreptul de ctitorie ca fenomen istoric în Țara Românească și Moldova. Constituirea și natura juridică a fundațiilor din Evul Mediu”, în rev. *Studiu și Materiale de Istorie Medie*, IV, (1960), pp. 77-116.

¹⁸ Ion BREZOIANU, *Mănăstirile închinată și călugării străini*, (în chirilică), București, 1861, pp. 24-30; Hrisovul închinării Mănăstirii Cotroceni la muntele Athos, ce poartă data 7194 septembrie 15, conținea mai multe condiții: 1. Egumenul ce va fi trimis să fie om drept, înțelept și împodobit cu toate calitățile ce se cer de la un om din cinul monahal; 2. Se va trimite la muntele Athos numai prisosul ce va ieși după ce se vor acoperi din destul toate celelalte cheltuieli ale mănăstirii de aici; 3. Donațiile făcute de domn mănăstirii nu vor putea fi luate și duse la Sfântul Munte Athos. Moșiile nu vor fi înstrăinate; 4. La serbarea zilei praznicului Maicii Domnului și a Sfinților Serghie și Vah, egumenul va face praznicul cu toate cele de trebuință. În toate sâmbetele se va face câte o colivă pentru pomenirea ctitorilor; 5. Dacă egumenul nu va păzi aceste dispoziții, dacă le va încălca, rudele noastre sau epitropii rânduiți de ele vor fi liberi de a goni pe acest egumen. Călugării Sfântului Munte nu vor putea mai mult să se amestece în treburile mănăstirii noastre, ca unii ce au călcat datoriile lor, pricinuind paguba acestui așezământ și, în acest caz, hrisovul va fi desființat; 6. Egumenul trimis de la Sfântul Munte numai atunci își va păstra funcția sa când, după obiceiul și rânduiala ce se păzește pentru celelalte mănăstiri, dând socoteală de venit și cheltuielile la fiecare perioadă de trei ani, se va vedea că el a administrat bine interesele mănăstirii. A se vedea și conținutul hrisoavelor de la Cezar BOLLIAC, *op cit.*, pp. 551-552.

fi dat acestor patriarhii și mănăstiri. De asemenea, dacă aceste condiții (legatele ctitorilor) nu vor fi respectate, închinarea putea fi retrasă. Închinarea la Locurile Sfinte era valabilă atât timp cât erau respectate condițiile respectivei închinări. Dacă aceste condiții erau încălcate, actul închinării nu mai avea niciun efect - *suplata causa tollitur effectum*.

Cu vremea se produce însă o modificare considerabilă a raporturilor inițiale. Mănăstirile închinare ajung să fie considerate de către patriarhiile sau mănăstirile mari din Balcani și Orientul creștin ca simple izvoare de venit: acesta trebuia să fie cât mai mare; de aceea se neglijează întreținerea lăcașurilor și acestea ajung în stare de ruină.¹⁹

Mănăstirile închinare au fost desființate ca vetre de sihăstrie; ele nu mai erau comunități religioase de închinare către Dumnezeu, ci numai dependențe administrative ale mănăstirilor de Răsărit, însărcinate cu strângerea veniturilor pe care apoi le trimiteau Locurilor Sfinte din Orient.²⁰

Și față de așezămintele de binefacere, stabilite cu atâta râvnă de către ctitorii mănăstirilor închinare, egumenii greci au avut o atitudine ostilă. Refuzul acestor părinți greci de a respecta așezămintele ctitoricești atrăgea prin prescripțiile actului măsura renunțării la închinare.

De la „închinare” ca protecție, uzufruct, se ajunge la „închinare” ca proprietate. Acest drum a fost scurt, datorită abuzurilor. Din partea statului român s-au luat numeroase măsuri, în diferite epoci istorice.²¹

¹⁹ C. C. GIURESCU, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, p. 25.

²⁰ Coman VASILESCU, *op. cit.*, p.11.

²¹ Alexandru Iliăș, domnul Țării Românești, în ziua de 6 martie 1628, emite un hrisov prin care se oprește a se închina Mănăstirea Snagov către Mănăstirea Pantocrator din Sfântul Munte. Leon Tomșa va emite un hrisov în 15 iulie 1631 prin care încerca îngrădirea puterii grecilor. Matei Basarab a emis trei hrisoave de „dezînchinare” (1639-1641). Anula hrisoavele de închinare și oprea cu desăvârșire închinarea pe viitor a vreunei mănăstiri, întărind actele atât cu încălțiturile tuturor ierarhilor țării, cât și cu cele ale boierilor divanului. Radu Leon, domn al Țării Românești, va emite un nou așezământ la 19 decembrie 1668, aproape identic cu cel din 1661; de asemenea, el va întocmi un regulament monahal aprobat și de Patriarhia din Constantinopol. Șerban Cantacuzino precizează în actul de închinare anumite condiții care, dacă nu ar fi fost respectate, ar duce la retragerea închinării Mănăstirii Cotroceni la Sfântul Munte Athos. Antioh Cantemir dă trei hrisoave (1700, 1706, 1710) prin care încerca să sporească puterea de control a ierarhilor români în mănăstirile închinare, și fixa sarcini precise respectivelor așezăminte monahale cu care acestea erau datoare în fața țării. Constantin Mavrocordat hotărăște ca mănăstirile să se întrețină din veniturile ce le aveau, iar așezămintele ctitorilor să fie respectate. Alexandru Vodă Ipsilanti dă un hrisov în 1775 prin care dispune ca toate mănăstirile să contribuie la întreținerea Academiei din București. Constantin Hangerli a emis un hrisov la 1 septembrie 1798 prin care hotăra că monahii de la Locurile Sfinte nu mai puteau veni în țară fără știrea domnului, iar egumenii mănăstirilor închinare, morți fără testament, nu mai puteau fi moșteniți de Locurile Sfinte, ci de mănăstirile din țară. Ioan Caragea va emite un hrisov, în martie 1813, prin care va prelua dispozițiile din hrisovul lui Alexandru Moruzi, sancționându-l pe cel al lui Hangerli. Mitropolitul Grigorie Dascălul va propune întemeierea unei *Case a Mănăstirilor*, căreia îi erau fixate anumite îndatoriri. Acest proiect al mitropolitului Grigorie va fi aprobat prin hotărârea domnească a lui Vodă Ghica, pe 19 februarie 1826. Numeroase măsuri sunt luate de către guvernul

Prin decretul domnesc, din august 1860, se desființează Mănăstirile Doljești și Zagavia, precum și 31 de schituri. Călugării din ele sunt mutați prin alte mănăstiri, lăcașurile lor sunt date în folosință ca biserici de mir, iar chiliile lor prefăcute în ospicii pentru cerșetori, în școli sătești sau așezăminte de folos obștesc. Tot în 1860, statul hotărî să ia o taxa de 10% pe an asupra venitului tuturor proprietăților nemișcătoare a mitropoliilor, episcopiiilor, mănăstirilor închinat și pământene, biserici sau schituri, precum și a oricărui așezământ bisericesc.²²

Legea pentru secularizarea averilor monastirești a fost publicată prin decretul nr. 1251 din 15/27 decembrie 1863. Cuprinde 9 articole.

Art. 1 prevedea că toate averile mănăstirilor sunt și rămân averi ale Statului. Veniturile acestor averi se înscriu între veniturile ordinare ale bugetului Statului (art. 2). Locurile Sfinte sunt despăgubite. Această sumă era de 80 de milioane lei, fiind cuprinse și cele 31 de milioane pe care Locurile Sfinte le datorau Statului român (art. 3), însă comunitățile religioase erau datoare a da socoteală anuală despre întrebuințarea veniturilor (art. 4). Veniturile nu pot fi folosite decât cu destinație specială, adică pentru întreținerea bisericilor ortodoxe din Orient și a așezămintelor de binefacere (art. 5).

Egumenii greci vor avea obligația să restituie guvernului toate ornamentele, cărțile și vasele sfinte „cu care pietatea strămoșilor noștri înzestraseră aceste așezăminte”, precum și toate documentele în conformitate cu inventarul ce se găsește în arhivele țării (art. 6).

Sunt afectate încă 10 milioane pentru o școală laică și pentru un așezământ spitalicesc unde vor fi primiți creștinii de toate riturile. Acestea vor fi puse sub direcția unui consiliu prezidat de către agentul României din Constantinopol și compus din doi membri români numiți de guvernul român, și din doi membri aleși de către comunitățile religioase ale Locurilor Sfinte (art. 7-8). Guvernul român va garanta atât capitalul de 51 de milioane, cât și întrebuințarea venitului acestui capital.²³

Principatelor Române Unite în perioada 1859-1863. *Hrisov nepublicat din colecția Academiei Române pachet XX*, nr. 273; *Documenta Romaniae Historica B. Țara Românească*, București 1969, pp. 406-409, pp.412-444; Theodor CODRESCU, *Uricariul*, vol. V, Iași 1862, pp. 157-166; Ioan V. DURĂ, „Biserica în Țara Românească în epoca lui Matei Basarab”, în *B.O.R.*, LXXXIX, (1971), nr. 5-6, pp. 577-593; *Hrisovul lui Mateiu Voievod Basarab pentru dezrobirea Sfîntelor Mănăstiri închinat, din anul de la facerea lumii 7149, iar de la Hristos 1641 dat în scaunul Târgoviștii*, București, 1860; N. IORGA, *Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki*, vol. XIV, București, 1914-1936, partea I, pp. 162-163, nr. CCXLVI; *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, București, 1902, pp. 30-64; Costin MURGESCU, „Secularizarea averilor mănăstirești”, în *Mersul ideilor economice la români*, vol. 2, Editura Enciclopedică, București, 1994, p. 373.

²² Gheorghe I. MOISESCU, *op.cit.*, p. 501.

²³ Textul legii a fost publicat în *Monitorul Oficial*, nr. 251 din 17/29 decembrie 1863, p. 1053; *Codicele romane*. Supliment, p. 74, Ed. 1873, p. 44; Ioan M. BUJOREANU, *op.cit.*, pp. 1796-1797; Chiru COSTESCU, *op.cit.*, p. 595.

Legea avea prevederi doar pentru Locurile Sfinte; nu se pomenea nicio măsură compensatorie pentru Biserica Ortodoxă Române ale cărei averi fuseseră și ele secularizate.

Legea secularizării a produs o mulțumire generală în întreaga țară, căci s-au înlăturat stăpânirea și abuzurile unor străini, iar, în anul următor, s-a putut face împrumutarea țăranilor clăcași. Legea rurală (Reforma Agrară) din 14/26 august 1864 a prevăzut să se dea bisericilor un lot de pământ cultivabil (17 pogoane în Țara Românească sau 8 fâlcii și jumătate în Moldova).²⁴ Lotul respectiv era insuficient, căci la multe biserici slujeau doi sau chiar mai mulți preoți.

Dacă pentru Statul român legea secularizării averilor mănăstirești a avut un efect pozitiv, pentru Biserică, consecințele au fost grave și de durată. Este adevărat că egumenii greci nu mai respectau de mult așezămintele ctitorilor, însă luarea pe seama Statului a întregii averi a Bisericii nu avea niciun termen legal sau canonic. Statul român nici măcar nu a constituit un fond cu destinație specială pentru întreținerea bisericilor și a clerului monahal și mirean, precum s-a făcut în alte țări ca Austria, Franța, Italia, Rusia. În ceea ce privește mănăstirile, legea secularizării aproape le-a lăsat fără viețuitori, în paragină și într-o sărăcie cruntă. Din păcate, efectele negative ale legii se prelungesc până în zilele noastre.

I.5. - I.6. *Legea Rurală (1864) și Legea Comunală (1864)*

Legea pentru regularea proprietății rurale a fost emisă de către Parlament, prin decretul nr. 1014 din 14 august 1864, și publicată în Monitorul Oficial nr. 181 din 15 august 1864.²⁵

Art. 14 prevedea că stăpânii de moșii sunt datori a da preoților bisericilor sătești locuri de izlaz, arătură și fâneață. Aceste locuri vor servi și în viitor pentru întreținerea clerului din respectivele comune.²⁶

Prin prezenta lege s-a făcut împrumutarea țăranilor clăcași, dar s-a prevăzut să se dea și bisericilor un lot de pământ cultivabil (17 pogoane sau 8 fâlcii și jumătate în Moldova). Lotul respectiv nu era însă suficient, căci la multe biserici slujeau doi sau chiar mai mulți preoți și din același lot trebuia să li se asigure o parte cântărețului și paracliserului.²⁷

²⁴ C. C. GIURESCU, „Suprafața moșiilor mănăstirești secularizate la 1863”, în *Studii*, XII, (1959), nr.2, București, pp. 155-156.

²⁵ *Monitorul Oficial* nr. 181 din 15 august 1864.

²⁶ Ioan M. BUJOREANU, *Collecțiune de legiurile României vechi și noi, care s-au promulgat până la finele anului 1870*, București, 1873, pp. 887-892; A se vedea și Vasile BOERESCU, *Codicele Romane. Alexandru Ioan seau Collecțiune de Legile Principatelor Unite Române*, București 1865, și ediția București, 1873. N. ADĂNILOAIIE, DAN BERINDEI, *Reforma agrară din 1864*, Editura Academiei, București, 1964.

²⁷ Pr. Prof. Dr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3 (sec. XIX și XX), E.I.B. M.B.O.R., București, 1994, p. 117.

Legea pentru comunele urbane și rurale este cuprinsă în decretul nr. 394 din 31 martie 1864. Capitolul II are titlul: *Datoriile comunei* și cuprinde art. 10-17. Fiecare comună era datoare a se îngriji de cultul, de biserica sau de bisericile de care aparțin. Ea este datoare a plăti pe preoții bisericilor sale. Salarizarea preoților de către primării era binevenită, însă comunele nu au făcut nimic să îmbunătățească starea materială a preoților și a bisericilor parohiale care au rămas să fie întreținute din mila credincioșilor; capitolul IX are titlul: *Despre primar și atribuțiunile sale* și cuprinde art. 82-108. Prin art. 92 s-a luat Bisericii dreptul tradițional de a întocmi actele de stare civilă (naștere, căsătorie, deces), pe care le avusese până la acea dată, și s-a trecut pe seama primarilor comunali care au devenit și „ofițeri ai stării civile”.²⁸

În perioada Regulamentului Organic, clerul avea în grijă ținerea actelor stării civile. Fiecare preot era dator să țină actele nașterii, căsătoriei și morții celor din parohia sa. Se notau anul, luna și ziua alcătuirii, numele, porecla, localitatea, vârsta și ocupația celor numiți.²⁹

I.7. Codul civil din 1864

În procesul elaborării *Codului civil român*, legislatorii au folosit, pe lângă izvoare românești, proiectul Codului civil italian *Pissanelli* și, apoi, modelul *Codului civil francez* al lui Napoleon din 1804. Adoptat în anul 1865, Codul Civil român a intrat în vigoare de la 1 decembrie 1865.³⁰

Codul civil din 1864 a adoptat principiul secularizării dreptului bizantin. Regulile religioase erau excluse din reglementarea legală, iar căsătoria devenea un act strict civil, ea fiind întru totul valabilă dacă a fost celebrată în fața ofițerului stării civile, fără a mai fi necesară și binecuvântarea religioasă.

Art. 216 a decretat că despărțirile căsnicești-divorțurile, oricare ar fi natura faptelor sau a delictelor ce le-ar provoca, nu se vor putea face decât numai la tribunalul civil al districtului în care soții își au domiciliul, deși până în acest an *ele se judecaseră numai la tribunalele bisericesti (dicasterii)*. Această lege a dus la desființarea tribunalelor bisericesti, iar, pe de altă parte, la trecerea pe data de 1 ianuarie 1865 a tuturor dosarelor de căsătorie - aflate încă în curs de judecare la dicasterii, la tribunalele civile județene. Această lege a dus și la pronunțarea divorțului numai înaintea tribunalului civil, fără ca Biserica să fie înștiințată de acest lucru.³¹

²⁸ *Legea Comunală* a fost decretată și promulgată la 31 martie și, respectiv, 1 aprilie 1864 cu decretul nr. 394. Vasile BOERESCU, *Codicele Romane*. Supliment, pp. 99-100; ed. 1873, pp. 57-58; Ioan M. BUJOREAN, *Collecțiune de legi*, pp. 877-887; Arh. St. Buc., Min. Cult. și Instrucț. Pub. România, *Dosar nr. 1173/1863 (Trecerea condicelor acelor civile de la Mitropolia de aici la Ministerul Interior)*.

²⁹ *Regulamentul organic*, București, 1832, p. 190; *Regulamentul Organic al Prințatului Moldovei*, Iași 1846, pp. 220-239; Pr. Grigorie MUSCELEANU, *Sintul Sinodu și independința Bisericii Române*, București, 1865, pp. 16-18.

³⁰ Costică VOICU, *Istoria Statului și dreptului românesc*, București, 2006, p. 228.

³¹ *Codicele civil* a fost decretat (decret nr. 1655) și promulgat la 26 noiembrie și respectiv 4

I.8. Legea pentru înființarea Episcopiei Dunării de Jos

Decretul privind înființarea Episcopiei Dunării de Jos a fost publicat în Monitorul Oficial din 17 noiembrie 1864 și avea următorul conținut: „Am decretat și decretăm: 1) Se încuviințează, înființarea unei noi eparhii ortodoxe în România sub denumirea de Episcopia «Dunărei de Jos» cu jurisdicțiunea asupra județelor Ismail, Bolgrad și Domenii, Covurlui și Brăila, și cu reședința în Ismail, iar județul Cahul va merge către eparhia Huși; 2) Prea sfințitul arhieru Melchisedec, este numit în funcțiunea de locotenent de episcop al Eparhiei «Dunărei de Jos»; 3) Ministrul cultelor este însărcinat cu aducerea la îndeplinirea acestui decret. Dat în București la 17 noiembrie 1864. Alexandru Ion. Ministrul Cultelor - N. Crețulescu.”³²

Înființarea unei episcopii și numirea unui episcop locțiitor, numai prin decret domnesc și fără avizul Bisericii, era o situație nouă și îndepărtată de la tradiția istorică și regula canonică bisericească.

I.9. Legea Sinodală

Înainte de a promulga această lege, guvernul domnitorului Cuza, prin Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, a consultat pe arhierul Dionisie Romano. Acesta arată că țara noastră, de la 1832 „a intrat pe o cale de reformă, a înregistrat progrese în civilizației, pe cât a iertat-o împrejurările”; iar, după ce exemplifică procesele ce au avut loc în domeniile administrației, justiției, școlii și armatei, adaugă că în această perioadă Biserica Ortodoxă Română nu a făcut nimic în privința organizării sale.³³

După arhierul Dionisie Romano, conducătorii au obligația, potrivit canoanelor 37 Apostolic, canonului 12 al Sinodului IV Ecumenic și canonului 6 al Sinodului VIII Ecumenic, să se întrunească în Sinod pentru a lua măsurile necesare. Potrivit acestor canoane, Biserica Ortodoxă de Răsărit a ținut Sinoadele Ecumenice și locale. În fața acestor realități, remarca în continuare Dionisie Romano, Biserica Ortodoxă Română nu poate justifica „această flagrantă călcare de canoane”. Era astfel necesar ca guvernul să convoace un Sinod. Și

decembrie 1864. BOERESCU, *Codicele Romane*, pp. 58-68; ed. 1873, pp. 18-24; Ioan M. BUJOREANU, *Collecțiune de legi*, pp. 72-76; Chiru G. COSTESCU, *Collecțiunea de legi, regulamente, canoane, etc.*, vol. I, 1916, pp. 635-644.

³² *Monitorul Oficial* din 17 noiembrie 1864. Arh. St. Buc., Min. Cultelor și Instr. Publice, *Dosar nr. 1463 (F. 256/T/1864)* (Pentru înființarea episcopiei de Ismail sub denumirea Eparhiei Dunărei de Jos).

³³ *Dâmbovița*, VI, (1864), nr. 4 -17, mai, pp. 120-127; Pr. C. COCORĂ, „Episcopul Dionisie Romano și Academia Română”, în *G. B.*, XV, (1956), nr. 3-4, pp. 483-486; IDEM, „Episcopul Dionisie Romano”, în *B. O. R.*, LXXV, (1957), pp. 327-350; IDEM, „Cum a fost privită de preoțime secularizarea averilor mănăstirești inchinate”, în *G. B.*, XXII, (1963), pp. 1050-1053. A se vedea și Ep. MELCHISEDEC, „Biografia P. S. Dionisie Romano, episcop de Buzău”, în rev. *Analele Academiei Române*, IV, (1882); Gh. POPESCU, *Viața și activitatea lui Dionisie Romano, episcop de Buzău 1859-1873*, București, 1893.

va dezbate, „pe lângă chestiunile religioase și chestii particulare”, reglementarea vieții monahale, îmbunătățirea situației morale și materiale a clerului și altele. El propunea ca, pe lângă episcopii respectivi, să participe la componența Sinodului și alți membrii din rândul arhimandriților, protopopilor sau preoților.

Astfel, Ministerul Cultelor a cerut telegrafic tuturor eparhiilor să dea referate asupra „bazelor ce pot servi la un proiect pentru reorganizarea Bisericii Române și de trebuințele clerului ce vor servi alcătuirea bugetului viitor”.

Conducerile eparhiale au convocat consiliile clericale și, după ce au dezbătut problema, au consemnat propunerile în procesele verbale. O propunere interesantă a venit din partea arhimandritului Ghenadie Țeposu, care a redactat singur „Un Proiect de Lege pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române”. Dimpotrivă, consiliul clerical argeșean, sub influența arhierului Neofit Scriban, susținea că nu este momentul pentru o altă organizare, spunând: „Biserica noastră împreună cu institutele ei de la început este atât de bine organizată după chiar canoanele Sfinților Apostoli, întărite de sfinți prin cele 7 sante soboare ecumenice, a căror dispoziții sunt atât de practice ca și cum s-ar fi născut astăzi, răspunzând la toate cerințele timpului, nu înțelegem ce organizare să mai cerem”³⁴.

Toate propunerile preconizau în unanimitate „unirea Bisericii Ortodoxe din Principatele Unite Române sub un singur cap (rezidența în București), care va administra Biserica conform canoanelor ecumenice și spiritului de progres cerut de timp pentru nația română, independentă de înrăuirile altei autorități ecleziastice exterioare, conservând însă strict acuratețea dogmelor și a misterelor religiei carii au fost și vor fi scutul drepturile noastre de autonomie”.³⁵

Dacă primul deziderat era unirea bisericească internă, celălalt, egal în importanță pe plan extern, era autocefalia, despre care textul din propunerea arhimandritului Ghenadie spunea: „Biserica Română de ritul ortodox, răsăritean fiind fondată pe temelia apostolilor (*Matei 16, 18; I Corinteni 3, 11; Efes 2, 20*) este independentă de orice înrăuire exterioară, ea conferă nealterat Simbolul Nicean și toate dogmele dezvoltate dintrânsul și stă în relație confesională cu Biserica cea Mare din Constantinople și cu toate Bisericile de același rit.”

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza va promulga un decret organic cu nr. 1703 din 3 decembrie 1864, publicat în Monitorul Oficial din 3 decembrie 1864, pentru înființarea unei Autorități Sinodale centrale pentru Biserica Ortodoxă Română.³⁶

³⁴ *Dâmbovița*, VI, (1864), nr. 4-17, mai, p. 114.

³⁵ *Ibidem*, pp. 114-115.

³⁶ Decretul organic cuprinde stema Principatelor Unite. Se spune că Alexandru Ioan I este cu mila lui Dumnezeu și voința națională, Domn al Principatelor Unite Române. Decretul organic are la bază raportul ministrului secretar de stat Nicolae Crețulescu, de la Departamentul Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice, cu nr. 57458. Acest Decret Organic era însoțit și de un *Regulament pentru alegerea membrilor Sinodului General al Bisericii Român*, promulgat tot la 6 decembrie 1864, și, mai apoi, completat și cu un *Regulament interior al Sinodului General al*

Decretul organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale, pentru afacerile Religiei Române cuprinde 5 capitole și 26 de articole. Din titlul decretului organic lipsește cuvântul ortodox, care este sinonim cu român.

Capitolul I cuprinde 3 articole. Biserica Ortodoxă Română este și rămâne independentă de orice autoritate eclezială străină, în ceea ce privește organizarea și disciplina și organizarea. Încă din art. 1, Statul Român proclamă Biserica Ortodoxă independentă de Patriarhia de Constantinopol, dar nu ca o creare a unei noi situații, ci o recunoaștere a unei stări de fapt, existentă din vechime. Este pentru prima dată când Statul român recunoaște oficial autocefalia Bisericii Ortodoxe Române față de o autoritate bisericească străină. Art. 2 arată că Biserica Ortodoxă Română este condusă de un Sinod General, fiind administrată de Mitropoliții și de Episcopii eparhioți, cu ajutorul sinoadelor de Eparhii. În art. 3 se fixează ca unitatea dogmatică în starea de autocefalie să fie păstrată cu Biserica Mare a Răsăritului. În ceea ce privește raporturile dintre Biserica Ortodoxă Română cu Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului, ele se mențineau doar prin simple consultații.

În capitolul II se arată compunerea Sinodului General. Adunările Sinodului General se prezidau în numele Domnitorului de către Mitropolitul Primat al României. Ministrul Cultelor asista la lucrările Sinodului, fără însă a avea drept de vot. Locul de întrunire a Sinodului General era în capitala României. Convocarea se face în ședințe ordinare și extraordinare. Sesiunea ordinară se deschide la fiecare doi ani, în prima zi a lunii iulie. Sesiunea ordinară ține o lună. Convocarea Sinodului General se făcea de către Ministerul Cultelor, după aprobarea Domnitorului. Deschiderea sesiunii Sinodului General se făcea de către Ministerul cultelor prin citirea actelor de convocare (art. 4-10).³⁷

Episcopul eparhiot putea cere Ministerului Cultelor convocarea extraordinară a Sinodului, arătând motivele cererii, iar Ministerul, dacă va găsi de cuviință, va convoca Sinodul sau nu. Sinodul General nu poate discuta alte probleme, în sesiunea extraordinară, decât cele cuprinse în raportul de convocare dat Ministerului Cultelor. Dacă și-ar depăși atribuțiile sale, sesiunea Sinodului ar putea fi suspendată de Ministrul Secretar de Stat la Departamentul Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice, cu aprobarea domnului. Redeschiderea Sinodului se face cu aprobarea Domnitorului. Un regulament special pentru Sinod se va pregăti de către guvern (art.11-14).

Bisericii Române, prevăzut în art. 14 al Legii Sinodale și promulgat cu decretul nr. 1619 din 29 noiembrie 1865.

³⁷ Decretul nr. 1703 din 3 decembrie 1864, publicat în *Monitorul Oficial* din 3 decembrie 1864; Arh. St. Buc., Min. Cultelor și Inst. Publice. România, *Dosar nr. 1536/1864 (Proiectul de lege pentru înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile religioase)*; *Codicele Romane. Supliment*, pp. 211-213; *Decret organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile religiei române*, București, 1865; *Preutul*, IV, (1864), nr. 9 din 19 decembrie, pp. 67-68; Ioan N. BUJOREANU, *op. cit.*, pp. 1789-1791; F. BALAMACI, *op. cit.*, pp. 10-11; Șt. BERECHET, „Reformele bisericești sub Cuza Vodă după presa streină”, în *B. O. R.*, XLIII, (1925), pp. 476-477.

În capitolul III sunt fixate liniile directoare între care trebuia să se situeze viitoarea activitate a Sinodului General. Se garantează libertatea Bisericii Ortodoxe în Stat. Sinodul General are puterea legislativă și administrativă în problemele spirituale sau de cult (art. 15).

În afara ariei acestor atribute sumare, Sinodul nu se poate mișca decât cu aprobarea Guvernului. De asemenea, nici măcar hotărârile Sinodului luate în aceste condiții nu erau executorii decât cu aprobarea domnitorului, în urma raportului Ministrului Secretar de Stat la Departamentul Justiției Cultelor și Instrucțiunii Publice. Același ministru poate reda, în discuția Sinodului, abaterile unui cleric, iar acesta trebuia să rezolve cazul (art. 20-22).

Cap. IV se ocupa cu Sinoadele eparhiale.

Regulamentul pentru alegerea membrilor Sinodului General al Bisericii Române cuprindea trei capitole.³⁸ Primul capitol se ocupa cu alegătorii și cu eligibilitii.³⁹ Capitolul II se ocupa cu alegerile propriu-zise. Capitolul III se referă la validarea alegerilor. Chiar dacă Sinodul General decide asupra validității alegerilor, totuși, ultimul cuvânt îl are tot Ministrul Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice. Numai ministrul avea puterea să promoveze noi alegeri. Până și demisiile erau primite și soluționate tot de Stat, reprezentat de respectivul minister (art. 18-20). Acest decret organic era investit cu sigiliul Statului și trecut în Monitorul Oficial, iar celelalte instituții ale Statului erau obligate să privegheze la aplicarea lui (art. 21).

Regulamentul interior al sinodului general al Bisericii Române, prevăzut în articolul 14 al Legii Sinodale și promulgat cu decretul nr. 1619 din 29 noiembrie 1865, cuprindea 67 de articole.⁴⁰

Mult timp s-a susținut că această lege a fost întocmită de marele cărturar August Treboniu Laurian, fiind influențată de legislația bisericască introdusă în Biserica Ortodoxă din Transilvania de către mitropolitul Andrei Șaguna. Acesta a întocmit și introdus Statutul Organic abia în 1868, deci cu trei ani după Decretul Organic, iar sinoadele sale, din anii 1850, 1860 și 1864, erau constituite pe alte principii. În plus, Ministerul ceruse în prealabil părerea episcopului Dionisie Romano și a tuturor centrelor eparhiale în vederea unei organizări a Bisericii Ortodoxe din România. Problema a fost dezbătută aproape la fiecare eparhie de către consiliile clericale.⁴¹

³⁸ *Monitorul Oficial*, nr. 273 din 6 decembrie 1864, p. 1298; *Codicele Romane. Supliment*, pp. 213-221; *Decret Organic* [...], pp. 8-14; Ioan M. BUJOREANU, *op. cit.*, p. 1791-1792.

³⁹ Ioan M. BUJOREANU, *op. cit.*, p. 1792.

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 1792-1795.

⁴¹ Mircea PĂCURARIU, *op. cit.*, p. 119. Pe de altă parte, N. DOBRESCU, în *op. cit.*, p. 117, și Magistrand C. DRĂGUȘIN, în studiu său „Legile bisericesti ale lui Cuza Vodă și lupta pentru

Sinodul astfel constituit după Decretul Organic răsturna toată ordinea ierarhică și canonică a administrației Bisericii Ortodoxe: 1. Introducea în Sinod o majoritate de membrii fără drept canonic, peste numărul membrilor canonici. Ierarhii erau singurii îndreptățiți de canoane pentru a administra doctrina și disciplina bisericească; 2. Îi îndreptătea pe preoți și pe mireni pentru a lua parte la hirotonia mitropoliților și episcopilor; ceea ce canoanele și tradiția au rezervat numai episcopilor. Episcopul era hirotonit în prezența a doi sau trei episcopi (canonul I Apostolic, canonul 4 al Sinodului I Ecumenic, canonul 3 al Sinodului VII Ecumenic, canoanele 13, 49 Cartagina). Hirotonia, dacă nu se face după prescripțiile canonice, „să nu aibă tărie” (canonul 19 Antiohia).⁴² 3. Supunea pe mitropoliți și episcopi la judecata preoților și mirenilor, ceea ce canoanele au rezervat numai sinoadelor episcopale. Episcopul să fie judecat de Sinod (canonul 74 Apostolic și canonul 6 al Sinodului II Ecumenic); 4. Sinodul acesta era lipsit de toată autoritatea morală și libertatea în sfera sa, căci nu putea trata decât numai problemele propuse de guvern. După părerea unora era un anacronism ceea ce căutau să proclame atunci oamenii politici, cu atât mai mult cu cât noi, în acel moment, nu aveam nici măcar independența politică.⁴³ După canonul 20 al sinodului din Antiohia (341), Sinodul mitropolitan este întrunit legal numai dacă este convocat de mitropolitul în drept.⁴⁴

Decretul organic a fost alcătuit de către domnitor și guvernul său, voind să rezolve și chestiunea dependenței de Constantinopol. Se dorea o Biserică neatârnată în mod real și o ierarhie credincioasă ei. Această necesitate se impunea ca singura posibilitate de curmare a necontenitelor intrigi de tot felul pe care le făceau călugării greci și Patriarhia de Constantinopol, în urma secularizării averilor mănăstirești.⁴⁵

Episcopii care condamnau legile lui Cuza își sprijineau acuzațiile în principal pe canoanele Bisericii. Ei afirmă că sunt apărători ai canoanelor, pe care le confundau în mod conștient cu dogmele, și se considerau singuri în drept să fie episcopi.⁴⁶ Se spunea că constituirea Sinodului este o chestiune a Bisericii și a episcopilor și nicidecum nu este de competența unor oameni sau a unor autorități civile. Legea sinodală - ziceau ei - „este contra canoanelor și uzanțelor țării”. Sinodul general, astfel constituit, „nu are dreptul și chemarea unui sinod

canonicitate”, din *S. T.*, IX, (1957), nr. 1-2, pp. 86-104, susțin că autorul legii de care vorbim, este August Treboniu Laurian, acesta fiind influențat în alcătuirea legii de legislația bisericească introdusă în Biserica Ortodoxă din Transilvania de către mitropolitul Andrei Șaguna.

⁴² Ioan FLOCA, *Canoanele Bisericii Ortodoxe [...]*, p. 578.

⁴³ Nicolae DOBRESCU, *op. cit.*, pp. 117-118.

⁴⁴ Ioan FLOCA, *Canoanele Bisericii Ortodoxe [...]*, p. 235; Nicodim MILAȘ, *op. cit.*, vol. II, partea I, pp. 77-78.

⁴⁵ C. DRĂGUȘIN, *op. cit.*, p. 96.

⁴⁶ De fapt, Biserica avea puterea de a emite noi canoane, de a le aproba, modifica, interpreta și aplica pe cele vechi, în funcție de nevoile actuale ale vieții bisericești. A se observa studiul Pr. Prof. Liviu STAN, „Legislația bisericească și valoarea ei canonică”, în *M. O.*, VI, (1954), nr. 11-12, p. 601.

canonic”. Necanonicitatea acestui sinod o probau prin canoanele pe care le însumează titlul VIII, capitol al nomocanonului lui Fotie.⁴⁷

Legea Sinodală are totuși partea ei pozitivă. Ea înlocuiește o lege necesară Bisericii în vremea aceea. Fără Sinod, în situația creată prin declararea independenței Bisericii noastre, numai puteau exista (legitim bisericește), nici episcopatele, nici unitate în Biserică și nici legături cu Biserica Ecumenică. Legea Sinodală dezvăluie în același timp caracterul necanonic al unei practici tolerate de Patriarhia de Constantinopol, adică de lipsa unui Sinod în țară, practică neconformă cu litera canoanelor, care cereau întrunirea anuală a sinoadelor mitropolitane (canonul 95 Cartagina).⁴⁸

I.10. Decretul organic pentru regularea schimei monahale

Conform prevederilor *Pravilei de la Govora*, intrarea în monahism se făcea prin depunerea celor trei voturi: al sărăciei de bunăvoie, al fecioriei și al ascultării. La intrarea în mănăstire, mireanul trebuie să doneze mănăstirii ceva din averea sa. Donația intra în patrimoniul mănăstirii fără a mai putea fi revendicată. Monahul care a depus voturile este legat de mănăstire și i se interzice să umble dintr-un loc în altul fără „învățătura de la egumen”.⁴⁹

Decretul organic pentru regularea schimei monahicești a fost promulgat la 6 decembrie 1864, cu decretul nr. 1678 din 30 noiembrie 1864. Prin cele nouă articole ale acestui decret se reglementa problema monahismului la noi.

⁴⁷ Episcopul Melchisedec Ștefănescu considera că s-au încălcat prin legea din 1865, sfințele așezăminte. Episcopul Melchisedec, *Scrisoarea către arhim. Climent Nicolau, din 17 iunie 1865*, la C. C. DICULESCU, *Din corespondența episcopului Melchisedec*, București 1909, p. 15; Tot aici este bine de observat argumentele canonice aduse de: N. SCRIBAN, *Apologia P. S. N. Scriban față cu cleveitorii săi din Iași și București*, București, 1867; IDEM *Răsturnare ultimilor rătăcirii*, București 1867; IOANICHIE, episcop de Evantia, *Răspuns dat Sf. Mitropolii a Ungro-Vlahiei*, București 1867, p. 5.

⁴⁸ CALINIC, Mitropolitul Primat al României, IOSIF, Mitropolitul Moldovei și MELCHISEDEC, episcop de Roman, *Studiu despre ierarhia și instituțiunea sinodală în Biserica Ortodoxă a Răsăritului în genere și despre ierarhia și instituțiunea sinodală a Bisericii Ortodoxe Române în special*, citit și aprobat de Sfântul Sinod în octombrie 1883, București, 1883, p. 9.

⁴⁹ *Dreptătoriu de lege. Pravila Bisericească sau Pravila cea Mică de la Govora (1640-1641)*. Pravila tipărită în tiparnița Mănăstirii Govora în anii 1640-1641 poartă titlul: *Pravila aceasta iaste dreptătoriu de lege, tocmeele a Sfinților Apostoli, tocmite de șapte soboare, către aceasta și a preacuvioșilor părinți, învățătorilor lumii*. În titlul se arată că s-a tipărit în vremea *prea luminatului domn Io Matei Basarab Voievod a toată țara Ungrovlahiei, în mănăstirea Govora, vă leato 7 149, iară de la nașterea lui Hristos 1640*. Ediția publicată de Ioan M. BUJOREANU, în volumul III, pp. 84-133, din lucrarea sa: *Collecțiune de legile României, vechi și cele noi*, București, 1885; I. BIANU și N. HODOȘ, *Bibliografia românească veche*, vol. I, București, 1903, pp. 108-113; I. PERETZ, *Pravila de la Govora*, București, 1911, p. 2; IDEM, *Curs de istoria dreptului român*, vol. II, partea I, ediția a II-a, București, 1928, pp. 13-14; Șt. BERECHEȘ, *Schiță de istorie a legilor vechi românești*, București 1928, pp. 8-10; Ioan N. FLOCA, „Pravila de la Govora 1640-1641”, în *B. O. R.*, LXXXI, (1963), nr. 3-4; George FOTINO, „Influența bizantină în vechiul drept românesc”, extras din *Omagiu Profesorului C. Stoicescu*, București, 1985, pp. 23-30; *Pravila de Govora*, c. 137.

Se arată că, pentru a fi călugărit un bărbat, trebuie să dea dovadă de pietate și vocație monahală prin ispitirea religioasă canonică, să fie în vârstă minimă de 60 de ani sau, dacă este mai tânăr, să fie invalid sau bolnav incurabil și să renunțe la pensia pe care o primește de la stat. În afară de aceste condiții, femeia mai trebuia să fie nemăritată, iar vârsta minimă era stabilită la 50 de ani. Excepțiile de vârstă le formau tinerii care erau absolvenți de seminarii superioare, cu vocație, și din rândurile cărora se putea forma clerul înalt. Puteau îmbrăca aceeași schimă, fără a avea 50 de ani, și acele femei invalide și cu boală incurabilă, care nu aveau mijloace de trai în societate, cele care se devotau slujirii în spitale, școli sau oricare alte instituții umanitare ale statului. Și aici, limita de vârstă era de 30 ani, fiind permise și cele eliberate din închisoare, cu recomandarea Sinodului general (art. 1)⁵⁰.

Tunderea în monahism nu se făcea decât cu autorizarea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice (art. 3) și numai la acele mănăstiri sau schituri care vor fi hotărâte prin regulament special. Se vorbește despre întreținerea monahilor, pentru care ministerul va da sume anuale în funcție de numărul lor (art. 4). Respectivul sume, ale căror economii reveneau statului, vor fi puse la comun în mănăstiri și nu date personal. Pentru folosirea respectivelor fonduri și pentru administrarea mănăstirilor, Ministerul va întocmi un regulament special (art. 5).⁵¹

Regulamentul pentru disciplina monahală a fost sancționat cu decretul regal numărul 1184 din 7 iunie 1873.⁵² Acest regulament cuprinde nouă capitole și o sută treisprezece articole. De asemenea, un *Regulament privitor la primirea vizitatorilor sau a oaspeților în sfintele mănăstiri din cuprinsul Regatului Român*.⁵³

Vârsta canonică pentru călugări și călugărițe este majoratul (canonul 18 al Sfântului Vasile cel Mare). Canonul 126 al sinodului de la Cartagina (419) ne arată că fecioarele pot deveni călugărițe la 25 ani, dispunând, ca în caz de necesitate, fecioarele se pot călugări și sub această vârstă.⁵⁴

Prin legea respectivă, Statul îngredea intrarea în monahism. Se restricționează vârsta minimă la 60 de ani la bărbați și 50 de ani la femei, excepție făcând cazurile prezentate în lege. Dacă excludem excepțiile, ajungem la concluzia că mănăstirile erau alcătuite numai din bătrâni și bolnavi, ceea ce era un abuz la

⁵⁰ Arhim. Fotie BALAMACI, *Documente. Corespondență între Patriarhia din Constantinopol și Mitropolitul Ungro-Vlahiei D. D. NIFON, între Domnitorul ALEXANDRU IOAN CUZA și între toate Bisericile Ortodoxe cu privire la legile aprobate de către Guvernul Român pentru Sinodul din anul 1864*, București, Noua tipografie Wilhelm Brozer, Strada Pătrașcu –Vodă nr. 16, 1913, pp. 14-16.

⁵¹ *Monitorul Oficial*, nr. 273 din 6 decembrie 1864, p. 1298; *Codicele Romane. Supliment*, pp. 215-216; Ioan M. BUJOREANU, *op. cit.*, pp. 1795-1796; Arh. St. Buc., Min. Cult. și Instrucțiunii Publice România, *Dosar nr. 1229/1863 (Regulament pentru scoaterea monahilor tineri de prin mănăstiri)*.

⁵² *Monitorul Oficial*, nr. 130 din 18 iunie 1873.

⁵³ *Monitorul Oficial*, nr. 52 din 6 iunie 1907.

⁵⁴ Ioan N. FLOCA, *Canoanele Bisericii Ortodoxe [...]*, p. 328. Pe aceeași linie se înscriu și canoanele: 16 Sin. IV Ec.; 4, 40 Trul.; 6, 16, 44 Cartag.; 18 Vasile cel Mare.

regula canonică. Posibilitatea funcționării unei astfel de mănăstiri era nulă, iar dezvoltarea monahismului un eșec.

Tunderea în monahism nu se făcea decât cu autorizarea Statului - Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice - și numai la acele mănăstiri sau schituri care vor fi hotărâte prin regulament special. Într-adevăr, întreținerea monahilor era în grija ministerului, care va da sume anuale în funcție de numărul lor, dar numărul lor fix nu permitea dezvoltarea liberă a mănăstirilor.

I.11. Legea pentru numirea de mitropoliți și episcopi eparhioți în România

Legea pentru numirea de mitropoliți și episcopi eparhioți în România, votată la 20 ianuarie de Adunarea deputaților și la 5 februarie 1865 de Senat, a fost decretată de domnitorul Alexandru Ioan Cuza la 11 mai 1865. Legea avea doar trei articole.⁵⁵ Art. 1 prevedea că mitropoliții și episcopii eparhioți ai României se numesc de domn după o prezentare a ministrului cultelor în urma deliberățiunii Consiliului de miniștrii; art. 2 cuprinde faptul că mitropoliții și episcopii se numesc din clerul monahal român, având cel puțin, mitropolitul vârsta de 40 ani, iar episcopii de 35 ani, cunoscuți prin pietate, învățătură și capacitate; art. 3 ne spune că mitropoliții și episcopii sunt justițiabili pentru delictе spirituale înaintea Sinodului țării, iar pentru orice alte delictе înaintea Curții de Casație.

Legea aducea două lucruri noi: numirea ierarhilor și judecarea lor de către o instanță civilă. În primul proiect al legii respective se vorbea de *alegerea* mitropoliților și episcopilor eparhioți, dar, în cele din urmă, după multe modificări, s-a ajuns la *numire*.

În baza acestei legi, în ziua de 10 mai 1865, înainte de emiterea ordonanței domnești de promulgare, ministrul cultelor D. Vernescu a propus consiliului de miniștrii, cu referatul nr. 16.368, întrunit în aceeași zi sub președinția lui Alexandru Ioan Cuza, pe noii chiriarhi ai celor 6 scaune vlădicești vacante. Consiliul de *miniștrii*, prin *jurnalul numărul 3/1865, fiind de acord cu numirile făcute, îndată*, ministrul cultelor, D. Vernescu, a cerut și întărirea domnească, prin raportul nr. 16.369 din 10 mai 1865, iar Alexandru Ioan Cuza a dat-o în aceeași zi de 10 mai 1865, cu decretul nr. 670/1865. Au fost numite următoarele persoane: Calinic Miclescu, mitropolit al Moldovei și Sucevei, Atanasie Stoenescu, episcop al Romanului, Dionisie Romano la Buzău, Ghenadie Țeposu la Argeș și Melchisedec Ștefănescu la Dunărea de Jos. Investirea noilor numiți s-a făcut la 27 mai, apoi au fost instalați în orașele de reședință ale eparhiilor lor. Scaunul episcopal de la Huși a fost completat abia 19 iunie 1865, cu arhimandritul Iosif Gheorghian, întărit de domn la 23 iunie și instalat la 17 iulie același an.⁵⁶

⁵⁵ Arh. St. Buc., Min. Cultelor și Instr. Publice, al Țării Românești, *Dosar nr. 1538/1864*, f. 66, 67, 71. *Monitorul Oficial* din 16 mai 1865, *Codicele Romane. Supliment*, pp. 1-2; Ioan M. BUJOREANU, *Collecțiune de legi*, p. 1789.

⁵⁶ Mircea PĂCURARIU, *op. cit.*, pp. 121-122.

A fost generată o întreagă mișcare și împotriva acestei legi, în fruntea mișcării se aflau frații arhieriei Neofit și Filaret Scriban, nepotul lor Iosif Bobulescu și arhierul Ioanichie Evantias. Dintre mireni au luat atitudine împotriva legilor lui Cuza comitele Scarlat Rosetti, prin ziarul său *Ecclesia*.⁵⁷

Neofit Scriban „a voit să mențină Biserica independentă de Statul civil, ca împărăție spirituală”. El considera că „Biserica prin alianța cu Statul s-a pus mai prejos de misiunea sa și că numai prin separarea sa de Stat, prin libertatea sa se va ridica și că nu trebuie să se confunde autocefalia și călcarea canoanelor”, arătând că „dacă Patriarhul n-ar avea dreptul a se amesteca în administrația ei, cu atât mai puțin guvernul civil”; în consecință Neofit Scriban, episcop de Argeș, a refuzat să accepte numirea sa prin decret, demisionând la 20 mai/1 iulie 1865. Cu ceva timp în urmă, la 9/21 decembrie 1864, Neofit trimisese lui Cuza o scrisoare importantă, opunându-se legilor sale bisericești și invocând ostilitatea clerului român față de acestea. Neofit Scriban a fost socotit „nebun” de către ceilalți membrii ai Sinodului, la 9/21 decembrie 1865 fiind exclus prin vot secret. Dar Neofit și Filaret Scriban au făcut o mare greșală, „recunoscută mai pe urmă” și de ei înșiși: aceea de a apela la consulii străini.⁵⁸

Printre susținătorii politicii bisericești ai domnitorului Alexandru Ioan Cuza se număra și Melchisedec Ștefănescu, episcop al Dunării de Jos. Sprijinul său a contat foarte mult pentru Cuza. Dacă acesta s-ar fi pronunțat împotriva legilor respective, frământarea în Biserică s-ar fi terminat foarte curând.⁵⁹

Dintr-un alt punct de vedere se susținea ideea că această lege era dată ca „o nevoie a momentului”, „o excepție cerută de necesitățile timpului”, la care urma să se revină, o trecătoare „stare de asediu”. Țara trebuia să aibă atunci o „Biserică neatârnată în mod real” și o ierarhie bisericească credincioasă ei, pentru a curma intrigile Patriarhiei Ecumenice, nemulțumită grav de secularizare și de alte măsuri ale lui Cuza. Istoricii și canoniștii Bisericii și-au pus însă întrebarea dacă domnitorul unirii nu ar fi avut intenția „să subordoneze Biserica nu numai Statului, ci și ambițiilor lui personale”.⁶⁰

Patriarhia Ecumenică de Constantinopol avea interes ca să țină Biserica Ortodoxă din Principatele Române sub influența sa, mai ales după lovitura grea primită de legea pentru secularizarea averilor mănăstirești. De aceea, și reacția ei la corpul de legi dat de guvernul lui Alexandru Ioan Cuza nu va

⁵⁷ M. PĂCURARIU, „Arhieriei Neofit și Filaret Scriban”, în *M. M. S.*, XXXV, (1959), nr. 1-2, pp. 87-116; Econom D. LASCĂR, *Neofit Scriban. Teză pentru licență prezentată și susținută în ziua de 11 iunie 1898*, București, 1898, 88 p.; IDEM, *Viața și activitatea arhierului Neofit Scriban*, București, 1898, 106 p.

⁵⁸ N. DOBRESCU, *Studii* [...], p. 123; Sever-Mircea CATALAN, „Politica bisericească a domnitorului Alexandru Ioan Cuza (1859- 1866)”, în *Studii și Materiale de Istorie Modernă*, vol. XV, Editura Academiei Române, București, 2002, pp. 103-104.

⁵⁹ N. DOBRESCU, *Studii* [...], p. 120.

⁶⁰ Sever-Mircea CATALAN, *Politica bisericească* [...], pp. 104-105.

întârzia să apară. Pentru discursul nostru canonic, o importanță aparte o au scrisorile care au fost trimise între Constantinopol și Principatele Române (autoritate bisericească împreună cu cea laică). Sinodul patriarhal din Constantinopol se va întruni în aprilie 1865 și va da un răspuns „Celor trei proiecte de legi dacice, despre Sinod, Monahi și Mănăstiri și despre alegerea și judecata arhierilor”.

Răspunsul dat de către Domnitorul Ioan Cuza prin scrisoare este excepțional. Mulți istorici susțin că temeinicia argumentelor, varietatea și bogăția lor și numai puțin limpezimea și logica afirmațiilor ni-l indică pe autorul lor – profund cunoscător al învățaturii ortodoxe, al canoanelor și al istoriei Bisericii Românești în general, care nu poate fi altul decât învățatul episcop Melchisedec Ștefănescu – colaborator, prieten și sfetnic apropiat al domnitorului. Multe din aceste argumente sunt întâlnite și în raportul pe care același Melchisedec îl va alcătui din însărcinarea Sfântului Sinod, ca răspuns la întâmpinarea Constantinopolului, după sfințirea Marelui Mir în 1882.⁶¹

Cu privire la numirea episcopilor de către domnitor, unii cercetători au păreri împărțite. Unii au criticat cu asprime această măsură a lui Cuza, printre aceștia Nicolae Dobrescu, care susținea că: „[...] prescripțiunile, datinile antice ale poporului român, obiceiul Bisericii Ortodoxe, canoanele vechi ale Bisericii, toate se pronunța categoric în contra acestei măsuri arbitrare luată de guvernământul civil, în contra acestui amestec al statului în constituirea ierarhiei bisericești.” S. Reli susținea că tradiția se opunea numirii capilor Bisericii naționale „prin decret domnesc, ca și oricare funcționar civil”.⁶²

Pe de altă parte, alți istorici au considerat dreptul firesc al lui Cuza de a numi pe ierarhii ortodocși. Astfel, I. Rămureanu considera că „[...] nu era o noutate în practica Bisericii, ci dimpotrivă era o reînviere a dreptului conducătorului Statului la Constantinopol, în România sau la oricare alt popor ortodox, drept recunoscut de Biserică, de a-și spune cuvântul la alegerea și numirea episcopilor, mitropoliților și patriarhilor”.⁶³

I.12. Constituția din 1866

În condițiile istorice concrete ale anilor 1865-1866, Alexandru Ioan Cuza este obligat să abdice la 10/11 februarie 1866 și se instituie o locotenență domnească. Apoi, pe tronul țării este adus un principe străin.

⁶¹ Pr. Prof. I. RĂMUREANU, „Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe - De la 1800 până la recunoașterea autocefaliei Bisericii noastre”, în *B. O. R.*, LXXVII, (1959), nr. 7-10, pp. 935-960; Alexandru M. IONIȚĂ, „Contribuția Episcopului Melchisedec Ștefănescu la recunoașterea autocefaliei Bisericii noastre”, în *C.A.B. O.R.*, pp. 444 -447.

⁶² N. DOBRESCU, *Studii* [...], pp. 118-119.

⁶³ I. RĂMUREANU, *op. cit.*, pp. 949-950.

În 1866 se adoptă, după modelul Constituției belgiene, considerată atunci a fi cea mai liberală constituție, *Constituția României*. Constituția, în cele 133 de articole ale sale, reglementează cele mai importante relații sociale, sistematizarea normelor realizându-se pe opt titluri.⁶⁴

Art. 21 prevedea: „Libertatea conștiinței este absolută. Libertatea tuturor cultelor este garantată, întrucât însă celebrațiunea lor nu aduce o atingere ordinii publice sau bunelor moravuri. Religia ortodoxă a răsăritului este religia dominantă a statului român. Biserica ortodoxă română este și rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica Ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor. Afacerile spirituale, canonice și disciplinare ale Bisericii Ortodoxe Române se vor regula de o singură autoritate sinodală centrală conform unei legi speciale. Mitropolii și episcopii eparhioți ai Bisericii ortodoxe române sunt aleși după modul ce se determină printr-o lege specială”.

Dacă prevederile Codul Civil din 1864 nu amintesc despre căsătoria religioasă, prin art. 22 din Constituție se prevedea că, după întocmirea actelor de stare civilă, urmează întotdeauna binecuvântarea religioasă, care pentru căsătorie va fi obligatorie, afară de cazurile prevăzute prin lege.

I.13. Legea organică pentru alegerea mitropolitelor și episcopilor eparhioți și a constituirii Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române și înființarea Consistoriului Superior Bisericesc cuprindea 5 capitole și 34 de articole.⁶⁵ Capitolul I cuprindea alegerea mitropolitelor și a episcopilor eparhioți. Capitolul II are titlul „Despre autoritatea sinodală centrală” și un singur articol. Autoritatea centrală sinodală era alcătuită din Sfântul Sinod și Consistoriul Superior Bisericesc (art. 8).⁶⁶ Capitolul III are ca subiect Sfântul Sinod. Sfântul Sinod al Bisericii Autocefale Ortodoxe Române păstrează unitatea în privința dogmelor și a canoanelor cu Biserica Constantinopolului și cu celelalte Biserici Ortodoxe. Este foarte interesant de observat în această lege apropierea cuvintelor *Biserică – națională – Statul român* (art. 9).⁶⁷ Capitolul IV ne relatează despre *Consistoriul Superior Bisericesc*. Capitolul V cuprinde articole cu privire la eparhii.⁶⁸

⁶⁴ Ion DELEANU, *Drept constituțional și instituții politice – teoria generală*, București, 1991, p. 139; Ioan MURARU, Simina TANASESCU, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția a IX-a, revăzută și completată, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 101; Nistor PRISCA, *Drept constituțional*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977, p. 39.

⁶⁵ A fost sancționată cu decretul Regal din 14 decembrie 1872 și publicată în *Monitorul Oficial* nr. 280 din 19 decembrie 1872; modificată prin Legea din 21 ianuarie 1895, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 232 din 22 ianuarie 1895; prin legea din 26 martie 1909, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 2 din 3 aprilie 1909 și prin legea din 18 decembrie 1911, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 207/911.

⁶⁶ Chiru COSTESCU, *op. cit.* p. 43.

⁶⁷ *Ibidem*, pp. 43-46.

⁶⁸ *Ibidem*, pp. 49-52

Prin Legea Organică din 14 decembrie 1872 a Bisericii Ortodoxe Române, la a cărei alcătuire a lucrat o bună parte și episcopul Melchisedec Ștefănescu, Sfântul Sinod s-a constituit pe baze strict canonice numai din ierarhii țării. Multe dintre regulamentele pe care le are Biserica Ortodoxă astăzi au ieșit ca proiecte sau propuneri ale episcopului Melchisedec. El a fost acela care a întocmit regulamentul pentru disciplina monahală. Tot el a mai întocmit și alte regulamente care au avut rolul să pună rânduială în viața noastră bisericească, printre care amintim: regulamentul pentru poziția mitropolitului primat; pentru alegerea arhieriei titulari; pentru disciplina bisericească și altele.

Principiul sinodalității, care exprimă modul de organizare a Bisericii și de conducere a vieții bisericești, găsește o amplă dezvoltare în lucrarea episcopului Melchisedec, intitulată „Studiu despre ierarhia și instituția sinodală în Biserica Ortodoxă a Răsăritului în genere și despre instituția sinodală a Bisericii Ortodoxe Române în general”⁶⁹

Legea din 1872 prevedea ca pe scaunele episcopale vacante să se aleagă unul dintre arhieriei titulari, iar la scaunele mitropolitane să se aleagă unul dintre episcopii eparhioți. Acest lucru înseamnă că pentru cele două scaune mitropolitane nu pot candida decât 6 persoane, care erau episcopii; nici pentru cele 6 scaune episcopale nu puteau candida decât 8 persoane, care erau arhieriei titulari. Această metodă nu era privită cu ochi buni de către intelectualii vremii respective. Nicolae Dobrescu sublinia că măsura alegerii ierarhilor este discriminatorie pentru ceilalți membrii ai Bisericii. De asemenea, uzul tradiției specifica faptul că pe scaunele mitropolitane erau aleși nu numai episcopi, ci și din celelalte categorii ale membrilor Bisericii; astfel era limitat și modul alegerii episcopilor și arhieriei titulari. S-a spus că legea favoriza pe unii și defavoriza pe alții.⁷⁰

Legea avea o mare scădere, care a dăinuit în Biserica Ortodoxă din România până după 1918, și anume că alegerea mitropoliților și a episcopilor era încredințată unui colegiu în componența căruia intrau – pe lângă membrii Sfântului Sinod – toți deputații și senatorii ortodocși în funcție. Cu alte cuvinte, numărul laicilor, adesea necunosători ai problemelor bisericești, era cu mult mai mare decât ai membrilor Sfântului Sinod. Clerul de mir și, cu atât mai puțin clerul monahal, nu avea niciun reprezentant în acest colegiu. Se înțelege că în

⁶⁹ Ep. Melchisedec ȘTEFĂNESCU, *Studiu despre ierarhia și instituția sinodală în Biserica Ortodoxă a Răsăritului în genere și despre instituția Sinodală a Bisericii Ortodoxe Române în general*, București, 1883, p. 37.

⁷⁰ N. DOBRESCU, *Lămuriri canonice-istorice asupra sinodului și asupra organizațiunei bisericești din Biserica Ortodoxă*, Tipografia Universală Iancu Ionescu, București, 1909, pp. 9-31; IDEM, *Defectuositatea alegerii episcopilor și Mitropoliților la noi*, București, 1909, pp. 4-47; A se vedea și Take IONESCU, *Legea clerului*, București, 1893; Th. VĂCĂRESCU, *Legea clerului în Senat*, București, 1893; Iosif NANIËSCU, *Discurs pronunțat în ședința Senatului, în chestiunea îmbunătățirii soartei clerului mirean*, București, 1894, 30p.; I. MIHĂLCESCU, *Pentru modificarea legii sinodale*, București 1909.

astfel de condiții alegerea ierarhilor stătea sub influența intereselor politice ale timpului.

Arhiereii titulari erau numiți de guvern și confirmați de șeful statului – dintre 3 candidați propuși de Sfântul Sinod. Se înțelege că erau numiți, de regulă, aceia care împărtășeau vederile politice ale partidului aflat la putere. Instituția arhieriei titulari (fără scaun) – care nu sunt episcopi, ajutători sau horepiscopi – era însă anticanonică (canonul 6 al Sinodului IV Ecumenic admite hirotonia numai pe seama unei eparhii). Era însă și împotriva uzului din Biserica noastră, ea nefiind cunoscută în timpurile mai vechi. Apoi, spre deosebire de arhiereii titulari de până în 1872, care erau hirotoniți pe seama unor foste eparhii ortodoxe din Răsărit, cei de acum erau hirotoniți pe seama unor orașe din țară, în care nu a existat niciodată vreun scaun episcopal. Instituția arhieriei titulari a fost necesară atunci pentru a avea un număr de cel puțin 12 membri ai noului sinod.⁷¹

II. Contextul religios și politic al recunoașterii oficiale a Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Cadrul canonic și legislativ

II. 1. Drepturile inerente stării de autocefalie, exercitate de Biserica noastră în decursul timpului

Sfințirea Sfântului Mir, canonizarea Sfinților și exercitarea jurisdicției asupra propriei diaspore reprezintă drepturi inerente stării de autocefalie a unei Biserici Ortodoxe locale, constituite într-un cadru etnic și geografic bine stabilit.⁷²

II.1.1. Sfințirea Sfântului și Marelui Mir. În conformitate cu tradiția și doctrina canonică ortodoxă, fiecare episcop poate sfinți Sfântul și Marele Mir pentru eparhia sa (Canonul 6 Cartagina). Organizarea ierarhiei naționale, a Bisericilor locale autocefale din cadrul etnic și geografic bine stabilit, a adus cu sine și practica Sfințirii Sfântului și Marelui Mir de către soborul ierarhilor respectivei Biserici, în frunte cu Întâistătătorul ei. Această prerogativă s-a datorat dreptului de autocefalie de care s-au bucurat, în primele secole, episcopii tuturor comunităților, mai ales a aceluia constituite într-un cadru etnic, cum a fost cazul Bisericii din spațiul carpato-danubiano-pontic.⁷³ Astfel, în Țările Române, Sfântul și Marele Mir a fost sfințit: în 1513 la Târgoviște; în 1643 la Iași; în 1670 la București; în 1702 tot la București și în alte cazuri menționate de istoria eclezială.⁷⁴

⁷¹ Mircea PĂCURARIU, *op. cit.*, pp. 126-127.

⁷² Pr. Asist. Nicolae DURĂ, „Forme și stări de manifestare a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul secolelor. Mărturii istorice și canonice”, în *C. A. B. O. R.* 1885-1985, p. 313.

⁷³ *Ibidem*, pp. 313-314.

⁷⁴ Pr. Prof. Nicolae ȘERBĂNESCU, „Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române cu prilejul centenarului 1885-25 aprilie-1985”, în *C. A. B. O. R.*, 1885-1985, pp. 70-74.

II.1.2. Canonizarea Sfinților Români. În august 1517, la Curtea de Argeș, fiind de față Patriarhul Ecumenic Teolept I, împreună cu mitropolitul țării Macarie, în sinod s-a hotărât canonizarea Sfântului Nifon Patriarhul Constantinopolului.⁷⁵ Exceptând această canonizare, până în anul 1950, respectiv 1955, cinstirea sfinților locali s-a făcut prin evlavia drept-măritoare a neamului românesc. Lipsa unei canonizări procedural-formale nu relevă și absența uneia dintre formele de manifestare a autocefaliei Bisericii noastre, ci, dimpotrivă, arată faptul că Biserica noastră a rămas în obiceiurile și tradițiile ei dintru început, în tradiția cultică și canonică a Bisericii Primare, care nu a cunoscut această canonizare formală. Lipsa canonizării formale este proprie și altor Biserici Ortodoxe locale, a căror autocefalie a fost recunoscută oficial de Patriarhul de Constantinopol.⁷⁶

II.1.3. Dreptul de jurisdicție asupra propriei diaspore. Canonul 2 al Sinodului II Ecumenic a afirmat unul dintre principiile canonice fundamentale ale Bisericii Ortodoxe și anume, principiul autocefaliei, care trebuie să caracterizeze organizarea oricărei Bisericii Ortodoxe locale. Sinodul II Ecumenic a aplicat principiul canonic al importanței politice a cetății în care rezida scaunul episcopal respectiv. Acordând scaunului de Constantinopol o întâietate onorifică față de scaunele arhiepiscopale din Alexandria, Antiohia și Ierusalim, nu i-au recunoscut însă și dreptul de natură jurisdicțională față de acestea sau față de alte unități bisericești de același fel. Sinodul IV Ecumenic a recunoscut, prin canonul 28, această întâietate onorifică a scaunului de Constantinopol, extinzând aria de influență canonică a acestui scaun din cetatea imperială și asupra diocезelor Pontului, Asiei și Traciei, ca urmare firească a aplicării principiului canonic al adaptării unităților bisericești la împărțirile administrative-politice ale statului. Sinodul II Ecumenic nu a acordat Scaunului de Constantinopol un drept de jurisdicție asupra întregului Răsărit, ci numai asupra diocezei sale, a cărei întindere a fost mărită de Sinodul IV Ecumenic, prin canonul 28, cu diocezele Pontului, Asiei Proconsulare și Traciei și, în mod special, și asupra diasporelor respectivelor dioceze.⁷⁷

Canonul 28 al Sinodului IV Ecumenic stabilește privilegiile Scaunului din Constantinopol, dar și drepturile Bisericilor Autocefale asupra propriilor diaspore creștine. În canon găsim și expresia: „ținuturi barbare”. Unii canoniști cred că ținuturile barbare exprimă comunitățile sau organizațiile bisericești mai complexe, cu caracter de diasporă, adică neîncadrate reglementar în unitățile bisericești

⁷⁵ Prof. Alexandru ELIAN, „Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe”, în *B.O.R.*, LXXVII, (1959), p. 912.

⁷⁶ Pr. Asist. Nicolae DURĂ, *Forme și stări de manifestare a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul secolelor. Mărturii istorice și canonice*, pp. 316-317.

⁷⁷ Prof. I. D. IVAN, „Hotărârile canonice ale Sinodului II ecumenic și aplicarea lor de-a lungul veacurilor”, în *B.O.R.*, XCIX, (1981), nr. 7-8, p. 850; Nicolae DURĂ, „Legislația canonică a Sinodului al II-lea Ecumenic și importanța ei pentru organizarea și disciplina Bisericii”, în *G.B.*, XL, (1981), nr. 6-8, pp. 630-672.

administrative obișnuite. Pe temeiul unei astfel de tâlcuiri, unii reprezentanți ai Patriarhiei din Constantinopol au încercat să-și reclame, pe seama scaunului ecumenic, dreptul de jurisdicție asupra întregii diaspore ortodoxe. Acest drept nu are niciun suport canonic. Pe temeiul vechii rânduieli tradiționale, obiceiului devenit lege, și pe temeiul principiilor canonice pe care se întemeiază autocefalia în Ortodoxie, fiecare Biserică autocefală are drept de jurisdicție asupra diasporei proprii.⁷⁸

Din nefericire, unii istorici români au făcut afirmația eronată că „regiunea dunăreană” a stat „sub jurisdicția patriarhiei de Constantinopol, prin deciziile sinoadelor ecumenice din 381 și 451”.⁷⁹ De asemenea, alții au afirmat că prin „Bisericile dintre popoarele barbare”, din textul canonului, trebuie să înțelegem „numai și numai Daciile Traiană sau Aureliană”⁸⁰. Ambele opinii exprimă o necunoaștere a realităților istorice și canonice. Noi ne însușim comentariul canonic, conform căruia, prevederile canonului 28 al Sinodului IV Ecumenic se referă numai la Bisericile din ținuturile barbare aflate în granițele diecezelor Pont, Asia și Tracia, nu și la Bisericile din afara granițelor Imperiului Bizantin.⁸¹

Jurisdicția canonică exercitată de scaunul mitropolitan de Tomis asupra a opt episcopii din sudul Dunării - până în sec. VII - și jurisdicția canonică a Mitropoliei Ungrovlahiei și a Mitropoliei Moldovei asupra românilor din teritoriul ocupat în sec. X de unguri - în baza dreptului de „Exarh al Plaiurilor”, recunoscut pe seama celor doi Întâistătători și de Patriarhul de Constantinopol, în anul 1381 și 1401 - rămân mărturii peremptorii privind dreptul de jurisdicție asupra diasporei proprii exercitat - în decursul timpului - de Biserica noastră.⁸²

II. 2. Recunoașterea Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române

Un rol de o importanță majoră pentru recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române l-a avut episcopul Melchisedec Ștefănescu. Pregătirea

⁷⁸ Arhid. Prof. Dr. Ioan N. FLOCA, *Canoanele Bisericii Ortodoxe - Note și Comentarii*, ediția a III-a îmbunătățită, Ediție îngrijită de Dr. Sorin JOANTĂ, Sibiu, 2005, p. 103. Canonistul Dr. Nicodim MILAȘ comentează acest canon în 40 de pagini în lucrarea sa: *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. I, partea a II-a, *Canoanele Sinoadelor Ecumenice*, traducere făcută de Uroș KOVINICI și Dr. Nicolae POPOVICI, Tipografia Diecezană, Arad, 1931, pp. 257-297.

⁷⁹ Pr. Prof. M. ȘESAN, „Despre limba liturgică la români”, în *M. A.*, XX, (1975), nr. 1-2, p. 9, *apud* Nicolae V. DURĂ, „Patriarhia ecumenică și autocefalia Bisericii noastre, de-a lungul secolelor”, în *S. T.*, XXXVIII, (1986), nr. 3, p. 54; IDEM, „*Scythia Minor* (Dobrogea) și Biserica ei apostolică. Scaunul arhiepiscopal și mitropolitan al Tomisului (sec. IV-XIV)”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2005, pp. 16-57.

⁸⁰ C. ERBICEANU, „Canoanele Sinoadelor Ecumenice. Sinodul al II-lea ecumenic”, în *B. O. R.*, XXXIV, (1900), nr. 5, p. 415.

⁸¹ Punct de vedere exprimat și de Pr. Nicolae DURĂ, în studiul său: „Legislația canonică a Sinodului al II-lea Ecumenic și importanța ei pentru organizarea și disciplina Bisericii”, în *G. B.*, XL, (1981), nr. 6-8, pp. 641-642.

⁸² *Ibidem*, pp. 320-321.

și sfințirea Marelui Mir a fost privită în timpurile vechi, ca o prerogativă a patriarhatelor apostolice, manifestându-se ca un semn al autocefaliei lor în raporturile cu celelalte Biserici. Cu trecerea timpului, Bisericile Ortodoxe naționale, organizate în cadrul statelor independente, au dobândit autocefalia și prin aceasta dreptul de a-și sfinți Marele Mir. Unele dintre acestea, socotind că sfințirea Marelui Mir nu este o problemă de dogmă, ci de practică bisericească, și-au revendicat acest drept chiar înainte de recunoașterea oficială a autocefaliei, ca urmare a unei bune organizări sinodale și a unei vieți religioase prospere. Astfel, Biserica Ortodoxă Română, desfășurându-și activitatea într-un stat independent și suveran după războiul din 1877-1878, a procedat la 25 martie 1882 la Sfințirea Marelui Mir.⁸³

Patriarhul ecumenic Ioachim al III-lea, aflând de sfințirea marelui Mir la București în 1882, trimite la 10 iulie 1882 mitropolitului Calinic o scrisoare sinodală subscrisă de 11 arhieriei, membri ai Sinodului Patriarhal. Scrisoarea cuprinde mustrări și amenințări față de ierarhii noștri, Patriarhia Ecumenică învinuind Biserica Ortodoxă Română de inovații ca: sfințirea Marelui Mir, botezarea prin stropire, îngroparea sinucigașilor, introducerea calendarului gregorian, insistând mai ales asupra drepturilor sale jurisdicționale asupra Bisericii Ortodoxe Române.⁸⁴

Sfântul Sinod, luând în discuție conținutul acestei scrisori, a hotărât să i se răspundă Patriarhului Ecumenic la punctele de învinuire care erau adresate pe nedrept Bisericii noastre. Cu întocmirea răspunsului a fost însărcinat episcopul Melchisedec care formulează un studiu foarte temeinic documentat și prezentat de el în ședința din 23 noiembrie 1882. A fost aprobat de toți membrii Sinodului sub titlul: „Act sinodal care cuprinde autocefalia Bisericii Ortodoxe Române cu Patriarhia de Constantinopol”⁸⁵.

Actul sinodal, compus de Melchisedec, înfățișează situația Bisericii Ortodoxe Române față de Patriarhia Ecumenică din punct de vedere dogmatic, canonic și istoric până la acea vreme. Comentează și textul canonului 28 al Sinodului IV Ecumenic. Făcând apoi istoricul relațiilor în care au stat românii cu Biserica din Constantinopol, Melchisedec arată că încălcările Patriarhiei Ecumenice asupra drepturilor noastre autocefale datează mai ales din timpul domniilor fanariote: „istoricul luptelor noastre cu călugării fanarioți este o dramă plină de durere sufletească pentru orice inimă creștină”. Încheie pe temeul istoriei noastre române, al legislației noastre moderne și demnității statului nostru, că:

⁸³ Alexandru M. IONIȚĂ, „Contribuția episcopului Melchisedec Ștefănescu la recunoașterea autocefaliei Bisericii noastre”, în *C.A.B.O.R.*, pp.452-453.

⁸⁴ „Scrisoarea Patriarhului Ioachim al III-lea din 10 iulie 1882, către Calinic al Ungro-Vlahiei”, în *B.O.R.*, VI, (1882), nr.1-2, pp.736-737.

⁸⁵ Episcopul Melchisedec ȘTEFĂNESCU, „Act sinodal care cuprinde autocefalia Bisericii Ortodoxe Române cu Patriarhia de Constantinopol”, în *B.O.R.*, VI, (1882), nr. 1-2, pp. 737-738.

„Biserica Ortodoxă Română a fost și este autocefală în cuprinsul teritoriului României și nici o autoritate bisericească străină nu are dreptul de a ne impune ceva.”⁸⁶

În privința sfințirii Mirului, el demonstrează că, după canoane, o poate săvârși orice episcop ortodox. A lua mirul de la Bisericile altor țări înseamnă a nu avea conștiința și încrederea că Duhul Sfânt se coboară de la Dumnezeu. Așadar, și Biserica noastră crede că Duhul Sfânt se coboară și asupra ei, precum și asupra celorlalte Biserici. Sfântul Sinod nu dorește în niciun chip să rupă legăturile sale firești cu Biserica Ecumenică, întrucât Biserica Română păstrează aceeași dogmă, aceeași disciplină și același cult, care sunt comune Bisericilor Ortodoxe în toate țările. „Noi recunoaștem în Patriarhia de Constantinopol un centru moral de unde trebuie să porceadă direcțiunea în toate chestiunile de interes general ale întregii Biserici Ortodoxe în privința dogmelor, a disciplinei, a cultului [...]. Patriarhia însă la nevoie poate a ne consulta și pe noi în asemenea materii”.⁸⁷ Răspunsul cât se poate de documentat, alcătuit de episcopul Melchisedec, determină Patriarhia Ecumenică să mai cedeze din pretențiile sale.⁸⁸

Trei ani după acest răspuns, Mitropolitul Primat Calinic intervine prin Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, D. A. Sturza, către Patriarhul Ecumenic Ioachim al IV-lea, cerându-i recunoașterea formală a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române care, de fapt, exista din vechime. Prin scrisoarea din 25 aprilie 1885, patriarhul Ioachim al IV-lea răspunde mitropolitului Calinic Miclescu că cererea sa de a se recunoaște Biserica Ortodoxă Română ca autocefală s-a găsit rațională și dreaptă de Sinodul patriarhal și trimite *Tomosul Patriarhal* prin care Biserica Ortodoxă Română a fost recunoscută ca autocefală.⁸⁹

Mesajul regal pentru deschiderea Sfântului Sinod din primăvara anului 1885 a fost publicat în revista *Biserica Ortodoxă Română*, anul IX, nr. 5, luna mai 1885. Din acest mesaj reiese faptul că Sfântul Sinod al Bisericii Autocefale Ortodoxe Române a înregistrat un eveniment de mare însemnătate. Autocefalia seculară a Bisericii Ortodoxe Române a primit binecuvântarea Patriarhiei Constantinopolului, ca o recunoaștere și nu ca o situație nou creată.⁹⁰

Tomosul Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române a fost dat în luna aprilie a anului 1885. Se arată că Biserica lui Hristos este una sfântă, catolică (în sens de universală) și apostolică, care conservă unitatea credinței întru legătura dragostei. Această unitate este neatinsă în decursul timpului, însă problemele de administrație ecleziastică și de ordine a demnităților se pot modifica în funcție

⁸⁶ *Ibidem*, pp.748-752.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 752.

⁸⁸ Drd. Valentin BRĂȚAN, „Preocupări de drept bisericesc ale episcopului Melchisedec”, în *S.T.*, XXIV, (1972), nr.9-10, pp. 732-758.

⁸⁹ Alexandru M. IONIȚĂ, *Contribuția episcopului Melchisedec Ștefănescu* [...], p. 454.

⁹⁰ Chiru COSTESCU, *op. cit.*, pp. 76-77.

de poziția țărilor. Ca urmare a cererii de recunoașterii a autocefalie a Bisericii Regatului României, patriarhul Constantinopolului a primit această dorință ca dreaptă și conformă cu așezămintele bisericești. Biserica Ortodoxă din Regatul României este declarată neatârnată și autocefală, fiind administrată de propriu ei Sfânt Sinod, având ca președinte pe Înalt Preasfințitul Mitropolit al Ungro-Vlahiei și Primat al României. Sfântul Sinod al Bisericii Române este dator să pomenească în sfințele sale diptice pe Patriarhul de Constantinopol, pe ceilalți patriarhi și pe toți întâistătătorii Bisericilor Ortodoxe. În problemele canonice și dogmatice sunt necesare discuții comune după sfântul obicei al părinților păstrat de la început. Președintele Sfântului Sinod al Bisericii Române, la instalarea sa, este dator a trimite gramatele sinodale necesare către patriarhul Constantinopolului, către ceilalți Preasfințiți Patriarhi, către toate Bisericile Ortodoxe Autocefale. Este trimis harul lui Dumnezeu către Biserica și poporul din regatul României. Alături de Ioachim, semnează tomosul de autocefalie: Nicodim al Cizicului, Callinic al Calcedonului, Neofit al Adrianopolului, Sofronie al Amasei, Procopie al Melenicului, Nichifor al Aritimnei, Kerasie al Moglenei, Antim al Debrei și Velizei, Gavril al Samosului și Ignatie al Litiței.⁹¹

Recunoașterea autocefaliei a fost obținută cu concursul autorităților ecleziale și politice. Dar, mai cu seamă, la recunoașterea autocefaliei a participat tot clerul strălucit, împreună cu credincioșii și monahii din trecut, care, prin activitatea lor, au adus cinste, onoare și prestigiu Bisericii Ortodoxe Române.

⁹¹ *Ibidem*, pp.80-82.

MISIUNE ȘI RESPONSABILITATE

Crezul ortodox – normativ al credinței și unității Bisericii*

† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Salutăm cu bucurie pe toți participanții la acest simpozion internațional și felicităm pe organizatori pentru frumoasa inițiativă de a reuni la această manifestare academică teologi care vor acorda o atenție deosebită bogăției de sensuri a învățaturii de credință formulate în Crezul ortodox.

Tema simpozionului: *Crezul ortodox. Istorie, teologie și spiritualitate* se dorește a fi o încununare a *Anului omagial al Crezului ortodox* în Patriarhia Română. Formulată la Sinodul I ecumenic de la Niceea (325) și completat ulterior, în anul 381, de către Părinții de la cel de al II-lea Sinod ecumenic, de la Constantinopol, *Crezul* sau *Simbolul credinței* este esențialul și normativul credinței și unității Bisericii Ortodoxe universale. El poartă și numele de *Crezul* sau *Simbolul de credință niceo-constantinopolitan*, după numele orașelor în care s-au întrunit primele două Sinoade ecumenice care l-au formulat.

Aprofundarea și explicarea teologică a *Simbolului de credință*, formulat de Sfinții Părinți ai Bisericii în anul 325 și în anul 381, ne oferă astăzi un nou prilej pentru a evidenția sensul credinței și al viețuirii creștine într-o lume tot mai indiferentă la valorile credinței sau care în fața pluralismului religios din societate deviază de la dreapta credință și acceptă cu ușurință secte și sincretisme religioase.

Crezul niceo-constantinopolitan a fost formulat de Părinții sinodali, arhipăstori ai comunităților eclesiale din Orient și Occident, *având conștiința responsabilității lor pentru păstrarea dreptei credințe ca bază a mântuirii sau a unirii eterne a omului cu Dumnezeu, și ca normă sau criteriu pentru păstrarea*

* Cuvânt la deschiderea Simpozionului internațional cu tema: „Crezul ortodox. Istorie, teologie și spiritualitate”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București, 1 noiembrie 2010; extras din: † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, București, Ed. Basilica, 2011, pp. 237-242.

unității Bisericii. Ei spuneau că dacă Hristos nu este Dumnezeu adevărat, nici credința în El nu este mântuitoare, pentru că omul nu se poate îndumnezei și trăi veșnic, decât în comuniune cu Dumnezeu – Izvorul vieții veșnice. Iar dacă Biserica nu mărturisește dreapta credință, ea nu poate fi una, sfântă, sobornicească și apostolească, deoarece unitatea Bisericii se bazează pe ortodoxia credinței. Din aceste motive, Părinții sinodali respingeau erezia sau inovația ca raționalizare și amputare a misterului sau a tainei Întrupării lui Hristos, Unul din Sfânta Treime. În acest sens, este semnificativă declarația Sfinților Părinți de la Sinodul al IV-lea ecumenic (Calcedon, 451) despre Crezul niceo-constantinopolitan: „Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, întărind pe ucenicii Săi în cunoașterea credinței, a spus: «pacea Mea v-o dau vouă, pacea Mea o las vouă», pentru ca nimeni să nu se separe de aproapele său în dogmele credinței, ci la fel să se arate cu toții în propovăduirea adevărului [...]. Așadar, era de-ajuns pentru desăvârșita cunoaștere și întărirea bunei credințe acest înțelept și mântuitor Crez al harului dumnezeiesc, întrucât învață desăvârșit despre Tatăl și Fiul și Sfântul Duh și înfățișează întruparea Domnului celor ce o primesc cu credință” (Hotărârea dogmatică a Sinodului IV ecumenic).

Confirmarea Crezului niceo-constantinopolitan de către Părinții Sinodului de la Calcedon arată plenitudinea esențială a conținutului său dogmatic, *suficient pentru a orienta pe credincioși pe calea mântuirii, către Împărăția lui Dumnezeu. Ca atare, Biserica învață că nu mai trebuie adăugat nimic Simbolului de credință ortodox, din punct de vedere al structurii și conținutului, dar acesta trebuie mărturisit și trăit ca fiind lumina vieții creștine. Conținutul său se adâncește astfel prin experiență și explicitare.*

Crezul ortodox ne arată că taina Cuvântului (Logosului) întrupat este intim legată de taina Preasfintei Treimi. Dumnezeu-Fiul, strălucirea slavei și chipul ipostasului Tatălui (cf. Evrei 1, 3), S-a întrupat pentru a face cunoscută lumii taina Preasfintei Treimi, marea taină a drepte credințe (cf. 1 Timotei 3, 16).

Iisus Hristos, Dumnezeu-Fiul, Care S-a făcut Om, nu este o Persoană divină singulară, ci o Persoană divino-umană în relație cu alte două Persoane divine: în relație cu Dumnezeu-Tatăl și cu Dumnezeu-Sfântul Duh. Tatăl și Sfântul Duh confirmă însăși identitatea lui Iisus Hristos ca fiind Unul-Născut, Fiul veșnic al Tatălui, asupra Căruia Se odihnește Sfântul Duh (cf. Matei 3, 16-17; Ioan 1, 29-34). Tatăl și Sfântul Duh sunt uniți cu Fiul, cooperând permanent cu El, chiar și în taina Întrupării Fiului, deși numai Fiul S-a făcut Om (cf. Luca 1, 35).

În lucrarea mântuitoare a lui Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, se arată, deci, *taina iubirii smerite și atotputernice a Presfintei Treimi pentru om, precum și posibilitatea omului de a participa la viața veșnică a Preasfintei Treimi. Credința*

în Iisus Hristos, în Care și prin Care Dumnezeu Treime Se autorevelează, Se autocomunică și Se autodăruiește omului, este, de asemenea, o confirmare a adevărului că prin El *toți avem apropiere către Tatăl, într-un Duh* (cf. *Efesenii* 2, 18) și celor [...] *ce cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu* (cf. *Ioan* 1, 12); că în El, în Hristos, *avem viață* (cf. *Ioan* 20, 31) și *toți vom învia* (cf. *1 Corinteni* 15, 22).

Așadar, credința în Dumnezeu, mărturisită în *Crezul ortodox* și trăită în iubire (rugăciune și fapte bune), ca răspuns la iubirea lui Dumnezeu pentru oameni, arată că *actul credinței creștine este unul relațional, comunional și comunitar-eclesial*. Când creștinul mărturisește: „cred într-unul Dumnezeu”, el stabilește de fapt o relație de iubire și viață eternă cu Dumnezeu, deoarece el răspunde astfel cu fermitate apelului lui Dumnezeu adresat omului prin toate actele Revelației Sale divine.

Crezul niceo-constantinopolitan sau *Crezul ortodox* ne învață că Dumnezeu este comuniune de Persoane veșnice, nu o singurătate veșnică. De fapt, o singurătate veșnică nu poate fi nici fericire veșnică și nici bucurie veșnică. Deci, noi creștinii credem într-unul Dumnezeu-Tatăl, izvorul unic al Preasfintei Treimi, Cel ce naște veșnic pe Fiul și purcede veșnic pe Duhul Sfânt. Prin urmare, Dumnezeu creștinilor nu este o singurătate veșnică, ci este o comuniune eternă, indestructibilă sau indivizibilă, de Persoane distincte, egale și libere. Unitatea în Sfânta Treime este dată de *deoființimea (consubstanțialitatea)* Fiului și a Sfântului Duh cu Tatăl, unicul izvor al ființei divine. Ca atare, *Persoanele divine au aceeași ființă, sfințenie, slavă și putere. Ele Se conțin reciproc și Se dăruiesc reciproc, sunt distincte și egale, dar nedespărțite*. Acest adevăr a fost mărturisit la Niceea și Constantinopol în fața ereziilor care, sub pretextul că apăra unitatea în Dumnezeu, negau deoființimea și egalitatea Fiului cu Tatăl, precum și dumnezeirea Duhului Sfânt și egalitatea Sa cu Tatăl și Fiul. Însă, *pentru Ortodoxie adevărul și unitatea în Dumnezeu sunt comuniune eternă de viață și de iubire între Persoanele divine, distincte și egale*.

De asemenea, *Crezul ortodox* ne învață că Dumnezeu a creat cerul și pământul, mai ales îngerii și oamenii pentru a participa la slava, iubirea și bucuria veșnică a Preasfintei Treimi. Dumnezeu a făcut lumea pentru ca iubirea sau bucuria Preasfintei Treimi să fie împărtășită persoanelor umane create după chipul comuniunii Persoanelor divine eterne. Iar *intrucât omul a fost creat după chipul unei Comuniuni eterne de viață și iubire, el nu este deplin fericit, nu se desăvârșește și nu se bucură deplin decât în stare de comuniune eternă cu Persoanele divine și cu persoanele umane chemate la viață eternă și fericire eternă*. Prin urmare, când omul se botează în numele Persoanelor Preasfintei Treimi (*în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh*), el intră în comuniune de viață eternă cu Persoanele divine necreate și veșnice. Iar omul nou botezat, adult sau copil, este considerat persoană

eclesială deplină chiar din ziua botezului său. De aceea, în aceeași zi când se botează, el primește și Sfânta Mirungere și Sfânta Euharistie, pentru a crește spiritual în „*harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și comuniunea (împărtășirea) Dubului Sfânt*” (2 Corinteni 13, 13).

În această perspectivă, Biserica lui Hristos, cea una, sfântă, sobornicească și apostolească, mărturisită în Crezul Ortodox, este adunarea oamenilor în iubirea Preasfintei Treimi și are ca izvor și model de viață comuniunea de viață și iubire a Preasfintei Treimi. Când Hristos Domnul S-a rugat pentru unitatea Bisericii Sale (cf. *Ioan* 17, 21), El nu a dat ca model de unitate pentru Biserică vreun sistem de organizare omenească trecătoare, ci S-a rugat ca toți cei care cred în El „*să fie una, precum Tatăl și Fiul una sunt*”. Preasfânta Treime este deci arhetipul după care a fost creat omul și tot Preasfânta Treime este modelul de unitate a Bisericii.

În finalul său, *Crezul ortodox* ne arată în același timp *finalitatea mărturisirii dreptei credințe și finalitatea vieții umane pe pământ, și anume* „aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie”. Mai precis, noi credem în Dumnezeu Cel veșnic viu pentru că dorim să trăim veșnic, cu sufletul și cu trupul, în iubirea Preasfintei Treimi.

Vedem, așadar, că, de fapt, *Crezul ortodox* este *norma sau regula dreptei credințe și a unității Bisericii, întrucât este călăuză a omului pe calea mântuirii către Împărăția eternă a Preasfintei Treimi*.

Avem speranța că lucrările acestui simpozion teologic internațional de la București vor contribui la aprofundarea și explicarea conținutului *Crezului ortodox*, ca fiind izvor de lumină pentru viața și misiunea Bisericii în lumea de astăzi.

Teologia – știința mântuirii și a bucuriei veșnice*

† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Cu deosebită bucurie, participăm la deschiderea solemnă a anului universitar 2010-2011, pentru Facultatea de Teologie Ortodoxă *Dumitru Stăniloae* din Iași, care a fost întotdeauna legată de sărbătoarea Sfintei Cuvioase Parascheva, din 14 octombrie. În același timp, participăm la deschiderea Simpozionului Internațional dedicat *Anului omagial al Crezului ortodox*.

Mulțumim Părintelui Decan Viorel Sava pentru frumoasa prezentare retrospectivă privind începuturile acestei facultăți și, desigur, rememorând cuvintele pe care le-am rostit la ședința de inaugurare a Facultății de Teologie Ortodoxă din Iași din anul 1990. Vedem că aceleași coordonate sunt actuale și astăzi, mai ales înțelegerea Teologiei ca *Știință a mântuirii și a bucuriei*.

Bucuria este un dar al harului Duhului Sfânt, care însă trebuie cultivat. În limba greacă bucuria se numește *hara* și are aceeași rădăcină cu un alt cuvânt *haris*, care înseamnă *har*. Deci, *bucuria este rodul prezenței harului divin în inima omului*. Dar această bucurie crește sau descrește, se arată sau se stinge, după cum este cultivată duhovnicește.

De aceea, Sfântul Apostol Pavel spune: „*nu stingeți Duhul!*” (1 *Tesaloniceni* 5, 19). Libertatea omului este atât de mare încât poate să facă Duhul Sfânt roditor în viața sa, sau Îl poate stinge, în înțelesul că omul se închide prezenței Duhului Sfânt, după cum se închid obloanele unei ferestre în fața soarelui, iar acesta nu mai pătrunde în casă.

* Cuvânt rostit la deschiderea solemnă a anului universitar 2010-2011 pentru Facultatea de Teologie Ortodoxă *Dumitru Stăniloae* din Iași și a Simpozionului Internațional dedicat „Anului omagial al Crezului ortodox”, în Sala *Dr. Iustin Moisescu* a Centrului eparhial din Iași, octombrie 2010; extras din: † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, București, Ed. Basilica, 2011, pp. 216-219.

Cultivarea bucuriei creștine, ca scop al teologiei, se face, însă, prin multă rugăciune și multă osteneală. Toată lucrarea de organizare a unei facultăți, buna funcționare a cursurilor, a seminariilor și mai ales a programului de rugăciune înseamnă responsabilitate, muncă multă și pregătire temeinică.

Noi dorim să vă felicităm pentru rezultatele obținute până acum și pentru perspectivele frumoase deschise acestei facultăți de teologie, care îmbină spiritualitatea cu știința, Evanghelia cu cercetare științifică necesară astăzi mai mult ca oricând, deoarece o facultate de teologie din Europa se verifică nu doar prin predarea cursurilor, ci și prin cercetare științifică academică. Însă, în mod special, vă felicităm pentru efortul de a menține vie legătura între rugăciune și teologie, ca activitate academică.

Avem convingerea că numele patronului spiritual al unei facultăți poate influența sau ajuta foarte mult comportamentul, perspectiva sau viziunea de organizare a facultății. Faptul că Facultatea de Teologie Ortodoxă de la Iași poartă numele Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae o ajută să înțeleagă drumul ei clar, precis și, în același timp, profund spiritual al teologiei ca știință a mântuirii.

Știința mântuirii este știința unirii omului cu Dumnezeu, singurul izvor al vieții veșnice. Ca știință a mântuirii sau a unirii omului cu Dumnezeu, *teologia este știința originii existenței create și a finalității ei*, tocmai ceea ce scapă științelor Universului: originea și finalitatea, pentru că ele sunt două unicități, care nu se repetă. Actul apariției creației, adică originea ei, nu se mai repetă, după cum nici finalitatea Universului nu poate fi dedusă din interiorul Universului.

De aceea *Hristos – Alfa și Omega*, începutul și sfârșitul, originea și finalitatea – este simbolul universal al tuturor facultăților de teologie creștină. Când o facultate de teologie dorește să se distingă de celelalte facultăți dintr-o universitate occidentală, în general simbolul ei este o cruce; iar de o parte și de alta a crucii se află literele *Alfa* și *Omega*, începutul și sfârșitul, originea și finalitatea întregii existențe create. Deci, *știința originii și a finalității existenței create este știința teologiei*. Aceasta nu înseamnă că nu ne mai interesează nimic despre ce se află între Alfa și Omega. Întrucât finalitatea este unirea omului cu Dumnezeu pentru veșnicie, numai cine a folosit în mod responsabil și roditor timpul din istorie poate dobândi viața veșnică sau viața eternă ca fericită comuniune cu Dumnezeu. Deci, valoarea faptelor din istorie este definitorie pentru viața fericită eternă.

Domnul Jean Claude Larchet, care se află aici prezent și care este specialist în teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul, știe că Sfântul Maxim definește existența ca fiind un dar de la Dumnezeu; însă fericita existență veșnică și nefericita existență veșnică depind de voința noastră. Deci, atât existența noastră în istorie, cât și existența noastră eternă, sunt dar de la Dumnezeu. Așa se explică

de ce Învierea morților este una universală. Adică nu vor învia numai dreptii, ci vor învia și păcătoșii, însă unii vor avea fericita existență veșnică, iar alții nefericita existență veșnică, potrivit faptelor săvârșite în timpul vieții pământești. Dumnezeu nu vrea să chinuiască pe nimeni, El nu dorește moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu. Modul de folosire a libertății în viața pământească, ne duce la o existență fericită sau la una nefericită. În pictura Mănăstirii Voroneț, unde este înfățișată *Judecata de Apoi*, vedem că același foc, care izvorăște din tronul Dreptului Judecător, se transformă în nefericire pentru cei din iad și în lumină sau bucurie pentru cei din rai. Această idee prezentă în pictura de la Voroneț se află și în scrierile Sfântului Isaac Sirul, care zice că este nedrept și nedemn să considerăm că Dumnezeu îi iubește pe cei dreپți și îi urăște pe cei răi, deoarece El, Care este iubire prin natură, iubește pe toți oamenii. Însă cei care au răspuns iubirii Lui, sunt veșnic fericiți, iar cei care au refuzat iubirea Lui în istorie sunt veșnic nefericiți și regretă că nu au răspuns iubirii Lui. Deci, un Dumnezeu iubire nu este un Dumnezeu pedepsitor, însă omul necredincios și rău se pedepsește pe sine însuși când se separă de Dumnezeu – Izvorul fericirii veșnice.

În acest sens, teologia ca știință a mântuirii este și o *știință a libertății adevărate*, înțeleasă ca o componentă a comuniunii: *libertate pentru comuniune*, nu libertate pentru dezbinare. Există o libertate duhovnicească, de creștere în iubirea noastră față de Dumnezeu și față de semenii, dar și o libertate de izolare în egoism, una schismatică, individualistă și separatistă.

Nu e suficient ca teologia să fie o știință academică, ea trebuie să fie în același timp și *știință pastorală* sau *știință a mântuirii*. De pildă, dacă nu învățăm ce este pocăința nu putem înțelege ce este teologia, pentru că mântuirea, ca unire a omului cu Dumnezeu, începe cu botezul însuși care este un act de pocăință, de iertare a păcatelor și viață nouă în Mântuitorul Iisus Hristos – Izvorul vieții veșnice. De aceea noi spunem în *Crez*: „*Mărturisesc un botez intru iertarea păcatelor*” sau „*spre iertarea păcatelor*”. Adevărata teologie existențială este deci *știință a pocăinței permanente, a rugăciunii și a bucuriei*. Prin urmare, noi dorim ca dumneavoastră să ajutați permanent Biserica în lucrarea ei pastorală, de mântuire a oamenilor. Teologia trebuie să ne ajute să distingem între ceea ce ne unește cu Dumnezeu în viață, de ceea ce ne desparte de Dumnezeu. Rugăciunea și fapta cea bună ne unesc cu Dumnezeu, dar uitarea de Dumnezeu și fapta cea rea ne despart de Dumnezeu. Această gândire a Sfinților Părinți privind teologia ca știință a mântuirii, exprimată mai ales în *Filocalie* și în alte scrieri duhovnicești ale lor, trebuie să întregască actul intelectual al teologiei academice. Altfel, după cum spun Sfinții Părinți, *cine vorbește altora despre Dumnezeu, dar nu se roagă Lui, se aseamănă cu un pictor care a pictat pe perete un izvor de apă, dar moare de sete lângă el*.

Ne bucurăm că, de obicei, dumneavoastră începeți solemn anul universitar în lumina duhovnicească a sărbătorii Sfintei Cuvioase Parascheva, în atmosfera de rugăciune a multor pelerini – iar, acum în mod deosebit, în prezența moaștelor Sfântului Maxim Mărturisitorul, rugător pentru toată Biserica, dar în special pentru cei care sunt chemați să fie teologi și mărturisitori ai dreptei credințe în orice vreme.

Vă dorim tuturor multe și frumoase realizări în noul an academic, spre slava lui Dumnezeu, binele Bisericii și bucuria poporului dreptcredincios!

Cuvântul lui Dumnezeu prin mass-media*

† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

„[...] ce am văzut și am auzit, vă vestim și vouă, ca și voi să aveți comuniune cu noi” (1 Ioan 1, 3)

Cuvântul lui Dumnezeu – centrul spiritual al Sfintei Scripturi și al vieții Bisericii

Evenimentul Învierii lui Hristos fundamentează interpretarea eclesială normativă a Sfintei Scripturi în sensul că diversele ei scrieri converg în Taina Persoanei lui Hristos, Care este conținutul spiritual cel mai profund și centrul unificator al Bibliei. Prima interpretare hristocentrică a Bibliei a fost făcută de Însuși Hristos Cel înviat pe drumul spre Emaus: „Și El a zis către ei: O, nepricepuților și zăbavnici cu inima ca să credeți toate câte au spus proorocii! Nu trebuia, oare, ca Hristos să pătimească acestea și să intre în slava Sa? Și începând de la Moise și de la toți proorocii, le-a tâlcuit lor din toate Scripturile cele despre El” (Luca 24, 25-27).

Totuși, taina lui Dumnezeu-Cuvântul întrupat nu constituie doar centrul spiritual al Sfintei Scripturi, ci și centrul vital al Tradiției, al credinței, vieții și misiunii Bisericii în lume. În acest sens, nu există nici o opoziție între Scriptură, Tradiție și Biserică. Cuvântul lui Dumnezeu precede Scriptura, deoarece el a fost mai întâi primit de o persoană sau de o comunitate de credință care l-a memorat și transmis oral din generație în generație. Fixarea în scris a acestei Tradiții a ascultării Cuvântului lui Dumnezeu a produs Scriptura sau Biblia. În acest sens, *Scriptura este forma concentrată a Tradiției unui popor fidel Cuvântului*

* Conferință susținută în cadrul lucrărilor Colocviului Internațional „Cuvântul lui Dumnezeu”, organizat de Academia Internațională de Științe Religioase, cu sprijinul Patriarhiei Române, desfășurat în sala *Conventus* a Palatului Patriarhiei, 27 august 2010; extras din: † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, București, Ed. Basilica, 2011, pp. 204-215.

lui Dumnezeu, iar Tradiția este forma dezvoltată sau explicită a Scripturii în viața poporului Israel și apoi în viața Bisericii.

De aceea, Biserica, în calitatea ei de Trup tainic al lui Hristos, ca realitate euharistică și eshatologică, aflată în permanent proces creștere spirituală, însuflețită de același Duh Sfânt Care a inspirat Scripturile, are vocația de a trăi și mărturisi *prezența Cuvântului lui Dumnezeu în fiecare din scrierile Sfintei Scripturi*, după cum Cuvântul întrupat este prezent întreg în fiecare părticică din pâinea euharistică împărțită. În acest sens, Părinții Bisericii arată că *în Biserica lui Hristos ne hrănim din conținutul spiritual al Sfințelor Scripturi, ca și din pâinea euharistică deoarece conținutul spiritual al acestora este Hristos Însuși.*

Sfânta Scriptură: mijloc divino-uman de comunicare și de comuniune

Pentru Sfinții Apostoli, Sfânta Scriptură este un mijloc de comunicare a Revelației și înțelepciunii divine care informează și formează pe creștin după chipul lui Hristos. În Scriptură creștinul găsește înțelepciunea lui Dumnezeu-Cuvântul care se comunică oamenilor într-o diversitate de forme și circumstanțe. Această convingere este exprimată mai ales de Sfântul Apostol Pavel, care scrie ucenicului său Timotei: *„Sfintele Scripturi au puterea să te înțelepțească spre mântuire prin credința întru Hristos Iisus. Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos spre învățatură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțeleptirea cea întru dreptate, astfel ca omul lui Dumnezeu să fie desăvârșit, bine pregătit pentru orice lucru bun”* (2 Timotei 3, 15-17).

Sfântul Ioan Evanghelistul arată și mai clar că *scopul propovăduirii Cuvântului lui Dumnezeu este realizarea comuniunii divino-umane descoperite prin întruparea Cuvântului lui Dumnezeu.* Pentru el, Cuvântul lui Dumnezeu este *Cuvântul vieții*, Care nu este numai ascultat, ci se lasă și văzut (contemplat) și atins. Astfel, Apostolul care anunță Cuvântul lui Hristos devine martor și vestitor al vieții veșnice: *„Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am contemplat și mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul vieții – și Viața S-a arătat și am văzut-o și mărturisim și vă vestim Viața de veci, care era la Tatăl și S-a arătat nouă – ce am văzut și am auzit, vă vestim și vouă, ca și voi să aveți comuniune cu noi. Iar comuniunea noastră este cu Tatăl și cu Fiul Său, Iisus Hristos. Și acestea noi vi le scriem, ca bucuria noastră să fie deplină”* (1 Ioan 1, 1-4).

Deoarece Hristos rămâne mereu prezent în Biserică până la sfârșitul veacurilor (cf. Matei 28, 20), *citirea Sfintei Scripturi, prin care noi intrăm în comuniune cu Hristos – Cuvântul vieții, este întotdeauna un act de comuniune*

spirituală, exprimată în diverse moduri, cu scopul ca omul întreg, suflet și trup, să guste din taina prezenței iubirii lui Dumnezeu arătată în Hristos.

În Biserica Ortodoxă, Cuvântul lui Dumnezeu este interpretat printr-o diversitate de abordări spirituale care pun în evidență atât bogăția Sfintei Scripturi, cât și forța ei de a fi izvor de inspirație teologică și artistică, spirituală și misionară.

Scriptura cea una este citită, receptată și exprimată în forme multiple: verbală (omilia), vizuală (iconografia), muzicală (imnografia), arhitecturală, artistică-poetică, cinematografică și mediatică.

Lectura pluriformă a Bibliei are drept scop creșterea spirituală a comunității religioase în relația sa cu Dumnezeu, cu oamenii și cu creația (universul). *Astfel, prin citirea Sfintei Scripturi, Cuvântul Vieții se înscrie în viața Bisericii pentru a aprofunda comuniunea oamenilor cu Împărăția Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh. Asemenea participării la Euharistie, citirea Sfintei Scripturi trebuie să devină mereu o pregătire pentru viața cerească veșnică și o pregustare a ei, conform făgăduinței Domnului nostru Iisus Hristos, Care a spus: „Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață” (Ioan 5, 24).*

Necesitatea vestirii Cuvântului lui Dumnezeu și prin noile mijloace de comunicare

Vestirea Cuvântului lui Dumnezeu reprezintă pentru Biserică vocația sa primordială (cf. *Matei* 28, 18-20, *Fapte* 1, 8 ș.a.), lucrarea sa misionară pentru viața lumii. De aceea, în fiecare epocă istorică, comunități religioase dinamice s-au implicat activ în cunoașterea și utilizarea noilor tehnologii de comunicare. Elocvent în acest sens este și faptul că *primul rezultat al tiparului cu litere mobile inventat de Johannes Gutenberg a fost o Biblie*. Astfel, se deschidea la jumătatea secolului al XVII-lea un nou drum pentru cultura și cunoașterea umană, dar și pentru vestirea Evangheliei lui Hristos prin cărți și publicații tipărite.

Însă progresele tehnice accelerate din ultimele decenii au provocat mutații nu numai în privința raporturilor dintre oameni și uneltele lor de lucru, ci și în privința relațiilor interumane și a structurilor sociale. Prin urmare, toate religiile mari ale lumii și-au adaptat metodele de transmitere a doctrinelor religioase și preceptelor morale la noua cultură dominată de mijloacele moderne de comunicare. Din Europa până în India, din America Latină până în țările de tradiție islamică, radioul și televiziunea au intrat în viața comunităților religioase. Astfel, sute de milioane de oameni experimentează credința religioasă prin mass-media².

² *Encyclopedia of Religion*, Thomson Gale, ²2005, vol. XI, p. 7709 sq.

Chiar dacă unele grupări religioase critică vehement apropierea religiei de mass-media, întrebarea unui cunoscut sociolog (Arthur Chris) dacă, pentru un adolescent de astăzi (care adună până la 16 ani 20.000 de ore de vizionare TV)³, sensul sacralului este identic cu al strămoșului lui de acum 300 de ani, devine pertinentă și invită la reflecție. Cert este că, într-adevăr, *percepția realității de către generațiile mai noi este sensibil diferită față de generațiile anterioare*⁴.

Cu intensități și accente diferite, lumea religioasă de astăzi a găsit în mijloacele de comunicare noi vectori de intensificare a misiunii. Papa Paul al VI-lea numea, în 1971, mijloacele de comunicare socială „daruri ale lui Dumnezeu”, iar Papa Ioan-Paul al II-lea a susținut cu multă încredere dezvoltarea acestor mijloace el pe care le numea: „noi frontiere ale misiunii”.

Biserica Ortodoxă consideră că noile mijloace de comunicare, precum radioul, televiziunea, internetul, presa scrisă oferă noi șanse pentru misiune, însă atrage atenția, în același timp, și asupra provocărilor pe care reaua întrebuințare o pot aduce vieții personale și comunitare a oamenilor.

Patriarhia Română și misiunea prin mass-media

În condițiile libertății sociale în România de după 1990, Biserica Ortodoxă Română a început să acorde o atenție specială comunicării mesajului credinței prin mass-media, având convingerea că transmiterea Cuvântului lui Dumnezeu prin mijloacele de comunicare moderne *intensifică și extinde comuniunea eclesială și lucrarea misionară a Bisericii*⁵.

După mai multe experiențe comunicaționale pozitive la nivelul unora din eparhiile sale, Patriarhia Română a amplificat în ultimii ani misiunea sa prin utilizarea mass-mediei moderne, însă nu ca un substitut pentru pastorația tradițională, care favorizează contactul personal direct dintre preot și credincioși, ci ca sprijin tehnic pentru a face cunoscute în societatea de astăzi viața liturgică, culturală, catehetică, socială și filantropică a Bisericii. La 27 octombrie 2007 (sărbătoarea Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou din Basarabi și hramul Catedralei Pateriarhale), a fost înființat *Centrul de Presă BASILICA* al Patriarhiei Române, cu sediul central în Palatul Patriarhiei din București. Acesta cuprinde cinci componente: *Radio Trinitas*, televiziunea *Trinitas TV*, un grup de trei publicații

³ Arthur CHRIS, „Introduction”, *Religion and the Media*, Cardiff, University of Wales Press, 1993, p. 13.

⁴ Pierre BABIN, Marshall McLuhan, *Autre homme, autre chrétien à l'âge électronique*, Lyon, Éditions du Chalet, 1977.

⁵ Pr. Nicolae DASCĂLU, *Comunicare pentru comuniune. O perspectivă ortodoxă asupra mass-media*, Iași, Ed. Trinitas, 2000.

(cotidianul *Ziarul Lumina*, săptămânalul *Lumina de Duminică*, revista lunară *Vestitorul Ortodoxiei*), Agenția de știri *Basilica*, Biroul de Presă și Relații Publice.

Obiectivele Centrului de presă BASILICA sunt formulate în art. 5 din *Statutul de organizare și funcționare* al acestuia:

- a) Cultivarea unei relații active și a unei colaborări fructuoase între cler și credincioși, între Biserică și societate.
- b) Prezentarea în societate a instituțiilor, activităților și atitudinilor Bisericii Ortodoxe Române, cu deschidere spre dialog și cooperare.
- c) Cultivarea valorilor moralei creștine și promovarea activităților cultural-educative în societate, sprijinirea dezvoltării comunităților locale.
- d) Mediatizarea programelor social-filantropice și cultural-misionare ale Bisericii.
- e) Promovarea obiectivității și respectarea principiilor deontologiei jurnalistice în relatarea evenimentelor, în prezentarea persoanelor și a instituțiilor.
- f) Stabilirea de parteneriate cu instituții de presă, de cultură și de educație din țară și din străinătate.
- g) Încurajarea dialogului credinței creștine cu filosofia, știința, arta și alte domenii de manifestare ale spiritului uman creator de valori perene.

Radio TRINITAS, primul post de radio ortodox înființat în România (1998), este în prezent postul de radio al Patriarhiei Române și contribuie la susținerea activității cultural-misionare a Bisericii Ortodoxe Române, în țară și în diaspora română. Deși este un post de radio al Bisericii, Radio TRINITAS nu este strict eclesiastic, întrucât în programele sale se află și dezbateri despre probleme actuale ale lumii de azi, dialogul dintre credință și cultură, teologie și știință, educație și demnitate umană. În prezent Radio TRINITAS deține 34 de frecvențe terestre funcționale (FM), acoperind 85% din teritoriul României, la care se adaugă două frecvențe via satelit, pentru Europa și America. Din anul 2002, Radio TRINITAS poate fi recepționat în întreaga lume prin Internet (www.radiotrinitas.ro și www.trinitas.ro).

Radio TRINITAS dezvoltă parteneriate de cooperare mediatică și cu celelalte posturi de radio ortodoxe din România (Radio *Renașterea*-Cluj, Radio *Reîntregirea*-Alba Iulia, Radio *Dobrogea*-Constanța, Radio *Lumina*-Drobeta Turnu Severin) și este membru al CERC (*Conferința Europeană a Radiourilor Creștine*).

TRINITAS TV și-a început activitatea la București, în ziua de 27 octombrie 2007, odată cu înființarea Centrului de Presă BASILICA, din care face parte integrantă. Prin intermediul acestei televiziuni, Patriarhia Română informează prin cuvânt și imagine opinia publică despre evenimentele bisericești, lucrarea pastoral-misionară, socială, educațională și culturală a Bisericii, aducând în atenția publicului interesat istoria, cultura și tezaurul de credință și spiritualitate creștină românească în context european.

Presă scrisă este reprezentată la nivelul central al Patriarhiei Romine prin trei publicații: cotidianul *Ziarul Lumina*, săptămânalul *Lumina de Luminică* și lunarul *Vestitorul Ortodoxiei*, toate realizate prin eforturile aceleiaș echipe editoriale, care unește elanul tinereții cu jurnalismul profesional. *Ziarul Lumina* apare fără întrerupere din 7 februarie 2005, fiind *singurul cotidian creștin din România* și, totodată, *singurul cotidian creștin ortodox din lume*. *Ziarul Lumina* este important nu numai pentru rolul său informativ, ci și *pentru formarea conștiinței creștinului prezent și activ în societate*, în același timp fiu al Bisericii și cetățean al patriei pământești.

Agenția de știri BASILICA are rolul de a prezenta, sub forma știrilor și a documentarelor de presă, instituțiile, activitățile și atitudinile Bisericii Ortodoxe Române, precum și ale altor Biserici, în diferite probleme actuale. Agenția de știri își întemeiază lucrarea pe vocația originală a Bisericii de a transmite lumii *Vestea cea Bună* a mântuirii în Hristos. Într-o societate dominată de comunicare electronică, de supra-informare, supra-producție și supra-consum, informația religioasă are rolul de a reaminti oamenilor necesitatea unui *discernământ informațional, care distinge între valori efemere și valori perene, între știință și înțelepciune, între cunoștințe multiple și comuniune profundă cu Dumnezeu și cu oamenii, unind permanent libertatea cu responsabilitatea în viața personală, familială și socială*.

Activitatea Biroului de Presă și Relații Publice, a cincea componentă a Centrului de Presă BASILICA, poate fi sintetizată astfel: *mediatizarea activității Bisericii, monitorizarea presei scrise și a canalelor audiovizuale, cu o atenție specială asupra activităților și evenimentelor religioase, stabilirea și menținerea legăturii cu jurnaliști acreditați din partea agențiilor de presă românești și străine, a posturilor de radio și televiziune din țară și din afara României*.

Din punct de vedere financiar, Centrul de presă Basilica este în exclusivitate susținut de Patriarhia Română, prin contribuția eparhiilor și a parohiilor.

Transmiterea zilnică a *Sfintei Liturghii*, a slujbei *Vecerniei*, a *Rugăciunilor de dimineață și de seară* de către radio și televiziune, citirea și explicarea zilnică a *Apostolului și Evangheliei* la Radio TRINITAS și inserarea lor în *Ziarul Lumina* contribuie la o cunoaștere mai profundă a *Cuvântului lui Dumnezeu ca lumină a vieții cotidiene și a comuniunii eclesiale*.

Atunci când individualismul și goana după profitul material imediat se intensifică, *este mai mare nevoie de comuniune spirituală între oameni și de căutare de valori spirituale permanente și profunde*. În viața materială, puternic influențată de piața economică, toate se cumpără și se vând, însă, *în viața spirituală, valorile se primesc și se dăruiesc, pentru a crește spiritual în lumina și în iubirea Preasfintei Treimi*⁶.

⁶ † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Misiune prin imagine și cuvânt”, în: *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în societate*, București, Ed. Basilica, 2009, p. 535.

Cuvântul lui Dumnezeu comunicat prin televiziune

1. *Creștinismul ortodox valorifică în modul cel mai intens vizualul credinței prin iconografie.* După ce L-au întâlnit pe Hristos-Mesia, oamenii își argumentează afirmațiile prin experiența lor vizuală, nu doar auditivă. Astfel, în primul capitol al Evangheliei după Ioan, citim că Filip cheamă simplu pe Natanael să facă cunoștință cu Iisus din Nazaret, Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat: „*Vino și vezi!*” (Ioan 1, 46). Iar Epistola I a aceluiași Evanghelist Ioan accentuează valențele spirituale ale vizibilului: „*Ceea ce am văzut și am auzit vă vestim și vouă, ca și voi să aveți părtășie cu noi. Iar părtășia noastră este cu Tatăl și cu Fiul Său, Iisus Hristos*” (1 Ioan 1, 3).

În Noul Testament, Hristos-Domnul este numit *Cuvântul lui Dumnezeu* (cf. Ioan 1, 1 și 14) și *Icoana* sau *Chipul lui Dumnezeu Cel nevăzut* (cf. Coloseni 1, 15).

În învățătura Bisericii Ortodoxe, icoana (adică imaginea stilizată și transfigurată a unei persoane sfinte sau a unui eveniment din istoria mântuirii) este expresie vizuală a credinței și a comuniunii omului cu Dumnezeu. Dincolo de motivația strict estetică, lăcașurile de cult sunt împodobite cu picturi întrucât acestea sunt *memorial vizual al persoanelor sau evenimentelor Sfintei Scripturi și al sfinților Bisericii de-a lungul secolelor.*

2. *Televiziunea Bisericii transmite Cuvântul lui Dumnezeu mai ales oamenilor singuri și bolnavi,* adică ea mediază participarea lor vizuală și auditivă la Sfânta Liturghie. Totuși, televiziunea nu poate înlocui participarea fizică, directă, a credincioșilor la comuniunea euharistică celebrată în comunitatea eclezială concretă, deoarece proximitatea virtuală nu este identică sau egală cu cea fizică.

3. *Televiziunea Patriarhiei Române urmărește și punerea în valoare a patrimoniului cultural sacru,* inspirat de Sfânta Scriptură și de viețile Sfinților pentru care Cuvântul lui Dumnezeu a devenit *Cuvântul vieții*, lumina vieții lor pământești și cerești.

4. *Deci, postul de televiziune al Bisericii promovează cultura frumuseții spirituale,* prin elevația sau trecerea de la frumusețea estetică a artei, la frumusețea mistică sau spirituală a rugăciunii și a virtuților evanghelice, dintre care cea mai importantă este dragostea. În acest sens, Biserica Ortodoxă are o rugăciune de binecuvântare pentru „*cei ce iubesc frumusețea Casei Domnului*”.

Biserica proclamă frumusețea spirituală a credinței creștine prin icoană, cărți de cult, veșminte, vase liturgice, miniatură, iconostase și mobilier bisericesc sculptat, muzică sacră etc. Astfel, *cuvântul Evangheliei este susținut de imaginea sacră pentru a celebra frumusețea comuniunii lui Dumnezeu cu oamenii și pentru*

a prefigura simbolic și profetic slava Ierusalimului cersc despre care vorbește cartea Apocalipsei (cap. 21).

De asemenea, cultivarea frumosului artei sacre poate fi imbold pentru cultivarea bunătății sufletului, deoarece omul e frumos cu adevărat numai dacă are suflet bun. Astfel, *frumusețea credinței se exprimă mai ales în bunătatea inimii.*

În timp ce televiziunile comerciale, influențate puternic de secularism, pun în mod exacerbant accentul pe senzaționalul și spectaculosul efemer, care agită sufletul, *televiziunea Bisericii acordă atenție frumuseții spirituale profunde, care este frumusețe a păcii și a bucuriei sufletului omului în comuniune cu Dumnezeu, ca pregustare a bucuriei din Împărăția cerurilor, aceasta fiind „dreptate, pace și bucurie în Duhul Sfânt” (Romani 14, 17).*

Valori fundamentale de promovat prin comunicarea mediatică

O primă valoare care trebuie apărută și cultivată prin comunicarea mediatică creștină este adevărul credinței creștine în contextul realităților de astăzi, deoarece adevărul de credință comunicat sau împărtășit are o putere sfințitoare în el însuși. Semnul că într-o persoană este activ harul Duhului Sfânt este dragostea sa pentru adevăr și pentru dreptate. Sfânta Scriptură arată că foamea și setea de adevăr și dreptate sunt semne veritabile ale lucrării Duhului Sfânt în om (cf. Matei 5, 6).

Alte valori de apărut, cultivate și comunicat sunt demnitatea persoanei umane, creată după chipul lui Dumnezeu, sfințenia familiei, a prieteniei și a păcii între oameni. Vedem azi că mijloacele de comunicare în masă care cultivă patimile egoiste, ura și violența sunt nocive din punct de vedere spiritual. Ele cauzează degradarea persoanei și a vieții umane în familie, în societate și între națiuni.

Persoana umană, creată după chipul Persoanei divine, veșnică și infinită, nu trebuie niciodată redusă la valoarea de obiect perisabil și limitat, deoarece sufletul omului este mai prețios decât toate bunurile materiale, decât toate galaxiile universului, cunoscute și necunoscute. Desigur, odată cu demnitatea persoanei umane trebuie cultivate împreună libertatea și responsabilitatea omului în viața sa personală, familială, eclesială și socială.

Concluzie

Biserica are datoria de a vesti sau proclama Cuvântul lui Dumnezeu și de a cultiva comuniunea omului cu Dumnezeu pentru dobândirea mântuirii și în lumea secularizată de astăzi.

Lumina pe care o transmite Biserica prin mass-media este conținută în Evanghelie, în viața liturgică, în viața mistică a sfinților și în filantropia sau activitatea socială a creștinilor. Astfel, Cuvântul lui Dumnezeu adună în comuniune cu Dumnezeu pe toți cei ce L-au primit ca fiind *Cuvântul vieții veșnice*.

Importanța operei social-filantropice a Bisericii*

† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Filantropia Bisericii (activitatea socială) se bazează pe Filantropia divină, adică pe faptul că iubirea pentru aproapele trebuie să mărturisească în lume – în mod liturgic, diaconal-social și misionar – iubirea lui Dumnezeu către toți oamenii, descoperită nouă în Mântuitorul Iisus Hristos, căci: „atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât a dat pe Fiul Său Cel Unul-Născut, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 16).

Misiunea filantropică a Bisericii se descoperă în modul în care Biserica înțelege și aplică taina iubirii aproapelui sau „taina fratelui”. Adică modul în care Biserica urmează porunca Mântuitorului Iisus Hristos de a iubi aproapele ca pe tine însuși (cf. *Matei* 22, 39). Taina iubirii aproapelui se reflectă în atitudinea practică a Bisericii față de om, căci Biserica mărturisește, trăiește și aprofundează taina iubirii divine a Preasfintei Treimi, concretizată prin Întruparea Domnului nostru Hristos. Fiul lui Dumnezeu se face Om, își asumă condiția umană până la moarte pentru a dărui omului, prin Înviere, viața veșnică (*1 Corinteni* 15, 20-22). Hristos-Domnul dăruiește tuturor oamenilor puterea de a deveni fii ai lui Dumnezeu: „Și celor câți L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fi ai lui Dumnezeu, care nu din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut” (Ioan 1, 12-13). Astfel toți oamenii care primesc pe Hristos devin frați în Hristos și locuri de manifestare a iubirii divine. De aceea omul se face imitator al lui Hristos numai dacă își manifestă permanent iubirea față de aproapele. Omul „se face fiu al lui Dumnezeu”¹ în măsura în care imită ascultarea jertfelnică din iubire a Fiului lui Dumnezeu față de Dumnezeu-Tatăl. Aceasta face din iubire singurul criteriu

* Cuvânt susținut în cadrul Conferinței pastoral-misionare cu preoții din protopopiatele I, II și III Capitală, Ilfov Nord și Ilfov Sud, Palatul Patriarhiei, 3 noiembrie 2010; extras din: † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, București, Ed. Basilica, 2011, pp. 248-253.

¹ IRÉNÉE DE LYON, *Contre les Hérésies*, III, 10, 2 (*Sources Chrétiennes*, 211), p. 118.

al Judecării de Apoi (cf. *Matei* 25, 31-46). Chiar și cei care s-au retras în pustie pentru a cultiva, prin rugăciune neîntreruptă, relația lor directă cu Dumnezeu, au constatat că *intrarea în Împărăția lui Dumnezeu sau mântuirea omului depinde de atitudinea lui față de aproapele său*. În acest sens, Sfântul Antonie cel Mare din pustia Egiptului zice: *„Viața și moartea depind de aproapele. Într-adevăr, dacă am câștigat pe fratele, am câștigat pe Dumnezeu. Dar dacă am supărat pe fratele nostru, păcătuiam față de Hristos”*².

Filantropia este teologia vie a Bisericii

Opera social-filantropică este teologia vie a Bisericii, o lucrare misionară de prim rang. În Ziua Judecării noastre, Mântuitorul ne va întreba cât de mult am iubit pe aproapele nostru. Aproapele nostru este „portarul” Împărăției Cerurilor. Nimeni nu poate ajunge la Dumnezeu ocolind pe aproapele său.

Iubirea față de Dumnezeu nu poate fi despărțită de iubirea față de aproapele căci „cum poți iubi pe Dumnezeu pe care nu-L vezi, dacă nu iubești pe aproapele pe care îl vezi?” (*1 Ioan* 4, 20). Cultul adus lui Dumnezeu trebuie precedat de împăcarea cu aproapele: *„Dacă îți vei aduce darul tău la Altar și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău, acolo, înaintea altarului și mergi întâi și împacă-te cu fratele tău și apoi, venind, adu darul tău”* (*Matei* 5, 23-24). Prin urmare, „Taina Altarului” sau a Sfintei Euharistii nu trebuie niciodată despărțită de „taina fratelui” sau a operei filantropice a Bisericii în lume.

Înainte de a institui Sfânta Euharistie sau ospățul mistic al Împărăției lui Dumnezeu, Mântuitorul a vestit Împărăția prin cuvânt și prin fapte dătătoare de viață: a vindecat o mulțime de bolnavi, a săturat o mulțime de flămânzi, a curățit mulți leproși, a eliberat de demoni mai mulți oameni posedați, a înviat câțiva morți, între care și pe prietenul Său, Lazăr din Betania. În plus, Sfântul Ioan Evanghelistul ne arată că **Hristos-Domnul, după ce a instituit Taina Sfintei Euharistii, a instituit, prin spălarea picioarelor apostolilor Săi, slujirea smerită a aproapelui ca mediu de lucrare a harului dobândit prin împărtășirea din Sfânta Euharistie.**

Cu alte cuvinte, iubirea milostivă față de aproapele, ca **reconciliere cu el și ajutorare a lui**, precede și urmează săvârșirea sau celebrarea Tainei Sfintei Euharistii.

Împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos, Cel răstignit și înviat, trebuie să ne facă sensibili la suferințele semenilor noștri pentru care Mântuitorul

² *Ἀποφθέγματα τῶν Ἁγίων Γερόντων* (Sentințe), PG 65, 77.

a murit și a înviat ca ei să cunoască iubirea lui Dumnezeu față de oameni și să se mântuiască.

„Vrei să cinstești Trupul Stăpânului? – spune Sfântul Ioan Gură de Aur – nu-L disprețui, când este gol. Nu-L cinsti doar în biserică, prin baine de mătase (care acoperă Sfântul Potir, n.n.), în timp ce afară Îl lași gol, tremurând de frig. Cel ce a spus: «Acesta este trupul Meu» și a împlinit lucrul acesta prin cuvânt, tot Acela a spus: «M-ați văzut flămând și Mi-ați dat să mănânc [...]. Întrucât n-ați făcut unuia dintre aceștia mai mici, nici Mie nu Mi-ați făcut!» Cinstește-L deci, împărțind averea ta cu cei săraci: căci lui Dumnezeu nu-I trebuie potire de aur, ci suflete de aur”³.

Sfântul Grigore de Nyssa spune că săracii sunt „portarii Împărăției cerurilor” și avertizează: „Nu-i disprețuiți pe săraci. Întrebați-vă cine sunt ei și veți descoperi măreția lor: ei au chipul Domnului [...]. Săracii sunt iconomii nădejzii noastre, portarii Împărăției, care deschid ușa dreptilor și o închid celor răi și egoiști (zgârciți). Acuzatori aspri, avocați puternici [...]”⁴.

Necesitatea misiunii filantropice a Bisericii astăzi

Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți au văzut că Euharistia liturgică și filantropia socială a Bisericii sunt *interioare una alteia*.

De-a lungul timpului s-a constatat, mai ales în Occident, o disociere sau o slăbire a legăturii dintre Liturghie și filantropie. *Lucrarea socială a Bisericii, cu instituții specializate, uneori autonome, este mai mult justificată pe temeiul eticii sociale, decât pe temeiul spiritualității sacramental-liturgice a întâlnirii spirituale a omului cu Hristos în „Taina (Sacramentul) fratelui” sau a iubirii dezinteresate a omului față de aproapele său.*

Iluminismul și apoi comunismul au dat asistenței sociale o fundamentare secularizată, bazată nu pe un umanism divino-uman hristocentric, ci pe un umanism antropocentric și autosuficient⁵. Acum Bisericele din diferite țări ale Europei centrale și orientale, care au cunoscut asistența socială bazată pe umanismul ateu sau secularizat, *incearcă o refacere și o întărire a legăturii dintre Liturghie și filantropie, dintre spiritualitatea liturgică și opera social-filantropică*. Semnificative în acest sens sunt în România secțiile de teologie-asistență socială sau teologie socială din cadrul facultăților de teologie ortodoxă, catolică și

³ Ὁμιλία Ν' (Omilia 50 la Evanghelia după Matei), (PG 58), 508; cf. Olivier CLÉMENT, *Sources, Les mystiques chrétiens des origines*, Paris, Stock, 1982, pp. 108-109.

⁴ *Despre iubirea față de săraci și despre facerea de bine*; PG 46, 57; cf. O. CLÉMENT, *Sources...*, p. 265.

⁵ Cf. Ioan Ică JR., Germano MORANI (eds.), *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente, documente, analize*, Sibiu, Ed. Deisis, 2002, p. 34.

evangelică, integrate în universitățile de stat, care fundamentează teologic și spiritual lucrarea social-filantropică a Bisericii.

Liturghia eclesială inspiră filantropia socială creștină, iar Filantropia socială confirmă Liturghia ca fiind eveniment misionar de mărturisire a iubirii lui Dumnezeu pentru sfințirea și mântuirea oamenilor.

Rugăciunea este un izvor de putere, de forță spirituală înnoită, pentru a ajuta, cu răbdare și bunătate, oameni în suferință, în sărăcie sau în singurătate. Celebrarea iubirii lui Hristos față de oameni în Sfânta Liturghie este, de asemenea, *izvor de bucurie și de întărire sufletească* pentru persoanele angajate în opera social-filantropică a Bisericii.

Concluzii

Implicarea Bisericii în asistența socială este deodată o vocație spirituală și o necesitate practică. *Opera socială a Bisericii izvorăște din Evanghelia iubirii lui Hristos pentru toți oamenii și din Sfânta Liturghie a Bisericii, în care este celebrată iubirea milostivă și jertfelnică a lui Hristos pentru mântuirea oamenilor.* Așa se explică mulțimea instituțiilor de binefacere sau asistență socială înființate sau patronate de Biserică de-a lungul secolelor, adesea cu sprijinul împăraților, regilor și domnitorilor creștini, dar și cu sprijinul multor creștini milostivi și darnici.

Astăzi, prezența preoților de caritate în spitale, unități militare și penitenciare, precum și mulțimea unităților de caritate ale Bisericii ne arată că vechea tradiție filantropică a Bisericii a revenit în actualitate, de când cultele religioase au recâștigat libertatea de organizare și slujire misionară în societatea românească. Acum, în vreme de criză economică, *Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât să se intensifice la nivel de Patriarhie, Eparhie și Parohie activitățile pastorale și sociale de ajutorare a saracilor, bolnavilor, copiilor și bătrânilor cu venituri mici, pentru a apăra și prețui demnitatea umană din toți cei aflați în nevoi.*

Angajarea tineretului în înnoirea vieții spirituale și în lucrarea filantropică a Bisericii este astăzi o necesitate și un semn al faptului că Biserica caută să împlinească „taina fratelui” adaptându-se contextului.

Intensificarea cooperării Bisericii cu Statul în domeniul asistenței sociale înseamnă forțe unite pentru o eficiență mai mare și o semnificație spirituală mai profundă în ajutorarea semenilor noștri. Fondurile alocate de Stat și de Uniunea Europeană, în domeniul asistenței sociale pot fi benefice, *dar este nevoie și de o motivație spirituală mai profundă pentru a le folosi corect și eficient în vederea ajutorării celor în nevoi și pentru cultivarea demnității lor umane, ca persoane create*

după chipul lui Dumnezeu, cu valoare unică și eternă. În omul bolnav, sărac, flămând și gol, umilit sau privat de libertate, este prezent tainic Hristos Însuși, Iubitorul de oameni, Care ne cheamă să fim milostivi ca Tatăl nostru Cel din ceruri, Care revarsă ploaia Sa și peste cei buni și peste cei răi; pe cei buni îi răsplătește, iar pe ceilalți îi miluiește, după cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur.

Deci, orientarea majoră a Bisericii trebuie să fie totdeauna legătura dintre viața spirituală și activitatea socială, dintre rugăciune și acțiune, dintre evlavie și dărnicie.

Biserica a binecuvântat și cultivat darul unității și libertății naționale*

† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Ziua de 1 Decembrie este o zi de recunoștință sau mulțumire adusă lui Dumnezeu pentru marele dar al unității și libertății naționale, dobândit de poporul român prin credință puternică și luptă jertfelnică de-a lungul a *multor secole de suferință creștinește îndurate*, prin înțelepciunea și voința fermă a conducătorilor patrioți, civili și clerici, prin vitejia militarilor și prin dorința fierbinte a poporului român de unitate și libertate națională.

Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 a tuturor provinciilor românești într-un stat român unitar a fost încoronarea multor eforturi de afirmare treptată a conștiinței naționale și a dorinței de unitate națională.

Unirea cea Mare de la Alba Iulia a fost precedată și pregătită treptat de Revoluția din anul 1848, de Unirea Principatelor Române din anul 1859 (aceasta fiind Unirea de Bază sau Unirea Pivot, nu „Mica Unire”), de victoria românilor asupra otomanilor în Războiul pentru Independență din 1877, de ridicarea României la rang de Regat în 1881, de obținerea Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române în 1885 și de victoriile armatei române în Primul Război Mondial, între anii 1916-1918, de proclamarea Unirii Basarabiei cu Patria Mamă, mai precis cu Regatul României, la Chișinău, în 27 martie 1918 și de proclamarea Unirii Bucovinei cu România, la Cernăuți, în 28 noiembrie 1918.

În toate aceste etape de înaintare către realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, Biserica Ortodoxă Română a fost cu poporul, a fost în fruntea lui cu rugăciunea, mai ales săvârșind *Sfânta Liturghie* și slujba de *TE DEUM*,

* Cuvânt la slujba de Te Deum pentru Ziua Națională a României, Catedrala Patriarhală din București, 1 decembrie 2010; extras din: † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, București, Ed. Basilica, 2011, pp. 261-263.

a folosit predica și cuvântul tipărit, cultivând conștiința națională, idealul luptei pentru libertate și unitate națională.

Ierarhi, cărturari, preoți, diaconi patrioți, profesori de teologie, studenți în teologie, călugări, călugărițe care au îngrijit soldații răniți, parohii și mănăstiri care au organizat colecte de bani și alimente, au încurajat moral și material pe toți luptătorii români pentru libertate și unitate națională, mai ales în timpul Războiului de Independență din 1877 și în timpul Primului Război Mondial, între anii 1916-1918. Un rol deosebit în acest sens au avut preoții numiți „confesori militari”.

În ceea ce privește evenimentul însuși al Marii Uniri de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, între cei 1228 de delegați oficiali la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia se aflau și mulți slujitori ai Bisericii: ierarhi, profesori de teologie, consilieri eparhiali, preoți parohi și chiar studenți în teologie. Lucrările Adunării au fost prezidate de marele patriot Gheorghe Pop de Băsești, împreună cu episcopii de Arad și Oradea. În Marele Sfat al națiunii române, ca și în Consiliul Dirigent, au fost aleși, de asemenea și slujitori ai Bisericii, iar episcopul ortodox român de Caransebeș, Miron Cristea, viitorul Patriarh al României Mari, și episcopul greco-catolic de Gherla, Iuliu Hossu, au fost aleși în delegația de patru persoane care a prezentat *Actul Unirii* la București.

Proclamarea Unirii de la Alba Iulia a fost precedată de slujba *Sfintei Liturghii* și de *TE DEUM*, întrucât ea era trăită ca o *Sfântă Liturghie a comuniunii românești, a unității și libertății naționale*, ca act de recunoștință sau mulțumire adusă lui Dumnezeu și ca prețuire a eroilor care au luptat pentru dobândirea libertății naționale și afirmarea unității și demnității naționale.

De aceea, astăzi, după *Sfânta Liturghie*, în timpul căreia au fost pomeniți eroii români, am oficiat slujba de *TE DEUM*, adică de recunoștință pentru marele dar al unității și libertății naționale și de cerere ca Dumnezeu să ne ajute să păstrăm și să cultivăm acest mare dar și această mare demnitate de popor liber și unit într-un stat independent și suveran, deschis spre dialog și cooperare cu alte popoare și țări.

Întrucât unitatea teritorială realizată în 1918 nu mai este astăzi pe deplin aceeași, trebuie să cultivăm mai mult comuniunea cu frații noștri români din apropierea granițelor României și cu românii de pretutindeni. Astfel, Ziua Națională a României va fi mai mult Ziua Unității și Demnității Naționale a Românilor.

Să ne rugăm Preasfintei Treimi să ne dăruiască tuturor bucuria comuniunii frățești în păstrarea dreptei credințe și a demnității noastre naționale.

Patriarhul TEOCTIST – o candelă de înviere*

† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Astăzi se împlinesc trei ani de când Biserica Ortodoxă Română și întreaga lume creștină au primit cu profundă durere în suflet vestea trecerii din această viață a fericitului întru adormire Părintele Patriarh Teoctist († 30 iulie 2007).

La ceas de pomenire, de aducere aminte și de omagiere a memoriei acestui vrednic Arhipăstor al Ortodoxiei românești, sunt încă vii în inimile noastre dragostea sa nețărmurită pentru Biserică și popor, chipul său luminos și bunătatea sa sufletească. Lucrarea sa pastorală, misionară, duhovnicească, culturală și socială pentru binele Bisericii Ortodoxe Române, reprezintă pentru noi cei de astăzi, ierarhi, cler și credincioși, un prilej de a înțelege mai duhovnicește istoria recentă a Bisericii noastre, care a avut de înfruntat multe încercări și umiliri, dar a cunoscut și puterea ajutorului primit de la Dumnezeu spre a birui aceste încercări.

Ne reamintim acum cu emoție de „Betleemul” patriarhului Teoctist, ținutul Botoșanilor din frumoasa Moldovă, unde a văzut lumina zilei, unde a intrat în rândul monahilor devenind frate de mănăstire la Vorona și unde i-au fost încredințate primele rosturi în Biserică. De acolo, din Moldova Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, până la demnitatea de Patriarh, fericitului întru adormire Patriarhului Teoctist i s-au adăugat anii și vredniciile slujind lui Hristos și Bisericii Sale, timp de 57 de ani, numai în demnitatea arhierescă, iar ca slujitor al Sfântului Altar, (ierodiacon, ieromonah, arhieru) 70 de ani în total.

Părintele Patriarh Teoctist a răspândit în jurul său lumină din lumina lui Hristos, pentru că a fost un ierarh evlavios și harnic. A păstorit în vreme de

* Mesaj la pomenirea de trei ani de la trecerea la cele veșnice a Părintelui Patriarh Teoctist Arăpașu, 30 iulie 2010; extras din: † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, București, Ed. Basilica, 2011, pp. 295-298.

opreliști comuniste, dar și de libertate agitată, totdeauna într-un context misionar care a cerut multă veghe și jertfelnicie, multă înțelepciune și luptă duhovnicească. De aceea, experiența rugăciunii i-a fost izvor de putere spirituală, de curaj și înțelepciune, de bunătate și iertare, de dialog și cooperare atât în vreme de necaz și suferință, cât și în timp de noi speranțe și multiple împliniri.

Statornicia în credință ca tărie sufletească l-a ajutat să slujească Biserica în vremuri grele, urmând pilda Sfântului Apostol Pavel: „*în multă răbdare, în necazuri, în nevoie, în strâmtorări, [...] în osteneli, în privegheri, în posturi, în curăție, în cunoștință, în îndelungă-răbdare, în bunătate, în Duhul Sfânt, în dragoste*” (cf. 2 Corinteni 6, 4-6).

În contextul ostil Bisericii din vremea regimului comunist, Părintele Patriarh Teoctist a fost un arhieru harnic și înțelept care a lucrat pentru păstrarea credinței și a valorilor culturale românești inspirate de ea.

După anul 1990 Părintele Patriarh Teoctist a folosit libertatea pentru a urma tradiției românești privind prezența activă a Bisericii în societate. *A răspândit lumină și speranță prin multele biserici construite din temelie, prin multe canonizări de sfinți români, prin reintroducerea religiei în școlile publice, prin reintegrarea învățământului teologic în rețeaua de stat, prin reactivarea asistenței religioase a preoșilor de caritate în unitățile militare, în spitale și în penitenciare, prin înființarea unor centre social-filantropice pentru persoanele defavorizate, precum și prin înființarea de cabinete ori centre social-medicale.*

A adus bucurie multor români prin *eparhiile reactivate sau nou înființate* în țară și în afara hotarelor actuale ale României. A cultivat comuniunea *prin relații frățesti* pline de lumină și căldură spirituală cu toate celelalte Biserici Ortodoxe surori, dar și prin grija părintească pentru frații noștri români de pretutindeni.

Din sufletul său bun și pașnic a izvorât adesea îndemnul spre *dialog și cooperare cu alte Biserici creștine*, fiind înțelept păstrător al tradiției irenice a Ortodoxiei românești, care a evitat atât izolarea de alți creștini, cât și dizolvarea identității proprii în întâlnirea sau coexistența cu aceștia.

Cele mai evidente roade ale vizitei Papei Ioan Paul al II-lea la București, în mai 1999, și a Părintelui Patriarh Teoctist la Roma, în octombrie 2002, sunt multele biserici romano-catolice din Italia și Spania oferite ca spațiu de rugăciune pentru credincioșii celor aproape 200 de parohii ortodoxe românești, din aceste țări, până când parohiile noastre își vor construi propriile lor lăcașuri de cult. Aceasta ne arată că dialogul frățesc și respectul reciproc sporesc omenia și bunătatea, precum și cooperarea practică între Biserici, deși există încă obstacole în refacerea unității lor de credință și de viață eclesială.

Binecuvântata moștenire pe care ne-a lăsat-o Preafericitul Părinte Patriarh Teoctist trebuie păstrată și cultivată în continuare cu înțelepciune și responsabilitate.

Chiar la vârsta sa venerabilă, Părintele Patriarh Teoctist arăta o *uimitoare tinerețe și o dinamică viguroasă în receptarea și promovarea noilor șanse pastorale și misionare ale Bisericii în societatea românească de azi*. În același timp, era conștient că totdeauna mai sunt unele probleme de rezolvat potrivit cu nevoile concrete ale Bisericii. Să ne gândim doar la dorința sa arzătoare de a vedea construită *Catedrala Mântuirii Neamului*. Dacă în răstimpul de trei ani de la mutarea sa la locașurile cele veșnice s-au făcut pași importanți în pregătirea proiectului de construire a acestei noi Catedrale, aceasta se datorează mai ales faptului că eforturile noastre prezente sunt susținute de rugăciunile sale din cer. În acest sens, am păstrat locația aleasă de Preafericirea Sa pentru construirea *Catedralei Mântuirii Neamului* și am organizat concursul pentru proiectul construirii *Catedralei Mântuirii Neamului* pe amplasamentul respectiv. Concursul a fost câștigat de o firmă din Bacău prezentând un proiect de catedrală inspirat din stilul catedralelor ortodoxe românești din secolul al XX-lea, o sinteză între stilul bizantin răsăritean și stilul neoclasic occidental, mai ales că românii, în istorie, au avut mereu vocația sintezelor, a arcadelor spirituale care unesc secole și spații diferite. Aceasta era și dorința Părintelui Patriarh Teoctist: *o catedrală în stil arhitectural românesc*.

Prin tot ceea ce ne-a lăsat ca moștenire spirituală a personalității și activității sale bisericești și românești, Părintele Patriarh Teoctist rămâne în memoria noastră ca fiind un om înțelept, un păstor răbdător și un rugător interiorizat.

Întrucât simțim astăzi că, prin lumina vieții și a faptelor sale pilduitoare, vrednicul de pomenire Părintele nostru Patriarh Teoctist este tainic prezent în Biserica noastră ca o candelă de înviere, ca o călăuză spirituală, ne rugăm lui Hristos Domnul, Arhiereul Veșnic, să așeze sufletul lui în locașurile sfinților Săi slujitori, în bucuria îngerilor, în lumina și iubirea Preasfintei Treimi.

Veșnica lui pomenire din neam în neam!

Patriarhul IUSTIN- un stâlp neclintit de furtună*

† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Anul acesta se împlinesc 24 de ani de la trecerea la viața veșnică a vrednicului de pomenire Părintele nostru Patriarh Iustin († 31 iulie 1986).

Născut în data de 5 martie 1910, în satul Cândești, județul Argeș, orfan de război, se înscrie la studii la *Seminarul orfanilor de război* din Câmpulung-Muscel (1922-1930), pe care îl termină ca premiant. Este ales de Patriarhul Miron Cristea dintre absolvenții tuturor Seminariilor din anul acela, 1930, și trimis cu o bursă de studii în Teologie la Universitatea din Atena. În anul 1934 se întoarce licențiat cu aprecierea „*magna cum laude*”.

Patriarhul Miron Cristea, urmărindu-i vocația, l-a trimis pe tânărul licențiat în Grecia să-și continue studiile de specializare la Facultatea de Teologie romano-catolică din Strasbourg, Franța (1934-1936). A susținut doctoratul la Facultatea de Teologie din Atena, în anul 1937, cu teza: „*Evagrie din Pont. Viața, scrierile și învățătura*”, premiată de Academia de Științe din Atena.

A fost apoi profesor la Seminarul *Nifon Mitropolitul* din București (1937-1938), la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din Varșovia (1938-1939), profesor titular de *Exegeza Noului Testament* la Facultatea de Teologie din Cernăuți-Suceava. În anul 1946 a fost transferat ca profesor la Facultatea de Teologie din București, iar din anul 1948, la Institutul Teologic Universitar din București.

Astfel, teologul Justin Moiescu s-a evidențiat de-a lungul întregii sale vieți, ca fiind un om cu o cultură temeinică și vastă. Eleganța și erudiția sa academică erau rodul unei vieți dedicate studiului, fiind, ca profesor, mitropolit și patriarh, o personalitate cu o solidă formare universitară de tip occidental, dar folosind ca bază teologia Sfinților Părinți.

* Mesaj la slujba de pomenire a Patriarhului Iustin Moiescu, oficiată în Catedrala patriarhală, cu ocazia împlinirii a 24 de ani de la trecerea sa la cele veșnice, sâmbătă 31 iulie 2010; extras din: † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, București, Ed. Basilica, 2011, pp. 299-302.

Timp de 17 ani ca profesor de teologie, un an ca Mitropolit a Ardealului (1956), 20 de ani ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei (1957-1977) și 9 ani ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (1977-1986), Părintele Patriarh Iustin și-a dedicat viața slujirii lui Dumnezeu și oamenilor. Ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei, într-o vreme de dictatură comunistă plină de restricții și presiuni asupra vieții Bisericii, acest distins ierarh român a reușit, cu răbdare constantă și înțelepciune practică, să păstreze și să promoveze credința creștină și cultura românească din Moldova pe mai multe planuri ale vieții bisericești.

Intellectual înzestrat cu un surprinzător spirit practic, ierarhul cărturar a restaurat sau reparat, în plin comunism, aproape 70 de biserici și chiar a construit unele biserici noi, mai multe case parohiale, un cămin modern pentru elevii seminariști și mai multe sedii de protopopiate. De asemenea, a construit trei mari clădiri – adevărate monumente de arhitectură – în incinta Centrului eparhial Iași. Tot ca mitropolit al Moldovei și Sucevei a restaurat, integral sau parțial, peste 20 de mănăstiri și schituri: Putna, Sucevița, Moldovița, Voroneț, Arbore, Humor, Slatina, Dobrovăț, Cetățuia, Râșca, Neamț, Sihăstria, Secu, Bistrița, Văratcă ș.a., iar la unele dintre acestea a înființat muzee și colecții de artă bisericească.

În calitate de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (1977-1986) a continuat osteneala din Moldova și Bucovina desfășurând lucrări de restaurare sau reparații la mănăstirile: Curtea de Argeș, Cheia, Zamfira, Viforâta, Dealu, Cernca, Pasărea, Țigănești, Căldărușani, biserica Sfântul Spiridon Nou, biserica Sfântul Gheorghe Nou, Catedrala patriarhală, și altele.

Părintele Patriarh Iustin a acordat o atenție deosebită *activității editoriale*. Conștient de marele folos pe care l-ar avea pentru cititorii români traducerea în limba lor proprie a principalelor lucrări teologice, istorice, liturgice și a tot ceea ce ține de trăirea și experiența filocalică a Sfinților Părinți, a inițiat marea colecție patristică intitulată *Părinți și scriitori bisericești (PSB)*, proiectată în 90 de volume. Această lucrare a fost reactualizată recent începând cu anul 2007, ca o cultivare a moștenirii spirituale luminoase pe care Preafericirea Sa ne-a lăsat-o. De asemenea, el a inițiat colecția *Arta creștină în România*, n 6 volume. A tipărit o nouă ediție sinodală a *Sfintei Scripturi* (1982), o nouă ediție a *Noului Testament* (1979), manuale pentru învățământul teologic superior și pentru Seminariile teologice, multe cărți de cult, revistele teologice centrale și alte publicații bisericești.

Prin bogata sa activitate cărturărească, pastorală și internațională, Părintele Patriarh Iustin și-a înscris numele în rândul ierarhilor români harnici și înțelepți.

Paralel cu bogata sa activitate administrativă, edilitară și cultura-misionară, *ierarhul român a reprezentat, cu demnitate și competență teologică, Biserica Ortodoxă*

Română pe plan internațional, la întruniri panortodoxe și interortodoxe sau la întruniri intercreștine, fiind ales membru în conducerea Consiliului Mondial al Bisericilor și a Conferinței Bisericilor Europene, iar ca patriarh a vizitat mai multe Biserici Ortodoxe surori, precum și comunități ortodoxe românești din Occident (Suedia, Elveția, SUA).

Plin de întristare pentru bisericile din București martirizate prin demolare, sau umilite prin translare și izolare, îngrijorat de o eventuală demolare sau mutare a Reședinței și Catedralei Patriarhale de către autoritățile comuniste, dar și plin de milă pentru poporul român privat de libertate și înfometat de sărăcie, Părintele Patriarh Iustin a trecut la Domnul în data de 31 iulie 1986, cu speranța unor vremuri mai bune. A fost un Arhipăstor maiestuos și sobru ca un voievod, iar, în tăcere impusă, un neînfricat luptător până la moarte, ca *un stâlp neclintit în mijlocul furtunii. Mai precis, când dictatorii comuniști voiau să mute sediul Patriarhiei la Mănăstirea Văcărești din capitală, el a refuzat categoric. Era o îndrăzneală greu de tolerat din partea soților Ceaușescu.*

Părintele Patriarh Iustin rămâne în memoria noastră ca fiind *un om echilibrat, un teolog erudit și un păstor înțelept*, prin fidelitatea sa față de tradiția ortodoxă, patristică, prin temeinica sa pregătire academică, prin sobrietatea sa în relațiile umane, însă și prin bunătatea și dărnicia sa părintească, exprimate adesea discret, dar eficient.

Cunoscând multa sa hărnicie și dăruire jertfelnică pentru Biserică, moștenirea spirituală și culturală lăsată nouă celor de azi, precum și lumina înțelepciunii sale în relațiile Ortodoxiei românești cu alte Biserici, în duh de pioasă recunoștință și prețuire, aducem omagiu de pomenire și cinstitie memoriei sale ca unui mare ierarh român, care a păstorit în vremuri grele, când se demolau biserici și se chinuiau conștiințe creștine. De aceea, ne rugăm azi Preamilostivului Dumnezeu să așeze sufletul lui în corturile Sfinților mărturisitori jertfelnici, în comuniunea Sfinților Părinți, mari Dascăli ai lumii și Ierarhi, în lumina și iubirea Preasfintei Treimi.

Veșnica lui pomenire, în neam și în neam!

VIATA BISERICESCA ÎN
MITROPOLIA MUNTENIEI ȘI
DOBROGEI

Agenda de lucru a Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române Iulie-Decembrie 2010

Joi, 1 iulie:

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Național Bisericesc.

Vineri, 2 iulie:

A săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala patriarhală și a ținut cuvânt de învățătură în care a evidențiat virtuțile Sfântului Domnitor Ștefan cel Mare: „Educația creștină primită în familie și în Biserică de la părinții trupești și de la părinții duhovnicești, printre care cel dintâi a fost Sfântul Cuvios Daniil Sihastru, duhovnicul său, a rodit în conștiința sa de cavalier și de domnitor creștin. Ștefan cel Mare și Sfânt are două mari virtuți: apărarea creștinătății și patriei străbune și zidirea de lăcașuri sfinte”. De asemenea, Preafericirea Sa a vorbit celor prezenți despre jertfelnicia și credința Sfântului Ștefan cel Mare, ca model de viață și model de conducător: „Sfântul Voievod Ștefan cel Mare reprezintă pe domnitorul credincios și jertfelnic, harnic și darnic. El a iubit Biserica și a ajutat-o foarte mult. Nu există nici un semn de critică din partea lui la adresa Bisericii sau vreun semn de ostilitate sau nepăsare ca domnitor creștin. Asemenea marilor împărați ai Bizanțului, cum au fost Sfântul Constantin cel Mare și Iustinian cel Mare, Ștefan cel Mare al Moldovei s-a arătat un fiu al Bisericii până la sfârșitul vieții. S-a dovedit un sprijinitor al Bisericii și un cinstitor al Sfinților, pentru că a văzut în Biserică forța spirituală care menține integritatea sufletului românesc”. La finalul slujbei, Preafericitul Daniel a anunțat încheierea Concursului de selectare a proiectantului Catedralei Mântuirii Neamului. Preafericirea Sa a subliniat faptul că juriul, Comisia de evaluare finală, a analizat rapoartele subcomisiilor de specialitate, iar în urma calculului de totalizare a punctajelor obținute de la subcomisiile de specialitate, a stabilit ordinea ierarhică a punctajelor obținute și a declarat câștigătoare a

concursului firma SC VANEL EXIM SRL, Bacău.

A primit în audiență pe dl gen. prof. dr. Ioan Sârbu și dl gen. prof. dr. Adrian Barbilian.

Sâmbătă, 3 iulie:

A oficiat Taina Sfântului Botez la Biserica *Domnița Bălașa* pentru prunca Josefina Maria, fiica familiei Iulian și Dorina Dascălu din Iași.

Duminică, 4 iulie:

A participat la Sfânta Liturghie în Paraclisul *Sfântul Grigorie Luminătorul* din Reședința patriarhală și a ținut un cuvânt de învățătură.

Luni, 5 iulie:

A primit în audiență pe dl Iulian Dascălu, președintele Iulius Group SA.

A primit în audiență pe Preasfințitul Părinte Ciprian Cămpineanul, Episcop-vicar patriarhal, Preasfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, PC pr. Ionuț Corduneanu, vicar administrativ patriarhal.

Marti, 6 iulie:

A prezidat ședința de lucru a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Miercuri, 7 iulie:

Înconjurat de un sobor de ierarhi, membri ai Sfântului Sinod, a săvârșit slujba de târnosire a Altarului de vară cu hramurile *Învierea Domnului și Sfântul Ioan Botezătorul*, din grădina interioară a Reședinței patriarhale. După slujba de sfințire, a rostit un cuvânt de învățătură în care a explicat tradiția de a se sluji Sfânta Liturghie în altare de vară.

A prezidat ședința de lucru a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

A întâmpinat, împreună cu ierarhii prezenți la ședința Sfântului Sinod, un grup de 150 de pelerini din Austria, conduși de Excelența Sa Dr. Alois Kothgasser, Arhiepiscopul și Mitropolitul Arhiepiscopiei Romano-Catolice din Salzburg (Austria), în Sala *Europa Christiana* a Palatului Patriarhiei. În acest context a ținut un cuvânt de bun venit și a subliniat bunele relații existente între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică din Austria.

În prezența membrilor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a premiat pe reprezentanții societăților înscrise la concursul de proiectare a Catedralei Mântuirii Neamului, în Aula Magna *Teoctist Patriarhul* a Palatului

Patriarhiei. Cu acest prilej, a oferit dlui ing. Nicolae Noica și dlui arh. Nicolae Vlădescu, Ordinul *Sfinții Împărați Constantin și Elena*, ca semn al prețuirii pentru implicarea activă în pregătirea construirii Catedralei Mântuirii Neamului.

Joi, 8 iulie:

A primit în audiență pe Preasfințitul Părinte Paisie Lugojeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei. A primit vizita dlui Jaroslaw Godun, directorul Institutului Cultural Polonez, prilejuită de încheierea misiunii sale diplomatice în România.

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Național Bisericesc.

A primit în audiență pe Preasfințitul Părinte Ieronim Crețu, Episcop-vicar patriarhal, reprezentantul Patriarhiei Române la Locurile Sfinte din Israel.

Vineri, 9 iulie:

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Sâmbătă, 10 iulie:

În cadrul vizitei canonice în Mitropolia Ardealului, a poposit în Protopopiatul Brașov.

A vizitat Primăria Municipiului Brașov. Cu această ocazie, Preafericitului Părinte Patriarh i-a fost conferit titlul de cetățean de onoare al municipiului Brașov.

A vizitat Biserica *Sfânta Treime* a parohiilor Tocile I și II, Brașov, unde a participat la slujba de Te Deum, oficiată de Preasfințitul Părinte Andrei Făgărășeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului. A vizitat și a binecuvântat lucrările de construcție a noului cămin de bătrâni din această parohie.

Duminică, 11 iulie:

A oficiat slujba de sfințire a Bisericii *Sfinții Împărați Constantin și Elena* din Brașov, apoi a săvârșit Sfânta Liturghie și a ținut cuvânt de învățătură.

Luni, 12 iulie:

A poposit la Reședința patriarhală Dragoslavele, jud. Argeș.

Marti, 13 iulie:

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor. A primit în audiență pe PC pr. Constantin Naclad, inspector coordonator al Biroului de catehizare a tineretului, din cadrul Sectorului

Teologic-educational al Patriarhiei Române.

Joi, 15 iulie:

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Național Bisericesc.

Duminică, 18 iulie:

A primit în audiență pe PC pr. David Pristavu, ghid la Locurile Sfinte din Israel.

Luni, 19 iulie:

A primit în audiență pe arhim. Melchisedec Velnic, starețul Mănăstirii Putna.

Marti, 20 iulie:

A participat la Sfânta Liturghie, în Paraclisul *Sfântul Grigorie Luminătorul* din Reședința patriarhală și a ținut cuvânt de învățătură.

Miercuri, 21 iulie:

A primit în audiență pe PC pr. prof. Viorel Ioniță, de la Geneva, PC pr. asist. univ. Silviu Tudose, Facultatea de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul* București, și dl Marian Alexandru, director general *Construcții UNU* Iași.

Joi, 22 iulie:

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Național Bisericesc.
A primit vizita dlui Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României.
A primit în audiență pe dl gen. prof. dr. Adrian Barbilian.

Vineri, 23 iulie - sâmbătă, 24 iulie:

A efectuat o vizită la Mănăstirea Cernica.

Duminică, 25 iulie:

A participat la Sfânta Liturghie în Paraclisul *Sfântul Grigorie Luminătorul* din Reședința patriarhală și a ținut cuvânt de învățătură.

Luni, 26 iulie:

A prezidat ședința de lucru a Consiliului pentru gestionarea demersurilor privind construirea Catedralei Mântuirii Neamului.

Marti, 27 iulie:

A primit în audiență pe dl gen. prof. dr. Adrian Barbilian.

Miercuri, 28 iulie:

A primit în audiență pe dl Dan Dungaci, consilier al președintelui interimar al Republicii Moldova, Mihai Ghimpu.

A primit în audiență pe dl Radu Octavian Giurcă, prefectul Județului Satu Mare.

Joi, 29 iulie:

A primit vizita dlui Gabriel Oprea, ministrul Apărării Naționale.

A primit în audiență pe dl Eugen Tomac, secretar de stat al Departamentului pentru Românii de Pretutindeni, din cadrul Guvernului României.

A primit în audiență pe PC pr. Narcis Axinte și soția sa, dna Vera Axinte, dnii Marian și Paula Grosu, PC diac. Sorin Mihalache - seniori ASCOR Iași.

A primit în audiență pe dl Călin Georgescu, director executiv al Centrului Național pentru Dezvoltare Durabilă.

A primit în audiență pe PC pr. asist. univ. Silviu Tudose, Facultatea de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul* București.

Vineri, 30 iulie:

A vizitat șantierul de lucrări de la Biserica *Sfântul Nicolae* a Mănăstirii Cernica.

Duminică, 1 august:

A participat la Sfânta Liturghie în Paraclisul *Sfântul Grigorie Luminătorul* din Reședința patriarhală și a ținut cuvânt de învățătură.

Marti, 3 august:

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Arhiepiscopiei Bucureștilor.

A primit în audiență pe dl Adrian Lemeni, secretar de stat pentru Culte.

Miercuri, 4 august:

A primit în audiență pe: PC pr. Ionuț Radu – Roma, Italia, PC pr. Bogdan Stavarachi – Baden Baden, Germania, PCuv. Monah Policarp Pârvuloiu și dl George Grigoriță.

Joi, 5 august:

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Național Bisericesc.

A primit în audiență pe dl Radu Băjenaru, director în cadrul Ministerului Afacerilor Externe.

Vineri, 6 august:

A participat la Sfânta Liturghie în Paraclisul *Sfântul Grigorie Luminătorul* din Reședința patriarhală și a ținut cuvânt de învățătură, explicând semnificația acestui praznic împărătesc și importanța lui în economia mântuirii noastre: „Schimbarea la Față a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos este o sărbătoare care adună în ea înțelesurile duhovnicești ale Crucii și ale Învierii, ale timpului de față și ale timpului sfârșitului lumii, la a doua venire în slavă a Mântuitorului Iisus Hristos. Slava aceasta mai arată și slava iubirii Preasfintei Treimi din Împărăția cerurilor, chipul bunătaților viitoare. De asemenea, slava Schimbării la Față a Mântuitorului Iisus Hristos arată Taina Taborului ca fiind Taina Bisericii. În Biserică se află harul, lumina neînserată a Împărăției Sfintei Treimi. De aceea noi, văzând prin credință slava Preasfintei Treimi, preaslăvim prin cântare, prin închinare și rugăciune pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh”.

Sâmbătă, 7 august:

A poposit la Mănăstirea Cernica.

Duminică, 8 august:

A participat la Sfânta Liturghie în Paraclisul *Sfântul Grigorie Luminătorul* din Reședința patriarhală și a ținut cuvânt de învățătură.

A primit în audiență pe Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Ioan al Episcopiei Covasnei și Harghitei și pe Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal.

Luni, 9 august:

A primit în audiență pe: Înaltpreasfințitul Părinte Irineu, Mitropolitul Olteniei, Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Nifon al Arhiepiscopiei Târgoviștei, Preasfințitul Părinte Ciprian Câmpineanul și Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanul, Episcopi-vicari patriarhali, Preasfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, și pe dl Adrian Gherman, delegat al Primăriei Ladispoli – Italia, pentru raportul cu comunitatea românească.

Marti, 10 august:

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Miercuri, 11 august:

A prezidat Sinaxa monahală a Arhiepiscopiei Bucureștilor, care a avut loc la Mănăstirea Cernica. În cuvântul rostit cu acest prilej, Preafericitul Părinte

Patriarh Daniel a subliniat „necesitatea reorganizării vieții monahale, astfel încât mănăstirile să devină un factor de civilizație, dar și un real sprijin pentru credincioșii aflați în dificultate din cauza crizei financiare, dublată de cea morală”.

Joi, 12 august:

A prezidat ședința Subcomisiei pentru Statut și regulamente a Patriarhiei Române.

Vineri, 13 august:

A prezidat ședința Subcomisiei pentru Statut și regulamente a Patriarhiei Române.

A poposit la Mănăstirea Putna din Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, în vederea participării la manifestările liturgice și culturale legate de hramul Mănăstirii Putna, *Adormirea Maicii Domnului*.

Sâmbătă, 14 august:

A vizitat muzeul Mănăstirii Putna, cu broderiile și icoanele nou-restaurate.

Duminică, 15 august:

Înconjurat de un sobor de ierarhi, preoți și diaconi, a oficiat slujba de sfințire a picturii bisericii Mănăstirii Putna, apoi a oficiat slujba Sfintei Liturghii și a ținut cuvânt de învățătură.

A acordat prin Act Patriarhal al doilea hram bisericii Mănăstirii Putna, al Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, ctitorul acestei mănăstiri, canonizat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în anul 1992. Cu această ocazie, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a acordat mai multe ordine și distincții bisericești: Ordinul *Sanctus Stephanus Magnus* pentru clerici PCuv. arhim. Melchisedec Velnic, starețul Mănăstirii Putna. Ordinul *Sanctus Stephanus Magnus* pentru mireni a fost conferit următoarelor persoane: pictorului Mihail Moroșan, dlui Radu Enache, dlui Florinel Andrei și dlui Corneliu Paraschivescu. De asemenea, a oferit medalia *Sfântul Vasile cel Mare* mai multor monahi ai Mănăstirii Putna, care s-au evidențiat în susținerea lucrărilor de pictură ale bisericii voievodale. A vizitat chilia Sfântului Daniil Sisastrul și biserica veche din lemn (sec. al XIV-lea) din vecinătatea Mănăstirii Putna, construită în anul 1346 de domnitorul Dragoș Vodă în satul Volovăț și mutată după 122 de ani în satul Putna de către Sfântul Voievod Ștefan cel Mare.

Luni, 16 august:

A revenit la București. A primit în audiență pe dl secretar de stat pentru Culte Adrian Lemeni.

Marti, 17 august:

A primit în audiență pe dl arhitect Constantin Amăie și domnul Viorel Roman.
A prezidat ședința de lucru a Permanenței Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Miercuri, 25 august:

A primit în audiență pe: Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Nifon al Târgoviștei, Preasfințitul Părinte Episcop Timotei Lauran al Episcopiei Ortodoxe Române a Spaniei și Portugaliei și PC pr. Daniel George Sturzoiu, consilier social – Episcopia Sloboziei și Călărașilor.

Joi, 26 august:

A deschis lucrările Colocviului Internațional cu tema *Cuvântul lui Dumnezeu*, organizat de Academia Internațională de Științe Religioase, cu sprijinul Patriarhiei Române, desfășurat în Sala *Conventus* a Palatului Patriarhiei și a adresat un cuvânt de bun venit tuturor participanților. Academia Internațională de Științe Religioase (AISR) a fost fondată în anul 1966 și funcționează în cadrul Institutului Internațional de Științe Teoretice cu sediul în Bruxelles. Ea are drept scop stabilirea de contacte între teologi de naționalități și tradiții creștine diferite, precum și a unui cadru academic de dialog teologic. Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, este membru al acestei Academii încă din anul 2000.

A primit în audiență pe dl Adrieian Videanu, ministrul economiei, comerțului și mediului de afaceri.

Sâmbătă, 28 august:

A susținut conferința cu tema: „Cuvântul lui Dumnezeu transmis prin mass-media” („La Parole de Dieu transmises par des moyens de communication de masse”), în cadrul lucrărilor Colocviului Internațional *Cuvântul lui Dumnezeu*, organizat de Academia Internațională de Științe Religioase, cu sprijinul Patriarhiei Române, desfășurat în Sala *Conventus* a Palatului Patriarhiei.

Duminică, 29 august:

A primit la Reședința patriarhală pe membrii Academiei Internaționale de Științe Religioase, prezenți la București la lucrările Colocviului Internațional *Cuvântul lui Dumnezeu*; A poposit la Stavropighia patriarhală Dragoslavele, județul Argeș.

Luni, 30 august:

A săvârșit sfințirea și inaugurarea Reședinței patriarhale de la Dragoslavele, județul Argeș, după finalizarea amplelor lucrări de restaurare și modernizare.

A efectuat o vizită la Centrul eparhial al Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului. A revenit în București.

Martți, 31 august:

A primit în audiență pe: Preasfințitul Varsanufie Prahoveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, PC pr. Ionuț Corduneanu, vicar administrativ patriarhal, și dl Iulian Dascălu, director general Iulius Mall.

A primit vizita dlui Mevlut Cavaşoglu, președintele Adunării Parlamentare a Consiliului European.

A participat la slujba de Te Deum în Catedrala patriarhală, cu prilejul începutului Anului Bisericesc și a sărbătorii Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul. După terminarea slujbei, Preafericitul Părinte Patriarh a lansat cartea *Sfântul Cuvios Dionisie Exiguul, Părintele erei creștine*, a PC pr. dr. Alexandru Moțoc, apărută la Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă.

A prezidat lucrările Comisiei pentru Statut și regulamente a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Joi, 2 septembrie:

A prezidat lucrările Comisiei pentru Statut și regulamente a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

A primit la Reședința patriarhală Autorizația de construcție pentru Catedrala Mântuirii Neamului, emisă de Primăria sectorului 5 București și prezentată de dl primar Marian Vanghelie.

A primit la Reședința patriarhală pe dna Barbara Stamm, președinta Parlamentului Landului Bavaria, împuternicit al Guvernului Bavariei pentru relația cu România, însoțită de o delegație compusă din 9 persoane: dl Martin Neumeyer, deputat, dl Medardus Huemer (director general la Ministerul bavarez al Muncii), dl Wolfgang Freytag (director în cadrul Ministerului bavarez al Muncii), dl Bernd Fabritius (președintele Federației Sașilor Transilvăneni din Germania), dl Michael Schmidt (Fundația *Michael Schmidt*), dl Vido Voigt, consilier pentru relații publice, dl Josej Karl, șeful Secției culturale a Ambasadei Germaniei, dl Bela Buzasi, atașat al Ambasadei Germaniei, Direcția economică, dl Ovidiu-Victor Ganț, reprezentant al FDGR în Parlamentul României.

Vineri, 3 septembrie:

A prezidat ședința de lucru a Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei.

A participat la slujba de Te Deum în Catedrala patriarhală, cu ocazia deschiderii lucrărilor Adunării Naționale Bisericești,

A prezidat ședința de lucru a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în vederea constituirii Adunării Naționale Bisericești.

A binecuvântat începerea lucrărilor de construire a Catedralei Mântuirii Neamului. Evenimentul s-a desfășurat pe locul unde se edifica Ansamblul arhitectural *Catedrala Mântuirii Neamului*. La ceremonie au participat membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, membrii Adunării Naționale Bisericești, membrii Consiliului Național Bisericesc, oameni de cultură, reprezentanți ai autorităților și mulți credincioși. La finalul slujbei de binecuvântare, Patriarhul României a ținut un cuvânt prin care a subliniat semnificația acestui moment: „După ce am primit ieri Autorizația de construcție a noii catedrale numite *Catedrala Mântuirii Neamului*, astăzi, în acest cadru solemn, am adus rugăciune de mulțumire și cerere de ajutor Preasfintei Treimi pentru începutul organizării șantierului. Acest moment coincide cu un alt moment foarte important în viața Bisericii noastre, și anume constituirea noii Adunări Naționale Bisericești, după ce au fost constituite Adunările eparhiale în toate eparhiile din țară. Deci avem aici prezenți atât membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, cât și membrii clerici și mireni din Adunarea Națională Bisericească. Am dorit ca acest pelerinaj la locul unde va fi construită Catedrala Mântuirii Neamului să fie unul simbolic, să fie deodată un moment de încurajare și un moment de angajare a noastră spirituală și, desigur, materială pentru a duce la bun sfârșit aceste lucrări ce vor începe în curând”.

A hirotesit duhovnic pe PC pr. consilier patriarhal Bogdan Ioan Popescu.

Sâmbătă, 4 septembrie:

În perioada 4-5 septembrie a efectuat o vizită canonică în Arhiepiscopia Alba Iuliei.

A poposit la Catedrala Reîntregirii de la Alba Iulia, unde a fost întâmpinat de Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Alba Iuliei, de ierarhi, clerici și credincioși. A participat la slujba de Te Deum și a rostit un cuvânt de învățătură.

Duminică, 5 septembrie:

A oficiat slujba de sfințire a noii Catedralei ortodoxe din Blaj cu hramul *Adormirea Maicii Domnului* alături de un sobor de ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române; a săvârșit Sfânta Liturghie și a ținut cuvânt de învățătură.

După Sfânta Liturghie, primarul municipiului Blaj, dl Gheorghe Valentin Rotar, i-a conferit Întăistătorului Bisericii Ortodoxe Române titlul de cetățean de onoare al municipiului Blaj.

Seara, a poposit la Mănăstirea Sâmbăta de Sus.

Luni, 6 septembrie:

A participat la deschiderea lucrărilor Consfătuirii Naționale anuale a Inspectorilor de Religie din Patriarhia Română, la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, în Aula Academiei Teologice. În cuvântul de deschidere, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a subliniat importanța orei de religie, arătând că profesorii de religie formează „cetățeni ai Raiului”: „În privința orei de religie dorim să exprimăm recunoștința noastră pentru lucrarea misionară pe care o desfășoară profesorii și profesoarele de religie pe tot cuprinsul Patriarhiei Române. Este o lucrare atât de mare, încât nici nu poate fi evaluată la momentul de față, ci, doar dacă, printr-o minune, am putea vedea impactul acestei lucrări în viitor, peste timp. În prezent, noi avem doar semne privind impactul orei de religie asupra generațiilor de tineri. Ora de religie este o sfințire și o înveșnicire a timpului prin persoanele umane. Educația creștină nu pregătește doar cetățeni pentru patria pământească, ci și cetățeni pentru patria cerească.

Însoțit de Înaltpreasfințitul Părinte Laurențiu, Mitropolitul Ardealului, și de starețul Mănăstirii Sâmbăta de Sus, PCuv. arhimandrit Ilarion Urs, a vizitat vechea biserică din incinta așezământului monahal. Aici, Patriarhul României a binecuvântat obștea, apoi s-a recules la mormintele mitropoliților ardeleni: Antonie Plămădeală, Nicolae Mladin, Nicolae Bălan și Nicolae Colan, precum și la mormântul părintelui arhimandrit Teofil Părăian.

Marti, 7 septembrie:

A poposit la Schitul Dragoslavele, județul Argeș, Stavropighie patriarhală.

A revenit la Reședința patriarhală din București.

A primit în audiență pe dl Constantin Grigore, ambasadorul României la Moscova.

Miercuri, 8 septembrie:

A primit în audiență pe dl Adrian Lemeni, secretar de stat pentru Culte, dl Bogdan Tătaru Cazaban, ambasadorul României la Vatican, și PC pr. asist. univ. Silviu Tudose de la Facultatea de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul* București.

Vineri, 10 septembrie:

A primit în audiență pe PCuv. ierodiacon Iustinian Stoica, economul Schitului românesc *Prodromul* de la Muntele Athos.

Sâmbătă, 11 septembrie:

În perioada 11-13 septembrie, a efectuat o vizită canonică în Episcopia Caransebeșului. După primirea de la aeroportul din Timișoara, Preafericitul Părinte Patriarh a fost întâmpinat în Catedrala istorică *Sfântul Mare Mucenic Gheorghe*, din Caransebeș, unde a participat la slujba de Te Deum și a ținut cuvânt de învățătură.

Duminică, 12 septembrie:

A oficiat slujba de sfințire a noii catedrale episcopale a Caransebeșului, cu hramurile Învierea Domnului și *Sfântul Proroc Ilie Tesviteanul*, a săvârșit Sfânta Liturghie și a ținut cuvânt de învățătură.

A oficiat slujba de pomenire a ierarhilor Eparhiei Caransebeșului trecuți la Domnul, în Biserica *Sfântul Ioan Botezătorul*, necropola episcopilor Caransebeșului.

A primit titlul de cetățean de onoare al municipiului Caransebeș, în Sala de festivități *1 Decembrie 1918* a Primăriei Municipiului Caransebeș.

Luni, 13 septembrie:

A primit titlul de cetățean de onoare al județului Caraș-Severin și al municipiului Reșița, precum și titlul academic *Doctor Honoris Causa* al Universității *Eftimie Murgu* din Reșița, în sala de festivități a Consiliului Județean Caraș-Severin.

A poposit la cimitirul ortodox din Lugoj, unde s-a recules la mormântul mamei sale, Stela Ciobotea, și a depus o coroană de flori. A revenit la București.

Marti, 14 septembrie:

A participat la Sfânta Liturghie în Paraclisul *Sfântul Grigorie Luminătorul* din Reședința patriarhală și a ținut cuvânt de învățătură.

Joi, 16 septembrie:

A primit în audiență pe dl Franco Sticher din Elveția.W

Vineri, 17 septembrie:

În perioada 17-20 septembrie a efectuat o vizită canonică în Episcopia Oradiei, cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la reactivarea eparhiei.

Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a fost întâmpinat oficial de Preasfințitul Părinte Sofronie, Episcopul Oradiei, ierarhi ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, membri ai Administrației Episcopiei Oradiei, clerici și mireni, la Centrul eparhial al Episcopiei Oradiei, în Paraclisul *Sfinții Ierarhi Mărturisitori Ilie Iorest și Sava Brancovici*, unde a fost oficiată slujba de Te Deum.

Sâmbătă, 18 septembrie:

A oficiat slujba de Te Deum în Catedrala cu Lună din Oradea.

A vizitat Facultatea de Teologie Ortodoxă *Episcop Dr. Vasile Coman*, unde, în Aula Magna, a primit titlul academic *Doctor Honoris Causa* al Universității din Oradea.

A vizitat biserica cu hramul *Sfântul Ierarh Nicolae* din Oradea - Biserica Albastră, prima biserică parohială construită în Oradea după Marea Unire. Totodată, a vizitat și a binecuvântat Centrul cultural-social *Sfântul Mare Mucenic Gheorghe* al Parohiei *Sfântul Ierarh Nicolae* și a lansat noul proiect social *Agapa Sfântului Mare Mucenic Gheorghe*.

Duminică, 19 septembrie:

A oficiat slujba Sfintei Liturghii la Mănăstirea *Sfânta Cruce* din Oradea, înconjurat de un sobor de arhieriei, preoți și diaconi și a ținut cuvânt de învățătură.

După slujbă, a participat la vernisajul expoziției foto-documentare: *90 de ani de la reînființarea Episcopiei Oradiei*, în vechea stăreție a Mănăstirii *Sfânta Cruce* din Oradea.

A revenit la București.

Luni, 20 septembrie:

A primit în audiență pe: Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanul – Episcop-vicar patriarhal, Preasfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul – Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, dl Adrian Lemeni – secretar de stat pentru Culte, și PCuv. arhim. Ciprian Grădinaru – Mănăstirea Sihăstria.

Marti, 21 septembrie:

A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Joi, 23 septembrie:

A primit în audiență pe PC pr. Sorin Petcu, Müllheim Baden, Germania. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Național Bisericesc.

A primit în audiență pe Preasfințitul Părinte Emilian Lovișeanul - Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului, și pe PCuv. arhim. Vitalie Danciu, Mănăstirea Golia, Iași.

Vineri, 24 septembrie:

A primit în audiență pe Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei, PC pr. Constantin Tîrziu, Paris, însoțit de dl sculptor Remus Botaro și pr. Mina Atas (Talaat), președintele Asociației Ortodoxe Copte *Sfântul Mina* - București.

Duminică, 26 septembrie:

A săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala patriarhală și a ținut cuvânt de învățătură. De asemenea, la sfârșitul Sfintei Liturghii a evocat personalitatea Sfântului Voievod Neagoe Basarab, sărbătorit astăzi: „Sfântul Voievod este un om al credinței și al culturii, cultura sa se vede nu numai în lăcașurile sfinte pe care le-a construit, consolidat și restaurat, ci și în scrierea sa deosebit de valoroasă, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, operă bazată pe Sfânta Scriptură și pe scrieri ale Sfinților Părinți. A fost un domnitor isihast, a avut ca dascăl pe Patriarhul Ecumenic Nifon al Constantinopolului, care a fost o perioadă și Mitropolit al Țării Românești. Sfântul Voievod Neagoe Basarab rămâne un model pentru conducătorii creștini. Un fiu al Bisericii care devine un ocrotitor al Bisericii; el apără țara și valorile ei nu atât prin sabie, cât prin înțelepciune, păstrând legături cu țările creștin-ortodoxe din jur, dar și cu țările creștine din Occident. Sfântul Neagoe Basarab ne învață să păstrăm dreapta credință, comuniunea de suflet și simțiri cu frații noștri creștini, oriunde s-ar afla ei, și să ajutăm întreaga Biserică a lui Hristos atunci când se află în încercări, în nevoi, în lipsuri și în necazuri. Deci el este un Domnitor al Țării Românești, dar în același timp rămâne un sprijinitor al întregii Ortodoxii, al Ortodoxiei sobornicești”.

Luni, 27 septembrie:

A deschis lucrările Congresului Național al Facultăților de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română, ediția a IV-a, cu tema principală *Cercetarea teologică astăzi*, desfășurate la Palatul Patriarhiei.

Cu ocazia sărbătorii Sfântului Antim Ivireanul, a participat la hramul Mănăstirii Antim din București.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, în cuvântul de învățătură, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a evocat personalitatea Sfântului Antim Ivireanul, subliniind faptul că viața sa a fost plină de osteneli, o viață plină de rugăciune și de muncă neîncetată în folosul Bisericii și mântuirii credincioșilor pe care i-a păstorit: „El

este un ierarh misionar și martir. A fost misionar în înțelesul că a răspândit cuvântul lui Dumnezeu prin tot ce a tipărit, prin cele 65 de cărți tipărite în diferite limbi, în limba greacă, slavonă, arabă și în limba română. Sfântul Antim Ivireanul s-a născut în Georgia pe la anul 1650 și a pătimit moarte martirică în 1716. Acest ierarh, georgian de neam, s-a identificat atât de mult ca păstor duhovnicesc al românilor cu simțirea și gândirea românească, încât nu numai că a învățat bine limba română, dar a și contribuit la introducerea limbii române în forma definitivă în cărțile de cult. Unele tropare și rugăciuni din *Molitfelnic* și *Liturghier* sunt formulate de Sfântul Antim și au rămas întocmai până astăzi”.

La finalul Sfintei Liturghii a prezentat volumul *Sfântul Antim Ivireanul. Didahii*, republicat recent la Editura Basilica a Patriarhiei Române și a oferit Ordinul *Sfinții Împărați Constantin și Elena* PCuv. arhim. Mihail Stanciu, fost stareț al Mănăstirii Antim, precum și dlui acad. Gabriel Ștrempel, directorul Bibliotecii Academiei Române, pentru efortul pe care l-au depus pentru a republica volumul *Sfântul Antim Ivireanul. Didahii*.

A oficiat sfințirea Sălii de conferințe *Conon Mitropolitul* din cadrul Bibliotecii Sfântului Sinod, aflată în incinta Mănăstirii Antim.

Cu acest prilej, a acordat Diploma de onoare *Sfântul Apostol Andrei* persoanelor care au contribuit la renovarea și amenajarea acestei săli: dlui arhitect Mihai Nicolescu, coordonatorul lucrărilor de restaurare la Palatul Bibliotecii Sfântului Sinod, dlui Achille Angelo Bardelli, director general SC Policolor SA – București, și dlui Alexander Ion Florescu, director executiv al aceleiași instituții.

Miercuri, 29 septembrie:

A prezidat lucrările Comisiei pentru Statut și regulamente a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Joi, 30 septembrie:

A oficiat Sfânta Liturghie în Catedrala patriarhală, cu prilejul aniversării a trei ani de la întronizarea în demnitatea de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, înconjurat de un sobor de douăzeci de ierarhi, membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, de preoți și diaconi.

După Sfânta Liturghie, în prezența ierarhilor, a membrilor Permanenței Consiliului Național Bisericesc, a membrilor Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor, a multor clerici și mireni, a fost săvârșită slujba de Te Deum, ca mulțumire adusă lui Dumnezeu pentru binefacerile revărsate asupra Bisericii Ortodoxe Române, poporului român și Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, în cel de-al treilea an de slujire patriarhală.

Slujba a fost oficiată de Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal, care a ținut și un cuvânt de felicitare adresat Preafericitului Părinte Patriarh Daniel din partea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a Administrației Patriarhale și a Administrației Arhiepiscopiei Bucureștilor, în care a evocat împlinirile și realizările Patriarhiei Române în cei trei ani de păstorie a Preafericitului Părinte Patriarh Daniel.

A participat la ceremonia de prezentare a mesajelor de felicitare din partea autorităților de stat, centrale și locale, precum și din partea altor instituții publice, în Palatul patriarhal, Sala *Europa Christiana*. La eveniment au participat demnitari de stat, autorități publice centrale și locale, reprezentanți ai Casei Regale a României, ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, reprezentanți ai altor culte, profesori, consilieri ai Administrației Patriarhale și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, precum și alte personalități ale vieții sociale, culturale și politice.

A participat în Aula Magna *Teoctist Patriarhul* din Palatul Patriarhiei la difuzarea filmului documentar realizat de TRINITAS TV, *Lumina faptelor credinței* – care ilustrează activitățile Patriarhiei Române și ale Arhiepiscopiei Bucureștilor în cel de-al treilea an de slujire patriarhală a Preafericitului Părinte Patriarh Daniel.

Luni, 1 noiembrie

A deschis lucrările Simpozionului Internațional *Crezul Ortodox. Istorie, Teologie și Spiritualitate*, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul* din București. Cu acest prilej, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a adresat un cuvânt de binecuvântare, intitulat: *Crezul ortodox – normativ al credinței și unității Bisericii*.

A primit în audiență pe Înaltpreasfințitul Părinte Nicolae, Arhiepiscopul ortodox român al celor două Americi;

A primit în audiență pe: Preasfințitul Părinte Ciprian Cămpineanul, Episcop-vicar patriarhal; Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal; Preasfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor; PC pr. Ionuț Corduneanu, vicar-administrativ patriarhal, și pe dl inginer Nicolae Noica.

A primit în audiență pe PC pr. Vasile Iorgulescu, parohul Bisericii ortodoxe românești *Sfântul Ioan Botezătorul* de la Strasbourg, Franța.

A primit în audiență pe dl prof. Jean-Claude Larchet, din Franța.

Marti, 2 noiembrie

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor;

A participat la evenimentul de lansare a volumului *Semnificația trupului în Ortodoxie*, de Jean-Claude Larchet. Volumul a fost editat la Editura Basilica a Patriarhiei Române și are un cuvânt înainte al Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Lansarea a avut loc la Facultatea de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul* din București. Cu acest prilej, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a subliniat că noua apariție editorială constituie și o provocare la a adânci teologic mai mult relația dintre trup și suflet, dintre suflet și sfințenia trupului, accentuând rolul acestui demers în depășirea tuturor dualismelor și curentelor moderne, care acordă prea multă importanță trupului în sine, ignorând relația cu Dumnezeu.

Miercuri, 3 noiembrie

A prezidat Conferința pastoral-misionară semestrială de toamnă, cu preoții din protoierii I, II și III Capitală, Ilfov Nord și Ilfov Sud din Arhiepiscopia Bucureștilor, și preoții de caritate din spitale, armată, penitenciare, orfeline, cămine pentru vârstnici și alte instituții social-filantropice din municipiul București și județul Ilfov. Tema conferinței a fost *Misiunea social-filantropică a Bisericii – vocație spirituală și necesitate pastorală*. În deschiderea lucrărilor conferinței, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel i-a îndemnat pe preoți să se implice mai mult în activitățile social-filantropice ale Bisericii: „Fiecare trebuie să contribuie la această manifestare a dragostei frățești pentru aproapele care se află în suferință, întrucât este vorba de o lucrare misionară pastorală a Bisericii. Nu e problemă de modă, ci e o problemă de respirație normală a Bisericii prin rugăciune și în acțiune pastoral-misionară”. La final, Preafericirea Sa a prezentat cinci principii ale filantropiei sociale creștin-ortodoxe: „1. Lucrarea filantropică a Bisericii este continuarea lucrării filantropice, vindecătoare, sfințitoare și mântuitoare a Mântuitorului Iisus Hristos [...]; 2. Filantropia socială nu trebuie despărțită de Liturghia eclesială, întrucât rugăciunea este izvor de iubire smerită și jertfelnică [...]; 3. Filantropia socială a Bisericii este în primul rând o filantropie pastorală, adică ea are în vedere îndrumarea omului pe calea mântuirii [...]; 4. Lucrarea filantropico-socială ortodoxă are ca izvor de inspirație viața parohială și viața monahală, deoarece scopul filantropiei sociale este în primul rând cultivarea comuniunii frățești în Biserică și societate, nu doar rezolvarea unor nevoi materiale imediate [...]; 5. Cooperarea Bisericii cu diferite asociații, fundații și organizații umanitare este benefică, dacă, Biserica nu-și pierde identitatea sau vocația ei pastorală și sfințitoare, întrucât ea privește sănătatea ca dar al lui Dumnezeu și viața omului pe pământ ca timp de pregătire pentru viața cerească veșnică [...]”.

Joi, 4 noiembrie

A prezidat ședința de lucru a Sinodului mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, în vederea analizării propunerilor de amendamente la Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, formulate de către Comisia pentru Statut și Regulamente a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Vineri, 5 noiembrie

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Național Bisericesc. A primit în audiență pe Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal; dl Adrian Lemeni, secretar de stat pentru Culte și pe PC pr. Ionuț Corduneanu, vicar-administrativ patriarhal.

A primit în audiență pe dl Iulian Rusanovschi, președintele ASCOR, filiala Chișinău.

Luni, 8 noiembrie

A participat la Sfânta Liturghie în Paraclisul *Sfântul Grigorie Luminătorul*, din Reședința Patriarhală, cu prilejul sărbătorii Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil și a ținut cuvânt de învățătură. A primit în audiență pe diac. prof. Alberto Quattrucci, de la Comunitatea Sant Egidio, Italia;

A primit în audiență pe dl Dimitri Contominas, Președintele DEMCO Group – Grecia; dl Dimitrios Fourlemadis, Președintele Centrului Cultural Elen *Panellinion*, și pe dl Iulian Dascălu, președintele SC Iulius Group S.A.

Marti, 9 noiembrie

A primit, la Reședința patriarhală, vizita Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Ghenadios de Sassima, comoderator al Comitetului Central al Consiliului Mondial al Bisericilor (CMB), însoțit de dl Georges Lemopoulos, secretar general adjunct, și de pr. dr. Daniel Buda, secretar executiv în cadrul aceleiași instituții. Vizita a avut loc în contextul desfășurării la Sibiu, în perioada 10-12 noiembrie 2010, a conferinței organizate de CMB, în cooperare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă *Andrei Șaguna* din Sibiu, cu tema Mișcarea ecumenică în educația teologică și în viața Bisericilor Ortodoxe. Cu acest prilej, Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Ghenadios de Sassima a transmis un mesaj de salut din partea Sanctității Sale Patriarhul Ecumenic Bartolomeu al Constantinopolului, care a apreciat dinamica vieții bisericești din Patriarhia Română după vizita sa efectuată la București în perioada 26-29 octombrie 2010.

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

A primit în audiență pe: Preasfințitul Părinte Ciprian Câmpineanul, Episcop vicar patriarhal; dl George Grigoriță, inspector în cadrul Cancelariei Sfântului Sinod; PCuv. arhim. Vitalie Danciu, starețul Mănăstirii Golia – Iași, și pe PC pr. Narcis Axinte, consilier în cadrul Biroului de asistență socială *Diaconia*, Arhiepiscopia Iașilor.

Miercuri, 10 noiembrie

A primit la Reședința patriarhală pe membrii Federației Filantropia din Patriarhia Română. În cadrul întrevederii, Preafericirea Sa le-a vorbit celor prezenți despre specificul filantropiei în Ortodoxie: „Să nu despărțim niciodată opera socială-filantropică de opera pastoral-socială, lucrarea socială de cea spirituală, deoarece riscăm să cădem într-un fel de umanism secularizat, o lucrare umanitară care uită că omul este ființă creată după chipul lui Dumnezeu și are în el sădit dorul veșniciei, aspirația la viața eternă. Lucrarea aceasta este egală cu Sfânta Liturghie. Avem Liturghia Altarului și Liturghia fratelui sau a semenului în nevoi, cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur. Să avem mereu această conștiință eclesial-social-filantropică, nu doar una umanitară. Atunci când aducem bucurie cuiva, bucuria lui se reflectă, se transmite și celui care a făcut binele. Este un schimb de bucurie. Noi producem bucurie prin această lucrare, iar când omul se bucură de fapta noastră de milostenie, ne bucurăm și noi de bucuria lui”. La final, Patriarhul României i-a felicitat pe participanți pentru activitatea frumoasă pe care o desfășoară și a oferit fiecăruia mai multe cărți relevante pentru învățatura și viața creștină.

A participat la slujba Vecerniei și a ținut cuvânt de învățătură la Parohia *Sfântul Mina Vergu* din București.

Joi, 11 noiembrie

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Național Bisericesc.

A adresat un mesaj de felicitare cu prilejul împlinirii a 20 ani de la reînființarea Episcopiei Maramureșului, a 20 de ani de la întronizarea Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop Justinian Chira ca Episcop al Maramureșului, precum și împlinirea unui an de la ridicarea Înaltpreasfinției Sale la rangul de Arhiepiscop onorific.

A primit în audiență pe dl Teodor Baconski, Ministrul Afacerilor Externe.

A primit în audiență pe dl gen. prof. univ. dr. Ioan Sârbu, dl gen. prof. univ. dr. Adrian Barbilian și pe dl col. dr. Laurențiu Ene, medici la Spitalul Clinic de Urgență Militar Central *Carol Davila* din București.

Vineri, 12 noiembrie

A primit în audiență pe dl Adrian Lemeni, secretar de stat pentru Culte.

A efectuat o vizită canonică în Arhiepiscopia Râmnicului, în perioada 12-14 noiembrie, cu prilejul împlinirii a 160 de ani de la întronizarea Sfântului Ierarh Calinic ca Episcop al Râmnicului și a împlinirii a 40 de ani de arhierie a Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop Gherasim. După primirea solemnă a Preafericirii Sale, în Catedrala arhiepiscopală a fost săvârșită o slujbă de Polihroniu de către Preasfințitul Părinte Emilian Lovișteanu, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi. La finalul slujbei de Polihroniu, Înaltpreasfințitul Părinte Gherasim, Arhiepiscopul Râmnicului, i-a adresat Patriarhului României un cuvânt de bun venit. Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a apreciat, în cuvântul solemn de răspuns, lucrarea misionară desfășurată în Arhiepiscopia Râmnicului de ierarhi, preoți și credincioși. De asemenea, Preafericirea Sa a evocat cei 40 de ani de vrednică arhierie ai Înaltpreasfințitului Arhiepiscop Gherasim, ca fiind o binecuvântare atât pentru persoana care a slujit în vremuri diferite și grele uneori, dar și pentru Biserică.

Sâmbătă, 13 noiembrie

A sfințit Așezământul cultural-pastoral *Sfântul Ierarh Calinic* din incinta Centrului eparhial din Râmnicu Vâlcea, iar la final a ținut un cuvânt de învățătură despre ospitalitate și despre importanța ei în slujirea aproapelui. Preafericirea Sa a oferit daruri pentru Așezământul pastoral-cultural *Sfântul Ierarh Calinic*, precum și cărți pentru cei ce vor fi cazați în centru.

A vizitat Mănăstirea Bistrița vâlceană, s-a închinat la moaștele Sfântului Grigorie Decapolitul și a binecuvântat soborul de maici al mănăstirii.

Duminică, 14 noiembrie

A oficiat Sfânta Liturghie la Mănăstirea Arnota din județul Vâlcea, înconjurat de un sobor de ierarhi, preoți și diaconi și a ținut cuvânt de învățătură în care a explicat Evanghelia acestei Duminici, a 25-a după Rusalii, Pilda Samarineanului milostiv. Preafericirea Sa a arătat că, în spiritul mesajului acestui text evanghelic, Biserica și-a înțeles din cele mai vechi timpuri vocația ajutorării spirituale și materiale a aproapelui. La final le-a urat celor prezenți să petreacă Postul Nașterii Domnului în rugăciune și în fapte de întrajutorare a aproapelui. De asemenea, a apreciat frumusețea așezământului monahal, dar și importanța acestuia, dat fiind faptul că este ctitorie și necropolă a voievodului Matei Basarab, domnitor al Țării Românești între 1632 și 1654. Preafericirea Sa a vizitat, apoi, incinta cea nouă a Mănăstirii Arnota, casa pentru pelerini, precum

și noul paraclis, ridicate aici prin purtarea de grijă a Înaltpreasfințitului Părinte Gherasim, Arhiepiscopul Râmnicului.

A primit în audiență la Reședința patriarhală pe dl Mircea Geoană, Președintele Senatului României.

Luni 15 noiembrie

A primit în audiență pe: Preasfințitul Părinte Ciprian Cămpineanul, Episcop-vicar patriarhal; Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal; PC pr. Ionuț Corduneanu, vicar-administrativ patriarhal.

Marti, 16 noiembrie

A primit în audiență pe dl Cristache Rădulescu, președintele Consiliului Județean Ilfov.

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Miercuri, 17 noiembrie

A primit, la Reședința Patriarhală, pe Excelența Sa dl Martin Harris, noul ambasador al Marii Britanii în România. Cu acest prilej, au fost prezentat succint multiplele activități pastoral-misionare, social-filantropice și cultural-educaționale pe care Biserica Ortodoxă Română le desfășoară în societatea românească și diaspora și a fost evidențiată importanța cooperării dintre cultele religioase și Statul român, care recunoaște acestora rolul de parteneri sociali și factori ai păcii sociale. A fost subliniat faptul că implicarea cultelor religioase în rezolvarea problemelor existente în cadrul societăților pluraliste de astăzi contribuie la asigurarea coeziunii sociale și a unei mai bune cunoașteri reciproce. De asemenea, s-a reliefat importanța dialogului inter-creștin și interreligios între Bisericile creștine și alte culte religioase, în promovarea valorilor religioase în societatea europeană contemporană și necesitatea cooperării practice în probleme de ordin pastoral, social și cultural, precum apărarea demnității persoanei și a familiei, combaterea sărăciei, prevenirea marginalizării etc.

A primit, la Reședința patriarhală, pe noul ambasador al Israelului la București, Excelența Sa dl Dan Ben-Eliezer, la începutul misiunii diplomatice în România. Dl Ambasador a apreciat relațiile foarte bune dintre România și Israel, precum și cele dintre Biserica Ortodoxă Română și comunitatea mozaică din țara noastră. În acest sens, dl Dan Ben-Eliezer a precizat că misiunea Sa diplomatică în România are și o semnificație specială, întrucât mama Excelenței Sale s-a născut la Iași, de unde a plecat în Israel în 1944. În cadrul discuțiilor

a fost subliniată importanța continuării cooperării între cele două popoare prin întâlniri, vizite reciproce și mai ales prin pelerinaje în Țara Sfântă. În acest sens, Patriarhul României a menționat intensificarea, în ultimii ani, a pelerinajelor pe care birourile specializate ale Patriarhiei Române le organizează la Locurile Sfinte din Israel.

A primit în audiență pe PC pr. Gheorghe Nemeș, parohul Bisericii Albastre din Oradea;

A primit în audiență pe PC pr. asist. univ. drd. Silviu Tudose, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul* din București.

Joi, 18 noiembrie

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Național Bisericesc.

Vineri, 19 noiembrie

A adresat un mesaj, intitulat *Un misionar mărturisitor al Jertfei și Învierii Mântuitorului Hristos*, la simpozion național *Părintele Galeriu – șapte ani de la plecarea sa la Domnul*, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul* din București, în colaborare cu Parohia *Sfântul Silvestru* și Asociația *Părintele Galeriu*.

A primit în audiență pe: dl Adrian Lemeni, secretar de stat pentru Culte; PC pr. Ionuț Corduneanu, vicar-administrativ patriarhal; și pe dl George Grigoriță, inspector în cadrul Cancelariei Sfântului Sinod.

Sâmbătă, 20 noiembrie

A sfințit și a inaugurat pasarela pietonală de la Mănăstirea Snagov, eveniment la care au participat preoți consilieri din cadrul Administrației patriarhale și din cadrul Centrului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor, stareți de mănăstiri, autorități locale și de stat, precum și foarte mulți credincioși. Pentru ajutorul acordat și pentru truda depusă în realizarea acestui util și important edificiu, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a acordat distincții tuturor celor care au susținut proiectul: – Ordinul *Sfântul Apostol Andrei* pentru mireni dlui Nicolae Noica, fost ministru al lucrărilor publice și administrării teritoriului; – Ordinul *Ștefan cel Mare* pentru mireni dlui Cristache Rădulescu, președintele Consiliului Județean Ilfov; – Diploma de onoare *Sfântul Apostol Andrei*: dlui Apostol Mușat, primarul comunei Snagov; dlui Vasile Dumitru, viceprimar al comunei Snagov; dlui Col. Mihai Iarinca, consilier la Primăria Snagov; dlui Gheorghe Tomoială, expert inginer; dlui inginer Stelian Luis – Activ Proiect; dlui prof. dr. ing. Alexandru Dima, de

la Facultatea de Construcții București; dlui Ivan Viorel Bogdan, director al Scut Tulcea; dlui Alexandru Stroie, director general al Delta Cons. Tulcea; dlui Ștefan Mășu, Fundația Humanitas Periș. De asemenea, au fost acordate mai multe distincții de vrednicie *Maica Domnului și Sfântul Cuvios Dimitrie cel Nou* pentru diferite persoane care s-au remarcat în realizarea acestui important edificiu. La finalul slujbei de sfințire, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a adresat un cuvânt de binecuvântare, intitulat: *Un pod spre mănăstire, pasarela pietonală de la Snagov*, în care a subliniat că prin această pasarelă pietonală istoricul lăcaș monahal iese din izolare și uitare, fiind mai ușor de vizitat. A arătat că „noua pasarelă pietonală poate fi numită Podul Maicii Domnului de la Snagov, Podul rugăciunii, sau Podul pelerinilor, mai ales că el este sfințit și inaugurat astăzi, 20 noiembrie, în ajunul sărbătorii hramului acestei mănăstiri: Intrarea în Biserică a Maicii Domnului (21 noiembrie)”. Apoi a explicat funcția practică și valoarea simbolică a podului: „Podul ajută pe om să treacă peste un obstacol ce se află în drumul său: o apă, o prăpastie, o vale adâncă, o diferență de nivel. Dar întrucât podul leagă sau apropie două puncte îndepărtate sau diferite, el devine simbol al comunicării și comuniunii, cale de apropiere și de întâlnire între oameni, între regiuni, între popoare. În chip spiritual, podul este simbol al medierii, al mijlocirii, chiar al rugăciunii care unește pământul cu cerul, pe om cu Dumnezeu, unește pe cei vii cu cei trecuți sau mutați la Domnul. În acest înțeles, constatăm că Maica Domnului este cinstită și lăudată în Acatistul Bunei Vestiri cu aceste cuvinte: «Bucură-te, podul care-i treci la cer pe cei de pe pământ», iar în Acatistul Maicii Domnului – Bucuria tuturor celor necăjiți, se spune: «Bucură-te, pod, care cu adevărat ne treci pe noi de la moarte la viață» sau «Bucură-te, pod care duci la ceruri». Prin faptul că L-a născut ca om în istorie pe Fiul lui Dumnezeu Cel veșnic, Maica Domnului este punte sau scară între cer și pământ, între oameni și Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul. De aceea, Maica Domnului este numită «mijlocitoare sau solitoare a credincioșilor către Dumnezeu» sau «rugătoare nebiruită». În încheiere, Preafericirea Sa a mulțumit lui Dumnezeu și Maicii Domnului pentru ajutorul primit în realizarea podului de la Mănăstirea Snagov și, de asemenea, a exprimat recunoștință și prețuire tuturor instituțiilor și persoanelor care au contribuit în moduri diferite pentru ca podul să fie realizat și sfințit în data de 20 noiembrie 2010.

Duminică, 21 noiembrie

În ziua Praznicului Intrării în Biserică a Maicii Domnului, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a săvârșit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Snagov, cea

mai veche mănăstire din Arhiepiscopia Bucureștilor, care în această zi și-a sărbătorit hramul. În cuvântul de învățătură a explicat înțelesurile duhovnicești ale Sfintei Evanghelii din această duminică, și anume „Pilda bogatului căruia i-a rodit țarina”, evidențiind motivele pentru care Biserica a rânduit citirea acestui text nou-testamentar în Postul Crăciunului, și, de asemenea, a vorbit despre Postul Crăciunului ca perioadă duhovnicească în care accentul cade pe fapte de milostenie, precum și despre sărbătoarea Intrării în Biserică a Maicii Domnului. A arătat că Evanghelia „Pildei bogatului căruia i-a rodit țarina” este pentru noi un îndemn la milostenie: „Mesajul Evangheliei este că atunci când avem caruri de la Dumnezeu să dăruim și noi altora, ca să nu oprim circuitul iubirii dumnezeiești. Dumnezeu a îngăduit ca unii oameni să fie mai bogați pentru a fi mai darnici. Să fie mai milostivi după chipul lui Dumnezeu Cel milostiv, Care dăruiește ploaia Sa și revarsă lumina soarelui Său peste toți oamenii, și peste cei buni, și peste cei răi. În contextul Postului Nașterii Domnului, această Evanghelie ne arată că atunci când postim, nu postim ca să facem economii și nici ca să ne menținem linia corpului, linia estetică. Când postim trebuie să fim și milostivi. Să dăruim celor săraci. Orice om poate fi milostiv, chiar dacă nu are nici un ban și nimic material pe care să le poată oferi cuiva. Poate face milostenie cu un cuvânt bun, cu o rugăciune pentru sănătatea și ajutorul celor din jur. O mână de ajutor dată unui bătrân singur și deznădăjduit, o vizită făcută unui bolnav acasă sau în spital, un sfat dat unui om dezorientat, descumpănit, căzut în ceznădejde sunt totdeauna o faptă bună”. De asemenea a vorbit despre sărbătoarea Intrării în Biserică a Maicii Domnului și despre pregătirea duhovnicească din timpul postului: „Sărbătoarea Intrării în Biserică sau în Templu a Maicii Domnului este o sărbătoare veche. Ea a început să se răspândească în Biserică începând cu secolul al VIII-lea, după ce în secolul al V-lea și al VI-lea a început practica observării acestui post de 6 săptămâni al Nașterii Domnului sau al Crăciunului. Acest post necesită o pregătire deosebită de a primi pe Fiul lui Dumnezeu, care se face om din iubire pentru oameni și pentru mântuirea lor. De aceea, Biserica a rânduit ca în acest post care începe în data de 15 noiembrie și se termină în 24 decembrie să existe o sărbătoare închinată Maicii Domnului, pentru că Maica Domnului Îl naște pe Fiul lui Dumnezeu ca om și Maica Domnului s-a pregătit ca să primească pe Fiul lui Dumnezeu în ea și să-L nască prin lucrarea Duhului Sfânt ca om în lume. Această pregătire de la vârsta de trei ani până la vârsta de 15 ani ne arată că și noi trebuie să ne pregătim, să ne sfințim viața ca să-L putem primi pe Hristos în Peștera Betleemului și Care dorește să Se nască duhovnicește în peștera sufletului nostru”. În semn de prețuire pentru activitatea rodnică de aici Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a oferit pentru Mănăstirea Siagov mai

multe cărți, iar Preafericirea Sa a primit o icoană cu Maica Domnului din partea părintelui ieromonah Varahiil Bănățeanu, starețul Mănăstirii Snagov.

A adresat un mesaj de binecuvântare parohiei ortodoxe române *Preasfânta Fecioară Maria* din Madrid, Spania, cu prilejul aniversării a 30 de ani de la înființare.

Luni, 22 noiembrie

A primit în audiență pe: PCuv. arhim. Paisie Teodorescu, consilier patriarhal; PC pr. Costin Spiridon, consilier patriarhal; PC pr. Ștefan Ababei, consilier patriarhal; PC pr. Liviu Nechita, consilier patriarhal; și pe dl George Grigoriță, inspector în cadrul Cancelariei Sfântul Sinod.

Marti, 23 noiembrie

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

A hirotesit, la Reședința patriarhală, în prezența membrilor Permanenței Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor, în rangul de iconom stavrofor pe PC pr. Iulian Scoipan, șef Serviciu personal al Arhiepiscopiei Bucureștilor, și pe PC pr. Florin Busuioc, inspector eparhial în cadrul Sectorului administrativ al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

A primit în audiență pe dl Adrian Lemeni, secretar de stat pentru Culte.

A primit în audiență pe dl Iulian Dascălu, președintele SC Iulius Group SA.

A primit în audiență pe dl Nicolae Dumitru, președintele Grupului Niro Investment.

Miercuri, 24 noiembrie

A primit, la Reședința patriarhală, vizita Excelenței Sale dl Rasem Yacoub Hashem, ambasadorul Regatului Hașemit al Iordaniei la București. Domnul ambasador a apreciat rolul important pe care cultele religioase îl au în promovarea dialogului interreligios și al păcii între popoare și a reiterat dorința autorităților iordaniene de a adresa Patriarhului României invitația de a vizita Locurile Sfinte din Iordania. Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a mulțumit pentru inițiativă, urmând ca, la momentul potrivit, să se stabilească concret coordonatele unei vizite în Iordania și alte țări din Orientul Mijlociu. Preafericirea Sa a menționat sprijinul liturgic pe care Patriarhia Română îl acordă comunității ortodoxe de limbă arabă din București, păstorită de un cleric al Patriarhiei Antiohiei. În același timp, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a exprimat dorința Patriarhiei Române de a spori numărul pelerinajelor în Iordania.

Joi, 25 noiembrie

A primit în audiență pe dl Ioan Nani, director general al Antibiotice SA, Iași.
A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Național Bisericesc.

Vineri, 26 noiembrie

A primit în audiență pe: dl Dan Baranga, prefectul județului Ilfov; PC pr. Ionuț Corduneanu, vicar administrativ patriarhal; și pe dl Andrei Vădăreanu, inspector juridic în cadrul Sectorului juridic al Arhiepiscopiei Bucureșilor.

A primit în audiență pe PC diacon Ovidiu Urzică din Iași.

Sâmbătă, 27 noiembrie

A primit în audiență pe: dl Adrian Lemeni, secretar de stat penru Culte; dl Dimitrios Fourlemadis, Grecia; dl Augustin Păunoiu, redactor șef al ziarului *Lumina de Duminică*, și pe dl Dragoș Vlădescu, secretar general al Editurilor *Trinitas* și *Basilica* ale Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă.

Duminică, 28 noiembrie

A săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură la Evanghelia zilei, în care este istorisită întâlnirea dintre creștătorul bogat și Mântuitorul Iisus Hristos. Preafericirea Sa a evidențiat că, pentru dobândirea mântuirii și a vieții veșnice, nu este suficientă numai împlinirea poruncilor, ci este nevoie și de milostenie: „Mântuitorul îi cere tânărului bogat evlavios și moral să fie și milostiv. Mântuitorul Iisus Hristos arată că bogăția poate să fie un obstacol sau o piedică în calea mântuirii dacă bogatul nu este milostiv, nu este darnic, generos, dacă nu se aseamănă cu Dumnezeu Cel milostiv, Care dăruiește darurile Sale tuturor, și celor sănătoși, și celor păcătoși, revarsă ploaia Sa și trimite lumina soarelui Său peste toți oamenii. Nu bogăția în sine este cea, ci modul de folosire a ei. Cel care este bogat trebuie să împartă din bogățiile sale și săracilor pentru a arăta că este milostiv și bun, precum Dumnezeu Cel bogat în har și iubire milostivă”. De asemenea, a arătat că Dumnezeu respectă libertatea omului și așteaptă cu îndelungă răbdare schimbarea omului în bine: „Mântuitorul Iisus Hristos respectă în tăcere libertatea tânărului bogat de a-I urma sau nu, de a împlini sau nu sfatul pe care i l-a dat. Hristos-Domnul propune, dar nu impune; recomandă, dar nu comandă schimbarea vieții; cheamă, dar nu constrânge; povățuiește, dar nu umilește pe tânăr. În cadrul Sfintei Liturghii, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a hirotonit întru diacon pe tânărul teolog Mircea-Iulian Toma, reporter la *Radio Trinitas*. La finalul Sfintei Liturghii, a hirotonit întru arhimandrit pe PCuv. Protosinghel Veniamin Goreanu, consilier administrativ

în cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor, pe seama Catedralei mitropolitane *Sfântul Spiridon* - Nou, Paraclis patriarhal.

Luni, 29 noiembrie

A adresat un mesaj de binecuvântare, intitulat „Unitatea națională – un dar sfânt și o responsabilitate comună”, participanților la cea de a XIV-a ediție a Congresului Spiritualității Românești de la Alba Iulia, 29 noiembrie - 2 decembrie 2010. În mesaj, Preafericirea Sa a evidențiat cât de importantă este unitatea în viața unui popor: „[...] în unire se află puterea și demnitatea, binecuvântarea și bucuria unui popor. Dezbinarea însă este ucigătoare și umilitoare pentru un popor, deoarece ea slăbește și degradează viața acestuia. Uniți în «cuget și simțiri» putem birui dificultățile și încercările vieții. Unirea întărește și înalță un popor. Să luăm pildă de la corifeii Marii Uniri pe care-i admirăm totdeauna pentru unitatea lor de acțiune și pentru realizările care au urmat după Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. Biserica, prin rugăciune, cuvânt și faptă, cultivă darul sfânt al unității și demnității naționale, deoarece adevărata libertate nu se află nici în dezbinare, nici în indiferența egoistă, ci ea se află în starea de comuniune și cooperare pentru săvârșirea binelui comun [...]”.

A adresat un mesaj de felicitare Înaltpreasfințitului Părinte Timotei, Arhiepiscopul Aradului, cu ocazia aniversării ridicării la rangul de Arhiepiscop.

A primit, la Reședința patriarhală, în vizită de prezentare pe Excelența Sa dl Hamlet Gasparian, ambasadorul Republicii Armenia la București, la începutul misiunii diplomatice în România. La întrevedere a mai participat părintele arhimandrit Zareh Baronian, din partea Bisericii Armene din România. Dl ambasador Hamlet Gasparian a subliniat relațiile foarte bune dintre cele două popoare și a menționat faptul că, în Armenia, românii sunt apreciați pentru prietenia și ospitalitatea manifestate față de comunitatea armeană din România în cele peste opt secole de conviețuire pașnică. Ambasadorul Armeniei la București a făcut o scurtă prezentare a istoriei poporului armean și a relațiilor tradiționale de cooperare politică, economică și culturală dintre România și Armenia. În mod special, Excelența Sa a reliefat contribuția importantă a Catolicosului tuturor armenilor de pioasă amintire Vasken I, născut la București, pentru păstrarea vie a credinței poporului armean în perioada regimului comunist. Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a evidențiat legăturile de prietenie dintre Bisericile celor două popoare, cu o bogată și îndelungată tradiție creștină, care împărtășesc valori comune în contextul multicultural al Europei de astăzi. În acest sens, Patriarhul României a exprimat speranța intensificării relațiilor bilaterale tradiționale prin oferirea reciprocă de burse de studii, pelerinaje și organizarea de manifestări cu

scopul unei mai bune cunoașteri a istoriei, culturii și vieții bisericești ale celor două popoare.

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

A primit în audiență pe: Preasfințitul Părinte Varlaam Plieșteanul, Episcop-vicar patriarhal; Preasfințitul Părinte Ciprian Cămpineanul Episcop-vicar patriarhal, și pe PCuv. protos. Irineu Bălan, starețul Mănăstirii Bucium, Iași.

A participat la recepția oferită de Excelența Sa Domnul Traian Băsescu, președintele României, cu prilejul Zilei Naționale a României, la Palatul Cotroceni.

A primit în audiență pe Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei și Exarh patriarhal.

Marti, 30 noiembrie

A săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala patriarhală și a roșit cuvânt de învățătură cu ocazia sărbătorii Sfântului Apostol Andrei, cel întâi chemat, Ocrotitorul României. În cuvântul de învățătură, Preafericitul Părinte Patriarh a arătat că Evanghelia care se citește în această zi, și anume fragmentul din Evanghelia Sfântului Apostol și Evangelist Ioan, în care este relatată mărturisirea Apostolului Andrei că Iisus este Mesia, vorbește și despre cunoașterea duhovnicească, de dincolo de simțuri, pe care o avea Mântuitorul Iisus Hristos: „Această Evanghelie ne arată în mod deosebit cum Ortodoxia a înțeles că vederea Împărăției cerurilor încă din lumea aceasta este o vedere profetică, o regustare a slavei Împărăției lui Dumnezeu. De aceea, această evanghelie se citește și în Duminica Ortodoxiei, când cinștim sfințele icoane ca vedere duhovnicească a sfinților din Împărăția cerurilor. Astăzi Evanghelia a fost citită pentru că face pomenire de Sfântul Apostol Andrei, cel întâi chemat, și pentru că îl vedem pe Sfântul Apostol Andrei ca omul care crede că Iisus este Mesia, că este Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatele lumii și care cheamă la El pe Sfântul Apostol Petru, fratele lui mai mare”. În continuare, Preafericirea Sa a vorbit despre creștinarea poporului român și despre cinșirea deosebită pe care noi o acordăm Sfântului Apostol Andrei, ca cel care a propovăduit Evanghelia strămoșilor noștri geto-daci în Scythia Minor, Dobrogea de astăzi: „Sfântul Andrei este numit «Apostolul Românilor și Ocrotitorul României» pentru că strămoșii noștri geto-daci au fost romanizați și creștinismul s-a răspândit în Dobrogea și în nordul Dunării, astfel încât noi nu avem un an al creștinării noastre, cum au bulgarii și rușii, de exemplu. Creștinarea românilor s-a făcut încetul cu încetul, dar profund. Deci, noi nu serbăm un an al creștinării noastre, dar serbăm pe Sfântul Apostol Andrei, Apostolul creștinării noastre”. Apoi, a amintit că Sfântul Apostol Andrei

a fost înscris în Calendarul creștin-ortodox cu cruce roșie încă din 1995, iar în 1997, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a proclamat Ocrotitorul României. Același for de conducere al Bisericii a decis ca ziua de prăznuire a sfântului, 30 noiembrie, să fie proclamată Sărbătoare Națională bisericească. Românii au avut binecuvântatul prilej de a se închina la capul Sfântului Andrei, atunci când, în anul 1996, a fost adus la Iași.

A adresat un mesaj de binecuvântare, intitulat „Evlavie și solemnitate la Galați”, cu prilejul organizării în Arhiepiscopia Dunării de Jos a Sărbătorilor spirituale ale orașului Galați – Sfântul Apostol Andrei, 27 noiembrie - 1 decembrie 2010.

A primit, la Reședința patriarhală, vizita dlui Emil Boc, prim-ministrul României. La întrevvedere au mai participat: dl Gheorghe Flutur, președintele Consiliului Județean Suceava; dl Vasile Blaga, senator de București și secretar general al PD-L, și dl Adrian Videanu, prim-vicepreședinte al PD-L.

Miercuri, 1 decembrie

Cu ocazia Zilei Naționale a României, Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a oficiat, la Catedrala patriarhală, slujba de Te Deum. În cadrul slujbei de Te Deum, a adresat un cuvânt de învățătură intitulat „Biserica a binecuvântat și cultivat darul unității și libertății naționale”. La finalul slujbei, a oferit credincioșilor prezenți, între care zeci de copii și tineri elevi, icoaște cu Sfânta Treime, simbolul unității plene.

A primi în audiență pe dl Hans Brennsteiner, dl Thomas Gruber, din Germania, binefăcători ai unor mănăstiri din România, precum și pe preotul iezuit Georg Sporschill, președintele Organizației Umanitare CONCORDIA din România.

A primit la Reședința patriarhală vizita Înaltpreasfințitului Părinte Ignatie, Mitropolit de Demetriade – Volos, Grecia, însoțit de PCuv. arhim. Damaschin, vicar administrativ al Mitropoliei de Demetriade, și de dl Dimitrios Fourlemadis. Delegația Înaltpreasfințitului Părinte Ignatie, Mitropolit de Demetriade, a participat la Galați, la sărbătoarea Sfântului Apostol Andrei, ocrotitorul municipiului Galați, în perioada 27 noiembrie – 1 decembrie 2010. Cu această ocazie, Înaltpreasfințitul Părinte Ignatie a adus la Galați racla cu fragmente din moaștele și omoforul Sfântului Ierarh Nectarie Taumaturgul.

Joi, 2 decembrie

A prezidat Comisia pentru Statut și Regulamente a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în Sala Sinodală a Reședinței patriarhale. În debutul

ședinței, la inițiativa Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, membrii comisiei au ținut un moment de reculegere și au cântat *Veșnica pomenire*, la împlinirea a 12 ani de la mutarea la Domnul a părintelui arhimandrit Cleopa Ilie, de la Mănăstirea Sihăstria – Neamț. În cadrul întrunirii, Comisia a analizat amendamentele la „Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române”, propuse de Sinoadele mitropolitane. Referitor la aceasta, Patriarhul României a spus: „Sinoadele mitropolitane au exprimat conștiința eclesială în ceea ce privește importanța și necesitatea acestui Statut și în mare măsură simțul canonicității formulării propunerilor. Trebuie să avem în vedere obligativitatea noastră de a fi în concordanță și în unitate deplină cu întreaga Ortodoxie, cu toate Bisericile Ortodoxe Surori, fapt menționat chiar în începutul Statutului. Deci, Biserica Ortodoxă se definește ca fiind autocefală, dar în comuniune cu celelalte Biserici Ortodoxe și în unitate dogmatică, liturgică și canonică cu Ortodoxia universală”.

Vineri, 3 decembrie

A prezidat Comisia pentru Statut și Regulamente a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Sâmbătă, 4 decembrie

A primit în audiență pe: Preasfințitul Părinte Macarie, Episcopul ortodox român al Europei de Nord; dl Adrian Lemeni, secretar de stat pentru Culte, și pe dl inginer Nicolae Noica.

Duminică, 5 decembrie

A participat la Sfânta Liturghie în Paraclisul *Sfântul Grigorie Luminătorul* din Reședința patriarhală și a ținut cuvânt de învățătură. Preafericirea Sa a explicat înțelesurile duhovnicești ale *Evangheliei* din aceasta duminică, în care se istorisește vindecarea femeii gârbove. A evidențiat că *Evanghelia* ne arată, în primul rând, puterea lui Dumnezeu lucrătoare în Iisus Hristos, virtuțile unei femei bolnave de 18 ani, și anume credința, smerenia, răbdarea și recunoștința ei, iar în al treilea rând, vedem că, pe când mai-marele sinagogii s-a mâniat că Iisus a vindecat această femeie în zi de sâmbătă, poporul smerit și simplu se bucura și slăvea pe Dumnezeu pentru minune. Învățătura principală a acestei *Evanghelii*, în perioada de pregătire pentru marea sărbătoare a Nașterii Domnului, este îndemnul la fapta cea bună, izvorâtă din iubire milostivă și smerită, prin care oamenii devin „mâinile iubirii milostive ale lui Dumnezeu”. Iar binele trebuie să fie săvârșit atunci când omul vede că semenul său are nevoie de ajutor: „Mântuitorul ne învață că trebuie să facem fapta bună și atunci când

nu suntem rugați de cineva stăruitor. Când vedem că un om are nevoie de ajutorul nostru, să îl ajutăm imediat. Să nu mai așteptăm ca să fim rugați, să nu mai așteptăm să insiste cineva ca să îl ajutăm”. În încheiere, Preafericirea Sa a arătat că Evanghelia vindecării femeii gârbove este un îndemn la ridicare din gârbovirea sufletului.

Luni, 6 decembrie

A săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala patriarhală și a ținut cuvânt de învățătură cu prilejul sărbătorii Sfântului Ierarh Nicolae, Arhiepiscopul Mirelor Lichiei. În cuvântul de învățătură, Preafericirea Sa a vorbit despre puterea vindecătoare pe care Dumnezeu o dăruiește sfinților Săi, atât în timpul vieții, cât și după trecerea acestora la cele veșnice: „Prin puterea vindecătoare a lui Hristos dăruită sfinților, Dumnezeu se face minunat între sfinții Săi. Sfântul Nicolae este unul din acești sfinți, care au avut darul transmiterii puterii vindecătoare a lui Hristos către oamenii care aveau nevoie de Dumnezeu. Puterea vindecătoare a sfinților nu vine din natura lor umană, ci vine din harul Preasfintei Treimi, lucrător în natura umană”. A arătat că Sfântul Nicolae a fost un părinte, un sprijinitor al oamenilor nevoiași, a ajutat o mulțime de săraci, orfani și văduve. De aceea s-a și păstrat tradiția ca de sărbătoarea Sfântului Nicolae să se facă daruri, iar întreaga perioadă de post este una în care toți oamenii trebuie să fie mai milostivi, să ajute pe cei aflați în nevoie, la fel cum a făcut și Sfântul Nicolae. De asemenea, a evidențiat că Sfântul Nicolae a fost și un apărător al dreptei credințe, „îndreptător credinței și chip blândeților”. În cadrul Sfintei Liturghii a hirotonit întru diacon pe tânărul teolog Ștefan Daniel Iftene, pe seama Parohiei *Tudor Vladimirescu*, din cadrul Protoieriei I Capitală. La final, Patriarhul României i-a felicitat pe tânărul hirotonit și pe familia acestuia, iar credincioșii au primit iconițe cu Sfântul Ierarh Nicolae.

A participat, în Sala *Europa Christiana* a Palatului Patriarhiei, la vernisarea expoziției *Licăr de Lumină*, care a fost organizată de Sectorul Teologic-educational al Patriarhiei Române. Cu acest prilej, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a vorbit despre importanța proiectelor educaționale *Hristos împărtășit copiilor* și *Alege școala!* ale Patriarhiei Române. De asemenea, a felicitat pe micii artiști pentru lucrările realizate, încurajându-i să continue mai departe acest tip de activități.

A participat la programul cultural-artistic intitulat Sfântul Nicolae în mijlocul copiilor, organizat de Sectorul Învățământ și activități cu tineretul al Arhiepiscopiei Bucureștilor, în colaborare cu protopopiatele I, II și III Capitală, precum și cu profesorii metodiști de religie din București. Evenimentul s-a

desfășurat în Aula Magna *Teoctist Patriarbul* a Palatului Patriarhiei. Elevii de la șase școli din Capitală, precum și elevii de la o școală specială pentru copii cu deficiențe de auz au interpretat mai multe scenete, poezii și colind: specifice perioadei de Crăciun. La final, Preafericitul Părinte Patriarh Danid a vorbit copiilor despre iubirea milostivă a lui Dumnezeu, reflectată prin Sfântul Nicolae și Moș Crăciun, apoi a oferit daruri copiilor, atât celor care au susținut spectacolul, cât și celor din sală.

Marti, 7 decembrie

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

A primit în audiență pe: Înaltpreasfințitul Părinte Petru, Mitropolitul Basarabiei și Exarh al Plaiurilor; dl Eugen Tomac, secretar de stat la Departamentul Românilor de Pretutindeni, din cadrul Ministerului Afacerilor Externe; PCuv. arhim. Ciprian Grădinaru, de la Mănăstirea Sihăstria- Neamț, și dl Iulian Dascălu, președintele SC Iulius Group SA.

A adresat un mesaj intitulat *Părintele Teofil Părăian – un misionar luminat de harul lui Dumnezeu*, cu prilejul comemorării părintelui arhimandrit Teofil Părăian de către organizația ASCOR - București, la împlinirea unu an de la trecerea sa la cele veșnice.

A adresat un mesaj de condoleanțe obștii Mănăstirii Pisiota din județul Prahova, la înmormântarea ieromonahului Nicodim Stoica, duhovnicul năstirii.

Miercuri, 8 decembrie

A primit în audiență pe: Preasfințitul Părinte Macarie, Episcopul ortodox român al Europei de Nord; Preasfințitul Părinte Sofian Brașoveanu, Episcop-vicar al Mitropoliei Ortodoxe Române a Germaniei, Europei Centrale și de Nord; dl Cătălin Buciumeanu, consilier prezidențial; dl arhitect Gheorghe Goiciu, consilier eparhial coordonator în cadrul Sectorului Monumente și construcții bisericesti al Arhiepiscopiei Bucureștilor; și pe PC pr. George Militaru consilier administrativ în cadrul Episcopiei Italiei.

Joi, 9 decembrie

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Național Bisericesc.

A primit în audiență pe Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei și Exarh patriarhal, și pe Preasfințitul Părinte Irineu Duvlea, Episcop-vicar al Episcopiei Ortodoxe Române din America.

Vineri, 10 decembrie

A primit în audiență pe: PCuv. pr. Nicolae Crîngașu, consilier eparhial în cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor și membru al Consiliului coordonator pentru gestionarea demersurilor în vederea edificării *Catedralei Mântuirii Neamului*; dl Franco Sticher, manager de proiect al ansamblului arhitectural *Catedrala Mântuirii Neamului*; și pe dl arhitect Constantin Amâie, coordonator al echipei de proiectanți ai ansamblului arhitectural *Catedralei Mântuirii Neamului*.

Sâmbătă, 11 decembrie

A primit în audiență pe dl Neculai Onțanu, primarul Sectorului 2 al Municipiului București.

Duminică, 12 decembrie

A săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala mitropolitană *Sfântul Spiridon - Nou din București, Paraclis patriarhal*, și a ținut cuvânt de învățătură cu ocazia hramului acestui sfânt lăcaș. În cuvântul de învățătură, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a explicat înțelesurile duhovnicești ale Evangheliei din această Duminică, și anume „Pilda celor poftiți la cină”, în care este prezentat planul lui Dumnezeu de mântuire a lumii în Iisus Hristos, Care cheamă omenirea la mântuire și viață veșnică. A arătat că această Evanghelie are legătură cu viața fiecăruia dintre noi: „Pe fiecare dintre noi Hristos Domnul ne cheamă tainic la mântuire. De felul cum răspundem noi chemării Lui depinde mântuirea noastră. Această parabolă este rânduită de Biserică pentru a fi citită în această perioadă de pregătire pentru marea sărbătoare a Nașterii Domnului. Ea ne îndeamnă să ne împărtășim mai des din Cina cea de Taină, din Ospățul iubirii lui Hristos față de lume, după ce ne spovedim și ne pocăim de păcatele noastre. Evanghelia de astăzi ne îndeamnă, de asemenea, ca, mai ales în această perioadă a Postului Nașterii Mântuitorului nostru Iisus Hristos, să fim milostivi, generoși, să oferim celor săraci hrană și să-i ajutăm, să fim milostivi așa după cum Cel ce cheamă la cină, Stăpânul casei, este milostiv”. De asemenea, a subliniat că grija principală a oamenilor trebuie să fie unirea cu Dumnezeu - Izvorul vieții veșnice: „Ogorul grijilor pământești ne împiedică adesea să nu venim duminica la biserică, să nu ne îngrijim de hrana sufletului, de spovedanie, de împărtășanie, de rugăciune. Avem prea multe griji și nu ne mai îngrijim de mântuirea sufletului și de dobândirea vieții veșnice”. Apoi, Preafericirea Sa a făcut o prezentare a portretului spiritual al Sfântului Ierarh Spiridon, ocrotitorul Catedralei mitropolitane *Sfântul Spiridon Nou din București, Paraclis patriarhal*. A evidențiat mai ales virtuțile Sfântului Spiridon de apărător al dreptei credințe, de vindecător, făcător de minuni, precum

și pe cea de ierarh smerit și milostiv. Înainte de începerea Sfintei Liturghii, a sfințit vitraliile restaurate din Sfântul Altar al Catedralei *Sfântul Spiridon* Nou. La finalul Sfintei Liturghii a hirotesit întru iconom stavrofor pe PC pr. Remus Marian, consilier patriarhal, și a acordat mai multe distincții persoanelor care au sprijinit proiectele administrative și culturale la Catedrala *Sfântul Spiridon* Nou, ca prețuire pentru activitatea desfășurată, după cum urmează: Ordinul *Sfântul Ștefan cel Mare* pentru clerici a fost acordat preoților slujitori la Catedrala *Sfântul Spiridon* Nou, Paraclis patriarhal: PC pr. Ionuț Corduneanu, vicar administrativ patriarhal; PCuv. arhimandrit Veniamin Goreanu, consilier administrativ al Arhiepiscopiei Bucureștilor; și PCuv. Arhimandrit Dimitrie Irimia. Ordinul *Sfântul Ștefan cel Mare* pentru mireni a fost acordat dlui Adrian Nicolae Lemeni, secretar de stat pentru Culte; Distincția de vrednicie *Sfântul Dimitrie cel Nou* a fost acordată PC diacon Cristinel Grama, coordonatorul Corului *Gloria Crucis*, al Catedralei mitropolitane *Sfântul Spiridon* Nou, Paraclis patriarhal, precum și unor credincioși.

Luni, 13 decembrie

A primit în audiență pe: Preasfințitul Părinte Ciprian Câmpineanu, Episcop-vicar patriarhal; Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanu, Episcop-vicar patriarhal; Preasfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanu, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor; și pe PC pr. Ionuț Corduneanu, vicar administrativ patriarhal.

A transmis un mesaj de binecuvântare, la împlinirea a 55 de activitate, companiei Antibiotice SA - Iași, intitulat „Retrospectivă și perspectivă – 55 de ani de activitate în slujba sănătății oamenilor”.

A primit în audiență pe dl Adrian Lemeni, secretar de stat pentru Culte.

Marti, 14 decembrie

A primit, la Reședința patriarhală, în vizită de prezentare pe Excelența Sa Dl Philippe Beaulne, ambasadorul Canadei la București. În cadrul întrevederii, Excelența Sa, Domnul Philippe Beaulne a subliniat contribuția comunității românești în dezvoltarea societății canadiene de-a lungul a peste un secol de prezență continuă în această țară de pe continentul nord-american și a reliefat rolul preoților ortodocși români în păstrarea și promovarea identității de credință și neam, precum și în integrarea românilor în societatea canadiană. Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a apreciat sprijinul pe care autoritățile canadiene îl acordă comunității românești și a remarcat modelul multicultural canadian de respect și încurajare a identității etnice, lingvistice, culturale și spirituale a celor stabiliți pe teritoriul Canadei. Domnul ambasador s-a arătat interesat de situația

Bisericii Ortodoxe Române în timpul regimului comunist și de activitatea acesteia după anul 1990. Patriarhul României a prezentat contextul dificil în care Biserica Ortodoxă Română a fost nevoită să-și desfășoare misiunea timp de aproape 50 de ani de comunism în România și a evidențiat diferite aspecte ale activității pastoral-misionare, social-filantropice și cultural-educative ale Patriarhiei Române în ultimii douăzeci de ani. Între prioritățile Patriarhiei Române, Preafericirea Sa a menționat intensificarea operei sociale și a pastorației comunităților ortodoxe române din străinătate. În acest context, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a subliniat necesitatea înființării unei eparhii pentru numeroasa comunitate ortodoxă română din Canada.

A prezidat Permanența Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

A primit, în Sala *Europa Christiana* a Palatului Patriarhiei, un grup de colindători, tineri studenți din cadrul *Oastei Domnului*, coordonați de PC pr. Ștefan Țigău, preot slujitor la Capela *Sfânta Elisabeta și Sfânta Elena*, Paraclis universitar Cotroceni.

În aceeași Sală *Europa Christiana* a Palatului Patriarhiei, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a primit un grup de colindători, format din 100 de tineri membri ai ASCOR București.

Miercuri, 15 decembrie

A primit, la Reședința patriarhală, în audiență pe dl deputat Ioan Oltean, vicepreședintele Partidului Democrat Liberal.

A primit, la Reședința patriarhală, în audiență pe Excelența Sa dl Bogdan Tătaru Cazaban, ambasadorul României la Vatican. Domnul ambasador a transmis Preafericitului Părinte Patriarh Daniel un mesaj de salut din partea Sanctității Sale Papa Benedict al XVI-lea și a prezentat stadiul relațiilor diplomatice actuale dintre România și Vatican. În timpul întrevederii, ambasadorul României pe lângă Sfântul Scaun a făcut o scurtă informare în legătură cu procesul de recunoaștere de către autoritățile italiene a statutului de cult al Episcopiei Ortodoxe Române a Italiei. Patriarhul României a menționat că Patriarhia Română consideră firească recunoașterea statutului de cult al Episcopiei Ortodoxe Române a Italiei, având în vedere atât numărul mare de credincioși ortodocși români stabiliți în Italia, cât și sprijinul acordat de către Statul român Bisericii Catolice din România. În ceea ce privește o posibilă vizită a Papei Benedict al XVI-lea în România, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a subliniat că aceasta trebuie pregătită temeinic pentru a constitui o mărturie comună în apărarea și promovarea valorilor creștine în Europa contemporană. În acest sens, Patriarhia Română și Biserica Romano-Catolică urmează să evalueze timpul cel mai potrivit pentru

vizita Papei în România. Întrucât Papa este și șeful Statului Vatican, vizita sa în România trebuie pregătită împreună cu Statul român.

A primit, în Sala *Europa Christiana* a Palatului Patriarhiei, pe Preasfințitul Părinte Emilian Lovișteanu, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului, însoțit de un grup de colindători – Ansamblul popular *Dor* al parohiei Băbeni, Arhiepiscopia Râmnicului, coordonat de PC pr. Emil Rădulescu.

A primit în audiență pe: PC pr. Adam Rugaci, PC pr. Nicolae-Virgil Cardaș, PC pr. Mircea Lăutaș, PC pr. Sabin Nicoli și PC pr. Irimia Oancea din Arhiepiscopia Timișoarei.

A primit în audiență pe PCuv. arhim. Melchisedec Velnic, starețul Mănăstirii Putna.

A primit, în Sala *Europa Christiana* a Palatului Patriarhiei, un grup de colindători – elevii clasei a III-a B de la Școala *Sfântul Silvestru* din București, coordonat de doamna învățătoare Constanța Cotan.

A primit în audiență pe PC pr. asist. univ. drd. Silviu Tudose, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul* din București.

Joi, 16 decembrie

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Național Bisericesc.

A primit în audiență pe dl Iulian Dascălu, președintele SC Iulius Group SA.

A primit în audiență pe dl prof. univ. dr. Florian Popa, rectorul Universității de Medicină și Farmacie *Carol Davila* din București, dl prof. univ. g-ral. dr. Adrian Barbilian și pe dl conf. univ. dr. Victor Purcărea.

Vineri, 17 decembrie

Cu ocazia prăznuirii ocrotitorului spiritual – Sfântul Proroc Daniel, Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a oficiat Sfânta Liturghie la Catedrala patriarhală, înconjurat de un sobor de ierarhi, preoți și diaconi, a înălțat rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu pentru binefacerile primite și a ținut cuvânt de învățătură. În cuvântul de învățătură, Preafericirea Sa a făcut o prezentare a vieții Sfântului Proroc Daniel, arătând că acesta este un proroc mesianic, care a prezis cu peste 500 de ani înainte venirea lui Mesia Hristos. De asemenea, a arătat că Sfântul Daniel este ocrotitor al celor care se află printre străini: „Sfântul Proroc Daniel este un păstor al migrantilor, al exilaților, al celor care pleacă din țara lor și merg în altă țară unde locuiește o populație de alt neam și de altă credință. Deci, el ar putea fi numit, într-un fel, ocrotitorul celor care se află printre străini și ne învață că, atunci când ne aflăm printre străini, trebuie să ne purtăm cu înțelepciune și, în același timp, să ne păstrăm dreapta

credință”. De asemenea, a evidențiat faptul că Profetul Daniel și cei trei tineri, împreună prăznuiți cu el, Anania, Azaria și Misail, sunt pentru noi exemple de păstrare a drepte credințe, arătând că aceștia devin simbolul luptătorilor pentru dreapta credință într-o lume păgână: „Atât Prorocul Daniel, cât și cei trei tineri sunt pentru noi învățători în a ne păstra credința nu numai când ne merge bine, ci și atunci când trecem prin greutăți, când suntem persecutați, când trecem prin focul suferinței, prin focul sărăciei, prin focul urii și al invidiei altora față de noi, așa cum ne spune Mântuitorul Iisus Hristos în Evanghelia de astăzi”.

A primit Grupul de colindători *Nănăștenii*, din cadrul Fundației *Moroșanca*, județul Maramureș, în Sala *Europa Christiana* a Palatului Patriarhiei.

A participat la Concertul tradițional de colinde *Răsăritul Cel de Sus* al Patriarhiei Române, ediția 2010, în Aula Magna *Teoctist Patriarhul* a Palatului Patriarhiei. Concertul a fost susținut de Corul *Symbol* al Patriarhiei Române, Corul bărbătesc *Te Deum Laudamus* din București și Corala *Nicolae Lungu* a Catedralei patriarhale. La final, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a ținut un cuvânt intitulat *Colindele sfinte – daruri de Crăciun*, în care a explicat înțelesul duhovnicesc al sărbătorii Crăciunului, care este în mod deosebit Sărbătoarea darurilor: „În lumina Nașterii Domnului ca dar al lui Dumnezeu Tatăl și ca dăruire de Sine către oameni, înțelegem că toată existența creată este dar al iubirii Creatorului, iar viața adevărată a omului este dăruire de sine în comuniune de iubire, pace și bucurie. Din acest motiv, Crăciunul este în mod deosebit Sărbătoarea darurilor, ca răspuns al oamenilor la iubirea lui Dumnezeu arătată în Hristos, dar și ca manifestare deplină a omului creat după chipul lui Dumnezeu-Dăruitorul sau Milostivul. Astfel, omul care nu dăruiește nimic altora sau nu se dăruiește pe sine prin comunicare și comuniune cu Dumnezeu și cu semenii se dezumanizează și sărăcește spiritual. De ce? Pentru că a pierdut sensul vieții ca dăruire de sine”.

A primit în audiență pe dl Dimitri Contominas, președintele DEMCO Group - Grecia; dl Dimitrios Fourlemadis, președintele Centrului Cultural Elen *Panellinion*; și pe dl Iulian Dascălu, președintele SC Iulius Group SA.

Sâmbătă, 18 decembrie

A săvârșit Sfânta Liturghie la Paraclisul *Sfântul Grigorie Luminătorul* din Reședința patriarhală, cu ocazia serbării Sfântului Cuvios Daniil Sihastrul.

A rostit un cuvânt de învățătură despre viața și nevoințele Sfântului Daniil Sihastrul, evidențiind rolul pe care l-a avut, ca duhovnic al Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, în păstrarea credinței creștine pe teritoriile Moldovei: „Sfântul Cuvios Daniil Sihastrul este modelul preotului sfătuitor, al duhovnicului

înțelept și rugător, care ajută nu numai pe oamenii simpli, ci și pe oamenii cu responsabilități mari și care manifestă iubirea pentru popor, înțelegând că adesea libertatea și demnitatea poporului se apără prin jertfă, prin rugăciune și prin luptă, nu prin delăsare și trădare. Este foarte semnificativ faptul că acest om al rugăciunii, al isihiei ca pace interioară și pacificare a vieții omului nu-l îndeamnă pe Sfântul Voievod Ștefan cel Mare la pace cu turcii, pentru că aceasta i se părea o sclavie, ci îndeamnă sau încurajează pe domnitor să reia lupta, căci el va birui, deoarece lupta sa este dreaptă. Lupta sa nu este una de ocupație, de năvălire asupra altor neamuri sau asupra altui teritoriu de țară, ci e vorba de apărarea propriului său popor, care este un popor creștin. Așadar, era vorba nu doar de invadatori străini, ci și de invadatori de altă credință – cea musulmană –, iar sfântul a avut în vedere nu numai riscul ocupării țării de către oomani, ci și riscul pierderii identității de credință. El îndemna pe Sfântul Ștefan să apere Moldova și pentru a apăra credința creștină”. A explicat apoi că înomenirea Sfântului Daniil Sihastrul este pentru noi un prilej de a ne întări în dreapta credință, de a spori în rugăciune și de a vedea rolul Bisericii în societate ca bun sfătuitor pentru popor și pentru toate instituțiile care au o responsabilitate mare. În cadrul Sfintei Liturghii, Preafericitul Părinte Daniel a hirotonit întru diacon pe tânărul teolog Ion Dragomir, consilier patriarhal pentru relații cu publicul în cadrul Cabinetului patriarhal. Preafericirea Sa a apreciat pregătirea intelectuală și duhovnicească a noului hirotonit, l-a felicitat pentru râvna de care dă dovadă în lucrarea administrativă și a subliniat importanța primirii diaconiei în sporirea acestei lucrări, deoarece, în felul acesta, lucrarea administrativă devine mai duhovnicească, iar slujirea ca diacon, mai responsabilă.

A primit în audiență pe dl Adrian Lemeni, secretar de stat pentru Culte.

Duminică, 19 decembrie

A participat la Sfânta Liturghie în Paraclisul *Sfântul Grigorie Luminătorul* din Reședința patriarhală și a ținut cuvânt de învățătură. În cuvântul de învățătură a arătat importanța pregătirii credincioșilor pentru Marele Praznic al Nașterii Domnului: „Ne rugăm Bunului Dumnezeu să ne ajute să înțelegem cât de mare este necesitatea pregătirii noastre pentru a primi pe Hristos Domnul așa cum s-au pregătit generații de-a rândul pentru a-L primi pe Mesia. Trebuie pregătire multă, întrucât atunci când primim un dar mare și nu suntem îndajuns de pregătiți duhovnicește, nu știm să-l prețuim și nici nu reușim să ne bucurăm deplin de el. Numai când ne pregătim mai mult timp și conștientizăm valoarea mare a darului pe care îl primim, atunci bucuria este pe măsura pregătirii noastre. Cine se pregătește mult prin rugăciune, prin post, prin fapte bune, prin dărnicie,

prin milostenie pentru sărbătoarea Nașterii Domnului se bucură mult. Ne spovedim mai des în această perioadă, ne împărtășim mai des, săvârșim fapte de milostenie mai des și arătăm celor din jur iubirea lui Hristos pe care o primim în noi și așa înțelegem că atât de mult a iubit Dumnezeu lumea încât pe Unicul Său Fiu L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică”.

Luni, 20 decembrie

A primit în audiență pe Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei; Preasfințitul Părinte Ciprian Câmpineanul, Episcop-vicar patriarhal; Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal; Preasfințitul Părinte Varsanufie Prahoveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor; dl Adrian Lemeni, secretar de stat pentru Culte; și pe PC pr. Ionuț Corduneanu, vicar-administrativ patriarhal.

A primit în audiență pe PC pr. Neluțu Oprea, parohul Bisericii ortodoxe românești *Sfânta Treime* din Sofia, Bulgaria.

A primit în audiență pe PCuv. arhim. Mihail Bălan, starețul Mănăstirii Râșca, din Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților.

A primit colindători în Sala *Europa Christiana* a Palatului Patriarhiei: un grup de colindători coordonat de PC pr. Florentin Moldovan, din parohia Perișor, comuna Chiuza, județul Bistrița-Năsăud; elevii clasei a IV-a C de la Școala Nr. 87 *Mihai Botez* din București, coordonați de doamna învățătoare Daniela Bunea și doamna profesoară Maria Bocșa-Mălin; grupul *Datina românească* al Asociației *Tradiția Românească* din București, coordonat de PC pr. Vladimir Alexa.

Marti, 21 decembrie

A prezidat ședința Permanenței Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

A primit în audiență pe dl Teodor Baconschi, ministrul afacerilor externe.

Miercuri, 22 decembrie

A primit colindători, în Sala *Europa Christiana* a Palatului Patriarhiei: Corala *Cantate Domino* a parohiei *Nașterea Maicii Domnului Zlătari*, din București și Grupul vocal instrumental *Suflet bucovinean* din Pârteștii de Jos, județul Suceava, coordonat de dl profesor Negrea Bogdan.

A oficiat, la Catedrala patriarhală, o slujbă de pomenire pentru eroii Revoluției din Decembrie 1989 și a rostit un cuvânt de învățătură, intitulat „Pomenirea și prețuirea celor ce s-au jertfit pentru libertate”, în care a vorbit despre libertatea umană în lumina învățaturii Bisericii Ortodoxe și a adus un omagiu celor care au luptat și s-au jertfit pentru libertatea poporului român.

Joi, 23 decembrie

A prezidat ședința de lucru a Permanenței Consiliului Național Bisericesc.

Vineri, 24 decembrie

A primit în audiență pe ASR Prințul Paul de România și Prințesa Lia, în vizită de prezentare a fiului lor, prințul Carol-Ferdinand de România.

A primit, la Reședința patriarhală, soborul Catedralei patriarhale cu Ajunul Nașterii Domnului. Preafericirea Sa a felicitat pe toți cei care s-au dedicat slujirii liturgice în Catedrala patriarhală, în timpul Postului Nașterii Domnului: „Vă felicităm pentru lucrarea misionară pe care ați desfășurat-o în timpul Postului Nașterii Domnului și rugăm pe Hristos Domnul să vă dăruiască bucuria pe care o au îngerii în ceruri, slujind Preasfintei Treimi, pentru că împreună cu îngerii ne rugăm și slujim în Biserică, așa cum se spune în cântările Sfintei Liturghii: «Noi care pe Heruvimi cu taină închipuim și Făcătoarei de Viață Treimi, întreit-sfântă cântare aducem». Această chemare sfântă de a sluji lui Dumnezeu și oamenilor, de a reprezenta preoția lucrătoare a lui Hristos în Biserică și de a prezenta în fața Preasfintei Treimi rugăciunile poporului, este o chemare sfântă și mare. În preajma sărbătorii Mântuitorului nostru Iisus Hristos, la coralele bisericilor s-a adăugat și corul de colindători care împreună cu clerul binevestesc Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos”.

Sâmbătă, 25 decembrie

De sărbătoarea Nașterii Domnului, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a oficiat Sfânta Liturghie în Catedrala patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură, în care a explicat înțelesurile duhovnicești ale Evangheliei și ale sărbătorii Nașterii Domnului. După Sfânta Liturghie, a primit colindători la Reședința patriarhală pe membrii Coralei *Nicolae Lungu* a Catedralei patriarhale.

Duminică, 26 decembrie

A participat la Sfânta Liturghie în Paraclisul *Sfântul Grigorie Luminătorul* din Reședința patriarhală și a ținut cuvânt de învățătură. În cuvântul de învățătură a evidențiat că desfășurarea dramatică a evenimentelor din istorie, prezentate în Evanghelia Duminicii după Nașterea Domnului, cauzate de răutatea lui Irod Idumeul, regele Iudeii, au fost profețite de către proorocii Vechiului Testament. De asemenea, a explicat că Evanghelia din această duminică arată, pe de o parte, planul de mântuire al lui Dumnezeu și, pe de altă parte, contradicțiile lumii robite de păcat și de moarte. Ea poartă deodată în ea pecetea Crucii și a Învierii,

pentru că din pruncie Mântuitorul Iisus Hristos se îndreaptă spre suferință. Planul de mântuire al lui Dumnezeu ține cont de libertatea oamenilor, astfel încât îi lasă pe oameni să se manifeste așa cum sunt pentru a se vedea mai bine cât de mare este nevoia ridicării omului din păcat. Răutatea, ca urmare a păcatului, se vede în comportamentul regelui Irod, dar Dumnezeu biruie păcatul și arată că sfârșitul păcatului este moartea. O altă semnificație duhovnicească a Evangheliei este reprezentată de țara Egiptului, care devine locul de scăpare pentru Pruncul Iisus. Prin fuga în Egipt, Hristos Domnul arată că și alte popoare sunt chemate la mântuire, nu numai poporul lui Israel. De aceea, Mântuitorul Și-a petrecut copilăria în „Galileea neamurilor”. În continuare, Preafericirea Sa a vorbit despre pomenirea Maicii Domnului, care este ocrotitoarea tuturor creștinilor, și mai ales a familiei creștine. Maica Domnului este ocrotitoarea celor care-L iubesc pe Hristos, a copiilor, a mamelor, a părinților, dar și ocrotitoarea monahilor și monahiilor, ocrotitoarea clerului pentru că Fiul ei, Hristos Domnul, este Arhiepiscopul Veșnic. Maica Domnului reprezintă iubirea milostivă, smerită, ocrotitoare. Prin acestea, Maica Domnului a devenit icoană vie a Bisericii.

Vineri, 31 decembrie

În Catedrala patriarhală din București, în noaptea dintre ani, alături de un sobor de preoți și mulți credincioși, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a înălțat rugăciuni de mulțumire pentru toate darurile primite de la Dumnezeu în anul 2010 ce a trecut, precum și rugăciuni de binecuvântare a Noului An 2011. În cuvântul rostit, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a subliniat că această rugăciune de la cumpăna dintre ani are o însemnătate deosebită. Această tradiție de a ne ruga la cumpăna dintre ani, la miezul nopții, a început cu noaptea din anul 1999 spre anul 2000, la trecerea dintre milenii. De asemenea, a evidențiat că momentul de trecere de la un an la altul este un moment în care noi trebuie să ne gândim, în primul rând, că fiecare an pe care îl primim de la Dumnezeu este un an al mântuirii, iar timpul, așa cum ne arată Sfânta Scriptură a Noului Testament, este timpul mântuirii, timpul întoarcerii noastre spre Dumnezeu și al unirii noastre cu Dumnezeu prin rugăciune, prin pocăință și prin fapte bune. Deci, evaluarea timpului pentru creștini este mai întâi o evaluare duhovnicească. În încheiere, a adresat tuturor celor prezenți doriri de sănătate, bucurie și „ani mulți, cu ajutor de la Dumnezeu!”

Alocuțiune în cadrul ședinței solemne a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române dedicate Anului Crezului ortodox și al Autocefaliei românești*

*Sanctitatea Sa BARTOLOMEU,
Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului*

*Preafericirea Voastră,
Preafericite Părinte Daniel,
Arhiepiscop al Bucureștiului,
Mitropolit al Munteniei și Dobrogei,
Locțiitor al Tronului Cezareei Capadociei și
Patriarh al României
Înaltpreasfințiile și Preasfințiile Voastre,*

Hristos în mijlocul nostru!

Mare bucurie și profundă emoție ne umple inimile, acum, când ne aflăm în mijlocul acestui sfânt sinod de Dumnezeu păzit și împodobit cu frumoasă podoabă duhovnicească, sinodul arhierilor păstori ai binecredinciosului popor român, în mijlocul fraților iubiți, și vrednici de toată prețuirea!

Bucuria și emoția aceasta le datorăm întâi lui Dumnezeu și, apoi, preaiubitului nostru frate în Domnul, Preafericitului Părinte Daniel, care, cu sentimente nobile, a invitat pe Smerenia noastră să venim la București și să sărbătorim împreună trei sfinte aniversări, deosebit de importante: împlinirea a 1685 de ani de la întrunirea celui dintâi Sfânt Sinod Ecumenic, la Niceea Bitiniei; împlinirea a 125 de ani de la proclamarea Autocefaliei Bisericii

* Cuvânt rostit în data de 28.10.2010, disponibil la: <<http://basilica.ro/patriarhul-ecumenic-a-rostit-o-alocuiune-la-Sedina-solemna-a-sfantului-sinod-al-b-o-r--62669.html#sthash.FmFptwhY.dpuf>>, 10 februarie 2016.

Române; împlinirea a 85 de ani de la înălțarea ei la demnitatea de Patriarhie. Aceste aniversări au loc acum, în anul mântuirii 2010, proclamat de aceeași Preasfântă Biserică „Anul Simbolului de Credință ortodox și al Autocefaliei românești”. Mulțumim din tot sufletul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, fratele nostru în Hristos!

Tocmai am ascultat, cu multă atenție, cuvântarea de deschidere, prezentată de Preafericirea Sa, și am reținut (în note) coordonatele de bază ale referatului Preafericitului Sale. De altfel, de mult ne este cunoscută atât calitatea de bun vorbitor, cât și pregătirea teologică vastă și formarea strălucită în domeniul dogmatic a Preafericitului nostru frate în Domnul.

După cum se știe, primul Sfânt Sinod Ecumenic de la Niceea Bitiniei a fost convocat pentru că Biserica era confruntată cu arianismul, o erezie și blasfemie înfricoșătoare. Până și zona Țării Românești fusese lovită de flagelul devastator al arianismului; doi episcopi din aceste ținuturi, Ursacius și Valens, trecuseră la erezie, devenind lupi răpitori, în loc de buni păstori. Dar, din fericire, existau aici – ca de altfel în toată Biserica – și păstori adevărați, care, cu timp și fără timp, vegheau și aveau grijă de oile cuvântătoare ale turmei lui Hristos și țineau cu fermitate credința ortodoxă. Între aceștia se numără episcopul Teofil din Dacia, cunoscut ca unul din cei 318 Părinți, de Dumnezeu purtători de la Sinodul I Ecumenic, semnând și el hotărârile acestuia, în rând cu ceilalți Sfinți Părinți sinodali. Iată de ce Biserica Română are motive în plus să comemoreze în chip strălucit această aniversare. Cei 318 Părinți nu erau pur și simplu episcopi sau clerici. Ei erau, cu adevărat, „purtători de Dumnezeu”. Hristos se sălășluia în inimile lor, Duhul Sfânt era prezent în viața lor, plinindu-le și împlinindu-le existența. Trecuseră de treapta curățirii (Katharsis), își supuseră patimile reprobabile și primiseră dumnezeiasca luminare, care le dădea capacitatea de a face distincție între adevăr și minciună, între lumină și întuneric, între voia lui Dumnezeu și voia celui viclean. Erau bogat împodobiiți cu roada Duhului, „în orice bunătate, dreptate și adevăr” (*Efeseși* 5, 9). Erau cu adevărat văzători ai trăirilor lui Dumnezeu! Tocmai în aceasta constă deosebirea lor față de Arie și față de toți ceilalți eretici, care încercau să teologhisească fără să îndeplinească condițiile sfințirii personale. De aceea se luptau cu morile de vânt și cu fantasmalele închipuirii lor, în tenebrele rătăcirilor, bâlbâind vrute și nevrute, tot pe lângă realitatea divină. Nici vorbă să facă teologie!

Când Sfântul Atanasie vorbea, exprima cuvântul lui Dumnezeu, Care Își făcuse lăcaș în inima lui. Astfel, expresia „de o ființă” nu a fost inventată de el, ci a fost descoperirea, adevărarea și încredințarea sigură a Sfântului Duh. Când Sfântul Spiridon a făcut minunea descompunerii cărămizii în elementele care

au concurat la formarea ei (foc, apă și pământ), a lucrat Însuși Dumnezeu, Cel în Preasfânta Treime preaslăvit și închinat. Când Sfântul Nicolae s-a pornit cu mânie sfântă împotriva blasfemiei și împietririi minții și inimii lui Arie, Însuși Dumnezeu ținea în mână biciul mâniei nepătimașe a episcopului Său. Așadar, în persoanele Părinților care au alcătuit acel Preasfânt Sinod avem exemple autentice de teologie fără greșală, sigură, valabilă pentru toate timpurile, și cinstite modele de adevărați Părinți și învățători ai Bisericii.

Primul Sfânt Sinod Ecumenic a alcătuit, iubiiții mei frați, *Simbolul de credință*, completat după aceea cu ultimele cinci articole, de al II-lea Sfânt Sinod Ecumenic, ținut la Constantinopol, în anul 381. Ambele Sfinte Sinoade au slujit cea mai sfântă și mai înaltă cauză în viața creștinilor care nu este alta decât unitatea, concordia și pacea Bisericii. Prin enunțul lor dogmatic, cristalizat în formă concisă în *Simbolul de credință*, ei au trasat hotarele crezului ortodox, adânc săpate în conștiința eclezială. Oricine îndrăznește să treacă dincolo de aceste hotare se plasează în afara trupului Bisericii.

La Fanar, în vechea sală de ședințe a Sfântului Sinod al Patriarhiei Ecumenice, între temele picturale murale, se află *Simbolul Niceo-Constantinopolitan*, scris artistic pe patru pereți. Textul este încadrat în cercuri de foc, care exprimă în mod indirect aceste hotare. Nimeni nu poate, să le ignore și să le depășească. Mult mai târziu, a fost de ajuns să se adauge la Simbol fie și numai un singur cuvânt, cunoscutul „Filioque”, ca să se ajungă la noi credințe greșite, schisme și erezii, care, până astăzi țin creștinismul apusean departe de Răsăritul ortodox. Așa cum genial a observat un teolog contemporan, Crezul este un drapel spiritual, iar drapelele au rolul și misiunea de a uni comunități de oameni cu același crez, sub idealuri comune. Deci, noi, cei care credem cu dreaptă credință în Hristos, ne aflăm sub drapelul *Sfântului Simbol Niceo-Constantinopolitan*! Acesta „strigă de pe acoperișuri”, trâmbițează tuturor, în toate părțile, cine este Dumnezeul cel viu, care este rânduiala Lui pentru mântuirea noastră, care este adevărata Biserică și care este nădejdea credincioșilor.

Odinioară, certificatele de botez editate de unele eparhii ale Patriarhiei Ecumenice aveau tot crezul tipărit „pe margini”, de jur împrejur, pentru ca cel care a primit Taina Sfântului Botez să-și aducă aminte, cu ușurință, dumnezeiescul adevăr mântuitor. Și în zilele noastre, suntem chemați, pe de o parte, să păstrăm nealterat și nefalsificat, până la ultima literă, acest *Crez* precis, concis și mântuitor, și, pe de altă parte, să ne trăim viața de zi cu zi, urmând Părinților de Dumnezeu purtători și tuturor sfinților din toate veacurile. Veacuri la rând, Biserica Mamă a Constantinopolului, cu dragoste fierbinte a purtat de grijă credincioșilor țărilor dunărene, ținându-i la sânul ei iubitor ca pe niște adevărați și preaiubiți fii în

Domnul, și respectându-le, întotdeauna, libertatea. Iar ei, la rândul lor, i-au arătat dragoste și respect pe măsură, ajutând-o adeseori să-și ducă crucea. În vremuri grele, Patriarhia Ecumenică nu a ezitat niciodată să sară în ajutorul și în sprijinul românilor, mai ales atunci când elemente străine Ortodoxiei începuseră să se dezlănțuie răvășind Bisericile locale și aruncând sămânța zăzaniei (adică neghina), a rătăcirii și învățaturii străine.

Numele celor între Sfinți înaintași ai noștri, patriarhii ecumenici Nifon al II-lea, Chiril Lucaris, sfințitul mucenic Atanasie al II-lea Patelarie, precum și numele pururea pomenitului Ieremia al II-lea Tranos au legături foarte strânse, cu istoria bisericească a României și, mai ales, cu eforturile de consolidare a Ortodoxiei de aici, în momentul de avânt al propagandei greco-catolice desfășurate sub auspiciile iezuiților.

Dragostea și afecțiunea specială arătate de Patriarhia Ecumenică poporului creștin din țările dunărene au luat formă concretă prin dăruirea sfințelor moaște ale Cuvioasei Parascheva din Epivata Traciei, în secolul al XVII-lea, domnitorului Vasile Lupu al Moldovei. De atunci, aceste sfinte moaște sfințesc neconținut orașul Iași. În anul 1885, în vremea Mitropolitului Calinic al Ungrovlahiei, vrednicul de pomenire Patriarh Ecumenic Ioachim al IV-lea și Sfântul Sinod din jurul lui au rânduit cele necesare pentru îmbunătățirea situației bisericești din România.

Astfel, pentru a asigura păstrarea duhului ortodox și a-l feri de orice influență negativă, din partea susținătorilor concepției despre puterea nelimitată a statului laic, Patriarhul Ioachim al IV-lea (bazându-se și pe expertiza făcută anterior de pururea pomenitul său predecesor Sofronie al III-lea) a emis „Tomosul patriarhal și sinodal”, prin care Biserica lui Hristos, din România, era proclamată „autocefală”, iar mitropolitul Ungrovlahiei, ridicat la demnitatea de „Primat”. În felul acesta, preaiubita „Biserica fiica” a devenit cinstita „Biserică soră”, bucurându-se de același respect de care se bucură celelalte Preasfinte Biserici Autocefale.

Cu certitudine, aceasta nu a însemnat că s-a tăiat vreodată cordonul ombilical al dragostei sau că a scăzut în vreun fel grija duhovnicească, în Iisus Hristos, și grija canonică a Constantinopolului față de Biserica proclamată „autocefală”. Pururea suntem mădulare ale aceluiași trup în care circulă același sânge, în Hristos. Împreună ținem aceeași tradiție a bunei credințe și suntem împreună moștenitori ai aceluiași patrimoniu spiritual, „având aceeași iubire, aceleași simțiri, aceeași cugetare” (*Filipeni* 2, 2). Iar când a sosit vremea, în anul mântuirii 1925, în vremea Patriarhului Ecumenic Vasile al III-lea, respectabila Biserică Mamă, a acordat cu bucurie, Bisericii din România, demnitatea

patriarhală. Astfel, Mitropolitul primat Miron a fost înălțat la treapta de Patriarh al României. Desigur, actul de ridicare la demnitatea patriarhală a fost primit cu toată inima, și de celelalte Biserici Autocefale.

Anul acesta, se împlinesc așadar 125 de ani de la proclamarea autocefaliei Bisericii din România și 85 de ani de la înălțarea ei la vrednicia patriarhală. De aceea, după cuviință, cinstim ambele aniversări fericite, preaslăvind numele sfânt al lui Dumnezeu. Cu evlavie, ne aducem aminte de figurile celor care au slujit pentru realizarea acestor idealuri, spre marea bucurie a poporului român credincios și cărora le suntem datori cu profund respect: patriarhii ecumenici Ioachim al IV-lea și Vasile al III-lea. Sufletele lor fericite și, fără îndoială, sufletele pururea pomeniților patriarhi ai României Miron, Nicodim, Justinian, Iustin și Teoctist, se bucură, astăzi, împreună cu noi, cu toți.

Preafericirea Voastră,

Cu privirile îndreptate spre viitor, ne rugăm și Vă urăm din tot sufletul și din adâncul inimii, ca Sfânta Corabie a Bisericii lui Hristos din România să aibă vânt bun, de la pupă, și să călătorească în siguranță pe marea acestei lumi, orientându-se după coordonatele Evangheliei, al sfântului nostru *Simbol de credință*, al dumnezeieștilor și sfințelor canoane, ale cugetului iubirii frățești și buneii colaborări interortodoxe și ale duhului păcii și dragostei, cu care suntem datori față de întreaga umanitate.

În calitatea noastră de Patriarh Ecumenic, așteptăm ca relațiile noastre, interbisericești excelente, clădite de vrednicii de pomenire părinți înaintași ai noștri, să se continue pururea, deoarece avem voința să dăm urmare cuvântului Sf. Apostol Pavel, care ne îndeamnă, ca, în cele bune și de folos, să prisosim „din ce în ce mai mult” (1 Tes. 4,10).

Zilele care se întrezăresc la orizontul lumii întregi, omenește vorbind, nu se prevestesc a fi liniștite și luminoase! Diverse crize mocnesc de la o parte la alta a mapamondului. Mai mult decât oricând, mărturia creștină pe care o dăm omului contemporan trebuie să fie eclesiocentrică, compactă, puternică, în mod obligatoriu și riguros întemeiată pe piatra tradiției și a vieții duhovnicești ortodoxe. Numai așa va convinge!

Așadar, totdeauna strâns uniți prin legătura dragostei, suntem chemați să mergem tot înainte. Suntem încredințați că toți împărtășiți aceleași așteptări! Peste fiii dreptcredincioși ai Bisericilor noastre chemăm sfințele rugăciuni ale Cuviosului Dimitrie cel Nou, ocrotitorul Bucureștilor care ne-a prilejuit aceste manifestări sărbătorești, închinare aniversării acelor evenimente fericite din istoria Bisericii.

Stăruitor, ne rugăm Domnului, Atotțiitorul „Doamne, Doamne, caută din cer și vezi, și cercetează via Bisericii Tale din România, pe care a sădit-o dreapta Ta, și o desăvârșește pe ea!”

Calea sfinților este calea Sfintei Cruci*

† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Anul acesta, 2010, este *Anul omagial al Crezului ortodox și al Autocefaliei românești*.

Când mărturisim credința ortodoxă în Sfânta Treime ne însemnăm cu semnul Sfintei Cruci, pentru că Hristos Cel Răstignit și Înviat ne-a descoperit iubirea Preasfintei Treimi pentru lumea întreagă. Instrument de tortură și de ocară în antichitate, Crucea a fost transformată de Hristos în *semn de biruință al iubirii smerite asupra egoismului, semn de biruință al sfințeniei asupra păcatului și semn de biruință al vieții asupra morții*. Astfel Sfânta Cruce este semnul credinței în Iisus Hristos, Fiul veșnic al lui Dumnezeu, Care S-a făcut Om din iubire pentru oameni și pentru mântuirea lor. Iată de ce semnul luminos al Sfintei Cruci ne arată *calea mântuirii sau calea vieții veșnice*, iar Sfânta Cruce este prezentă în toate slujbele Bisericii Ortodoxe, pe Sfântul Altar, pe Iconostas, pe turlele bisericii, în casele creștinilor și pe mormintele creștinilor, pe marginea drumurilor sau la răscruce de drumuri, pe coline și munți, lângă izvoare sau fântâni. Peste tot Sfânta Cruce ne binevestește iubirea lui Hristos, iubirea Preasfintei Treimi pentru noi. Hristos Cel ce a spus „*Eu sunt Calea, Adevărul și Viața*” (Ioan 14, 6) este nedespărțit de Cruce, iar Crucea nedespărțită de Hristos. De aceea, Calea care ne arată Adevărul Vieții veșnice este *Drumul sau Calea Crucii*.

Puterea Sfintei Cruci a lui Hristos au cunoscut-o mai ales Sfinții Martiri, ca Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir sau Sfinții Cuvioși, ca Sfântul Cuvios Dimitrie cel Nou din Basarabi, dar și apărătorii credinței ortodoxe în luptă cu păgânismul sau în luptă cu ereziile, cum au fost Sfinții Împărați Constantin și Elena, care au descoperit Crucea lui Hristos *pe cer* - Sfântul Constantin cel Mare, în anul 312, și *în pământ* - Sfânta Elena, în anul 326, la Ierusalim.

* Cuvânt rostit la pelerinajul *Calea Sfinților*, 23 octombrie 2010; extras din: † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte bune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010*, București, Ed. Basilica, 2011, pp. 233-236.

Iată, acum această Sfântă Cruce a lui Hristos, descoperită de Sfinții Împărați Constantin și Elena a ajuns la noi, la București, în preajma sărbătorilor *Sfântului Mare Mucenic Dimitrie și Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou*, amândoi fiind ocrotitori ai Capitalei României. Aceasta este o mare binecuvântare și o mare bucurie pentru noi toți în anul omagial al *Crezului ortodox*, al credinței noastre în Hristos Cel Răstignit și Înviat, Care ne-a descoperit nouă iubirea Preasfintei Treimi pentru întreaga lume.

De aceea, ierarhi, cler și popor cântăm în pelerinajul pe Calea Sfinților: „Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și Sfântă Învierea Ta o laudăm și o slăvim”.

Pentru această mare binecuvântare și pentru această mare bucurie, mulțumim din tot sufletul Înaltpreasfințitului Părinte Pavlos, Mitropolit de Dramas și Exarh al Macedoniei, care, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Ieronim, Arhiepiscopul Atenei și al întregii Elade, ne-a adus aici la București Cinstitul Lemn al Sfintei și de viață-făcătoarei Cruci a lui Hristos, pentru ca toți pelerinii veniți la hramul Catedralei Patriarhale din 27 octombrie să se închine Sfintei Cruci, păzitoarea creștinilor.

Aducerea Sfintei Cruci din Grecia în România în aceste zile este *un simbol al comuniunii frățești între Biserica Ortodoxă a Greciei și Biserica Ortodoxă Română, un semn de prietenie între poporul grec și poporul român. În același timp aceasta este o mărturie comună pe care trebuie să o aducem împreună toți creștinii astăzi, într-o lume în care se află multă suferință și multă dezorientare.*

Felicităm pe toți pelerinii, ierarhi, clerici și mireni, care sunt aici prezenți și pe toți cei ce vor veni să primească ajutorul Sfintei Cruci, al Sfinților Împărați Constantin și Elena și al Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou, spre a ne întări în credință, nădejde și iubire, spre slava Preasfintei Treimi și mântuirea noastră.

Ședința Solemnă a Sfântului Sinod dedicată Anului Omagial al Crezului ortodox și al Autocefaliei românești*

În Aula Magna „Teoctist Patriarhul” a Palatului Patriarhiei a avut loc Ședința Solemnă a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. La această ședință au participat: Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Sanctitatea Sa Bartolomeu, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului și ierarhi ai Bisericii noastre, membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. De asemenea, au fost prezenți la acest eveniment membrii delegațiilor Patriarhiei de Constantinopol și Bisericii Greciei, membrii Permanenței CNB și Permanenței Arhiepiscopiei Bucureștilor, cadre didactice, protopopi, preoți, monahi, studenți teologi și elevi seminariști.

Ședința a fost deschisă prin cuvântul Preafericitul Părinte Patriarh Daniel. Preafericirea Sa a vorbit despre fenomenul secularizării. Apoi, a urmat alocuțiunea Sanctității Sale Bartolomeu, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, dedicată Anului Crezului ortodox și al Autocefaliei românești.

Președintele României, domnul Traian Băsescu, a transmis un mesaj de felicitare Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, ierarhilor Bisericii noastre și tuturor participanților la Ședința Solemnă a Sfântului Sinod. Mesajul a fost citit de domnul Cătălin Buciumeanu, Consilier prezidențial pentru Culte:

„Sunt deosebit de onorat să vă adresez salutul meu călduros cu prilejul sărbătorii Sfântului Dimitrie Basarabov, un mare Sfânt al Bisericii Ortodoxe și Ocrotitor al Bucureștilor. Vă mulțumesc pentru invitația de a împărtăși alături de credincioși

* Disponibil la: <<http://basilica.ro/Sedina-solemna-a-sfantului-sinod-dedicata-anului-omagial-al-crezului-ortodox-si-al-autocefaliei-romanesti-62671.html#sthash.b8xRgVRa.dpuf>>, 10 februarie 2016.

bucuria și speranța pe care Sfântul Dimitrie ne-o dăruiește prin exemplul vieții sale creștine de răbdare și dăruire față de aproapele.

În acest an Biserica Ortodoxă Română și toți credincioșii sărbătoresc 125 de ani de la recunoașterea Autocefaliei sale și 85 de ani de Patriarhie, marcând continuitatea prezenței sale în societatea românească prin valorile pe care le cultivă și prin activitatea misionară pe care o desfășoară atât în țară, cât și în comunitățile românești din diaspora. Este important ca în aceste momente aniversare să omagiem memoria celor care atât în rândurile elitei bisericești, cât și laice au luptat pentru afirmarea Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, contribuind astfel la recunoașterea ortodoxiei românești în creștinătatea răsăriteană.

Aș dori să-l evoc aici pe Episcopul Melchisedec Ștefănescu care, alături de cărturari și oameni politici ai epocii unirii, a înțeles necesitatea unei bune situații a Bisericii Ortodoxe Române în modernitatea europeană prin cultivarea dialogului interconfesional și prin susținerea învățământului teologic superior. Istoria fiecărei națiuni se bucură de reperele valorice și identitare pe care Biserica le transmite fiecărei generații.

Consider că astăzi când societatea românească și mai ales tinerii se confruntă cu dificultățile inerente perioadei pe care o traversăm, valorile creștine reprezintă stabilitatea și normalitatea de care avem atâta nevoie pentru a clădi un viitor mai bun. Etica solidarității, cultivarea dialogului în spiritul respectului alterității și al prețurii reciproce reprezintă fundamentul unei civilizații prospere conștientă de potențialul ei și de mesajul pe care dorește să îl transmită Europei unite.

Sunt convins că marea sărbătoare de astăzi a Sfântului Dimitrie Basarabov și a întregii Ortodoxii este un prilej de bucurie, de reinnoire a speranței și de încredere în valorile pe care Biserica Ortodoxă Română le cultivă în societate pentru binele nostru comun”.

Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a mulțumit apoi în numele Sfântului Sinod președintelui României pentru mesajul transmis.

De asemenea, a fost prezentat Raportul-sinteză intitulat „2010 – Anul Crezului ortodox și al Autocefaliei românești”, sub aspect religios-duhovnicesc, cultural-editorialistic și mediatic, în cuprinsul eparhiilor din Patriarhia Română, de către Preasfințitul Părinte Ciprian Câmpineanul, Episcop-vicar patriarhal și Secretarul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Totodată, toți participanții la această Ședință Solemnă a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române au vizionat Filmul intitulat „Binecuvântare pentru popor. Patriarhia Română - Istorie - Organizare – Misiune”, prezentat de Trinitas TV.

După vizionarea filmului realizat de Trinitas TV, domnul academician Emilian Popescu a prezentat cartea „Titulatura și distincțiile onorifice acordate de Patriarhia Constantinopolului mitropoliților Țării Românești (secolele XIV-XVIII)”. Cităm:

„Am onoarea să prezint cartea apărută de curând în fața Întăistătorului Bisericii Ortodoxe Ecumenice, Bartolomeu, Patriarhul Constantinopolului. Cartea, pe care o prezint astăzi, a fost determinată de trei momente principale din istoria noastră românească și cea comună. Primul eveniment este acela că anul trecut am aniversat 650 de ani de când a fost întemeiată Mitropolia Țării Românești cu aprobarea Patriarhiei Ecumenice. Atunci a fost instalat mitropolitul Iachint care a și fost canonizat anul trecut și astăzi este ziua lui de pomenire”,

a spus domnul academician Emilian Popescu.

În continuarea evenimentului, Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal, a prezentat volumele din trilogia *Autocefalie*: vol. I, *Autocefalia: libertate și demnitate*; vol. II, *Autocefalie și responsabilitate*; vol. III, *Autocefalie și comuniune. Biserica Ortodoxă Română în dialog și cooperare externă (1885-2010)*:

„Aceste trei volume au apărut din inițiativa Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, dar vreau să subliniez, cu implicarea directă și permanentă a Preafericirii Sale. Împreună ele numără peste 2500 de pagini, multe din ele fiind ilustrate bogat. Primul volum se intitulează «Autocefalia: libertate și demnitate» și conține studii de doctrină canonică și studii istorice privind formele de manifestare a autocefaliei în Biserica noastră până în secolul al XIX-lea și studii dedicate celor două aniversări de astăzi. Volumul se încheie cu traduceri moderne a 24 de documente pentru prima oară reunite într-un singur volum, documente ce fac referire la evenimentul dobândirii autocefaliei, cât și a proclamării Bisericii noastre ca Patriarhie. Cel de-al doilea volum și cel mai amplu, se intitulează «Autocefalie și responsabilitate». Conține monografiile tuturor Eparhiilor Bisericii noastre, accentul căzând mai ales pe perioada de la 1885 până în prezent, pentru că volumul dorește să reliefeze cum a rodit binecuvântarea Autocefaliei sau a Patriarhiei în viața Bisericii noastre. Cel de-al treilea volum se intitulează «Autocefalie și comuniune». Acest volum evidențiază comuniunea Bisericii noastre cu celelalte Biserici Ortodoxe surori începând, în mod firesc, cu sfânta și marea Biserică a Constantinopolului. De asemenea, relațiile Bisericii noastre cu alte Biserici Creștine, cu alte relegii, în special cele monoteiste, cu organizațiile creștine internaționale și cu instituțiile europene. Ultima parte a acestui volum este dedicată comunităților externe românești, din jurul granițelor și din diaspora românească. Comitetul de coordonare pentru volumul al treilea

a fost prezidat de Preasfințitul Ciprian Câmpineanul, Episcop-vicar patriarhal și Secretarul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române”.

Ședința Solemnă a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române s-a încheiat prin susținerea unui scurt concert de muzică bizantină de către protopsaltul grec Theodoros Vasilikos.

Calea Sfinților s-a unit cu cea a Crucii în pelerinajul de pe Dealul Patriarhiei*¹

Peste 2.000 de credincioși și aproximativ 600 de preoți, monahi și monahii din Arhiepiscopia Bucureștilor au participat sâmbătă, 23 octombrie 2010, la tradiționalul pelerinaj „Calea Sfinților”, care s-a desfășurat în Capitală cu prilejul hramului Sfântului Dimitrie cel Nou, ocrotitorul Bucureștilor, informează „Ziarul Lumina”.

Anul acesta, alături de moaștele sfântului ocrotitor și ale Sfinților Împărați Constantin și Elena, a fost adus spre venerare Lemnul Cinstitei și de viață făcătoare Cruci pe care a fost răstignit Mântuitorul Iisus Hristos, păstrat în Mitropolia de Drama din Grecia. Este pentru prima dată în istoria pelerinajului cu ocazia sărbătorii Cuviosului Dimitrie cel Nou când pelerinii se pot închina Sfintei Cruci pe care a fost răstignit Mântuitorul Hristos.

La scurt timp după Sfânta Liturghie, în jurul orei 10:30, două coloane de pelerini, plecate în același timp de la Catedrala patriarhală și de la Catedrala *Sfântul Spiridon* Nou, au însoțit raclele în care se aflau moaștele Sfântului Dimitrie cel Nou, ocrotitorul Bucureștilor, Lemnul Cinstitei și de viață făcătoare Cruci pe care a fost răstignit Mântuitorul lumii, adus spre venerare la București de la Drama, din Grecia, precum și moaștele Sfinților Constantin și Elena. Procesiunea cu racla Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou a fost condusă de Preasfințitul Varsanufie Prahoveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, iar cea cu Sfânta Cruce și cu moaștele Sfinților Împărați Constantin și Elena, de ÎPS Pavlos, Mitropolit de Drama și Exarh al Macedoniei, și de Preasfințitul Ciprian Câmpineanul, Episcop-vicar patriarhal. Racla cu moaștele Sfântului Dimitrie cel Nou a fost purtată în procesiune pe Bulevardul „Regina Maria”, iar cea în care se afla Lemnul

* Disponibil la: <<http://basilica.ro/calea-sfinilor-s-a-unit-cu-cea-a-crucii-in-pelerinajul-de-pe-dealul-patriarhiei-62579.html#sthash.xxRGL6h1.dpuf>>, 10 februarie 2016.

Sfintei Cruci și cea cu moaștele Sfinților Constantin și Elena, pe strada „Bibescu-Vodă”.

Pe parcursul procesiunilor, în jurul raclelor au cădit maicile de la mănăstirile Țigănești, Samurcășești, Ghighiu și Christiana, care întruchipau vechile diaconițe ce au cădit la Mormântul Domnului, iar tineri seminariști au cântat Acatistele Sfintei Cruci, Sfântului Dimitrie cel Nou și Sfinților Împărați Constantin și Elena. Înaintea procesiunilor, călugări de la Catedrala patriarhală, de la mănăstirile „Radu Vodă” și „Sitaru” băteau toaca și purtau praporii.

Sute de pelerini, oameni aflați întâmplător pe stradă sau cei care locuiau în zonă, s-au închinat cu evlavie sfințelor moaște și Lemnului Cinstitei și de viață făcătoare Cruci. Încă de la primele ore ale dimineții, alte sute și sute de pelerini au venit spre centrul orașului pentru a se închina la cinstitele moaște și pentru a săruta lemnul Crucii pe care a fost răstignit Iisus Hristos. „Am sărutat Lemnul Sfintei Cruci pentru iertarea de păcate și pentru cinstirea Sfintei Jertfe a Mântuitorului”, ne-a mărturisit Constanța, o credincioasă de 47 de ani din București, în Catedrala mitropolitană *Sfântul Spiridon*. „Am o mare evlavie pentru Sfântul patron spiritual al Bucureștiului, mijlocitor al rugăciunilor mele la Domnul”, ne-a spus și Florina, de 57 de ani, din București. „Eu sunt seminarist. Sărut moaștele cu speranță de liniște, căldură sufletească și evlavie”, ne-a declarat Mihail. Florinel, de 71 de ani, din București, a venit la moaște pentru că este creștin-ortodox convins și are „un respect deosebit pentru Crucea pe care a fost răstignit Fiul lui Dumnezeu”. Dorește speranță, ajutor și liniște pentru copiii săi. „Eu sunt din Brașov și vin în fiecare an la acest hram ca să înmulțesc rugăciunea”, ne-a mărturisit Mihai, de 39 de ani, fost copil asistat într-un orfelinat din Capitală. Lumina Carmen, de 21 de ani, tot din București, a venit încă de la ora 7:00 la rând pentru a săruta sfințele moaște pentru că „Sfântul Dumitru este ocrotitorul meu”.

În jurul orei 11, cele două procesiuni s-au întâlnit la Crucea de la baza Colinei Patriarhiei, de unde, după un scurt moment liturgic, au pornit într-o procesiune comună spre Catedrala patriarhală. Aici au fost întâmpinate de către Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, înconjurat de membrii Sinodului mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei: ÎPS Mitropolit Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei, ÎPS Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, ÎPS Epifanie, Arhiepiscopul Buzăului și Vrancei, ÎPS Calinic, Arhiepiscopul Argeșului și Muscelului, ÎPS Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, Preasfințitul Vincențiu, Episcopul Sloboziei și Călărașilor, PS Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului, PS Ambrozie, Episcopul Giurgiului, PS Visarion, Episcopul Tulcii, cărora s-a adăugat Preasfințitul Varlaam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal.

Moaștele Sfântului Dimitrie și ale Sfinților Împărați Constantin și Elena au fost așezate în baldachinul special amenajat pe Dealul Patriarhiei, iar Lemnul Cinstitei Cruci a fost adus pe scena amenajată lângă Catedrala patriarhală. Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a rostit un cuvânt prin care a evidențiat rolul crucii în viața noastră, precum și ce simbolizează aducerea Sfintei Cruci din Grecia în România.

La rândul său, Înalț Preasfințitul Mitropolit Pavlos a subliniat importanța momentului, apreciindu-l drept „o mare sărbătoare, ca aceea din ziua Înălțării Sfintei Cruci”.

„Cred că Sfântul Dimitrie cel Nou s-a bucurat să vadă venirea Cinstitei și de viață făcătoarei Cruci, pentru că crucea a fost simbolul vieții sale. A constituit arma pe care el a folosit-o în nevoințele sale și în lupta sa cu demonii. Astăzi trăim și o dimensiune eshatologică a mesajului Bisericii noastre transmis lumii. Așa cum Biserica propovăduiește, la Înfricoșătoarea Judecată a lui Hristos, neamurile vor fi întâmpinate cu simbolul Crucii. Toți oamenii își poartă crucea personală. De aceea, să nu vă temeți a purta crucea, pentru că crucea, întotdeauna, este urmată de înviere”,

a mai spus Înalț Preasfinția Sa.

Mitropolitul de Drama a precizat în cuvântul său și faptul că Patriarhul nostru „se bucură de un prestigiu deosebit în rândul Bisericilor Ortodoxe care îi recunosc firea dinamică și înțelepciunea cu care ține bine în mâinile sale cârma Bisericii Ortodoxe Române”. „Preafericirea Voastră, înălțați poporului pe care îl păstoriți Cinstitul și de viață făcătorul Lemn al Crucii, ca să rămână atașat de credința noastră în Hristos și în Biserica Lui, să rămână fidel tradițiilor noastre creștine și astfel să se transmită mesajul mântuirii și al învierii noastre în Hristos în toată Europa, pentru că trebuie să mergem pe același drum în Europa și să transmitem tuturor mesajul de viață mântuitor al Sfintei Cruci”, a mai spus Înalț Preasfinția Sa, după care a mulțumit pentru modul în care delegația pe care o conduce a fost primită în Patriarhia Română.

La sfârșitul slujbei Polihroniului, Înalț Preasfințitul Pavlos a scos Cinstitul Lemn al Sfintei Cruci din raclă, încrustat în forma unei cruci de argint, și l-a oferit Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, care a binecuvântat pelerinii prezenți pe Dealul Patriarhiei.

În încheiere, Patriarhul Bisericii noastre a mulțumit Mitropolitului Pavlos pentru acest frumos dar pe care ni l-a adus, Sfânta Cruce a Mântuitorului Iisus Hristos, precizând că Biserica Ortodoxă Română și cea a Greciei au într-adevăr o misiune comună, aceea de a-L mărturisi pe Hristos Cel Răstignit și Înviat Europei:

„pentru că, dacă suntem în Uniunea Europeană, atât Biserica Ortodoxă a Greciei, cât și Biserica Ortodoxă Română, aceasta înseamnă o misiune comună: să arătăm valorile Sfintei Ortodoxii. Și nu există o valoare a Sfintei Ortodoxii fără lumina Crucii și a Învierii în Ea. Deci, Sfânta Cruce, ca semn al iubirii jertfelnice a lui Hristos și al Învierii Lui, este lumina misiunii noastre comune. Dacă stăm în Uniunea Europeană doar pentru un trai mai bun, și acela nesigur, nu are rost. Noi avem ca țintă finală nu o împărăție din lumea aceasta, ci Împărăția Cerurilor. Să ne ajute Bunul Dumnezeu ca în viața aceasta de călători, de pelerini, să avem întotdeauna crucea ca pe un steag, ca pe o călăuză în Împărăția iubirii Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh”,

a spus Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

La final, racla cu Cinstitul Lemn al Sfintei și de viață făcătoare Crucii a Mântuitorului nostru a fost așezată lângă cinstitele moaște, iar ierarhii, clericii și credincioșii li s-au închinat.

Centrul de Presă *Basilica* al Patriarhiei Române aniversează trei ani de activitate*

Înființat cu binecuvântarea și la inițiativa Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, Centrul de presă *Basilica* al Patriarhiei Române cuprinde Televiziunea *Trinitas TV*, postul de *Radio Trinitas*, Agenția de știri *Basilica*, publicațiile: *Ziarul Lumina*, *Vestitorul Ortodoxiei* și Biroul de presă al Patriarhiei Române.

Evenimentul a avut loc în 2007, pe 27 octombrie, la sărbătoarea Sfântului Dimitrie cel Nou, Ocrotitorul Bucureștilor, când un sobor de ierarhi, condus de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, a sfințit studioul primei televiziuni din istoria Bisericii noastre, TRINITAS TV, și studioul din București al postului de *Radio Trinitas*, la rându-i primul post de radio ortodox din țara noastră.

Postul de Televiziune al Patriarhiei Române, emite, din toamna anului trecut, 24 de ore din 24. Pentru românii de peste hotare este una din principalele căi de comunicare cu cei de acasă și singura cale de informare în legătură cu viața bisericii ortodoxe din România. Prin intermediul acestei televiziuni cultural-religioase, Patriarhia Română informează opinia publică despre evenimentele bisericești, lucrarea pastoral-misionară, socială, educațională și culturală a Bisericii, aducând în atenția publicului istoria, cultura și tezaurul de credință și spiritualitate creștină românească în context european.

Radio Trinitas a fost înființat în anul 1996 la inițiativa și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, pe atunci Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, și a început să emită în seara zilei de 17 aprilie 1998, la Iași, făcând parte, de atunci și până la data de 27 octombrie 2007, din cadrul Institutului Cultural Misionar Trinitas al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei. Din ziua de 27 octombrie 2007, sărbătoarea Sf. Cuvios Dimitrie cel Nou din Basarabi, *Radio Trinitas* este parte componentă a Centrului de Presă *Basilica* al Patriarhiei Române, odată cu inaugurarea studioului de emisie *Radio Trinitas* București.

* Disponibil la: <<http://basilica.ro/centrul-de-presa-basilica-al-patriarhiei-romane-aniverseaza-trei-ani-62626.html#sthash.y9xNzdVu.dpuf>>, 10 februarie 2016.

A treia componentă a Centrului de presă *Basilica* al Patriarhiei Române este cotidianul *Lumina*. Cotidianul *Lumina* apare fără întreruperi din 7 februarie 2005, fiind primul cotidian creștin din România și, deocamdată, singurul cotidian creștin ortodox din lume. *Ziarul Lumina* este important nu numai pentru rolul său informativ, ci și pentru „formarea conștiinței creștinului prezent și activ în societate, deodată fiu al Bisericii și cetățean al țării”, după cum spunea Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, la împlinirea a doi ani de la apariția ziarului. Pe 16 octombrie 2005 apărea, la Iași, primul număr al *Luminii de Duminică*, ca o continuare a politicii editoriale a *Ziarului Lumina* și a nevoii de informare a cititorilor șapte zile din șapte, ediția fiind deschisă cu un documentar intitulat „Întâlnire cu sfinții la Racla Cuvioasei Parascheva”. Alegerea Preafericitului Părinte Daniel, cu a cărui binecuvântare a apărut proiectul „Lumina” în vremea când era Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, în demnitatea de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române a însemnat deschiderea unei noi etape și în ceea ce privește săptămânalul *Lumina de Duminică*, acesta devenind, de pe 27 octombrie 2007, parte integrantă a Centrului de Presă *Basilica* al Patriarhiei Române.

În anul 2008, la sărbătoarea Sfintei Treimi, în data de 16 iunie, Agenția de știri *Basilica* și-a început activitatea. După oficierea slujbei Sfintei Liturghii de către Preasfințitul Ciprian Câmpineanul, Episcop Vicar Patriarhal, la Biserica *Sfântul Spiridon* – Nou, paraclis patriarhal, din Capitala, în sala „Europa Christiana” a Palatului Patriarhal a urmat o ceremonie, dedicată acestui eveniment, deschisă printr-o slujbă de *Te Deum*, în prezența Preafericitului Părinte Patriarh Daniel. Cu această ocazie a fost lansat site-ul *basilica.ro*, începându-și astfel activitatea Agenția de Știri *Basilica*, a Patriarhiei Române.

În cadrul Centrului de Presă *Basilica*, funcționează și Biroul de presă al Patriarhiei Române, care mediatizează activitatea Sfântului Sinod și a altor organisme bisericești, stabilind și menținând legătura cu jurnaliștii acreditați din partea instituțiilor mass-media românești și străine.

TRINITAS TV, la trei ani de slujire a Bisericii și a aproapelui*¹

Prin intermediul *Trinitas TV*, Patriarhia Română informează opinia publică despre evenimentele bisericești, lucrarea pastoral-misionară, socială, educațională și culturală a Bisericii, aducând în atenția publicului istoria, cultura și tezaurul de credință și spiritualitate creștină românească în context european.

Televiziunea Patriarhiei Române, *Trinitas TV*, este în sărbătoare, pe 27 octombrie împlinindu-se trei ani de când Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a inaugurat studiourile *Trinitas TV*, împreună cu soborul de ierarhi prezenți la sărbătoarea Sfântului Dimitrie cel Nou, iar de atunci, credincioșii întregii Patriarhii, și nu numai, se bucură de emisiunile sale.

Televiziunea Patriarhiei Române a fost înființată la 27 octombrie 2007, la inițiativa și cu implicarea directă a Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române, Preafericitul Daniel, informează *Ziarul Lumina*. Este un mijloc eficient de popularizare a bogăției liturgice a Bisericii, în special pentru persoanele care nu sunt obișnuite sau nu dispun de timp suficient pentru a merge la biserică, și propune, în același timp, prin grila de programe, intensificarea solidarității umane, în contextul european multireligios, multietnic și multicultural.

Despre necesitatea *Trinitas TV* ne vorbește părintele consilier patriarhal Nicolae Dima, directorul postului de televiziune:

„*Trinitas TV* este o alternativă pentru că nu există un produs similar la celelalte televiziunile. Nu există o televiziune care să pună atmosfera spirituală și conținuturile spirituale în prim-plan. Foarte multe persoane din România vor să asculte slujbele, însă nu pot merge la biserică. Există *Radio Trinitas*, care transmite slujbele, însă televiziunea vine în plus și cu imagini. Astfel, era o necesitate a publicului de a avea un asemenea post. Pe de altă parte, era nevoia Bisericii de a avea un canal de comunicare foarte competitiv, alături de cele complementare, ziarul și radioul”,

a explicat părintele Nicolae Dima.

* Disponibil la: <<http://basilica.ro/trinitas-tv-la-trei-ani-de-slujire-a-bisericii-si-a-aproapelui-62662.html#sthash.r6YyjsWc.dpuf>>, 10 februarie 2016.

Biserica avea nevoie și de un canal media audiovizual prin care să își facă cunoscută corect poziția și prin care să ia atitudine la diferitele probleme din societate.

În cei trei ani de existență, *Trinitas TV* a reușit să bifeze la capitolul „realizări” mai multe lucruri, chiar dacă unele au fost făcute cu mari eforturi. Cea mai mare realizare, spune părintele Dima, este în primul rând continuitatea. În decursul celor trei ani s-a ajuns la un public constant și există chiar un public ce a mărturisit că, dacă nu ar fi *Trinitas TV*, nu ar ști la ce altceva să se uite.

De asemenea, la capitolul realizări se numără și faptul că zilnic sunt transmise Sfânta Liturghie și Vecernia, acestea reprezentând unul dintre mandatele principale ale *Trinitas TV*. *Trinitas TV* este astfel intermediarul dintre cei care nu pot merge dimineața și seara la biserică și slujba ce se oficiază zilnic la Catedrala patriarhală. De asemenea, în această perioadă s-a realizat o intensificare a dialogului dintre Biserică și mediul academic, la emisiunile Televiziunii *Trinitas* fiind invitate diferite personalități, de la președintele Academiei Române până la diferiți membri ai academiei din diferite domenii, precum și rectori și profesori universitari de la diferite facultăți, cum foarte des sunt invitați reprezentanți ai mediului administrativ și guvernamental.

„Am reușit să avem și o bună reprezentare a parohiilor din Arhiepiscopia Bucureștilor și din întreaga Patriarhie Română. Avem o emisiune dedicată reflectării vieții parohiale, difuzată cu frecvență mare și care invită atât preoți, cât și mireni. De asemenea, avem o bună relație și reprezentare a eparhiilor din Patriarhie și am reușit să acordăm o atenție deosebită și diasporei. O altă realizare importantă este faptul că proiectul jurnalului *Trinitas* a reușit să construiască o infrastructură capabilă să transmită informații și imagini filmate cu o foarte mare promptitudine”,

a explicat părintele Nicolae Dima. În același timp, *Trinitas TV* a reușit să ajute concret diferite persoane prin prezentarea unor cazuri sociale ce aveau nevoie de sprijinul semenilor. Astfel au fost strânși bani pentru operații sau pentru diferite servicii medicale ale persoanelor bolnave.

În același timp, și echipa *Trinitas TV* s-a extins, devenind o echipă de oameni dedicați Bisericii și profesiei.

„Au trecut deja 3 ani? Parcă ieri aranjam calculatoarele în redacție și ne pregăteam pentru sfințire [...] sunt 3 ani de muncă frumoasă și de multe amintiri dragi. Sunt reporter în cadrul redacției de știri a TRINITAS TV, iar ceea ce fac eu aici mă împlinește. Îmi place munca de jurnalist, iar faptul că pot sluji în același timp și Bisericii înseamnă foarte mult mine. Provin dintr-o familie pentru care Biserica a fost întotdeauna pe primul loc, astfel încât sunt mai mult decât mulțumită că am

șansa să participe la cele mai importante evenimente ale Bisericii noastre și în egală măsură să cunosc oameni pe care altfel poate nu aș fi avut prilejul să-i cunosc”,

a mărturisit Alina Papuc-Buzea. „Pentru mine *Trinitas TV* este în primul rând locul în care mi s-a dat ocazia să pun în practică ceea ce am învățat în facultate. Apoi este un loc în care m-am regăsit și în care vin cu mare plăcere. Pe lângă experiență profesională am mai dobândit ceva, și anume mulțumirea că lucrez într-un mediu «altfel», într-un mediu în care se pune accentul pe nevoia de informare spirituală a celor care se află dincolo de ecran”, spune Iuliana Lazăr, reporter *Trinitas TV*.

Pentru buna desfășurare a activității, *Trinitas TV* beneficiază de sprijinul Arhiepiscopiei Bucureștilor, ce asigură marea parte a finanțării, restul resurselor fiind asigurate de diferite eparhii. Însă problema finanțării este încă una dintre cele mai importante.

„Televiziunea *Trinitas* este susținută de Arhiepiscopia Bucureștilor în proporție de 70%. Parohiile, atât cele din mediul urban, cât și din cel rural, contribuie lunar cu o sumă de bani, pentru care le mulțumim în mod deosebit preoților care fac acest efort. Însă nevoile financiare sunt foarte mari pentru că și cheltuielile implicate, mai ales în ceea ce privește rețehnologizarea foarte necesară după trei ani de funcționare, sunt mari. Una dintre marile noastre dorințe este să sensibilizăm unii posibili sprijinitori ai *Trinitas*, fără a renunța la statutul nostru de televiziune non-comercială. Noi nu difuzăm publicitate, pentru că urmărește să se distanțeze ca aspect general de restul televiziunilor din spectrul audiovizual”,

a încheiat părintele Nicolae Dima.

Patriarhul Ecumenic și Patriarhul României au oficiat Sfânta Liturghie la Sărbătoarea Sfântului Dimitrie cel Nou*

Biserica Ortodoxă Română l-a sărbătorit pe 27 octombrie, pe Sfântul Cuvios Dimitrie cel Nou, Ocrotitorul Bucureștilor, ale cărui sfinte moaște sunt la Patriarhia Română. La Catedrala Patriarhală din București, la această mare sărbătoare, slujba Sfintei Liturghii a fost oficiată de către Sanctitatea Sa Bartolomeu, Patriarhul Ecumenic și Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, pe scena special amenajată din apropierea Catedralei Patriarhale.

Alături de Patriarhul Ecumenic și Patriarhul României s-au aflat Înaltpreasfințitul Ioan, Mitropolit de Pergam, Înaltpreasfințitul Pavlos, Mitropolit de Drama și Exarhul Macedoniei și următorii ierarhi, membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române: Înaltpreasfințitul Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Înaltpreasfințitul Laurențiu, Mitropolitul Ardealului, Înaltpreasfințitul Irineu, Mitropolitul Olteniei, Înaltpreasfințitul Serafim, Mitropolitul Ortodox Român al Germaniei, Europei Centrale și de Nord, Înaltpreasfințitul Iosif, Mitropolitul Ortodox Român al Europei Centrale și Meridionale, Înaltpreasfințitul Mitropolit Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei și Exarh patriarhal, Înaltpreasfințitul Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, Înaltpreasfințitul Andrei, Arhiepiscopul Alba Iuliei, Înaltpreasfințitul Epifanie, Arhiepiscopul Buzăului și Vrancei, Înaltpreasfințitul Calinic, Arhiepiscopul Argeșului și Muscelului, Înaltpreasfințitul Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, Înaltpreasfințitul Nicolae, Arhiepiscopul celor două Americi, Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Ioan al Episcopiei Covasnei și Harghitei, Preasfințitul Corneliu, Episcopul Hușilor, Preasfințitul Lucian, Episcopul Caransebeșului, Preasfințitul Sofronie, Episcopul Oradiei, Preasfințitul Nicodim, Episcopul Severinului și Strehaiei, Preasfințitul Vincențiu, Episcopul Sloboziei și Călărașilor,

* Disponibil la: <<http://ziarullumina.ro/patriarhul-ecumenic-si-patriarhul-romaniei-au-oficiat-sfanta-liturghie-la-sarbatoarea-sfantului-dimitrie-cel-nou-20509.html>>, 10 februarie 2016.

Preasfințitul Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului, Preasfințitul Ambrozie, Episcopul Giurguiului, Preasfințitul Visarion, Episcopul Tulcii, Preasfințitul Petroniu, Episcopul Sălajului, Preasfințitul Gurie, Episcopul Devei și Hunedoarei, Preasfințitul Siluan, Episcopul românilor ortodocși din Ungaria, Preasfințitul Siluan, Episcopul ortodocșilor români din Italia, Preasfințitul Timotei, Episcopul Ortodox Român al Spaniei și Portugaliei, Preasfințitul Macarie, Episcopul Ortodox Român al Europei de Nord, Preasfințitul Ciprian Câmpineanul, Episcop-vicar patriarhal, Preasfințitul Varlaam Ploșteanul, Episcop-vicar patriarhal, Preasfințitul Varsanufie Prahoveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Preasfințitul Andrei Făgărășeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, Preasfințitul Paisie Lugojanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei, Preasfințitul Emilian Lovișteanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului, Preasfințitul Ioachim Băcăuanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului, Preasfințitul Sofian Brășoveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Germaniei, Austriei și Luxemburgului și cu Preasfințitul Iustin Sigheteanul, Arhieret-vicar al Episcopiei Maramureșului și Sătmarului.

Răspunsurile la strană au fost date de Corul Thronos al Catedralei Patriarhale și de către protopsaltul Theodoros Vassilikos.

La acest eveniment au participat importante personalități de stat și locale, sute de preoți și diaconi din Arhiepiscopia Bucureștilor, dar și mii de credincioși și pelerini care au îndurat vremea rece și au așteptat pe Dealul Patrarhiei cu răbdare pentru a se închina Sfintelor Moaște și Cinstului Lemn al Sfintei Cruci.

După rostirea cuvântului Său, după citirea pericopei evanghelice, Sanctitatea Sa Bartolomeu a oferit un engolpion în dar Preafericitului Părinte *Patriarh Daniel din partea Patriarhiei Ecumenice*.

La rândul Său, Patriarhul României a mulțumit Sanctității Sale pentru cuvântul de învățătură adresat celor prezenți și a subliniat rolul sfinților în depășirea greutăților vieții.

„Mulțumim Sanctității Sale pentru cuvântul duhovnicesc foarte frumos și profund pe care ni l-a împărtășit astăzi de prețuire deosebită a Sfinților Dimitrie, Izvorătorul de Mir și Cuviosul Dimitrie, Ocrotitorul Bucureștilor. Îi mulțumim pentru faptul că a făcut o legătură frumoasă între cinstirea sfinților și ajutorul pe care îl primim de la ei în viața noastră chiar și atunci când trecem prin situații dificile, mai ales atunci când trecem prin criză, prin încercări, dar, desigur, întotdeauna vom birui cu puterea Sfintei Cruci și cu ajutorul sfinților”,

a spus Preafericirea Sa.

În semn de prețuire și recunoștință, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a dăruit Patriarhului Ecumenic o icoană în mozaic în stil bizantin.

„Ca semn de prețuire și de recunoștință pentru Sanctitatea Sa, pentru că a fost aici la noi de mai multe ori, dar astăzi într-un mod deosebit ne onorează cu prezența, dorim să oferim din Partea Patriarhiei Române o icoană în mozaic realizată de un tânăr care, împreună cu tatăl său, a făcut icoanele de mozaic de pe frontispiciul Catedralei Patriarhale și de pe frontispiciul Palatului Patriarhiei. Această artă a icoanelor în mozaic vine la noi de la Bizanț, de la Constantinopol. Și iată, acum oferim ca semn de prețuire ceea ce tinerii artiști ortodocși doresc să exprime și anume, cum a rodit lucrarea Patriarhiei Ecumenice în Țările Române și mai ales aici la București. Vă dorim ani mulți și binecuvântați, Sanctitatea Voastră!”

a mai spus Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române.

Călătorind împreună cu Dumnezeu. Sărbătorirea Sf. Ier. Nifon, Patriarhul Constantinopolului și Mitropolitul Țării Românești, la Târgoviște în ziua de 11 august 2010

*Preot cons. Ionuț Adrian GHIBANU
Arhiepiscopia Târgoviștei*

1. Sfinții – rugători, ajutători și ocrotitori ai vieții creștinului

În tradiția Bisericii noastre Ortodoxe, cinstirea sfinților s-a bucurat, dintotdeauna, de o mare apreciere din partea poporului binecredincios, deoarece ei au fost considerați, atât modele demne de urmat pentru viața cotidiană, căci prin faptele lor l-au făcut prezent pe Mântuitorul Iisus Hristos, cât, mai ales, ocrotitori și îndrumători ai vieții noastre, care ne călăuzesc pe calea mântuirii. Așa cum spunea Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Dr. Nifon, în: „Scrisoarea Pastorală *cu ocazia sărbătorii Sf. Ierarh Nifon, Patriarhul Constantinopolului și Mitropolitul Țării Românești și a pelerinajului la sfințele sale moaște aflate în Catedrala Arhiepiscopală și Mitropolitană din Târgoviște*”, din ziua de 11 august 2010: „Biserica a promovat, întotdeauna, exemplul sfinților ca o icoană strălucitoare a urmării lui Hristos și ca o mărturie că în viața lor s-au întrupat valorile Evangheliei care duc, în mod negreșit, la limanul mântuirii și al vieții veșnice”. Încă de la început, creștinii au privit cu mare evlavie sfințele moaște ale acelora care au urmat, cu fidelitate, pe Domnul Hristos, mărturisind, prin viața lor că iubirea de Dumnezeu și iubirea aproapelui, sunt realități nedespărțite, necesare și firești pentru mântuirea omului. Moaștele sfinților răspândesc sfințenie, deoarece plinătatea desăvârșirii, a sfințeniei sfântului se transmite și trupului, mai ales că există o relație tainică între sufletul sfântului, care se află întru lumina și iubirea lui Dumnezeu, și moaștele sfântului, care se află

pe pământ, ca dar și binecuvântare. Pelerinajul la moaștele sfinților reconstituie, în mod simbolic, drumul vieții lor pământești și oferă credinciosului posibilitatea de a-i mulțumi lui Dumnezeu și sfinților lui pentru ajutorul lor, exprimând, în același timp, nestăvilita căutare a desăvârșirii umane. De aceea, în timpul pelerinajului, credinciosul călătorește împreună cu Dumnezeu, îi simte prezența din abundență, căci el devine tot mai sensibil la realitățile spirituale. Sărbătorirea unui sfânt, împreună cu pelerinajul la moaștele sale, reprezintă o adevărată sărbătoare a Bisericii locale, a poporului lui Dumnezeu aflat în permanent pelerinaj spre „casa Tatălui” din cer. Un astfel de eveniment binecuvântat a fost și cel din ziua de 11 august 2010, când clerul și credincioșii din Arhiepiscopia Târgoviștei, cu mare evlavie și bucurie, au sărbătorit pe Sfântul Ierarh Nifon, Patriarhul Constantinopolului și Mitropolitul Țării Românești și s-au închinat la Sfintele sale Moaște aflate în Catedrala Arhiepiscopală și Mitropolitană din Târgoviște.

2. Sfântul Ierarh Nifon, Patriarhul Constantinopolului și Mitropolitul Țării Românești – ocrotitorul credincioșilor din vechea cetate de scaun a Țării Românești –, strălucit exemplu de sfințenie

Pildă de iubire, de credință și de smerenie, prin sfințenia vieții sale, Sf. Ierarh Nifon mărturisește, prin exemplul său, că cel care vrea să urmeze cu adevărat Domnului, trebuie să-și dăruiască întreaga sa viață lucrării la care îl cheamă Dumnezeu și să fie martorul și modelul unei vieți diferite de cea pământească, care introduce fermentul dumnezeiesc al harului Duhului Sfânt în societatea umană. Chipul blând și plin de speranță al Sfântului Ierarh Nifon, Patriarhul Constantinopolului și Mitropolitul Țării Românești este evident, atât în spiritualitatea ortodoxă, cât și în conștiința credincioșilor din Eparchia noastră, el strălucind, mai ales, prin evlavia pe care oamenii o au pentru Sfântul Ierarh. Cunoscut în istoriografia noastră datorită operei vestitului Gavriil Protul, Sfântul Ierarh Nifon este cel care ne-a oferit o pildă de bun iconom și chivernisitor al „casei lui Dumnezeu”, căci a fost binecunoscutul reorganizator al Bisericii din Țara Românească de la începutul secolului al XVI-lea, dar, mai ales, un exemplu de bun mărturisitor al dreptei credințe, de frumoasă demnitate umană și de iscusită profunzime morală, subliniind că cele mai de seamă valori umane sunt iubirea și slujirea lui Dumnezeu, probate prin slujirea și iubirea omului, așa cum Însuși Mântuitorul Iisus Hristos a făcut și ne-a îndemnat și pe noi să facem. Sfântul Ierarh a promovat atașamentul față de credința strămoșească și față de exprimarea ei și prin intermediul culturii, îndemnând ca între cele două

domenii să existe mereu o frumoasă, bună și necesară colaborare. Sfatul său nu a rămas fără urmări, dovadă că s-au tipărit aici, la Târgoviște, de către iscusitul Ieromonah Macarie primele cărți de pe teritoriul țării noastre: *Liturghierul* (1508), *Octoihul* (1510) și *Tetraevangheliarul* (1512). Primele două au apărut deja în ediții jubiliare, la inițiativa Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Nifon, în anii 2008 și 2009. Sfântul Ierarh Nifon este cunoscut și pentru că a fost îndrumătorul neobosit al Sf. Voievod Neogoe Basarab al Țării Românești, o altă personalitate de mare anvergură spirituală a trecutului nostru, apărător și susținător al culturii și civilizației ortodoxe, „domn cu apucături împărătești” și adevărat „bazileu bizantin”, dar și autentic promotor al Renașterii de factură creștină și model de domnie pământească. Așa cum se știe, Ierarhul Nifon este primul sfânt canonizat pe teritoriul țării noastre (16 august 1517), deschizător simbolic al sinaxarului autohton. Moaștele Sfântului Ierarh Nifon au fost aduse și așezate, pentru totdeauna, în Catedrala Arhiepiscopală și Mitropolitană din Târgoviște, ca podoabă duhovnicească a credincioșilor de aici, unde sfântul a îndrumat, a învățat, a muștră și a sfătuit poporul lui Dumnezeu, în ziua de 26 septembrie 2009, cu ocazia proclamării locale a canonizării Sfântului Voievod Neogoe Basarab și a lansării ediției jubiliare a *Octoihului* lui Macarie, în prezența Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul României, a unor membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a unor personalități de seamă ale vieții publice, științifice și culturale, românești și a peste 17.000 de credincioși, pelerini.

3. Sărbătorirea solemnă a Sfântului Ierarh Nifon la Târgoviște în ziua de 11 august 2010

Sărbătorirea Sfântului Ierarh Nifon și pelerinajul la Sfintele sale Moaște a debutat la Târgoviște, în acest an 2010, în care Biserica Ortodoxă Română a sărbătorit *Anul omagial al Crezului ortodox și al Autocefaliei românești*. La această sărbătoare locală și națională, de amploare, au participat personalități locale ale vieții noastre publice și culturale, studenți ai Facultății de Teologie a Universității *Valahia* din Târgoviște, elevi ai Seminarului Teologic *Sf. Ioan Gură de Aur* din Târgoviște, tineri din cadrul *Asociației Tineretului Ortodox* din Municipiul Târgoviște, dar și aproape 20.000 de credincioși din Eparhia noastră, și din întreaga țară. Sărbătoarea a început cu Vecernia, Litia și Acatistul Sfântului Ierarh Nifon, în seara zilei de 10 august, slujbe săvârșite de către Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Nifon, însoțit de preoți și diaconi, la care au participat numeroși credincioși. A doua zi, ceremoniile sfinte au început cu slujba de dimineață, în cadrul căreia a avut loc procesiunea scoaterii afară a Sfintelor

Moaște ale Sf. Ierarh Nifon, în fața Catedralei, și așezarea lor pe baldachinul special construit. Credincioși din toate colțurile Eparhiei și din țară au început să vină aici, treptat, încă de la ora 7.00, însoțiți de către preoții din parohiile lor. A urmat, apoi, primirea solemnă a Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Nifon și Sfânta Liturghie Arhierască, săvârșită de Ierarhul nostru și de un impresionant sobor de preoți și diaconi.

4. Sfântul Ierarh Nifon – păstor înțelept și grabnic ajutător

În timpul Sfintei Liturghii, s-a dat citire mesajului pe care Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul României, l-a adresat Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Nifon, dar și clerului și credincioșilor participanți la sărbătoare, în care Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a ținut să sublinieze faptul că: „Biserica recunoaște și proclamă sfințenia dăruită de Dumnezeu acelor creștini înduhovniciți care au păstrat dreapta credință, au viețuit potrivit Evangheliei Mântuitorului nostru Iisus Hristos, trăind în rugăciune și săvârșind fapte bune, și care au fost cinstiți de către poporul dreptcredincios încă din timpul vieții lor”. Referindu-se la Sfântul Ierarh Nifon, Preafericitul Părinte Patriarh a urât tuturor pelerinii veniți aici să afle: „întărire sufletească, speranță de mai bine, ajutor în necazuri și nevoi, alinare în încercările vieții și dobândirea certitudinii că, dincolo de orice criză și de orice lipsă materială, ceea ce rămâne fundamental este credința puternică, vie și profundă în Dumnezeu Cel Viu și pururea lucrător”. În finalul mesajului său, Patriarhul României a ținut să-l felicite, pentru acest frumos eveniment duhovnicesc, pe Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Nifon, dar și: „pe toți slujitorii Sfintelor Altare, monahii și monahiile, pe toți credincioșii Arhiepiscopiei și pe toți pelerinii veniți aici din întreaga țară, rugându-ne Sfântului Ierarh Nifon să mijlocească, pentru noi toți, către Bunul Dumnezeu, spre a dobândi ajutor întru întărirea credinței și spor în fapte bune, spre slava lui Dumnezeu și bucuria sfinților!”

5. Sfântul Ierarh Nifon – personalitate teologică și culturală marcantă a veacului său, a cărei sublimă și strălucitoare prezență este vie, luminoasă și puternică

După aceea, a urmat cuvântul de învățătură al Mitropolitului Nifon, din care reținem importanța spirituală și culturală a Târgoviștei, pentru că: „vechea reședință a voievozilor și mitropoliților munteni, care de-a lungul

veacurilor a fost un important reper istoric, religios, politic, educațional, artistic, social și economic pentru răsăritul Europei, este, și în continuare, un oraș cu o puternică profunzime spirituală și culturală [...] este un simbol al credinței creștine și al spiritualității ortodoxe, aducător de bogate roade, spre slava lui Dumnezeu și a Bisericii neamului românesc, iar mărturie stau până și aceste ziduri din fața Catedralei, vechi ruine, care vorbesc, peste veacuri, despre măreția și importanța credinței în Mântuitorul Iisus Hristos pe aceste plaiuri binecuvântate”. Vorbind despre rolul sfinților în viața credincioșilor ortodocși, Înaltpreasfinția Sa a evidențiat că acesta: „este foarte important în Biserica Ortodoxă, pentru că sfinții sunt cei care au devenit exemple vii de trăire și exprimare a valorilor Sf. Evangheliei, păzitori desăvârșiți ai vieții noastre, dar și puternici mijlocitori, sprijinitori și rugători ai noștri către Dumnezeu. [...] ei ne îndeamnă să devenim și noi misionari vrednici ai lui Hristos, trăitori și promotori ai nespusei bogății a tezaurului de credință ortodoxă. Într-un timp în care secularismul, consumismul și materialismul, cu mare influență, presează puternic asupra structurilor sociale ale lumii noastre, pilda sfințeniei este acea stâncă tare și puternică pe care se construiește încrederea și speranța noastră, astfel că exemplul sfinților ne arată calea cea bună de urmat spre Hristos și ne îndeamnă să rămânem statornici în credința strămoșească, să fim fideli trăitori ai preceptelor evanghelice și să dăruim și noi, după exemplul lor, speranță, încredere”. Vorbind despre trăsăturile fundamentale ale Sfântului Ierarh Nifon, Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit a remarcat faptul că predecesorul său este:

„personalitatea teologică și culturală marcantă a veacului său, a cărui prezență este vie, luminoasă și puternică până astăzi în conștiința noastră ortodoxă și românească, pentru că el, fiu al ținuturilor binecuvântatei Elade, venit tot dintr-o țară eminentă ortodoxă, a fost acela care a reorganizat viața noastră bisericească din temelii și, așa cum spune cronicarul: «a tocmit moravurile vremii pe pravila Sfinților Părinți în Țara Românească». Experiența sa organizatorică deosebită, dobândită în timpul păstoririi ca Patriarh de Constantinopol, dar mai ales bogata sa viață duhovnicească, pe care a dovedit-o prin asceză, smerenie, ascultare, rugăciune și dragoste către Dumnezeu și semenii, l-au făcut cunoscut, atât în toată creștinătatea răsăriteană, cât mai ales pe pământ românesc, făcând ca Sfântul Ierarh Nifon să strălucească, nu doar ca o personalitate simbolică, dar și ca om adecvat realităților timpului său și curajos ierarh, care a știut să se identifice permanent cu Biserica lui Iisus Hristos”.

Bineînțeles că, Înalțul Ierarh a subliniat și legătura dintre Sfântul Ierarh Nifon și Sfântul Voievod Neagoe Basarab, acesta din urmă remarcându-

se: „printr-o luminoasă domnie, deoarece a dăruit țării noastre, un timp de pace, prosperitate și de echilibru, el fiind și primul mare erudit român, care a susținut, prin scrierea sa, «Învățăturile către fiul său Theodosie», o politică de stat creștină, întemeiată pe valorile fundamentale și nepieritoare ale Evangheliei. Din acest motiv, Sf. Voievod Neagoe Basarab se constituie într-un exemplu demn de urmat și astăzi, el fiind modelul oricărui bun, drept și cinstit politician creștin”.

Mitropolitul Nifon a rememorat, în cuvântul său duhovnicesc și plin de înțelepciune și:

„acel eveniment de la 10 iulie 2008, când împreună cu Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul României, cu personalități de frunte ale societății noastre, dar și cu multe mii de credincioși, am marcat jumătate de mileniu de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Ierarh, ocazie cu care a avut loc și lansarea oficială a «Liturghierului» lui Macarie, la 500 de ani de la tipărirea lui la Târgoviște. De asemenea, este încă puternică amintirea zilei de 26 septembrie 2009, când tot aici, la Târgoviște, și tot în prezența Patriarhului României, a multor Ierarhi ai Bisericii noastre strămoșești, a peste 17.000 de credincioși, pelerini la sfintele moaște, dar și a unor importanți reprezentanți ai vieții noastre publice, științifice și culturale, cu ocazia proclamării locale a canonizării Sf. Voievod Neagoe Basarab și a lansării ediției jubiliare a «Octoihului» lui Macarie, a avut loc aducerea și așezarea moaștelor Sf. Ier. Nifon, pentru totdeauna, în Catedrala Arhiepiscopală și Mitropolitană din Târgoviște”.

La finalul cuvântului său de învățătură, Înaltpreasfințitul Părinte Nifon a mulțumit, atât Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul României, pentru mesajul transmis cu ocazia sărbătoririi Sfântului Ierarh Nifon, la Târgoviște, cât și clericilor și credincioșilor prezenți, pe care i-a îndemnat să cerceteze și să cunoască viața Sf. Ier. Nifon și cu ajutorul volumului tipărit special pentru această ocazie: „pentru a putea găsi [...] îndemn și exemplu pentru a-l urma pe Mântuitorul Hristos și pentru a devenii misionarii de azi ai lumii noastre și promotori ai binelui, dreptății, păcii și frumosului”. După aceea, Înaltul Ierarh a oferit *Diploma de Merit Sfântul Ierarh Nifon, Patriarhul Constantinopolului și Mitropolitul Țării Românești*, unor tineri deosebiți din Arhiepiscopia Târgoviștei, care au obținut premii la Concursurile și Olimpiadele școlare din timpul anului școlar. Până seara târziu a avut, apoi, loc închinarea pelerinilor la moaștele Sfântului Ierarh Nifon, aflate pe baldachinul din fața Catedralei Arhiepiscopale și Mitropolitane din Târgoviște. La Reședința Mitropolitană, Chiriarul nostru a oferit agapa frățească și un scurt concert al Corului Catedralei Mitropolitane. Acest pelerinaj de amploare, dedicat Sfântul Ierarh Nifon, va continua și în anii

următori, cu mai multă forță duhovnicească, entuziasm și încredere, ca semn al tăriei credinței locuitorilor de pe aceste meleaguri.

Fie ca Domnul să ne învrednicească și de acum înainte de astfel de evenimente duhovnicești deosebite!

Cursuri de perfecționare pentru ocupația de formator în economia socială

Diacon Daniel POPA,
coordonator al Centrului de Resurse
pentru Structurile Economiei Sociale
în Regiunea Sud-Est, Galați

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, în perioada 31 octombrie – 7 noiembrie 2010, în cadrul Așezământului social-medical *Sf. Mc. Pantelimon* Lacu-Sărat, Brăila, s-a desfășurat cursul de formare a formatorilor pentru economia socială, la care au participat reprezentanți din zece eparhii, pentru obținerea titlului de Formator (COR 241205) recunoscut de Consiliul Național de Formare Profesională a Adulților.

Aceste cursuri au fost organizate în cadrul proiectului *Promovarea în comunitate a economiei sociale*, ce se desfășoară cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, fiind o inițiativă a vrednicului de pomenire Episcopul Damaschin al Sloboziei și Călărașilor. Cele două eparhii, Arhiepiscopia Dunării de Jos și Episcopia Sloboziei și Călărașilor, împreună cu Fundația Școala Română de Afaceri a Camerelor de Comerț și Industrie – filiala Ialomița sunt partenerii primului proiect strategic implementat în Biserica Ortodoxă Română. Acest proiect a primit finanțare în prima sesiune de proiecte evaluate de Autoritatea de Management a Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, POSDRU/14/6.1/S/5, proiect finanțat din Fondul Social European – „Investește în oameni!”, cu perioada de implementare 01.02.2009-31.01.2012, în regiunile Muntenia Sud și Sud-Est.

Proiectul cu finanțare europeană are ca scop promovarea conceptului de economie socială și a modelelor de structuri economico-sociale, astfel încât parohiile, mediul de afaceri și alți factori interesați să poată iniția structuri similare

– în măsura în care și legislația românească va favoriza acest demers. Aceste structuri pot veni astfel în rezolvarea unor probleme sociale existente la nivelul comunității, iar implicarea parohiilor ar fi un factor de încredere și de mărturisire a adevăratelor valori care stau la temelia relațiilor familiale și comunitare dintre oameni, valorile creștine.

Fiind un proiect strategic, aria de desfășurare cuprinde 10 eparhii – respectiv 13 județe ale acestor regiuni: Galați, Ialomița, Argeș, Brăila, Buzău, Călărași, Constanța, Dâmbovița, Giurgiu, Prahova, Teleorman, Tulcea și Vrancea, însumând astfel două regiuni de dezvoltare a țării: Regiunea Sud-Muntenia, care cuprinde: Arhiepiscopia Bucureștilor, Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului, Arhiepiscopia Târgoviștei, Episcopia Giurgiului, Episcopia Alexandriei și Teleormanului, Episcopia Sloboziei și Călărașilor și, respectiv, Regiunea Sud-Est ce are în componență: Arhiepiscopia Dunării de Jos, Arhiepiscopia Buzăului și Vrancei, Arhiepiscopia Tomisului și Episcopia Tulcii. Perioada de desfășurare a proiectului este de 3 ani, începând la 1 februarie 2009 și finalizându-se la data de 31 ianuarie 2012.

Arhiepiscopia Dunării de Jos coordonează activitatea de implementare a proiectului în Regiunea Sud-Est prin *Centrul de Resurse pentru Structuri ale Economiei Sociale S-E*, cu sediul în municipiul Galați, str. Nicolae Alexandrescu, nr. 37A.

Beneficiarii proiectului, care au participat gratuit la activitatea de formare, au fost selectați câte trei din fiecare județ, îndeplinind cumulativ următoarele condiții: să fie membru activ al Bisericii, respectiv al comunității parohiale din care face parte, să aibă una din calificările: *formator, manager, lucrător social, asistent social*, să fie persoane ocupate (angajați) și să dețină o diplomă de studii superioare.

Despre colaborarea partenerilor și obiectivul acestui proiect Înaltpreasfințitul Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, a subliniat, la deschiderea cursurilor de formare a formatorilor:

„Acest parteneriat este pentru noi un model și un exemplu de implicare a două eparhii, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Este un model de simfonie și armonizare a centrelor eparhiale într-un tot organic. Este o mare șansă prezența oamenilor, a slujitorilor, a lucrătorilor sociali din toate eparhiile, foarte motivați, plini de experiență și plini de dorința de a-și îmbogăți experiența pentru a deveni formatori în protopopiate cu intenția de a ajuta în special parohiile sărace, prin știința de a ne ruga pentru pâine și pentru știința de a împărți și a împărțăși această pâine.”

Economia socială își propune atingerea unor scopuri sociale folosind mecanismele economice, dezvoltând întreprinderi sociale/unități de economie socială, afaceri comunitare, proiecte care contribuie la educația financiară și dezvoltarea abilităților antreprenoriale ale unor grupuri și comunități dezavantajate. Programa de curs a cuprins 35 de sesiuni de câte 90 de minute, cu scopul de a forma cursanții în două domenii: formarea formatorilor și economia socială. Cele două grupe au lucrat consecutiv cu cinci specialiști, recunoscuți la nivel național.

Complexitatea și ineditul conceptului de „economie socială”, în accepțiunea sa contemporană, nu au fost o barieră în procesul de formare datorită cadrului de desfășurare foarte bine ales. Așezământul social medical *Sf. M. Mc. Pantelimon* – Lacul Sărat, Brăila este o unitate model și un exemplu de bună practică al economiei sociale. Studiul facilitat al acestei unități a Arhiepiscopiei Dunării de Jos a oferit cursanților ocazia de a face o mai ușoară trecere de la concept spre concret. Competențele dobândite de participanți la finalul cursului sunt certificate recunoscute de Ministerul Muncii Familiei și Protecției Sociale și Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului.

Cei 45 de formatori din proiect vor merge în perioada următoare în cele șase județe ale acestei regiuni și vor instrui 650 de persoane, în domeniul economiei sociale. Toți cei 45 de cursanți vor deveni promotori ai economiei sociale în județele din care provin, urmând să instruiască încă 650 de persoane în cadrul anului viitor de desfășurare a proiectului. În urma acestei activități, Arhiepiscopia Dunării de Jos deține un număr de 9 formatori în domeniul economiei sociale, certificați de Consiliul Național de Formare Profesională a Adulților, persoane care vor putea susține sesiuni/cursuri de formare autorizate.

Alte date ale proiectului:

1. Obiectivele operaționale sunt legate de:

1.1 Crearea a două centre de resurse pentru structurile economiei sociale, câte unul în fiecare regiune, respectiv la Slobozia și Galați. La fiecare Centru de resurse vor fi angajate câte trei persoane;

1.2. Formarea a 45 de formatori certificați pentru economia socială, câte trei în fiecare județ și persoanele angajate la cele două centre de resurse;

1.3. (In)formarea a 650 de persoane în domeniul economiei sociale;

1.4. Realizarea strategiei regionale de promovare a economiei sociale în fiecare din cele două regiuni;

1.5. Realizarea unor campanii de promovare, în comunitățile locale din cele două regiuni, a principiilor, strategiei regionale, structurilor economiei sociale, unor exemple de bună practică, exemple de proiecte-pilot ce pot fi replicate.

2. Grupul țintă este format din: formatori implicați în economia socială, lucrători sociali, manageri ai întreprinderilor sociale, specialiști implicați în economia socială bărbați și femei. Bugetul proiectului are o valoare totală de 3.295.822,00 lei și o contribuție proprie de 61.534,00 lei.

3. Rezultatele concrete obținute în cadrul proiectului, în perioada 1 februarie 2009 – 31 decembrie 2010, sunt:

- înființarea celor două *Centre de Resurse pentru promovarea economiei sociale*, unul la Galați și unul la Slobozia, de unde se coordonează activitatea în cele două regiuni;
- realizarea a trei schimburi de experiență în țări ale Uniunii Europene;
- realizarea programei, suportului de curs și designului de curs, necesare la cursul de formare profesională pentru ocupația de formator în domeniul economiei sociale;
- realizarea a două site-uri web de promovare a activităților desfășurate în cele două regiuni: www.ecsocesc.ro și www.ecsocadj.ro;
- selectarea beneficiarilor pentru cursurile de formare de formatori pentru economia socială;
- organizarea cursurilor de formare la care participă 45 de persoane, câte trei persoane din fiecare județ al celor două regiuni și câte trei persoane din cadrul fiecărui Centru de resurse;

Acest proiect vine în ajutorul slujitorilor Bisericii, încurajându-i să relaționeze cu alte instituții în întâmpinarea problemelor cu care se confruntă Biserica și societatea, având drept obiectiv general „promovarea, în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Est, a economiei sociale ca fiind o componentă socio-economică viabilă pentru consolidarea unui sistem social echitabil, premisă pentru asigurarea dezvoltării durabile în România”.

Concertul de colinde „Hristos Se naște, slăviți-L!”

Ediția a III-a

*Sectorul cultural, învățământ și activități cu tineretul
al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor*

Episcopia Sloboziei și Călărașilor a organizat și în anul 2010, cu binecuvântarea și prin purtarea de grijă a Preasfințitului Părinte Episcop Vincentiu, Concertul de colinde „Hristos se naște, slăviți-L!”, eveniment ajuns la cea de-a treia ediție și așteptat ca un minunat dar de Crăciun de către toți credincioșii orașului Slobozia și nu numai.

Crăciunul este o sărbătoare foarte importantă pentru creștini: este Sărbătoarea Nașterii Domnului, timp al bucuriilor, al păcii și al liniștii sufletești. Este o perioadă în care primim și dăruim multă iubire și căldură sufletească. Acest lucru se remarcă și în entuziasmul cu care se fac pregătirile pentru această sărbătoare. Colindele de iarnă sunt texte rituale cântate la sărbători creștinești, închinat Crăciunului și Anului Nou. Originea lor se pierde în vechimile istoriei poporului nostru. De-a lungul secolelor, au devenit mai frumoase și au căpătat o mare varietate pe întreg teritoriul țării. Ele degajă atmosfera de sărbătoare și buna dispoziție cu care toți românii întâmpină Sărbătoarea Nașterii Domnului și Anul Nou.

Evocând momentul de la nașterea Mântuitorului Iisus, când steaua care i-a călăuzit pe cei trei magi s-a ivit pe cer, copiii merg din casă în casă cântând colinde și purtând cu ei o stea. Plugușorul este un obicei străvechi, potrivit căruia, în ajunul Anului Nou, cete de flăcăi merg pe la casele oamenilor și rostesc diferite urări. Aceștia sunt însoțiți de un plug mic, de unde și denumirea colindului. Astfel, vestea Nașterii Mântuitorului este răspândită în fiecare an de colindele care intră în fiecare casă prin intermediul colindătorilor.

Programul concertului a fost unul foarte diversificat. Nu mai puțin de 12 formații și ansambluri corale au venit la Mănăstirea *Sfinții Voievozi* din Slobozia pentru a vesti tuturor Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos.

Primele grupuri corale care au deschis această importantă manifestare religioasă au fost Corul Grădiniței nr. 3 – dirijor Andreiu Cristina (cu piesa „Moș Crăciun”) – și Corul *Primavera*, (clasele I-IV) – dirijor - prof. Laura Populan, cu colindele „Moș Crăciun”, „Măruț mărgăritar” și „Copilule cu ochi senini”.

Au fost urmate de Corul *Preludiu* de la Liceul de Artă *Ionel Perlea* (clasele V-VIII), dirijor prof. Ana-Maria Toader, cu colindele: „Am plecat să colindăm”, Gheorghe Cucu, „Domnul Iisus Hristos”, D. G. Kiriatic, „Iată vin colindători”, Tiberiu Brediceanu, Corul Școlii *Sfântul Andrei* din Slobozia (elevii clasei a VII-a), dirijor prof. Julieta Radu, care a interpretat colindele „La poartă la Ștefan Vodă” (colind tradițional din Moldova), „După dealul ăl mai mare” (colind tradițional din Moldova), „M-o trimis mama” (colind tradițional din Ardeal).

Al cincilea ansamblu coral, Corul *Voces* de la Liceul de Artă *Ionel Perlea* (clasele IX-XII), dirijor prof. Virgil Iaru, a urmat cu piesele „După datini colindăm”, Alexandru Pașcanu, „Vine Crăciunu pe seară”, Nicolae Ursu, „Silent Night”, Franz Gruber, „Săltați câmpuri și livezi”, Alexandru Pașcanu.

Inimile invitaților au fost apoi încălzite și de Grupul Vocal *Naparis* (clasa a III-a) din Slobozia, având ca dirijor pe dna inv. Tache Voica, cu urările specifice acestei perioade sacre, printre care amintim „Veste mare am adus”, „Îngerii din cer”, „Colindița”.

Corală Catedralei Episcopale *Înălțarea Domnului* din Slobozia, dirijor dl Mihai Emil, a impresionat audiența cu colindele „Plecarea magilor” (D. G. Chiriatic), „Domnuleț și Domn din cer”, „Tryptic – Bună dimineața la Moș Ajun; Uite-l că vine; La mulți ani!”, la final intrând în scenă Corul *Anton Pann* al Protoieriei Urziceni, dirijor pr. Dincă Ovidiu, cu suita „Trei crai de la Răsărit” (glasul I), „Cel fără de-nceput” (glasul I), „Bună sara” (Vicențiu Fântână), „Gazde Mari” (Tiberiu Brediceanu) și „Plugușor” (Maxim Vasiliu).

Corul Seminarului Teologic *Sfântul Ioan Gura de Aur* din Slobozia, dirijat de Pc cons. Gabriel Oproiu, care a interpretat urările tradiționale „Legănelul lui Iisus” (Valentin Teodorian) „Sara-i bun'a lui Crăciun” (armonizat de Pc Nicu Moldoveanu), „La Vitleem colo-n jos” (armonizat de Nicolae Lungu) și „Bună dimineața!”, care a primit multe aplauze din partea participanților la Concertul de colinde „Hristos se naște slăviți-L!”, a precedat Grupul *Tradiția Românească*, condus de pc Vladimir Alexa, acesta interpretând piese din folclorul românesc din diferite zone ale țării, precum „D' auzi gazdă!”, „Slobozî-nî-e, gazdă-n casă!”, „Sus la naltul ceriului”, „Pi cararea șerpuită”.

Ultimele două grupuri corale au încheiat frumosul eveniment religios, devenit un reper în municipiul Slobozia. Acestea au fost Corul *Mihail Vulpescu* al Protoieriei Călărași, dirijor dl Del Vasilache, cu colindele „Velerim și veler

Doamne” (Vasile Popovici), „În locașul lui Crăciun” (Valentin Teodorian), „Lerui mărului” (Gheorghe Danga), la care s-a adăugat piesa dlui Tudor Gheorghe, „Metanie”, și Grupul coral al Protoieriei Slobozia, dirijat de pr. Stanciu Cătălin, cu piesele „În seara de Moș Ajun”, Marin Trache, „Sus, boieri, nu mai dormiți”, George Breazul, „Deck the halls”, colind tradițional din repertoriul englez, și „Sorcova”, Nelu Nonescu.

NOVTĂȚI EDITORIALE

*Istoria Mitropoliei Țării Românești –
Studii publicate în anul 1959, la împlinirea a 600 de ani de existență,*

Editura *Trinitas* a Patriarhiei Române, București, 2010, 676 p.

La Editura *Trinitas* a apărut volumul „Istoria Mitropoliei Țării Românești – Studii publicate în anul 1959, la împlinirea a 600 de ani de existență”, însumând 676 pagini, rod al inițiativei Părintelui prof. dr. Mircea Păcurariu. În anul 1959 s-au împlinit 600 de ani de la atestarea Mitropoliei Țării Românești, eveniment care însă nu a putut fi aniversat, din cauza contextului politic al timpului. În ciuda conjuncturii nefavorabile, vrednicul de pomenire Patriarh Justinian Marina a evidențiat însă această aniversare printr-un număr omagial al revistei *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-10, 1959. Acesta a cuprins studii de o mare valoare științifică, ale unora dintre cei mai mari istorici și teologi, pe care le puteți regăsi în volumul editat recent de Patriarhia Română.

„Lucrarea «Istoria Mitropoliei Țării Românești – Studii publicate în anul 1959, la împlinirea a 600 de ani de existență», rodul inițiativei Părintelui prof. dr. Mircea Păcurariu, constituie un îmbucurător și îndelung așteptat eveniment editorial. Pe parcursul celor 650 de ani de fințare a Mitropoliei Țării Românești au apărut diverse articole în care au fost tratate anumite momente importante din istoria ei, dar o lucrare amplă, care să surprindă în mod nuanțat aspectele esențiale ale acestei istorii și să adune în același timp contribuțiile cele mai valoroase pe această temă de maximă importanță în istoria Bisericii Române, nu apăruse până acum [...]. Având în vedere laborioasa și îndelungata muncă de

cercetare, în urma căreia au fost descoperite documente de maximă importanță pentru istoria noastră bisericească, ca omagiu adus memoriei autorilor trecuți la Domnul și ca prețuire arătată celor ce sunt în viață, binecuvântăm retipărirea volumului aniversar din 1959, pe care îl recomandăm cu multă căldură cititorilor dornici să cunoască istoria celei mai vechi Mitropolii a românilor ortodocși cu activitate neîntreruptă din 1359 până azi” (fragment din „Cuvântul înainte” al Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române).

Agencia de știri *Basilica*

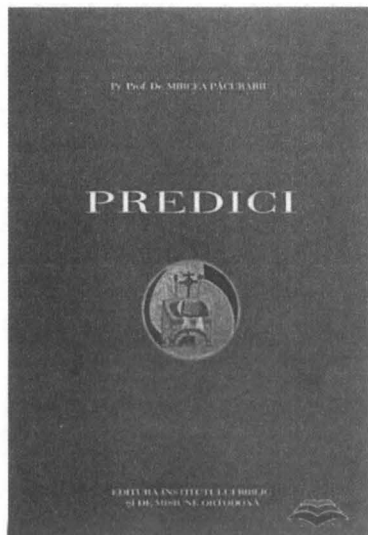
Pr. Prof. dr. Mircea PĂCURARIU,

Predici la Duminici, la Praznice împărătești și ale Maicii Domnului, la Sfinți mari și la Sfinți români; predici ocazionale și la înmormântări,

Editura *Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă*, București, 2010, 632 p.

Prin strădania Pr. Prof. dr. Mircea Păcurariu, la Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă a apărut volumul de „Predici la Duminici, la Praznice împărătești și ale Maicii Domnului, la Sfinți mari și la Sfinți români; predici ocazionale și la înmormântări”.

„Este demn de apreciat nu numai stilul clar și concis al Părintelui Profesor, cunoscut din lectura lucrărilor sale cu profil istoric, ci mai cu seamă conținutul predicilor. Pornind de la pericopa evanghelică din duminici, autorul face mereu apel la alte texte biblice, la scrierile unor Sfinți Părinți, la cărțile noastre de slujbă, la fapte din trecutul Bisericii și al neamului, dar și la realitățile concrete ale timpului nostru” (din „Cuvântul înainte” al Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române).

Redacția

Trilogia dedicată Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române:

Autocefalia: libertate și demnitate (648 p.),

Autocefalie și responsabilitate (1096 p.),

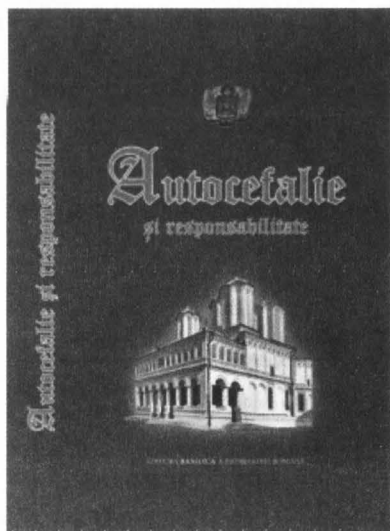
Autocefalie și comuniune (719 p.),

Editura *Basilica* a Patriarhiei Române, București, 2010

În ședința solemnă a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, din Aula Magna „Teoctist Patriarhul” a Palatului Patriarhiei, pe 28 octombrie, la inițiativa și cu înalta binecuvântare a Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura *Basilica* a Patriarhiei Române a lansat volumele din trilogia dedicată aniversării Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române: *Autocefalia: libertate și demnitate; Autocefalie și responsabilitate; Autocefalie și comuniune*.

1. Redăm integral „Cuvântul înainte” al volumului *Autocefalia: libertate și demnitate*, intitulat „Libertatea și demnitatea unei Biserici autocefale”, al Preafericitului Părinte Patriarh Daniel:

„În *Tomosul* patriarhal și sinodal al Patriarhiei de Constantinopol din anul 1885, prin care se recunoaște autocefalia Bisericii Ortodoxe a României, se face mai întâi constatarea că Biserica României a păstrat neclintită și neștirbită dreapta credință primită de la Mântuitorul Iisus Hristos și de la Sfinții Apostoli. Ca atare, acestei Biserici i se recunoaște *autocefalia*, adică dreptul de a avea *conducere proprie și de a se administra de sine*, fără amestec din afară. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române este declarat „*frate in Hristos*”, iar întâistătătorul Bisericii României are

datoria de a pomeni la Sfânta Liturghie pe patriarhul ecumenic și pe ceilalți patriarhi ai Bisericilor Ortodoxe surori, precum și datoria de a se consulta și a hotărî împreună cu ceilalți întâistătători ai Bisericilor Ortodoxe cele ce privesc binele comun al Ortodoxiei.

În esență, autocefalia este *recunoașterea maturității spirituale și a libertății administrative și pastorale* a unei Biserici Ortodoxe dintr-o țară devenită stat independent. De fapt, autocefalia a fost recunoscută în anul 1885, după ce în prealabil s-a realizat unirea Principatelor Române, în anul 1859, după Războiul de independență din anul 1877 și după ce România a devenit regat în anul 1881. Iar rangul de Patriarhie l-a primit în anul 1925, după ce, mai înainte, în anul 1918, s-a realizat reîntregirea României în hotarele ei firești.

Din punct de vedere bisericesc autocefalia, ca maturitate spirituală a unei Biserici locale, are, potrivit *Tomosului de autocefalie, două componente majore: libertate de conducere administrativă locală (națională) și coresponsabilitate universală sau ecumenică. În principiul autocefaliei ortodoxe este depășită unitatea ca subordonare a Bisericilor locale din popoare sau etnii diferite, unui centru eclesial unic sau unui centru extern și recunoscută legitimitatea și egalitatea diverselor Biserici Ortodoxe locale surori, unite cu Hristos și întreolaltă prin aceeași învățătură de credință, viață sacramentală și disciplină canonică, dar complet libere în privința conducerii de sine în plan administrativ și pastoral bisericesc.*

Biserica autocefală își formează propriul ei cler și își alege episcopii și pe întâistătătorul ei, arhiepiscop, mitropolit sau patriarh, fără amestec sau confirmare din partea unei autorități bisericești externe.

Sfântul Sinod al Bisericii autocefale și întâistătătorul lui au însă datoria de a păstra comuniunea ortodoxă universală. Autoritatea supremă de conducere în Biserica Ortodoxă autocefală este Sfântul Sinod prezidat de întâistătătorul ei (arhiepiscop, mitropolit sau patriarh), iar la nivel ecumenic sau universal autoritatea supremă este Sinodul ecumenic, prezidat de Patriarhul ecumenic de Constantinopol, fiind primul între ceilalți patriarhi și întâistătători ai Bisericilor Ortodoxe surori.

Principiul sinodalității și al întâietății (primatului) ca slujire în interiorul sinodalității este elocvent exprimat în canonul 34 apostolic care prevede că: *„episcopii fiecărui neam (etnie) trebuie să cunoască pe*

cel dintâi dintre ei și să-l socotească pe el drept căpetenie, și nimic mai de seamă să nu facă fără incuviințarea acestuia și fiecare să săvârșască numai acelea care privesc eparhia sa, iar cel dintâi să nu facă ceva fără incuviințarea tuturor, căci numai astfel va fi înțelegere și se va slăvi Dumnezeu prin Domnul în Dubul Sfânt: Tatăl, Fiul și Sfântul Dub". Așadar, acest canon constituie temeiul cel mai clar al înțelegerii ortodoxe a autocefaliei unei Biserici locale etnice sau naționale. În *principiul sinodalității ortodoxe, unitatea nu se realizează în sens unic prin subordonarea tuturor față de unul singur (unus super omnes), ci prin consultare reciprocă între primul ierarh și toți ceilalți (primus inter pares).* Așadar, întâietatea sau primatul în înțelesul ortodox nu se opune și nu se suprapune sinodalității, ci se integrează ei, astfel încât comuniunea Bisericilor Ortodoxe surori să poată fi în istorie o icoană a comuniunii Sfintei Treimi, în care Persoanele divine se recunosc reciproc, se iubesc reciproc și se confirmă reciproc (cf. *Ioan 17, 21-22*).

Biserica se manifestă în modul cel mai intens ca Biserică sau comuniune de iubire a oamenilor cu Preasfânta Treime și întreolaltă prin săvârșirea, în timpul săvârșirii Sfintei Liturghii Euharistice când ea aduce mulțumire lui Dumnezeu pentru toate darurile Sale și se unește mistic cu Hristos, Capul ei și Arhiereul Cel veșnic. Din acest motiv, *comemorarea și concelebrarea întâistătătorilor Bisericilor autocefale surori în timpul Sfintei Liturghii Euharistice constituie manifestarea cea mai intensă și solemnă a comuniunii ortodoxe universale. Astfel se vede că Ortodoxia este, în același timp locală (națională) și sobornicească sau universală.*

Pomenirea numelor tuturor întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe surori de către întâistătătorul unei Biserici Ortodoxe autocefale, atunci când acesta slujește în Biserica lui, exprimă atât *identitatea proprie a Bisericii Ortodoxe autocefale dintr-o țară anume, cât și comuniunea și coresponsabilitatea tuturor Bisericilor Ortodoxe în fața Preasfintei Treimi, Izvorul și Modelul vieții Bisericii lui Hristos.*

Anul omagial al Autocefaliei românești (1885-2010) ne oferă prilejul de a evidenția principiile teologice, canonice și misionare ale autocefaliei eclesiale, ca notă specifică a eclesiologiei ortodoxe, care armonizează unitatea de credință cu libertatea de acțiune, sensul textului sacru al Tradiției comune cu specificul contextului istoric al misiunii fiecărei Biserici locale.

În acest sens, volumul prezent, intitulat *Autocefalia: libertate și demnitate*, ne oferă un bogat material referitor la semnificația și practica autocefaliei eclesiale ortodoxe. Deși unii dintre autorii studiilor cuprinse în acest volum au trecut la viața veșnică, totuși rodul gândirii și lucrării lor academice rămâne viu și actual, semnificativ și stimulatîv pentru viața Bisericii Ortodoxe Române.

Volumul prezent este în primul rând *un omagiu adus memoriei tuturor acelor care s-au ostenit pentru recunoașterea oficială a Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române și a rangului ei de Patriarhie*. În al doilea rând, cartea aceasta este *un izvor bogat de date, idei și mărturii referitoare la importanța națională și panortodoxă a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române în trecut și astăzi*. De asemenea, această lucrare este *un imbold sau impuls, pentru o cunoaștere mai profundă și mai largă a evoluției vieții și activității Ortodoxiei românești de la recunoașterea autocefaliei în 1885 până astăzi*.

Mulțumim tuturor celor care s-au ostenit cu redactarea, editarea și tipărirea acestui volum sub îndrumarea Preasfințitului Părinte Varlaam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal, astfel încât acest volum (*Autocefalia: libertate și demnitate*) și încă altele două (*Autocefalie și responsabilitate; Autocefalie și comuniune*), să poată fi o *intreită ofrandă adusă Bisericii lui Hristos din poporul român, la împlinirea a 125 de ani de Autocefalie și 85 de ani de Patriarhat*.

Binecuvântăm publicarea acestei cărți și pe toți cititorii ei dornici de a cunoaște mai bine istoria și viața Bisericii Ortodoxe Române”¹.

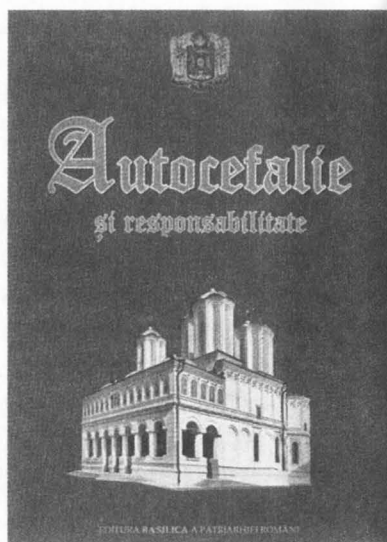
2. „Volumul *Autocefalie și responsabilitate* ne prezintă relația dintre libertatea și responsabilitatea care derivă din autocefalie în viața Bisericii Ortodoxe Române, în fiecare eparhie din țară și din afara granițelor României. Sunt menționate aici o mulțime de instituții noi și de activități pastorale, culturale și sociale dezvoltate de Biserica Ortodoxă Română de la recunoașterea autocefalei sale în anul 1885 până în prezent (2010)” afirmă Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, în „Cuvântul înainte”, numit „Libertate și responsabilitate în Biserica autocefală”.

În „Cuvântul înainte”, Preafericitul Părinte Daniel afirmă:

„Însă libertatea pe care o oferă autocefalia eclesială nu

¹ † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Libertatea și demnitatea unei biserici autocefale”, în: *Autocefalia: libertate și demnitate*, București, Ed. Basilica, 2010, pp. 5-7.

trebuie asimilată libertății statelor independente și suverane, deoarece ea implică totodată *responsabilitatea de a păstra unitatea de credință, de a respecta și de a asculta celelalte Biserici surori și de a se interesa de viața și mărturia comună a întregii Ortodoxii*. Conferințele panortodoxe din ultimele decenii au încercat să sublinieze *tocmai această responsabilitate comună a Bisericilor autocefale*, care, uneori, au tendința de a se închide în sine. Patriarhul ecumenic de Constantinopol, care, după schisma de la 1054 survenită între Roma și Constantinopol, ocupă locul de *primul între patriarhi (primus inter pares)*, contribuie cel dintâi la organizarea conferințelor panortodoxe și la pregătirea unui Sinod panortodox. În zilele noastre, principala problemă care se pune în diaspora ortodoxă este aceasta: cum poate fi unită libertatea pastorală a diferitelor jurisdicții ale Bisericilor autocefale cu responsabilitatea unei cooperări frățești mai intense”².

De asemenea, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel mai arată că acest volum, coordonat de Preasfințitul Părinte Varlaam, Episcop-vicar patriarhal, constituie „o contribuție semnificativă la cunoașterea mai intensă a vieții Bisericii noastre care a folosit libertatea autocefaliei ca pe o binecuvântare sfântă de-a se organiza mai temeinic până la ridicarea sa la rang de Patriarhie în anul 1925. De asemenea, Biserica Ortodoxă Română autocefală și națională a fost mereu alături de popor, contribuind mult la realizarea unității sale naționale. Cartea aceasta este și un omagiu adus ierarhilor, clericilor și credincioșilor ortodocși români care au unit libertatea cu responsabilitatea, jertfelnicia cu bucuria comuniunii frățești, au contribuit la păstrarea credinței ortodoxe chiar și în vremuri grele pentru viața Bisericii noastre”.

3. Volumul al treilea, intitulat sugestiv *Autocefalie și comuniune*, coordonat de Preasfințitul Ciprian Câmpineanul, Episcop-vicar patriarhal, este dedicat relațiilor externe ale Bisericii Ortodoxe Române cu: Bisericile Ortodoxe surori; Biserici creștine (vechi orientale, romano-catolică, veche catolică, anglicană, reformată, luterană); organizații ecumenice internaționale (Consiliul Ecumenic

² † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Libertate și responsabilitate în biserica autocefală”, în: *Autocefalie și responsabilitate*, București, Ed. Basilica, 2010, pp. 5-6.

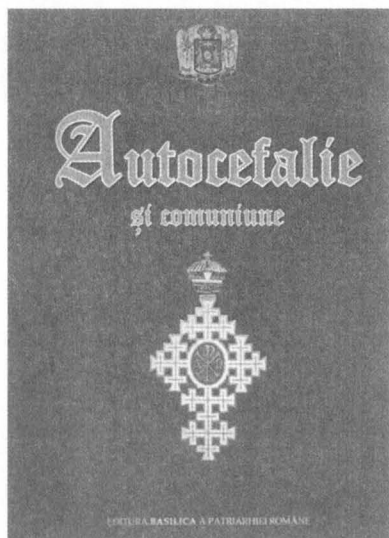
al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene); alte religii; instituțiile europene și, nu în ultimul rând, comunitățile ortodoxe românești din afara granițelor României (Basarabia și Bucovina de Nord, Serbia, Ungaria și Bulgaria, Balcani, Europa Centrală și de Nord, Europa Occidentală și Meridională, America, Australia și Noua Zeelandă, Ierusalim, Iordan, Ierihon și Muntele Athos, Cipru, Turcia, Africa de Sud, Siria, Japonia).

În cuvântul introductiv al acestei lucrări, intitulat „Libertate pentru comuniune și dialog”, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel accentuează dimensiunea și importanța dialogului și a comuniunii, dar și a responsabilității dintre Bisericile ortodoxe surori:

„Autocefalia unei Biserici Ortodoxe nu înseamnă numai libertatea de a se conduce de sine din punct de vedere administrativ și pastoral, ci și libertatea de a exprima în momente și moduri diferite comuniunea fraternă cu celelalte Biserici Ortodoxe surori prin scrisori și vizite irenice, participări la evenimente solemne, la consultări și acțiuni de interes comun, precum și prin ajutorare frățească în plan pastoral, ca urmare a fenomenului migrației ș.a.

De asemenea, o Biserică Ortodoxă autocefală poate iniția și cultiva relații amicale cu alte Biserici ori grupuri confesionale, cu organizații creștine internaționale, sau dialog și cooperare de ordin practic (social), cu reprezentanți ai unor religii, dacă nevoile pastorale sau sociale ale acestei Biserici o cer.

Volumul prezent intitulat *Autocefalie și comuniune*, în partea întâi expune sistematic principalele momente și aspecte ale comuniunii Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe surori, relațiile ei cu alte Biserici sau cu unele confesiuni și organizații creștine internaționale, precum Consiliul Mondial al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene și Instituțiile europene. În toate aceste relații sau contacte, firește pentru o instituție responsabilă și civilizată, capabilă de dialog și cooperare, fără teamă și fără agresivitate, Biserica Ortodoxă Română a păstrat integritatea credinței și moralei

ortodoxe. Aceasta se explică prin faptul că a avut teologi clerici și mireni bine pregătiți, capabili să discearnă între adevărul de credință care nu poate fi negociat și cooperarea practică bazată pe iubirea față de aproapele, potrivit poruncii și practicii Mântuitorului Iisus Hristos, Care, deși întru totul Sfânt, a dialogat cu oameni păcătoși din poporul Său, dar și cu oameni de alt neam și de altă credință, a de pildă femeia cananeancă, femeia samarineancă și sutașul roman, militar din trupele de ocupație a Țării Sfinte. Iar pentru că sfințenia era una reală și smerită, nu una aparentă și închipuită, ea nu s-a diminuat, nici nu s-a deformat, în schimb a vindecat și a schimbat bine pe cei care aveau nevoie de adevărul și sfințenia Lui.

Desigur, când dialogul și cooperarea cu alții devin păgubitoare pentru integritatea credinței și a vieții noastre creștine, atunci ee trebuie diminuate sau întrerupte, cu demnitate, dar nu cu aroganță sau din complex de superioritate, astfel încât fermitatea să nu se confunde cu fanatismul justițiar și neomenos. Din acest motiv, cei ce nu sunt pregătiți pentru dialog sau constată că este nefolositor sau păgubitor, trebuie să-l evite, înlocuindu-l cu rugăciunea personă «pentru pace a toată lumea, pentru bunăstarea (statornicia) Sfințelului Dumnezeu Biserici și pentru unirea tuturor (oamenilor)».

În partea a II-a a volumului *Autocefalie și comuniune* sunt prezentate istoria și viața comunităților ortodoxe românești din afara granițelor României. Această comuniune a românilor ortodocși ce pretutindeni cere o atenție sporită din partea Bisericii Ortodoxe Române și a conducerii politice a României întrucât numărul românilor din afara României a crescut considerabil în ultimii ani, ca urmare a fenomenului migrației. Grijă pastorală a Patriarhiei Române pentru frații noștri români din străinătate s-a concretizat deja în înființarea de parohii și eparhii noi dar trebuie sporită întrucât aceste comunități nu au biserici proprii, ci folosesc biserici împrumutate de la romano-catolici, anglicani sau protestanți.

Acest volum, alcătuit sub îndrumarea Preasfințitului Părinte Ciprian Cămpineanul, Episcop-vicar patriarhal, arată atât dorința și capacitatea Bisericii Ortodoxe Române de a cultiva comuniunea fraternă cu celelalte Biserici Ortodoxe surori, cât și vocația și înnăscută pentru dialog și cooperare, ca Biserică latină din Răsăritul ortodox, cu rădăcini profunde în Tradiția bizantină și cu flori multe în diaspora română din Occident, mai ales în Italia și Spania.

Felicităm pe toți cei care au contribuit la redactarea, editarea și publicarea acestei cărți și pe toți cititorii ei, dornici să cunoască mai bine roadele autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române în relațiile ei externe.

Binecuvântăm publicarea acestui volum la Editura *Basilica* a Patriarhiei Române ca pe un omagiu adus Bisericii Ortodoxe Române la ceas aniversar: împlinirea a 125 de ani de Autocefalie și 85 de ani de Patriarhat, timp sfințit prin rugăciune și prin fapte bune!³.

Redacția

³ † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Libertatea pentru comuniune și dialog”, în: *Autocefalie și comuniune*, București, Ed. Basilica, 2010, pp. 5-6.

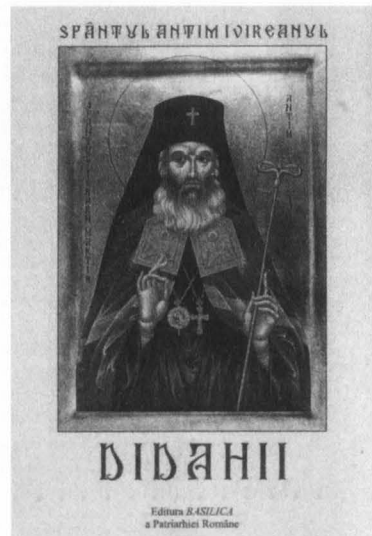
SFÂNTUL ANTIM IVIREANUL, *Didahii*,

Editura *Basilica* a Patriarhiei Române, București, 2010, 248 p.

Anul acesta, cu prilejul prăznuirii Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul (27 septembrie) a avut loc, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, lansarea volumului de predici al mitropolitului cărturar, intitulat „Didahii”.

Tipărită în deosebite condiții grafice la Editura *Basilica* a Patriarhiei Române, această reeditare a cuvântărilor „celui mai plin de roade păstor al Țării Românești”, după cum se arată în „Cuvântul înainte” al Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, reprezintă rodul unor eforturi susținute și a unei colaborări între Biserica Ortodoxă Română și Academia Română, volumul fiind îngrijit de părintele arhimandrit *Mihail Stanciu*, fostul stareț al Mănăstirii Antim din Capitală, și *Gabriel Ștrempel*, directorul onorific al bibliotecii acestei instituții și cercetător de-o viață al operei ierarhului de origine georgiană.

Reeditarea cuvântărilor Sfântului Ierarh Antim Ivireanul apărea ca o necesitate stringentă, dat fiind faptul că ultima oară acestea fuseseră tipărite în anul 1997. Lucrarea actuală are la bază atât manuscrisul original al *Didahiilor*, cât și vechile ediții din anii 1886 și 1888, îngrijite de două mari personalități ale culturii și teologiei românești, *Ion Bianu* și *Constantin Erbiceanu*. De altfel, este laudabilă inițiativa autorilor volumului prezent de a semnala diferențele dintre edițiile consultate în notele din subsolul paginilor. Totodată, studiul introductiv ce precedă textul propriu-zis al *didahiilor* reușește, într-o manieră sintetică, să-i formeze cititorului o viziune de ansamblu asupra surselor de inspirație folosite

de mitropolitul valah în redactarea operei sale, asupra învățăturilor dogmatice, liturgice și morale conținute de aceasta, cât și referitor la poezia și stilistica ei aparte.

Așa cum autorii acestui volum o arată în studiul introductiv, „Didahiile reprezintă o operă complexă, prezentând și armonizând învățături dogmatice, liturgice, morale, îndemnuri și rugăminți personale într-o exprimare originală și o unitate neegalată de sensibilitate și viziune teologică”, constituind una dintre cele mai de seamă opere ale genului din literatura noastră bisericească.

Damian ANFILE

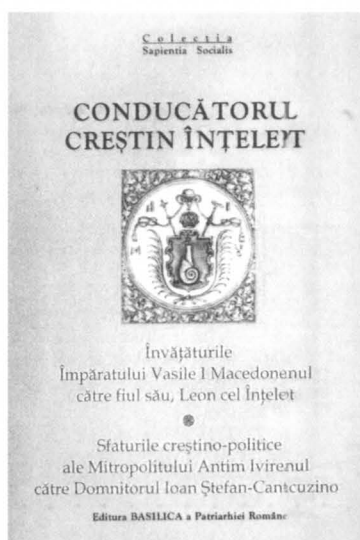
Conducătorul creștin înțelept,

Editura *Basilica* a Patriarhiei Române, București, 2010, 116 p.

La Editura *Basilica* a Patriarhiei Române a apărut de curând volumul „Conducătorul creștin înțelept”. Acesta cuprinde două opere clasice: „Învățăturile împăratului Vasile I Macedoneanul către fiul său, Leon cel Înțelept”, scrisă de Vasile Macedoneanul, Împăratul Bizanțului, precum și „Sfaturile creștino-politice către domnitorul Ioan Ștefan Cantacuzino”, de Sfântul Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Românești. Volumul este tipărit cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel și cuprinde două dintre cele mai frumoase cuvinte de înțelepciune adresate celor tineri și nu numai.

Prin scrierea „Învățăturilor” către fiul său, Leon, împăratul Vasile din secolul al IX-lea a urmărit formarea și preșătirea acestuia ca împărat al Imperiului Bizantin, având ca bază pedagogică credința ortodoxă și principiile ei morale, combinate cu înțelepciunea laică și regulile sănătoase de conducere a unui stat. De asemenea, influențat de opera împăratului bizantin, Sfântul Antim Ivireanul a adunat, la rândul său, un mănunchi de sfaturi adresate domnitorului Ștefan Cantacuzino al Țării Românești, ultimul domn pământean până la instituirea domniilor fanariote. Tipărind aceste

„Sfaturi creștino-politice către domnitorul Ioan Ștefan Cantacuzino” la București, în anul 1715, cu un an înaintea morții martirice, Sfântul Antim a dorit să lase contemporanilor săi, dar și posterității, un testament spiritual și îndreptar politic pentru orice

conducător care alege să respecte întâi de toate Legea lui Dumnezeu. „Nădăjduim că mesajul creștin edificator desprins din paginile acestor cărți va fi de mult folos celor ce, prin activitatea lor de conducere politică și socială, pot contribui la promovarea valorilor perene în societatea de azi. De fapt, fiind vorba de înțelepciune, învățăturile și sfaturile publicate aici pot fi utile tuturor celor ce sunt conducători de comunități umane, inclusiv celor ce păstoresc credincioșii pe calea mântuirii”,

mai afirmă Preafericitul Părinte Patriarh Daniel în „Cuvântul înainte”.

Volumul „Conducătorul creștin înțelept”, apărut la Editura *Basilica*, poate fi achiziționat de la magazinele bisericești, precum și de la pangarele lăcașurilor de cult din Patriarhia Română.

Ziarul Lumina

Preot dr. Alexandru MOȚOC

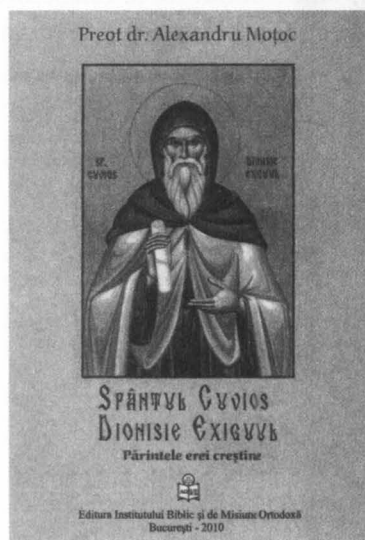
Sfântul Dionisie Exiguul – Părintele Erei creștine,

Editura *Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă*, București, 2010, 332 p.

La Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă a Patriarhiei Române a apărut, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, lucrarea părintelui inspector general bisericesc Alexandru Moțoc intitulată „Sfântul Dionisie Exiguul - Părintele Erei creștine”. „Cartea de față, *Sfântul Cuvios Dionisie Exiguul - Părintele erei creștine*, teză de doctorat a părintelui Alexandru Moțoc, concepută și scrisă sub semnul dragostei față de marea personalitate și operă a celui ce a socotit curgerea timpului după Nașterea lui Hristos, constituie o contribuție valoroasă și binevenită în spațiul cercetării istorico-teologice românești consacrate marelui și, în același timp smeritului savant creștin trăitor în vremurile secolelor V-VI” (Din „Cuvântul înainte” al Preafericitului Părinte Patriarh Daniel).

Pe 1 septembrie, Biserica Ortodoxa face pomenirea Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul. Canonizarea sa a fost hotărâtă de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Romane în ședința din 8-9 iulie 2008.

S-a născut în jurul anului 470 în Sciția Mică și a intrat de tânăr în viața monahală. După finalizarea studiilor în una din școlile mănăstirești din Dobrogea, ajunge ca pelerin în Orient. Din cauza monofizismului este nevoit să meargă la Constantinopol și de aici la Roma. Va lucra sub ascultarea a zece papi, începând cu Atanasie al II-lea (496-498) și încheind în timpul pontificatului lui Virgiliu (537-555).

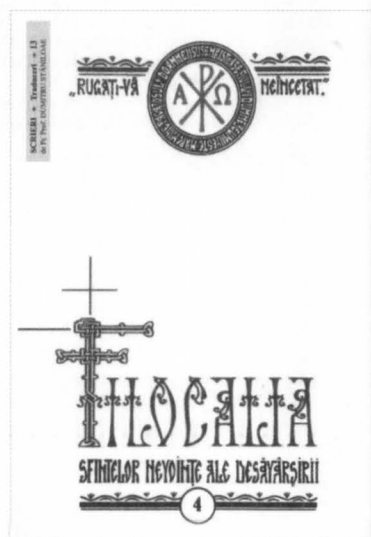
Datorită Sfântului Dionisie Exiguul afirmăm astăzi că suntem în anul 2010 „după Hristos”, deoarece el a propus numărarea anilor începând cu Întruparea Domnului. Astfel, el abandonează era lui Dioclețian, și accepta anul 753 a.u.c. ca an al Întrupării Domnului și punctul de la care începe era creștină. Chiar dacă în calculul propus de el întâlnim și o eroare, ideea în sine a fost cu adevărat revoluționară. Calendarul stabilit de el a fost adoptat în Italia în anul 527, mai târziu în Franța și în Anglia (Sinodul de la Whitby, 664), extinzându-se cu vremea în întreaga lume creștină.

Redacția

Filocalia,
volumul al IV-lea,

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă,
București, 2010, 376 p.

La Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă a apărut, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, volumul al IV-lea, traducere din limba greacă, introducere și note de Preot Prof. Dr. Dumitru Stăniloae. „Volumul al IV-lea al Filocaliei românești cuprinde o selecție din scrierile unor autori adânc preocupați de cunoașterea vieții ascetice: Isihie Sinaitul, Filotei Sinaitul, Ioan Carpatul, Teodor al Edessei, Filimon, Teognost, Ilie Ecdicul, Teofan Monahul, Talasie și Ioan Damaschinul. Un grup de autori mai puțin cunoscuți, cu excepția ultimilor doi, dar ale căror scrieri s-au bucurat de o largă răspândire și prețuire în mediul monahal, datorită tematicii lor axate pe latura practică a vieții duhovnicești” (Din „Cuvântul înainte” al Preafericitului Părinte Patriarh Daniel).

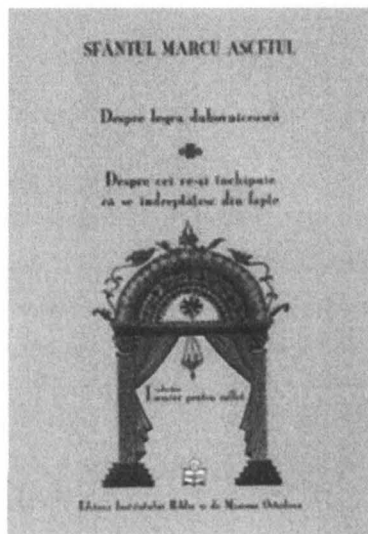
Agenția de știri *Basilica*

SFÂNTUL MARCU ASCETUL,
Despre legea duhovnicească.
Despre cei ce-și închipuie că se îndreptătesc din fapte,

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă,
 București, 2010, 108 p.

La Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă a apărut un volum care reunește două din cele mai importante și influente scrieri ale literaturii filocalice: „Despre legea duhovnicească” și „Despre cei ce-și închipuie că se îndreptătesc din fapte” ale Sfântului Marcu Ascetul. Cele două opere tipărite în volum au fost traduse de vrednicul de pomenire Părinte Profesor Dumitru Stăniloae și sunt incluse în colecția „Lumini pentru suflet”. „Într-o vreme în care uitarea de Dumnezeu și de cuvântul Său duce la o stare de amorțire spirituală, îndemnul sfinților la neîncetata aducere-aminte de Dumnezeu și la ajutorarea semenilor noștri este, de fapt, o chemare la mântuire” (din „Cuvântul înainte” al Preafericitului Părinte Patriarh Daniel).

Despre Sfântul Marcu Ascetul s-au păstrat din nefericire foarte puține date. Se cunoaște doar că a trăit în a doua jumătate a sec. IV și prima jumătate a sec. V. După ce a slujit o vreme ca egumen al unei mănăstiri din apropierea Ancyrei, Galatia – Asia Mică (azi Ankara, Turcia), s-a retras în pustie pentru o viață de rugăciune deplină. L-a prețuit în chip special pe Sfântul Ioan Gură de Aur, al cărui contemporan a fost. A combătut mari erezii ale acelei vremi: mesalianismul și nestorianismul. Scrierile sale, având un caracter deopotrivă profund duhovnicesc și practic, pot reprezenta o călăuză clară, sigură și concisă a

vieții creștine asumate cu seriozitate și trăire cu intensitate.

Colecția „Lumini pentru suflet” urmărește ca, prin texte patristice limpezi și concentrate, să fie un îndrumar duhovnicesc atât în însușirea credinței ortodoxe a Bisericii, cât și întruparea acesteia într-o dreaptă viațuire, de preaslăvire a lui Dumnezeu și de iubire față de aproapele. Ca atare, publicăm în primul volum al acestei noi colecții două scrieri ale Sfântului Marcu Ascetul: «Despre legea duhovnicească» și «Despre cei ce-și închipuie că se îndreptătesc din fapte», la care se adaugă și «Epistola sa către Nicolae monahul», în traducerea vrednicului de pomenire Părinte Profesor Dumitru Stăniloae” (din „Cuvântul înainte” al Preafericitului Părinte Patriarh Daniel).

Agencia de știri *Basilica*

Arhidiacon prof. dr. Constantin VOICU,

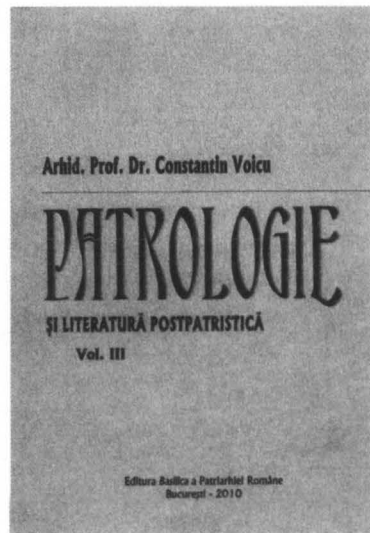
Patrologie,
volumul al III-lea,

Editura *Basilica* a Patriarhiei Române, București, 2010, 518 p.

La Editura *Basilica* a Patriarhiei Române a apărut volumul al III-lea al *Patrologiei* părintelui arhidiacon prof. dr. Constantin Voicu. Tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, lucrarea prezintă într-o formă sintetică istoria scrierilor patristice și a autorilor lor. Fiecare capitol al cărții cuprinde o anexă bibliografică utilă atât cercetătorilor cât și celor interesați de bogăția literaturii secundare legate de operele Sfinților Părinți patristici și post-patristici.

„Patrologia trebuie să cuprindă, în primul rând, pe toți martorii învățaturii ortodoxe din primele opt veacuri, a căror viață și ale căror scrieri sunt, în conformitate cu învățătura Bisericii și cărora Tradiția creștină le atribuie o autoritate în privința doctrinei. Într-o lume în plin proces de secularizare, care și-a pierdut reperatele morale autentice, în care confruntările cu ideologii, chiar și cele de natură religioasă, tind să ne arunce în derută și haos, cunoașterea teologiei Sfinților Părinți poate contribui la o înțelegere mai bună a credinței ortodoxe și la capacitatea de a discerne mai bine între adevăr și eroare în exprimarea credinței creștine”,

a spus părintele arhidiacon Constantin Voicu, referitor la lucrarea publicată.

Părintele arhidiacon Constantin Voicu s-a născut în 1929, în orașul Brașov. Este licențiat al Institutului Teologic Universitar din Sibiu (1952) și doctor al Institutului Teologic Universitar din București (1975). A urmat cursuri post-universitare la Geneva și Neuchâtel (1977-19780). Din 1976 a devenit profesor de Patrologie al Institutului Teologic din Sibiu, îndeplinind în anii următori mai multe funcții administrative: prorector, rector și decan. Este autor de lucrări și studii de referință asupra Sfinților Grigorie de Nyssa, Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur și Ioan Damaschin; a conferențiat pe diverse teme patristice la Facultăți de Teologie din Elveția, Germania și Spania.

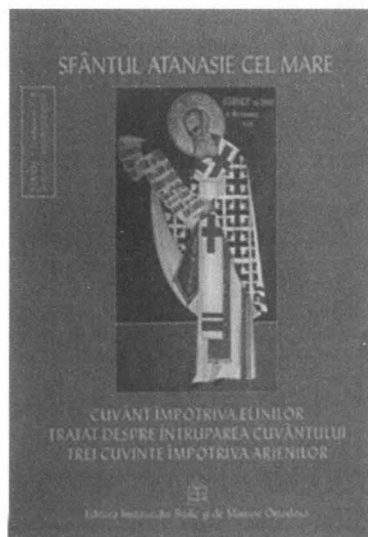
Redacția

SFÂNTUL ATANASIE CEL MARE,
*Cuvânt împotriva elinilor. Tratat despre întruparea Cuvântului.
 Trei cuvinte împotriva arienilor,*

Editura *Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă*, București, 2010, 597 p.

La Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă un volum care cuprinde trei dintre cele mai importante scrieri dogmatice ale Sfântului Atanasie cel Mare: „Cuvânt împotriva elinilor”, „Tratat despre întruparea Cuvântului”, „Trei cuvinte împotriva arienilor”. Cartea, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, aduce cititorilor bucuria reîntâlnirii cu o parte din opera Părintelui alexandrin, trăitor în veacul al IV-lea. „Primele două lucrări, care, după părerea celor mai mulți cercetători, constituie părțile unei singure scrieri, sunt, cel mai probabil, anterioare Sinodului de la Niceea (325), întrucât, deși aflăm expusă învățătura Bisericii despre Dumnezeu, crearea omului și Întrupare, totuși ele nu conțin și elemente specifice polemicii antiariene. Scrierea „Trei cuvinte împotriva arienilor”, cea mai întinsă și mai elaborată din acest volum, este o lucrare ce se adresează creștinilor preocupați de disputele generale create în jurul Persoanei Mântuitorului Hristos” (din „Cuvântul înainte” al Preafericitului Părinte Patriarh Daniel).

„Precum cel ce dorește să vadă pe Dumnezeu, Care este prin fire nevăzut și nu poate fi nicidecum văzut, Îl înțelege și Îl cunoaște din faptele din natură, așa cel ce nu vede prin înțelegere pe Hristos să caute să-L afle măcar din faptele trupului și să cerceteze de sunt ale unui om. Și de sunt omenești, să rădă; iar de nu sunt omenești, ci cunoaște că sunt ale lui Dumnezeu, să nu rădă de cele ce nu

sunt de răs, ci mai degrabă să se minuneze, că cele dumnezeiești ni s-au arătat printr-un mijloc așa de smerit și prin moarte a ajuns la toți nemurire: și prin întruparea Cuvântului s-a făcut cunoscută purtarea Lui de grijă pentru toate și că Dăruitorul și Făcătorul tuturor este Însuși Cuvântul lui Dumnezeu.” (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului*)

Redacția

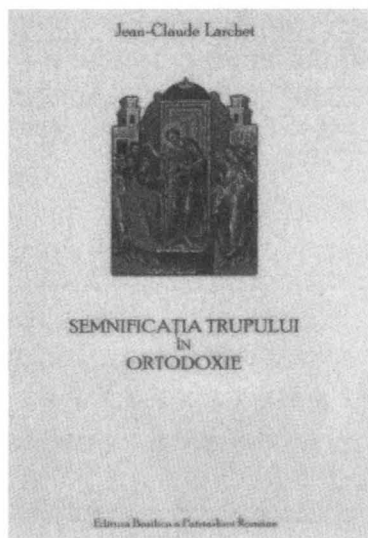
Jean-Claude LARCHET,
Semnificația trupului în Ortodoxie,

Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2010, p.

La Editura Basilica a Patriarhiei Române a apărut volumul intitulat „Semnificația trupului în Ortodoxie”, scrisă de renumitul teolog ortodox francez Jean-Claude Larchet. Opera este structurată pe șase capitole și prezintă trupul în starea sa primordială, trupul după cădere, trupul după moarte, dar și legătura dintre trup și suflet în situațiile amintite.

„Pe parcursul demersului său teologic de aprofundare a sensului trupului din perspectivă creștină, autorul reușește să surprindă și să fructifice esențialul gândirii patristice, care, rămânând fidelă teologiei Sfântului Apostol Pavel, acordă trupului omenesc demnitatea de templu al Duhului Sfânt’ (*I Cor. 6, 19*).

Contrar unor curente excesiv spiritualiste de sorginte platonice și gnostică mai vechi sau mai noi, trupul nu este o închisoare a sufletului, ci împreună cu acesta este chemat la sfințire și viața veșnică în iubirea lui Dumnezeu” (din „Cuvântul înainte” al Preafericitului Părinte Patriarh Daniel).

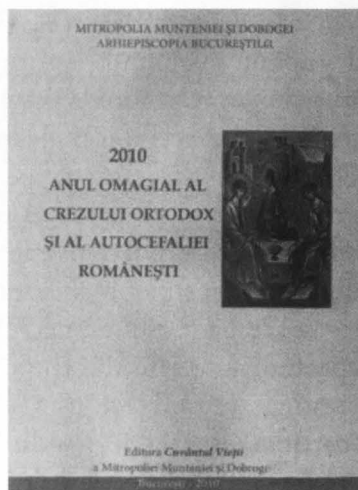

Agencia de știri *Basilica*

2010 – Anul Omagial al Crezului ortodox și al Autocefaliei românești,

Editura Cuvântul Vieții a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei,
București, 2010, 142 p.

La Editura Cuvântul Vieții a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei a apărut volumul „2010 - Anul Omagial al Crezului ortodox și al Autocefaliei românești”. Volumul cuprinde cuvântul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, intitulat „Credința în Sfânta Treime este Lumina vieții Bisericii” care a fost rostit la conferința pastoral-misionară semestrială de primăvară din data de 26 mai 2010. De asemenea, în paginile acestei cărți se regăsesc și referatele dedicate Crezului ortodox, susținute în cadrul conferinței din Aula Magna Teocrist Patriarhul.

Agenția de știri *Basilica*

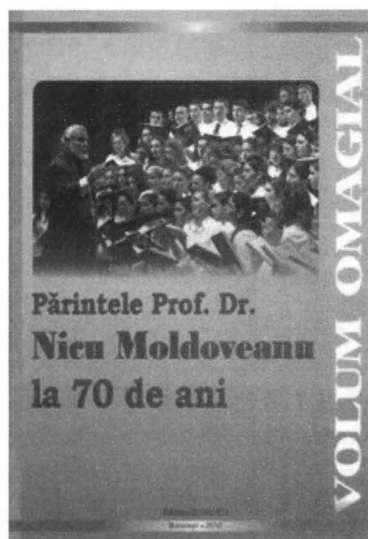
Părintele Prof. Dr. Nicu Moldoveanu la 70 de ani,

Editura Basilica a Patriarhiei Române,
București, 2010, 520 p.

La Editura Basilica a Patriarhiei Române a apărut volumul omagial „Părintele Prof. Dr. Nicu Moldoveanu la 70 de ani”. Cartea, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, este formată din două părți distincte și a fost îngrijită de către Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu și Pr. Lector. Univ. Dr. Stelian Ionașcu. Prima parte cuprinde cuvinte de prețuire ale celor care l-au cunoscut pe părintele profesor, de-a lungul celor 40 de ani de activitate, de la ierarhi ai Bisericii noastre, până la colegi profesori, preoți și foști studenți. Talentat bizantinist, profesor, dirijor și compozitor, Părintele Nicu Moldoveanu cultivat și a făcut roditor darul iubirii față de Dumnezeu și de lucrarea misionară a Bisericii, îmbogățind sufletele cu lumina și bucuria credinței creatoare de valori nepieritoare. Cea de-a doua parte a volumului este alcătuită din studii care tratează teme importante, referitoare la istoria muzicii religioase, a înființării catedrelor de cântare bisericească de la institutele teologice, precum și a unor personalități care s-au remarcat prin slujirea muzicii corale, contribuind la valorificarea și îmbogățirea tezaurului muzical psaltic românesc.

„Prin muzica sacră autentică simțim cum cerul coboară în inimi, iar inimile se înalță la ceruri: – Sus să avem inimile! Avem către Domnul! – este invitația Bisericii în starea ei de rugăciune și cântare.

La ceas aniversar îl felicităm pe Părintele Profesor Nicu Moldoveanu și rugăm pe Hristos Domnul să-i dăruiască ani mulți și binecuvântați, plini de

lumina și bucuria îngerilor din ceruri care laudă neîncetat iubirea și slava Preasfintei Treimi!" (din „Cuvântul înainte” al Preafericitului Părinte Patriarh Daniel)

Redacția

SFÂNTULUI VASILE CEL MARE,
Regulile mici,

Editura *Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă*, București, 2010, 251 p.

La Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă a apărut cartea „Regulile mici” a Sfântului Vasile cel Mare. Volumul, tipărit cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, cuprinde o continuare a învățăturilor generale, pe aceeași temă, expuse în scrierea „Regulile mari” a Ierarhului Cezareei Capadociei. Acestea sunt rodul convorbirilor purtate de către Sfântul Vasile cel Mare cu pustnicii retrași lângă râul Iris, din Asia Mică, și sunt structurate sub forma unui număr de 318 întrebări și răspunsuri.

„*Regulile mici* au fost deja publicate în colecția PSB, vol. 18, în anul 1989, în traducerea prof. Iorgu Ivan. Dar având în vedere importanța acestei scrieri a celui între Sfinți Părintelui nostru Vasile cel Mare pentru viața Bisericii, binecuvântăm retipărirea ei în colecția consacrată «Sfinților Capadocieni», la Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, spre slava lui Dumnezeu și spre folosul duhovnicesc al mănăstirilor și al pelerinilor care le prețuiesc” (fragment din „Prefața” Preafericitului Părinte Patriarh Daniel).

Redacția

Emilian POPESCU,

Titulatura și distincțiile onorifice acordate de Patriarhia Constantinopolului mitropoliților Țării Românești (secolele XIV-XVIII),

Editura *Basilica* a Patriarhiei Române, București, 2010, p.

La Editura Basilica a Patriarhiei Române a apărut volumul academicianului Emilian Popescu, intitulat „Titulatura și distincțiile onorifice acordate de Patriarhia Constantinopolului mitropoliților Țării Românești (secolele XIV-XVIII)”. Cartea este un omagiu adus Preafericitului Părinte Daniel la împlinirea a 20 de ani de jertfelnică arhierie ca Mitropolit al Moldovei și Bucovinei (1990-2007) și Patriarh al României (începând din 2007).

Autorul urmărește evoluția titlurilor și distincțiilor mitropoliților Țării Românești în secolele XIV-XVIII; acordă o atenție aparte atribuirii locotenenței Scaunului de Ancyra, al patrulea în scara ierarhică bizantină, acesta fiind cel mai înalt grad atins de Mitropolia Țării Românești în Evul Mediu. Toate aceste distincții au culminat cu acordarea titlului de locțiitor al Cezareei Capadociei mitropolitului Grigorie II. Această eparhie a fost dată spre suplinire, pe o durată nedeterminată, Mitropoliei Țării Românești, al cărei titular actual este Preafericitul Părinte Patriarh Daniel. În acest context, se remarcă o preocupare deosebită studierii Scrisorii patriarhului Sofronie al Constantinopolului către mitropolitul Grigorie II, scrisoare care consfințește acest titlu și al cărei conținut este redat în cuprinsul lucrării, în text bilingv (grec-român), fiind pusă și o fotografie a originalului acesteia.

Basilica

GRILA DE PROGRAME

- 09.00-11.00 – Sfânta Liturghie (transmisiune directă, Catedrala Patriarhală)
- 11.00-11.02 – Sinaxar – Sfinții zilei
- 11.02-11.05 – Cartea Vieții (Evanghelia zilei)
- 11.05-11.10 – Pașii Pelerinului (clip cu imagini de la biserici-monumente de artă)
- 11.10-11.20 – Calea Credinței (cateheză vizuală)
- 11.20-11.30 – Filocalia (lectură filocalică, pilde, poezie)
- 11.30-11.55 – Atelier biblic (r)
- 11.55-12.00 – Patristica (documentar)
- 12.00-13.15 – Biserica azi (r)
- 13.15-13.20 – Pașii Pelerinului (clip cu imagini de la importante locuri de pelerinaj)
- 13.20-13.30 – Pagini de istorie (documentar)
- 13.30-13.50 – Film documentar – producție externă (r)
- 13.50-14.00 – Filocalia (lectură filocalică, pilde, poezie)
- 14.00-14.45 – Convorbirile TRINITAS (r)
- 14.45-14.50 – Pașii Pelerinului (clip cu imagini de la importante locuri de pelerinaj)
- 14.50-15.00 – Patristica (documentar)
- 15.00-15.25 – Lumina faptelor bune (r)
- 15.25-15.30 – Omul de lângă tine
- 15.30-15.55 – Cuvânt pentru suflet (r)
- 15.55-16.00 – Artă sacră (clip ce prezintă mozaicuri, vitralii, pictură murală, sculptură decorativă, broderie, elemente de arhitectură bisericească, vase de cult, sfeșnice, candelabre etc.)
- 16.00-17.00 – Vecernia (transmisiune directă, Catedrala Patriarhală)
- 17.00-17.02 – Sinaxar – Sfinții zilei
- 17.02-17.05 – Pașii Pelerinului (clip cu imagini de la biserici-monumente de artă)
- 17.05-17.30 – Atelier biblic (dialoguri și documentare pe teme scripturistice)
- 17.30-17.40 – Calea Credinței (cateheză vizuală)
- 17.40-17.45 – Omul de lângă tine (vox pop)
- 17.45-17.55 – Pagini de istorie (documentar)
- 17.55-18.00 – Patristica (documentar)
- 18.00-18.15 – Jurnal TRINITAS (știri din actualitatea religioasă)

- 18.15-19.00 – Convorbirile TRINITAS (dezbateri)
- 19.00-19.20 – Film documentar – producție externă
- 19.20-19.30 – Filocalia (lectură filocalică, pilde, poezie)
- 19.30-20.00 – Cuvânt pentru suflet (r)
- 20.00-20.02 – Sinaxar – Sfinții zilei
- 20.02-20.05 – Cartea Vieții (Evanghelia zilei)
- 20.05-20.30 – Lumina faptelor bune (dezbateri pe teme de șantier bisericesc, viață parohială generală, activități sociale la nivel parohial)
- 20.30-20.40 – Calea Credinței (cateheză vizuală)
- 20.40-20.50 – Pagini de istorie (documentar)
- 20.50-20.55 – Omul de lângă tine (vox pop)
- 20.55-21.00 – Pașii Pelerinului (clip cu imagini din domeniul artei biseriești)
- 21.00-21.15 – Jurnal TRINITAS – ediția a II-a
- 21.15-22.30 – Biserica azi (dezbateri pe teme de actualitate religioasă și socială)
- 22.30-22.35 – Pașii Pelerinului (clip cu imagini de la importante locuri de pelerinaj)
- 22.35-22.37 – Cartea Vieții
- 22.37-22.40 – Sinaxar – Sfinții zilei
- 22.40-22.50 – Pagini de istorie (documentar)
- 22.50-22.55 – Artă sacră (clip ce prezintă mozaicuri, vitralii, pictură murlă, sculptură decorativă, broderie, elemente de arhitectură bisericască, vase de cult, sfeșnice, candelabre etc.)
- 22.55-23.00 – Patristica (documentar)
- 23.00-23.30 – Cuvânt pentru suflet (sfaturi duhovnicești)
- 23.30-23.50 – Film documentar – producție externă (r)
- 23.00-24.00 – Filocalia (lectură filocalică, pilde, poezie)

RADIO TRINITAS
pentru sufletul dumneavoastră

GRILA DE PROGRAME

Luni - Vineri

- 05.30 – Cântări din slujba Utreniei și rugăciuni pentru toată trebuința
06.00 – Imnul național; Rugăciunea de dimineață
06.20 – Cuvintele credinței
06.30 – Viața Cetății
09.05 – Sfânta Liturghie
10.40 – Atlas biblic
11.05 – România la zi
13.35 – Biserică și societate
14.05 – Lumea de azi
16.05 – Vecernia
17.05 – Cultural express
18.00 – Actualitatea
18.10 – Actualitatea religioasă
18.30 – Dialogurile Trinitas
19.05 – Pagini de folclor
19.35 – Cuvântul care zidește
19.50 – Îngerașul meu (Povestea de seară)
20.05 – Mapamond creștin
21.05 – Lumini pentru suflet
21.35 – Serata muzicală
22.40 – Faptele credinței
23.00 – Rugăciunea de seară
23.15 – Părinții Bisericii, învățătorii noștri
23.30 – Acatistul zilei
00.00 – Miezonoaptea
01.00 – Atlas biblic (r)
01.20 – Cuvântul care zidește (r)
01.35 – Biserică și societate (r)
02.00 – Armonii de veghe (r)
04.00 – Faptele credinței (r)
04.20 – Părinții Bisericii, învățătorii noștri (r)
04.35 – Lumini pentru suflet (r)
05.00 – Dialogurile TRINITAS (r)

Sâmbătă

- 05.30 – Cântări din slujba Utreniei și rugăciuni pentru toată trebuința
- 06.00 – Imnul național; Rugăciunea de dimineață
- 06.20 – Cuvintele credinței
- 06.30 – Viața cetății
- 09.05 – Sfânta Liturghie
- 10.40 – Atlas biblic
- 11.05 – Universul copilăriei
- 12.05 – Credință și sănătate
- 12.30 – Week-end magazin
- 14.05 – Ortodoxia pe înțelesul tuturor
- 14.30 – Bună după-amiază
- 16.05 – Vecernia
- 18.00 – Actualitatea
- 18.10 – Actualitatea religioasă
- 18.30 – Evanghelie și viață
- 19.05 – Pagini de folclor românesc
- 19.30 – File de istorie
- 19.50 – Îngerașul meu (Povestea de seară)
- 20.05 – Civilizația muzicii
- 21.00 – Cuvânt de folos duhovnicesc
- 21.30 – Pelerini la locurile sfinte
- 22.00 – Iubi-Te-voi, Doamne!
- 23.00 – Rugăciune de seară
- 23.15 – Părinții Bisericii, învățătorii noștri
- 23.30 – Acatistul zilei
- 00.00 – Miezoptica
- 01.00 – Credință și sănătate (r)
- 01.30 – Pelerini la locurile sfinte (r)
- 02.00 – Ortodoxia pe înțelesul tuturor (r)
- 02.30 – Cantate Domino
- 04.00 – Atlas biblic (r)
- 04.20 – Părinții Bisericii, învățătorii noștri (r)
- 04.35 – File de istorie (r)
- 05.00 – Cuvânt de folos duhovnicesc (r)

Duminică

- 05.30 – Cântări din slujba Utreniei și rugăciuni pentru toată trebuința
- 06.00 – Imnul național; Rugăciunea de dimineață
- 06.20 – Cuvintele credinței
- 06.30 – Evanghelie și viață (r)
- 07.00 – Viața Bisericii

09.05 – Sfânta Liturghie
12.05 – Școala rugăciunii
12.30 – Week-end magazin
14.05 – Ortodoxia pe înțelesul tuturor
14.30 – Bună după-amiaza
16.05 – Vecernia și Paraclisul Maicii Domnului
18.00 – Actualitatea
18.10 – Actualitatea religioasă
18.30 – Catedrala sufletului românesc
19.05 – Pagini de folclor românesc
19.30 – Istoria Bisericii
19.50 – Îngerașul meu (Povestea de seară)
20.05 – Civilizația muzicii
21.00 – Cuvânt de folos duhovnicesc
21.30 – Pelerini la locurile sfinte
22.00 – Iubi-Te-voi, Doamne!
23.00 – Rugăciunea de seară
23.15 – Părinții Bisericii, învățătorii noștri
23.30 – Acatistul zilei
00.00 – Miezonoaptea
01.00 – Școala rugăciunii (r)
01.25 – Pelerini la locurile sfinte (r)
02.00 – Ortodoxia pe înțelesul tuturor (r)
02.30 – Cantate Domino
04.00 – Catedrala sufletului românesc (r)
04.25 – Părinții Bisericii, învățătorii noștri (r)
04.40 – Istoria Bisericii (r)
05.00 – Cuvânt de folos duhovnicesc (r)

Jurnale: 07.00, 13.00, 22.00

Știri: 07.00, 08.00, 09.00, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.00,
20.00, 21.00

Știri pe scurt: 07.30, 08.30, 11.30, 12.30, 13.30, 14.30, 15.30, 17.30, 19.30,
20.30, 21.30

Tipografia Cărilor Bisericești a Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă
București, Intrarea Miron Cristea, nr. 6, sector 4, 040162
tipografia@patriarhia.ro

Catedrala Mântuirii Neamului

Ajutorul tău pentru Catedrala Mântuirii Neamului

Cont BCR (LEI):

RO53 RNCB 0075 0048 9503 0109

Sucursala sector 4, București

Cont BCR (EURO):

RO96 RNCB 0075 0048 9503 0111

Sucursala sector 4, București

Cont BCR (USD):

RO26 RNCB 0075 0048 9503 0110

Sucursala sector 4, București

ISSN: 1013-6789